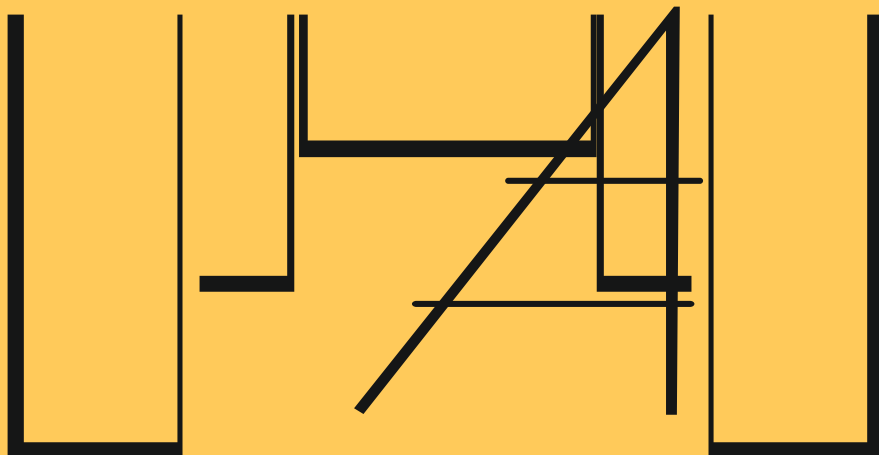

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA**

11

**IV WROCŁAWSKIE
SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY**

Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCLAWIA

11

IV WROCLAWSKIE
SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA**

11

**IV WROCŁAWSKIE
SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY**

REDAKCJA
Danuta Dudziak, Mirosław Ziółek

**Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej
Wrocław 2014**

Publikacja dofinansowana przez MNiSW
ze środków na działalność upowszechniającą naukę

Recenzja naukowa

dr hab. Artur Jazdon

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

dr hab. Maria Piótyczak-Majerowicz

prof. Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Redaktor prowadzący

Elżbieta Żurawska-Luczyńska

Layout i projekt okładki

Studio Wydawniczo-Poligraficzne TArt

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej książki, zarówno w całości, jak i we fragmentach, nie może być reprodukowana w sposób elektroniczny, fotograficzny i inny bez zgody wydawcy i właścicieli praw autorskich.

© Copyright by Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2014

OFICYNA WYDAWNICZA POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Wybrzeże Wyspiańskiego 27, 50-370 Wrocław

<http://www.oficyna.pwr.wroc.pl>

e-mail: oficwyd@pwr.wroc.pl

zamawianie.ksiazek@pwr.wroc.pl

ISBN 978-83-7493-843-3

Drukarnia Oficyny Wydawniczej Politechniki Wrocławskiej. Zam. nr 514/2014

SPIS TREŚCI

Danuta Dudziak, Mirosław Ziółek Wstęp	13
CZĘŚĆ I. BIBLIOTEKA NAUKOWA – PYTANIA I WYZWANIA	
Anna Komperda, Barbara Urbańczyk, Mirosław Ziółek Czy potencjał biblioteki akademickiej może służyć współpracy nauki z gospodarką innowacyjną?	17
Aleksander Radwański Czy chmury w bibliotekach są rozpoznaną i przyswojoną technologią?	39
Jürgen Warmbrunn Czy „akademickie wieże z kości słoniowej” też mogą mieć swoich fanów? Na drodze do zmodernizowanej własnej definicji biblioteki Instytutu Herdera w Marburgu	49
Piotr Karwasiński, Emilia Karwasińska LIBSMART ASSISTANT – nowy standard komunikacji bibliotecznej w przestrzeni wirtualnej	57
CZĘŚĆ II. BIBLIOTEKA NAUKOWA JAKO AKTYWNY UCZESTNIK PROJEKTÓW BADAWCZYCH, DYDAKTYCZNYCH, WYDAWNICZYCH I DOKUMENTACYJNYCH	
Andriy Andrukhiv, Roman Korzh, Andriy Peleshchynshyn Baza wiedzy na uczelni jako nowy projekt biblioteczny	77
Anna Walek Repozytorium Wiedzy Politechniki Wrocławskiej na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki. Wizja i cele projektu	85
Olga Giwer, Weronika Kubrak, Maria Miller-Jankowska Rola i zadania biblioteki w dokumentowaniu dorobku naukowego pracowników uczelni na przykładzie udziału Biblioteki Głównej PW w tworzeniu repozytorium uczelnianego	93
Jarosław Gajda Działalność wydawnicza Politechniki Lubelskiej. Trzy lata istnienia Ośrodka do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej	107

Renata Ciesielska-Kruczek, Renata M. Zając Bibliotekarze dyplomowani w bibliotekach Krakowa. Aktywność zawodowa i naukowa	117
Maria Kaczmarek-Popławska, Marta M. Kordas Rola i znaczenie biblioteki w tworzeniu rankingów akademickich oraz jej wpływ na jakość kształcenia i ocenę uczelni w kraju i na świecie	129
CZĘŚĆ III. DOKUMENTOWANIE I ANALIZA DOROBKU NAUKOWEGO	
Barbara Woźniak Dokumentacja dorobku naukowego pracowników wyższych uczelni. Rola bibliotek w budowaniu społeczeństwa wiedzy	141
Magdalena Hamerska CRIStin – norweski system informacji o dorobku instytucji naukowych	159
Danuta Kiss Węgierska Baza Dorobku Naukowego (MTMT). Doświadczenia, tendencje, osiągnięcia	171
Agnieszka Dolińska, Joanna Gryt Internetowy system bibliograficzny – innowacyjność w dokumentowaniu dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu	183
CZĘŚĆ IV. NOWE DOŚWIADCZENIA I UMIEJĘTNOŚCI BIBLIOTEKARZY	
Magdalena Iwańska Konsekwencje wprowadzenia podatku VAT na książki. Możliwości odliczania VAT-u za pomocą wskaźnika struktury w systemie bibliotecznym ALEPH na przykładzie Politechniki Wrocławskiej	195
Dorota Matysiak Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu – trzecim miejscem	209
Roman Tabisz Rola, zadania i perspektywy bibliotekarza systemowego w bibliotekach uniwersyteckich	223
Elżbieta Edelman Pozyskiwanie środków zewnętrznych przez Bibliotekę Główną Akademii Morskiej w Szczecinie oraz ich wpływ na zmiany w organizacji biblioteki i jej funkcjonowanie	237
Maria Małgorzata Maczkowska Perspektywy rozwoju Uniwersytetu w Bitoli i jego bibliotek	247
CZĘŚĆ V. ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE W BIBLIOTECE I NA RYNKU	
Lidia Derfert-Wolf Zarządzanie licencjonowanymi zasobami elektronicznymi w skali kraju. Przykłady zagraniczne	263

Dominika Paleczna Kształtowanie kolekcji e-zasobów. Standardy i dobre praktyki	285
Joanna Kulicka Doświadczenia i postulaty Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie podczas zakupu dostępu do IBUK-a	293
Regina Rohleder, Agnieszka Wójcik Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej. Perspektywy, bezpieczna archiwizacja zbiorów .	305
Barbara Chmielewska Gromadzenie zbiorów w erze humanistyki cyfrowej	317
CZĘŚĆ VI. SKUTECZNE BUDOWANIE WIZERUNKU BIBLIOTEKI	
Jędrzej Leśniewski Znak towarowy jako narzędzie tworzenia wizerunku wybranych wydawnictw i bibliotek	327
Iwona Sójkowska, Barbara Barańska-Malinowska Kreowanie wizerunku biblioteki w środowisku akademickim. Zanim pójdziemy dalej...	339
Magdalena Józefiak, Olga Konatowska-Ciszek Analiza witryn internetowych bibliotek pedagogicznych	357
Ewa Zysek-Nockowska Promocja i kreowanie wizerunku jako element marketingu Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej	369
CZĘŚĆ VII. JAK CIĘ WIDZĄ, TAK CIĘ PISZĄ	
Renata Samotyj, Iwanna Woronkowa Nowoczesne kształtowanie przestrzeni w bibliotece uniwersyteckiej na przykładzie renowacji wybranych bibliotek	383
Agnieszka Wolańska <i>Jak cię widzą, tak cię piszą.</i> Rola fasady w budownictwie bibliotecznym	395
Ewa Matczuk, Katarzyna Pełka-Smętek Biblioteki specjalistyczne w opinii społeczności akademickiej Politechniki Lubelskiej	401
Katarzyna Maćkiewicz Przestrzeń wirtualna Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie w ocenie studentów	411
Anna Stach-Siegieńczuk Działalność Biblioteki Środkowowschodniego Uniwersytetu Technicznego w Ankarze w ocenie bibliotekarza z Politechniki Wrocławskiej	423
IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy – program konferencji	435

CONTENTS

Danuta Dudziak, Mirosław Ziółek Preface	13
PART I. SCIENTIFIC LIBRARY – QUESTIONS AND CHALLENGES	
Anna Komperda, Barbara Urbańczyk, Mirosław Ziółek Does the information potential of an academic library facilitate cooperation of science and innovative economy?	17
Aleksander Radwański Are clouds in libraries recognized and assimilated technology?	39
Jürgen Warmbrunn Can “Ivory Towers” have fans? Towards a modified self-concept of the Library of the Herder Institute in Marburg	49
Piotr Karwasiński, Emilia Karwasińska LIBSMART ASSISTANT – a new standard of library communication in an online environment	57
PART II. SCIENTIFIC LIBRARY AS NA ACTIVE PATICIPANT OF RESEARCH, DIDACTIC, EDITORIAL AND DOCUMENTATION PROGRAMS	
Andriy Andrukhiv, Roman Korzh, Andriy Peleshchyshyn Base of university knowledge as a new library project	77
Anna Wałek Knowledge Repository of the Wroclaw University of Technology for Innovative Economy. Objectives of the project	85
Olga Giwer, Weronika Kubrak, Maria Miller-Jankowska Role and tasks of the library in evidencing of research output based on the example of contribution of the Main Library of the Warsaw University of Technology in the creating of the university repository	93
Jarosław Gajda Publishing activity of the Lublin University of Technology. Three years of existence of the Centre for the Publishing and Digital Library	107

Renata Ciesielska-Kruczek, Renata M. Zając Certified librarians in the libraries of Cracow. Professional and scientific activity	117
Maria Kaczmarek-Popławska, Marta M. Kordas Role and importance of libraries in developing of academic ranking and its impact on the quality of teaching and assessment of universities in Poland and around the world	129
PART III. DOCUMENTATION AND ANALYSIS OF SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS	
Barbara Woźniak Documentation of scientific achievements of university employees. Role of libraries in the creation of the knowledge society	141
Magdalena Hamerska CRIStin – Norwegian current research information system	159
Danuta Kiss Hungarian basis for scientific achievements (MTMT). Experience, tendencies, realization	171
Agnieszka Dolińska, Joanna Gryt Internet Bibliographic System – an innovative way of documenting the scientific output of the PUE employees	183
PART IV. NEW EXPERIENCE AND SKILLS OF LIBRARIANS	
Magdalena Iwańska Consequences of introducing VAT on books. VAT counting based on the structure rate in the library system ALEPH at the Wrocław University of Technology	195
Dorota Matysiak The Main Library of the Wrocław University of Economics as a third place	209
Roman Tabisz Role, tasks and prospects of a system librarian in a university library based on the experience of the Library of the Warsaw University	223
Elżbieta Edelman Acquisition of external funds by the Main Library of the Maritime University of Szczecin and its influence on organizational changes and operation of the library	237
Maria Małgorzata Maczkowska Prospects of the University in Bitola and its libraries	247
PART V. ELECTRONIC RESOURCES IN THE LIBRARY AND IN THE MARKET	
Lidia Derfert-Wolf Management of licensed electronic resources on a national scale. Foreign examples	263
Dominika Paleczna Development of e-resource collection. Recommendations and good practice	285

Joanna Kulicka Experience and demands of the University of Warsaw Library on the purchase access of IBUK	293
Regina Rohleder, Agnieszka Wójcik Lower Silesian Digital Library Consortium. Perspectives, secure data archiving of library collections	305
Barbara Chmielewska Library acquisition in the age of digital humanities	317
PART VI. EFFECTIVE CREATION OF THE IMAGE OF THE LIBRARY	
Jędrzej Leśniewski Trademark as a tool for creating a public image of publishing houses and libraries	327
Iwona Sójkowska, Barbara Barańska-Malinowska Creating the image of an academic library in the academic environment. Before we go any further...	339
Magdalena Józefiak, Olga Konatowska-Ciszek Analysis of websites of Polish pedagogic libraries	357
Ewa Zysek-Nockowska Promotion and public relations as a marketing component of the Library of the Faculty of Computer Science and Management of the Wrocław University of Technology	369
PART VII. WHAT YOU SEE IS WHAT YOU GET	
Renata Samotyj, Iwanna Woronkova Forming modern architectural space in a university library in the example of renovation of some libraries	383
Agnieszka Wolańska <i>What you see is what you get.</i> Role of the facade in the library architecture	395
Ewa Matczuk, Katarzyna Pełka-Smętek Faculty libraries in the opinion of the academic community of the Lublin University of Technology	401
Katarzyna Maćkiewicz The virtual space of the University Library in Olsztyn in students' opinion	411
Anna Stach-Sięgieńczuk Activities of the Middle East Technical University Library in Ankara in the opinion of a librarian from the Technical University of Wrocław	423
IV Wrocław Meeting of Librarians – Program of the Conference	435

WSTĘP

IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy (IV WSB), którym poświęcony jest bieżący, 11. tom serii *Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia*, odbyły się w dniach 19–21 czerwca 2013 roku na Politechnice Wrocławskiej. Inicjatorem konferencji – podobnie jak trzech poprzednich – był zespół Oddziału Gromadzenia Druków Zwartych Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej (od stycznia 2014 roku – Zespół ds. Gromadzenia Zasobów w nowej strukturze Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej CWINT¹). Zespół ten w ciągu ostatnich kilkunastu lat był organizatorem najpierw ogólnopolskich seminariów (Gromadzenie Zbiorów – Sztuka Integracji w 2000 roku i Gromadzenie Zbiorów – Sztuka Wyboru w 2005 roku), a następnie odbywających się co dwa lata konferencji naukowych z udziałem wielu bibliotekarzy z zagranicy. W 2013 roku, w czwartej edycji *Spotkań*, wzięło udział ponad 150 przedstawicieli wielu państw, m.in. USA, Niemiec, Słowacji, Litwy, Ukrainy, Finlandii, Holandii, Macedonii, Węgier i oczywiście Polski. Wiodące tematy trzydniowej konferencji IV WSB to: Biblioteka na uczelni, w regionie i w chmurze, Źródła elektroniczne w bibliotece i na rynku, Dokumentowanie i analiza dorobku naukowego, Biblioteka jako wyzwanie PR-owe.

Głównym celem i konsekwentnie realizowanym zamysłem organizatorów *Spotkań* jest stwarzanie jak najszerszego forum dającego możliwość poznawania aktualnych rozwiązań i projektów, sprawdzonych w praktyce bibliotekarskiej, a także prezentowanie różnych modeli funkcjonowania bibliotek akademickich, które wobec gwałtownych zmian technologicznych – jak również w odpowiedzi na coraz dobitniej precyzowane oczekiwania władz uczelni, regionu i kraju – muszą jako jedne z pierwszych na te zmiany reagować.

Bieżący, 11. tom *Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia* zawiera teksty referatów wygłoszonych na konferencji i złożonych do druku w 2013 roku.

W części I autorzy rozdziału otwierającego niniejszy tom podejmują próbę odpowiedzi na pytanie, jak poszerzać ofertę usług i sprawić, aby wykwalifikowani bibliotekarze na Politechnice Wrocławskiej wspierali firmy i przyczyniali się do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Z lektury kolejnych tekstów dowiemy się, jak skutecznie zwiększyć grono

¹ 1 stycznia 2014 roku zostało utworzone Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej (CWINT) Politechniki Wrocławskiej, w którego skład weszła m.in. dawna Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej.

użytkowników w bibliotekach naukowych, czy i jak korzystać z powszechnie dostępnych usług sieciowych opartych na chmurach, co zostało m.in. pokazane na przykładzie LIBSMART ASSISTANT – innowacyjnej, działającej w chmurze usługi bibliotecznej umożliwiającej nawiązywanie kontaktu między czytelnikiem a bibliotekarzem Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu z wykorzystaniem rozmaitych środków komunikacyjnych, takich jak czat, poczta elektroniczna, helpdesk czy Skype.

Część II przedstawia m.in. *niemającą odpowiednika w państwowym szkolnictwie wyższym* zdaniem recenzenta *konceptę wypracowaną przez władze Politechniki Lubelskiej. Zlikwidowały one wydawnictwo uczelniane, a prowadzenie działalności wydawniczej powierzono Bibliotece, tworząc w jego strukturach Ośrodek ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej*. Znajdziemy tu też ciekawy projekt wirtualnej bazy wiedzy opracowanej i wdrożonej w Bibliotece Politechniki Lwowskiej oraz przykład wypracowanego wspólnie z uczelnią centralnego systemu ewidencji i archiwizacji dorobku piśmienniczego, wydawniczego i dydaktycznego pracowników Politechniki Warszawskiej. Część tę zamyka artykuł dotyczący powstającego w strukturze CWINT nowatorskiego repozytorium Politechniki Wrocławskiej, którego celem jest wspieranie skutecznych poszukiwań partnerów zewnętrznych do prowadzenia i współfinansowania badań, a także ułatwianie kontaktów między przedstawicielami nauki i przedsiębiorstwami z obszaru innowacyjnej gospodarki.

Po wstępnym, przeglądowym artykule dotyczącym metod dokumentowania i analizy dorobku naukowego, którym poświęcono część III, następują dwa artykuły opisujące przyjęte i funkcjonujące rozwiązania na Węgrzech i w Norwegii oraz tekst dotyczący nowatorskiego, elektronicznego systemu dokumentowania dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

Na szczególną uwagę w części IV zasługuje unikatowy w literaturze przedmiotu tekst, instruktażowo wręcz opisujący sposób, w jaki po wprowadzeniu VAT-u na książki w 2011 roku radzi sobie Politechnika Wrocławska z systemowym uzyskaniem kompletnej informacji na temat kwoty, jaką można odzyskać i przekazać ponownie Bibliotece z przeznaczeniem na zakup kolejnych książek.

W części V zamieszczono teksty autorów dzielących się doświadczeniami w trudnym dziele budowania kolekcji cyfrowych w bibliotekach. Znajdziemy tu również tekst znanej i cenionej autorki, która omawia przykłady centralnego zarządzania licencjonowanymi zasobami elektronicznymi przydatnymi do nauki i edukacji w 22 krajach.

W dwóch ostatnich częściach – VI i VII – oprócz kilku prób spojrzenia na bibliotekę z różnych punktów widzenia znajdziemy odpowiedzi na pytania, czy i w jaki sposób biblioteki zabiegają o swój wizerunek oraz czy mogą mieć wpływ na określoną pozycję uczelni w rankingach akademickich. Udział i rola bibliotek w budowaniu prestiżu i promocji uczelni to tematyka, która po raz pierwszy w 2013 roku uzyskała rangę tematu wiodącego na IV WSB, ale która bez wątplenia będzie dominować na kolejnych spotkaniach i konferencjach bibliotekarzy w najbliższym czasie.

CZEŚĆ I
BIBLIOTEKA NAUKOWA
– PYTANIA I WYZWANIA

Anna Komperda

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej (obecnie CWINT PWR)

Barbara Urbańczyk

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej (obecnie CWINT PWR)

e-mail: barbara.urbanczyk@pwr.edu.pl

Mirosław Ziółek

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

miroslaw.ziolek@gmail.com

CZY POTENCJAŁ BIBLIOTEKI AKADEMICKIEJ MOŻE SŁUŻYĆ WSPÓŁPRACY NAUKI Z GOSPODARKĄ INNOWACYJNĄ?

Omówiono rolę biblioteki akademickiej w kontekście nowych zadań związanych ze współpracą uczelni z gospodarką innowacyjną. Scharakteryzowano zadania powstającej Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki związane z zapotrzebowaniem na informację o osiągnięciach i badaniach naukowych oraz koniecznością włączenia się do tzw. „trzeciej misji uczelni”, kojarzonej z takimi pojęciami, jak przedsiębiorczy uniwersytet, przedsiębiorczość akademicka, komercjalizacja wiedzy, współpraca z otoczeniem, przemysłem oraz władzami miasta i regionu. Przedstawiono rolę bibliometrii w zarządzaniu technologiami, badaniami naukowymi oraz w śledzeniu trendów w tym obszarze. Podkreślono znaczenie obliczeń bibliometrycznych w gromadzeniu informacji na temat postępu technologicznego, tendencji w rozwoju i identyfikacji nowych obszarów badań oraz ich przydatności w prowadzeniu polityki innowacyjnej i naukowej uczelni. Przedstawiono przykłady analiz bibliometrycznych opartych na bazie dorobku publikacyjnego Politechniki Wrocławskiej DONA (moduły: bibliografii funkcje bazy bibliograficznej, bibliometrycznej i pełnotekstowej z możliwością wykorzystania do określenia potencjału naukowego uczelni, informacji o kierunkach prowadzonych badań, promocji działalności, porównywania wyników badań. Zwrócono także uwagę na wysokie kompetencje i kreatywność bibliotekarzy oraz duży potencjał bibliotecznych serwisów informacyjnych, dzięki czemu pole działania biblioteki akademickiej może rozszerzyć się z powodzeniem poza środowisko naukowe.

WSTĘP

Współczesne uwarunkowania społeczno-gospodarcze i dalsze perspektywy rozwoju społeczeństw, krajów i regionów zmuszają organizacje związane z nauką, techniką i przemysłem do adaptowania się do zmian i przeobrażeń zachodzących w otoczeniu. Do najważniejszych wyzwań można zaliczyć m.in.: zdobywanie umiejętności

wykorzystywania wiedzy i kapitału intelektualnego, rozwijanie przedsiębiorczości, wdrażanie nowych rozwiązań technologicznych, kreowanie innowacyjnych przedsięwzięć. Wyzwaniom tym muszą sprostać nie tylko przedsiębiorstwa, ale również organizacje sektora publicznego, a zwłaszcza wyższe uczelnie, ośrodki badawczo-rozwojowe, administracja publiczna, organizacje pozarządowe, a także polskie społeczeństwo. Nauka, badania i innowacje mają bezpośredni wpływ na kształtowanie i rozwój gospodarki opartej na wiedzy (GOW), a ta z kolei wpływa na wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw i jest źródłem rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego. Obecna polityka naukowa w zakresie innowacji i kierunków rozwoju technologicznego kraju została sformułowana w licznych programach i dokumentach. Najważniejsze z nich to: *Program Innowacyjna Gospodarka*¹ oraz *Program Operacyjny Inteligentny Rozwój*², *Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007–2013*³, *Narodowy Program Foresight „Polska 2020”*⁴, *Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015*⁵, *Krajowy Program Badań Naukowych i Prac Rozwojowych*⁶, *Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do roku 2013*⁷, *Program ramowy na rzecz badań, rozwoju technologicznego i demonstracji na lata 2007–2013 (FP7)*⁸ oraz *Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacyjności na lata 2007–2013 (CIP)*⁹. Ich cele są także zgodne z założeniami Europejskiej Przestrzeni Badawczej (EPB), gdzie realizowana jest polityka naukowo-badawcza Unii Europejskiej. W opublikowanej w 2007 r. Zielonej Księdze pt. „Europejska Przestrzeń Badawcza: Nowe Perspektywy”, przedsta-

¹*Program Innowacyjna Gospodarka* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.poig.gov.pl/Strony/default.aspx>>.

²*Założenia realizacji Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój, 2014-2020* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.poig.gov.pl/2014_2020/Documents/Zalozenia_PO_IR_maj_2013.pdf>.

³*Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007–2013* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.mg.gov.pl/NR/rdoonlyres/90AF42C4-A420-4BF9-9CE808C28B8E4FFE/50360/KierunkiPL.pdf>>.

⁴*Narodowy Program Foresight* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.polska2020.pl/cms/>>.

⁵ *Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://bip.mrr.gov.pl/Narodowa%20Strategia%20Spojnosci/Documents/102dd4907d064e1986fd453aeadcacc1SRKRM.pdf>>.

⁶*Krajowy Program Badań Naukowych i Prac Rozwojowych* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/54/32/5432/Krajowy_Program_Badan_Naukowych_i_Prac_Rozwojowych.pdf>.

⁷ *Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do roku 2013* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://bip.msw.gov.pl/portal/bip/173/17688/Strategia_rozwoju_spoleczenstwa_informacyjnego_w_Polsce_do_roku_2013_dokument_p.html>.

⁸*Program ramowy na rzecz badań, rozwoju technologicznego i demonstracji na lata 2007–2013* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/i23022_pl.htm>.

⁹*Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacyjności na lata 2007–2013* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.cip.gov.pl>>.

wiono dotychczasowy postęp oraz wizję rozwoju i pogłębienia EPB, która powinna obejmować:

- właściwy przepływ wykwalifikowanej kadry naukowej,
- światowej klasy infrastrukturę naukowo-badawczą,
- skuteczny przepływ wiedzy,
- dobrze skoordynowane programy i priorytety naukowo-badawcze,
- otwarcie EPB na resztę świata¹⁰.

W warunkach gospodarki opartej na wiedzy znaczącej transformacji ulega rola wyższych uczelni, gdyż otoczenie zewnętrzne wymusza zmiany, które prowadzą do poszukiwania innowacyjnych rozwiązań i obszarów działania. Główna misja edukacyjna i naukowo-badawcza zostaje uzupełniona o nową, jaką jest współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym w zakresie transferu technologii oraz komercjalizacji wiedzy. Ta tzw. „trzecia misja uczelni” wyznacza jej rozwój w kierunku nowego modelu uniwersytetu trzeciej generacji, zwanego także „przedsiębiorczym uniwersytetem”. Tak postrzegana uczelnia jest ośrodkiem, w którym wyniki badań na światowym poziomie są osiągane dzięki szerokim interakcjom z przedsiębiorstwami, instytucjami badawczo-rozwojowymi, a także dzięki sieciom współpracy z innymi badaczami i ośrodkami w kraju i za granicą oraz instytucjami rządowymi i pozarządowymi¹¹.

Coraz wyższe wymagania związane z konkurencyjnością wymuszają poszukiwania niekonwencjonalnych rozwiązań na styku nauki, biznesu oraz administracji państwowej. W kontekście nowych zadań związanych z transferem technologii oraz specyfiką współpracy z przemysłem i szeroko pojętym środowiskiem dużą rolę odgrywają tzw. instytucje wsparcia. W strukturze uczelni pojawiają się wyspecjalizowane zespoły i komórki organizacyjne odpowiedzialne za kontakty z przemysłem, czynnie zarządzające komercjalizacją, własnością intelektualną, wspierające pracowników i ich działania proinnowacyjne. W 1995 roku na Politechnice Wrocławskiej zostało powołane pierwsze w Polsce Wrocławskie Centrum Transferu Technologii, którego misją jest podnoszenie efektywności i konkurencyjności przedsiębiorstw dzięki innowacjom. Jego działania koncentrują się przede wszystkim na promocji i wykorzystywaniu wyników badań naukowych w nowoczesnej gospodarce, a także na kreowaniu i wspieraniu szeroko rozumianej przedsiębiorczości¹². W ten nowy trend wpisuje się także Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości, wspierający przedsiębiorczość akademicką w początkowej fazie powstawania firmy¹³. Działania związane

¹⁰ *Europejska Przestrzeń Badawcza* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.nauka.gov.pl/ministerstwo/wspolpraca-polska-ue/inicjatywy-na-szczebli-unijnym-w-obszarze-badan-na-ukowych/europejska-przestrzen-badawcza/>>.

¹¹ Wissema J.G., *Uniwersytet Trzeciej Generacji. Uczelnia XXI wieku*, ZANTE, Ziębice, 2009, s. 8–14.

¹² *Wrocławska Akademia Transferu Technologii* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.wctt.pl/news/wroclawska-akademia-transferu-technologii/>>.

¹³ *Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.inkubator.pwr.wroc.pl/>>.

z komercjalizacją nauki wspierają też inne jednostki Uczelni: Dział Badań Naukowych oraz Dział Własności Intelektualnej i Informacji Patentowej. Od kwietnia 2011 roku realizowany jest projekt: *Budowa Systemu Transferu Technologii w Politechnice Wrocławskiej*¹⁴, którego celem jest optymalne wykorzystanie wiedzy tworzonej w ramach prac badawczych na potrzeby społeczeństwa, gospodarki i uczelni. Kolejnym działaniem mającym na celu wzmocnienie współpracy nauki i biznesu jest włączenie się do programu *Dolnośląski Bon na Innowacje*¹⁵, realizowanego przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego oraz Centrum Transferu Technologii Politechniki Wrocławskiej. Każdy przedsiębiorca, chcąc rozwinąć lub ulepszyć swój produkt, może otrzymać bon o określonej wartości, łącznie z bezpłatną pomocą w zakresie identyfikowania potrzeb wdrożeniowych i poszukiwania partnerów naukowych do ewentualnej współpracy. Nowe kierunki rozwoju znajdują odzwierciedlenie w projektach i zarządzeniach uczelni w sprawie strategii jej rozwoju¹⁶ i zasad współpracy z podmiotami gospodarczymi w zakresie realizacji badań naukowych, prac rozwojowych i usług zleczanych uczelni¹⁷, które zakładają:

- opracowanie systemu promowania oferty badawczej Politechniki Wrocławskiej,
- przygotowanie zasad realizacji prac badawczych i usługowych przez Uczelnię,
- przygotowanie systemu wsparcia projektów badawczych i rozwojowych przez pozyskiwanie partnerów,
- stworzenie wspólnej koncepcji, określającej ramy współpracy Uczelni z podmiotami gospodarczymi oraz wypracowanie dobrych praktyk i metod mających na celu zacieśnienie tej współpracy.

Praktycznym wsparciem w celu budowania i ułatwienia wzajemnych relacji między biznesem a Politechniką Wrocławską będzie tworzona przez Dział Badań Naukowych baza laboratoriów, aparatury, innowacyjnych rozwiązań oraz ekspertów z różnych dziedzin. W ten sposób Uczelnia zyska doskonałe narzędzie promocji dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej oraz forum wymiany nowoczesnej myśli naukowo-technicznej.

Kolejnym krokiem w kierunku tworzenia ośrodków wsparcia tych działań jest dostarczenie roli biblioteki uczelnianej i jej szeroko pojętej działalności w zakresie pozyskiwania i udostępniania źródeł wiedzy. Zapotrzebowanie na informację w ramach społeczeństwa informacyjnego przyczyniło się do wzrostu znaczenia usług bibliotek

¹⁴*Budowa Systemu Transferu Technologii w Politechnice Wrocławskiej* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.wctt.pl/site_media/upload/images/STT_PWr_Podprocesy.pdf>.

¹⁵*Dolnośląski Bon na Innowacje* [online], [dostęp 20.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.wctt.pl/projects/dolnoslaski-bon/>>.

¹⁶Zarządzenie Wewnętrzne nr 26/2013 z dn. 26 marca 2013 w sprawie wprowadzenia strategii rozwoju Politechniki Wrocławskiej. Politechnika Wrocławska. Rektor.

¹⁷Zarządzenie Wewnętrzne nr 28/2013 z dn. 28 marca 2013 w sprawie powołania projektu *Opracowanie zasad współpracy z podmiotami gospodarczymi w zakresie realizacji badań naukowych, prac rozwojowych i usług zleczanych w Politechnice Wrocławskiej*. Politechnika Wrocławska. Rektor.

akademickich oraz rozszerzyło ich zakres, zasięg oraz formy działania. To biblioteki akademickie profesjonalnie zajmują się wyborem i gromadzeniem odpowiednich źródeł informacji. Udostępniają serwisy i bazy danych, spełniają funkcję przewodnika po coraz bardziej skomplikowanym świecie informacji. Ogromna ewolucja bibliotek od tradycyjnych poprzez hybrydowe do cyfrowych ksiąźnic została głównie spowodowana osiągnięciami nauki w zakresie technik informatycznych i komunikacyjnych. Zwiększenie udziału zbiorów elektronicznych w zasobach biblioteki i rozwój nowoczesnych usług przyczynia się do powstawania nowych zjawisk związanych zarówno z potrzebami informacyjnymi macierzystych uczelni, jak i szeroko rozumianego otoczenia związanego z badaniami naukowymi, przemysłem, oceną tych działań i wyznaczaniem nowych trendów w nauce¹⁸. Nowe możliwości, potrzeby i oczekiwania implikują zjawiska związane ze zmianą funkcjonowania bibliotek jako ośrodków organizujących dostęp do informacji i zarządzających wiedzą przez wprowadzanie nowoczesnych narzędzi umożliwiających zdalny dostęp do e-zasobów i efektywne ich przeszukiwanie oraz obsługę użytkownika opartą na nowoczesnych technologiach¹⁹. Nowa biblioteka to także funkcjonalna przestrzeń wyposażona w nowoczesny sprzęt, mobilne urządzenia, oprogramowanie najnowszej generacji, a także miejsce spotkań i organizacji wydarzeń kulturalnych dla środowiska i regionu.

ZASOBY I USŁUGI BIBLIOTEKI POLITECHNIKI WROCLAWSKIEJ DLA INNOWACYJNEJ GOSPODARKI

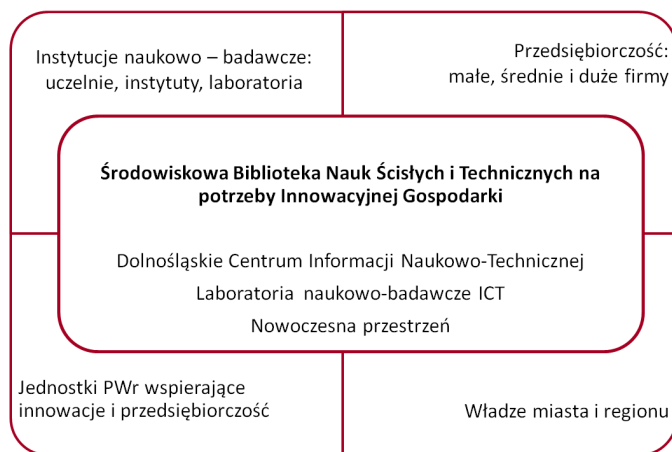
Wsparcie innowacji ma stanowić realizowany właśnie projekt pierwszej w skali kraju Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki (akronim: Bibliotech). Głównym jego celem jest wsparcie transferu technologii i komercjalizacji wyników badań naukowych przez stworzenie otwartej przestrzeni informacyjnej z zastosowaniem nowoczesnych technologii, z szerokim wachlarzem źródeł elektronicznych oraz współpraca ze specjalistami z zakresu informacji naukowej. Ta rozszerzona misja biblioteki wiąże się z zapotrzebowaniem na wiedzę i informację w uporządkowanej formie, która sprzyja procesom innowacyjnym oraz podejmowaniu kluczowych decyzji. Oznacza to skierowanie oferty do przedsiębiorstw i biznesu oraz rozwinięcie specjalistycznych usług w ramach nowych jednostek organizacyjnych biblioteki z wykorzystaniem jej bogatych zasobów. Szczególną rolę odgrywają informacja i źródła z zakresu nauk technicznych, które mają największy potencjał wdrożeniowy i innowacyjny. W technicznej bibliotece akademickiej

¹⁸Maciejewska L., Urbańczyk B., *Użytkownik biblioteki akademickiej wobec oferty elektronicznych usług bibliotecznych*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej, 2009, 17 (3), 18–31.

¹⁹Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw <http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/20/99/20996/20121128_zalozenia_do_zmiany_ustawy-Prawo_o_szkolnictwie_wyzszym.pdf>.

można znaleźć informacje o stanie światowej wiedzy z danej dziedziny, prognozach technologicznych oraz trafności inwestycji w określonym obszarze.

W nowej bibliotece znacznemu rozszerzeniu ulegnie oferta zasobów elektronicznych oraz usług informacyjnych wykorzystujących najnowsze technologie. Poszerzony zakres działalności pozwoli także (m.in. przez dostęp do wyników badań, informacji o nowych technologiach oraz ochronie patentowej w Polsce i na świecie) udostępnić zasoby i usługi przedsiębiorstwom i specjalistom z przemysłu związanym ze sferą B + R, co przyspieszy powstawanie wielu nowych, wartościowych rozwiązań innowacyjnych²⁰. W ramach zadań biblioteki przewiduje się także wielostronną współpracę z instytucjami naukowo-badawczymi, władzami lokalnymi i regionalnymi oraz z jednostkami Politechniki Wrocławskiej wspierającymi relacje nauka–przemysł (il. 1).

Il. 1. Współpraca biblioteki w ramach regionalnej działalności na rzecz rozwoju gospodarki innowacyjnej i relacji nauka–przemysł

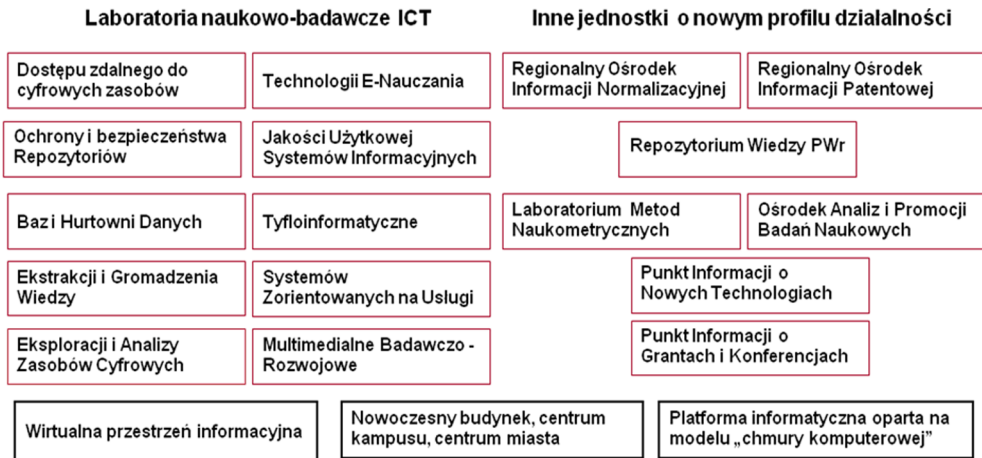
Przyszłe zadania będą oparte na nowej strukturze (il. 2), w skład której wejdzie:

- Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowo-Technicznej, obejmujące m.in. Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową, Regionalny Ośrodek Informacji Normalizacyjnej i Patentowej, Biuro Informacji o Nowych Technologiach i Grantach, Repozytorium Wiedzy Politechniki Wrocławskiej, Ośrodek Analiz i Promocji Dorobku Naukowego wraz z Laboratorium Metod Naukometrycznych, czytelnie e-medialne, pracownie komputerowe, portale informacyjne i punkty info umożliwiające także zdalny dostęp do zasobów,

- wirtualna przestrzeń informacyjna,

²⁰ Studium wykonalności. Załącznik nr 1 do Wniosku o dofinansowanie projektu pt. „Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki”. Politechnika Wroclawska 2010, 6–7.

• zespół jedenastu wyspecjalizowanych laboratoriów naukowo-badawczych, prowadzących badania z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) w obszarze pozyskiwania, gromadzenia, przetwarzania oraz bezpiecznego i ergonomicznego udostępniania danych, informacji i wiedzy.

II. 2. Elementy nowej struktury Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki

Usługi biblioteki w zakresie działalności informacyjnej na rzecz środowiska będą obejmowały:

- udostępnianie elektronicznych źródeł informacji (e-książki, e-czasopisma, e-publikacje, e-raporty, e-normy, e-patenty, wydawnictwa multimedialne itp.) na miejscu w bibliotece i w trybie zdalnym,
- udostępnianie cyfrowych publikacji naukowo-technicznych poprzez platformę Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Repozytorium Wiedzy PWr,
- prowadzenie specjalistycznych kursów i szkoleń dotyczących korzystania z elektronicznych źródeł informacji i sposobów wyszukiwania wiedzy w światowych zasobach elektronicznych,
- wykonywanie analiz cytowań dla pracowników naukowo-badawczych sektora gospodarczego na podstawie bazy Web of Science wydawanej przez firmę Thomson Reuters oraz innych źródeł,
- prowadzenie specjalistycznych szkoleń w zakresie wykorzystania metod bibliometrycznych do zarządzania badaniami naukowymi w kontekście współpracy Politechniki Wrocławskiej z innowacyjną gospodarką,
- wykonywanie prac w zakresie digitalizacji zbiorów oraz dokumentacji naukowo-technicznej zleczanych przez podmioty gospodarcze,

- prowadzenie prac naukowo-badawczych z zakresu optymalnego wykorzystania technologii informacyjnych do wspierania procesów innowacyjnych (laboratoria naukowo-badawcze),
- prowadzenie prac naukowo-badawczych z zakresu wykorzystania źródeł informacji przez użytkowników,
- prowadzenie prac badawczych z zakresu oceny bibliometrycznej publikacji oraz nowych obszarów zastosowania bibliometrii i naukometrii,
- udostępnianie sal szkoleniowych i laboratoryjnych w celu organizacji specjalistycznych szkoleń dla użytkowników,
- udostępnianie powierzchni wystawienniczej i sali konferencyjnej w celach promocyjnych (promocja firm, rozwiązań technologicznych, produktów itp.),
- udostępnianie podmiotom gospodarczym zasobów informatycznych Biblioteki na utrzymywanie specjalistycznych repozytoriów dokumentów,
- doradztwo w zakresie zakupu i korzystania z zagranicznych serwisów informacyjnych i baz danych,
- projektowanie i wdrażanie systemów informacyjnych do gromadzenia i udostępniania zasobów bibliotecznych w przedsiębiorstwach²¹.

Całość będzie stanowić kompleks naukowo-informacyjny, wspierający swoimi zasobami zarówno badania naukowe, jak i proces komercjalizacji wiedzy i rozwój innowacji w przedsiębiorstwach i innych jednostkach gospodarczych.

Tak wyznaczone cele wiążą się z rozwojem gospodarki opartej na wiedzy, zwiększeniem dostępności zasobów i technologii komunikacyjno-informacyjnych, podniesieniem poziomu edukacji i kształcenia ustawicznego. Są także zgodne z głównymi założeniami strategii rozwoju gospodarczego kraju, umożliwiają implementację rozwiązań naukowych i patentów oraz transfer wiedzy w relacji nauka–gospodarka, a także szerokie otwarcie przestrzeni informacyjnej dla otoczenia Uczelni. Jest to istotne rozszerzenie dotychczasowej roli biblioteki – z usługodawcy stanie się ona również pełnoprawnym partnerem w badaniach skojarzonych z ICT, prowadzonych w szkole wyższej, mających wpływ nie tylko na jakość badań naukowych w uczelni, ale także pośrednio na rozwój sfery B + R.

ROZPOWSZECHNIANIE WIEDZY I INFORMACJI

Biblioteka Politechniki Wrocławskiej ma duże tradycje w dostarczaniu informacji środowisku. W latach 70. wdrożono tu system SDI (Selektywna Dystrybucja Informacji), działający w ramach Krajowego Systemu Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej SINTO. Głównym zadaniem SDI było dostarczanie użytkownikom informacji o bieżącej naukowo-technicznej literaturze światowej związanej z bada-

²¹Tamże, 7.

niami naukowymi oraz pracami technicznymi i technologicznymi. Informacje były rozpowszechniane na podstawie zagranicznych baz danych na taśmach magnetycznych. Zamówienia były realizowane dla wielu uczelni, instytutów naukowo-badawczych i ośrodków przemysłowych w kraju. Obecnie realizacja podobnych zadań będzie opierać się na bogatej ofercie serwisów online, które dzięki poszerzonym nowym licencjom będą wykorzystywane nie tylko w środowisku akademickim własnej uczelni, ale też w firmach i przedsiębiorstwach działających w sektorze gospodarki innowacyjnej. Oferta informacyjna biblioteki akademickiej może dotyczyć zarówno osiągnięć własnej uczelni – publikacji, raportów, sprawozdań z badań, ekspertyz na zlecenie przemysłu, rozwijanych dyscyplin badawczych, informacji o uczonych i zespołach specjalistów w danej dziedzinie, realizowanych grantach, jak i szerokiego wykorzystywania wszelkich źródeł, które dostarczają podobną informację dotyczącą regionu, kraju i świata.

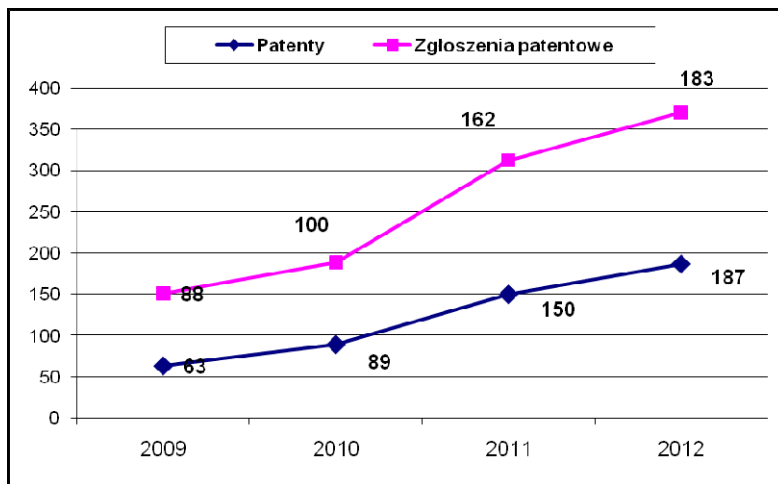
Ogromny wkład w rozpowszechnianie wiedzy i informacji mają bibliotekarze. Dzięki ich kompetencjom, kreatywności i znajomości nowoczesnych technik informacyjnych pole działania bibliotek nie kończy się na własnym kampusie. Bibliotekarze realizują także koncepcję e-literacy, tak ważną w społeczeństwie informacyjnym, organizując szkolenia i kursy na temat korzystania z e-zasobów. Kursy z tego zakresu są stałym elementem działalności Biblioteki Politechniki Wrocławskiej. Pierwsza taka inicjatywa powstała w 1985 roku i dotyczyła komputeryzacji bibliotek. W następnych latach organizowano kursy związane z wykorzystaniem Internetu w bibliotece. Wraz z pojawieniem się publikacji elektronicznych w 2000 roku zrodził się pomysł ogólnopolskiego kursu „Czasopisma Elektroniczne”, który ciągle cieszy się dużym powodzeniem. Piętnasta edycja odbyła się w maju 2013 roku pod nieco zmienionym tytułem „Elektroniczne źródła informacji”.

INFORMACJA PATENTOWA I NORMALIZACYJNA

Informacja patentowa odgrywa istotną rolę w procesie innowacji. Dużą grupę jej odbiorców stanowią małe i średnie przedsiębiorstwa. Jej wartością dodaną jest informacja o konkurentach, rynkach zbytu i potencjalnych partnerach. Według ekspertów z STN (The Scientific & Information Network) aż 85–90% wiedzy technicznej publikowanej na świecie jest dostępne w literaturze patentowej, a tylko 5–10% informacji naukowo-technicznej zawartej w literaturze patentowej jest publikowane w innych źródłach. Rosnącą liczbę patentów i zgłoszeń patentowych PWr pokazano na il. 3.

Biblioteka, oferując wyszukiwania w bazach patentowych wspomagających badania naukowe i procesy innowacyjne, przyczynia się do stosowania rozwiązań optymalnych, uwzględniających aktualny stan wiedzy. Bibliotekarzom przypada rola

wspierania transferu technologii i innowacji przez zwiększanie świadomości użytkowników na temat roli informacji patentowej²².

Il. 3. Patenty i zgłoszenia patentowe PWr w latach 2009–2012

Trudno sobie wyobrazić współczesny świat bez normalizacji i norm. Normalizacja stała się obecna w prawie wszystkich dziedzinach życia, znacznie wykraczając poza tradycyjną domenę techniki. Normy są stosowane w gospodarce, ekonomii, zarządzaniu, wszelkiego typu usługach, w sferze społecznej. Chronią także nasze zdrowie i środowisko. Normy stanowią też znaczące wsparcie dla obszarów naukowych w odniesieniu do pomiarów, oceny ryzyka, rozpowszechniania innowacji, stymulowania postępu technicznego.

Informacja normalizacyjna od lat jest wpisana na stałe w działalność Biblioteki Politechniki Wrocławskiej. Zainteresowanie działalnością Punktu Informacji Normalizacyjnej (PIN), działającego w strukturze Oddziału Informacji Naukowej, utrzymuje się na wysokim poziomie. Użytkownicy z Politechniki Wrocławskiej, Wrocławia i Dolnego Śląska mają dostęp z nowoczesnych terminali do polskich norm w wersji elektronicznej. Z Punktu Informacji Normalizacyjnej korzystają głównie studenci (59%) i pracownicy (24%) Politechniki Wrocławskiej. Pozostali użytkownicy to studenci i pracownicy innych uczelni Wrocławia (9%) oraz pracownicy firm prywatnych i państwowych (8%). Na potrzeby informacji normalizacyjnej są wykorzystywane katalogi norm, baza online norm amerykańskich ASTM oraz baza *Perinorm*, która

²²Zaremba M., *Informacja patentowa jako źródło wspomaganie postępu technicznego*, [w]: Prace PTIN, nr 4, Informacja – Wiedza – Gospodarka, W. Pindłowa i D. Pietrucha-Reizes (red.), Warszawa 2000.

służy m.in. do ustalania powiązań polskich norm z normami europejskimi oraz do wyszukiwania norm starych, nieaktualnych bądź zastąpionych innymi.

Rozszerzone działania związane z informacją patentową i normalizacyjną będą realizowane w przyszłej strukturze biblioteki w Regionalnym Ośrodku Informacji Normalizacyjnej oraz w Regionalnym Ośrodku Informacji Patentowej.

BIBLIOMETRIA JAKO NARZĘDZIE MONITOROWANIA BADAŃ NAUKOWYCH I TECHNOLOGII NA POTRZEBY INNOWACJI

Bibliometria to zbiór technik badawczych stosowanych do ilościowych analiz publikacji naukowych i dokumentów patentowych. Jest narzędziem, które pozwala oceniać stan nauki i technologii na podstawie całkowitej produkcji piśmiennictwa naukowego. Bibliometria lub szerzej naukometria (ang. *scientometrics*) może być również traktowana jako odrębna dyscyplina badawcza w obszarze naukoznawstwa, zajmująca się badaniami rozwoju nauki jako procesu informacyjnego. W ostatnich latach obserwuje się wzrost zainteresowania bibliometrią wykorzystywaną do analizy działalności jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych w związku z potrzebami osób zarządzających podmiotami w sektorze B + R oraz kreujących politykę naukową lub innowacyjną państwa. Potrzeby informacyjne w tym zakresie są ogromne i skupiają się wokół możliwości wykonywania analiz w zakresie:

- określenia obszarów badań i technologii dla kraju, regionu lub ośrodka badawczego,
- przewidywania rozwoju określonych obszarów badań naukowych i technologii, w szczególności określanie kierunków i potencjału dalszego rozwoju,
- liczby publikacji, zgłoszeń patentowych lub udzielonych patentów dla wybranego obszaru badań i technologii pozyskiwania danych o osobach zaangażowanych w badania,
- analizy trendów w zakresie badań naukowych i technologii,
- identyfikacji nowych tematów badawczych (*hot topics*), dynamicznie rozwijających się nowych technologii,
- analizy afiliacji osób i instytucji (współautorstwo, współpraca regionalna, krajowa, międzynarodowa).

Statystyka nauki i techniki pełni rozliczne funkcje, które można podzielić m.in. na:

- teoretyczne (rozumienie obszaru pomiaru, porównywanie krajów i regionów, przewidywanie trendów),
- praktyczne zarządzanie (planowanie i podział zasobów, ustalanie priorytetów),
- ewaluacyjne (uzasadnienie podziału budżetu, sprawozdanie z jego wykonania, ocena wyników osiągniętych przez organizację w odniesieniu do jej misji i celów itp.)²³.

²³Statystyka nauki, techniki i innowacji w krajach UE i OECD. Stan i problemy rozwoju, opr. J. Kozłowski, Departament Strategii MNiSW, Warszawa, [Dostęp 26.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://dlafirmy.info.pl/articlesFiles/raport_-_statystyka_nauki_tekniki_i_innowacji.pdf>.

Możliwości rozwoju biblioteki akademickiej w dziedzinie monitorowania obszarów rozwoju nauki, analiz statystycznych i bibliometrycznych mogą opierać się na tworzeniu i analizowaniu własnych baz danych w celu identyfikacji osiągnięć macierzystej uczelni, porównywania jej dorobku z innymi jednostkami naukowymi działającymi w tym samym obszarze badawczym w kraju i za granicą. Możliwe jest również wykorzystanie zewnętrznych baz zapewniających dostęp do informacji bibliograficznych, ilościowych i jakościowych związanych z publikacjami naukowymi na świecie (bazy publikacji, streszczeń, patentów i zgłoszeń patentowych). Abonowane przez bibliotekę źródła takich danych i analiz to *Web of Science*, *Scopus*, *Compendex*, *Inspec* oraz darmowe serwisy dostępne online, a także wyspecjalizowane narzędzia bibliometryczne i analityczne. Ze względu na potężny, blisko stuletni zbiór danych oraz zaawansowane narzędzia wyszukiwawcze duże znaczenie ma tu baza cytowań i publikacji *Web of Science* wydawana przez firmę Thomson Reuters. Szczególnie przydatne jest narzędzie analizujące wyniki wyszukiwania na podstawie różnych kryteriów, takich jak autorzy, instytucje, obszary badań, kraje, języki. Wyszukiwanie można ograniczyć do określonej dziedziny i zakresu czasowego. W odpowiedzi otrzyma się zbiór, który może być przedmiotem analiz i określania tendencji w nauce w odniesieniu do instytucji, kraju lub regionu. W tabeli 1 zebrano wyniki analizy według *Web of Science* zbioru 332 publikacji Politechniki Wrocławskiej związanych z nanotechnologią, wydanych w latach 2007–2013. W ten sposób w krótkim czasie uzyskano informacje o ewentualnych obszarach badawczych, instytucjach oraz krajach współpracujących w dziedzinie nanotechnologii z Politechniką Wrocławską. Wybrano dziesięć wyników według udziału procentowego w ogólnej liczbie wyszukanych publikacji.

Tabela 1. *Web of Science* – współpraca międzynarodowa oraz obszary zastosowania nanotechnologii na podstawie publikacji PWr w latach 2006–2013, układ według procentowego udziału w publikacjach

Dziedzina badań	Udział [%]	Instytucja	Udział [%]	Kraj	Udział [%]
Physics	40,06	Technical University of Wroclaw	100,0	Poland	100,0
Materials science	28,9	Polish Academy of Sciences	9,4	France	10,2
Chemistry	21,98	University of Wroclaw	4,5	Germany	7,8
Engineering	20,78	University of Caen	2,4	USA	4,5
Optics	18,0	IEMT Warsaw	2,1	UK	3,0
Science technology	18,0	Medical University of Wroclaw	1,8	Ukraine	3,0
Electrochemistry	3,31	NRC Canada	1,8	Canada	2,7
Instruments, instrumentation	3,0	University of Aix, Marseille	1,8	Czech Republic	1,5
Biochemistry, molecular biology	2,4	University of Angers	1,8	Australia	1,2
Polymer science	2,4	University of Nantes Angers Le Mans	1,8	Belgium	1,2

Źródłem danych zamieszczonych w tabeli 2 jest również *Web of Science*. Wykorzystano tu najczęściej cytowane publikacje pracowników Politechniki Wrocławskiej w latach 2006–2011. Sama treść artykułów, zarówno cytowanych, jak i cytujących jest źródłem informacji o:

- kierunkach badań wykonywanych na PWr i znajdujących uznanie na świecie,
- specjalistach w danej dziedzinie i środkach zajmujących się określonymi badaniami,
- szczegółowych rozwiązaniach naukowych,
- możliwościach i potencjalnych obszarach współpracy w kraju i za granicą.

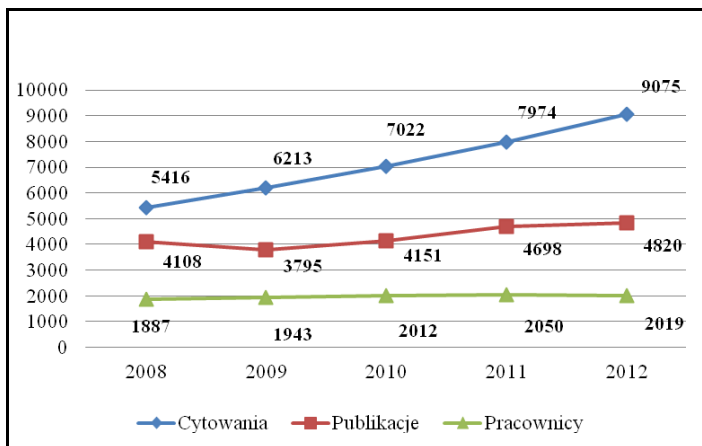
Tabela 2. Najczęściej cytowane prace naukowców z PWr w latach 2006–2011 na podstawie *Web of Science* (WS, bez autocytowań)

Publikacja	L. cyt.	Dziedzina według WS
<i>Strong coupling in a single quantum dot-semiconductor microcavity system</i> . Nature, 2004, Vol. 432, No. 7014	463	multidisciplinary sciences
<i>Quantum dots</i> , Berlin [i in.], Springer, 1998	407	materials science
<i>Biological activity of aminophosphonic acids</i> . Phosphorus Sulfur Silicon Relat. Elem., 1991, Vol. 63, No. 1/2	275	chemistry
<i>High contrast in vitro and in vivo photoluminescence bioimaging using near infrared to near infrared up-conversion in Tm³⁺ and Yb³⁺ doped fluoride nanophosphors</i> . Nano Lett., 2008	154	chemistry, science & technology
<i>Rapeseed oil methyl esters preparation using heterogeneous catalysts</i> . Bioresource Technology, 1999, Vol. 70	147	energy & fuels
<i>Aminophosphonic acids of potential medical importance</i> . Curr. Med. Chem., 2001, Vol. 1, No. 3	134	medicine
<i>Simulation and chaotic behavior of alpha-stable stochastic processes</i> . New York [i in.], Marcel Dekker Inc., 1994	123	mathematics
<i>Combined optical and MR bioimaging using rare earth ion doped NaYF₄ nanocrystals</i> . Adv. Funct. Mater., 2009, Vol. 19	113	nanoscience & nanotechnology
<i>Genome-scale RNA profiling of cell division in human tissue culture cells</i> . Nat. Cell Biol., 2007, Vol. 9, No. 12	103	cell biology
<i>Relationship between the nanoporous texture of activated carbons and their capacitance properties in different electrolytes</i> . Carbon, 2006, Vol. 44, No. 12	85	chemistry, materials science

Rosnąca liczba cytowań prac naukowych Politechniki Wrocławskiej na przestrzeni lat (il. 4) świadczy o wzrastającym potencjale Uczelni, szansie na szerokie rozpowszechnianie publikowanych wyników i rozwiązań, a tym samym o coraz większym wpływie cytowanych publikacji na rozwój dyscypliny, której dotyczą.

Jednym z podstawowych kryteriów oceny publikacji jest wskaźnik zwany indeksem Hirscha, oparty na liczbie cytowań, zawierający również wiarygodną ocenę dorobku naukowego, rozumianą jako systematyczna zdolność publikowania dobrze cyto-

wanych prac, mierzący produktywność i jakość publikacji. Może służyć do oceny dorobku autora, jednostki, uczelni, czasopisma, dyscypliny i kraju oraz ułatwić znalezienie eksperta np. w danej dziedzinie w obrębie instytucji (tabela 3).

Il. 4. Publikacje i cytowania pracowników PWr w latach 2008–2012

Tabela 3. Ranking autorów PWr z największym indeksem Hirscha na podstawie Web of Science

Lp.	Autor	H-index
1	prof. Marek Samoć	38
2	prof. Paweł Kafarski	27
3	prof. Arkadiusz Wójs	23
4	prof. Barbara Lejczak	22
5	prof. Jan Misiewicz	22
6	prof. Józef Oleksyszyn	22
7	prof. Iona Turowska-Tyrk	22
8	prof. Szczepan Roszak	22
9	prof. Andrzej Trochimczuk	21
10	prof. Wacław Urbańczyk	20

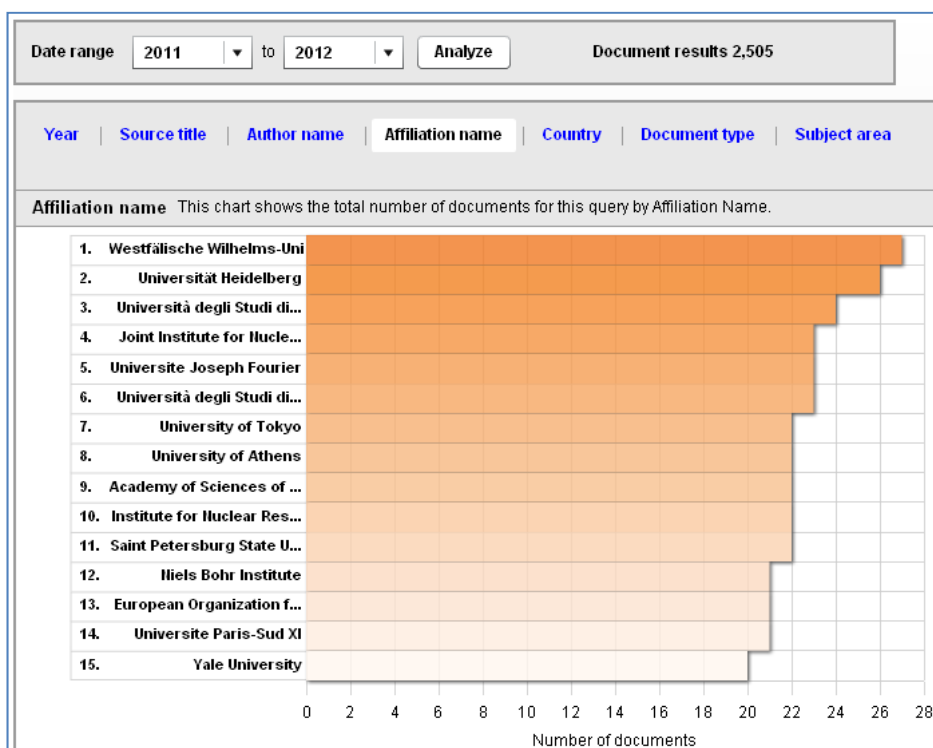
Większe możliwości analizowania publikacji i badania trendów naukowych dają zaawansowane internetowe narzędzia bibliometryczne, stosujące nowoczesne metody wizualizacji wyników w postaci interaktywnych tabel, wykresów oraz grafów. Narzędzia *In Cites* oraz *Essentials Science Indicators* firmy Thomson Reuters na podstawie publikacji i ich cytowań umożliwiają uzyskanie następujących zestawień:

- porównania wyników naukowych w różnych krajach,
- porównania wyników naukowych w wybranej dziedzinie w wybranych krajach,

- udziału wybranej dziedziny w badaniach w porównaniu ze średnią, np. europejską, w wybranych krajach,
- ocenę wkładu w daną dziedzinę (%) na tle całości publikacji z wybranych krajów,
- danych zbiorczych do porównania wielu instytucji,
- danych zbiorczych do porównania polskich instytucji naukowych ze średnią krajową,
- pomiaru efektywności naukowej jednostki z uwzględnieniem wielu wskaźników bibliometrycznych.

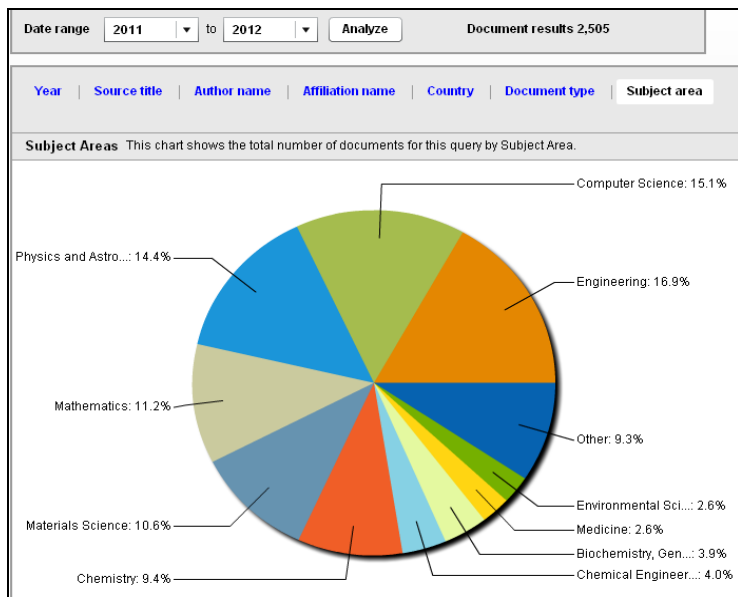
Thomson Reuters oferuje też bezpłatne zestawienia analityczne dla wybranych obszarów badawczych w ramach serwisu internetowego *Science Watch* <<http://sciencewatch.com>> (w sekcji Data & Rankings). Pod hasłem Hot Topics co dwa miesiące są publikowane zestawienia dominujących zagadnień w poszczególnych obszarach badawczych.

Podobne narzędzie analizujące publikacje pod nazwą *SciVal* oferuje Elsevier. Opiera się ono na zasobach bazy *Scopus* i daje możliwość ewaluacji dorobku naukowego na poziomie instytucji, kraju i dziedziny.

Il. 5. Współpraca międzynarodowa PWr w latach 2011–2012 na podstawie afiliacji autorów według bazy *Scopus* – ranking instytucji współpracujących

Ilustracje 5, 6 pokazują wyniki analizy zbioru 2505 publikacji z afiliacją Politechniki Wrocławskiej w latach 2011–2012. Uzyskano w ten sposób informacje o zagranicznych instytucjach współpracujących z PWr oraz wspólnych obszarach badawczych.

Il. 6. Współpraca międzynarodowa PWr w latach 2011–2012 na podstawie afiliacji autorów publikacji, według bazy *Scopus* – dziedziny

POTENCJAŁ INFORMACYJNY BAZY DOROBKU NAUKOWEGO PWR

Podstawą oceny dorobku w każdej instytucji naukowej powinien być sprawnie działający system rejestracji prac naukowych – publikacji i niepublikacji, na podstawie którego można monitorować osiągnięcia uczelni i jej pracowników. Rozpoczęte prace nad ogólnokrajowym Systemem Informacji o Szkolnictwie Wyższym POL-on i Polskiej Bibliografii Naukowej nie zapewnią kompletnej informacji o dorobku polskich instytucji naukowych, gdyż system będzie rejestrował przede wszystkim wybrane, punktowane publikacje i patenty, pomijając niepublikacje (np. różnego rodzaju sprawozdania), które, zwłaszcza na uczelniach technicznych, są odzwierciedleniem współpracy uczelni z przemysłem.

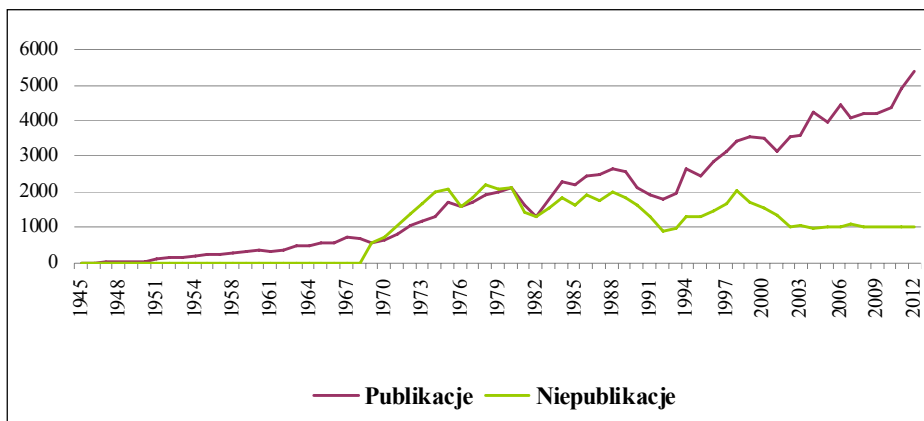
Źródłem informacji o dorobku naukowym PWr jest baza DONA, rejestrująca wszystkie publikacje jej pracowników od 1945 r., a prace niepublikowane od 1969 r. Decyzją władz Uczelni wydaną w 1969 r. każdy pracownik ma obowiązek zgłaszania swoich prac do biblioteki. Zapewniło to systematyczny rozwój bazy i jej kompletność,

która obecnie rejestruje ponad 180 tys. rekordów i rocznie powiększa się o ok. 5,5 tys. opisów, dając możliwość dostarczania wiarygodnych i pełnych danych na potrzeby oceny Uczelni i jej pracowników. Wraz z rozwojem oprogramowania bazy i zgłaszanych potrzeb zakres możliwych do uzyskania informacji powiększa się systematycznie i obecnie obejmuje m.in.:

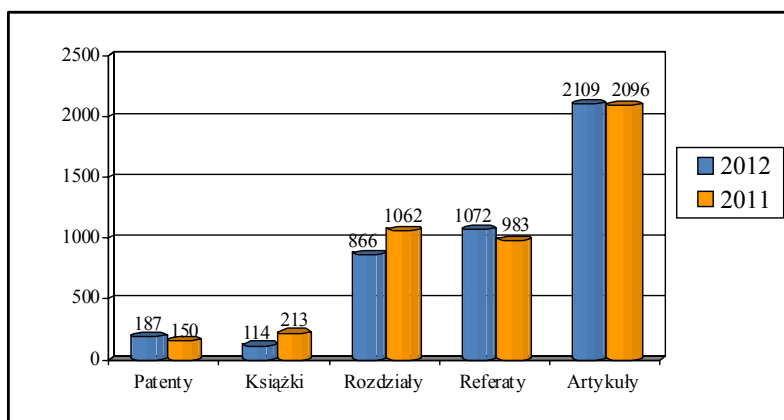
- dane o pracach i ich cytowaniach,
- dorobek jednostek (publikacje, niepublikacje),
- dostęp do wybranych pełnych tekstów (artykuły, książki, patenty),
- dane o autorach prac (tytuł, stopień naukowy, staż pracy, rok powołania na stanowisko itp.),
- określenie dyscyplin nauki, obszarów badawczych (według klasyfikacji lokalnej APIN i swobodnych słów kluczowych),
- informacje o charakterze prac: podstawowa, rozwojowa, stosowana, wdrożeniowa,
- numery grantów, zleceń i innych źródeł finansowania prac,
- dane wartościujące publikacje: IF, LF, WoS, ERIH, punktacja MNiSW.

Daje to podstawę do generowania różnego rodzaju wykazów i analiz do oceny indywidualnej pracowników i Uczelni dla ośrodków oceniających i decyzyjnych w Polsce: MNiSW, Narodowego Centrum Nauki, Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, Polskiej Komisji Akredytacyjnej, Komisji ds. Stopni i Tytułów Naukowych, list rankingowych, np. Rzeczypospolitej. Istnieje możliwość wyszukiwania w bazie dorobku autora, zespołu badawczego, jednostki lub całej uczelni według dowolnych kryteriów, np. rodzaju prac, zakresu czasowego, zasięgu zgodnie z językiem publikacji, charakteru prac, tematyki badawczej, słów kluczowych i wielu innych. Na szczególną uwagę zasługuje rozwój oprogramowania bazy, który umożliwia wykonywanie analiz naukometrycznych i cytowań, list rankingowych osób/jednostek według wskaźników IF, LF i punktacji MNiSW. Dane tego typu są źródłem wiedzy o najlepszych pracach w danej dziedzinie, wyróżniających się jednostkach, co świadczy o potencjale Uczelni i może być podstawą do wypromowania i praktycznego wykorzystania tych osiągnięć. Wybrane przykłady analiz i rankingów prezentują il. 7–10 oraz tabele 4, 5.

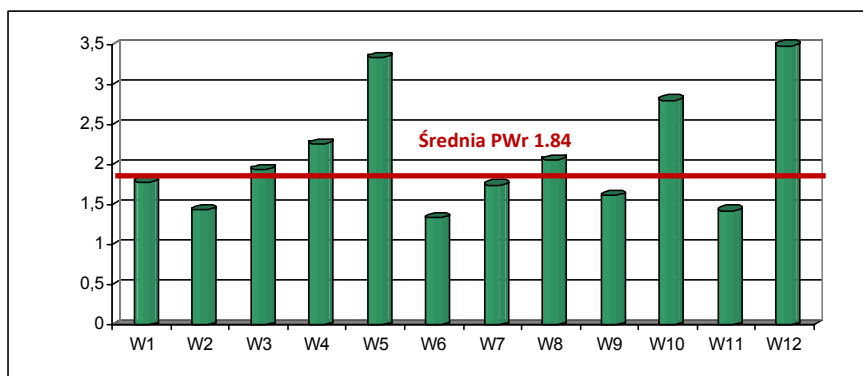
Na podstawie dotychczasowych doświadczeń w wykonywaniu analiz bibliometrycznych opartych na dostępnych źródłach (bazach danych własnych i zakupionych) planowany jest rozwój tego typu działalności dla potencjalnych partnerów Bibliotech-u, zainteresowanych kierunkami i możliwościami wykorzystywania technik naukometrycznych i bibliometrycznych do zarządzania badaniami naukowymi i działalnością innowacyjną w przedsiębiorstwach, firmach, czy konsorcjach. Zadania te będzie realizowało Laboratorium Metod Naukometrycznych na rzecz Uczelni i jej jednostek organizacyjnych, Biura Promocji, Działu Badań Naukowych, Wrocławskiego Centrum Transferu Technologii, Inkubatora Przedsiębiorczości PWr, dolnośląskiego środowiska naukowego oraz władz miasta i regionu.

II. 7. Baza DONA – liczba prac w latach 1945–2012

II. 8. Rodzaje prac PWr w latach 2011–2012

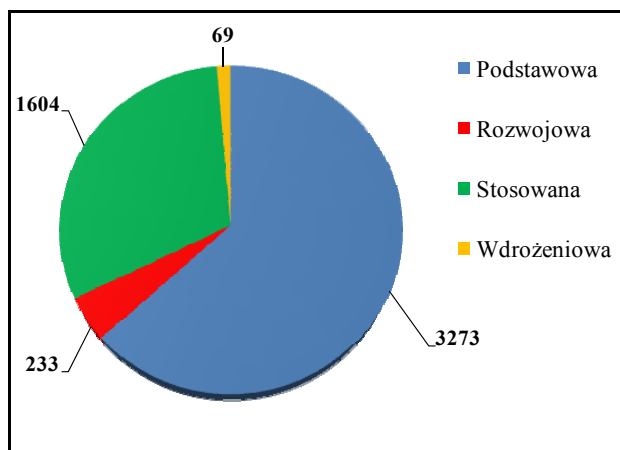
II. 9. Liczba publikacji przypadająca na nauczyciela akademickiego (na wydziałach) PWr

Tabela 4. Ranking autorów według sumy wartości Impact Factor w 2012 roku

Lp.	Autor	Wydział	Suma wartości IF	Liczba publikacji
1	prof. Jan Misiewicz	PPT (fizyka)	80,059	30
2	dr hab. inż. Paweł Pohl	Chemiczny	49,263	17
3	prof. Marek Samoć	Chemiczny	41,690	13
4	dr inż. Magdalena Kasprovicz	PPT (fizyka)	34,858	10
5	dr hab. Marcin Drąg	Chemiczny	33,762	9
6	dr. inż. Adam Kiersnowski	Chemiczny	32,601	4
7	dr hab. inż. Grzegorz Sęk	PPT (fizyka)	31,945	12
8	dr hab. inż. Robert Kudrawiec	PPT (fizyka)	31,165	14
9	dr inż. Piotr Jamróz	Chemiczny	29,671	11
10	prof. Paweł Machnikowski	Chemiczny	29,092	12

Tabela 5. Wykaz najlepszych prac PWr według wskaźnika Impact Factor za lata 2003–2012

Lp.	Tytuł czasopisma	Rok	IF	Dziedzina według JCR	Wydział
1	Chemical Reviews	2010	33,036	chemistry, multidiscipl.	Chemiczny
2	Nature	2004	32,182	multidisciplinary sciences	PPT
3	Science	2003	29,781	multidisciplinary science	Chemiczny
4	Nature Reviews Drug Discovery	2010	28,712	biotechn. a. appl. microb.	Chemiczny
5	Physics Reports	2009	17,752	physics, multidiscipl.	PPT
6	Nature Cell Biology	2007	17,623	cell biology	Elektroniki
7	Neuron	2010	14,027	neurosciences	Chemiczny
8	Advanced Materials	2011	13,877	chemistry, multidiscipl.	Chemiczny
9	Angewandte Chemie	2012	13,455	chemistry, multidiscipl.	Chemiczny
10	Angewandte Chemie	2010	12,730	chemistry, multidiscipl.	Chemiczny

II. 10. Analiza bazy DONA według kryterium charakter pracy w 2012 roku

PODSUMOWANIE

Odpowiedź na pytanie, czy potencjał informacyjny biblioteki akademickiej może służyć współpracy nauki z gospodarką innowacyjną, jest tylko jedna. Biblioteka akademicka może być wsparciem dla innowacyjnej gospodarki dzięki dostępowi do źródeł informacji, umiejętności ich wykorzystania oraz szerokiej wiedzy i kreatywności kadry tam zatrudnionej. Jesteśmy świadkami powstawania na bazie wieloletniego doświadczenia Biblioteki PWr nowego, wielofunkcyjnego centrum: Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki. Niekonwencjonalne rozwiązanie tego projektu będzie polegało na współdziałaniu wielu specjalistycznych ośrodków informacji oraz laboratoriów naukowo-badawczych, w ramach których zaplanowano szereg zadań dotyczących m.in.:

- przetwarzania zasobów informacji do postaci użytecznej wiedzy,
- rozwoju technik automatycznego rozumienia informacji tekstowej i obrazowej,
- analizy semantycznej tekstu, obrazu i dźwięku,
- archiwizacji, uwierzytelniania i ochrony dostępu do informacji,
- tyfloinformatyki.

Nowatorska misja będzie realizowana przez:

- wykorzystanie dużego potencjału i blisko 70-letniej tradycji Biblioteki Politechniki Wrocławskiej,
- wspieranie niezwykle ważnego nurtu działalności Uczelni dotyczącego współpracy z przemysłem i transferu technologii na potrzeby innowacyjnej gospodarki,
- zorganizowanie nowoczesnej przestrzeni informacyjnej z zastosowaniem najnowszych technologii informatycznych i adaptacji wirtualnych usług (ang. *cloud computing*) w celu efektywnego korzystania z elektronicznych źródeł informacji i zarządzania wiedzą. Podejście takie zapewnia ponadto optymalne rozwiązanie kluczowych problemów związanych z bezpieczeństwem danych, elastycznością dostarczania usług oraz skalowaniem środowiska informatycznego. Rozwiązanie to zostało przeanalizowane, zaprojektowane i przedstawione przez informatyków Biblioteki (zespół Automatykacji Przetwarzania Informacji Naukowej)²⁴,
- szukanie optymalnych rozwiązań w kontekście prezentowania oferty informacyjnej: usługi informacyjne na urządzeniach mobilnych (telefony komórkowe, palmtopy, laptopy, tablety, czytniki e-booków),
- nowe atrakcyjne prowadzenie szkoleń – e-learning,
- połączenie działalności informacyjnej z naukowo-badawczą w zakresie ICT, skupionej w laboratoriach umiejscowionych w strukturze Środowiskowej Biblioteki,

²⁴ Szarski H., Klesta D., Kołcio D., Wajsen K., Zdankiewicz M., *Bibliotech. Koncepcja wykorzystania wirtualizacji do budowy systemu informatycznego Biblioteki*. Raport Biblioteki Głównej i OINT SPR nr 270 (do użytku wewnętrznego), s. 1–23.

- czynne uczestnictwo w projektach środowiskowych (w celu uzyskania dodatkowych funduszy na rozszerzenie działalności) wpisujących się w strategię rozwoju Dolnego Śląska i zgodnych z podstawowymi celami strategicznymi: rozwój gospodarki opartej na wiedzy, zwiększenie dostępności technologii komunikacyjno-informacyjnych oraz podniesienie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne,
 - znaczne rozszerzenie zakresu usług biblioteki, np. o analizy bibliometryczne, doradztwo w zakresie zakupu i korzystania z serwisów informacyjnych, digitalizację zbiorów na skalę przemysłową czy stosowanie technologii trójwymiarowej 3D,
 - utworzenie repozytorium wiedzy PWR,
 - współpracę z jednostkami Uczelni, instytucjami naukowymi, jednostkami administracji regionalnej, organizacjami wspierającymi działalność innowacyjną,
 - stworzenie przyjaznego miejsca spotkań wpisującego się w kulturalną, społeczną i gospodarczą panoramę Wrocławia.

Nowemu centrum biblioteczno-informacyjnemu przypadnie niełatwa rola nowatorskiej instytucji realizującej zadania związane z upowszechnianiem i przetwarzaniem wiedzy oraz informacji na znacząco poszerzonym obszarze działania dla nowych odbiorców. Powstaną nowe inicjatywy służące nie tylko realizacji podstawowych zadań Uczelni w zakresie procesu naukowo-dydaktycznego, ale także wspieraniu nowych wyzwań związanych ze współpracą z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Działania te doskonale wpiszą się w krajobraz zarówno Wrocławia, jak i całego Dolnego Śląska – nowoczesnego regionu słynącego z dynamicznego rozwoju nauki i gospodarki.

LITERATURA

- [1] Klineciewicz K., Żemigala M., Mijał M., *Zastosowania technik bibliometrycznych w narodowym systemie innowacji*, MNiSW, Warszawa 2010. [dostęp 26.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/20120118_Bibliometria_w_zarządzaniu_technologiami_i_badaniami_naukowymi.pdf>.
- [2] Klineciewicz K., Żemigala M., Mijał M., *Bibliometria w zarządzaniu technologiami i badaniami naukowymi*, MNiSW, Warszawa 2012. [dostęp 26.05.2013]. Dostępny w Internecie: http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/20120118_Bibliometria_w_zarządzaniu_technologiami_i_badaniami_naukowymi.pdf.
- [3] Klineciewicz K., *Polska innowacyjność. Analiza bibliometryczna*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008, s. 1–113.
- [4] Kozłowski J., *Statystyka nauki, techniki i innowacji w krajach UE i OECD. Stan i problemy rozwoju*, Departament Strategii MNiSW, Warszawa. [dostęp 26.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://dlafirmy.info.pl/articlesFiles/raport_-_statystyka_nauki_tehniki_i_innowacji.pdf>.
- [5] Maciejewska Ł., Urbańczyk B., *Użytkownik biblioteki akademickiej wobec oferty elektronicznych usług bibliotecznych*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej, 2009, 17 (3), 18–31.
- [6] Matusiak K.B., *Budowa powiązań nauki z biznesem w gospodarce opartej na wiedzy. Rola i miejsce uniwersytetu w procesach innowacyjnych*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2010, s. 7–88.
- [7] Nowak P., *Bibliometria, webometria: podstawy, wybrane zastosowania*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, 2006, s. 1–214.

- [8] Osiewalska A., *Odkrywanie związków między obiektami analiz bibliometrycznych w indeksach cytowań*, [w:] Prace PTIN nr 9, *Zarządzanie informacją w nauce*, PTIN, Katowice 2010, s. 105–113.
- [9] Szarski H., Klesta D., Kołcio D., Wajsen K., Zdankiewicz M., *Bibliotech. Koncepcja wykorzystania wirtualizacji do budowy systemu informatycznego Biblioteki*. Raport Biblioteki Głównej i OINT SPR nr 270 (do użytku wewnętrznego), s. 1–23.
- [10] Teixeira A.C., Mota L., *A bibliometric portrait of the evolution, scientific roots and influence of the literature on university–industry links*, *Scientometrics*, 2012, 93 (3), 719–743.
- [11] Wissema J.G., *Uniwersytet Trzeciej Generacji. Uczelnia XXI wieku*, ZANTE, Zębice 2009, s. 8–14.
- [12] Zaremba M., *Informacja patentowa jako źródło wspomaganie postępu technicznego*, [w:] Prace PTIN, nr 4, *Informacja – Wiedza – Gospodarka*, W. Pindłowa i D. Pietrucha-Reizes (red.), Warszawa 2000.

DOES THE INFORMATION POTENTIAL OF AN ACADEMIC LIBRARY FACILITATE COOPERATION OF SCIENCE AND INNOVATIVE ECONOMY?

In the paper we address the role of an academic library in the modern, innovation-based economy. We describe new tasks of the currently built Regional Library for Engineering and Technology for Innovative Economy – Bibliotech related to providing information about current scientific developments and research, as well as so-called “Third mission of the University”, connected with the terms: technology transfer, entrepreneurial university, knowledge commercialization. We also address topics such as the use of bibliometry in technology management and foresight. We elaborate on the importance of bibliometric calculations for gathering information on technological advance, current trends in science and timely topics of current research. This is important for defining research and innovation policy of the University. We show also examples of such analysis based on data from DONA, the Aleph database of scientific output of Wrocław University of Technology. Additionally, we describe DONA as a universal source of reliable both bibliographic and statistical data supplemented by bibliometric indicators. Finally, we emphasize that fulfilling all those tasks requires highly knowledgeable specialists in the field of informetry and librarianship and cannot be accomplished by people without proper training and expertise.

Aleksander Radwański
Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław
e-mail: aleksander.radwanski@znio.pl

CZY CHMURY W BIBLIOTEKACH SĄ ROZPOZNANĄ I PRZYSWOJONĄ TECHNOLOGIĄ?

Chmury, *cloud computing*, mobilność – to synonimy nowoczesności w technologii informacyjnej. Artykuł porządkuje zagadnienia związane z przetwarzaniem w chmurze. Tendencja przenoszenia infrastruktury i usług do chmur jest popularna, ale znajomość samej technologii wśród bibliotekarzy jest niewielka. Wskazują na to wyniki przeprowadzonej sondy. Bibliotekarzom zadano pytania dotyczące zarówno korzystania z rozproszonych usług sieciowych, jak i stosunku do własnej infrastruktury. Odpowiedzi skonfrontowano z informacjami dostawców systemów bibliotecznych. Wszystko wskazuje na to, że biblioteki nie są jeszcze gotowe na przeniesienie swojej infrastruktury do chmury. Chętnie natomiast korzystają z powszechnie dostępnych usług sieciowych opartych na chmurze, chociaż nie jest to jeszcze ustabilizowana część pragmatyki bibliotecznej.

WSTĘP

Chmura obliczeniowa jest technologią o wielu nowych, obiecujących właściwościach. „Przeniesienie do chmury” stało się synonimem nowoczesności, gwarantem „nadażania” i podstawą rozwoju „usług mobilnych”, które w ogólnym ujęciu są równie niedookreślone jak sama chmura. Żadna technologia nie rozwiąże automatycznie wszystkich istniejących problemów, ale na pewno stworzy nowe możliwości. *Cloud computing* to po prostu kolejny etap rozwoju narzędzi informatycznych, które będą stosowane we wszystkich dziedzinach życia, w tym również w bibliotekarstwie. Czy bibliotekarze rozumieją z czym wiąże się chmura obliczeniowa? Czy chcą wykorzystać jej specyficzne właściwości? Próbę odpowiedzi na to pytanie podjęto na podstawie sondy wykonanej w pierwszej połowie 2013 roku.

Dobrym obyczajem akademickim jest precyzyjnie zdefiniować, o czym będziemy mówić. Definicje *cloud computing* koncentrują się zwykle na ściśle technicznej specyfikacji, ale można też spojrzeć na chmury od strony ich proveniencji oraz funkcjonalności, czyli skąd się wzięły i co ze sobą przynoszą.

SKĄD SIĘ WZIĘŁY CHMURY?

Wdrażanie technologii informatycznych w praktyce oznacza przełożenie zaprojektowanych funkcjonalności na konkretne procedury i sprzęt. Można przedstawić to w postaci piramidy, w której przetwarzane dane umieszczamy w aplikacjach, aplikacje działają w określonym środowisku systemowym, środowisko działa na określonym sprzęcie, sprzęt zaś jest gdzieś fizycznie zlokalizowany (il. 1).

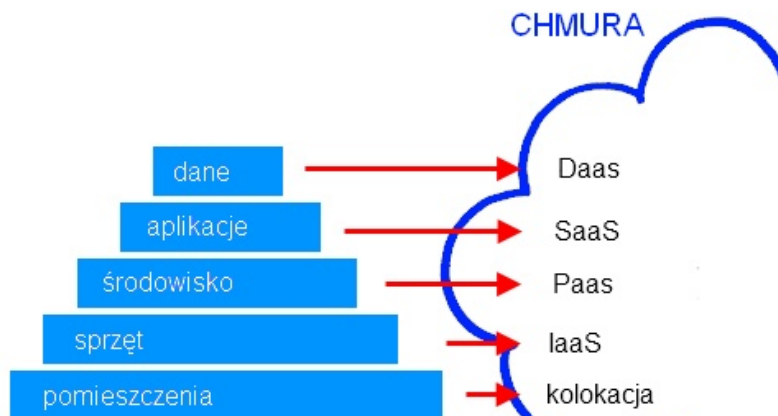
Il.1. Piramida IT

Proces wirtualizacji poszczególnych warstw stworzył podstawę rozwoju *cloud computing*. Głównym powodem tych działań było stopniowe pozbywanie się kłopotliwych elementów infrastruktury informatycznej, szczególnie w tych instytucjach i podmiotach, dla których technologia informatyczna jest jedynie narzędziem. Równie istotne było uelastycznienie samych zasobów sprzętowych, ułatwienie ich rozbudowy i skalowania.

Pierwszym pomysłem (il. 2) była kolokacja, czyli zainstalowanie swojego sprzętu w serwerowni wyspecjalizowanej firmy/lub instytucji. Dzięki temu można było pozbyć się sporego problemu związanego z posiadaniem wyodrębnionego pomieszczenia, z awaryjnym zasilaniem i klimatyzacją. Kolejnym krokiem było wynajęcie samego sprzętu czyli IaaS (ang. *Infrastructure as a Service*). W elementarnej postaci polega to na dzierżawieniu fizycznych urządzeń, takich jak serwery, macierze i przełączniki. Nie rozwiązuje to jednak problemu optymalizacji wykorzystania zasobów sprzętowych, ponieważ w tym modelu zasoby mają charakter statyczny. I tu wkracza na scenę wirtualizacja sprzętu, która umożliwia bardziej dynamiczne operowanie zasobem, głównie jednak od strony dostawcy usługi. Maszyny fizyczne zastąpiły maszyny wirtualne, dzięki czemu usługa IaaS mogła stać się bardziej elastyczna i dostępna cenowo, ale przydział zasobów od strony klienta nadal pozostał statyczny, tzn. parametry maszyny pozostawały stałe i tylko niektóre z nich mogły być rozszerzane.

Usługa PaaS (ang. *Platform as a Service*) dodała do wirtualnych maszyn środowisko systemowe, dzięki czemu w kręgu zainteresowania klienta pozostały już tylko kwestie oprogramowania aplikacyjnego, czyli mówiąc krótko – pogramy, z których

korzystają klienci. Początkowo PaaS miał uwolnić administratorów od zajmowania się indywidualnymi serwerami, stopniowo model ten ewoluował do koncepcji „prywatnych chmur”, gdzie wszystkie zasoby – pamięć, moc obliczeniowa, przestrzeń dyskowa, aplikacje – mają postać dynamicznie zmieniających się parametrów, administrowanych bezpośrednio przez klienta. Potrzebujemy więcej mocy – zmieniamy to suwakiem na panelu klienta, więcej pamięci operacyjnej – zwiększamy pamięć, więcej przestrzeni dyskowej – rozszerzamy wirtualny dysk lub dokładamy kolejny. I płacimy za to, co w danym momencie określimy jako swój zasób.

Il. 2. Migracja piramidy IT do chmury

Kolejny „krok w chmurach” to SaaS (ang. *Software as a Service*), który zupełnie uwalnia nas od myślenia, na jakich maszynach, w jakim systemie operacyjnym i jakimi zasobami realizowany jest efektywny dostęp do aplikacji. Nie interesują nas również kwestie związane z licencjonowaniem oprogramowania, jego aktualizacją lub zabezpieczaniem. Wszystkie te problemy musi rozwiązać dostawca usługi. Najpopularniejszym oprogramowaniem działającym w tej formule są pakiety „biurowe” oferowane przez co najmniej kilku dostawców o zasięgu globalnym – Google, Zoho, Microsoft, Hancom. Bez uruchomienia własnych chmur obliczeniowych świadczenie usług w takiej skali nie byłoby możliwe.

Z chmurą jest też związana usługa DaaS (ang. *Data as a Service*). W postaci „kanonicznej” ten etap wirtualizacji powinien oznaczać uwolnienie się od oprogramowania jako takiego. Dane to teksty, obrazy, filmy i nagrania dźwiękowe, ale też „surowe” dane techniczne (odczyty urządzeń pomiarowych, matematyczne modele obiektów i zjawisk itp). Nie powinno nas interesować, w jakim formacie i za pomocą jakich narzędzi wytworzono te dane, jak je modyfikować, ani w jaki sposób są przechowywane. Powinny być czytelne i dostępne do modyfikacji z każdego miejsca i urządzenia. Idea taka jest jednak trudna do realizacji, dlatego DaaS oznacza w praktyce prze-

chowywanie danych w konkretnych formatach i w konkretnym „miejscu” chmury, określonym trzema parametrami: *nazwa pliku + lokalizacja + protokół dostępu*. Początkowa piramida ulega więc dematerializacji, a kolejne jej warstwy budują zasoby chmury.

CO PRZYNOŚI CHMURA?

Wirtualizacja infrastruktury i narzędzi informatycznych to zasadnicza funkcja chmury, ale ma ona ponadto unikatowe właściwości. Potrafi np. obsłużyć wielką liczbę zdarzeń w czasie rzeczywistym. Kiedy mówimy o wielkiej liczbie, mamy na myśli miliardy zdarzeń na sekundę. Przykładem struktury, w jakiej tyle zdarzeń zachodzi, jest znany wszystkim Facebook. Jak to możliwe, że kilkadziesiąt milionów zalogowanych równocześnie użytkowników może prowadzić bezpośrednio rozmowy i dokonywać ciągłych modyfikacji zawartości tego serwisu, a odbiorcy widzą efekty po kilku sekundach (rzadziej minutach)? Po pierwsze, dzięki *social network*, która jest trzonem technologii Facebooka. Po drugie dzięki *cloud computing*, bo najpotężniejsze serwery nie wytrzymałyby takiego natężenia ruchu, gdyby nie został on zredystrybuowany na węzły tworzące chmurę.

Kolejną właściwością chmury jest własna „geografia”, która służy do lokalizowania zasobów w punktach najlepiej dostępnych dla klienta. W warunkach słabych łączy między węzłami „chmury” chodzi rzeczywiście o lokalizacje fizycznie bliższe użytkownikowi. Jednak szybkie sieci szkieletowe i dynamiczna konfiguracja połączeń mogą spowodować, że „bliższa” będzie maszyna pracująca na drugiej półkuli niż w sąsiednim mieście. „Odległość” w chmurze jest bowiem mierzona czasem dostępu.

Chmura nie jest warunkiem *sine qua non* świadczenia usług mobilnych. Na pewno rozproszenie zasobu ułatwia uzyskanie dużej dostępności, chociażby z powodu zróżnicowania sieci oraz ich operatorów. Wymóg dostępności na różnych urządzeniach sprzyja normalizowaniu aplikacji, co z kolei prowadzi nas do modelu DaaS.

Wirtualny zasób użytkownika w chmurze może być dostępny przez wiele urządzeń: komputer, smartfon, tablet, użytkownik zaś postrzega je tak samo jak zasób lokalny. Jedną z cech „chmury” jest redundantny zapis, dzięki któremu dane stają się teoretycznie „niezniszczalne”. Ale taki efekt dałaby również kilkustopniowa replikacja i bardzo często komercyjne chmury są tylko wygodną dla administratora formą takiej replikacji.

Chmura uwalnia nas od problemów związanych z kopiowaniem potrzebnych danych z urządzenia na urządzenie, co bardzo często kończy trudności związane z identyfikacją aktualnych kopii i ich synchronizacją. Teoretycznie synchronizację taką zapewnia cała paleta różnych narzędzi informatycznych, ale w praktyce prędzej czy później dochodzi do „rozjeżdżania się” wersji zlokalizowanych na różnych urządzeniach. Chmura rozwiązuje ten problem definitywnie. Ma ona jednak swoje ogranicze-

nia. Dostęp do dużej liczby obszernych plików, nawet przy bardzo dobrych połączeniach, jest nieporównanie wolniejszy niż do takich samych plików na lokalnym urządzeniu. Jest to też jeden z najbardziej kosztownych sposobów przechowywania większych partii danych.

„DESZCZ USŁUG”

Żywiłowy rozwój globalnie dostępnych usług sieciowych byłby niemożliwy bez *cloud computing*. Dlatego chmura często jest utożsamiana z tymi usługami. „Umieszczenie w chmurze” to kolokwialny zwrot na opublikowanie materiału w Google Docs, YouTube, Slideshare, Flickr, Bloggerze czy na wspomnianym już Facebooku. Istnieje ogromna mnogość takich usług o globalnym zasięgu, jednak pomijam ich wyliczanie, bowiem każdy aktywny użytkownik sieci korzysta stale co najmniej z kilku z nich i doskonale rozumie ich funkcjonowanie. Wszystkie działają według podobnych zasad. Indywidualnym użytkownikom oferowana jest darmowa, ale ograniczona w różny sposób usługa, która w wersji płatnej pozbawiona jest limitów i charakteryzuje się większą niezawodnością (np. gwarantowanym bezpieczeństwem danych). Usługa darmowa niczego nie gwarantuje, co można wyczytać z odpowiednich punktów regulaminu.

„Deszcz usług” ma więc zmienny charakter, co należy wziąć pod uwagę, lokując tam swoje zasoby. Nie jest tożsamy z chmurą, która dostarcza jedynie technologii dla świadczenia usług na skalę globalną.

CZEGO UŻYWAJĄ BIBLIOTEKI?

Jak wynika z przeprowadzonej sondy, biblioteki korzystają przede wszystkim z globalnych usług sieciowych, takich jak Facebook, Twitter, Skype, YouTube i in., najczęściej w wersji darmowej. Zaletą takiego podejścia jest brak bariery wstępnych kosztów inwestycyjnych, możliwość uzyskania szybkich efektów i dostęp do narzędzi dodatkowej ekspresji, które pozwalają bibliotekarzom na mniej rutynowe działania skierowane do czytelników. Niewątpliwym pozytywem jest zmiana myślenia. Bibliotekarze nie czekają na użytkowników w murach budynku, ale wchodzą do wirtualnej przestrzeni, gdzie użytkownicy już są i gdzie odbywa się intensywna komunikacja.

Dość szybko jednak ujawniają się braki. Zainicjowanie usługi trwa kilka minut, ale systematyczna aktualizacja, przygotowanie do pojawiającej się interakcji i pomysły na odpowiednie sformułowanie przekazu okazują się zaskakująco trudne. Szybko ujawnia się potrzeba posiadania stałego zespołu redakcyjnego, a przede wszystkim jasna i spójna strategia wykorzystania globalnych usług do promocji i rozszerzenia oferty biblioteki. Tymczasem bibliotekarze zajmują się najczęściej nowymi formami

komunikacji na marginesie swoich rutynowych zajęć, często poświęcając temu wolny czas, kierując się osobistą pasją. To oczywiście pozytywne zjawisko, ale jeśli po etapie twórczych eksperymentów nie następuje stabilizacja polegająca na asymilacji nowych technologii do rutynowych działań, to pasjonaci „wypalają się”, a zdobyte doświadczenia i umiejętności zanikają. W sieci pozostają „martwe” serwisy (z „najświeższymi” wiadomościami sprzed roku lub kilku lat), które raczej zniechęcają i psują wizerunek biblioteki.

CZEGO OCZEKUJĄ BIBLIOTEKI OD CHMURY?

W bibliotekach niewątpliwie nastąpi przeniesienie części infrastruktury informatycznej do chmury, ponieważ jest to naturalny kierunek ewolucji w informatyce. Biblioteki chętnie pozbędą się serwerowni i „ciężkiego” sprzętu na rzecz lekkich stacji (np. laptopów), które można ustawić wszędzie i dowolnie przemieszczać. Wydzielanie pomieszczeń technicznych i montowanie gabarytowo nieporęcznych szaf RACK w ograniczonych (często zabytkowych) przestrzeniach zawsze było kłopotem – również w wymiarze estetycznym. Przesunięcie tej części sprzętu do chmur nie nastąpi jednak radykalnie. Przepustowość sieci i ceny usług sieciowych długo jeszcze będą stanowiły poważną barierę. Będziemy mieli raczej do czynienia z „wyciekaniem” infrastruktury IT do chmury przy okazji modernizowania sprzętu i usług. Już dziś opłacalny jest *outsourcing* serwera poczty elektronicznej, serwera www, a nawet niewielkich serwerów bazodanowych. Obszerne zasoby elektroniczne i duże bazy wciąż działają efektywniej na lokalnym, niewirtualnym sprzęcie. Obecna równowaga wydajnościowo-ekonomiczna będzie się jednak stopniowo przesuwać w stronę chmury.

Trudno natomiast przewidzieć, do czego byłaby potrzebna bibliotece obsługa wielkiej liczby zdarzeń w czasie rzeczywistym. Nawet rozbudowana sieć biblioteczna nie generuje wielkiego ruchu, który jest zwykle w większym stopniu ograniczony liczbą licencji niż wydajnością serwerów. Tutaj właściwości obliczeniowe chmury nie zostaną spożytkowane.

Czy zasoby podążające za użytkownikiem są bibliotece potrzebne? Na pewno, jeśli użytkownik będzie je w bibliotece miał. Nie chodzi tu bowiem o zasoby biblioteki, ale o indywidualne konta użytkowników, na których mogą oni coś przechowywać, np. elektroniczne książki z wirtualnej wypożyczalni. W miarę rozwoju usług tego typu chmura może okazać się przydatna. Najpierw musi jednak nastąpić znaczny przyrost ilościowy oferowanych w ten sposób materiałów. Podobnie wprowadzenie na szeroką skalę usług mobilnych z pewnością będzie wymagać użycia *cloud computing*, ale dopiero po przekroczeniu pewnej „masy krytycznej”.

Wątpliwe natomiast wydaje się generowanie „deszczu usług” przez bibliotekę. Bibliotekarze nie mogą zapominać, że czytelnik chce przede wszystkim dotrzeć do pełnego materiału (tekstu, obrazu) i skorzystać z niego. Wszystkie usługi, które to

ułatwiają są zatem mile widziane. Usługi dodatkowe, które z materiałami bibliotecznymi mają luźny związek, będą odbierane neutralnie lub będą irytować, kiedy się okaże, że dostęp do właściwych materiałów jest trudny lub niemożliwy.

NA CO BIBLIOTEKI NIE SĄ JESZCZE GOTOWE

System biblioteczny jako usługa (SaaS) wciąż jest sprawą przyszłości. Nawet jeśli bibliotekarze widzą taką możliwość, to nie artykułują tego jako potrzeby. Producenci bibliotecznego oprogramowania nie odnotowali na razie zainteresowania ze strony klientów przenoszeniem systemów do chmury. Każdy z obecnie produkowanych systemów bibliotecznych można już eksploatować w formule IaaS, niektóre z nich kwalifikują się do PaaS, ale tylko nieliczne są gotowe na użytkowanie jako SaaS. Przeniesienie oprogramowania klientów do przeglądarki zapowiadają już właściwie wszyscy znaczący producenci systemów bibliotecznych. Problemem jest wciąż niezawodność sieci (odcięci od „chmury” nie mamy nic), jak też problemy prawno-organizacyjne, np. związane z ochroną danych osobowych czytelników. Umieszczając dane w chmurze, nie jesteśmy w stanie podać ich fizycznej lokalizacji, poziomu ochrony infrastruktury czy stosowanych procedur bezpieczeństwa, czego wymaga od nas ustawa. Prawo nigdy nie nadąży za technologicznymi realiami, co dodatkowo opóźnia możliwe zmiany. Tym niemniej *Library System as a Service* (LSaaS) stanowiłby interesujące rozwiązanie, szczególnie dla małych bibliotek. Jednak wspomniane ograniczenia wydajnościowo-organizacyjne powodują, że „chmura” nie jest jeszcze wystarczająco stabilnym miejscem dla systemu bibliotecznego.

Niewątpliwie pełna informacja o zasobach biblioteki powinna znajdować się docelowo w chmurze (DaaS). Niemożność połączenia się z serwerem, przerwy techniczne lub lokalne awarie to już obecnie anachronizm. Personalizacja usług bibliotecznych będzie też wymagała zaoferowania użytkownikowi miejsca na jego indywidualne zasoby związane z biblioteką – przydzielone materiały biblioteczne i własne materiały pochodne.

Zupełnie nieobecnym tematem w naszym bibliotekarstwie jest koncepcja „chmury bibliotek”. Czytelnicy coraz rzadziej będą chcieli przeszukiwać kolejne katalogi online, by zadawać ciągle te same pytania. Multiwyszukiwarki są pewnym rozwiązaniem tego problemu, ale nie dostarczają informacji o dostępności egzemplarzy, ani nie pozwalają dokonywać rezerwacji. Trzeba sobie jasno powiedzieć: czytelnika nie interesuje przeszukiwanie katalogów i piękno opisów. Chce dotrzeć do tekstu, najczęściej w dowolnej postaci. „Chmura bibliotek” składałaby się z systemów o dużej interoperacyjności i oferowała albo tekst w wersji elektronicznej, albo informację, gdzie i jak najszybciej do niego dotrzeć. Geolokalizacja umożliwi określenie położenia czytelnika i wskazania mu najbliższej biblioteki należącej do „bibliotecznej chmury”. Oczywiście do realizacji tej koncepcji nie wystarczy już protokół Z39.50. Potrzebne

są jednolite opisy oraz status egzemplarzy, a także zmiana wielu przepisów i regulacji funkcjonujących obecnie w bibliotekach.

PODSUMOWANIE

Nic nie wskazuje na to, że biblioteki (bibliotekarze) wykorzystują specyficzny potencjał *cloud computing* w większym stopniu niż typowi użytkownicy sieciowej infrastruktury. Każde niemal środowisko zawodowe korzysta z globalnych usług sieciowych, gromadzi publiczność w mediach społecznościowych, wykorzystuje możliwości edycyjne internetowych serwisów.

Fizyczne rozproszenie materiałów bibliotecznych w wielu placówkach aż prosi się o objęcie ich jednolitym, rozproszonym systemem informacji i udostępniania. Tradycyjne systemy biblioteczne nie są do tego dostosowane i prawdopodobnie nie będą, ponieważ rozluźniłoby to związki między konkretnym producentem a jego klientami. Należy jednak dążyć do standaryzacji nie tylko wymiany informacji bibliograficznej, ale również danych o egzemplarzach, ich statusie, a nawet o czytelnikach. Wtedy pełne wykorzystanie możliwości chmury przez biblioteki będzie możliwe.

Innym użyciem *cloud computing* jest tworzenie wirtualnych wypożyczalni umożliwiających zdalne udostępnianie materiałów bibliotecznych analogiczne do wypożyczalni tradycyjnych. To z kolei wymaga standardowej digitalizacji wszystkich posiadanych materiałów bibliotecznych. Problemem, który może utrudnić rozwój takiej usługi, jest zbyt restrykcyjna interpretacja ochrony praw autorskich, które ograniczają np. inne pola eksploatacji druków tradycyjnych. Gdyby jednak przez egzemplarz rozumieć dowolną formę fizyczną, udostępniając jedną z tych form czytelnikowi „na wyłączność”, można pogodzić ochronę interesów wydawcy i czytelnika.

Jak widać, chmury mają bibliotekom wiele do zaoferowania, wymaga to jednak przełamania szeregu ograniczeń prawnych i organizacyjnych oraz wykonania ogromnej liczby prac przygotowawczych. Czy biblioteki pójdą tą drogą? Przekonamy się w niezbyt dalekiej przyszłości.

LITERATURA

- [1] Mitchell E.T., *Cloud computing and your library*. J. Web Librarianship, 2008, Taylor & Francis (preprint). Dostępny w Internecie: <<http://www.lib.jmu.edu/org/jwl/documents/web-tech-lib-4.1.doc>>.
- [2] Goldner M., *Winds of Change: Libraries and Cloud Computing*, 2010 OCLC Online Computer Library Center, Inc. Dostępny w Internecie: <<http://www.oclc.org/multimedia/2011/files/IFLA-winds-of-change-paper.pdf>>.
- [3] Goldner M., Pace A., *Libraries and Cloud Computing*, 2011. Dostępny w Internecie: <<http://www.sla.org/PDFs/2011ContribPaperGoldnerPace.pdf>>.

ARE CLOUDS IN LIBRARIES RECOGNIZED AND ASSIMILATED TECHNOLOGY?

Cloud, cloud computing, mobility is now a synonymous in modern information technology. The paper organizes the issues related to cloud computing. The tendency of moving an infrastructure and services to the cloud is popular, but knowledge of the technology among librarians is rather low. This is indicated by a number of symptoms that are expressed in the result of a research. Librarians were asked questions regarding both the use of distributed network services as well as relation to its own infrastructure. Replies were confronted with the information from library system providers. All indicates that libraries are not yet ready to move their infrastructure to the cloud. They readily use available Web public services based on the cloud, but it is not yet stable part of the pragmatics of the library.

Jürgen Warmbrunn

Instytut Herdera do Badań Historycznych nad Europą Środkowo-Wschodnią

Instytut Wspólnoty Leibniza, Marburg, e-mail: juergen.warmbrunn@herder-institut.de

CZY „AKADEMICKIE WIEŻE Z KOŚCI SŁONIOWEJ” TEŻ MOGĄ MIEĆ SWOICH FANÓW? NA DRODZE DO ZMODYFIKOWANEJ WŁASNEJ DEFINICJI BIBLIOTEKI INSTYTUTU HERDERA W MARBURGU

Instytut im. Herdera zajmujący się badaniami historii Europy Środkowo-Wschodniej prowadzi od swojego założenia w roku 1950 bibliotekę specjalną i zbiory pokrewne, które stanowią najlepsze źródło informacji naukowej w niemieckojęzycznych krajach na temat historii i kultury Europy Środkowo-Wschodniej, a w szczególności Polski. Biblioteka Instytutu była zawsze dostępna dla publiczności, jednak z powodu specjalizacji zbioru (w dużej części w językach Europy Środkowo-Wschodniej) i jej geograficzne położenie na górze zamkowej w Marburgu (we wspaniałej izolacji) nigdy nie miała wielu odwiedzających. W ostatnim czasie pojawił się nowy trend: instytucje naukowe mają stać się bardziej dostępne i interesujące dla przeciętnego podatnika. Chodzi tu też o świadomą utratę reputacji „akademickiej wieży z kości słoniowej”. Starania te doprowadziły w końcu do zastosowania marketingu na wszystko, co Instytut Herdera może zaproponować. Niniejszy artykuł ma pokazać, jak wysoko wyspecjalizowana biblioteka naukowa może wzmocnić swoją dobrą pozycję i rolę wobec szerszej publiczności, nie tracąc przy tym swojego statusu dostawcy niezawodnej i pełnej zaufania informacji i poważnego partnera dla świata akademickiego.

Biblioteki wydają się wielu obserwatorom, a zwłaszcza tym spoza sektora bibliotekarsko-informacyjnego, relatywnie stabilnym i pewnym miejscem pracy, gdzie brak jakichkolwiek napięć jest zrównoważony perspektywą wprawdzie stosunkowo mało emocjonującego, ale za to nieszczególnie żmudnego dnia pracy, całkowicie nie wymagającego silnych nerwów. Rzeczywiście autor pewnego niemieckiego podręcznika dla bibliotekarzy, który ukazał się jeszcze w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku, dostrzegł konieczność, aby przyszłych bibliotekarzy przestrzec przed tym, że – wbrew powszechnym wyobrażeniom – zawód bibliotekarza jest nie dla takich ludzi, którzy chcą się odciąć od świata i prowadzić prawie klasztorne życie, mając jedynie kontakt

z drukowanymi książkami, a nie z żywymi ludźmi¹. Jednocześnie – i to jest z pewnością szczególnie pozytywny aspekt – w przedinternetowych czasach rzadko lub nawet nigdy nie podważano wartości i znaczenia bibliotek. Były one zawsze jednym z najważniejszych, może nawet najważniejszym centralnym punktem dostępu do świata wiedzy, kultury i nauki.

Trudno stwierdzić, czy ogólny pogląd na zawód bibliotekarza istotnie się zmienił. Jestem jednak pewien, że my wszyscy byliśmy w ostatnich latach skonfrontowani z sytuacjami, w których przynajmniej nieoficjalnie coraz częściej padało pytanie, czy potrzebne są jeszcze biblioteki w czasach, gdy Internet jest uznawany przez wielu za najłatwiej dostępne, praktyczne i bezdyskusyjne źródło informacji i wiedzy. Nieustannie dokonująca się w naszych czasach wymiana komputerów stacjonarnych na laptopy i notebooki aż po smartfony i inne urządzenia mobilne przyspiesza ten proces. Dostęp do informacji będzie więc przez to coraz bardziej niezależny od czasu i miejsca, skąd informacje będą wyszukiwane.

W artykule przedstawiono możliwości, jakie ma biblioteka naukowa na przykładzie biblioteki Instytutu Herdera w Marburgu, aby reagować na to zmieniające się w zawrotnym tempie otoczenie i jednocześnie dopasować swoją własną definicję do zmienionych warunków ramowych. Omówiono też problem, w jakim zakresie świat bibliotek, który długo wydawał się nadzwyczaj stabilny i trwały, uległ w ostatnich latach nieprzerwanie postępującej modyfikacji i – właśnie w przypadku Niemiec – podlega umiędzynarodowieniu w nieoczekiwanym przez nas wymiarze.

Instytut Herdera został założony w 1950 roku przez naukowców pochodzących z dawnych wschodnich obszarów Niemiec, mających swoje naukowe i biograficzne korzenie w Europie Środkowo-Wschodniej. Po przeżytych okropnościach II wojny światowej i po wywołanych przez nią zmianach nadal zajmowali się oni obszarem Polski, Czechosłowacji i krajów nadbałtyckich. Głównym środkiem ciężkości ich pracy była historia, kultura i krajoznawstwo Europy Środkowo-Wschodniej, przy czym z przyczyn politycznych w centrum zainteresowania w pierwszych dwudziestu latach pozostawała ludność niemiecka w Europie Środkowo-Wschodniej. W celu stworzenia podstaw do badań naukowych powstały zbiory, które wprawdzie nie miały długoletniej tradycji, ale przez ciągłe i systematyczne powiększanie, dzięki hojnemu wsparciu finansowemu i ogólnoświatowym kontaktom (również z Europą Środkowo-Wschodnią), bardzo szybko zyskały na znaczeniu. Biblioteka Instytutu Herdera (łącznie z archiwum prasowym, zbiorami muzycznymi i działem bibliograficznym), zbiory ikonograficzne razem z ich bazą danych, zbiór map historycznych i archiwum tworzą obecnie funda-

¹Werner Krieg w *Einführung in die Bibliothekskunde*, Darmstadt, Wiss. Buchgesellschaft, 1982, na s. 129 pisze: „Die immer noch weitverbreitete Vorstellung von dem geruhsamen Dasein des Bibliothekars, der in der Stille seines Zimmer ungestört interessante Bücher liest, traf schon vor 1945 weithin nicht zu, heute geht sie ganz an der Wirklichkeit vorbei. Sie führt aber dazu, dass immer wieder junge Menschen, die sich dem Daseinskampf nicht gewachsen fühlen, in der Bibliothek ihre Zuflucht suchen. Sie sind aber auch dort nicht am Platze...“

menty Instytutu, który w dziedzinie badań historycznych nad Europą Środkowo-Wschodnią cieszy się światowym uznaniem oraz stanowi ważne miejsce spotkań naukowych.

Wyznacznikiem pozycji Instytutu Herdera jest jego przynależność do tak zwanej infrastruktury naukowej Towarzystwa Naukowego Leibniza, jednoczącego około 90 naukowych instytucji niemieckich, które ze względu na szczególne znaczenie są finansowane przez rząd federalny oraz 16 krajów związkowych. W zamian za tę olbrzymią korzyść finansową (w ostatnich latach nastąpił roczny wzrost finansowy o 5%) Instytut zostaje poddawany starannej kontroli i ocenie wyników pracy, którą wszystkie instytucje muszą przechodzić co 7 lat, a w wypadku negatywnej oceny w jeszcze krótszych odstępach czasu. Ewaluację przeprowadza niezależna komisja, która drobiazgowo kontroluje instytucję. Ostatnia ewaluacja naszego Instytutu odbyła się w 2012 r.² i była dla biblioteki naukowej pewnego rodzaju nowością, ponieważ spośród ośmiu członków komisji ewaluacyjnej troje miało biblioteczne lub archiwalne doświadczenie: jedna osoba jest wykładowcą w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Humboldta w Berlinie, druga kieruje Biblioteką Uniwersytecką w Akwizgranie, a trzecia jest kierownikiem Archiwum Emigracyjnego Niemieckiej Biblioteki Narodowej. Polecony Instytutowi rozwój infrastruktury był więc po raz pierwszy badany na równi z efektami jego działalności naukowej. Obecność osób mających szczególne doświadczenia bibliotekarskie sprawiła, że otrzymaliśmy ocenę „znakomitą”, podczas gdy wszystkie inne działy oceniono na „bardzo dobrze do znakomicie”. Szczególnie pozytywnie oceniono organizację pracy, obsługę użytkowników, ofertę tradycyjnych, drukowanych książek z jednoczesnym udostępnianiem zdigitalizowanej informacji w ramach wirtualnych bibliotek fachowych, bogaty zbiór tak zwanej „szarej literatury”. W końcu uznano podjętą już przed paroma laty po długich namysłach decyzję włączenia działu bibliograficznego do biblioteki i zintegrowania dotychczas samodzielnej bazy „Dokumentacji Bibliograficznej do Historii Europy Środkowo-Wschodniej” w Heskiej sieci bibliotecznej (HeBIS). Raport ewaluacji nie obligował praktycznie do żadnych poprawek w następnych latach. Bibliotekę zachęcano jedynie do poszerzenia naboru konwencjonalnej „szarej literatury” o elektroniczną oraz do dalszej digitalizacji trudno dostępnej literatury i udostępniania jej bezpłatnie czytelnikom w Internecie.

Oczywiście byliśmy i nadal jesteśmy nad wyraz uszczęśliwieni taką pozytywną oceną, ale jednocześnie świadomi, że musimy utrzymać wysoki poziom, a nawet jeszcze go podnieść (zgodnie z zasadą, że „po ewaluacji” znaczy zarazem „przed kolejną ewaluacją”). Rzeczywiście już zaczęliśmy naradzać się, jak mamy temu wielkiemu wyzwaniu sprostać: przede wszystkim w czasie rozmów pracowników biblioteki, ale także na forum całego Instytutu w ramach corocznej dwudniowej sprawozdawczości.

² Tekst raportu ewaluacyjnego jest dostępny pod adresem <http://www.leibniz-gemeinschaft.de/fileadmin/user_upload/downloads/Evaluierung/Senatsstellungnahmen/HI_-_Senatsstellungnahme_2012-11-29_mit_Anlagen.pdf>.

Proces obrad i analizy nie jest jeszcze ukończony, ale pojawia się tendencja, że biblioteka będzie się nadal zajmować wszystkimi trzema klasycznymi dziedzinami pracy bibliotekarza, tj. gromadzeniem, katalogowaniem i udostępnianiem. Ponadto działalność promocyjna będzie odgrywać większą rolę niż dotychczas.

GROMADZENIE I UZUPEŁNIANIE ZBIORÓW

Ocena naszej działalności w dziedzinie gromadzenia i uzupełniania zbiorów budziła największe obawy, ponieważ sami mamy wątpliwości, czy nasz zbiór, tradycyjnie skoncentrowany na drukowanych mediach, nie powinien być bardziej wzbogacany o zasoby elektroniczne. Zakup całej oferty wydawniczej jednego wydawnictwa wydawał się nam pozbawiony sensu, a ze względów merytorycznych nie mogliśmy też uczestniczyć w konsorcjach (w skali kraju, wewnątrz naszego kraju związkowego – Hesji czy w ramach Towarzystwa Naukowego Leibniza), ponieważ nie odpowiadają one specyficznym potrzebom biblioteki specjalistycznej. Musielibyśmy dokonać zakupu wielu zasobów, które nas nie interesują. Przeprowadzone w ostatnim czasie badania w Niemczech wykazały, że użytkowanie naukowych książek elektronicznych nie spełnia często założonych oczekiwań. Poza tym wartość dodatkowa książki elektronicznej w porównaniu z drukowaną nie kompensuje oczywistych korzyści drukowanego dzieła. Aby tutaj postawić chociaż jeden krok naprzód, postanowiliśmy podjąć w następnych miesiącach starania, żeby udostępnić naszym użytkownikom większą ofertę elektroniczną oraz zbadać ich recepcję. Zamierzamy udostępnić w naszym katalogu wszystkie zdigitalizowane materiały, które zostały wykonane w ramach projektu OstDok³ (*Open Access Repozytorium dla Studiów Europy Wschodniej*, wspólny projekt Bawarskiej Biblioteki Narodowej, Instytutu Herdera i innych partnerów), w tym także wszystkie publikacje, jakie zostały wydane w Instytucie Herdera od 1950 roku. W ramach projektu pilotażowego planujemy zakup i udostępnienie naszym użytkownikom całej oferty online wydawnictwa Otto Sagner z Monachium, które jest największym niemieckojęzycznym wydawnictwem w dziedzinie sławistyki i Studiów Europy Wschodniej.

OPRACOWANIE ZBIORÓW

Pod względem katalogowania zbiorów Instytut Herdera jest bardzo aktywny: uczestniczy w heskiej sieci bibliotecznej, centralnej niemieckiej bazie czasopism ZDB i w WorldCat prowadzonym przez OCLC-PICA. W ten sposób biblioteka jest o wiele lepiej przyłączona do sieci niż wiele innych bibliotek specjalistycznych. Oznacza to

³ <www.ostdok.de>.

dla nas zarazem, że musieliśmy wziąć czynny udział w integracji dotychczas oddzielnych baz danych znormalizowanych dla nazw osób, ciał zbiorowych (korporacji) i nazw miejscowości we wspólną bazę haseł autorytatywnych. Współpraca ta przyniosła nam wprawdzie szczególnie na początku więcej pracy niż korzyści, ale ponieważ jesteśmy ekspertami od Europy Środkowo-Wschodniej i Wschodniej, więc podejmujemy często zadania redakcyjne i koncepcyjne (np. uczestniczyliśmy w projekcie pilotażowym i pierwsi zaczęliśmy katalogować w cyrylicy w heskiej sieci bibliotecznej). Tendencja ta będzie jeszcze silniejsza po zatwierdzonym odejściu od tradycyjnych niemieckich regulaminów katalogowania na korzyść regulaminów międzynarodowych. Ze względu na stosunkowo małą liczbę pracowników będzie to dla nas dużym wyzwaniem. Staramy się jednak stworzyć takie warunki, aby nasi pracownicy poradzi sobie z tymi zmianami, wysyłając ich częściej na dłuższe szkolenia niż dotychczas.

Do innych zadań w tej dziedzinie należy:

- intensywniejsze kooperacyjne wzbogacanie katalogu (w przyszłości również czasopism),
- całkowita integracja naszej bazy dokumentacji bibliograficznej w heskiej sieci bibliotecznej,
- decyzja o udostępnieniu wszystkich zbiorów Instytutu Herdera dotyczących osób w formie centralnego rejestru nazw osobowych i połączeniu ich za pomocą identyfikatorów z narodową bazą danych haseł autorytatywnych.

Kolejnym bolesnym, ale potrzebnym krokiem będzie rezygnacja z własnej klasyfikacji, którą posługujemy się od założenia biblioteki. Z naszych obserwacji wynika niestety, że podczas wyszukiwania literatury w sieci nie odgrywa ona już praktycznie żadnej roli. Nakład pracy, jakiej wymaga, jest niewspółmierny z przynoszonymi korzyściami. Zamierzamy opracować wszystkie zbiory Instytutu za pomocą jednolitych haseł przedmiotowych zgodnie ze wspólną bazą danych haseł autorytatywnych. W przypadku biblioteki i portalu bibliograficznego mamy zamiar zastosować uproszczoną klasyfikację dziesiętną Deweya, wypracowaną wspólnie przez innych dużych partnerów bibliograficznych. Biblioteka jest również odpowiedzialna za przebieg projektu GeoBib (adnotowanej bibliografii online wczesnej niemiecko- i polskojęzycznej literatury obozowej i dotyczącej holocaustu), którego przedmiotem jest specyficzny właśnie dla regionu Europy Środkowo-Wschodniej kompleks nazw miejscowych i możliwość tak zwanej georeferencji.

UDOSTĘPNIANIE

Do najważniejszych użytkowników naszej biblioteki należą naukowcy, którzy często korzystają również z materiałów ikonograficznych, map czy archiwaliów. Ich pobyt u nas jest częściowo finansowany ze stypendiów. Z powodu braku miejsca

w magazynach byliśmy w ostatnich latach zmuszeni przenieść część księgozbioru poza Instytut. Od sierpnia 2013 roku zaczęliśmy rozbudowywać wieżę magazynową i prawdopodobnie na wiosnę 2015 roku większość zbioru powróci do pierwotnego gmachu. Nasi użytkownicy będą mogli wówczas korzystać ze zbiorów już po upływie 20–30 minut od złożenia zamówienia. Jednocześnie planujemy przekształcić nasze pomieszczenia tak, żeby dostępne dla użytkowników miejsce stało się jeszcze bardziej otwarte, jaśniejsze, i atrakcyjniejsze. Oprócz miejsca cichej pracy i pomieszczeń wydzielonych chcemy stworzyć miejsce do pracy grupowej i do nieformalnej wymiany. Pragniemy, żeby koncepcja biblioteki jako „miejsca socjalnego”, albo „socjalnej infrastruktury” stała się jeszcze bardziej rzeczywista.

Inny projekt dotyczy zbioru gazetowego, składającego się z ponad 5 milionów wycinków prasowych i 1,5 kilometra regałów gazet. Kolekcja ta obejmuje okres od lat 50. do 90. XX w. i tym samym dokumentuje tzw. „eksperyment socjalistyczny” w Europie Środkowo-Wschodniej. Zbiór wycinków prasowych jest podobnie jak zbiory Radia Wolna Europa w Budapeszcie i Instytutu Hoovera zbiorem unikatowym w świecie. Materiał ten jest jednak trwale zagrożony z powodu złej jakości papieru i chemicznych procesów przebiegających między papierem a klejem. Dlatego zamierzamy zbiór ten stopniowo digitalizować i udostępniać w czytelni elektronicznej. Oczywiście natrafiamy przy tym na poważne problemy z prawami autorskimi, jednak mamy nadzieję, że w ciągu następnych dwunastu miesięcy uda nam się przynajmniej złożyć wnioski o sfinansowanie odpowiedniego projektu pilotażowego.

Od pewnego czasu mamy umowę z Uniwersytetem w Giessen i ze specjalizującym się w Europie Wschodniej kolegium im. Imre Kertesza przy Uniwersytecie w Jenie, a w przyszłości dołączy do nas Humanistyczne Centrum Historii i Kultury Europy Środkowowschodniej w Lipsku. Na tej podstawie oferujemy uprzywilejowany serwis usługowy na bazie wypożyczalni w Marburgu, niezwiązany z dodatkowymi kosztami.

PUBLIC RELATIONS – DZIAŁALNOŚĆ PROMOCYJNA

Naukowa instytucja, jaką jest Instytut Herdera oraz jego biblioteka, musi być przede wszystkim absolutnie godna zaufania i niezawodna. Widzimy jednak, że z powodu medialnej rewolucji coraz istotniejsze jest udostępnianie naszych zbiorów nie tylko liczebnie ograniczonemu gronu naukowców pracujących na uniwersytetach, w instytutach naukowych i innych instytucjach publicznych. Niedawno podczas rocznej narady dotyczącej budżetu przedstawiciel ministerstwa finansów Hesji zapytał kierownictwo naszego instytutu, co oferuje Instytut mieszkańcom miasta i powiatu Marburga i jak oferta ta jest przyjmowana. Biblioteka posiadająca księgozbiór w językach takich, jak litewski lub estoński nie może przyciągnąć naturalnie tak szerokiej publiczności jak biblioteka miejska. Jednak ze względu na trudną historię stosunków

między Europą Środkowo-Wschodnią a Niemcami może korzystnie byłoby przybliżyć szerokiej publiczności te historyczne i kulturalne kontakty istniejące od setek lat. Kierownictwu biblioteki bardzo zależy na tym, aby każdy użytkownik był obsługiwany równie życzliwie i w razie potrzeby otrzymał konkretną poradę. Do lepszego zapoznania publiczności z pracą Instytutu służą – oprócz oprowadzania po zbiorach Instytutu licznych wycieczek i możliwości odbycia praktyki przez studentów i uczniów – organizowane od zeszłego roku wieczory autorskie. Odbywają się one zazwyczaj raz w miesiącu i są aktywnie promowane w lokalnej prasie. Tematy tych spotkań są różne, jednak zawsze odnoszą się do Europy Środkowo-Wschodniej lub do historii budynków Instytutu (m.in. są związane z pierwszym niemieckim noblistą Emilem von Behringiem). Okazjonalnie rozmawia się o aktualnych rocznicach albo innych wydarzeniach. Ostatnio odbyło się spotkanie na temat recepcji dzieł Richarda Wagnera w Polsce, mieliśmy relacje byłych pracowników elektrowni atomowej w Czarnobylu, prezentację wierszy Wisławy Szymborskiej oraz odczyt o stosunku Fryderyka Wielkiego do Polski. Wcześniej odbyło się spotkanie, na którym przedstawiono historię byłej kawiarni zamkowej w Marburgu, mieszczącej się niegdyś w jednym z budynków Instytutu. To spotkanie przyciągnęło ponad 100 gości. Wieczorom autorskim albo odczytom towarzyszą małe wystawy z księgozbioru biblioteki, niekiedy muzyczny występ, który nawiązuje do naszego zbioru muzycznego. Koncepcja wieczorów autorskich w bibliotece wydaje się czymś zupełnie normalnym. Musieliśmy jednak użyć wielu argumentów, aby przekonać władze naszego Instytutu do tego przedsięwzięcia, którego sukces cieszy dzisiaj wielu.

O wieczorach autorskich oraz innych przyciągających publiczność wydarzeniach Instytutu Herdera informujemy także na naszym profilu na Facebooku. I to zaliczyć możemy do kolejnych małych rewolucji w reorganizacji naszej działalności promocyjnej. Prezentacja historii miasta Görlitz/Zgorzelec na You Tube i pierwszy podkast biblioteki dla studentów historii są kolejnymi krokami w celu pozyskania dla „akademickiej wieży z kości słoniowej”, którą przez wiele lat był Instytut Herdera, nowych i miejmy nadzieję stałych zwolenników. Wierzymy, że biblioteka Instytutu Herdera nie straci przez to na wartości i znaczeniu, ale znajdzie wielu nowych miłośników, którzy tchną w nią nowe życie i nadadzą nowe znaczenie⁴.

CAN “IVORY TOWERS” HAVE FANS? TOWARDS A MODIFIED SELF-CONCEPT OF THE LIBRARY OF THE HERDER INSTITUTE IN MARBURG

Since its foundation in 1950 the Herder Institute for Historical Research on East Central Europe has maintained a special library and related collections that rank among the best sources of academic information on the history and culture of East Central Europe – and particularly Poland – in the German-speaking countries. Although the library has always been open to the public the specialization of its hold-

⁴ Dziękuję mojej małżonce, Jadwidze Warmbrunn, MA, MLiS, za pomoc w tłumaczeniu tekstu artykułu na język polski.

ings (to a large extent in the languages of East Central Europe) and its geographical situation on the Marburg Castle Hill (which might be called a “splendid isolation”) have never led to huge numbers of users. In recent years, however, there has been an increasing trend to make academic institutions more open and also more relevant to the “normal tax-payer” and to make them lose at least some of their reputation as academic ivory towers. This in turn has led to an increased “marketing” of all that the Herder Institute can offer to both its academic and other users. The proposed paper analyzes the ways in which a highly specialized academic library can make itself more known and more relevant to a wider public without losing its important status as a provider of reliable and trustworthy information and a serious partner for the academic world.

Piotr Karwasiński

Biblioteka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
e-mail: karwas@amu.edu.pl

Emilia Karwasińska

Biblioteka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

LIBSMART ASSISTANT – NOWY STANDARD KOMUNIKACJI BIBLIOTECZNEJ W PRZESTRZENI WIRTUALNEJ

Wirtualizacja usług, elektroniczne zasoby informacyjne, aplikacje informatyczne wspomagające pracę bibliotekarzy i użytkowników to kolejny przełom w historii bibliotekarstwa. Czy biblioteka w obliczu tych zmian powinna konsekwentnie wdrażać technologie, dzięki którym jej użytkownik, tam gdzie to prawnie możliwe, skorzysta z treści zapisanej elektronicznie, z dala od gmachu biblioteki, czy też traktować to jako potencjalne zagrożenie jej istnienia? Wzrastające statystyki korzystania z e-usług wskazują, że czytelnicy bardzo szybko oswajają się z implementowanymi zmianami: zamawiają i rezerwują książki, zdalnie prolongują, korzystają z baz i elektronicznych czasopism, bibliotek cyfrowych czy też cyfrowych repozytoriów wiedzy. Bibliotekarze odpowiadają więc na zapotrzebowania czytelników – organizują, przybliżają i udostępniają wiedzę zapisaną na nowych nośnikach. Do sieci przenoszona jest także działalność edukacyjna i informacyjna bibliotek. Przedstawiono nowy standard komunikacji bibliotecznej, nawiązywanej i utrzymywanej w przestrzeni wirtualnej za pośrednictwem oprogramowania LIBSMART ASSISTANT. Ta innowacyjna, działająca w chmurze usługa biblioteczna, przeznaczona dla bibliotek wszystkich typów, umożliwia nawiązywanie kontaktu między czytelnikiem a bibliotekarzem z wykorzystaniem bogatego wachlarza środków komunikacyjnych, takich jak chat, mail, helpdesk, Skype. Szczegółowo opisano moduł konsultanta, umożliwiający kategoryzowanie zgłoszeń i ich archiwizację, budowę bazy FAQ, czy polecanych adresów oraz integrację platformy z systemem bibliotecznym. Omówiono znaczenie LIBSMART ASSISTANT jako mechanizmu umożliwiającego zbieranie transparentnych danych statystycznych biblioteki wirtualnej.

VIRTUAL REFERENCE SERVICES – PLATFORMA CZY FILOZOFIA DZIAŁANIA?

Obserwowany w ciągu ostatnich lat gigantyczny wzrost liczby zasobów elektronicznych dostępnych w sieci, złożoność prezentowanych tam treści – od rzetelnych i fachowych, po często błędne, umieszczane bezmyślnie lub z premedytacją – wzbu-

dziły zapotrzebowanie na profesjonalne usługi informacyjne w przestrzeni wirtualnej świadczone przez osoby bądź zespoły należycie do tego przygotowane. Biblioteki od wieków podejmują się misji gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji, nie dziwi więc, że angażują się także w analizę zagadnień dotyczących dostarczania zainteresowanym tak oczekiwanej dziś informacji elektronicznej. Jej wyniki przyczyniły się do opracowania specyfikacji i uruchomienia kilka lat temu pierwszych platform zdalnych serwisów komunikacyjnych VRS (ang. *virtual reference services*), umożliwiających użytkownikowi zadanie pytania informacyjnego w każdej chwili, z dowolnego miejsca na świecie oraz otrzymanie od bibliotekarza szybkiej i fachowej odpowiedzi. Pierwsze profesjonalne serwisy informacyjne i komunikacyjne pojawiły się w bibliotekach amerykańskich, ich powstanie było zaś pochodną dynamicznego rozwoju nauki, umiędzynaradawiania zespołów badawczych, konieczności zapewnienia środowisku naukowemu zarówno kolekcji źródeł elektronicznych, jak i e-usług bibliotecznych, niezbędnych do ich wyszukania i udostępniania. Usługi informacyjne w przestrzeni wirtualnej wsparły zarówno wyspecjalizowane firmy zewnętrzne¹, dostarczające odpowiednich narzędzi informatycznych, jak i organizacje biblioteczne, koordynujące proces wdrażania platform na szczeblu regionu czy kraju. W Stanach Zjednoczonych inicjatywę taką do dziś wspiera The Reference and User Services Association (RUSA), będące sekcją Stowarzyszenia Bibliotek Amerykańskich, tworząc wytyczne dla strategii spójnego udzielania informacji².

Usługa „virtual reference” umożliwia uzyskanie przez użytkownika informacji w przestrzeni wirtualnej przez nośniki komunikacji elektronicznej. Nawiązanie kontaktu z biblioteką umożliwia dziś już nie tylko komputer czy telefon, ale w większej mierze smartfon, tablet czy technologia innego typu z zapewnionym dostępem do Internetu. To dzięki nim wybiera się odpowiedni kanał komunikacyjny spośród takich, jak czat, wideokonferencja, VoIP (tzw. telefonia internetowa), co-browsing (wspólna nawigacja internetowa dwóch lub więcej osób jednocześnie, mających dostęp do tej samej strony internetowej) lub e-mail³.

Pierwszych usług komunikacji zdalnej udzielano za pośrednictwem pojedynczych aplikacji komunikacyjnych implementowanych na stronach internetowych. Statystyki ich wykorzystania wskazały olbrzymi popyt na e-informację oraz, wskutek coraz powszechniejszego umiędzynaradawiania zespołów badawczych i interdyscyplinarności nauki, konieczność podejmowania współpracy między bibliotekami w zakresie optymalnego jej dostarczania. Pomocą stał się zintegrowany, wspólny system informatyczny

¹Zob. Boyer J., *Virtual reference at the NCSU libraries: the first one hundred days*, Information Technology and Libraries, 2001, 20 (3), 122–128 [online], [dostęp 25.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ala.org/lita/ital/20/3/boyer>>.

²*Reference and User Services Association. Guidelines for Implementing and Maintaining Virtual Reference Services*, 2004 [online], [dostęp 25.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/rusa/resources/guidelines/virtrefguidelines.cfm>>.

³Tamże.

bibliotek partycypujących, którego przykładem może być nadzorowany przez OCLC *Question Point* (<http://www.questionpoint.org/>). Usługa „zarządzania komunikacją” zapewnia bibliotekom możliwość interakcji z użytkownikami w sposób synchroniczny i asynchroniczny poprzez czat, e-mail, zdalne udostępnianie pulpitu i przeglądarki w celu przeprowadzenia e-szkolenia oraz wiele narzędzi statystycznych i raportujących. Biblioteki uczestniczące we wspólnych przedsięwzięciach jednego typu, regionu czy konsorcjum mogą korzystać z jednej platformy. De Groot, Dorsch, Collard i Sherrer, opisując doświadczenia University of Illinois w Chicago, stwierdzili, że centralizacja usług komunikacyjnych nawet w najbardziej rozbudowanym i zróżnicowanym środowisku akademickim, obsługującym odmienne kategorie użytkowników, to tylko szansa na powodzenie i utrzymanie wysokiej jakości usługi. Nie pozostaje to w sprzeczności z obowiązującym modelem, a stwarza dodatkowe możliwości, także bibliotekarzom⁴. Dyżury na platformie mogą zostać np. podzielone między pracowników wszystkich partycypujących bibliotek, co umożliwi prowadzenie dyżurów online nawet przez 24 godziny, z czego z pewnością zadowoleni byłiby użytkownicy. Bibliotekarze mają natomiast możliwości ubiegania się o dodatkowe środki pozabudżetowe na realizację zadań w godzinach pozawymiarowych. Takie rozwiązania zostały przygotowane na przykład w bibliotekach Australii i Nowej Zelandii w projekcie AskNow (<http://www.asknow.gov.au/>). Doświadczenie wskazało, że rozwiązania konsorcyjne ułatwiają kierowanie zapytań przez użytkowników – zwiększa się jakość udzielanych usług (większa dostępność), a obniżają koszty wdrożenia i prowadzenia serwisu komunikacji wirtualnej⁵.

W Polsce po wstępnej analizie losowo wybranych dziesięciu stron internetowych bibliotek akademickich, na których można było znaleźć odniesienie do usługi Zapytaj bibliotekarza, stwierdzono, że do zadawania pytań wykorzystuje się najczęściej formularz mailowy, rzadziej czat czy nawet telefon. W żadnym przypadku nie spotkano się z dedykowaną wyłącznie tej usłudze, zintegrowaną, spójną platformą komunikacji wirtualnej (por. tabela 1).

Z analizy jakości podstron usług Zapytaj bibliotekarza w polskich bibliotekach wynika, że są one już tradycyjnie uruchamiane własnym sumptem, a w procesie wdrożeniowym nie zawiązuje się ani formalnych konsorcjów, ani współpracy międzybibliotecznej, nie korzysta się także z profesjonalnych rozwiązań przygotowanych przez firmy zewnętrzne. Nie ma opracowanych żadnych wytycznych, standardów czy wskaźników, ani nie można liczyć w tym zakresie na wsparcie jakiegokolwiek instytucji czy organizacji bibliotekarskiej. Udzielanie usług informacyjnych jawi się więc jako dość amatorskie i może budzić zdziwienie w dobie dynamicznie rozwijającego się rynku aplikacji mobilnych czy nowoczesnych programów komputerowych.

⁴De Groot S.L., Dorsch J.L., Collard S., Sherrer C., *Quantifying Cooperation: Collaborative Digital Reference Service in the Large Academic Library*, College and Research Libraries, 2005, 66 (5), 449.

⁵Zob. Wade Bishop B., Sachs-Silveira D., Avet T., *Populating a Knowledge Base with Local Knowledge for Florida's Ask a Librarian Reference Consortium*, The Reference Librarian 2011, 52 (3).

Tabela 1. Analiza formy zapytań usługi Zapytaj bibliotekarza w dziesięciu wybranych bibliotekach

Lp.	Nazwa biblioteki	F	C	T	M	FAQ	S	Usługa: Zapytaj bibliotekarza
1	Biblioteka Narodowa	*						< http://www.bn.org.pl/zapytaj-bibliotekarza >
2	Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego	*						www.biblioteka.ukw.edu.pl/index.php/zapytaj-bibliotekarza >
3	Biblioteka Główna Uniwersytet Gdański	*	*GG	*	*	*		< http://www.bg.ug.edu.pl/zapytaj-bibliotekarza >
4	Politechnika Rzeszowska Biblioteka Główna	*						< http://biblio.prz.edu.pl/pl/zapytaj-bibliotekarza/ >
5	Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego	*						< http://www.bg.uni.opole.pl/index.php/zapytaj-bibliotekarza-3 >
6	Biblioteka Politechniki Poznańskiej	*	*GG	*		*		< http://www.library.put.poznan.pl/pl/7_01_1.html >
7	Biblioteka Politechniki Lubelskiej		*					< http://biblioteka.pollub.pl/ikema/ikema/ >
8	Biblioteka Politechniki Śląskiej	*						< https://www.polsl.pl/Jednostki/RJO1/Strony/zapytajbibliotekarza.aspx >
9	Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły im. Jana Pawła II	*	*GG	*				< http://www.biblioteka.pswbp.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=215 >
10	Biblioteka Uniwersytetu im. J. Giedroycia w Białymstoku	*		*	*			< http://bg.uwb.edu.pl/?pid=Ask-a-librarian >

F – formularz, C – czat, T – telefon, M – e-mail, S – Skype, GG – komunikator internetowy, dawne gadu-gadu.

Na podstawie rozwiązań bibliotek zachodnich można stwierdzić, że o sukcesie VRS decydują następujące czynniki:

- gotowość użytkowników do korzystania z usługi tego typu,
- profesjonalna, intuicyjna platforma zdalnej komunikacji,
- kompetentny bibliotekarz, przygotowany w zakresie nawiązywania i utrzymywania zdalnej komunikacji, odpowiedzialny za zapewnienie wysokiej jakości e-usługi,
- skuteczna promocja usługi.

UŻYTKOWNICY WIRTUALNI I KONSULTANCI BIBLIOTECZNI – ICH POTRZEBY I ZADANIA

Użytkownik wirtualny to osoba, która chce komunikować się ze swoją biblioteką zdalnie i nie wyobraża sobie codziennego życia bez dostępu do Internetu, a w celu połączenia się z siecią wykorzystuje różne narzędzia, takie jak: laptop, iPad, iPhone, e-reader, tablet, smartfon, telefon komórkowy. To użytkownik, który komunikuje się przez kanały komunikacji elektronicznej i chce mieć możliwość wykorzystywania ich, także łącząc się ze swoją biblioteką. W razie wątpliwości i problemów, które napotkał podczas swoich internetowych poszukiwań czy korzystania z elektronicznych zasobów i usług bibliotecznych, oczekuje łatwego i wygodnego skonsultowania się w sieci z bibliotekarzem-profesjonalistą.

Współczesny użytkownik to osoba, dla której skrzynka mailowa to podstawowe narzędzie przyjmowania informacji. Chce więc, aby biblioteka informowała go o nowych usługach, nabytkach czy wydarzeniach kulturalnych w sposób szybki, indywidualny, chociażby przez mailing. Ponieważ monity biblioteczne przychodzą na adres stałego zamieszkania, a mieszka on najczęściej w domu akademickim, ważne jest dla niego także, aby biblioteka przypominała mu drogą mailową o terminach zwrotu książki. W opublikowanym w 2011 roku raporcie OCLC na temat postrzegania bibliotek w Stanach Zjednoczonych przedstawiono dane, z których wynika, że aż 99% studentów do komunikacji wewnątrzuczelnianej używa poczty elektronicznej, a 92% serwisów i mediów społecznościowych⁶. W pogoni za błyskawiczną informacją użytkownikom nie wystarcza już sam formularz mailowy, stanowiący podstawę zdalnego kontaktu w większości polskich bibliotek. Zainteresowani coraz chętniej chcą korzystać z wirtualnego serwisu informacyjnego biblioteki, umożliwiającego skierowanie zapytania w czasie rzeczywistym z dowolnego miejsca na świecie i otrzymanie szybkiej, fachowej odpowiedzi z wykorzystaniem najbardziej odpowiadających im kanałów zdalnej komunikacji. Tę zmianę preferencji na korzyść narzędzi komunikacji syn-

⁶*Perceptions of Libraries, Context and Community*. Dublin, USA, OCLC Online Computer Library Center, Inc., 2011 [online], [dostęp 6.02.2011]. Dostępny w Internecie: <http://www.oclc.org/reports/2010perceptions/2010perceptions_all.pdf>.

chronicznej widać wyraźnie, jeśli porówna się wyniki badań preferencji użytkowników korzystających z VRS. Te z 2004 roku prowadzone przez Cummingsa i Frederiksona wykazały, że respondenci wolą kierować zgłoszenia, korzystając z narzędzi asynchronicznych⁷, gdy tymczasem w badaniach prowadzonych w 2010 roku przez Connawaya i in. podkreślają wartość kontaktu w „czasie rzeczywistym”, a nawet stawiają tezę, że czat dla użytkownika jest narzędziem najefektywniejszym ze wszystkich⁸.

Analizując międzynarodowy rynek usług bibliotecznych, widać dynamikę zmian w obrębie wykorzystania wirtualnych serwisów komunikacyjnych w bibliotekach akademickich. Badania przeprowadzone w bibliotece Pullmana w Washington State University wykazały, że zapotrzebowanie użytkowników na usługi tego typu rośnie w znacznie szybszym tempie niż popyt na komunikację bezpośrednią (ang. *face-to-face*). Zmiany te są powodowane kształtowaniem się nowych cech pokoleniowych, ekspansją dostępnych dziś narzędzi komunikacyjnych, a także coraz większymi udogodnieniami w dostępie do źródeł i usług elektronicznych. Stąd też jako przyszłościowe traktuje się działania zmierzające do inwestowania równocześnie w:

- profesjonalne narzędzie VRS,
- odpowiedni wybór i przeszkolenie zespołu konsultantów odpowiedzialnych za prowadzenie usługi,
- rozpowszechnienie informacji o serwisie na terenie uczelni, szkoły, miasta czy regionu w celu uczynienia z innowacyjnej działalności informacyjnej jednego z kluczowych elementów misji biblioteki, by ta mogła jak najlepiej służyć swoim użytkownikom⁹.

Wydaje się, że kolejne pokolenia uczniów i studentów, a jednocześnie czytelników bibliotek szkolnych, akademickich, ale także publicznych, będą oczekiwały głównie takiej formy kontaktu ze swoim konsultantem bibliotecznym.

Biblioteka, rozszerzając wachlarz usług, zwłaszcza dla użytkowników korzystających z zasobów i źródeł elektronicznych, musi zapewniać jeszcze lepszą jakość ich świadczenia. Wpływ na to mają głównie, jak pisze Joanna Kamińska, zatrudnieni w niej pracownicy. Według niej zrozumienie tej zasady i wdrożenie jej w praktyce jest niezbywalnym warunkiem utrzymywania optymalnych standardów. Bibliotekarze mają bezpośredni wpływ na wszystkie procesy zachodzące w instytucji, oni również decydują o wykorzystaniu materialnych środków, jakimi dysponuje biblioteka. Tylko

⁷Cummings J., Cummings L., Frederikson L., *User Preferences in Virtual Reference Services: Virtual Reference and Academic Libraries*, portal: Libraries and the Academy, 2007, 7 (1), 81–96.

⁸Connaway L.S., Dickey T.J., Radford M., *If it is too inconvenient I'm not going after it: Convenience as a critical factor in information-seeking behavior*, Library & Information Science Research, 2011, 33, 182.

⁹Nicol E.C., Crook L., *Now it's Necessary: Virtual Reference Services at Washington State University, Pullman*, The Journal of Academic Librarianship, 2013, 39 (2), 161–168, DOI: 10.1016/j.acalib.2012.09.017, <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0099133312001504>>.

dzięki zaangażowaniu wszystkich pracowników jest ona w stanie opracować i wdrożyć system zapewniający usługi wysokiej jakości¹⁰. Pojawienie się nowoczesnego systemu współpracy z użytkownikiem zdalnym nie zależy wyłącznie od wkładu pracy menedżerów instytucji, lecz od personelu zatrudnionego we wszystkich agendach bibliotecznych.

Obsługa platformy wymaga wcześniejszego przygotowania kompetentnego zespołu konsultantów bibliotecznych, rekrutowanych nie tylko z oddziałów udostępniania czy informacji naukowej, ale i z pozostałych. Ich kompetencje nakreśla Murphy, według której bibliotekarz przysposobiony do świadczenia usług informacyjnych winien mieć:

- dogłębną znajomość dziedziny bibliotekoznawczej oraz umiejętność oceny przydatności zasobów dla użytkownika,
- wewnętrzną motywację do „samomistrzostwa” – podnoszenia kompetencji, rozwijania swojej wiedzy,
- otwartość na podejmowanie nowych wyzwań, zaangażowanie przy rozwiązywaniu trudnych problemów,
- biegłość w korzystaniu z nowoczesnych środków e-komunikacji,
- zdolność do pozyskiwania nowych użytkowników – zachęcania do korzystania z usług bibliotecznych, a w sposób pośredni do przekazywania przez niego informacji o platformie w jego najbliższym otoczeniu,
- umiejętność zrozumienia użytkownika, jego pytań i problemów oraz zaspokajania potrzeb informacyjnych¹¹.

Analizując opisane cechy konsultanta, można dostrzec dużą zbieżność między sposobem korzystania z informacji przez konsumentów firm komercyjnych i użytkowników bibliotek. Konsumenty zwracają się po poradę w celu jak najrentowniejszego zakupu produktu czy przeprowadzenia transakcji i to od fachowej pomocy specjalisty będzie zależeć sprzedaż i osiągnięcie zysku przez przedsiębiorstwo. W dziedzinie użytkowników bibliotek inwestycją jest poświęcenie czasu na korzystanie z usługi bibliotecznej w celu otrzymania fachowej i wyczerpującej odpowiedzi na pytania. Sama, nawet najbardziej wypromowana platforma komunikacyjna, nie wystarczy, jeśli wraz z nią nie zmieni się motywacja, jaką winni odznaczać się bibliotekarze. Powinni oni eliminować frustrację z powodu niewiedzy użytkowników, a miejsce to zapełnić jak najlepszym zrozumieniem. Konsultanci zakwalifikowani do współpracy nad realizacją usługi muszą mieć możliwość odbywania cyklicznych szkoleń, warsztatów i praktyk doszkalających, gdyż tylko w ten sposób będą rozwijać swoje umiejętności, a równocześnie będą udzielać informacji z entuzjazmem i we-

¹⁰Kamińska J., *Pracownicy biblioteki jako ważny czynnik wpływający na jakość usług bibliotecznych*, [w:] *Nowoczesne koncepcje zarządzania w organizacjach non profit*. A. Chodyński, M. Huczek, I. Socha, Sosnowiec 2005, 103.

¹¹Murphy S.A., *The Librarian as Information Consultant: Transforming Reference for the Information Age*, ALA Editions, Chicago 2011.

wewnętrznym przekonaniem, że ich praca przynosi olbrzymią korzyść członkom społeczeństwa informacyjnego¹².

Bibliotekarz-konsultant musi pamiętać o przestrzeganiu fundamentalnych zasad *Strategii obsługi użytkownika wirtualnego*, która w postaci spisanego dokumentu jest dla dyżurnego przewodnikiem w udzielaniu informacji bibliotecznej.

INTUICYJNOŚĆ I PROFESJONALIZM – WZORCOWA PLATFORMA KOMUNIKACJI

LIBSMART ASSISTANT to zrealizowany pomysł stworzenia uniwersalnej, profesjonalnej platformy komunikacyjnej, przeznaczonej dla bibliotek wszystkich typów, umożliwiającej udzielanie usługi Zapytaj bibliotekarza w systemie cloud computing. Zaprojektowanie jej zostało poprzedzone wielogodzinnymi dyskusjami, prowadzonymi nie tylko w środowisku bibliotekarskim, ale również wśród użytkowników, aby każda z grup wskazała na pożądany model platformy – od strony czytelnika i konsultanta. Następnie próbowano doprowadzić do jak największej zbieżności dwóch wizji i przygotować strategię wdrożenia produktu od fazy określenia szczegółowej specyfikacji. Zakładając szerokie upowszechnienie programu i możliwość jego implementacji w bibliotekach pozbawionych dużych zasobów budżetowych, zaprojektowano go tak, aby wyeliminować ograniczenia bibliotek, takie jak: brak odpowiedniego sprzętu informatycznego, serwerów, macierzy dyskowych, należytego wsparcia informatycznego, konieczność instalacji na komputerach dyżurnych konsultantów jakichkolwiek programów klienckich. Do realizacji usługi zarówno po stronie użytkownika, jak i bibliotekarza wystarczy zatem jedynie komputer lub tablet, smartfon, czy telefon oraz dostęp do Internetu. Składanie zapytań oraz ich obsługę zapewniają trzy moduły: użytkownika, bibliotekarza i statystyk.

Moduł czytelnika – intuicyjny i czytelny layout, odpowiadający systemowi identyfikacji wizualnej biblioteki, uczelni, miasta czy szkoły dostarcza informację o osobie prowadzącej dyżur online, zapoznaje użytkowników z personaliami zespołu konsultantów, a także umożliwia bardzo proste wybranie jednego z kanałów komunikacji elektronicznej (il. 1). Do dyspozycji użytkowników przeznaczono dedykowany bibliotekom BIBCHAT. Narzędzie komunikacji synchronicznej opracowano i wdrożono zgodnie z oczekiwaniami użytkowników, bibliotekarzy oraz z najnowocześniejszymi standardami komunikatorów elektronicznych. Wystarczy wprowadzić swoje dane osobowe, by natychmiast połączyć się z bibliotekarzem. BIBMAIL umożliwia wysłanie e-maila do konsultantów zarówno za pośrednictwem bezpośredniego adresu, bądź z wykorzystaniem zaprojektowanego formularza. BIBDESK umożliwia śledzenie

¹² Vicky D., Angie D., *All together now! Integrating Virtual Reference in the Academic Library*, Reference User Services Quarterly, 2011, 50 (3), 282.

przez użytkownika realizacji zgłoszenia. Aby skorzystać z tej formy kontaktu, wymagana jest rejestracja, jednak zgodnie z najnowszymi standardami została ona usprawniona przez integrację z profilem Facebooka. Wprowadzone w systemach BIBCHAT, BIBMAIL i BIBDESK ujednolicone kategorie użytkowników i tematów kierowanych pytań pomagają w ustaleniu wspólnej metodologii zbierania statystyk. Dzięki integracji z komputerowym systemem bibliotecznym fakultatywnie wprowadzenie do formularza numeru karty bibliotecznej informuje dyżurnego o tożsamości zgłaszającego, kategorii czytelnika i szczegółach jego konta.

Il. 1. Zrzut ekranowy strony głównej oprogramowania LIBSMART ASSISTANT

Moduł konsultanta stanowi rewolucję w obsłudze zgłoszeń kierowanych do biblioteki wirtualnej. Po zalogowaniu się uprawnionego konsultanta otrzymuje on do dyspozycji panel dyżurnego, nawigacyjny i operacyjny (il. 2).

W panelu dyżurnego włącza on swoją aktywność podczas pełnienia dyżuru. Zostaje tam wyświetlony wykaz zgłoszeń aktualnie rozpatrywanych bądź nieprzydzielonych. W panelu nawigacyjnym dyżurny może przeglądać historię zgłoszeń, dokonywać ich wyszukiwania według szczegółowo określanych kryteriów, wreszcie dodawać informacje do wspólnej bazy danych o zgłoszeniach telefonicznych bądź z komunikatora Skype, a także sprawdzać szczegółowe dane z konta czytelnika. W panelu operacyjnym, umieszczonym w centralnym punkcie modułu, dyżurny bibliotekarz prowadzi konwersację z użytkownikiem (BIBCHAT) bądź poprzez wyświetlany formularz odpowiada na zgłoszenia mailowe (BIBMAIL) oraz zgłoszenia wysyłane poprzez system helpdesk (BIBDESK).

Ask a Librarian - MODUŁ KONSULTANTA

Ask a librarian
Statystyki
Ustawienia

Jesteś tutaj: Ask a librarian » nierozwiązane zgłoszenia

Panel dyżurnego

JESTEŚ ONLINE

SKYPE: DOSTĘPNY

LICZBA ZGŁOSZEŃ: 1

Panel operacyjny

PRZEJDŹ DO WITRYNY
FORUM
STRONA WWW
WYLOGUJ

Masz **1** nierozwiązanych zgłoszeń [ukryj](#)

Nowe zgłoszenia	1
Moje nowe zgłoszenia	0
Moje otwarte zgłoszenia	0

Komentarze [pokaż](#)

Wyszukiwarka [pokaż](#)

Pełna historia [ukryj](#)

Usun

<< Poprzedni 1 Następny >>

ID	Priorytet	Status	Typ	Konsultant	Data rozpoczęcia	Akcja

Panel nawigacyjny

Nierozwiązane zgłoszenia

Dodaj zgłoszenie

Historia zgłoszeń

Dostępność na czacie

II. 2. Moduł konsultanta oprogramowania LIBSMART ASSISTANT

Do najważniejszych cech BIBCHAT należą:

- możliwość prowadzenia rozmów jednocześnie z wieloma użytkownikami oraz nielimitowana liczba rozmów,
- transparentna informacja o fakcie odpisywania LIVE przez konsultanta,
- precyzyjna rejestracja czasu rozmów,
- gromadzenie informacji o kategoriach użytkowników,
- możliwość dodawania odpowiedzi z bazy wiedzy (Knowledge Base),
- możliwość wysyłania plików dokumentów i grafiki użytkownikowi (printscreen),
- panel Top addresses – zestaw najczęściej wykorzystywanych adresów stron internetowych,
- zaawansowany edytor tekstu,
- przekierowywanie zapisanych rozmów innym konsultantom,
- szybki dostęp do historii rozmów CHAT – z pełnym zapisem konwersacji.

Funkcjonalność BIBMAIL i BIBDESK jest bardzo zbliżona (można wybrać tylko jeden model komunikacji) i należą do nich:

- dedykowany adres mailowy wysyłający zgłoszenie do wspólnej bazy,
- alternatywna możliwość wysyłania maila za pomocą przygotowanego formularza,
- możliwość wysyłania kopii wiadomości na własny adres mailowy,
- natychmiastowe powiadomianie o nadejściu nowego zgłoszenia mailowego,
- brak konieczności stosowania dodatkowych programów pocztowych,

- odpowiadanie na zgłoszenia mailowe z poziomu modułu operatora,
- możliwość wykorzystywania bazy wiedzy – dołączania do wiadomości mailowych plików dokumentów i grafiki oraz korzystania z Top addresses,
- kategoryzowanie pytań,
- komentowanie udzielanych odpowiedzi przez konsultantów.

Integracja LIBSMART ASSISTANT z komputerowym systemem bibliotecznym stosowanym w bibliotece umożliwia identyfikację użytkownika za pomocą numeru karty bibliotecznej. W ten sposób podczas dyżuru, nie mając zainstalowanego na komputerze programu bibliotecznego, konsultant otrzymuje:

- pełen wgląd w dane osobowe, między innymi w kategorię czytelnika,
- informacje o miejscu pobrania opłaty aktywacyjnej,
- wykaz aktualnie zamawianych i rezerwowanych książek,
- listę egzemplarzy wypożyczonych wraz z podaniem stanu prolongat i liczby dni pozostałych do zwrotu pozycji,
- informacje o ewentualnych karach i blokadach wraz z kwotami zaległości.

Moduł statystyczny zbiera w bazie danych wszystkie zgłoszenia kierowane na platformie LIBSMART ASSISTANT. Odnotowana jest zarówno ich liczba, jak i szczegółowy zapis pytań, odpowiedzi i konwersacji. Ich analiza umożliwia zwiększanie kompetencji operatorów, stałe i regularne doszkalanie bądź rozbudowywanie przez administratora bazy wiedzy lub adresów stron WWW. Można uzyskać informacje grupowane według wykazu konsultantów, kategorii zgłoszeń, kanałów komunikacyjnych dla wskazanego przez analizatora okresu. Dzięki nim można odczytać preferencje czytelników, eliminować ewentualne problemy organizacyjne i regulaminowe, dokonywać modyfikacji zasad funkcjonowania biblioteki oraz premiować zaangażowanie dyżurnych konsultantów.

Podstawową korzyścią funkcjonowania serwisu jest umożliwienie zgłaszania problemów i pytań w systemie 24/7 – 24 godziny na dobę przez 7 dni w tygodniu. Biblioteka staje się w ten sposób instytucją w pełni mobilną. LIBSMART ASSISTANT zapełnia wreszcie lukę w archiwizacji zgłoszeń kierowanych do biblioteki wirtualnej i w generowaniu zaawansowanych analiz statystycznych dotyczących świadczenia e-usług informacyjnych.

LIBSMART ASSISTANT – DOŚWIADCZENIA, ANALIZY, PROMOCJA

Gwarancją sukcesu wdrażanych usług bibliotecznych jest przygotowywanie ich według ściśle określonego planu strategicznego, uwzględniającego poszczególne etapy – od analizy oczekiwań użytkowników i personelu, poprzez wybór koordynatora wdrożenia, zbudowanie wokół niego zespołu projektowego, określenie terminarza wdrożenia i jego konsekwentnego przestrzegania, a skończywszy na uruchomieniu aplikacji w wersji beta, implementacji poprawek, wersji finalnej oraz zapewnieniu projektowi niezbędnej promocji i kontroli koordynatora.

Wszystkie te elementy znalazły zastosowanie po uruchomieniu usługi Zapytaj bibliotekarza za pośrednictwem LIBSMART ASSISTANT w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Oczekiwania użytkowników rozpoznawano już od dłuższego czasu, obsługując zgłoszenia na wcześniejszej platformie zbudowanej w strukturze klient-serwer¹³. Na ich podstawie rozpoczęto proces przygotowania optymalnej specyfikacji nowego programu, tak aby wyznaczał on nową jakość usług, był niezawodny i obejmował jak najszerszą funkcjonalność w środowisku bibliotekarskim. W celu technicznego wykonania platformy podjęto współpracę z firmą zewnętrzną. Został powołany koordynator wdrożenia, do którego zadań należało określenie typologii konsultantów, zasad ich rekrutacji, wstępnych założeń strategii funkcjonowania usługi oraz przygotowanie i przeprowadzenie szkolenia obsługi platformy. Dla bibliotekarzy-konsultantów zostały zorganizowane także specjalistyczne szkolenia z obsługi użytkownika wirtualnego, prowadzone przez profesjonalną firmę zewnętrzną.

Po wyborze bibliotekarzy-konsultantów odznaczających się kompetencjami bibliotekarskimi, dziedzinowymi i komunikacyjnymi ustanowiono wytyczne funkcjonowania platformy. Do najważniejszych należało określenie:

- zasad formułowania odpowiedzi,
- czasu reakcji na zgłoszenia kierowane z komunikatorów,
- zasad przekierowywania zgłoszeń do innych konsultantów,
- trybu postępowania w przypadku kilku równoczesnych zgłoszeń,
- odpowiedzialności za zgłoszenia w czasie dyżuru,
- zasad dzielenia się informacjami o zmianach organizacji funkcjonowania biblioteki (na specjalnie przygotowanym forum).

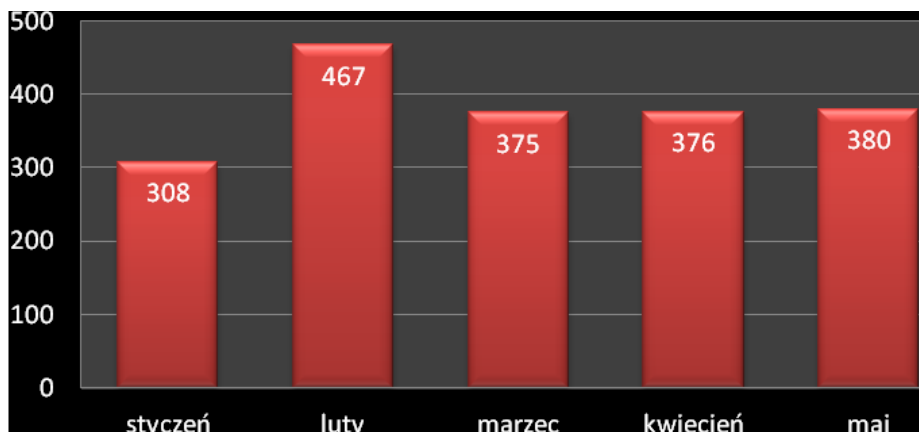
Jednym z kluczowych elementów procesu implementacyjnego było zwrócenie uwagi konsultantów na konieczność przygotowania aplikacji w maksymalnym stopniu doskonałej. Przyjęto założenie, że tylko wówczas zostanie zapewniona wysoka jakość elektronicznych usług informacyjnych świadczonych za jej pośrednictwem. W tym celu odbywały się konsultacje z bibliotekarzami, podczas których eliminowano nieintuicyjne elementy aplikacji i przygotowywano wersję finalną, którą musiał zaakceptować nie tylko przez personel, ale także losowo wybrana grupa użytkowników biblioteki.

Ponieważ LIBSMART ASSISTANT funkcjonuje dopiero od października 2012 roku, nie sposób przygotować w pełni dokładną analizę statystyczną. Przeprowadzenie pierwszego kompleksowego badania przewiduje się na koniec 2013 roku, a więc po roku od uruchomienia aplikacji. Warto jednak przedstawić dane z pierwszych pięciu miesięcy 2013 roku, które wyraźnie świadczą o konieczności coraz powszechniejszego wdrażania podobnych usług w nowoczesnych bibliotekach.

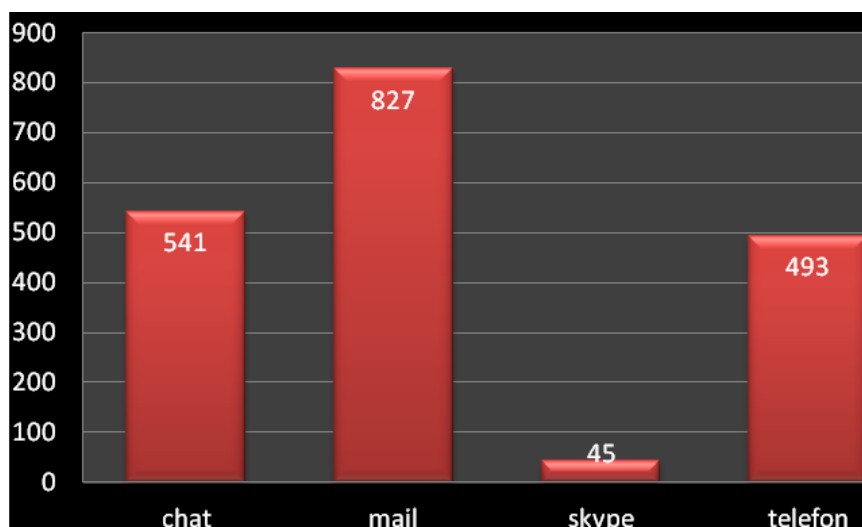
Przez pierwsze pięć miesięcy funkcjonowania nowej platformy użytkownicy zgłosili 1906 zapytań. Może cieszyć przede wszystkim stała liczba zgłoszeń – ok. 400

¹³Zob. Karwasińska E., Kozak H., *Ask a librarian – serwis Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu*, Biuletyn EBIB, 2011, 1, 119.

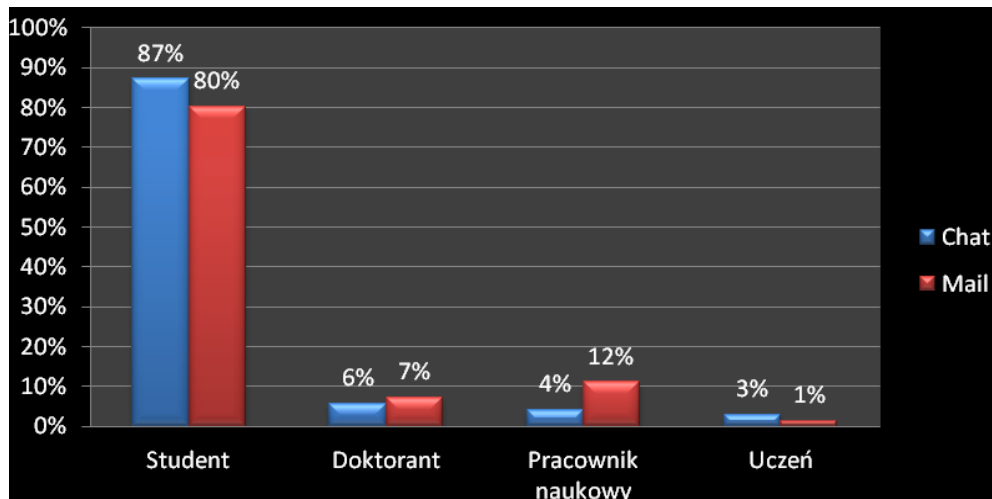
miesięcznie, która się zwiększa, co zrozumiałe, w czasie zimowej sesji egzaminacyjnej (il. 3). Przyszycy użytkownicy wybierają co prawda jeszcze w przeważającej większości e-mail jako środek komunikacyjny (il. 4), ale coraz częściej korzystają z komunikatora, za pośrednictwem którego skierowano już ponad 540 zapytań. Jest to widoczne na il. 5, na której pokazano preferencje określonych grup użytkowników. Wynika z niej, że młodsze pokolenie – studenci i uczniowie – woli komunikację synchroniczną od asynchronicznej. Może dziwić rzadkie nawiązywanie rozmowy przez Skype'a. Świadczy to najprawdopodobniej o braku instalacji niezbędnego oprogramowania, gdyż kontakt głosowy za pośrednictwem telefonu wybrało blisko 500 osób, mimo że ta forma jest płatna, a komunikator głosowy – darmowy.

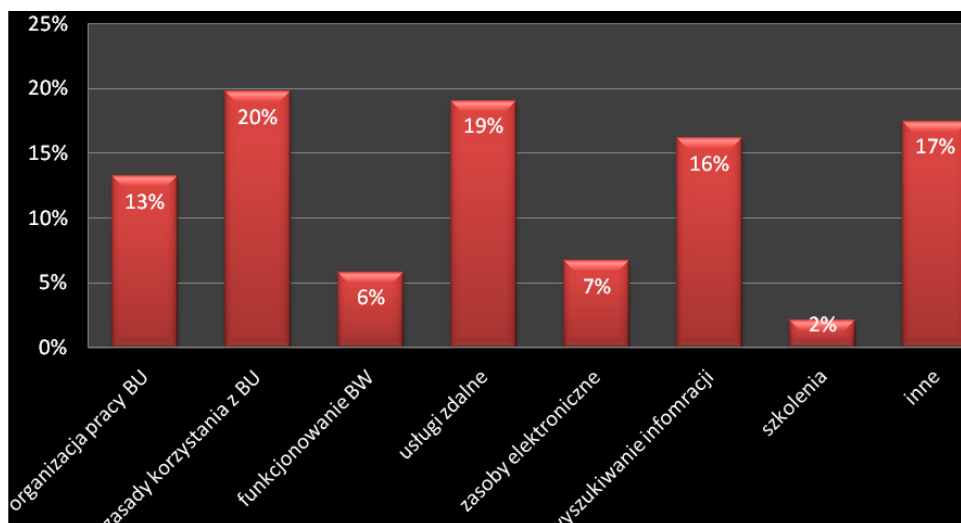
Il. 3. Liczba zgłoszeń w poszczególnych miesiącach

Il. 4. Liczba zgłoszeń według środka komunikacji

Il. 5. Pytania kierowane za pośrednictwem czata i e-maili przez poszczególne grupy użytkowników

Il. 6. Kategorie pytań

Wart podkreślenia jest zakres tematyczny pytań użytkowników. Jego analizę ułatwiło wdrożenie jednolitej kategoryzacji zgłoszeń dla wszystkich środków komunikacyjnych. Jak wynika z il. 6, na jednakowym poziomie, sięgającym 20%, znalazły się pytania o zasady korzystania z biblioteki, usługi zdalne i wyszukiwanie informacji, natomiast zaledwie kilka procent zgłoszeń dotyczyło zagadnień związanych z tak zwaną biblioteką tradycyjną, w tym z udzielaniem usług wewnątrz gmachu, organizacją pracy biblioteki głównej bądź całego systemu biblioteczno-informacyjnego czy też ze szkoleniami w wersji tradycyjnej. Świadczy to doskonale o uzupełniającej roli

LIBSMART ASSISTANT w tworzeniu nowoczesnej biblioteki wirtualnej, w której, oprócz cennych nowoczesnych źródeł informacji, elektronicznych usług bibliotecznych służących ich przetwarzaniu i udostępnianiu, potrzebne są narzędzia do zapewnienia stałego kontaktu między bibliotekarzem a czytelnikiem. Taką funkcję pełni usługa Zapytaj bibliotekarza.

Może pojawić się pytanie czy system ASSISTANT spełnia oczekiwania użytkowników? Biorąc pod uwagę liczbę zgłoszeń, wydaje się, że tak. Dodatkowe uzasadnienie mogą stanowić zapisy rozmów bądź zgłoszeń mailowych, w których użytkownicy podkreślają szybkie odnalezienie linku do usługi komunikacyjnej, błyskawiczną reakcję konsultanta bibliotecznego, jego kompetencje, a przede wszystkim to, że czują zaangażowanie personelu bibliotecznego w proces dostarczania informacji.

LIBSMART ASSISTANT ma również do spełnienia inną, bardzo ważną funkcję badawczą. Umożliwia bowiem rejestrację i zbieranie materiału do rozpoznawania zmieniających się preferencji użytkowników wirtualnych. Dotychczas brakowało spójnego narzędzia, za pomocą którego można uzyskać natychmiastowy dostęp do raportów, chociażby typów kanałów komunikacyjnych wybieranych przez poszczególne kategorie czytelnicze i skorelować je na przykład z raportami centrów badania opinii społecznej.

Pozyskana wiedza może posłużyć zarządzającym bibliotekami do modyfikacji organizacji pracy instytucji, wdrażania koniecznych zmian, poprawiania błędów lub przygotowywania innowacji. Ważne jest, aby ze zrozumieniem i otwartością przyjmować zgłoszenia użytkowników, gdyż dzięki nim biblioteka będzie poprawiać jakość świadczonych usług i zbuduje ścisłe partnerstwo z użytkownikiem, a to powinno stanowić cel wszystkich działań podejmowanych w instytucji.

Pojawia się pokusa przyjęcia założenia, że jeśli usługa bądź aplikacja umożliwiająca jej świadczenie jest intuicyjna, kompleksowa i zintegrowana z innymi systemami, to sama znajdzie nabywcę wśród użytkowników i niepotrzebne jest podejmowanie jakichkolwiek działań marketingowych. Nic bardziej mylnego. Promocja usługi jest integralną częścią strategii wdrożeniowej, gdyż dopiero w ten sposób potencjalny odbiorca dowiaduje się o jej przygotowaniu i uruchomieniu, w następstwie czego wzrastają wskaźniki użyteczności, a koszty przeznaczone na realizację zostają ponoszone z pożytkiem dla całej biblioteki, budując bądź zwiększając jej pozytywny odbiór.

Jednym z podstawowych warunków, aby usługa komunikacyjna znalazła nabywcę, jest zapewnienie użytkownikowi szybkiego i dogodnego do niej dostępu¹⁴. Pozostałe środki promocji, w tym materiały reklamowe, ulotki, plakaty, afisze, mailing, newsletter, mogą być jedynie dodatkiem do dobrego ulokowania bannerów, linków

¹⁴Mu X., Dimitroff A., Jordan J., Burclaff N., *A Survey and Empirical Study of Virtual Reference Service in Academic Libraries*, *The Journal of Academic Librarianship*, 2011, 37 (2), 120–129, DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.acalib.2011.02.003>, <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0099133311000176>>.

bądź logo aplikacji. W tym celu trzeba nawiązać i utrzymywać współpracę z działami informatycznymi, osobami odpowiedzialnymi za webmastering nie tylko własnej strony internetowej, ale również katalogów OPAC, platform zasobów elektronicznych, multiwyszukiwarek, bibliotek cyfrowych, zeskanowanych katalogów. Przekierowanie do platformy informacyjno-komunikacyjnej musi być widoczne w momencie, w którym użytkownik nie może sobie poradzić z korzystaniem z elektronicznych usług bibliotecznych.

Il. 7. Banner, jaki pojawił się na wybranych podstronach internetowych biblioteki

W przypadku usługi Zapytaj bibliotekarza, realizowanej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu za pośrednictwem aplikacji LIBSMART ASSISTANT, uznano, że czytelnik potrzebuje wsparcia bibliotekarza najczęściej podczas poszukiwania i zbierania literatury. Link do programu umieszczono więc w elektronicznym katalogu online oraz w zdigitalizowanym katalogu kartkowym, a równocześnie w innowacyjnej multiwyszukiwarce zasobów. Stosowny banner pojawił się także na wybranych podstronach internetowych biblioteki (il. 7), szczególnie związanych z kolekcją baz danych, czasopism elektronicznych, e-booków oraz na platformie Centrum Edukacyjnego Biblioteki. Nie zdecydowano się na wyświetlanie informacji o ASK A LIBRARIAN w momencie otrzymania przez czytelnika komunikatu o braku poszukiwanych tytułów czy egzemplarzy książek. Doświadczenia bibliotek amerykańskich w tym zakresie wskazały, że takie rozwiązania traktowane są jako zbyt nachalne, a konieczność zamykania wyskakującego okienka – zbyt męcząca¹⁵.

¹⁵Tamże.

ZAKOŃCZENIE

Zaawansowane platformy komunikacyjne w dobie wielkich zmian technologicznych polskich bibliotek powinny być już standardem. Niestety bibliotekarze często sami rezygnują z olbrzymiej szansy, jaką daje informatyka, próbują argumentować, że usługa nie spotka się z przychylnością użytkowników bądź, jak wynika z obserwacji witryn, posiłkują się amatorskimi rozwiązaniami zastępczymi. W ten sposób brakuje spójnego, ogólnokrajowego standardu na dostarczanie informacji bibliotecznej w przestrzeni wirtualnej. Doświadczenie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu wskazuje, że warto dokonać jak najszybszego wdrożenia systemu interakcji. Stanowi to kolejny etap przejścia z biblioteki hybrydowej w pełni wirtualną. Raz podjęta decyzja o gromadzeniu bądź nawet współtworzeniu cyfrowego zasobu i udostępnianiu go w Internecie oraz rozszerzaniu wachlarza usług elektronicznych ma oczywiście pozytywne i negatywne konsekwencje. Można mieć nadzieję, że biblioteki, decydując się na proponowane rozwiązania, są świadome zmniejszenia liczby osób korzystających z jej tradycyjnych usług bądź odwiedzających gmach i nie traktują tego w kategorii porażki dotychczasowej działalności. Obok nich pojawia się bowiem nowy typ użytkowników – wirtualnych, wybierających alternatywne formy dostępu do źródeł, usług i informacji. Powodem jest głównie brak ograniczeń miejsca i czasu (usługi dostępne w systemie 24/7, zasoby dostępne w jednym momencie dla kilku użytkowników), ale niekiedy lęk przed biblioteką i bibliotekarzem (ang. *library anxiety*), gdzie forma wirtualnego kontaktu jest dla nich jedyną możliwością uzyskania wiedzy¹⁶.

LIBSMART ASSISTANT wyznacza nową jakość usług komunikacyjnych, gdyż, będąc systemem dedykowanym wyłącznie bibliotekom i to instytucjom wszystkich typów, jest oparty na specyfice tych konkretnych instytucji. Zapewnia dostęp do większości środków komunikacyjnych, jest elastyczny i możliwy do rozbudowy oraz wdrażania modułów integrujących kilka jednostek. Nie wiąże konsultantów z żadnym nośnikiem i zapewnia archiwizację wszystkich zgłoszeń kierowanych do biblioteki wirtualnej.

Biblioteki mają oczywiście prawo do tworzenia własnych rozwiązań autorskich, lecz wydaje się, że w ten sposób po raz kolejny popełnią błąd marnowania czasu i środków na powielanie prac. Należy więc podjąć olbrzymi wysiłek zmierzający do wspólnego ustalenia strategii dostarczania informacji zdalnej, stworzenia jednolitego systemu być może dla konsorcjum uczelni, regionu, a może państwa. W ten sposób Zapytaj bibliotekarza nie będzie kojarzyło się wyłącznie z aplikacją komputerową, lecz z filozofią działania bibliotek w Polsce, prawdziwym partnerstwem z użytkownikiem wirtualnym.

¹⁶ Radford M.L., Connaway L.S., *Chatting about my Generation: Comparing Virtual Reference Use of Millennials to Older Adults*, [in:] *Leading the Reference Renaissance: Today's Ideas for Tomorrow's Cutting Edge Services*, M.L. Radford (Ed.), Neal-Shuman, New York 2012, 39.

LIBSMART ASSISTANT – A NEW STANDARD OF LIBRARY COMMUNICATION IN AN ONLINE ENVIRONMENT

The emerging new era of virtualization of services, along with the growing awareness on the advantage and availability of electronic information resources, relevant supporting IT applications that make the work of librarians and users easier and more accurate, mark another breakthrough in the history of librarianship. All these changes, however, call for revamped roles and new competencies among library professionals and make them realize about potential challenges. Should the library consistently implement technologies that would eventually enable its user to take advantage of, wherever it is legally possible, remotely accessible content in electronic form, or should it rather regard the new opportunities as a potential threat to its very survival? Growing usage statistics of e-services clearly indicate that readers are very quick to learn and adjust to all implemented changes in library services: they search, locate, order and make reservations of books, remotely renew loans, make use of databases and electronic periodicals, digital libraries or digital repositories of knowledge. It is the obligation of the librarian then to interpret services of the library to users in response to the needs of readers – to organize, administer and facilitate access to knowledge available through new technologies. This is followed by a concurrent transfer of educational and informational activities to online platforms. In our presentation, a new standard in library communication, established and maintained in virtual space through the LIBSMART ASSISTANT automation software, will be presented. This innovative multi-user application operating in the cloud and dedicated to libraries of all types, enables the librarian to expand library services and to establish contact with the reader by taking advantage of a vast array of diverse communication means, such as chat, mail, helpdesk and Skype. A particular attention will be given to the consultant module, which will be discussed in detail. The module makes it possible to categorize calls (inquiries) and archive them, create a FAQ database or a database of recommended addresses, as well as enables an integration of the platform in a library system. In addition, the significance of LIBSMART ASSISTANT as a mechanism for gathering transparent statistical data of a virtual library will also be discussed.

CZĘŚĆ II

**BIBLIOTEKA NAUKOWA
JAKO AKTYWNY UCZESTNIK
PROJEKTÓW BADAWCZYCH,
DYDAKTYCZNYCH, WYDAWNICZYCH
I DOKUMENTACYJNYCH**

Andriy Andrukhiv

Scientific Library of the Lviv National Polytechnic University
e-mail: oai@lp.edu.ua

Roman Korzh

Scientific Library of the Lviv National Polytechnic University

Andriy Peleshchyn

Scientific Library of the Lviv National Polytechnic University

BASE OF UNIVERSITY KNOWLEDGE AS A NEW LIBRARY PROJECT

The problem of immediate access to necessary information will always be a major condition in performing various tasks. Commonly we use search engines (Google, Nigma, etc.) to find needed information. However, in some cases this information may be absent (or because of specific indexing algorithms it cannot be found). The paper describes the project of creating virtual electronic encliridion (knowledge base) of Lviv National Polytechnic University by Scientific Library. This reference guide can be useful for the University (it would minimise amount of requests) and for users (access to the information, which may not be available in other sources such as a website).

INTRODUCTION

Current civilization is on the stage of the information society establishment, where main results of production and consumption are information and knowledge. Significant aspect of the information society is communication and information technologies, which already caused inescapable civilizational changes, which consist in awareness of the importance of information, necessity of computer education, spread of information technology that is actively supported by state institutions [1].

Present university electronic resources not always provide reader with essential information. This kind of restrictions exists as a result of information resources support policy [2]. However, sometimes readers ask questions which are impossible or hard to answer using university information web resources (for example, peculiarities of student's study or personal questions). Creation of knowledge base at Lviv Polytechnic National University will enable users to receive necessary information in shortest time.

Users of university web resources can be conditionally divided into two groups: those visitors who are looking through and those who visit resource to find needed information. The former group includes university applicants and potential partners and the latter one includes users which seek for concrete information (schedule, actual news, etc.). Speed and quality of search depend directly on logical/organisational structure of the resource and search algorithms used. Information on the site not always fits user's form of idea, so the user creates incorrect requests to search engines and finds no essential information. Creation of knowledge base will increase user's chances to find needed information.

Creation of knowledge base at the university is preceded by the creation of rector's helpdesk system (<http://helpdesk.lp.edu.ua>), where users can ask questions on which they did not find answers on university information resources. During half year existence of rector's electronic waiting room more than 150 appeals were received, which had to do with various aspects of the university work, from caretaker activity to scientific work but mostly appeals were related to educational activity. Analysis of requests obviously shows that separate system giving answers on concrete questions in shortest time has to be created.

Creation of a knowledge base will allow one to:

- Analyse and evaluate effectiveness of information services provided by the university and its units. It will consist in analysing statistical data of functioning of knowledge base, in particular which sections are requested more often and what information is needed. This kind of analysis has to be conducted regularly to determine information needs of users and to modify websites of corresponding structural units as well as the knowledge base itself.

- Minimise the time spent by user to find information. In search of particular information user tries to find it on the website of corresponding unit with the help of data visualisation or navigation menu. In case of failure, user will probably use search mechanisms in the site (if there are ones) or Internet search engines such as Google, Yandex, etc. Some time will be spent on in search and, moreover, there are no guarantees that needed information will be found. There is some category of information that is commonly unavailable on the website (for instance, internal information, regulation on signing specific documents, places with information about factual scholarship). Placing such information on specific web resource will enable user to visit it or send a question (time of receiving an answer should be restricted by the knowledge base schedule). Localisation of user's search efforts will economise time.

- Increase number of tools to access information. User is careless about where information was found in the process of search, it can be website of university or its subdivision as well as some specialised resource. Source of information must be reliable (de facto university would not allow one to create any information resource with inaccurate information within the university domain). Hence, the more tools are available to access information, the higher the possibility to satisfy the user is.

- Popularise the university and its library in the Internet environment. The more electronic resources university has within the Internet, the more key words describe its activity and higher are chances to find essential information using search engines. High rank in search engines will improve prestige of educational institution, encourage new potential applicants and broaden directions of university or its units functioning.

- Create tool for effective knowledge collection and management. This kind of base can be an aggregator of diverse information on the university and its activity. Knowledge base is the resource where various informational directions cross (for example, scientific, cultural, educational etc.). Informational needs of users can be investigated and satisfied through electronic web resources.

CHOICE OF SOFTWARE

Every educational institution tries to accumulate knowledge on its electronic resources and provide this information in general case at its own web resources. Lviv Polytechnic supports the following projects: websites, virtual educational environment (on the basis of Moodle software), electronic encyclopaedia, institutional repository and others. In particular, the university launched program Rector's helpdesk system. Selected software phpMyFAQ has functionality to create knowledge base and this base will be formed and updated according to requests.

The following demands were required during selection the software in order to create autonomous information product:

- web orientation: Apache, PHP, MySQL,
- open source code,
- flexible structure,
- qualitative search engine integrated,
- simple and clear user interface.

From among programmes, which are available on the market, phpMyFAQ and Drupal were chosen. A comparison of these two systems shows that phpMyFAQ fits better to deploy a knowledge base because this system is designed for that purpose. However, it has some disadvantages. These include: not exact work of search engine, in particular while searching in Ukrainian; no interface templates and bad Ukrainian localisation.

Drupal software module base can be considered as an alternative variant. This is popular free content management system with open source code designed on the base of PHP programming language. Its key aim is to ease creation, filling and updating the website. Drupal software allows rather quick creation of powerful interactive sites including knowledge base. Basic package of the system includes modules to organise: static and new pages, blogs (user's electronic diaries), forums (site for Internet discussions), "books" (informational selections updated collectively), syndication (import of

news from other sites) and information blocks management on web pages. All mentioned above altogether with menu control module ease pages appearance management. Drupal supports diverse interface themes and gives opportunity to create own theme style. Developers' community of Drupal created many additional modules, the following are worth mentioning: module of internationalisation (developing of multilanguage sites), file management modules, which enables putting audio and video files into site, content categorisation modules, categorisation of users into groups and communities.

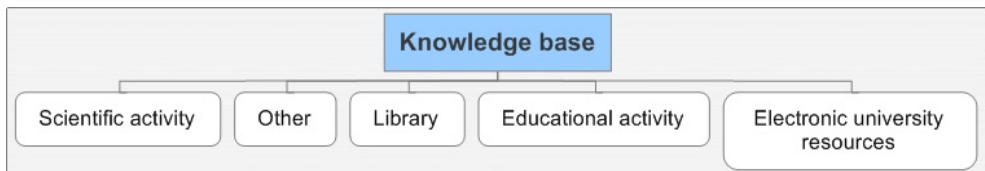
At this stage of project realisation phpMyFAQ software was chosen. phpMyFAQ is a multilingual, database-driven FAQ-system. It supports various databases and PHP 5.2 (or higher). phpMyFAQ also offers a multi-language Content Management-System with a WYSIWYG editor and an image manager, flexible multi-user support with user and group based permissions, templates, PDF-support, Facebook and Twitter support, LDAP and Microsoft Active Directory support and an easy to use installation script.

REVIEW AND STRUCTURE OF THE KNOWLEDGE BASE

The structure of university knowledge base has to correspond with principal directions of university activity, namely scientific and educational activity. The following requirements were developed for an organisation of knowledge base logical structure:

- Complexity of a knowledge base shall be adequate to software capability and interface capability of users of different qualifications (editors, administrators, etc.).
- Knowledge base ontology can be supplied with hierarchical structures (trees, multiplicative trees), previously formed list of key words (moderated list of values), list of key words determined by the authors (tag clouds, voluntary values), or its unification.
- Knowledge base ontology shall take into account changes, which occurs in the system of knowledge and scientific communication.
- Horizontal growth of the ontology tree shall not lead to the necessity to reconstruct the whole base.
- Structuration principles shall provide a possibility for automatic merge or division of branches.

In consideration with the above mentioned requirements, the following structure of the knowledge base was designed (il. 1):

Il. 1. Structure of the knowledge base

Let us consider every ontology in details:

- Scientific activity contains information about the research work of the university. For example, application for postgraduate education, work of postgraduate department, procedure of arrangement of documents, etc.

- Educational activity contains information about the educational activity of students, e.g. recommendations for applications, organisational moments of study, etc.

- Library – information about the library and its resources.

- University electronic resources – information about the electronic resources of the university, its functional peculiarities and ways to access these resources. This section was created to unify the information on all electronic resources of the university and present this information in one place.

- Other – information that does not fit to any of all the above sections.

Let us consider main elements of the system interface (il. 2). Main menu was changed to speed user's orientation on this resource, in particular additional menu items (authorisation, help, and information) were taken away.

Довідкова Львівської політехніки

Показати всі розділи Задати питання Контакти

Зміст
 Наукова діяльність
 Бібліотека
 Вступ до університету
 Навчальна діяльність
 Електронні ресурси університету
 Інше

Пошук ... Пошук

Детальний пошук ►

Довідкова Львівської політехніки Новини

Найприємніша новина - це відсутність новин.
[Архів новин.](#)

7 записів у системі

10 найпотрібніших відповідей

1. Якими електронними ресурсами володіє бібліотека? (3 перегляді)
2. Перелік спеціальностей постійнодіючої аспірантури Національного університету "Львівська політехніка" (3 перегляді)
3. Куди потрібно здавати автореферат дисертації та дисертацію (2 перегляді)
4. Де можна довідатися шифр УДК/ББК (1 перегляд)
5. Положення про порядок підготовки та складання кандидатських іспитів (1 перегляд)
6. Організація прийому аспірантів (1 перегляд)
7. Перелік шифрів та назв спеціальностей за якими проводиться підготовка ... (1 перегляд)

Il. 2. Knowledge base interface

Generally, system's main menu duplicates the information available for user. Title of the knowledge base – Reference Guide of Lviv Polytechnic – is located on the top of the page. Main menu is located below: Show all sections, Ask question and Contacts.

Interface of the system is designed to minimise user's orientation time on this resource. Thus, Show all sections menu item duplicates block of knowledge base ontol-

ogy, Ask question menu item duplicates search engine that is also located in the central block. The block on the right presents the last ten records in the knowledge base.

In order to work with the knowledge base, user has to form a search query and place it in the search field (il. 3).

Задати питання

дисертац

2 результатів пошуку. Find below the first 10 records.

- Бібліотека:** Куди потрібно здавати автореферат дисертації та дисертацію
Зміст: Дисертація та автореферат (включаючи електронну версію) здаються у кім. 1 Науково-технічної бібліотеки, вул. Професорська 1. Після входу у бібліотеку відразу поверніть праворуч. ...
- Наукова діяльність:** Положення про порядок підготовки та складання кандидатських іспитів
Зміст: Кандидатські іспити є складовою частиною атестації науково-педагогічних та наукових кадрів, їх складання є обов'язковим для присудження наукового ступеня кандидата наук. Кандидатські іспити складаються з філософії, іноземної ...

Il. 3. The results of a search in the knowledge base

The knowledge base has to be filled on the stage of project preparation. At present, the knowledge base is being filled and peer-reviewed by the staff of the library. Functionality of the chosen software is able to analyse work with system and visiting statistics. In particular, it shows statistics of visiting, key words entered, record rank, authorisation and others (il. 4).

Search Statistics

Keyword	Count	Language	Percentage
бібліотека	7	Ukrainian	58.33 %
шифр	3	Ukrainian	25 %
бібліотек	1	Ukrainian	8.33 %
спеціальність	1	Ukrainian	8.33 %

Сторінки: 1

Statistics
 Рейтинг записів
 Сесії
 Протокол адміна
Search Statistics
 Reports

Admin worklog

Found an issue?
[Please report it here.](#)
 Thanks!

Il. 4. System work statistics

Periodic analysis would modify structure of the knowledge base and determine information needed for users.

SUMMARY

Traditionally, the university library is the centre of knowledge, so it is logical that management and support of such a system should be provided by the library. On the first stage of filling the knowledge base this process is conducted by the library but apparently the library would not manage to cope with this on its own, so other university structural units must be involved in the case we want to develop high-quality information product.

Analysis of Internet sources has shown that there are no similar realised projects. An introduction of this project would make the university more open and improve its image. Accumulated base of knowledge can later be used for scientific researches.

REFERENCES

- [1] Zhezhnych P.I., *Time-dependent Databases: Models and Methods of Realization*, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv Polytechnic National University, Lviv 2007.
- [2] Peleshchyshyn A., Korzh R., *Information Activities of Ukrainian University in Social Communities of Internet*, International Academic Conference Information, Communication, Society, 25–28.04.2012, Lviv Polytechnic National University.

BAZA WIEDZY NA UCZELNI JAKO NOWY PROJEKT BIBLIOTECZNY

Problem szybkiego dostępu do niezbędnej informacji zawsze będzie głównym warunkiem wykonywania różnych zadań. Zazwyczaj używamy wyszukiwarek (Google, Yandex, Nigma itp.), aby znaleźć potrzebną informację. Jednak w niektórych przypadkach informacja ta może być niedostępna (lub ze względu na określone algorytmy indeksowania nie może być znaleziona). W artykule omówiono projekt stworzenia wirtualnej elektronicznej bazy wiedzy przez Bibliotekę Uniwersytetu Narodowego Politechnika Lwowska. Przedstawiono etapy tworzenia bazy, jej strukturę oraz wybór oprogramowania.

Anna Wałek

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej (obecnie CWINT PWR)

Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski

e-mail: anna.walek@pwr.edu.pl

REPOZYTORIUM WIEDZY POLITECHNIKI WROCLAWSKIEJ NA POTRZEBY INNOWACYJNEJ GOSPODARKI. WIZJA I CELE PROJEKTU

Repozytorium Wiedzy jest projektem tworzonym w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej, którego podstawowym zadaniem będzie gromadzenie, udostępnianie i promowanie publikacji naukowych pracowników, doktorantów i studentów Politechniki Wrocławskiej oraz upowszechnianie wyników badań prowadzonych na Uczelni wśród przedstawicieli innowacyjnej gospodarki. Repozytorium będzie ponadto platformą współpracy nauki i biznesu o cechach portalu społecznościowego. Przedstawiono plany dotyczące utworzenia repozytorium oraz jego funkcjonowania w systemie informacyjnym Politechniki Wrocławskiej.

Idea otwartego dostępu do zasobów nauki zaczęła się upowszechniać w latach dziewięćdziesiątych XX wieku w USA i krajach Europy Zachodniej. Zachodzące na świecie zmiany związane z ruchem Open Access (OA) do Polski dotarły z kilkuletnim opóźnieniem. Brak narodowej polityki popierającej OA, bariery prawne oraz brak wiedzy na temat zasad rozpowszechniania publikacji naukowych w otwartym dostępie sprawiają, że polskie otwarte zasoby naukowe są bardzo skromne.

Zgodnie z *Budapeszteńską Inicjatywą Open Access*¹ i Deklaracją Berlińską² można wyróżnić dwie strategie realizacji założeń idei Open Access. Jedną z nich jest wydawanie otwartych czasopism naukowych, drugą zaś tworzenie otwartych repozytoriów.

Repozytoria OA są tworzone zazwyczaj przez instytucje naukowe. Archiwizują one zarówno publikowany, jak i niepublikowany dorobek naukowy jednego lub kilku

¹*Budapest Open Access Initiative* [online], [dostęp 10.06.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>>.

²*Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* [online], [dostęp 11.06.2013]. Dostępny w Internecie: <http://oa.mpg.de/openaccess-berlin/berlin_declaration.pdf>.

ośrodków naukowych (repozytoria instytucjonalne) lub reprezentantów określonej dziedziny lub dyscypliny naukowej (repozytoria dziedzinowe).

Na świecie funkcjonuje kilka tysięcy repozytoriów, najwięcej w Stanach Zjednoczonych i w Wielkiej Brytanii³. Otwarte repozytoria są również tworzone przez polskie uczelnie, instytuty naukowe, stowarzyszenia oraz inne instytucje. Obecnie jest to zaledwie kilkanaście projektów. Najstarszym polskim repozytorium instytucjonalnym jest Repozytorium Eny⁴, tworzone na Wydziale Elektrycznym Politechniki Wrocławskiej. Jego zamiysł powstał już w latach 2002–2005, a udostępnione zostało w roku 2008. Repozytoria instytucjonalne tworzą m.in. również: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu⁵, Politechnika Krakowska⁶, Uniwersytet Łódzki⁷, Uniwersytet Warszawski⁸, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu⁹, Politechnika Warszawska¹⁰ oraz Politechnika Śląska¹¹. Kilka projektów utworzyło Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM UW) – m.in. serwis Otwórz Książkę¹², Repozytorium Centrum Otwartej Nauki¹³. Repozytoria OA powstają również z inicjatywy instytutów naukowych Polskiej Akademii Nauk (PAN) – RCIN – Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych¹⁴, IBB PAN – Repozytorium Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN¹⁵, RI PCSS – Repozytorium Instytucjonalne Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego¹⁶. Polskie instytucje uczestniczą również w projektach międzynarodowych. Koordynatorem Sieci Doskonałości

³ Według *Open DOAR. Proportion of Repositories by Country – Worldwide* [online], [dostęp 10.06.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.opendoar.org/onechart.php?cID=&ctID=&rtID=&clID=&IID=&potID=&rSoftWareName=&search=&groupby=c.cCountry&orderby=Tally%20DESC&charttype=pie&width=600&height=300&caption=Proportion%20of%20Repositories%20by%20Country%20-%20Worldwide>>.

⁴ Repozytorium Eny Politechnika Wrocławska, adres projektu: <<http://zet10.ipee.pwr.wroc.pl/>>.

⁵ AMUR – Adam Mickiewicz University Repository, adres projektu: <<https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/>>.

⁶ Repozytorium Politechniki Krakowskiej, adres projektu: <<https://suw.biblos.pk.edu.pl/>>.

⁷ Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego, adres projektu: <<http://repozytorium.uni.lodz.pl:8080/xmlui/>>.

⁸ Repozytorium Uniwersytetu Warszawskiego, adres projektu: <<https://depotuw.ceon.pl/>>.

⁹ RUMAK – Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, adres projektu: <<https://repozytorium.umk.pl/>>.

¹⁰ *Baza Wiedzy Politechniki Warszawskiej*, adres projektu: <<http://repo.pw.edu.pl/search.seam>>.

¹¹ Repolis – Repozytorium Cyfrowe Politechniki Śląskiej, adres projektu: <http://repolis.bg.polsl.pl/dlibra/text?id=Info_About>.

¹² *Otwórz Książkę*, adres projektu: <<http://otworzksiazke.pl/>>.

¹³ Repozytorium Centrum Otwartej Nauki, adres projektu: <<http://depot.ceon.pl/>>.

¹⁴ RCIN – Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych, adres projektu: <<http://rcin.org.pl/dlibra>>.

¹⁵ IBB PAN – Repozytorium Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN, adres projektu: <<http://eprints.ibb.waw.pl/>>.

¹⁶ RI PCSS – Repozytorium Instytucjonalne Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego, adres projektu: <<http://lib.psnsc.pl/dlibra>>.

ENCIS (*Environmental Cancer Risk, Nutrition and Individual Susceptibility*)¹⁷, tworzącej dziedzinowe Repozytorium ENCIS¹⁸, jest Instytut Medycyny Pracy w Łodzi.

Współczesne zasoby naukowe są również udostępniane w kilkudziesięciu polskich bibliotekach cyfrowych. Dla wielu instytucji odgrywają one rolę otwartych repozytoriów dorobku naukowego, chociaż nie są zwykle do tego bezpośrednio przeznaczone¹⁹. Oprócz wymienionych projektów powstaje kilkanaście innych inicjatyw mających na celu udostępnianie publikacji naukowych w otwartym dostępie.

REPOZYTORIUM WIEDZY POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Repozytorium Wiedzy Politechniki Wrocławskiej jest projektem archiwum publikacji naukowych, dokumentacji naukowej, danych badawczych, dysertacji naukowych oraz innych dokumentów i źródeł powstałych w wyniku eksperymentów naukowych oraz prac naukowo-badawczych i rozwojowych prowadzonych na Uczelni.

Pracownicy, doktoranci oraz studenci prowadzący badania naukowe będą mogli deponować w repozytorium wyniki własnych prac naukowo-badawczych. Repozytorium będzie platformą promocji ich badań, a także bezpłatnego, otwartego udostępniania zainteresowanym odbiorcom, w szczególności użytkownikom z obszaru innowacyjnej gospodarki. Udostępnianie publikacji naukowych w modelu Open Access wpłynie na upowszechnienie badań prowadzonych na Politechnice Wrocławskiej, a także na wzrost poziomu cytowań publikacji udostępnianych w Repozytorium Wiedzy.

Projekt jest również odpowiedzią na wymagania Komisji Europejskiej zobowiązującej osoby korzystające z grantów do udostępniania pełnej treści swoich publikacji badawczych w powszechnie dostępnym repozytorium bez ograniczeń czasowych i geograficznych. Wymagania te uwzględniono w zasadach udzielania finansowania w ramach 7 Programu Ramowego (w dziedzinach: ochrona zdrowia, energetyka, ochrona środowiska, technologia informacji i komunikacji, infrastruktura badawcza, nauki społeczne i humanistyka oraz badania społeczne) oraz programu Horyzont 2020²⁰ (udostępnianie wyników badań naukowych będzie obligatoryjne dla beneficjentów we wszystkich dziedzinach).

¹⁷*Environmental Cancer Risk, Nutrition and Individual Susceptibility*, adres projektu: <<http://www.ecnis.org/>>.

¹⁸ENCIS Repository, adres projektu: <<http://ecnis.openrepository.com/ecnis/>>.

¹⁹Wątek A., *Biblioteka cyfrowa jako typ otwartego repozytorium (na przykładzie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej)*, [w:] *Otwarte zasoby wiedzy – nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej*. Materiały konferencyjne, Kraków–Zakopane, 15–17 czerwca 2011, Marek M. Górski, M. Marcinek (red.), Kraków, 2011, 125–137 [online], [dostęp 10.06.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://eprints.rclis.org/17300/>>.

²⁰Zob. Spichtinger D., *Open Access in Horizon 2020 and the European Research Area* [online], [dostęp 11.07.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.scienceeurope.org/uploads/GRC/Open%20Access/2_Daniel%20Spichtinger.pdf>.

Oprócz funkcji typowych dla repozytorium instytucjonalnego, polegających na gromadzeniu, archiwizowaniu i udostępnianiu dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej, Repozytorium Wiedzy stanie się wielofunkcyjną platformą umożliwiającą kontakty pomiędzy przedstawicielami nauki i biznesu oraz przemysłu, posiadającą cechy portalu społecznościowego.

Przewidziane jest m.in. tworzenie profilów naukowców oraz przedstawicieli przedsiębiorstw, ułatwiających kontakty oraz odszukanie specjalistów i partnerów w określonej dziedzinie (baza ekspertów + baza partnerów biznesowych). Repozytorium PWr będzie również zintegrowane z systemami i usługami istniejącymi oraz wdrażanymi na Uczelni, takimi jak baza dorobku naukowego DONA, system informacji o realizowanych i planowanych projektach, programach i grantach z udziałem pracowników, doktorantów i studentów czy system informacji o posiadanej aparaturze naukowo-badawczej.

Oprócz kolekcji odpowiadających jednostkom naukowym Politechniki Wrocławskiej (wydziały, instytuty, centra badawcze) składających się na repozytorium instytucjonalne, zostanie utworzona kolekcja specjalna pod nazwą Innowacyjna Gospodarka, w której będą zamieszczane publikacje oraz inne dokumenty będące wynikiem badań o szczególnym znaczeniu dla innowacyjnej gospodarki, a więc takie, które mogą znaleźć praktyczne zastosowanie w biznesie i przemyśle. Zamieszczenie publikacji w kolekcji Innowacyjna Gospodarka będzie formą wyróżnienia prac o szczególnej wartości. Decydować o tym będzie Rada Naukowa, w której skład wejdą przedstawiciele świata nauki i biznesu z regionu Dolnego Śląska. Cały dorobek naukowy Politechniki Wrocławskiej znajdzie się zatem w kolekcji głównej, natomiast wybrane publikacje spośród zamieszczonych w kolekcji głównej zostaną wyróżnione w kolekcji Innowacyjna Gospodarka.

Zgodnie z założeniami projektu w Repozytorium Wiedzy będą deponowane wszystkie publikacje naukowe tworzone przez pracowników, doktorantów i studentów Politechniki Wrocławskiej. Konieczne jest zatem przygotowanie i wprowadzenie odpowiednich regulacji prawnych w tym zakresie w postaci nowych rozporządzeń i zaleceń rektora Politechniki Wrocławskiej (m.in. dot. obowiązku archiwizowania rozpraw doktorskich w Repozytorium Wiedzy), a także przez modyfikację istniejących zarządzeń i dokumentów (np. *Zarządzenia wewnętrznego 18/2008 z dnia 28 marca 2008 r. w sprawie dokumentowania i rozpowszechniania wyników badań naukowych pracowników Politechniki Wrocławskiej oraz Regulaminu korzystania z własności intelektualnej Politechniki Wrocławskiej*).

W repozytorium będzie archiwizowany wyłącznie dorobek piśmienniczy, publikowany i niepublikowany, prace wydane zarówno na papierze, jak i na nośnikach elektronicznych, w tym dostępne w Internecie, np. artykuły publikowane w czasopiśmie elektronicznych.

Obowiązek zgłaszania dorobku do repozytorium w założeniu obejmie wszystkich doktorantów oraz pracowników Uczelni zatrudnionych na pełnym etacie lub na części etatu, niezależnie od tego, czy jest to ich pierwsze czy kolejne miejsce pracy, jeśli

publikacje mają afiliację PWr. Na życzenie zainteresowanych będą archiwizowane także prace studentów, emerytowanych pracowników Uczelni, a także innych osób chcących udostępniać swój dorobek za pośrednictwem Repozytorium Wiedzy (np. pracowników innych jednostek i instytucji naukowo-badawczych, pracowników przedsiębiorstw i jednostek samorządu terytorialnego).

Wszystkie archiwizowane prace będą udostępniane w sposób otwarty na podstawie licencji udzielanej Uczelni przez autora z wyjątkiem tych, których autorzy złożą pisemną prośbę o ograniczenie lub zablokowanie dostępu do treści, umotywowaną przeszkodami natury prawnej (np. brak zgody właściciela praw autorskich, treści o charakterze tajnym, poufnym, do użytku służbowego lub wewnętrznego).

Autorzy będą mogli również zadeklarować okres, po upływie którego (od momentu zdeponowania pracy w repozytorium) praca będzie mogła być udostępniona publicznie (udostępnianie natychmiastowe, po upływie miesiąca, sześciu miesięcy bądź roku od daty zarchiwizowania pracy w repozytorium).

WSPÓLPRACA Z SYSTEMEM INFORMACJI O DOROBKU NAUKOWYM DONA²¹

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej gromadzi i udostępnia informacje o dorobku publikacyjnym pracowników Uczelni w ramach bazy DONA, tworzonej przez Oddział Dokumentacji. System informacji o dorobku naukowym powstaje na Politechnice Wrocławskiej od 1969 roku, natomiast system komputerowy, służący do wprowadzania danych w wersji cyfrowej, powstał w Bibliotece PWr już w 1972 roku. Od tego czasu władze Uczelni wydały wiele uchwał i rozporządzeń obligujących autorów oraz jednostki uczelniane do terminowego dokumentowania prac naukowych, a także określających sposób przekazywania danych do biblioteki i zasady ich udostępniania. Już pierwsze zarządzenie, wydane w roku 1969²², zapewniło napływ danych do biblioteki oraz stało się podstawą organizacji i funkcjonowania systemu informacji o dorobku naukowym. W 1992 roku baza została po raz pierwszy udostępniona w lokalnej sieci uczelnianej, a od 1996 roku jest powszechnie dostępna w Internecie²³. Dokumentowanie dorobku naukowego w bazie DONA jest obligatoryjne, dzięki czemu jest ona doskonałym źródłem informacji o potencjalnym zasobie Repozytorium

²¹ System informacji o dorobku naukowym DONA, adres projektu: <http://apin2.bg.pwr.wroc.pl/Aleph/wysz_aut.htm>.

²² Szczegółowe zasady planowania i sprawozdawczości z prowadzonych badań naukowych, [w:] Zarządzenia i wytyczne. Organizacja działalności instytutu uczelnianego, Wrocław 1969.

²³ Komperda A., *Rozwój systemu dokumentowania prac naukowych na Politechnice Wrocławskiej*, [w:] *Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych*, Wrocław 2008, 193–206 [online], [dostęp 11.07.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=2233&dirids=1>>.

Wiedzy. Zarówno opisy bibliograficzne, jak i informacje o dostępności pełnych tekstów publikacji w zasobach elektronicznych, generowane za pomocą narzędzia linkującego LinkSolver, będą wykorzystywane do tworzenia rekordów publikacji archiwizowanych w repozytorium. Samo repozytorium natomiast w dużym stopniu będzie się opierało na doświadczeniu i rozwiązaniach wypracowanych przez Oddział Dokumentacji oraz Oddział Automatykacji Przetwarzania Informacji (APIN), odpowiedzialny m.in. za informatyczną stronę funkcjonowania systemu DONA.

WSPÓŁPRACA Z DOLNOŚLĄSKĄ BIBLIOTEKĄ CYFROWĄ

Współczesne publikacje naukowe są udostępniane przez Politechnikę Wrocławską już od 2004 roku w ramach Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej (DBC). Wśród udostępnianych kolekcji oprócz zbiorów historycznych znajdują się również publikacje wydawane przez Oficynę Wydawniczą Politechniki Wrocławskiej, podręczniki i skrypty, czasopisma naukowe oraz rozprawy doktorskie. Zarówno dysertacje, jak i inne publikacje pracowników i doktorantów PWr są zamieszczane w DBC na podstawie umów i licencji o charakterze niewyłącznym. Autorzy nie są przy tym zobligowani do udostępniania swoich prac w bibliotece cyfrowej. Odbywa się to na zasadzie dowolności. Dlatego liczba publikacji Oficyny Wydawniczej PWr zamieszczonych w DBC stanowi zaledwie kilka procent całej produkcji wydawniczej Uczelni. Podobnie jest w przypadku rozpraw doktorskich, których liczba w DBC stanowi niewielki odsetek liczby doktoratów obronionych na Uczelni w ciągu ostatnich lat²⁴.

Repozytorium Wiedzy Politechniki Wrocławskiej w pewnym zakresie przejmie dotychczasowe funkcje DBC. Publikacje wydawane w uczelnianej oficynie będą zamieszczane w repozytorium. Publikacje, które już stanowią zasób biblioteki cyfrowej nie będą przenoszone fizycznie do nowej bazy, ale opis metadany wraz z linkiem do pełnego tekstu w DBC zostanie zamieszczony w repozytorium. Repozytorium i biblioteka cyfrowa będą się uzupełniać. Zgodnie z założeniami definicyjnymi biblioteka cyfrowa będzie gromadziła elektroniczne zasoby biblioteczne zarówno zdigitalizowane, jak i dostarczane w wersji cyfrowej bez względu na pochodzenie autora dokumentu, w repozytorium natomiast będzie archiwizowany dorobek naukowy Politechniki Wrocławskiej.

REPOZYTORIUM W STRUKTURZE SYSTEMU OGÓLNOUCZELNIANEGO

Założeniem projektu repozytorium jest stworzenie platformy, która w sposób kompleksowy będzie udostępniała informacje na temat badań prowadzonych na

²⁴Zob. Wałek A., dz. cyt.

Uczelni, informowała o realizowanych projektach i grantach oraz udostępniała ich wyniki w postaci dokumentów elektronicznych różnego typu zarówno tekstowych, jak i multimedialnych. W tym celu konieczna jest ścisła współpraca nie tylko pomiędzy poszczególnymi działami biblioteki, ale przede wszystkim współpraca biblioteki z tymi jednostkami Politechniki Wrocławskiej, w kręgu zainteresowań których znajdują się badania naukowe. Repozytorium nie będzie konkurencją dla innych istniejących lub powstających na Uczelni baz i projektów dotyczących rejestrowania wyników badań naukowych czy współpracy nauki z gospodarką, ale będzie stanowić ich uzupełnienie przez dostarczanie informacji pełnotekstowej w postaci m.in. dokumentacji projektów i publikacji naukowych. Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej nawiąże w tym zakresie współpracę z takimi jednostkami, jak:

- Dział Zarządzania Projektami,
- Wrocławskie Centrum Transferu Technologii,
- Dział Periodycznych Wydawnictw Naukowych,
- Oficyna Wydawnicza,
- Muzeum Politechniki Wrocławskiej,
- Archiwum,
- Dział Informatyzacji,
- Wrocławskie Centrum Sieciowo-Superkomputerowe,
- Dział Marketingu i Promocji,
- Dział Informacji i Komunikacji

oraz z innymi jednostkami naukowymi i centrami badawczymi Politechniki Wrocławskiej, a także z instytucjami z Wrocławia i regionu.

Oprócz funkcji oferowanych przez system Repozytorium Wiedzy PWr ma w założeniach stanowić platformę współpracy nauki z przemysłem oraz biznesem. Poza udostępnianiem i promowaniem wyników badań naukowych deponowanych w repozytorium są również planowane dodatkowe działania w postaci warsztatów, szkoleń, konferencji i spotkań, m.in. wyjaśniających zasady Open Access, prawa autorskiego oraz publikowania i wykorzystania badań naukowych. Pod auspicjami repozytorium i we współpracy z różnymi innymi jednostkami PWr będą się odbywać spotkania przedstawicieli nauki i biznesu.

Uruchomienie Repozytorium Wiedzy na Politechnice Wrocławskiej jest planowane już w 2014 roku.

KNOWLEDGE REPOSITORY OF THE WROCLAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY FOR INNOVATIVE ECONOMY. OBJECTIVES OF THE PROJECT

Knowledge Repository is a project created in the Main Library and Scientific Information Centre of the Wrocław University of Technology (WUT). Its main task will be collecting, sharing, and promoting scientific publications of researchers, postgraduates and students of the University. The repository will also be a platform for cooperation between science and business, based on the formula of social media. The paper presents main assumptions and objectives of the creation of the repository and its operation within the information system of the WUT.

Olga Giwer
Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej

Weronika Kubrak
Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej

Maria Miller-Jankowska
Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej
e-mail: M.Miller@bg.pw.edu.pl

ROLA I ZADANIA BIBLIOTEKI W DOKUMENTOWANIU DOROBKU NAUKOWEGO PRACOWNIKÓW UCZELNI NA PRZYKŁADZIE UDZIAŁU BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ PW W TWORZENIU REPOZYTORIUM UCZELNIANEGO

Podjęto próbę pokazania trudnej i pełnej przeszkód drogi, jaką Biblioteka Główna PW musiała pokonać, aby móc współtworzyć i nadzorować merytorycznie funkcjonowanie powstającego obecnie na Politechnice Warszawskiej centralnego systemu ewidencji i archiwizacji dorobku naukowego i repozytorium PW. Od dwóch lat Biblioteka współpracuje z Wydziałem Elektroniki i Technik Informatycznych (WEiTI), który opracował i uruchomił na swoim wydziale repozytorium dorobku pracowników. Repozytorium poza podstawowymi funkcjami gromadzenia, udostępniania i archiwizowania publikacji ma wiele istotnych możliwości pozwalających wykorzystywać zgromadzone dane do ankietyzacji, raportowania, ocen parametrycznych. Wieloletnie starania, dobra współpraca z WEiTI oraz wielofunkcyjność oprogramowania repozytoryjnego autorstwa pracowników Instytutu Informatyki pozwoliły przychylnie nastawić do pomysłu nowo wybrane władze PW. Efektem jest uchwalona w listopadzie 2011 roku uchwała przygotowana przez Bibliotekę Główną – *Zasady tworzenia centralnego systemu ewidencji i archiwizacji dorobku piśmienniczego, wydawniczego i dydaktycznego, pracowników, doktorantów, studentów i jednostek Uczelni oraz Repozytorium Politechniki Warszawskiej* – powołująca do życia Repozytorium Instytucjonalne PW.

WSTĘP

Repozytoria naukowe są na świecie jednym z głównych kanałów komunikacji naukowej. W latach 2010–2012 obserwujemy również wzrost liczby powstających repozytoriów przy polskich instytucjach naukowych. *Każda instytucja mająca uprawnienia do nadawania stopni naukowych powinna wprowadzić zasadę deponowania*

wyników badań w repozytorium instytucjonalnym open access (Budapeszteńska Inicjatywa Open Access).

Repozytorium instytucjonalne tworzone na Politechnice Warszawskiej jest integralną częścią Bazy Wiedzy Politechniki Warszawskiej, zawiera informacje o pracach naukowych, badawczych i wdrożeniowych, publikacjach, raportach z badań, broniomych rozprawach doktorskich, a także o działalności dydaktycznej i ukończonych pracach dyplomowych. Celem Repozytorium PW jest zapewnienie bezpośredniego dostępu do pełnych tekstów materiałów naukowych. Powstanie repozytorium poprzedził kilkuletni okres przygotowań i prac wprowadzających.

BAZY DOROBKU PIŚMIENNICZEGO PRACOWNIKÓW PW TWORZONE DO 2012 ROKU

Do utworzenia repozytorium Biblioteka Główna realizowała wynikający ze statutu Uczelni obowiązek prowadzenia prac bibliograficznych dorobku naukowego¹. Publikacje naukowe pracowników PW były ewidencjonowane w bazach BIBLIO (dorobek piśmienniczy) oraz DOKTO (obronione na PW prace doktorskie i habilitacyjne). Wcześniej tworzone *Bibliografię publikacji pracowników Politechniki Warszawskiej za lata 1944–1986*, która była wydawana w wersji papierowej. Proces pozyskiwania danych do opisu w BIBLIO opierał się przede wszystkim na samodzielnym wyszukiwaniu i opracowywaniu informacji znalezionych w katalogach różnego typu, bazach danych czy w czasopismach i materiałach konferencyjnych znajdujących się w zasobach Biblioteki. Prace przy tworzeniu bazy DOKTO polegały głównie na współpracy z Biurem ds. Nauki, kontaktach z wydziałami oraz wykorzystaniu wpływających do biblioteki drukowanych wersji prac doktorskich i habilitacyjnych. Najmniej efektywną metodą w przypadku obu baz okazało się korzystanie ze sprawozdań przygotowywanych przez instytuty oraz Biuro ds. Nauki. Problem nie wynikał jedynie z trudności w ich uzyskaniu, ale przede wszystkim z licznych błędów oraz niekompletności opisów (zestawienia zawierały jedynie nazwisko autora, tytuł, nazwę wydziału, nazwisko promotora i datę nadania stopnia naukowego). Kontakty z autorami również nie przynosiły zamierzonych efektów, co skutkowało wydłużeniem prac nad tworzeniem baz. Obecnie trwają prace nad ponowną konwersją danych z obu baz w celu przeniesienia znajdujących się w nich opisów do repozytorium uczelnianego. Obydwie bazy znacznie wzbogaciły swoje zasoby na skutek prowadzonych w latach 2011–2012 prac przygotowawczych do powstania repozytorium.

¹Statut PW, § 109 pkt. 3; § 117 pkt. 2.

BIBLIOTEKA CYFROWA POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

Rolę repozytorium w małym zakresie próbowała odgrywać Biblioteka Cyfrowa Politechniki Warszawskiej (<http://bcpw.bg.pw.edu.pl>), której zasadnicza działalność polega na zapewnieniu dostępu do zdigitalizowanych dzieł o znaczeniu historycznym dla rozwoju myśli naukowej i technicznej w Polsce i w świecie oraz do dorobku profesorów Uczelni z okresu przedwojennego i innych źródeł dokumentujących dzieje naszej Uczelni. Biblioteka Cyfrowa nie gromadzi właściwie bieżących prac naukowych pracowników PW poza doktoratami i nielicznymi wybranymi publikacjami, koncentrując się na cyfrowym utrwalaniu i udostępnianiu dorobku naukowego w kontekście historycznym i kulturowym. Na przeszkodzie w zapewnieniu dostępu do aktualnych publikacji naukowych stały znane wszystkim bibliotekom cyfrowym problemy związane z prawem autorskim oraz brak rozwiązań systemowych i organizacyjnych, zapewniających stały dopływ publikacji, a także trudności w pozyskaniu finansowania takiego projektu.

W ramach prezentacji historycznego dorobku profesorów Politechniki Warszawskiej umieszczono w Bibliotece Cyfrowej pełnotekstowe bibliografie m.in. Jana Czochrańskiego (130 publikacji), chemika, metaloznawcy, wynalazcy metody otrzymywania monokryształów krzemu, najczęściej wymienianego do dziś polskiego uczonego z dziedzin technicznych, Tadeusza Urbańskiego (ponad 500 publikacji) i Ludwika Szperla (38 publikacji), uznanych uczonych z zakresu chemii organicznej, Zdzisława Pawlaka – wybitnego matematyka i informatyka, twórcy teorii zbiorów przybliżonych oraz Witolda Nowackiego – specjalisty w dziedzinie mechaniki budowli, teorii sprężystości i termosprężystości. Bibliografie Nowickiego i Urbańskiego należą do najczęściej czytanych publikacji w naszej Bibliotece Cyfrowej (W. Nowacki – ponad 504 tys. wejść od maja 2008 roku, T. Urbański – ponad 35 tys. wejść od listopada 2012 roku). W przygotowaniu jest kilkanaście pełnotekstowych bibliografii, zawierających zdigitalizowane publikacje profesorów Politechniki okresu międzywojennego, realizowanych w ramach projektu *Ocalić od zapomnienia*².

Problemy związane z prawem autorskim blokowały rozwój kolekcji. Zgodę na zamieszczanie w BCPW prac doktorskich i udostępnianie ich w modelu Open Access pozyskiwano przeważnie dzięki osobistym kontaktom i nakłanianiu autorów do udostępnienia prac, dzięki pomocy bibliotekarek wydziałowych oraz akcjom promocyjnym prowadzonym na Uczelni. Zachętą było udostępnianie prac doktorskich poprzez Bibliotekę Cyfrową w otwartym międzynarodowym repozytorium naukowym DART-Europe. Kolekcja doktoratów powstała w celu umożliwienia doktorantom trwałej

²Projekt *Ocalić od zapomnienia. Kolekcja pełnotekstowa wybranych publikacji wybitnych uczonych Politechniki Warszawskiej od początków istnienia do 1950 roku w Bibliotece Cyfrowej PW*, realizowany w Bibliotece Głównej w ramach środków własnych i dotacji pozyskanych z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na upowszechnianie nauki.

archiwizacji prac i ich upowszechnienia na szerszym forum. Prace doktorskie, jak i inne publikacje, za pośrednictwem Federacji Bibliotek Cyfrowych docierają do takich portali, jak DART-Europe, Europeana czy ViFaOst (Wirtualna Biblioteka Europy Wschodniej) oraz repozytoriów DOAR i ROAR. Zasięg pracy doktorskiej udostępnianej w Internecie poprzez Bibliotekę Cyfrową w porównaniu do tradycyjnego udostępnienia w czytelni jest nieporównywalny. Najczęściej oglądana w kolekcji praca doktorska Antoniego Rożenia *Investigation of micromixing in viscous liquids* z zakresu hydrodynamiki była wyświetlana w ciągu 3 lat ponad 21 tysięcy razy. W czytelni nie korzystał z niej w ciągu tego okresu nikt. (Obecnie w Bibliotece Cyfrowej PW znajduje się ponad 30 prac doktorskich z dostępem do pełnych tekstów).

Jedną z kolekcji Biblioteki Cyfrowej Publikacje pracowników BG odgrywa rolę repozytorium ściśle bibliotecznego, które gromadzi publikacje pracowników BGPW. Materiały zamieszczane w Bibliotece Cyfrowej PW są udostępniane w modelu Open Access. Autorzy przekazujący nam swoje prace, podpisują umowę licencyjną, która pozwala zachować prawa autorskie i majątkowe, nie ograniczając możliwości publikowania pracy u dowolnego wydawcy.

DZIAŁANIA PROMUJĄCE POWSTANIE REPOZYTORIUM

Biblioteka Główna PW od lat prowadziła działania zmierzające do utworzenia na Uczelni otwartego repozytorium dorobku naukowego pracowników. Służyły temu wielotorowe działania skierowane do środowiska akademickiego, przede wszystkim permanentna akcja informacyjna na temat otwartych repozytoriów i publikowania w modelach Open Access, szkolenia i prezentacje przybliżające środowisku ideę gromadzenia w jednym miejscu publikacji i wyników badań oraz dzielenia się nimi z jak najszerszym gronem odbiorców. Szkolenia były wielokrotnie prowadzone dla bibliotekarzy systemu biblioteczno-informacyjnego. Pracownicy naukowcy natomiast mogli się zapoznać z prezentacjami na komisjach senackich i innych spotkaniach organizowanych przez kierownictwo Uczelni. Stałe promowanie otwartej nauki odbywa się przez zamieszczanie materiałów informacyjnych i ulotek na stronie domowej Biblioteki Głównej, Facebooku i na blogu. Akcją uzupełniają plakaty i ulotki rozprowadzane w filiach BG, bibliotekach wydziałowych, domach studenckich. Co roku Biblioteka Główna aktywnie uczestniczy w Tygodniu Open Access, przybliżając społeczności akademickiej otwarte modele komunikacji naukowej i ukazując pozytywne przykłady otwartych repozytoriów uczelnianych na całym świecie. Inną formą promocji jest opracowywanie pełnotekstowych bibliografii publikacji najwybitniejszych profesorów PW z pierwszej połowy XX wieku i zamieszczanie ich w Bibliotece Cyfrowej PW. Do działań inicjujących powstanie repozytorium, a także promocyjno-informacyjnych należy zaliczyć przeprowadzone przez pracowników Biblioteki Głównej na początku 2011 roku badanie ankietowe dotyczące otwartego repozytorium instytucjonalnego PW.

ANKIETA REPOZYTORIUM UCZELNIANE – KORZYŚCI I OBAWY

Badanie ankietowe środowiska akademickiego na temat otwartości w nauce i potrzeby posiadania repozytorium PW było ważnym etapem na drodze do jego utworzenia. Ankieta miała charakter anonimowy i składała się z 14 pytań zamkniętych: pytano czy w opinii respondentów repozytorium instytucjonalne PW jest potrzebne, co powinno gromadzić, jaki model otwartości byłby najlepszy, kto powinien je tworzyć i nim zarządzać, jaką rolę ma odgrywać Biblioteka Główna w tym przedsięwzięciu. Bardzo ważnym aspektem przeprowadzonego badania było pozyskanie informacji na temat korzyści i obaw, jakie dostrzegają autorzy zamieszczający swoje publikacje w otwartym repozytorium.

W badaniu przeprowadzonym w dwóch formach (online i papierowej) wzięło udział 228 osób. Najliczniejszą grupę (prawie 62%) stanowili młodzi ludzie w przedziale wiekowym 25–35 lat. Najwięcej odpowiedzi udzielili pracownicy naukowci. Zdecydowana większość uważała repozytorium za przydatne, a prawie 30% za konieczne. Dokumenty, które zdaniem respondentów powinny być archiwizowane, to przede wszystkim prace doktorskie i habilitacyjne oraz artykuły z czasopism. Dla 90% ankietowanych studentów bardzo ważne jest deponowanie materiałów dydaktycznych. Jedno z pytań dotyczyło obligatoryjnego zamieszczania publikacji w repozytorium. Najwięcej osób wskazało na rozprawy doktorskie i habilitacyjne. Za najistotniejsze korzyści wynikające z zamieszczenia publikacji uznano szybkie upowszechnienie wyników pracy i promowanie osiągnięć autora i jednostki macierzystej. Wbrew oczekiwaniom tylko niecałe 27% uważało, że będzie to miało wpływ na wzrost cytowań. Za najmniej istotne ankietowani uznali ułatwienie zadań administracyjno-sprawozdawczych i trwałą archiwizację dokumentów. Najwięcej obaw we wszystkich badanych grupach budziła możliwość plagiatu oraz wykorzystanie wyników badań przez osoby do tego niepowołane. Innym bardzo istotnym zagrożeniem wskazanym przez wszystkie grupy jest utrudnienie publikowania zamieszczonej w repozytorium pracy przez wydawców komercyjnych. Pełną otwartość repozytorium popierało tylko 45% ankietowanych, najwięcej osób uważało, że o dostępie do publikacji powinien decydować autor.

Na podstawie analizy przeprowadzonej ankiety, korespondencji napływającej od respondentów do jej autorów, oraz rozmów z uczestnikami badania sformułowano kilka wniosków. Jeszcze w trakcie ankiety okazało się, że wiedza respondentów na temat otwartych repozytoriów jest niewielka. Bardzo często mylono repozytorium z bibliograficzną bazą publikacji naukowych pracowników PW [BIBLIO]. Repozytorium bywa też wyłącznie rozumiane jako archiwum przechowujące długookresowo kopie publikacji, ale nierealizujące funkcji udostępniania. Brak dostatecznej wiedzy jest przyczyną wielu obaw. Osobnym bardzo istotnym zagadnieniem są problemy związane z prawami autorskimi. Wiele pytań dotyczyło ograniczeń, jakie wynikają z publikowania u komercyjnych wydawców. Kolejną kwestią była nie do końca określona rola biblioteki w tworzeniu i organizowaniu repozytorium. Ankietowani widzieli dla niej miejsce jako instytucji wspomagają-

jącej tworzenie repozytorium. Głównym organizatorem i zarządzającym powinna być uczelnia. Za najmniej istotną korzyść uznano wsparcie zadań administracyjno-sprawozdawczych i trwałą archiwizację. Takie podejście ankietowanych różniło się zasadniczo od pilotażowego projektu repozytorium uczelnianego realizowanego przez Wydział Elektroniki, gdzie te właśnie funkcje zostały przyjęte za główny cel repozytorium i z tego punktu widzenia było ono projektowane.

Wyniki badań przedstawiono na konferencjach w 2011 roku „Otwarte zasoby wiedzy. Nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej” w Krakowie i Zakopanem oraz na IV Konferencji „Polskie Biblioteki Cyfrowe” w Poznaniu. Raport z opracowanymi wynikami badań znajduje się w Bibliotece Cyfrowej PW.

PROJEKT SYSTEMU REPOZYTORIUM WEITI

W 2010 roku na Wydziale Elektroniki i Technik Informatycznych PW w ramach programu badawczego UPB realizowano projekt stworzenia pilotowej wersji elektronicznego repozytorium dokumentów. Biblioteka wzięła udział w projekcie w zakresie definiowania typów dokumentów.

W 2011 roku pod kierunkiem prof. Henryka Rybińskiego w Instytucie Informatyki Wydziału Elektroniki i Technik Informatycznych Politechniki Warszawskiej opracowano system komputerowy do utrzymywania wydziałowego repozytorium dorobku publikacyjnego pracowników uczelni. System zaimplementowano z wykorzystaniem narzędzi programistycznych technologii języka Java: JCR (Java Content Repository) i bazy danych MySQL. System oferuje szerokie możliwości wyszukiwania publikacji pracowników, prezentowania informacji dotyczących odnalezionych publikacji, jak również wykorzystania podanych w tych opisach odnośników do światowych zasobów informacyjnych dostępnych w Internecie. System repozytorium umożliwia również generowanie zestawień i raportów różnego rodzaju, które mogą być przydatne do tworzenia następujących opracowań:

- wykazu publikacji, dorobku danego autora lub instytutu,
- rocznego sprawozdania instytutu,
- sprawozdania dziekana wydziału,
- ankiety jednostki.

Te właśnie funkcje, ułatwiające prace sprawozdawcze Wydziałom, sprawiły, że system wdrożony w WEiTI stał się podstawą do uruchomienia centralnego systemu ewidencji dorobku naukowego i repozytorium uczelnianego.

WSPÓLPRACA BGPW I WEITI – PROJEKT *URUCHOMIENIE I BIEŻĄCA AKTUALIZACJA REPOZYTORIUM POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ*

W roku 2012 Biblioteka Główna pozyskała środki finansowe z dotacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na upowszechnianie nauki. Umożliwiło to zin-

tensyfikowanie prac zmierzających do utworzenia repozytorium. Celem zadań realizowanych przez Bibliotekę było uporządkowanie, aktualizacja i ujednoczenie metadanych w bazach posiadanych przez BG PW, które po konwersji powinny zasilić repozytorium uczelniane, oraz sprecyzowanie potrzeb w zakresie dodatkowych funkcji i narzędzi systemu. Od kwietnia do grudnia 2012 roku pracownicy Biblioteki Głównej PW i Wydziału Elektroniki i Technik Informacyjnych wykonali następujące zadania:

- Przeprowadzono prace w zakresie przygotowania rekordów bibliograficznych zgromadzonych w bazach BIBLIO i DOKTO, rejestrujących dorobek naukowy pracowników PW. Bazę BIBLIO zwiększono o 1534 nowe opisy i 465 adresów internetowych z dostępem do pełnych tekstów publikacji pracowników PW. Bazę DOKTO uzupełniono o ponad 620 brakujące rekordy wraz z abstraktami w języku polskim i angielskim.

- Włączono do systemu repozytorium za pomocą programu ZOTERO dane o publikacjach autorów z afiliacją PW z dostępnych internetowych baz danych. Wzbogaciło to repozytorium PW o ponad 7000 linków do pełnych tekstów publikacji.

- Pobrano z systemu uczelnianego SAP na potrzeby repozytorium dane osobowe i dotyczące struktury jednostek organizacyjnych Politechniki Warszawskiej. Włączono do bazy nazwiska ok. 2500 nauczycieli akademickich PW.

- Opracowano (WEiTI) narzędzia informatyczne do przejmowania danych bibliograficznych, w tym umożliwiające:

- import danych w formacie BibTex,
- ładowanie danych dotyczących publikacji za pośrednictwem ZOTERO,
- ładowanie bazy danymi z wielu dostępnych źródeł wraz z ich integracją i scalaniem,
- załadowanie wykazu czasopism oraz wykazu konferencji Web of Science wykorzystywanych do nadawania punktów do oceny jednostki,
- opracowanie i załadowanie zasad oceny jednostek uczelnianych.

- Na potrzeby sporządzania indeksów w repozytorium przygotowano stałe, ujednoczone elementy danych: tytuły czasopism, nazwy konferencji, zasady punktowania publikacji i czasopism.

- Przeprowadzono korektę metadanych i weryfikację indeksów w bazach bibliotecznych.

- Przygotowano informacyjną stronę internetową o repozytorium, która zawiera podstawowe informacje o systemie oraz o publikowaniu w modelu Open Access.

- Opracowano materiały do szkolenia redaktorów wydziałowych Repozytorium PW, m.in. instrukcję dla wprowadzających dane.

- Wykonano testy bazy repozytoryjnej w zakresie wyszukiwania, wprowadzania i modyfikacji danych.

W ramach prac przy projekcie do repozytorium wprowadzono dane bibliograficzne z wielu dostępnych źródeł. Na koniec grudnia 2012 roku baza repozytorium liczyła ponad 12 200 rekordów bibliograficznych.

W działaniach Biblioteki Głównej inicjujących powstanie repozytorium pewien udział mieli również bibliotekarze pracujący nad oceną funkcjonowania systemu biblioteczno-informacyjnego PW. W jednym z wniosków *Sprawozdania Zespołu ds. oceny funkcjonowania Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Politechniki Warszawskiej*, które po uzyskaniu pozytywnej opinii Rady Bibliotecznej zostało przyjęte przez Senat PW (Uchwała Senatu nr 456/XLVII/2012 z dnia 25/04/2012), wskazano na potrzebę usprawnienia dokumentowania i archiwizowania dorobku piśmienniczego i wydawniczego pracowników, doktorantów i studentów Uczelni.

UTWORZENIE REPOZYTORIUM INSTYTUCJONALNEGO PW NA MOCY UCHWAŁY SENATU Z DNIA 21 LISTOPADA 2012 ROKU

W wyniku kilkuletnich starań we współpracy z Instytutem Informatyki WEiTI w realizacji podjętych projektów w listopadzie 2012 roku nastąpił przełom. Ogromnym sukcesem Biblioteki Głównej było doprowadzenie do uchwalenia przez Senat Politechniki Warszawskiej opracowanych przez BG PW zasad tworzenia repozytorium i centralnego systemu ewidencji dorobku PW (Uchwała nr 026/XLVIII/2012 z dnia 21/11/2012 w sprawie utworzenia centralnego systemu ewidencji i archiwizacji dorobku piśmienniczego, wydawniczego i dydaktycznego, pracowników, doktorantów, studentów i jednostek Uczelni oraz Repozytorium Politechniki Warszawskiej).

Repozytorium PW zgodnie z uchwałą jest elementem systemu ewidencji i archiwizacji dorobku naukowego PW, którego najważniejsze cele określono jako:

- rejestrowanie dorobku pracowników, doktorantów i studentów oraz jednostek organizacyjnych PW,
- dostarczanie danych do sprawozdawczości i systemów zarządzania Uczelnią,
- dostarczanie danych (raportów) do zewnętrznych systemów zarządzania nauką i szkolnictwem wyższym,
- udostępnianie informacji o dorobku PW oraz tekstów utworów w zakresie określonym umowami autorskimi,
- gromadzenie cyfrowej wersji utworów stanowiących dorobek PW,
- zapewnienie bezpieczeństwa i wieloletniej archiwizacji gromadzonych w systemie danych.

Bardzo istotny pod względem gromadzenia dokumentów w repozytorium jest zapis o obowiązku wyłącznego stosowania od 1 stycznia 2014 roku danych z systemu ewidencji do przygotowywania sprawozdań, przedkładania pisemnej informacji o jednostkach Uczelni oraz o osobach, których dorobek naukowy, dydaktyczny i techniczny podlega ocenie. Zgodnie z omawianą uchwałą Senatu PW twory powstałe po 1 stycznia 2013 roku obowiązkowo muszą być rejestrowane i archiwizowane w centralnym systemie ewidencji i archiwizacji prac naukowych. Osobną kwestią jest ich otwarte udostępnianie. O tym decyduje autor lub władze jednostki organiza-

cyjnej gromadzącej dane. Zgodnie z przyjętymi zasadami i statutem Uczelni nadzór nad metadanymi centralnego systemu ewidencji oraz repozytorium sprawuje Biblioteka Główna, natomiast za aktualność i kompletność danych odpowiadają autorzy publikacji i jednostki Uczelni.

WDROŻENIE REPOZYTORIUM POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

Koncepcja i projekt techniczny Repozytorium PW (<http://repo.pw.edu.pl>), stanowiącego Bazę Wiedzy, opracowane zostały na Wydziale Elektroniki i Technik Informatycznych PW w ramach projektu PASSIM (realizacja w ramach zadania badawczego SYNAT finansowanego ze środków NCBiR³). Za organizację prac związanych z wdrożeniem projektu, takich jak przygotowanie podstaw prawnych, prowadzenie szkoleń oraz weryfikacja danych w istniejących wcześniej w PW bazach dorobku naukowego odpowiada Biblioteka Główna PW (zadanie dofinansowane ze środków MNiSzW).

Baza Wiedzy Politechniki Warszawskiej zawiera informacje o prowadzonych na Politechnice pracach naukowych, badawczych i wdrożeniowych, publikacjach, raportach z badań prowadzonych ze środków publicznych, rozprawach doktorskich i habilitacyjnych, a także o prowadzonej działalności dydaktycznej i ukończonych pracach dyplomowych na studiach I i II stopnia. W systemie rejestrowane są informacje o dorobku naukowym pracowników, doktorantów i studentów PW, gromadzone zgodnie z wymogami określonymi do oceny pracowników i jednostek naukowych.

W Repozytorium PW, stanowiącym integralną część systemu, są archiwizowane w wersji cyfrowej pełne teksty materiałów dokumentujących prowadzone prace, w tym: monografie, artykuły, rozdziały z książek i raporty, a także teksty utworów stanowiących podstawę do nadawania stopni i tytułów naukowych. Dostęp do tych utworów mogą ograniczać tylko warunki zawarte w umowach między autorami i właścicielami praw majątkowych do dzieła (wydawcy, instytucje finansujące badania).

Repozytorium ma służyć nie tylko jako system ewidencji, ale też jako długookresowe archiwum publikacji tworzonych przez pracowników i studentów Politechniki Warszawskiej. Prace inżynierskie i magisterskie mogą być archiwizowane na wniosek kierownictwa wydziału. Gromadzenie prac doktorskich i habilitacyjnych oraz artykułów naukowych jest obligatoryjne. System jest platformą umożliwiającą pełnotekstowe przeszukiwanie oraz udostępnianie treści drogą elektroniczną, zarówno pracownikom uczelni, jak i jednostkom i osobom zewnętrznym. Bezpośredni dostęp elektroniczny

³Repozytorium zostało opracowane w Ramach Zadania Badawczego SYNAT *Utworzenie uniwersalnej, otwartej, repozytoryjnej platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy*. Program strategiczny: Interdyscyplinarny system interaktywnej informacji naukowej i naukowo-technicznej, finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju, Nr Umowy SP/I/1/77065/10. Udział autorek referatu w konferencji był finansowany w ramach tego programu.

do zasobów publikacji będzie mieć też znaczenie w procesie dydaktycznym. Włączenie do zasobów archiwum prac magisterskich i inżynierskich, oraz umożliwienie ich pełnotekstowego przeszukiwania i analizy pozwoli na większą skuteczność przeciwdziałania patologicznym praktykom, takim jak plagiaty. Repozytorium będzie stanowić elektroniczne archiwum wieczyste, a jego konstrukcja przewiduje stosunkowo łatwe włączenie zasobów do krajowych i europejskich sieci repozytoriów i bibliotek cyfrowych.

System zawiera dane o ponad 18 tysięcy publikacji, w tym ponad 8 tysięcy rekordów z cyfrowymi plikami zawierającymi treść publikacji (ok. 6%) lub odnośnikami do treści publikacji, adresy DOI (ok. 40%) czy URL (ok. 38%). Aktualnie udostępniane treści publikacji pochodzą przede wszystkim z Wydziału WEiTI oraz z różnego rodzaju baz i portali internetowych (linki URL). Repozytorium zaopatrzone w funkcje importowania plików w formatach BibTex i xml. Część zawartości bazy została zaimportowana w sposób automatyczny za pomocą oprogramowania Zotero, co powiększyło bazę o kilka tysięcy rekordów, jednakże wiązało się z koniecznością dokonania sprawdzenia i korekt zaimportowanych metadanych.

Dane są wprowadzane do repozytorium przez redaktorów, nie ma opcji self-archiving. Ważną i wyróżniającą funkcją tego systemu jest ułatwienie analizy wyników badań prowadzonych w ramach działań Uczelni, a także działania sprawozdawcze, zarówno na poziomie poszczególnych wydziałów, jak i całej uczelni. Redaktorzy wydziałowi mają do dyspozycji takie narzędzia, jak podgląd punktacji ministerialnej dla wprowadzanych dokumentów i dołączoną bazę konferencji z Web of Science wraz z punktacją. Ułatwienia te z jednej strony wpłynęły na pozytywną decyzję władz Politechniki o przyjęciu systemu jako centralnego dla całej uczelni i zachęciły wydziały do korzystania z niego, z drugiej jednak strony zdominowały wszystkie inne możliwości systemu. Na obecnym etapie nie docenia się dostatecznie takich funkcji, jak wieczysta archiwizacja, a przede wszystkim udostępnianie treści w otwartych modelach komunikacji, czy nawet w dostępie ograniczonym tylko do sieci uczelnianej. Jest to problem, który będzie wymagał wsparcia władz uczelni i szerokiej akcji informacyjnej. Potrzebne są właściwe i nieuciążliwe dla autorów rozwiązania prawno-organizacyjne odnośnie do gromadzenia cyfrowych wersji publikacji. System daje autorom możliwość różnorodnego ograniczania dostępu: czasowego, do wskazanej afiliacji lub tylko do fragmentu utworu. Możliwe jest też archiwizowanie treści publikacji bez jej udostępniania.

INAUGURACJA SYSTEMU – SZKOLENIA REDAKTORÓW WYDZIAŁOWYCH I WPROWADZANIE DANYCH DO SYSTEMU

Pracownicy Biblioteki odpowiedzialni za nadzór merytoryczny nad metadanymi wprowadzanymi do systemu ewidencji dorobku wzięli udział w szkoleniach dotyczących obsługi bazy, prowadzonych przez autorów bazy z Wydziału WEiTI. Następnie

biblioteka opracowała materiały szkoleniowe, zorganizowała i przeprowadziła warsztaty dla osób, które mają być odpowiedzialne za prowadzenie ewidencji na poszczególnych wydziałach. Zajęcia prowadzono w małych grupach w celu zapewnienia każdej z osób dostępu do komputera i możliwości indywidualnego przećwiczenia głównych funkcji redaktorskich. Uczestnicy mieli możliwość swobodnego zadawania pytań i wyjaśniania problemów.

Celem każdego ze szkoleń było przygotowanie wyznaczonych osób z wydziałów do wprowadzania opisów różnego typu publikacji oraz opanowania umiejętności tworzenia raportów. Odpowiednie przygotowanie redaktorów wydziałowych jest niezwykle ważne, gdyż, jak okazało się podczas wprowadzania dorobku naukowego Wydziału Geodezji i Kartografii, najlepszym sposobem na pozyskanie kompletnych danych jest stały kontakt redaktora wydziałowego z pracownikami naukowymi wydziału. Na zajęciach przeszkolono kilkadziesiąt osób z poszczególnych wydziałów w zakresie wprowadzania i modyfikacji opisów oraz dodawania plików z treścią. W przyszłości planowane są również cykle szkoleń dotyczących bardziej zaawansowanych funkcji oprogramowania (m.in. możliwości importu danych), problemów związanych z prawem autorskim oraz znaczeniem otwartego dostępu w nauce dla prestiżu uczelni i autorów.

Pierwszym sprawdzianem działania systemu ewidencji była pomoc pracowników Biblioteki, jakiej udzielili Wydziałowi Geodezji i Kartografii (GiK) przy wprowadzaniu danych na potrzeby ankiety jednostki za rok 2012. Niekompletność otrzymanych danych zmuszała wielokrotnie do przeszukiwania katalogów bibliotecznych, baz danych czy stron wydawców w celu odnalezienia i uzupełnienia otrzymanych opisów. Do najczęściej brakujących elementów należały: paginacja, rok wydania, numer ISSN oraz informacje umożliwiające zidentyfikowanie konferencji, z którymi dany artykuł był związany. Często nie było możliwe odnalezienie za pomocą Internetu danych umożliwiających powiązanie artykułu z konkretnym wydarzeniem lub publikacją. Wynikało to przede wszystkim z braku informacji od samych autorów o typie publikacji (np. prezentacja, poster) oraz czy została ona opublikowana w materiałach konferencyjnych. Cenną pomocą w tej sytuacji okazała się współpraca z pracownikiem Wydziału GiK, który wielokrotnie kontaktował się osobiście z autorami w celu sprostowania występujących pomyłek oraz uzupełnienia brakujących informacji. Doświadczenie to potwierdziło słuszność przyjętej koncepcji, że dane powinny być wprowadzane bezpośrednio na wydziałach, natomiast rolą biblioteki jest kontrola i korekta wprowadzonych metadanych. Wprowadzanie publikacji oraz korekta opisów automatycznie zaciągniętych przez oprogramowanie Zotero trwały od stycznia do początku kwietnia 2013 roku.

Mimo licznych problemów z identyfikacją danych proces wprowadzania zakończył się sukcesem. Wydział GiK wygenerował z systemu sprawozdanie, które posłużyło do ankietyzacji jednostki za rok 2012.

REPOZYTORIUM JAKO BAZA WIEDZY PW – MOŻLIWOŚCI SYSTEMU

Repozytorium PW oferuje szerokie możliwości wyszukiwania informacji o pracach badawczych, publikacjach, raportach z badań i rozprawach doktorskich. Istotną zaletą systemu jest funkcja ograniczenia wyszukiwania i prezentacji wyników tylko do określonej afiliacji. Daje to możliwość prezentacji wydzielonego dorobku naukowego pracowników określonego wydziału na jego stronie domowej w postaci graficznej charakterystycznej dla tej strony. Tym samym umożliwia tworzenie wirtualnego repozytorium wydziałowego, instytutowego, a nawet autorskiego. Jest to korzystne rozwiązanie, gdyż większość wydziałów ma tendencje do indywidualnego ukazywania swojego dorobku. Część wydziałów prowadzi własne systemy ewidencji dorobku naukowego pracowników i doktorantów na potrzeby sprawozdawcze i informacyjne. Niektóre z tych baz zostaną zaimportowane przez repozytorium centralne, jednak nie wszystkie ze względu na duży koszt przenoszenia baz zaprojektowanych w niestandardowych, indywidualnych rozwiązaniach.

Odrębne wydziałowe bazy dorobku piśmienniczego, tworzone w różnych oprogramowaniach i o różnych strukturach, stanowią istotną barierę w budowaniu repozytorium uczelnianego. Biblioteka przeprowadziła ankietę na wydziałach mającą na celu poznanie baz i rejestrów oraz rodzaju stosowanego w nich oprogramowania. Badanie wykazało, że 8 z 20 wydziałów prowadzi własne bazy publikacji naukowych.

Utrzymywanie w dłuższym okresie równoległych baz ewidencyjnych jest nieefektywne i niefunkcjonalne. Oprogramowanie repozytorium stale rozwija się, dostosowując się do potrzeb eksportu metadanych do centralnych systemów informacyjnych, takich jak POL-on i PBN, co ułatwi wydziałom realizację obowiązku dostarczania informacji do systemów centralnych i wyeliminuje dublowanie wprowadzania danych. Przyszłość repozytorium, pomijając aspekty finansowe, techniczne i organizacyjne zależy od udziału w nim jednostek uczelni. Władze wydziałowe oraz pracownicy naukowi muszą być przekonani, że repozytorium jest potrzebne i spełnia funkcje do których zostało powołane. Twórcy repozytorium zakładają, że ze względu na przyjęte na Uczelni wewnętrzne uregulowania prawne od 2013 roku liczba pełnych tekstów w systemie będzie sukcesywnie się zwiększać. Powiązanie w jednym systemie informacji o dorobku naukowym oraz pełnych tekstów tych publikacji umożliwi oferowanie jakościowo lepszej i pełniejszej informacji o Uczelni. Centralne repozytorium uczelniane dobrze widoczne w światowej sieci wpłynie na podniesienie prestiżu uczelni.

W początkowym etapie działania repozytorium wyłaniają się następujące problemy:

- dominacja ocen parametrycznych nad ideą gromadzenia i udostępniania w otwartym dostępie,
- obawy autorów przed otwartym udostępnianiem treści publikacji,
- kwestie praw autorskich,
- konkurencyjność (repozytorium powstało w okresie wprowadzenia centralnych systemów informacyjnych CEON, POL-on, PBN, co stwarza konieczność dopasowania oprogramowania do eksportu metadanych),

- brak przekonania wydziałów posiadających własne bazy dorobku naukowego do centralnego systemu ewidencji na Uczelni,
- egzekwowanie kompletności dorobku naukowego (w tym deponowania w repozytorium treści ewidencjonowanych dokumentów) od autorów i wydziałów,
- nie do końca rozwiązane kwestie finansowo-organizacyjne.

Mimo różnorodnych trudności kilkuletnie starania Biblioteki o utworzenie repozytorium uczelnianego zakończyły się sukcesem. Politechnika Warszawska ma centralny system ewidencji dorobku naukowego i repozytorium, które stanowią podstawę do powstania Bazy Wiedzy.

Czynniki, które wpłynęły na powodzenie przedsięwzięcia to:

- jasno sprecyzowane cele i determinacja biblioteki w dążeniu do ich realizacji,
- pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania (projekty SYNAT, DUN),
- dobra współpraca z WEiTI i innymi jednostkami organizacyjnymi PW,
- zastosowanie oprogramowania umożliwiającego generowanie raportów i ocen parametrycznych przez jednostki gromadzące dorobek naukowy,
- dobrze przygotowane i przeprowadzane działania inicjujące BG i WEiTI (oprogramowanie, przygotowanie podstaw prawnych),
- stała promocja idei centralnego otwartego repozytorium w środowisku Uczelni,
- zrozumienie i przychylne nastawienie nowo wybranych władz Uczelni do istnienia centralnego repozytorium uczelnianego.

Rolą biblioteki w tworzonemu obecnie repozytorium jest czuwanie nad kompletnością i poprawnością metadanych, a przede wszystkim nad gromadzeniem treści publikacji świadczących o znaczeniu naukowym uczelni. Celem biblioteki było przekonanie środowiska akademickiego do utworzenia centralnego repozytorium publikacji pracowników PW udostępnianych w modelu Open Access. Zamierzenia udało się po części zrealizować – powstało repozytorium zarządzane centralnie. Wyzwaniem, które stoi teraz przed nami, jest propagowanie w środowisku uczelnianym otwartego dostępu do zgromadzonych treści naukowych.

BIBLIOGRAFIA

- Babini D., López F.A., *Rol del bibliotecario/a para un acceso abierto de calidad.*, 2013, In 54° Reunión Nacional de Bibliotecarios ABGRA [online], [dostęp 13.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://eprints.rclis.org/19135/1/D.Babini-F.A.L%C3%B3pez%20CLACSO-IIGG_UBA.pdf>.
- Billings M., *Changing Scholarly Communications and the Role of the Institutional Repository in the Digital Landscape* [online], [dostęp 13.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://digitalcommons.bepress.com/repository-research/42/>>.
- Bongiovani P., Miguel S., Gómez N.D., *Repositorios Institucionales: Qué pueden autoarchivar los investigadores? El caso de dos universidades argentinas en el campo de Medicina* [online], [dostęp 13.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://eprints.rclis.org/17725/1/PBongiovaniETD2012FT.pdf>>.
- Donovan J.M., Watson C.A., *Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age* [online], [dostęp 13.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://digitalcommons.bepress.com/repository-research/61/>>.

- Giwer O., Miller M., *Repozytorium uczelniane – korzyści i obawy. Opracowanie wyników badania ankietowego i wnioski* [online], [dostęp 13.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=3643>>.
- López F.A., *Visibilidad e impacto de los repositorios digitales en acceso abierto* [online], [dostęp 13.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://eprints.rclis.org/18940/1/ABGRABoletin_Lopez.pdf>.
- Projekt i implementacja pilotowego systemu repozytorium dla prac dyplomowych (inżynierskich, magisterskich i doktorskich) oraz publikacji pracowników Politechniki Warszawskiej*, Instytut Informatyki Wydziału Elektroniki i Technik Informacyjnych Politechniki Warszawskiej, Warszawa grudzień 2010.
- Siewicz K., *Otwarty dostęp do publikacji naukowych. Kwestie prawne* [online], [dostęp 13.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://ceon.pl/pl/otwarta-nauka/kwestie-prawne>>.
- Stępiak J., *Ewidencja dorobku i repozytorium uczelniane*, Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2012, prezentacja przedstawiona na posiedzeniu Senatu PW 21.11.2012 [online], [dostęp 13.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=3869>>.
- Struk W., *Repozytorium Wydziałowe. Podręcznik edytora*, Wydział Elektroniki i Technik Informacyjnych PW, Warszawa 2011 [online], [dostęp 13.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.bg.pw.edu.pl/dane/repo/RepozytoriumPW_Podrecznik_edytora_v05.pdf>.
- Tonakiewicz-Kołosowska A., *Dokumentowanie dorobku naukowego Politechniki Warszawskiej. Przyjęte rozwiązania, bariery, osiągnięcia i plany na przyszłość* [online], [dostęp 15 maja 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.dbc.wroc.pl/Content/12277/3_Wroclawskie_spotkania.pdf>.
- Wdrożenie i promocja otwartego dostępu do treści naukowych i edukacyjnych: praktyki światowe a specyfika polska*, oprac. zespół ICM pod kier. M. Niezgodki, Warszawa 2011, 283.

ROLE AND TASKS OF THE LIBRARY IN EVIDENCING OF RESEARCH OUTPUT BASED ON THE EXAMPLE OF CONTRIBUTION OF THE MAIN LIBRARY OF THE WARSAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY IN THE CREATING OF THE UNIVERSITY REPOSITORY

The paper presents difficulties that the Main Library of the Warsaw University of Technology had to overcome in order to participate in developing and then to provide functional and professional supervision of the Warsaw University of Technology central system of filing and archiving the scientific outputs and the WUT repository. For the last two years, the Library has been cooperating with the Faculty of Electronics and Information Technology (FEIT) which created the faculty repository. In addition to its basic functions such as collecting, sharing, and archiving publications, the repository gives other opportunities like using the data for surveys, reporting and evaluating of the output. Years of hard work, good cooperation with the FEIT and multifunctional repository software developed by the Institute of Computer Science helped to convince the WUT authorities to start the project. All these efforts resulted in the WUT Senate resolution in November 2012, establishing the WUT Repository. The resolution was prepared by the Main Library and it adopted *Rules for creating a central system of recording and archiving achievements related to scientific outputs and teaching of the academic staff, doctoral students and students of the University and establishing the Repository of the Warsaw University of Technology*.

Jarosław Gajda
Biblioteka Politechniki Lubelskiej
e-mail: j.gajda@pollub.pl

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA POLITECHNIKI LUBELSKIEJ. TRZY LATA ISTNIENIA OŚRODKA DO SPRAW WYDAWNICTW I BIBLIOTEKI CYFROWEJ

1 lipca 2010 roku zlikwidowano Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej. Decyzją władz Uczelni działalność wydawnicza została przeniesiona w struktury biblioteki, gdzie na prawach oddziału powstał Ośrodek ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej. W referacie przedstawiono osiągnięcia oraz dokonano oceny pierwszych trzech lat istnienia Ośrodka, w którym po raz pierwszy w Polsce w pełni zintegrowano działalność wydawniczą szkoły wyższej z biblioteką cyfrową. Szczególną uwagę zwrócono na aspekty formalne i prawne funkcjonowania w kontekście Open Access oraz dyskusji dotyczącej problemu otwartego publikowania wyników badań powstałych za publiczne pieniądze.

WSTĘP

W wyniku zmian organizacyjnych, jakie nastąpiły na początku lipca 2010 roku, zlikwidowano Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej [5]. Decyzją władz Uczelni działalność wydawnicza została przeniesiona do Biblioteki Politechniki Lubelskiej. W bibliotece opracowano nowy i wszechstronny model rozwiązań organizacyjnych [2]. Za najważniejsze należy uznać:

1. Powołanie w strukturze Biblioteki Ośrodka do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej.
2. Opracowanie zakresu zadań i obowiązków Ośrodka.
3. Opracowanie koncepcji i zasad funkcjonowania Rady Wydawniczej Politechniki Lubelskiej, która jest powoływana przez Rektora.
4. Przygotowanie szczegółowych zasad publikowania książek.
5. Ścisłą integrację wydawania książek drukowanych i ich elektronicznych wersji w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej (Open Access).
6. Wytyczne dla autorów, które regulują szczegółowe zasady przygotowania materiałów do druku.
7. Nowe wzory umów wydawniczych.

8. Opracowanie nowej szaty graficznej dla monografii, podręczników oraz materiałów konferencyjnych.

Wszystkie rozwiązania zostały zaakceptowane przez władze uczelni i 1 października 2010 roku rozpoczął działalność Ośrodek do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej [6]. Szczegółowe przygotowania do rozpoczęcia działalności wydawniczej w Bibliotece Politechniki Lubelskiej zostały przedstawione podczas III Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy w czerwcu 2011 roku [3]. Minęły prawie trzy lata od rozpoczęcia tej działalności. To dobry moment na podsumowanie i refleksję dotyczącą przyjętych rozwiązań organizacyjnych.

PUBLIKACJE OŚRODKA

Od 1 października 2010 roku do końca maja 2013 roku w Ośrodku do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej wydano 162 publikacje. Ich rodzaj i liczbę przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Publikacji Ośrodka w okresie 01.10.2010–31.05.2013

Rodzaj publikacji	Liczba tytułów
Monografie	88
Podręczniki	31
Materiały konferencyjne	13
Czasopisma	8
Inne (informatory, sprawozdania, rozprawy)	22

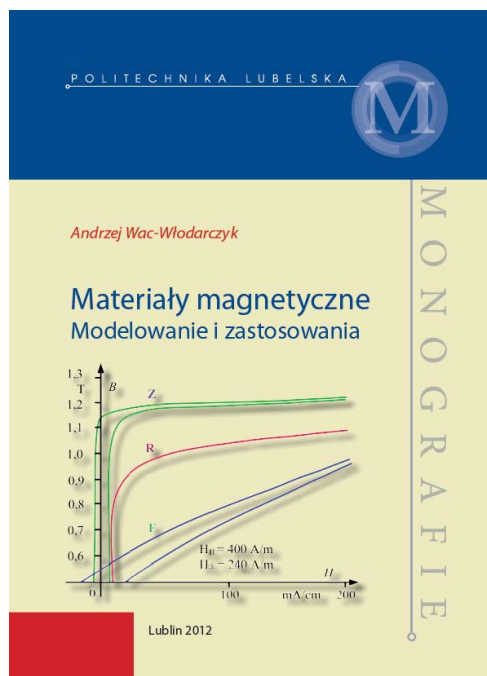
Źródło: Opracowanie własne

Ponad połowa książek, jakie wydano w tym okresie, to monografie dokumentujące dorobek naukowy pracowników Politechniki Lubelskiej. Większość z nich ukazała się w serii Monografie – Politechnika Lubelska (il. 1). Głównym źródłem finansowania monografii są środki własne jednostek organizacyjnych autorów oraz granty badawcze. Wszystkie koszty związane z publikacją rozpraw habilitacyjnych są natomiast pokrywane z uczelnianego funduszu rozwoju kadry.

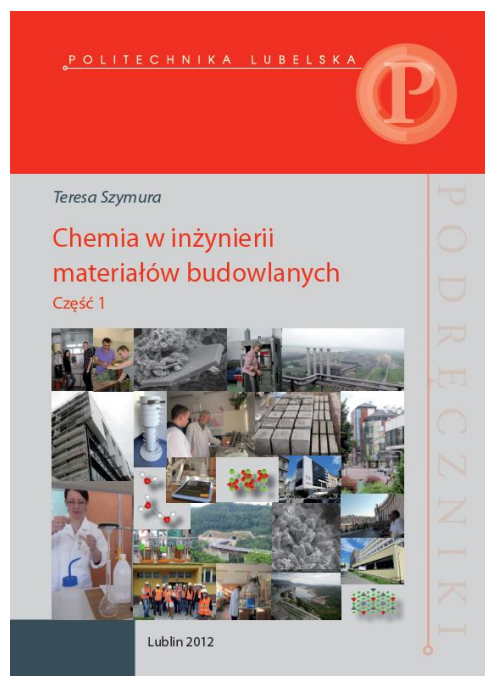
Inną bardzo ważną pozycją wydawniczą jest seria Podręczniki – Politechnika Lubelska (il. 2). Po okresie pewnego zastoju w publikowaniu podręczników udało się przygotować program, który zaktywizował autorów i stworzył możliwość wydawania corocznie kilkunastu nowych tytułów. Zostały wydane wszystkie pozycje, jakie zostały zgłoszone przez autorów do planu wydawniczego i otrzymały pozytywne recenzje.

Podręczniki mają stałe źródło finansowania w corocznym budżecie uczelni jako dotacja na skrypty. Głównym jej dysponentem jest Prorektor do spraw Nauki, a realizatorem całego procesu wydawniczego Ośrodek do spraw Wydawnictw i Biblioteki

Cyfrowej. Drugim źródłem finansowania podręczników jest unijny projekt *Absolwent na miarę czasu*. W jego ramach zostały wydane cztery podręczniki do przedmiotów informatyka i elektronika (il. 3).

Il. 1. Seria Monografie – Politechnika Lubelska

Il. 2. Seria Podręczniki – Politechnika Lubelska

Pozostałe pozycje wydawnicze to publikacje konferencyjne (il. 4), czasopisma, rozprawy, informatory, sprawozdania i inne publikacje.

Rada Wydawnicza Politechniki Lubelskiej, która jest ciałem doradczym rektora w sferze działalności wydawniczej [7], rekomendowała wielkość nakładu monografii i podręczników. Dla monografii nakład całkowity wynosi 100 egzemplarzy, dla podręczników zaś pierwszy nakład (sygnalny) to 100 egzemplarzy i dodruki w miarę zainteresowania czytelników.

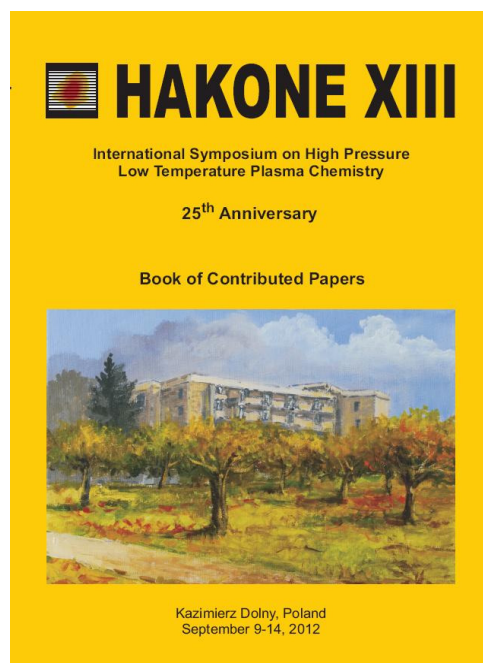
Doświadczenia Ośrodka do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej pokazują, że rekomendowane nakłady monografii naukowych, których wersje elektroniczne są zamieszcza się w bibliotece cyfrowej, są wystarczające. Pozwalają w pełny sposób udokumentować wyniki badań, a wersja sieciowa dokumentu daje możliwości nieograniczonego rozpowszechniania jego treści. Nakład 100 egzemplarzy monografii także w zupełności wystarcza do przeprowadzenia habilitacji.

Początkowy nakład podręczników w liczbie 100 egzemplarzy pozwala wysondować zapotrzebowanie na książkę wśród czytelników (wersja elektroniczna jest dostęp-

na w bibliotece cyfrowej). W miarę potrzeb egzemplarze tytułów, które sprzedają się najlepiej, są uzupełniane na bieżąco przez dodruk.

Il. 3. Książka z projektu *Absolwent na miarę czasu*

Il. 4. Materiały konferencyjne

Wersje elektroniczne książek pojawiają się w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej [1] w nieograniczonym dostępie (Open Access). Publikacje cieszą się dużym zainteresowaniem, szczególnie zaś podręczniki, które są adresowane do studentów (tabela 2).

Tabela 2. Wykaz podręczników i liczba wyświetleń tekstu w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej

Lp.	Tytuł podręcznika	Liczba wyświetleń
1	<i>Podstawy konstrukcji maszyn: projektowanie mechanizmów śrubowych oraz przekładni zębatych</i>	23 131
2	<i>Zarządzanie finansowe w przedsiębiorstwie</i>	22 751
3	<i>Zadania z podstaw kształtowania elementów konstrukcji</i>	12 773
4	<i>Podstawy mikro- i makroekonomii</i>	12 760
5	<i>Modelowanie 2D w programie AutoCAD</i>	10 765
6	<i>Zastosowanie programu Mathcad do rozwiązywania wybranych zagadnień inżynierskich</i>	7806
7	<i>Chemia w laboratorium budownictwa</i>	7494
8	<i>Wybrane zagadnienia z historii techniki</i>	6205

Lp.	Tytuł podręcznika	Liczba wyświetleń
9	<i>Przedsiębiorczość: jak pozyskać kapitał</i>	4821
10	<i>Przetwórstwo tworzyw polimerowych: ćwiczenia laboratoryjne. Część 1</i>	4801
11	<i>Podstawy konstrukcji maszyn: projektowanie napędów mechanicznych</i>	4615
12	<i>Chemia w inżynierii materiałów budowlanych. Część 1</i>	3812
13	<i>Wizerunek biznesowy</i>	3768
14	<i>Laboratorium podstaw kompatybilności elektromagnetycznej</i>	3766
15	<i>Mystery Shopping w budowaniu tożsamości organizacyjnej</i>	3032
16	<i>Metodyki zwinne wytwarzania oprogramowania</i>	2650
17	<i>Eksploatacja baz danych</i>	2617
18	<i>Rachunkowość zarządcza i controlling</i>	2303
19	<i>Podstawy programowania komputerów dla inżynierów</i>	1537
20	<i>Systemy teleinformatyczne</i>	1499
21	<i>Maszyny i urządzenia do obróbki plastycznej</i>	1436
22	<i>Podstawy fizjologii: podręcznik dla studentów inżynierii biomedycznej</i>	1148
23	<i>Metody numeryczne w przykładach</i>	1017
24	<i>Podstawy konstrukcji maszyn: wprowadzenie do projektowania przekładni ślimakowych</i>	692
25	<i>Wewnętrzne public relations w sytuacjach kryzysowych</i>	685
26	<i>Przetwórstwo tworzyw polimerowych: ćwiczenia laboratoryjne. Część 2</i>	558
27	<i>Technologie MDE w projektowaniu aplikacji internetowych</i>	550
28	<i>Bitmapowa grafika komputerowa: wprowadzenie do programu GIMP 2.8</i>	549
29	<i>Podstawy teorii i analizy obróbki plastycznej metali</i>	532
30	<i>Numeryczne metody rozwiązywania zagadnień brzegowych: podstawy metody elementów skończonych i metody elementów brzegowych</i>	395
31	<i>Laboratorium podstaw kompatybilności elektromagnetycznej, wyd. 2</i>	211

Źródło: Opracowanie własne. Stan na 2 czerwca 2013 r.

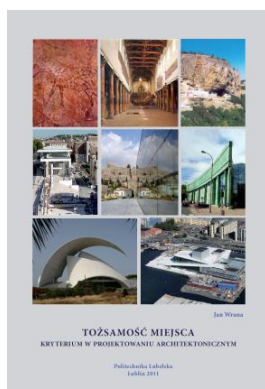
Wśród przedstawionych podręczników znajdują się pozycje uniwersalne, adresowane do dużych grup studentów oraz takie, które – w przypadku wąskich specjalizacji – są przeznaczone dla małych grup, liczących niekiedy kilkanaście osób.

SUKCESYWNY DRUK CYFROWY – RACJONALIZACJA KOSZTÓW

W Ośrodku do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej przyjęto, że podstawową techniką druku wszystkich publikacji będzie druk cyfrowy. Jest to niezastąpiona technika dla książek niskonakładowych, która nie ustępuje jakością drukowi offsetowemu, jest tańsza i nie zamraża środków finansowych wydawcy. Brak konieczności przygotowywania specjalnej formy drukowej znacznie obniża koszty, szczególnie w przypadku niskich nakładów. Cena jednej książki jest stała, niezależna od nakładu. Technologia cyfrowa pozwala wydrukować dowolny nakład książki, poznać zapotrzebowanie rynku i błyskawicznie dodrukować potrzebne egzemplarze.

Druk książek na Politechnice Lubelskiej podlega Ustawie Prawo Zamówień Publicznych. Rozwiązanie organizacyjne, jakie zastaliśmy w 2010 roku, polegało na zgłaszaniu do Biura Zamówień Publicznych zapotrzebowania na druk każdej książki. Cała procedura zapytania o cenę i wyłonienie wykonawcy okazała się pracochłonna i zajmowała dużo czasu. Jednostkowe zamówienia były drogie, a książki wykonywane przez różne drukarnie różniły się rozmiarami i kolorystyką.

W maju 2011 roku odbył się pierwszy przetarg nieograniczony na sukcesywny druk książek dla Politechniki Lubelskiej. Wyłoniono drukarnię, która przez rok realizowała druk wszystkich publikacji. Cały proces został uproszczony organizacyjnie i skrócony do niezbędnego minimum. Gotowy i zakwalifikowany do druku materiał jest wysyłany drogą elektroniczną do drukarni na serwer FTP. Średni czas druku całego nakładu wynosi około 2 tygodni (w tym wydruk próbny do akceptacji). Koszty druku po zawarciu rocznej umowy i dla dużej liczby drukowanych książek znacznie się zmniejszyły. Na ilustracjach 5 i 6 przedstawiono przykładowe porównanie cen dla książek wydrukowanych w starym systemie z cenami, jakie publikacje te miałyby obecnie.

Tożsamość miejsca kryterium w projektowaniu architektonicznym

Jan Wrana, Lublin 2011

Format: A4

Liczba stron: 237

Stron kolorowych: 52

Oprawa twarda

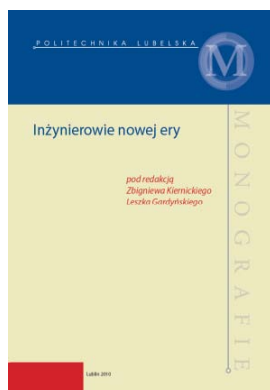
Cena z roku 2011 (stary system zamówień)

100%

Cena aktualna (cennik rocznej umowy na druk)

39,75%

Il. 5. Porównanie cen dla publikacji ze stronami kolorowymi i twardą oprawą

Inżynierowie nowej ery,

Zbigniew Kiernicki, Leszek Gardyński (red.),

Lublin 2011

Format: A4

Liczba stron: 232

Całość: druk czarno-biały

Oprawa twarda

Cena z roku 2011 (stary system zamówień)

100%

Cena aktualna (cennik rocznej umowy na druk)

44,80%

Il. 6. Porównanie cen dla publikacji w druku czarno-białym i w miękkiej oprawie

Jak widać na przedstawionych zestawieniach, dzięki sukcesywnemu drukowi książek uzyskano znaczną, ponad 50%, obniżkę kosztów druku.

KSIĄŻKI I ICH WERSJE ELEKTRONICZNE

Przygotowując zasady funkcjonowania działalności wydawniczej, założono, że działalność ta zostanie ściśle zintegrowana z Biblioteką Cyfrową Politechniki Lubelskiej. W tym celu opracowano nową umowę wydawniczą, która reguluje prawne aspekty jednoczesnego publikowania książki i jej wersji elektronicznej w bibliotece cyfrowej. Na mocy tej umowy autor przenosi na wydawcę całość autorskich praw majątkowych do dzieła na wszystkich polach eksploatacji istniejących w momencie podpisania umowy. Wydawca nabywa prawa do:

- utrwalania utworu,
- reprodukcji (zwielokrotnienia) utworu drukiem w formie książki oraz rozpowszechnienia jego egzemplarzy,
- reprodukcji (zwielokrotnienia) utworu elektronicznie w formie płyty CD oraz rozpowszechnienia egzemplarzy zwielokrotnionego utworu,
- wprowadzenia do obrotu egzemplarzy zwielokrotnionego utworu,
- zwielokrotnienia utworu techniką cyfrową i optyczną w bazie biblioteki cyfrowej Politechniki Lubelskiej do celów eksploatacyjnych,
- umieszczenia utworu w bibliotece cyfrowej Politechniki Lubelskiej i udostępniania go w Internecie,
- ustalenia noty copyright: © copyright by Politechnika Lubelska.

Publikacja wydana za zgodą Rektora Politechniki Lubelskiej

© Copyright by Politechnika Lubelska 2013

ISBN: 978-83-63569-26-6

Wydawca: Politechnika Lubelska

ul. Nadbystrzycka 38D, 20-618 Lublin

Realizacja: Biblioteka Politechniki Lubelskiej

Ośrodek ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej

ul. Nadbystrzycka 36A, 20-618 Lublin

tel. (81) 538-46-59, email: wydawca@pollub.pl

www.biblioteka.pollub.pl

Druk: TOP Agencja Reklamowa Agnieszka Łuczak

www.agencjatorp.pl

Elektroniczna wersja książki dostępna w Bibliotece Cyfrowej PL www.bc.pollub.pl

Nakład: 100 egz.

W publikacjach realizowanych przez Ośrodek do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej na stronie redakcyjnej podawana jest wielkość nakładu i informacja, że wersja elektroniczna jest dostępna w bibliotece cyfrowej (il. 7). Wersje elektroniczne publikacji w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej ukazują się zazwyczaj wcześniej niż papierowe. Skończony i gotowy do druku plik PDF, który wysyła się do drukarni, jest jednocześnie obiektem umieszczanym w bibliotece cyfrowej.

Książki są katalogowane w sposób kompletny – w opisach bibliograficznych, które trafiają do katalogu centralnego NUKAT, zamieszcza się informację o istnieniu wersji elektronicznej oraz link do dokumentu w bibliotece cyfrowej.

ZAKOŃCZENIE

Przeniesienie działalności wydawniczej do biblioteki i pełna integracja tej działalności z biblioteką elektroniczną stanowi bardzo interesujące wyzwanie dla twórców Ośrodka do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej. Rozwiązanie takie nie ma dotychczas odpowiednika w państwowym szkolnictwie wyższym. Innowacje organizacyjne, które przygotowano i wprowadzono w życie w bibliotece, okazały się skuteczne i efektywne. Jednoczesne publikowanie książki w wersji drukowanej i elektronicznej w bibliotece cyfrowej jest optymalnym wariantem dla niskonakładowej książki naukowej.

LITERATURA

- [1] *Biblioteka Cyfrowa Politechniki Lubelskiej* [online], [dostęp 2 czerwca 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.bc.pollub.pl/dlibra>>.
- [2] *Działalność Wydawnicza Politechniki Lubelskiej* [online], [dostęp 2 czerwca 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://biblioteka.pollub.pl/wydawnictwa/>>.
- [3] Gajda J., *Wydawnictwo w bibliotece – biblioteka cyfrowa w wydawnictwie? Ośrodek do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej*, [w:] III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy [online], [dostęp 2 czerwca 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=12277>>.
- [4] Wojciechowski J., *Biblioteka akademicka jako wydawca*, [w:] S. Wojnarowicz, B. Kasperek (red.), *Działalność wydawnicza bibliotek w czasach konwergencji mediów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011.
- [5] *Zarządzenie Nr R-34/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 1 lipca 2010 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Politechnice Lubelskiej* [online], [dostęp 2 czerwca 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.pollub.pl/files/4/news/files/746_Zarzadzenie,Nr,R-34-2010.pdf>.
- [6] *Zarządzenie Nr R-45/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 1 października 2010 r. w sprawie wprowadzenia Regulaminu organizacyjnego Biblioteki Politechniki Lubelskiej* [online], [dostęp 2 czerwca 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.pollub.pl/files/4/news/files/734_Zarzadzenie,Nr,R-45-2010.pdf>.

- [7] *Zarządzenie Nr R-56/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 8 listopada 2010 r. w sprawie powołania Rady Wydawniczej Politechniki Lubelskiej* [online], [dostęp 2 czerwca 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.pollub.pl/files/4/news/files/1568_Zarządzenie,Nr,R-56-2010.pdf>.

PUBLISHING ACTIVITY OF THE LUBLIN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY. THREE YEARS OF EXISTENCE OF THE CENTRE FOR THE PUBLISHING AND DIGITAL LIBRARY

On 1 July 2010, Lublin University of Technology Publishing Company was liquidated. Due to the decision of the university authorities, publishing was moved into the structure of the Library, where the Centre for the Publishing and Digital Library was created as a branch. The paper presents an assessment of achievements and evaluation of the first three years of the Centre which, for the first time in Poland, fully integrated publishing activities of a university with a digital library. Particular attention was paid to the formal and legal aspects of the operation in the context of Open Access and to discussion of the problem of open publishing research results generated with public money.

Renata Ciesielska-Kruczek

Biblioteka Instytutu Neofilologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie
e-mail: rckruczek@gmail.com

Renata M. Zając

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie
e-mail: renia@up.krakow.pl

BIBLIOTEKARZE DYPLOMOWANI W BIBLIOTEKACH KRAKOWA. AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA I NAUKOWA

Przedstawiono wyniki badań ankietowych bibliotekarzy dyplomowanych pracujących w krakowskich bibliotekach naukowych. Pozwoliły one zaprezentować działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną oraz określić zmiany w obowiązkach zawodowych, jakie nastąpiły po uzyskaniu stanowiska bibliotekarza dyplomowanego. Autorki zbadały aktywność zawodową, osiągnięcia naukowe i kompetencje tej grupy zawodowej.

WSTĘP

Badano aktywność zawodową i naukową bibliotekarzy dyplomowanych i dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej w Krakowie. Są to pierwsze, pilotażowe badania obejmujące tę grupę bibliotekarzy, a ich wyniki stanowią bazę wyjściową do dalszych, pogłębionych analiz oraz porównań. Problem rozpatrywano w kontekście likwidacji komisji egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na bibliotekarza dyplomowanego oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej. Wiązało się to z wejściem w życie ustawy z dnia 13 czerwca 2013 roku o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów [2]. Artykuł 21 wprowadza zmiany w ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz.U. z 2012 r. poz. 572, 742 i 1544. W artykule 114 ust. 9.9 dodano zapis: *Na stanowiskach, o których mowa w art. 113, mogą być zatrudnione osoby posiadające tytuł zawodowy magistra lub tytuł równorzędny*, a w artykule 116 dotychczasową treść oznacza się jako ust. 1 i dodaje się ust. 2 w brzmieniu: *Statut uczelni określa dodatkowe wymagania i kwalifikacje zawodowe osób zatrudnionych na stanowiskach, o których mowa w art. 113 oraz uchyla się art. 117*. Wprowadzane zmiany pozostają w sprzeczności z tradycją zawodu

bibliotekarza w Polsce. W okresie międzywojennym bibliotekarze naukowcy stanowili elitę zawodu. Po II wojnie światowej zmieniał się ich status oraz obowiązki i prawa w myśl nowelizowanych co kilka lat przepisów. Wiesława Gmiterek [1] przedstawiła rys historyczny i wymagania egzaminacyjne na bibliotekarza dyplomowanego, a także omówiła dyskusję dotyczącą statusu bibliotekarzy dyplomowanych, jaka przez lata toczyła się na łamach czasopism bibliotekarskich. Autorka podkreśliła, że *bez względu na to, jaka ustawa w danej chwili obowiązuje, tak naprawdę miejsce i rola bibliotekarzy dyplomowanych w bibliotece akademickiej nie zmienia się. Grupa ta stanowi i stanowić będzie elitę w tym zawodzie. To oni są w większości dyrektorami bibliotek, kierownikami oddziałów, autorami referatów na konferencjach oraz artykułów naukowych z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Przypadki bibliotekarzy biernych, mało kreatywnych, nie pracujących naukowo są rzadkie.*

BIBLIOTEKARZE DYPLOMOWANI W KRAKOWIE

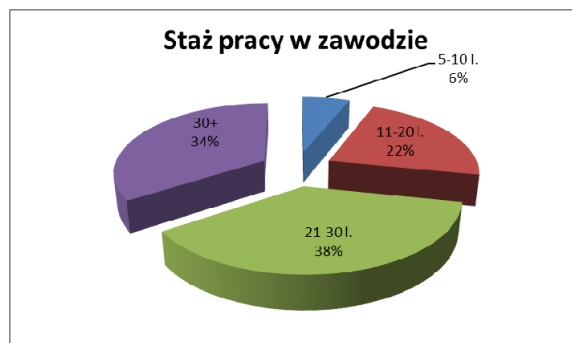
Kraków jest miastem akademickim. Działają tu liczne uczelnie państwowe i prywatne, które dzięki prowadzonym bibliotekom zapewniają studentom dostęp do materiałów naukowych. W mieście funkcjonuje 15 dużych bibliotek naukowych należących do uczelni państwowych i instytucji kultury. W dwunastu z nich pracują bibliotekarze dyplomowani i dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej. Największa jest Biblioteka Jagiellońska, zatrudniająca 420 osób, w tym 19 bibliotekarzy dyplomowanych.

W lutym 2013 roku przeprowadzono badania metodą ankietową. Formularz zawierał 17 pytań zamkniętych i otwartych, zbliżonych do pytań zadanych w ankiecie na temat działalności bibliotekarzy dyplomowanych we Wrocławiu, które przeprowadził Marek Dubiński, kustosz dyplomowany, pracownik Oddziału Informacji Naukowej Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej.

Dane zebrane w ankiecie wskazują, że w Krakowie pracuje obecnie około 50 bibliotekarzy dyplomowanych i dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej. Ankietę wypełniły 33 osoby, spośród których 26 pracuje w dużych bibliotekach naukowych, natomiast 7 w bibliotekach instytutowych uczelni krakowskich oraz w bibliotece muzeum. Respondenci to pracownicy Biblioteki Jagiellońskiej i bibliotek instytutowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Biblioteki Głównej i bibliotek instytutowych Uniwersytetu Pedagogicznego, Biblioteki Uniwersytetu Jana Pawła II, Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej, Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego, Biblioteki Politechniki Krakowskiej i Biblioteki Książąt Czartoryskich, Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk.

Analizę ankiety rozpoczęto od poznania stażu zawodowego respondentów. Najwięcej respondentów, bo 13 (38%), pracuje 21–30 lat, 11 (34%) ponad 30 lat, 7 (22%) 11–20 lat, a 2 bibliotekarzy (6%) pracuje 5–10 lat (il. 1). Z badań wynika również, że

11 bibliotekarzy (34%) było zatrudnionych wcześniej w innych bibliotekach: 8 – w bibliotekach naukowych, 3 – w szkolnych.

Il. 1. Staż pracy w zawodzie bibliotekarza

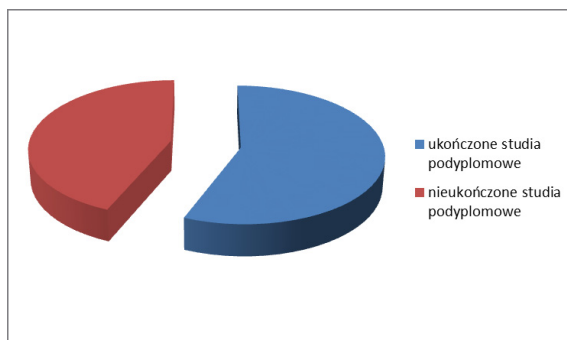
Aby prześledzić rozwój zawodowy bibliotekarzy przed decyzją o zdawaniu egzaminu kwalifikacyjnego, zapytano ich o ukończony kierunek studiów oraz studia podyplomowe. Dominują absolwenci kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa – 21 osób (66%), 11 z nich (52%) ukończyło studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, 9 (43%) na Uniwersytecie Pedagogicznym, jedna osoba (5%) na Uniwersytecie Wrocławskim, 11 ankietowanych (34%) to absolwenci innych kierunków humanistycznych (filologia polska, filologia romańska, filologia rosyjska, historia), 2 osoby (6%) ukończyły inne studia (il. 2). Wyniki mogą wskazywać na to, że bibliotekarze kończący studia kierunkowe i humanistyczne chętniej podejmują trud przygotowywania się do egzaminu państwowego, który daje możliwość największego awansu zawodowego. Mają oni świadomość konieczności ciągłego podnoszenia kwalifikacji w zawodzie bibliotekarza.

Il. 2. Kierunki studiów wyższych ukończonych przez dyplomowanych bibliotekarzy i dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej

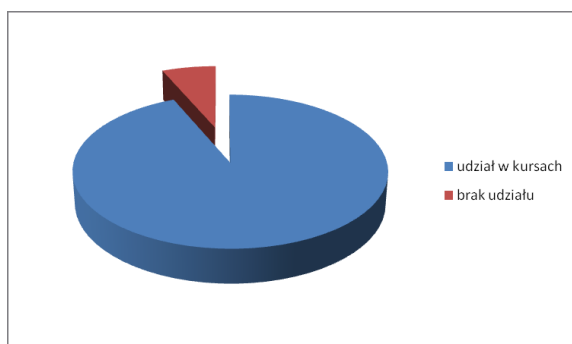
Jedną z form podnoszenia kwalifikacji jest dalsze kształcenie na studiach podyplomowych. Większość bibliotekarzy (19) ukończyła studia podyplomowe, co stanowi

57% wszystkich badanych. Najczęściej wymienianym kierunkiem jest informacja naukowa (10 osób, 53%), a następnie bibliotekoznawstwo (4 osoby, 21%), architektura informacji, broker informacji, społeczeństwo informacyjne, marketing i zarządzanie bibliotekami, prawo autorskie, prasowe i wydawnicze, pedagogika, administracja publiczna (po 1 osobie, 5%). Jeden bibliotekarz ukończył dwa kierunki, a jeden – trzy, 14 bibliotekarzy (43%) nie kończyło studiów podyplomowych (il. 3).

Il. 3. Rozwój zawodowy bibliotekarzy krakowskich przez studia podyplomowe

Bibliotekarze powinni uczestniczyć w szkoleniach i kursach specjalistycznych. 3 osoby spośród ankietowanych (9%) nie podnosiły w ten sposób swoich kwalifikacji, pozostali brali udział średnio w 10 szkoleniach jako uczestnicy, a 13 osób prowadziło od 1 do 11 szkoleń (il. 4).

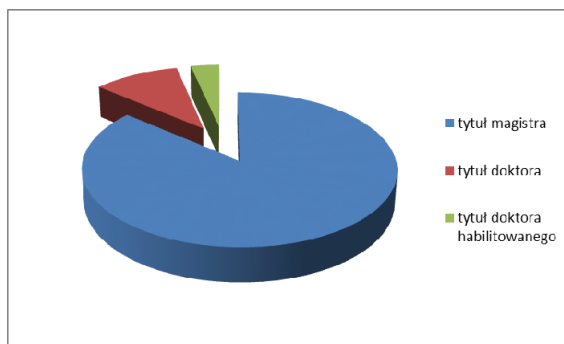

Il. 4. Udział bibliotekarzy w kursach specjalistycznych

Aby zbadać doświadczenie zawodowe bibliotekarzy dyplomowanych i dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej, zapytano respondentów o opinię dotyczącą praktyk specjalistycznych odbywanych w trakcie pracy zawodowej. 27 osób (82%) potwierdziło ich przydatność w obecnej pracy, a 6 (18%) stwierdziło, że nigdy nie uczestniczyły w żadnej i nie wypowiedziało się na ten temat.

W obszernych uwagach dotyczących praktyk i staży jako formy podnoszenia kwalifikacji zawodowych przewija się opinia, iż dają one bibliotekarzom nowy punkt odniesienia, są doskonałą formą wymiany doświadczeń i pozwalają zaobserwować różne praktyczne rozwiązania w pracy biblioteczej oraz zastosować niektóre w macierzystej bibliotece. Przykładem ukazującym dobry wpływ praktyk i staży na rozwój zawodowy może być wypowiedź: *Praktyki i staże zawodowe są niezbędnym elementem rozwoju zawodowego. [...] Szczególnie istotne jest poznanie bibliotek zagranicznych, nawiązanie kontaktów z innymi bibliotekarzami. Poza elementem poznawczym ważny jest tu efekt wewnętrznej motywacji do wdrożenia czegoś nowego, uzyskania świeżego spojrzenia na sprawy biblioteczne, którymi się zajmujemy. [...] Tam, gdzie rozwija się współpraca, staje się ona silnym bodźcem motywującym nie tylko do lepszej pracy, ale przede wszystkim rozwoju zawodowego.* Wszystkie wypowiedzi ankietowanych świadczyły o wdrażaniu nabytych doświadczeń i nowych rozwiązań zaobserwowanych w czasie praktyk i staży w swoich placówkach.

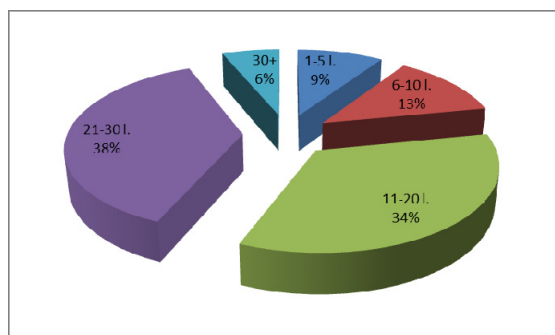
Przebieg kariery zawodowej każdego pracownika w bibliotece naukowej jest ściśle związany z rozwojem naukowym oraz systematycznym podnoszeniem kwalifikacji zawodowych. Przed przystąpieniem do egzaminu 4 respondentów (12%) uzyskało tytuł doktora, w tym 1 habilitację, a kolejne 3 osoby są w trakcie pisania pracy doktorskiej. 26 bibliotekarzy (78%) nie ma tytułu doktora (il. 5). *Decyzja o przystąpieniu do egzaminu państwowego na samym początku mojej pracy zawodowej była bardzo trafnym posunięciem, związanym z faktem podjęcia pracy w bibliotece naukowej. Wówczas, w trzecim roku mojej pracy w bibliotece naukowej, ważniejszy był dla mnie egzamin na stopień bibliotekarza niż otwarcie przewodu doktorskiego. Tak uważam do dziś.* W kontekście tej wypowiedzi należy wspomnieć, że obecne przepisy nie dają żadnych uprawnień pracownikom bibliotek ze stopniem naukowym doktora. Większość bibliotekarzy decyduje się zatem zdobywać uprawnienia bibliotekarza dyplomowanego lub dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej.

Il. 5. Tytuły naukowe przed zdaniem egzaminu

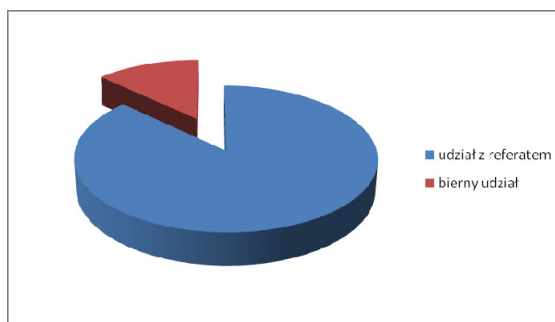
Analizując staż pracy w zawodzie bibliotekarzy przed przystąpieniem do egzaminu, obliczono, że największą grupę spośród badanych (36%) stanowią respondenci,

którzy pracowali od 21 do 30 lat w zawodzie, zanim otrzymali uprawnienia bibliotekarza dyplomowanego lub dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej. Drugą co do wielkości grupę 11 osób (33%) stanowią pracownicy mający doświadczenie zawodowe od 11 do 20 lat. 4 osoby (12%) mają staż pracy 6–10 lat, 3 osoby (9%) – 1–5 lat. Ponad 30 lat przepracowało w zawodzie 2 ankietowanych (6%). Wśród osób mających małe doświadczenie zawodowe znalazły się 2 osoby, które wcześniej były pracownikami naukowymi (il. 6).

Il. 6. Staż pracy w zawodzie przed otrzymaniem uprawnień bibliotekarza dyplomowanego

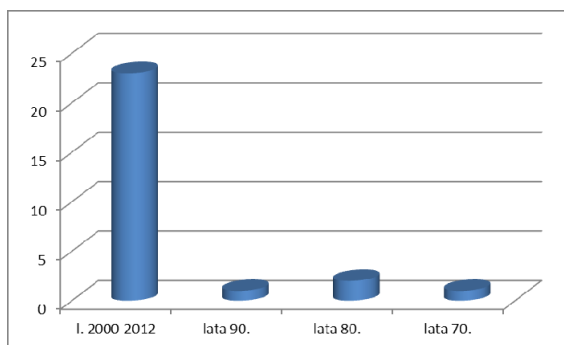
Jak pokazują wyniki badań, 72% ankietowanych miało doświadczenie zawodowe od 11 do 30 lat, zanim zdecydowali się ubiegać o uprawnienia bibliotekarza dyplomowanego lub dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej. Należy przypomnieć, że zgodnie z wymaganiami Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na bibliotekarza dyplomowanego oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego o uprawnienia takie mogą starać się osoby pracujące co najmniej 2 lata w zawodzie bibliotekarza.

Il. 7. Udział bibliotekarzy dyplomowanych w konferencjach naukowych

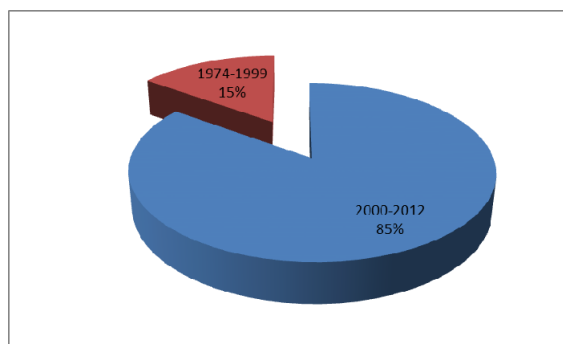
Konferencje naukowe z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej integrują środowisko i upowszechniają najnowsze wyniki badań. Celem ich jest po-

znanie metod pracy bibliotek w różnych krajach, wymiana myśli i doświadczeń oraz dzielenie się dobrymi praktykami. W takiej formie prezentacji wyników swojej pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej uczestniczą bardzo aktywnie bibliotekarze dyplomowani. Badając działalność naukową bibliotekarzy dyplomowanych, stwierdzono, że wszyscy ankietowani, rozwijając swoją działalność naukową, brali udział w konferencjach – 29 osób (88%) przedstawiło referaty, 4 osoby (13%) uczestniczyły tylko jako słuchacze (il. 7). Bibliotekarze z pierwszej grupy prezentowali wyniki swoich badań na 358 konferencjach, przy czym 24 z nich zdało egzamin w latach 2000–2012, 1 w latach 70., 2 w 80. i 1 w latach 90. (il. 8).

Il. 8. Terminy zdawania egzaminu bibliotekarzy biorących czynny udział w konferencjach naukowych

Średnio każdy bibliotekarz dyplomowany w trakcie swojej dotychczasowej pracy zawodowej wziął udział w 20 konferencjach naukowych, co oznacza dużą aktywność, biorąc pod uwagę, że dominującą grupę 28 osób (85%) stanowią respondenci, którzy otrzymali uprawnienia w latach 2000–2012 (il. 9).

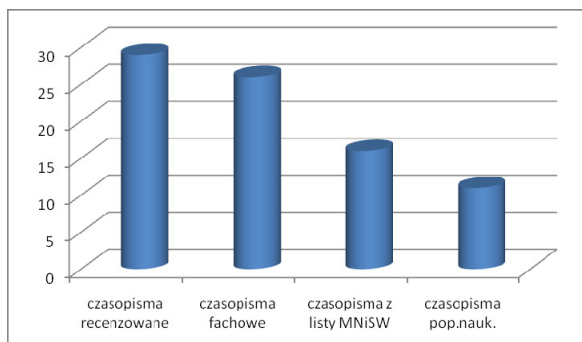

Il. 9. Lata, w których ankietowani otrzymali uprawnienia bibliotekarza dyplomowanego lub dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej

Obliczono, że ankietowani, którzy otrzymali uprawnienia w latach 2000–2012 brali udział średnio w 3 konferencjach w ciągu roku, co świadczy o dużej aktywności tej grupy. Bibliotekarze z drugiej grupy brali udział średnio w 1 konferencji co drugi rok.

Realizacja obowiązku prowadzenia pracy naukowej i publikowania przez bibliotekarza dyplomowanego podlega ocenie co dwa lata, podobnie jak w przypadku innych pracowników nauki. Pytając krakowskich bibliotekarzy dyplomowanych o ich publikacje, stwierdzono, że każdy jest autorem lub współautorem średnio 22 artykułów. Opublikowali także 49 książek i bibliografii, są autorami haseł w słownikach i not naukowych dotyczących zabytków w katalogach wystaw (100), a także redaktorami książek. Sami ankietowani są często zwolennikami weryfikacji dorobku, o czym świadczy m.in. wypowiedź: *Jestem tutaj za okresową weryfikacją dorobku bibliotekarzy dyplomowanych, podobnie jak za okresową oceną pracowniczą w bibliotekach, muzeach czy archiwach. Proponuję i zachęcam środowisko biblioteki naukowej i swoich podwładnych do właśnie takiego podejścia do własnego rozwoju zawodowego, szczególnie w obecnych czasach niezwyklej dynamiki zmian, a także coraz większych problemów z uzyskaniem pracy w dziedzinie nauk humanistycznych.*

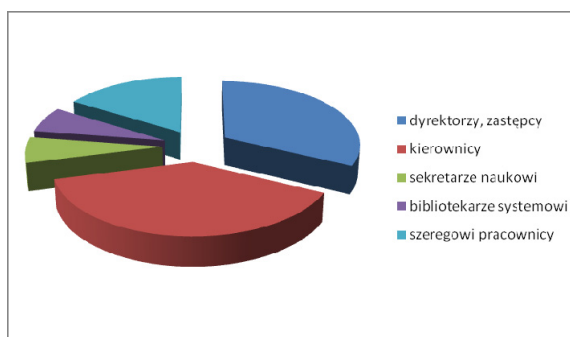
30 respondentów (91%) odpowiedziało, że publikują w czasopiśmie recenzowanych, 28 (85%) w czasopiśmie fachowych, 17 (52%) w periodykach naukowych umieszczonych na liście Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a 12 (35%) w czasopiśmie popularnonaukowych (il. 10). Bibliotekarze dyplomowani publikują najczęściej w czasopiśmie recenzowanych i czasopiśmie fachowych, najrzadziej zamieszczają artykuły w periodykach popularnonaukowych.

Il. 10. Rodzaje czasopism, w jakich publikują bibliotekarze dyplomowani

Na działalność naukową i dydaktyczną ma również wpływ współpraca z instytutami Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa w Krakowie. Spośród badanych bibliotekarzy 15 (47%) utrzymuje kontakty z Instytutami Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Jagiellońskim lub Uniwersytecie Pedagogicznym. Jest to często współpraca przy różnych projektach lub prowadzenie zajęć dla studentów.

Ankieta obrazuje również, jakie funkcje obecnie pełnią respondenci. Bibliotekarz dyplomowany to nie tylko najwyższe stanowisko w bibliotekarstwie, ale przede wszystkim przynależność do grupy nauczycieli akademickich, o czym mówi art. 108 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, stanowiący iż nauczycielami akademickimi są: 1) pracownicy naukowo-dydaktyczni, 2) pracownicy dydaktyczni, 3) pracownicy naukowi, 4) dyplomowani bibliotekarze oraz dyplomowani pracownicy dokumentacji i informacji naukowej. W bibliotekach naukowych bibliotekarze dyplomowani mogą wykonywać m.in. zadania organizacyjne, edukacyjne i naukowe. Badania wykazały, że 10 bibliotekarzy (31%) pełni funkcje dyrektorów lub zastępców dyrektora, 13 (39%) kierowników bibliotek instytutowych lub oddziałów w dużych bibliotekach, 2 (6%) zostało bibliotekarzami systemowymi, 2 (6%) sekretarzami naukowymi, 6 (19%) pozostaje szeregowymi pracownikami (il. 11). Ankietowani podkreślają, że egzamin na bibliotekarza dyplomowanego odegrał ważną rolę w ich własnym rozwoju naukowym i pracy zawodowej. Zajmowane stanowisko bibliotekarza lub dokumentalisty dyplomowanego umożliwiło ubieganie się o określone stanowiska. Konkursy na dyrektorów w bibliotekach naukowych jednoznacznie określają wymagania: tytuł naukowy lub stanowisko bibliotekarza dyplomowanego. Warto przytoczyć tutaj wypowiedź jednej z ankietowanych osób: *Mój rozwój zawodowy zapewne przebiegałby podobnie również bez egzaminu, natomiast egzamin umożliwił zajmowanie określonych stanowisk*. W krakowskich bibliotekach 70% bibliotekarzy dyplomowanych pełni funkcje menadżerskie, kierując działalnością bibliotek lub poszczególnych działów.

Il. 11. Stanowiska zajmowane przez bibliotekarzy dyplomowanych

Na pytanie, czy egzamin na bibliotekarza dyplomowanego był pomocny w Pani/a pracy zawodowej i rozwoju zawodowym, tylko jedna osoba odpowiedziała przecząco, pozostałe twierdząco (97%), obszernie wypowiadając się na ten temat. Ankietowani zaznaczają, że stanowisko bibliotekarza dyplomowanego wymaga większej mobilizacji i aktywności publicystycznej oraz organizacyjnej. Jednak warto podkreślić, że o podnoszeniu kwalifikacji i uzupełnianiu wiedzy decydują cechy indywidualne oraz zajmowane stanowisko. Ilustracją tej tezy jest wypowiedź: *Nigdy nie traktowałem zdobycia tytułu bibliotekarza dyplomowanego jako celu samego w sobie, ale jako*

środką do poszerzenia wiedzy. Staralem się, aby tytuł bibliotekarza dyplomowanego – wbrew – samej nazwie nie zamknął mnie w obrębie bibliotekarstwa, bibliotekoznawstwa, bibliologii, ale jako historykowi pozwolił mi potraktować te dziedziny wiedzy (skądinąd zaliczane przez niektórych do nauk pomocniczych historii) jako nauki równoważne. Stanowisko to ułatwia pozyskiwanie dodatkowych środków finansowych, np. uzyskiwanie funduszy na wyjazdy na konferencje w kraju i za granicą, publikacje, czy na upowszechnianie nauki. Bibliotekarze zwracają również uwagę na wzrost prestiżu w strukturach biblioteki i uczelni po otrzymaniu mianowania. Zdając egzamin, pragnęłam umocnić swoją pozycję zawodową i faktycznie trud został doceniony zarówno przez kolegów bibliotekarzy, jak i pracowników naukowych uczelni, w której pracuję. Wprowadziły moje podstawowe obowiązki oraz stanowisko nie uległy zmianie, ale otrzymałam nowe, ciekawe propozycje.

W wielu placówkach władze uczelni doceniają osiągnięcia bibliotekarzy podnoszących swoje kwalifikacje, zwracając uwagę, że przekłada się to na rangę uczelni, np. w ocenach akredytacyjnych. Zakres obowiązujących treści egzaminacyjnych i nabyta wiedza fachowa jest wykorzystywana w zarządzaniu biblioteką. Sam egzamin był traktowany przez ankietowanych jako przyswojenie nowych wiadomości potrzebnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych, a w niektórych przypadkach stał się ukoronowaniem wieloletniej ścieżki zawodowej. Podniesienie kwalifikacji zawodowych otwierało możliwości nowych sposobów realizowania się w pracy. *Egzamin z pewnością przyczynił się do mojego rozwoju zawodowego. Samo przygotowanie do egzaminu pozwoliło mi na uaktualnienie mojej wiedzy na temat stanu bibliotekarstwa w kraju i na świecie, utrwaliło nawyk czytania prasy fachowej i śledzenia na bieżąco kierunków rozwoju polskiego bibliotekarstwa. Ankietowani podkreślali, że nabyta wiedza nie ogranicza się tylko do spraw związanych z dotychczasową działalnością. Egzamin pozwolił szerzej spojrzeć na działalność biblioteki akademickiej oraz umożliwił uczestniczenie w projektach realizowanych przez macierzystą bibliotekę. Odnoszę wrażenie, iż będąc bibliotekarzem dyplomowanym, mam większy wpływ na działalność i kierunki rozwoju biblioteki.*

Wypowiedzi pokazały również, że jesteśmy świadomi, że nauka potrzebuje specjalistów i istotne jest, by sami bibliotekarze podnosili swoje umiejętności, a dyrekcje bibliotek akademickich umożliwiały swoim pracownikom podejmowanie takich wyzwań. *Uważam, jako pracownik naukowy [...], że dla instytucji zawsze najcenniejszym pracownikiem jest osoba mająca świadomość ciągłego zdobywania wiedzy, otwartego i twórczego kontaktu ze środowiskiem naukowym, tym samym osoba o elastycznym podejściu do własnego rozwoju zawodowego, szczególnie w humanistyce.* Po uzyskaniu stanowiska bibliotekarza dyplomowanego świadectwem zwiększonej aktywności zawodowej są liczne publikacje w prasie fachowej, udział w konferencjach, poszerzenie obszaru działalności dydaktycznej o zajęcia ze studentami, a także udział w pracach innowacyjnych i koncepcyjnych dotyczących biblioteki oraz nadzorowanie projektów.

PODSUMOWANIE

Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich przygotowała dla rektorów rekomendację dotyczącą powoływania osób na stanowisko dyplomowanego bibliotekarza lub dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej, mając nadzieję, że będą to jednolite zasady awansu na wszystkich uczelniach (obecnie są prowadzone na ten temat rozmowy z KRASP). Zaproponowano, by awans był poprzedzony postępowaniem kwalifikacyjnym, w trakcie którego dyrektor biblioteki przedstawia radzie bibliotecznej i/lub powołanej na uczelni specjalnej komisji wniosek wskazujący na wypełnienie przez kandydata obligatoryjnych wymogów kwalifikacyjnych wraz z oceną kandydata. Konferencja zaproponowała warunki, jakie powinna spełniać osoba kandydująca na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego. Wśród nich są: co najmniej 2 lata stażu w bibliotece naukowej, zaświadczenie o znajomości języka obcego, minimum 5 publikacji z zakresu bibliotekoznawstwa i/lub informacji naukowej lub nauk pokrewnych zbieżnych z profilem danej biblioteki, w tym 2 recenzowane. Kandydat powinien wykonać także co najmniej jedno z zadań wymienionych przez Zespół Roboczy KDBASP: wydanie publikacji informacyjnych i bibliograficznych innych niż wcześniej wymienione, redakcję naukową i/lub merytoryczną, udział w komitetach i radach programowych (konferencji, czasopism, serii wydawniczych), inne formy aktywności naukowo-badawczej (udział w projektach, tworzenie i współtworzenie baz danych, badania efektywności działalności bibliotecznej i in.), prowadzenie zajęć dydaktycznych z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej lub nauk zgodnych z profilem danej biblioteki, przygotowanie i realizacja różnych form dydaktyki bibliotecznej, również w wersji e-learningowej, pełnienie funkcji kierowniczych w bibliotece, kierowanie projektami, grantami; praca w stałych zespołach problemowych biblioteki/uczelni, proponowanie, projektowanie i wdrażanie usprawnień oraz innowacji w zakresie organizacji pracy biblioteki, opracowywanie dokumentów o znaczeniu praktycznym (strategii, procedur wewnętrznych), organizacja konferencji, warsztatów, szkoleń, praktyk, współpraca z instytucjami z otoczenia nauki i sektora gospodarki. Zaproponowano także warunki dodatkowe oceny kandydata, które dotyczą działalności dydaktycznej na rzecz innych niż akademickie grupy użytkowników, popularyzacji czytelnictwa, edukacji informacyjnej, nauki i jej wyników (wystawy, targi, festiwale nauki), a także posiadania dodatkowych kwalifikacji (studia podyplomowe, staże w zagranicznych bibliotekach naukowych, inne certyfikaty).

Na podstawie wyników ankiety można stwierdzić, że bibliotekarze dyplomowani pracujący w krakowskich bibliotekach prowadzą działalność naukową, przejawiającą się intensywnym udziałem w konferencjach, publikowaniem monografii, artykułów w czasopismach punktowanych i recenzowanych, zawodowych oraz pracami dokumentacyjno-bibliograficznymi. Łącząc pełnione funkcje ze zdolnościami organizacyjnymi i pracą naukową, pozyskują środki finansowe, biorąc udział w różnego rodzaju projektach badawczych i upowszechniających naukę. Poszerzony zakres ich aktywno-

ści objawia się także udziałem w komitetach i radach programowych konferencji, czasopiśmie, serii wydawniczych oraz redakcją książek i czasopiśmie. Działalność organizacyjna krakowskich bibliotekarzy dyplomowanych wyraża się również w organizowaniu konferencji, warsztatów, szkoleń, praktyk, imprez popularyzujących naukę i upowszechniających kulturę we współpracy z różnymi instytucjami. Przeprowadzone badania potwierdziły działalność edukacyjną w zakresie zajęć dydaktycznych z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, praktyk, wykładów, prelekcji, szkoleń, kursów tradycyjnych i e-learningowych.

LITERATURA

- [1] Gmiterek W., *Bibliotekarze dyplomowani – wczoraj, dziś i jutro*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*. Materiały konferencyjne, H. Ganińska (red.), Poznań, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, 2005, 291–302.
- [2] Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów [online], [dostęp 27.04.2013]. Dostępny w Internecie: <http://orka.sejm.gov.pl/proc7.nsf/ustawy/806_u.htm>.

CERTIFIED LIBRARIANS IN THE LIBRARIES OF CRACOW PROFESSIONAL AND SCIENTIFIC ACTIVITY

The results of surveys conducted among certified librarians employed in academic libraries in Cracow have been analysed. The examinations concern scientific, educational and organizational changes and how to determine professional duties occurring after a chartered librarian position.

Maria Kaczmarek-Popławska

Biblioteka i Ośrodek Informacji Instytutu Telekomunikacji, Teleinformatyki i Akustyki PWr
(obecnie Oddział CWINT przy Wydziale Elektroniki PWr)

e-mail: maria.kaczmarek-poplawska@pwr.edu.pl

Marta M. Kordas

Biblioteka Wydziału Chemicznego Politechniki Wrocławskiej (obecnie CWINT PWr)

e-mail: marta.kordas@pwr.edu.pl

ROLA I ZNACZENIE BIBLIOTEKI W TWORZENIU RANKINGÓW AKADEMICKICH ORAZ JEJ WPŁYW NA JAKOŚĆ KSZTAŁCENIA I OCENĘ UCZELNI W KRAJU I NA ŚWIECIE

Omówiono główne założenia i cele tworzenia rankingów uczelni wyższych. Scharakteryzowano międzynarodowe oraz polskie rankingi, takie jak *Academic Ranking of World Universities*, *Times Higher Education – QS World University Ranking*, *Webometrics*, *Eduniversal Masters Ranking*, rankingi polskich czasopism: *Perspektywy*, *Wprost*, *Polityka* oraz *Newsweek*. Podjęto próbę przedstawienia standardów szkół wyższych znajdujących się w rankingach, a także próbę umiejscowienia biblioteki w tym procesie przez określenie jej wpływu na pozycję instytucji akademickiej w rankingu. Omówiono także udział i rolę bibliotek w budowaniu prestiżu i promocji uczelni oraz ich działania na rzecz podnoszenia jakości i poziomu kształcenia na uczelni.

CZYM JEST RANKING?

W obecnych czasach na rynku istnieje wiele instytucji o zróżnicowanym charakterze, które nastawione są na spełnianie oczekiwań klienta. Instytucji tych jest tak dużo, że czasem nie wiadomo, którą z nich wybrać. Pomóc w tym mają między innymi różnego rodzaju rankingi. Rankingi dają przyszłym studentom możliwość porównania uczelni. Porównania te są jednym z głównych celów tworzenia rankingów, wskazują czym dana uczelnia różni się od innej. Przeznaczone są przede wszystkim dla absolwentów szkół ponadgimnazjalnych, którzy nie mają jeszcze wyrobionej opinii, a także dla ich rodziców, którzy chcą, by ich dzieci studiowały na najlepszej uczelni [10]. Odbiorcami rankingów są również same szkoły wyższe, które mogą ocenić swoją działalność, zobaczyć co powinny poprawić, by w następnej analizie znaleźć się na

wyższej pozycji na liście [1]. Przyszli pracodawcy również są zainteresowani efektami badania poziomu uczelni, gdyż chcą zatrudniać jak najlepszych specjalistów.

Ranking jest zbiorem elementów uporządkowanych zgodnie z pewnym kryterium. Oprócz określenia kryteriów jego przygotowanie wiąże się z zebraniem danych, przeanalizowaniem ich, uporządkowaniem i opublikowaniem [7]. Rankingi różnią się od siebie metodą tworzenia, obejmują całe szkoły bądź tylko programy lub kierunki studiów. W zależności od tego, kto jest ich twórcą, przyjmują odmienne kryteria, w wyniku czego te same uczelnie w różnych rankingach mogą znaleźć się na różnych pozycjach.

Na poprawę poziomu uczelni mają wpływ między innymi takie elementy, jak jakość kształcenia i programów studiów, pozycja szkoły w rankingach, infrastruktura, dostęp do kadry naukowo-dydaktycznej, współpraca międzynarodowa oraz postrzeganie szkoły w środowisku naukowym i przez przyszłych pracodawców. Szkołom zależy na podnoszeniu poziomu kształcenia ze względu na dużą konkurencję oraz konieczność zabiegania o studentów w dobie niżu demograficznego [10].

Rankingi można podzielić na światowe i krajowe. Do najważniejszych rankingów międzynarodowych należą: *Academic Ranking of World Universities*, *Times Higher Education – QS World University Ranking*, *Webometrics*, *Eduniversal Masters Ranking* oraz *U-Multirank*.

RANKINGI ŚWIATOWE

Academic Ranking of World Universities to pierwszy Międzynarodowy Ranking Uniwersytetów, który został opublikowany w Internecie w 2003 roku. Został zainicjowany przez Instytut Szkolnictwa Wyższego Uniwersytetu w Szanghaju (Shanghai Jiao Tong University). Autorzy rankingu uszeregowali szkoły wyższe według wyników działalności dydaktycznej i badawczej [6].

Podczas zestawiania rankingu autorzy brali pod uwagę następujące wskaźniki: *Alumni* określa całkowitą liczbę absolwentów uczelni, którzy otrzymali Nagrodę Nobla i Medal Fieldsa; *Award* określa całkowitą liczbę pracowników uczelni, którzy otrzymali Nagrodę Nobla w dziedzinie fizyki, chemii, medycyny i ekonomii oraz Medalu Fieldsa w dziedzinie matematyki; *HiCi* to liczba często cytowanych naukowców w 21 szeroko zdefiniowanych kategoriach tematycznych w ramach nauki o życiu, medycyny, nauk fizycznych, inżynieryjnych i społecznych; *N&S* określa liczbę artykułów opublikowanych w czasopismach *Nature* i *Science*, *SCI* wskazuje całkowitą liczbę artykułów zawartych w indeksach *Science Citation Index – Expanded* i *Social Science Citation Index*, *Size* to iloraz pięciu wymienionych wskaźników oraz liczby pełnoetatowych pracowników akademickich [6].

Times Higher Education – QS World University Ranking jest rankingiem wspomagany przez firmę Thomson Reuters. Jego wyniki, prezentowane w formie

tabel, przedstawiają wydajność światowych uczelni wyższych z uwzględnieniem następujących wskaźników:

- Nauczanie (30% ogólnej punktacji rankingowej). Wskaźnik ten pomaga określić wydajność nauki i środowiska edukacyjnego z perspektywy studenta i instytucji akademickiej. Składa się na niego pięć oddzielnych wskaźników: prestiż instytucji w dziedzinie prowadzonych badań i nauczania oraz ich stosunek (15%), stosunek liczby studentów do kadry nauczającej (4,5%), stosunek liczby doktoratów obronionych na uczelni do licencjatów (2,25%), liczba doktoratów nagrodzonych w różnych dyscyplinach (6%), przełożenie dochodu instytucji na liczbę pracowników akademickich (2,25%) [16].

- Badania prowadzone na uczelni przez naukowców i studentów (30%). Na ten wskaźnik składają się trzy elementy. Najwyżej punktowana jest reputacja uczelni (18%). Ten kontrowersyjny wskaźnik oblicza się go na podstawie corocznej ankiety akademickiej. Wskaźnik *income* jest znormalizowany i uwzględnia odrębny profil każdej uczelni, co odzwierciedla fakt występowania różnic w dotacjach dla uczelni technicznych i np. humanistycznych (6%). Wskaźnik *volume* stanowi liczbę artykułów opublikowanych w czasopismach, które są indeksowane w bazach Thomson Reuters. Daje to wyobrażenie o jakości tych prac i o samej instytucji (6%).

- Cytowania (30%). Wskaźnik ten stanowi najbardziej istotny element w całym rankingu. Dane do jego obliczania pobiera się z bazy danych Web of Science firmy Thomson Reuters. Nie uwzględnia się uczelni, które publikują mniej niż 200 artykułów rocznie. Cytowania pozwalają sprawdzić, w jakim stopniu dana uczelnia przyczyniła się do rozwoju wiedzy i udostępniania jej całemu światu. Dane te są w pełni znormalizowane i odzwierciedlają różnice między różnymi dziedzinami wiedzy.

- Przychody w branży, zwłaszcza innowacyjność (2,5%). Wskaźnik ten określa, w jakim stopniu przedsiębiorcy są skłonni zapłacić za badania i umożliwić uczelni pozyskanie funduszy na konkurencyjnym rynku komercyjnym.

- *Outlook international*, czyli postrzeganie ludzi oraz badań naukowych w skali międzynarodowej. Stanowi on 7,5% w ogólnej punktacji rankingowej i uwzględnia trzy czynniki: zdolność przyciągania studentów i doktorantów z całego świata (2,5%), zatrudnienie na uczelni najlepszych wykładowców, ich rangę i popularność w świecie nauki (2,5%), proporcje całkowitej liczby artykułów w czasopismach zagranicznych z przynajmniej jednym współautorem zagranicznym (2,5%) [16]. W rankingu nie są brane pod uwagę uczelnie, które nauczają tylko w wąskiej dziedzinie oraz takie, które w ciągu ostatnich 200 lat (do 2006 r.) opublikowały mniej niż 1000 artykułów afiliowanych przez daną uczelnię.

Webometrics Ranking of World Universities jest przygotowywany przez CSIC (Consejo Superior de Investigaciones Científicas) – Najwyższą Radę Badań Naukowych w Madrycie. Pierwszy ranking został opublikowany w 2004 roku. Ranking ten, aktualizowany co pół roku, opiera się na wskaźnikach socjometrycznych i bibliometrycznych. Brane są w nim pod uwagę kryteria innego rodzaju niż w pozostałych, mogłyby się zdawać mało istotne. Komisja ocenia uczelnię pod względem komunikacji

studenta z uczelnią przez Internet, objętość i wpływ stron internetowych uczelni, udostępnianie w sieci materiałów naukowych, materiałów z zajęć i repozytoriów wiedzy. Dokonywane są również badania dorobku naukowego (publikacje w branżowych czasopismach, udział w konferencjach, monografie) [12]. W rankingu nie są więc analizowane osiągnięcia naukowe, ale opiera on się raczej na materiałach udostępnianych w Internecie przez poszczególne uczelnie. *Webometrics* bierze również pod uwagę informacje na temat instytucji, jej agend oraz grup badawczych [3].

Ranking *Eduuniversal* porównuje 4000 kierunków na 465 uczelniach w 153 krajach. W rankingu tym dokonano podziału na 30 specjalizacji i na regiony świata. Podstawowymi wskaźnikami są: reputacja programu studiów, możliwość rozwoju kariery zawodowej po studiach oraz przyszłe zarobki w pierwszym miejscu pracy. Pod uwagę brane są również oceny studentów oraz ich satysfakcja ze studiów. *Eduuniversal Masters Ranking* bierze pod uwagę wyłącznie najlepsze szkoły biznesu na całym świecie. Ranking ten obejmuje następujące programy: Masters, Masters of Science, Masters of Arts, MBA i specjalistyczne MBA, executive MBA [13].

Na 2014 rok planowana jest premiera nowego międzynarodowego rankingu szkół wyższych firmowanego przez Komisję Europejską. Nowy ranking będzie nosić nazwę *U-Multirank* i obejmie minimum 500 uczelni wyższych z całego świata. Wśród nich znajdzie się ponad 40 polskich uczelni zarówno publicznych, jak i prywatnych. *U-Multirank* ma być aktualizowany raz w roku. Udział w ankiecie poprzedzającej zestawienie informacji na temat szkół był dobrowolny, jednak już dziś wiadomo, że niektóre prestiżowe uczelnie zbagatelizowały formularz informacyjny o uczelni i nie odpowiedziały na apel Komisji Europejskiej. Ranking ten nie będzie mieć postaci tradycyjnego rankingu, czyli zestawienia tabelarycznego, lecz formę opisową, czyli będzie zawierać rozbudowane informacje na temat uczelni. Ranking ukaże się w układzie alfabetycznym. Pod uwagę będą brane takie grupy kryteriów, jak jakość kształcenia, poziom badań naukowych, sukcesy w transferze wiedzy, stopień umiędzynarodowienia oraz zaangażowanie regionalne. Zostanie również dokonany podział uczelni według czterech kategorii tematycznych: studia biznesowe, inżynieria mechaniczna, elektrotechnika i fizyka. Przyjęcie takiej formy rankingu ma na celu polepszenie pozycji uczelni europejskich wśród innych państw świata. Głównym inicjatorem projektu była Francja, która nie była usatysfakcjonowana niską oceną francuskich ośrodków badań naukowych w 2008 roku w rankingu szanghajskim [11].

RANKINGI KRAJOWE

W Polsce są opracowywane rankingi o zasięgu międzynarodowym. Do najważniejszych zaliczamy rankingi przygotowywane przez czasopisma *Rzeczpospolita* /*Perspektywy*, *Wprost*, *Polityka* i *Newsweek*.

Ranking Rzeczypospolitej/Perspektyw jest przygotowywany od 1999 roku, nad jego opracowaniem czuwa Kapituła Rankingu, którą tworzą przedstawiciele szkolnictwa wyższego i przyszli pracodawcy [1]. Ranking uwzględnia podział na uczelnie publiczne i niepubliczne. Publiczne są dodatkowo dzielone na akademickie i państwowe wyższe szkoły zawodowe, a niepubliczne na magisterskie i licencjackie [15]. Rozpatrywane jest 29 kryteriów, które obejmują 4 grupy: prestiż, siła naukowa, warunki studiowania i umiędzynarodowienie studiów [15]. Prestiż (25%) wiąże się z renomą uczelni, znaczeniem, jakie mają jej pracownicy w środowisku naukowym, a także jej absolwenci. Siła naukowa (40%) dotyczy jakości kształcenia, na które składa się m.in. możliwość uzyskania tytułu magistra, doktora oraz akredytacje, działalność badawcza i naukowa pracowników w postaci publikacji, współpraca międzynarodowa (wyjazdy pracowników dydaktycznych i studentów za granicę) [8]. Warunki studiowania (25%), czyli dostępność do stanowisk komputerowych, zasobów bibliotecznych, liczba miejsc w domach studenckich, w czytelnich, działalność kół i organizacji studenckich, działalność sportowa i osiągnięcia w tym zakresie. Umiędzynarodowienie studiów (10%), a więc: wymiana zagraniczna, liczba studentów zagranicznych, kierunki prowadzone w językach obcych [1].

Ranking Wprost to najstarszy krajowy ranking, który jest przygotowywany od 1994 roku. Analizuje wszystkie uczelnie z wyjątkiem szkół wojskowych i teologicznych. Osobno przedstawiane są uczelnie państwowe i niepaństwowe, a także kierunki nauczania [8]. Ranking cieszy się popularnością wśród przedsiębiorców i młodzieży. Uczelnie są badane ze względu na zaplecze intelektualne (60%), jakość kształcenia (20%), warunki studiowania i szanse kariery zawodowej (20%) [8]. Na zaplecze intelektualne składa się sposób kształcenia, czyli uprawnienia magisterskie, zawodowe i uprawnienia do nadawania tytułu doktora habilitowanego, poziom wydziałów, instytutów i katedr (akredytacje), osiągnięcia naukowe pracowników (tytuły profesorskie, staże i wykłady zagraniczne), jakość pracy naukowej (publikacje międzynarodowe), a także granty [15]. Do jakości kształcenia zaliczamy programy nauczania, kadre dydaktyczną, zaplecze biblioteczne i nauczanie języków obcych. Na warunki studiowania składa się baza materialna, stypendia, koszt kształcenia i baza rekreacyjno-socjalna [15]. Szanse kariery zawodowej dotyczą natomiast zatrudniania przez pracodawców absolwentów z danej uczelni, wynagrodzenia oraz możliwości awansu [8]. Ranking Wprost jest sporządzany przez osoby niezwiązane ze środowiskiem akademickim, dlatego cenią go szkoły niepubliczne [9].

Ranking Polityki porównuje kierunki studiów, a nie całe uczelnie. Publikowany jest od 2000 roku. Pod uwagę bierze takie kierunki, jak ekonomia–zarządzanie, polityka, pedagogika, psychologia, prawo, politologia, informatyka i socjologia. Uczelnie są analizowane z podziałem na publiczne i niepubliczne [15]. Szkoły ocenia się według pozycji akademickiej (25%): uprawnień magisterskich i doktorskich, liczby uzyskanych grantów, akredytacji; potencjału kadrowego (20%): dorobku naukowego pracowników, liczby pracowników dydaktycznych z tytułami, badań naukowych; orientacji na studenta (20%): jakości zajęć ocenianej przez studentów, stypendiów

i pomocy materialnej, możliwości nauki języków obcych, aktywności pozadydaktycznej; kontaktów z otoczeniem (15%): akademików, wymiany zagranicznej, studiów podyplomowych, liczby studentów spoza województwa w porównaniu do ogólnej liczby osób studiujących; selekcyjności (10%): liczby osób przyjętych na studia na pierwszy rok, a także infrastruktury (10%): zasobów bibliotecznych i wyposażenia, stanowisk komputerowych, dostępu do technologii informatycznej [8]. Jest to ranking, który obejmuje wiele czynników, przez co jest bardzo użyteczny.

Ranking Newsweeka, najmłodszy spośród omówionych rankingów, jest publikowany od 2002 roku i opiera się na ocenie pracodawców. Głównym jego celem jest zbadanie poziomu przygotowania absolwentów przez uczelnie do podjęcia pracy [8]. Obejmuje tylko jedno kryterium, które wiąże się z zatrudnianiem absolwentów.

Wszystkie omówione polskie rankingi są przygotowywane na podstawie ankiet, które są rozsyłane do danych uczelni lub – jak ranking sporządzany przez Newsweek – do firm i instytucji. Treść ankiet jest weryfikowana na podstawie danych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego i Głównego Urzędu Statystycznego [15].

KRYTERIA OCENY UCZELNI WYŻSZYCH

Jak wynika z przedstawionej analizy, rankingi są opracowywane według różnych kryteriów. Mimo że nie zawsze odzwierciedlają one rzeczywistość, ich znaczenie będzie rosło [15]. Każdego roku absolwenci szkół ponadgimnazjalnych czekają na nie, gdyż pomagają im w wyborze odpowiedniej uczelni. Rankingi dostarczają również wiedzy o sytuacji polskiego szkolnictwa wyższego [2].

Kryteriów oceny uczelni wyższych i bibliotek akademickich biorących udział w rankingach jest tak wiele, jak wiele jest samych rankingów. Kryteriami są wskaźniki, które składają się na ocenę całej uczelni, dlatego nie możemy mówić o standardach oceny, lecz jedynie o jej kryteriach. W omówionych rankingach polskich i zagranicznych uwzględnia się kryteria związane z działalnością naukowo-badawczą uczelni oraz z jej działalnością dydaktyczną. Kryteria związane z działalnością naukowo-badawczą uwzględniają laureatów prestiżowych nagród naukowych, cytowania publikacji, publikacje artykułów w prestiżowych indeksowanych czasopismach naukowych o zasięgu międzynarodowym, prestiż uczelni w dziedzinie prowadzenia badań, udział w zagranicznych konferencjach, poziom badań naukowych, pozyskiwanie grantów na badania naukowe. Na główne kryteria związane z działalnością dydaktyczną składa się stosunek liczby studentów do kadry nauczającej, innowacyjność, umiędzynarodowienie (liczba studentów i doktorantów zagranicznych, wymiana zagraniczna), liczba wykładowców międzynarodowych z renomą w kręgach naukowych, komunikacja studenta z uczelnią poprzez Internet, tworzenie repozytoriów wiedzy, reputacja programu studiów, możliwość rozwoju kariery zawodowej po studiach, opinie studen-

tów i ich satysfakcja ze studiów, jakość kształcenia, warunki studiowania, akredytacja, zaplecze biblioteczno-informacyjne.

Kryteria oceny bibliotek akademickich uwzględniają zbiory biblioteczne (książki, czasopisma, zbiory specjalne), infrastrukturę (powierzchnię biblioteki, liczbę miejsc w czytelni, liczbę komputerów dla użytkowników), udostępnianie zbiorów (liczbę potencjalnych użytkowników, zbiory w wolnym dostępie, liczbę odwiedzin w czytelni, liczbę wypożyczeń międzybibliotecznych), usługi informacyjne, dydaktykę (liczbę godzin przeznaczonych na szkolenia studentów, liczbę studentów przeszkolonych w ciągu roku), wydawnictwa własne, współpracę bibliotek, organizację wystaw, szkoleń, konferencji o zasięgu międzynarodowym, aktywność zawodową pracowników, zaplecze informacyjne (łatwy i przyjazny w obsłudze interfejs strony domowej biblioteki), dostęp do zróżnicowanych tematycznie baz danych, książek i czasopism w wersji elektronicznej, tworzenie bibliotek cyfrowych i repozytoriów wiedzy.

Dobra pozycja szkoły wyższej na rynku jest wypracowywana przez długi czas. Duże znaczenie mają tutaj działania marketingowe [2]. W tych działaniach i w podnoszeniu rangi może pomóc biblioteka, która podobnie jak inne jednostki zajmuje ważne miejsce w strukturze całej uczelni [12]. Ocena biblioteki mieści się wśród kryteriów, które są brane pod uwagę przy sporządzaniu rankingów. Aby dobrze się prezentować, musi być biblioteką przyjazną i nowoczesną, taką, która potrafi zaspokoić oczekiwania użytkowników.

Każda grupa użytkowników (największą stanowią studenci) ma różne potrzeby. Do każdej z nich biblioteka powinna starać się dotrzeć, aby udowodnić, że jest potrzebna. Biblioteka może promować uczelnię dzięki swoim usługom i zasobom [12]. Wysoka jakość usług bibliotecznych, skuteczność i wydajność poprawiają wizerunek biblioteki, co wpływa na postrzeganie szkoły wyższej [4].

W ankietach wypełnianych przez uczelnie odnośnie do bibliotek brane są pod uwagę następujące czynniki: zaplecze biblioteczno-informacyjne (łatwa w obsłudze strona internetowa z przyjaznym interfejsem, dostęp nie tylko do katalogu macierzystej biblioteki, lecz również linki do stron internetowych innych uczelni, dostęp do czasopism i książek w wersji online oraz do zróżnicowanych tematycznie baz danych), jakość kształcenia i warunki studiowania, a także liczba woluminów w bibliotece i prenumerowanych czasopism krajowych i zagranicznych, liczba miejsc w czytelni i stanowisk komputerowych.

Duży wpływ na podnoszenie prestiżu uczelni ma posiadanie biblioteki cyfrowej i wydawanie przez szkołę własnego czasopisma [5]. Taka biblioteka pozwala dotrzeć do większej liczby czytelników. Dostęp do materiałów znajdujących się w bazie daje wgląd do tego, czym dysponuje biblioteka oraz jakie są rezultaty pracy naukowej, gdyż znajdują się tu publikacje pracowników naukowych danej uczelni. Dobrze funkcjonujące i widoczne w sieci repozytorium wiedzy podnosi miejsce szkoły w rankingach, zwłaszcza światowych [5].

Satysfakcja czytelników z oferowanych usług wpływa na lepszą opinie o bibliotece. W celu poprawy jakości studiowania na uczelniach powstają nowe budynki, laboratoria,

podobnie rozwijają się biblioteki [12]. Stają się bardziej nowoczesne, by stworzyć odpowiednie warunki dla studentów. Wiele uczelni ma punkty informacji normalizacyjnej, potrzebne zwłaszcza w szkołach technicznych. Biblioteki kupują stale nowe podręczniki, by studenci mogli przygotowywać się do zajęć, stwarzają właściwe zaplecze intelektualne i naukowe. Warunki studiowania są ważnym czynnikiem branym pod uwagę w rankingach, dlatego istotne jest, aby użytkownicy mieli dobrą opinię o bibliotece i o samej uczelni, gdyż to stanowi reklamę i przyciągnie przyszłych studentów. Uczelnie mają podpisanych wiele umów ze szkołami partnerskimi, dzięki czemu studenci i pracownicy naukowcy mogą wyjeżdżać za granicę. Dzięki tym działaniom uczelnia może się promować nie tylko w środowisku lokalnym, ale także światowym. Takie wyjazdy dają również możliwość nawiązania nowych kontaktów. Mogą brać w nich udział także bibliotekarze. Innym działaniem o zasięgu międzynarodowym, jakie może podejmować biblioteka, jest organizowanie konferencji i udział w nich. Lokalnie biblioteki organizują różnego rodzaju szkolenia i kursy, które mają ułatwić studentom i kadrze naukowej funkcjonowanie na uczelni. Przygotowują także wystawy książek zagranicznych oraz biorą udział w festiwalach.

Cennym elementem kształtującym wizerunek są publikacje pracowników bibliotek wydawane w materiałach polskich i zagranicznych. Publikacje te wskazują na działalność naukową bibliotekarzy. Dobrze przygotowane informatory o księżnicy, jej ofercie i zasobach dają możliwość zapoznania się z biblioteką [12]. Umieszczanie na stronie internetowej biblioteki aktualnej listy zakupionych książek, oferowanie czasowego dostępu do interesujących elektronicznych zasobów, organizowanie różnego rodzaju kiermaszów [12] (nie tylko książek) i wystaw to tylko niektóre czynności, jakie może podejmować biblioteka w celu promowania uczelni. Oprócz tego w niektórych bibliotekach są zatrudnione osoby z odpowiednim przygotowaniem, które współpracują z pracownikami naukowymi.

W związku z ogromną konkurencją na rynku działania marketingowe podejmowane przez uczelnie są bardzo ważne. Dotyczy to zwłaszcza uczelni niepaństwowych, oferujących studia odpłatne. Jednak problem zmniejszenia liczby studentów może dotyczyć także szkół państwowych. Działania podejmowane przez uczelnie powinny być ukierunkowane na to, aby szkoła była bardziej widoczna, by nie tylko utrzymała dotychczasowych studentów, ale pozyskiwała nowych. Biblioteka może w tym pomóc przez podnoszenie jakości swoich usług, tworzenie przyjaznej atmosfery oraz budowanie pozytywnego wizerunku w środowisku akademickim i poza nim.

LITERATURA

- [1] Białas T., Langerfeld H., *Rankingi uczelni wyższych jako narzędzie benchmarkingu*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Administracji i Biznesu w Gdyni, 2002 (3), 16 [online], [dostęp 26.03.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.wsaib.pl/files/biblioteka/zasoby_cyfrowe/Zeszyty%20Naukowy4.pdf>.
- [2] Czelusta K., *Dobra uczelnia to prestiż. Wizerunek ma znaczenie!* [online], [dostęp 4.02.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://biznestrend.pl/artykuly/69/Dobra-uczelnia-to-prestiz-Wizerunek-ma-znaczenie>>.

- [3] Dlastudenta.pl [online], [dostęp 20.03.2013]. Dostępny w Internecie: <http://studia.dlastudenta.pl/artykul/Webometrics_Ranking_ocenil_polskie_uczelnie,89938.html>.
- [4] Jazdon A., Pasztaleniec-Jarzyńska J., *Analiza funkcjonowania bibliotek założenia projektu AFB*, [online], [dostęp 26.03.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.sbp.pl/artykul/?cid=9640&prev=1>>.
- [5] Karwasińska W., *Dostęp i prestiż. Forum Książki*, 2012 (2) [online], [dostęp 26.03.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://forumakademickie.pl/fk/2012/02/dostep-i-prestiz/>>.
- [6] Liu N.C., Cheng Y., *Międzynarodowy Ranking Uniwersytetów – metodologia i problemy*, Nauka i Szkolnictwo Wyższe, 2005, 26 (2), 7–18.
- [7] *O rankingu szkół wyższych 2012* [online], [dostęp 5.03.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.perspektywy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=5155&Itemid=906>.
- [8] Okoniewska M., *Rankingi – informacja czy reklama?* Forum Akademickie, 2007 (5) [online], [dostęp 11.02.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://forumakademickie.pl/fa/2007/05/rankingi-informacja-czy-reklama/>>.
- [9] Pawłowski K., *Rankingi i akredytacje, ich wpływ na markę szkoły wyższej działającej na konkurencyjnym rynku – artykuł dyskusyjny* [online], [dostęp 4.02.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.krzysztofawlawski.pl/okiem.php?mode=rankingi_akredytacje>.
- [10] *Ranking szkół wyższych: dwa światy nauki*, Wprost 2012 (20) [online], [dostęp 15.02.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.wprost.pl/ar/321874/Ranking-szkol-wyzszych-dwa-swiaty-nauki/?I=1526>>.
- [11] Rzeczpospolita.pl [online], [dostęp 01.04.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.rp.pl/artykul/10,989434-Nowy-ranking-uczelnia.html?p=2>>.
- [12] Sójkowska I., *Promocja biblioteki akademickiej: doświadczenia Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej*, [w:] *Biblioteki Naukowe w Kulturze i Cywilizacji. Działania i codzienność*, t. 1, H. Ganińska (red.), Poznań 15–17.06.2005, Poznań 2005, 22–134.
- [13] Sprawnik.pl [online], [dostęp 20.03.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.sprawnik.pl/artykuly,10222,15025,polskie-uczelnie-w-rankingu-eduniversal>>.
- [14] Students.pl [online], [dostęp 20.03.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.students.pl/studia/kultura/details/67042/Najlepsze-uczelnie-na-swiecie-2013-Ranking-Webometrics>>.
- [15] Szubzda E., *Informacyjna rola rankingów szkół wyższych*, Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej, *Ekonomia i Zarządzanie*, 2008 (13), 105–113.
- [16] *Times Higher Education* [online], [dostęp 25.02.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/>>.
- [17] *Wpływ rankingów międzynarodowych i krajowych na funkcjonowanie szkół wyższych*, [w:] *Analiza strategii, modeli działania oraz ścieżek ewolucji wiodących szkół wyższych na świecie. Raport z badania*, Warszawa 2010, 12–14.

ROLE AND IMPORTANCE OF LIBRARIES IN DEVELOPING OF ACADEMIC RANKING
AND ITS IMPACT ON THE QUALITY OF TEACHING
AND ASSESSMENT OF UNIVERSITIES IN POLAND AND AROUND THE WORLD

Main rules and aims of the making of university rankings have been discussed. International and Polish rankings such as *Academic Ranking of World Universities*, *Times Higher Education – QS World University Ranking*, *Webometrics*, *Eduniversal Masters Rankings*, *Perspektywy*, *Wprost*, *Polityka* and *Newsweek* have been presented. An attempt was made to present standards of higher education located in the rankings, as well as to place libraries in this process by determining their impact on the position of academic institutions in the ranking. The paper also discuss the contribution and role of libraries in building the prestige and promotion of its efforts to improve the quality and level of education at the university.

CZEŚĆ III
DOKUMENTOWANIE
I ANALIZA DOROBKU NAUKOWEGO

Barbara Woźniak
Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin
e-mail: b.wozniak@umcs.pl

DOKUMENTACJA DOROBKU NAUKOWEGO PRACOWNIKÓW WYŻSZYCH UCZELNI. ROLA BIBLIOTEK W BUDOWANIU SPOŁECZEŃSTWA WIEDZY

Gromadzenie, rejestrowanie i udostępnianie informacji o dorobku naukowym pracowników uczelni macierzystej to zadania wpisane w działalność bibliotek akademickich, realizowane w różnorodny sposób, np. w formie bibliografii drukowanych czy baz danych. Wielokrotnie były też przedmiotem badań, opracowań, dyskusji, co uzasadnia dynamika zmian, jakie zachodzą w ich obrębie. Aktualne są pytania dotyczące sposobu ich realizacji, zakresu, funkcjonalności, rzeczywistej wartości czy wkładu w budowanie tzw. społeczeństwa wiedzy. Stąd kolejna próba przedstawienia działalności dokumentacyjnej bibliotek uczelni wyższych poprzez tworzone przez nie bibliografie dorobku naukowego czy w węższym zakresie poprzez bibliografie publikacji – piśmiennictwa pracowników.

WPROWADZENIE

Współczesne biblioteki, szczególnie naukowe, wypełniając i często definiując na nowo swoje funkcje, starają się wpisać w strukturę kształtującego się społeczeństwa wiedzy. Dotyczy to przede wszystkim obszaru zarządzania zasobami wiedzy i tworzenia dostępu do informacji czy w szerszym kontekście *mediacji pomiędzy zasobami komunikacyjnymi – także tymi z sieci (...) – a publicznością skupioną wokół biblioteki* [23]. Uwidacznia się to również w realizowanej od wielu lat działalności dokumentacyjnej, głównie bibliograficznej, odnoszącej się do gromadzenia, rejestrowania i udostępniania informacji o dorobku naukowym pracowników uczelni macierzystych. Badania, bogata literatura oraz informacje umieszczone na stronach internetowych bibliotek umożliwiają wychwycenie zmian, jakie zachodziły nie tylko w obrębie założeń teoretycznych, ale przede wszystkim w praktyce bibliograficznej. Pozwalają określić charakter omawianych bibliografii, ich cel oraz funkcję, a przez to odpowiedzieć na pytania dotyczące ich wartości i miejsca w społeczeństwie wiedzy. Umożliwiają określenie wkładu, jaki za ich pośrednictwem mają biblioteki szkół wyższych

w procesie budowania społeczeństwa, dla którego wiedza jest rzeczywistym czynnikiem rozwoju.

SPOŁECZEŃSTWO WIEDZY I BIBLIOGRAFIA DOROBKU NAUKOWEGO PRACOWNIKÓW WYŻSZYCH UCZELNI – DEFINICJE, KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA

Społeczeństwo wiedzy, uważane za kontynuację społeczeństwa informacyjnego, jest nową formą społeczeństwa obywatelskiego. *W społeczeństwie tym – jak stwierdza K. Denek – wiedza jest źródłem kapitału ludzkiego i jeszcze bardziej niż kiedykolwiek przejawia cechy zasobu, nie przestając być jednocześnie dobrem publicznym* [7]. Według L.W. Zachera społeczeństwa, ewoluując, organizują się wokół pewnych „spraw”: społeczeństwo informacyjne (kontakt i dostępu) wokół informacji, społeczeństwo wiedzy (rozważne, refleksyjne, mądre) wokół wiedzy, a *wiedza to informacja poukładana, powiązana, usystematyzowana, dająca się stosować do celów zarówno kognitywnych, jak i utylitarnych*. Natomiast społeczeństwo oparte na wiedzy to takie, *które nie tylko jest wykształcone i stosuje wiedzę, ale które generuje więcej wiedzy, dbając przy tym o właściwą strukturę jej zasobów, które – w procesie wychowania, socjalizacji i edukacji – promuje postawy poznawcze oraz uczy wykorzystania wiedzy dla celów praktycznych* [24]. Zdaniem M. Kleibera społeczeństwo wiedzy jest to *społeczeństwo kreatywne, którego siła opiera się na: wykształconym i stale kształcącym się, otwartym na świat kapitale ludzkim, obywatelskiej organizacji życia społecznego i na gospodarce oddychającej innowacjami* [5]. I. Socha podkreśla rolę, jaką spełniają w nim *sieciowe technologie informacyjne umożliwiające powszechny dostęp do informacji poddanej zabiegom porządkującym, waloryzującym, selekcyjnym*. Zaznacza przy tym, iż społeczeństwo wiedzy wymaga od swoich obywateli zachowań komunikacyjnych i recepcji – ciągłego samokształcenia zarówno w zakresie technologii informacyjnych, jak i wiedzy dziedzinowej oraz umiejętności korzystania nie tyle z informacji, ile z całego „systemu wiedzy” oraz myślenia nie tylko faktograficznego, analitycznego, lecz w większym zakresie syntetyzującego, generalizującego, kreatywnego [19].

W skład systemu wiedzy, jaki ma do dyspozycji kształtujące się społeczeństwo, wchodzi również bibliografie dorobku pracowników uczelni wyższych, których inicjatorami i organizatorami są biblioteki w ramach działalności dokumentacyjnej. Miejsce, rolę oraz wartość tych bibliografii określa z jednej strony naukowy charakter wiedzy, jaki dostarczają, z drugiej ich specyfika, cel oraz funkcje, jakie spełniają.

Bibliografie dorobku naukowego pracowników uczelni wyższych tworzone przez biblioteki są bibliografiami zespołów osobowych i należą do grupy bibliografii specjalnych. M. Dembowska zdefiniowała ten typ bibliografii jako *spis rejestrujący prace zespołów osób będących członkami jednej instytucji lub organizacji, bądź osób two-*

rzących określoną grupę społeczną [6]. Najczęściej są to instytucjonalne wykazy podmiotowe. Obszerną definicję i założenia metodyczne, w tym sposoby i kryteria gromadzenia materiału, zasady sporządzania opisów oraz układ omawianej bibliografii opracowały E. Słodkowska i J. Wilgat [18]. Część z proponowanych przez nie założeń nie straciła na aktualności, chociażby dobór materiału ograniczony do prac napisanych w okresie przynależności do danej grupy, uznanie prac edytorskich i przekładowych, obowiązek tworzenia opisu bibliograficznego z autopsji i opatrywania go adnotacjami czy odsyłaczami (jeśli wymaga tego treść lub forma dokumentu), wykorzystywanie ankiety/formularza jako metody zbierania materiału oraz graficzne oznaczanie opisów umieszczonych bez korekty na odpowiedzialność autorów. Jednak w ciągu dziesięcioleci bibliografie dorobku naukowego pracowników uczelni wyższych ewoluowały, co jest szczególnie widoczne w odniesieniu do ich formy wydawniczej, układu i opisu bibliograficznego czy powszechności występowania. Zmianom ulegały także treści w nich zawarte oraz niesiona informacja, czego przykładem mogą być zamieszczone w bibliografiach wartości parametryczne czy cytowania. Transformacji uległy też narzędzia wykorzystywane do tworzenia bibliografii i rozpowszechniania zgromadzonej w nich wiedzy (komputer, Internet), przeistaczając tworzone przez biblioteki i dostępne lokalnie spisy publikacji pracowników w rozbudowane i ogólnodostępne bazy danych – bazy wiedzy. Biblioteki, podtrzymując tradycję oraz wychodząc naprzeciw zróżnicowanym potrzebom i umiejętnościom użytkowników, udostępniają swoje bibliografie równocześnie w wielu formach, wykorzystując zjawisko konwergencji mediów, a hołdując zasadzie nieograniczonej dostępności wspierają inicjatywę ruchu Open Access (Otwartej Nauki).

CEL I FUNKCJE BIBLIOGRAFII W SPOŁECZEŃSTWIE WIEDZY

Najważniejszym celem tworzenia bibliografii jest dostarczanie wartościowej, to znaczy wiarygodnej, aktualnej i kompletnej informacji na temat publikacji czy szerzej dorobku naukowego pracowników uczelni macierzystych w sposób uporządkowany. Cel ten jest również istotny z punktu widzenia społeczeństwa wiedzy.

W odniesieniu do roli przypisywanej bibliografii sytuacja, zależna od wielu czynników, się zmieniała. Można wnioskować, że pierwotnie podstawowe jej funkcje to: gromadzenie, rejestrowanie i udostępnianie wiadomości na temat osiągnięć naukowych. Wraz z rozwojem wykazów bibliograficznych oraz potrzeb uczelni i jej pracowników (naukowych, administracyjnych) czy innych użytkowników zadania te uległy modyfikacji i zostały rozbudowane, co szczególnie uwidacznia piśmiennictwo [2, 13, 16, 22, 25]. Obecnie bibliografiom tym przypisuje się funkcje: rejestracyjno-archiwizującą, informacyjną, statystyczną, parametryczną oraz promocyjną. Często podkreśla się ich rolę we wspieraniu działalności naukowo-dydaktycznej uczelni i w komunikacji naukowej.

Funkcja rejestracyjno-archiwizująca polega na wpisaniu/zarejestrowaniu i przechowaniu w bibliografii danych zgodnych z przyjętymi założeniami, np. co do zakresu i zasięgu, układu i opisu. Funkcja informacyjna jest realizowana przez dostarczanie informacji tematycznych czy dziedzinowych, ale też przez prezentację osiągnięć naukowych poszczególnych pracowników czy całej uczelni. Funkcja statystyczna koncentruje się głównie na ilościowej analizie zgromadzonych w bibliografii danych i polega na sporządzeniu różnego rodzaju statystyk i rankingów. Jest to tzw. analiza bibliometryczna. Funkcja parametryczna jest związana z oceną jednostek naukowych i stosowaniem wskaźników określających jakość (oddziaływanie) publikacji. Dotyczy to głównie wartości Impact Factor, punktacji KBN/ministerstwa i kategorii ERIH oraz dodatkowo punktacji Index Copernicus. Uczelnie medyczne opracowały własną punktację. Ostatnia z funkcji, marketingowa, polega na promocji uczelni i jej pracowników, szczególnie pod względem osiągnięć naukowych, prowadzonych badań, współpracy, także oferty dydaktycznej.

FORMA WYDAWNICZA I DYNAMIKA ROZWOJU SPISÓW BIBLIOGRAFICZNYCH

E. Słodkowska i J. Wilgat, omawiając bibliografie zespołów osobowych, oparły się na zestawieniach wychodzących w okresie powojennym, *reprezentowanych* – jak stwierdziły – *przede wszystkim przez bibliografie prac uczelni wyższych lub ich poszczególnych zakładów oraz bibliografie prac instytutów naukowo-badawczych i bibliotek naukowych* [18]. Dominację bibliografii pracowników szkół wyższych wśród bibliografii zespołów osobowych tworzonych przez instytucje w Polsce i przez Polaków poza jej granicami w tym czasie potwierdza A. Znajomski. Przedstawił on dynamikę rozwoju oraz specyfikę bibliografii zespołów osobowych, skupiając się głównie na okresie 1945–2004, przytaczając jednocześnie przykłady sięgające pierwszej połowy XIX wieku. Ustalił, że bibliografie instytucji zaczęły intensywniej rozwijać się dopiero na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku oraz na przełomie wieków XX i XXI, na co wpływ miały uwarunkowania społeczno-polityczne oraz gospodarcze [25]. Na lata pięćdziesiąte ubiegłego wieku przypada również rozwój działalności bibliograficznej bibliotek szkół wyższych, które brały udział lub inicjowały tworzenie bibliografii w formie spisów publikacji i dokumentacji naukowo-badawczej pracowników macierzystych uczelni. Przykładem może być wydany w 1954 roku *Wykaz publikacji pracowników naukowych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie ogłoszonych w latach 1944–1954* [10], którego kontynuacją były wykazy publikacji wydawane w kolejnych latach i obejmujące piśmiennictwo od 1972 roku do 1988 roku M. Garczyńska, analizując zasięg chronologiczny bibliografii publikacji pracowników państwowych szkół wyższych, zwróciła uwagę na czas ich powstania. Według niej 32% badanych bibliografii zainicjowano przed 1960 rokiem,

25% w latach 1961–1970, 17% w latach 1971–1980 oraz po 13% w latach 1981–1990 i po 1991 roku. W pierwszej grupie znalazły się m.in. spisy: Akademii Górniczo-Hutniczej, Akademii Medycznej w Białymstoku, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie, Politechniki Częstochowskiej, Gdańskiej, Krakowskiej, Łódzkiej, Poznańskiej, Szczecińskiej, Śląskiej oraz Warszawskiej, Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Wrocławskiego oraz wielu wyższych szkół pedagogicznych i rolniczych [12]. Początkowo były to spisy drukowane, mające różnorodną formę wydawniczą. Ukazywały się zarówno w postaci książek, wydawnictw ciągłych, jak i artykułów czy fragmentów w publikacjach zwartych. Często były poprzedzone kartotekami z fiszkami zawierającymi podstawowe dane o dokumencie, w których ustalano wstępny porządek, układ i charakter bibliografii, jak np. w bibliografii pracowników Politechniki Łódzkiej [20]. Pod wpływem rewolucji technologiczno-informacyjnej bibliografie te zaczęły przybierać charakter dokumentów elektronicznych (tabele, pliki PDF, hipertekstowe wykazy piśmiennictwa), przenoszonych za pośrednictwem różnego rodzaju nośników komputerowych (np. płyt CD) i Internetu. Obecnie występują w postaci baz danych rozpowszechnianych online, wyjątkiem jest System Informacji o Publikacjach Pracowników Uniwersytetu Rolniczego im. H. Kołłątaja w Krakowie, udostępniany tylko w czytelni lub przez katalog biblioteczny. Szczególny rozwój bibliografii dorobku naukowego pracowników, tworzonych przez biblioteki w formie elektronicznej, nastąpił na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, chociaż pierwsze wzmianki pojawiają się już w latach siedemdziesiątych, jak w przypadku bazy dorobku pracowników Politechniki Wrocławskiej DONA (Dorobek Naukowy Pracowników Politechniki Wrocławskiej), w której w 1972 roku zastosowano do opracowania bibliografii system komputerowy (SINT-D) [14].

W 2005 roku A. Bajor i A.E. Adamczyk, analizując polskie bibliografie zespołów osobowych w Internecie, podały wykaz 68 zestawień dotyczących bibliografii pracowników naukowych zarówno uczelni, jak i ich jednostek organizacyjnych czy innych instytucji naukowych. 46 bibliografii tworzyły biblioteki (przede wszystkim główne) uczelni wyższych, w pozostałych przypadkach jako instytucje sprawcze wymienione zostały uczelnie (11) lub ich jednostki organizacyjne (6), np. Katedra Bankowości i Finansów na Wydziale Ekonomicznym UW, Wydział Leśny SGGW, Instytuty Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego i Wrocławskiego. Sześć bibliografii przyporządkowano innym instytucjom naukowym, m.in. Centrum Zdrowia Dziecka, Instytutowi Medycyny Pracy w Łodzi, Instytutowi Archeologii i Etnologii PAN [1].

Na podstawie analizy stron internetowych bibliotek dostępnych za pośrednictwem serwisu EBIB [8] widoczny jest dalszy wzrost liczby bibliografii gromadzących informacje na temat dorobku naukowego. Spośród 104 bibliotek wytypowanych jako biblioteki szkół wyższych 76 podaje informacje o tworzeniu takich bibliografii w formie baz danych. Występują one bez względu na profil uczelni – ogólny, wychowania fizycznego, techniczny, medyczny, przyrodniczy czy mieszany – oraz wielkość i sta-

tus tych szkół (publiczne lub prywatne). Wyjątek stanowią uczelnie teologiczne i seminaria duchowne oraz uczelnie artystyczne – w odniesieniu do pierwszych żadna z bibliotek nie przekazuje informacji o dokumentacji osiągnięć naukowych, natomiast na ogólną liczbę 17 uczelni o profilu artystycznym tylko jedna ma bibliografię – jest to *Bibliografia Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi* o układzie chronologicznym obejmującym lata 1945–2007 i, co jest rzadkością w bibliografiach tego typu, ma charakter podmiotowo-przedmiotowy. Ponadto Biblioteka i Ośrodek Informacji Filmowej Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej w Łodzi prowadzi bazę FILMPOLSKI.PL Nie ma ona jednak charakteru bibliografii instytucjonalnej zespołów osobowych, tylko bazy dziedzinowej.

Oprogramowanie stosowane przez biblioteki do tworzenia omawianych baz jest różne, początkowo jednym z najpopularniejszych narzędzi był pakiet ISIS, stopniowo zastępowany systemem Expertus firmy Splendor® Systemy Informacyjne, poza tym wykorzystywany jest ALEPH firmy ALEPH Polska Sp. z o.o., Promax czy MAK oraz programy własne. Potwierdzają to badania A. Bajor i A.E. Adamczyk [1]. Pakiet programów Expertus, pierwotnie wdrożony na Akademii Medycznej w Poznaniu w 1992 roku, przyjęły i przystosowały do swoich potrzeb biblioteki uczelni innych typów. Obecnie używany jest w 31 bibliotekach. Poza medycznymi są to uniwersytety, akademie wychowania fizycznego, uczelnie rolnicze, techniczne i inne; wymienić wśród nich można: Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach i Szczecinie, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Uniwersytet Gdański, Akademię Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu (od 2005 roku, wcześniej był CDS/ISIS), Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, AWF w Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Akademię Techniczno-Humanistyczną w Bielsku-Białej, Politechnikę Śląską czy Wyższą Szkołę Oficerską Sił Powietrznych w Dęblinie. Expertus jest stosowany do sporządzania nie tylko bibliografii, ale również analiz bibliometrycznych, sprawozdawczości i cytowań. Jest to narzędzie umożliwiające rejestrację dowolnych typów dokumentów w wersjach wielojęzycznych, często z abstraktami i linkami do pełnych tekstów; udostępnia bazy w dostępie online w prostym interfejsie wyszukiwawczym z możliwością sporządzania zestawień tematycznych. Pozwala generować szczegółowe statystyki i analizy bibliometryczne w postaci tabel przydatnych do sprawozdawczości, rankingów i oceny parametrycznej (upowszechnianych w Internecie lub dostępnych tylko w sieci wewnętrznej); na podstawie danych z Web of Knowledge umożliwia tworzenie bazy cytowań; pozwala na eksport danych do systemu Ankieta Jednostki OPI (Ośrodka Przetwarzania Informacji) wykorzystywanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego do oceny działalności instytucji naukowych. Może być wykorzystany do automatycznego wydruku bibliografii w formie roczników i upowszechniania jej na dyskach CD-ROM [9].

Kolejnym systemem wykorzystywanym w 7 bibliotekach do tworzenia bibliografii dorobku naukowego jest ALEPH, który umożliwia przede wszystkim opis różnych

typów dokumentów oraz wyszukiwanie informacji, jednak bez tak dużej liczby indeksów oraz kryteriów zawężania wyników jak system Expertus. Wśród uczelni, które zaimplementowały ALEPH są: Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Akademia Morska w Szczecinie, SGGW w Warszawie, Uniwersytet Opolski, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Politechnika Białostocka, Politechnika Wrocławska oraz Uniwersytet im. J. Giedroycia w Białymstoku. Promax, system firmy Max Elektronik SA, jest używany w trzech bibliografiach: *Bibliografii Publikacji Pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, *Katalogu Prac Magisterskich, Doktorskich i Publikacji Pracowników AWF* w Katowicach oraz w *Bibliografii Dorobku Naukowego Pracowników Uniwersytetu Śląskiego*. Moduł bibliograficzny tego systemu umożliwia tworzenie i wydruk bibliografii, szybki dostęp do abstraktów lub dokumentów źródłowych, obiektów multimedialnych. Interfejsem udostępniającym zawartość tego modułu za pośrednictwem Internetu jest Proweb, który pozwala go przeszukiwać zarówno użytkownikom zarejestrowanym, jak i niezarejestrowanym (jako Anonim). System daje możliwość wyszukiwania poprzez indeksy, słownik oraz wpisanie odpowiedniej frazy [1]. Dwie biblioteki: SGH w Warszawie oraz Uniwersytetu Łódzkiego tworzą bibliografie publikacji pracowników oparte na programie MAK Biblioteki Narodowej. Spośród innych narzędzi bibliograficznych można jeszcze wymienić Q-Series system biblioteczny opracowany przez Electronic Online System (EOS), zastosowany w bazie *Dorobek naukowy Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach* czy bezpłatny system KOHA wykorzystany w *Bazie publikacji pracowników Uniwersytetu Szczecińskiego*. Na potrzeby bibliografii osiągnięć naukowych własne programy opracowały m.in.: Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie (Uczelniane Centrum Informatyki), Akademia Morska w Gdyni, Akademia Medyczna w Lublinie, Politechnika Lubelska, Uniwersytet Warszawski (ICM), Uniwersytet Wrocławski czy Uniwersytet Zielonogórski, który stworzył SKEP (System Komputerowej Ewidencji Publikacji).

Bazy dorobku naukowego mają mniej lub bardziej rozbudowaną postać. Występują więc w formie prostych spisów, baz powiązanych z katalogami, bibliotekami cyfrowymi, pełnymi tekstami, obiektami multimedialnymi. W większości przypadków są to odrębne bibliografie (tzw. bibliografie własne), chociaż mogą też odgrywać rolę platform informacyjnych, jak DONA [15] lub wchodzić w skład repozytoriów czy ogólnouczelnianych zintegrowanych systemów informacyjnych (zarządzania wiedzą). Wśród tych ostatnich wymienić można *Bazę Wiedzy Politechniki Warszawskiej*, w której oprócz publikacji są też informacje m.in. o doktoratach, pracach dyplomowych, projektach, konferencjach.

W odniesieniu do formy wydawniczej bibliografie dokumentujące dorobek naukowy ewoluowały, przechodząc z postaci drukowanej w elektroniczną. Jednak, aby podkreślić ich wzajemną zależność (kontynuację) oraz wychodząc naprzeciw umiejętnościom i potrzebom użytkowników biblioteki, rozpowszechniają je równocześnie w wielu formach. Niektóre poza tworzeniem bazy zdecydowały się prowadzić w dalszym ciągu prace przy bibliografiach drukowanych. Jeśli zostały one zamknięte, część

bibliotek udostępnia je w Bibliotekach Cyfrowych, np.: *Bibliografia Publikacji Pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej czy bibliografia Politechniki Śląskiej w Bibliotece Cyfrowej tej uczelni. Bibliografie publikacji Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu są rozpowszechniane w trzech postaciach: kartoteki, drukowanych bibliografii z lat 1926–2005 w postaci plików PDF oraz bazy.

WIARYGODNOŚĆ, RZETELNOŚĆ, KOMPLETNOŚĆ I AKTUALNOŚĆ BIBLIOGRAFII OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH

Dla wszystkich użytkowników – związanych z uczelnią i spoza niej – istotne jest otrzymanie pełnej, aktualnej, wiarygodnej i uporządkowanej informacji. Takie założenie mają również biblioteki rejestrujące w swoich bibliografiach dorobek naukowy. Aby osiągnąć ten cel, przez wiele lat opracowywały poszczególne etapy tworzenia bibliografii od gromadzenia materiałów, wprowadzania danych zgodnie z ustalonymi zasadami, po korektę i udostępnianie gotowych już spisów. Określiły szczegółowo sposoby zbierania i kryteria doboru materiału (m.in. zasięg autorski, formalno-wydawniczy, językowy i terytorialny czy chronologiczny), opis bibliograficzny, układ. Wszystkie te działania w zasadniczy sposób wpłynęły na jakość informacji zawartej w bibliografii. Jednak, jak podkreślają sami twórcy, o ile udało im się skumulować i udostępnić dane wiarygodne, rzetelne i w dużej mierze aktualne, o tyle najwięcej problemów mają z osiągnięciem ich kompletności. Wśród przyczyn takiej sytuacji wymienia się przede wszystkim: trudności w gromadzeniu materiałów, niewystarczającą współpracę z pracownikami naukowymi, brak lub nieprzestrzeganie aktów prawnych regulujących dokumentację dorobku oraz częstotliwość i ciągłość ukazywania się bibliografii.

Według M. Garczyńskiej prace bibliograficzne są stymulowane przez różne formy zarządzeń, pism okólnych władz poszczególnych uczelni, pism dyrektorów bibliotek czy osób zajmujących się opracowaniem spisów. Z badań tej autorki opublikowanych w 2006 roku wynika, że 62% spośród analizowanych bibliografii powstawało w wyniku takich uregulowań prawnych, a najczęściej (31%) były to zarządzenia rektorów poparte zapisami w statutach [12]. Potwierdza to analiza stron bibliotecznych. W wielu przypadkach zarządzenia aktualizowano w kolejnych latach (2009–2011), pojawiły się też nowe, co było podyktowane m.in. zmianami zasad w finansowaniu uczelni oraz koniecznością poddawania się ocenie parametrycznej, w czym bardzo pomocne były informacje zawarte w bibliografiach dorobku naukowego.

Wewnętrzne regulacje prawne nadal mają decydujący wpływ na sposoby pozyskiwania materiałów do opisów bibliograficznych. Wymagają bowiem od pracowników uczelni dostarczenia w odpowiednim terminie list publikacji lub wykorzystania specjalnych formularzy zgłoszeniowych. Ciekawym tego przykładem jest rozbudowany

system e-zgłoszeń *Bibliografii Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego*. Pracownicy mają w nim do dyspozycji formularze w formatach doc, odt, pdf lub preferowane formularze internetowe, odrębne dla różnych typów publikacji: książki, fragmentu książki, publikacji w czasopiśmie (recenzji/polemiki, artykułu/wywiadu), dla czasopisma, wystawy/koncertu, pracy artystycznej [4]. Innymi sposobami gromadzenia danych bibliograficznych są: analiza rocznych sprawozdań z działalności naukowej i piśmienniczej pracowników, poszukiwania w katalogach, innych bibliografiach i bazach danych, przeglądanie stron internetowych jednostek organizacyjnych uczelni. Niejednokrotnie pracownicy mają również możliwość samodzielnego wprowadzania rekordów do bazy po uprzednim zalogowaniu się do systemu, jak np. w *Bazie Danych Bibliografii Publikacji Pracowników Politechniki Gdańskiej – Katalog Prac Naukowo-Badawczych Politechniki Gdańskiej* lub w *Bibliografii Uniwersytetu Warszawskiego* (tworzonej przez ICM). W pierwszym przypadku dane wprowadzane przez pracownika podlegają korekcie, w drugim – nie. Jest to ważne ze względu na zasady opisu bibliograficznego, jakie przyjęto w bibliografii, oraz jego wiarygodność. W przeważającej części opisy w bibliografiach tworzonych przez pracowników bibliotek uczelnianych są sporządzane z autopsji na podstawie oryginału, w przypadku jego braku w zasobach bibliotecznych autorzy zobowiązani są przedłożyć w bibliotece własny dokument lub jego kopię, ewentualnie fragmenty niezbędne do prawidłowego opracowania. Pracownicy są też proszeni o składanie oświadczeń odnoszących się do afiliacji, wielkości publikacji w arkuszach wydawniczych, recenzji itp. Przyjęło się, że opisy bibliograficzne, które powstały wyłącznie na podstawie informacji od autora, są oznaczane, np. znakami graficznymi.

Kompletność i przede wszystkim aktualność spisów zależy od ciągłości ukazywania się bibliografii. Dotyczy to zarówno częstotliwości pojawiania się aktualnych spisów, jak i wersji drukowanej bibliografii zastępowanej wersją elektroniczną. W przeciwieństwie do wykazów drukowanych ograniczonych procesem wydawniczym elektroniczne bazy danych dają niemal nieograniczone możliwości dodawania rekordów i aktualizowania spisów bibliograficznych. W wykazach drukowanych uzupełnienia mogły pojawić się dopiero w kolejnych tomach. Trudno było także zachować ich aktualność, ponieważ były wydawane z opóźnieniem w stosunku do zawartego w nich materiału (najczęściej od 1 do 2 lat, czasami z większym) i często pojawiały się nieregularnie lub sporadycznie ze względów okolicznościowych (jubileusze, rocznice itp.) [12]. Obecnie duża część baz dorobku naukowego zachowuje ciągłość i jest aktualizowana na bieżąco, o czym świadczy liczba prezentowanych publikacji czy – szerzej – dorobku naukowego pracowników uczelni z kilku ostatnich lat oraz ostatniego (2013) roku. Można tu wymienić: *Bibliografie Publikacji Pracowników Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku*, *Bibliografie Publikacji Pracowników AWF we Wrocławiu*, bazę DONA, bazy publikacji Politechniki Lubelskiej, Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu i Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie i in. Oczywiście wśród elektronicznych wykazów są również bibliografie niekontynuowane oraz takie, przy których prace były zawieszane w określonych latach.

Nie wszystkie biblioteki borykają się w jednakowym stopniu z problemem gromadzenia materiału czy zachowaniem ciągłości w wykazach bibliograficznych, a tym samym z ich kompletnością i aktualnością. W 2006 roku badania ankietowe wykazały, że zaledwie w 6% odpowiedzi (w 3 ankietach) nie zanotowano problemów z kompletnością materiałów, natomiast 45% respondentów gromadzących materiały bibliograficzne na mocy zarządzeń lub pism władz Uczelni stwierdziło niekompletność i niesystematyczność w uzupełnianiu spisów. W dużej mierze zależało to od restrykcyjności zapisów oraz rangi, jaką przypisywano bibliografiom jako jedynemu źródłu wykorzystywanemu do oceny działalności naukowej pracowników (Politechnika Białostocka, AWF w Katowicach); sprawozdawczości, oceny parametrycznej i przy podziale środków finansowych uczelni (ATH w Bielsku-Białej) [12]. Do bibliografii, których zaletą jest kompletność i stała aktualizacja, należy również DONA [15].

KRYTERIA DOBORU MATERIAŁU I SZCZEGÓŁOWOŚĆ OPISU – DANE BIBLIOGRAFICZNE DOSTARCZANE UŻYTKOWNIKOM

Bibliografie dorobku naukowego pracowników jako instytucjonalne, głównie podmiotowe bibliografie zespołów osobowych, rejestrują twórczość osób związanych z uczelnią, przede wszystkim pracowników – również emerytowanych, często doktorantów i coraz częściej studentów. Pojęcie twórczości rozumiane jest tutaj bardzo szeroko, dotyczy bowiem w dalszym ciągu przeważającego w bibliografiach piśmiennictwa, jak również innych form działalności. Widać to już na przykładzie nazw tych spisów: bibliografia publikacji ..., bibliografia piśmiennictwa ..., bibliografia dorobku naukowego czy baza wiedzy. W przypadku piśmiennictwa wykazy obejmują nie tylko prace oryginalne, napisane w całości przez danego autora, ale również przez niego przerobione, redagowane, tłumaczone, opatrzone przedmową oraz prace tworzone wspólnie z innymi autorami. Głównie są to dzieła o charakterze naukowym, ale często biblioteki rejestrują publikacje popularnonaukowe, przejawy działalności artystycznej czy literackiej, uwzględniają utwory będące wynikiem zainteresowań pracowników (wiersze, poezja, itp. – bibliografia Politechniki Lubelskiej). Coraz częściej pojawiają się prace licencjackie, magisterskie i doktorskie napisane pod opieką poszczególnych pracowników oraz rozprawy habilitacyjne (w wielu przypadkach jako odrębne spisy). Rejestruje się dokumenty ogłoszone bez względu na ich język czy miejsce wydania. Oprócz publikacji w wersji drukowanej i elektronicznej niejednokrotnie jest również dokumentowana spuścizna rękopiśmienna czy niepublikowane prace naukowe, badawczo-rozwojowe, ekspertyzy, projekty badawcze (*Bibliografia Prac Pracowników Politechniki Koszalińskiej*, *Niepublikowane Prace Naukowe Pracowników Politechniki Krakowskiej*). Obecnie – podobnie jak w 2006 roku [12] – wiele bibliografii uwzględnia tylko typowe rodzaje publikacji: książki, artykuły, recenzje, sprawozdania, materiały konferencyjne, samoistne piśmienniczo fragmenty większych opraco-

wań. Pojawiają się też opisy innych materiałów: abstrakty, opisy patentowe, wywiady, polemiki czy raporty, postery, katalogi wystaw, druki wydane w związku z wystawą, wzory użytkowe, filmy, nuty, komunikaty, materiały szkoleniowe itp. Najczęstszymi kryteriami selekcji materiału są objętość dokumentu oraz źródło, nie są np. rejestrowane gazety codzienne. Oczywiście w konkretnych przypadkach zależy to od przyjętych założeń, ponieważ niektóre bibliografie uwzględniają np. jedynie prace piśmiennicze pracowników naukowych i dydaktycznych zatrudnionych w uczelni (*Bibliografia Dorobku Piśmienniczego Pracowników Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej*), inne, jak podmiotowo-przedmiotowa *Bibliografia Akademii Sztuk Pięknych im. W. Strzebińskiego w Łodzi*, dokumentują działalność, dorobek naukowy, dydaktyczny i artystyczny uczelni i jej pracowników, dane bibliograficzne na ich temat oraz dokumenty, za których treść i formę odpowiada uczelnia jako autor zbiorowy [3].

Zakres tematyczny tworzonych przez biblioteki spisów przede wszystkim jest zgodny z profilem uczelni i odpowiada uprawianym w niej dyscyplinom naukowym i dydaktycznym oraz działalności badawczej pracowników. Ponieważ bibliografie dorobku naukowego występują w większości polskich uczelni, wiedza którą gromadzą i przekazują dotyczy wielu dziedzin, zagadnień i specjalności. Są to informacje z obszaru nauk humanistycznych, społecznych, ekonomicznych i prawnych, ścisłych i inżynierskich, w tym chemicznych, fizycznych, matematycznych i technicznych, grupy nauk o życiu, czyli nauk biologicznych, farmaceutycznych, medycznych, leśnych, kultury fizycznej, nauk o Ziemi, zdrowiu, rolniczych i weterynaryjnych, nauk o sztuce i twórczości artystycznej – sztuk muzycznych, plastycznych, filmowych i teatralnych. Można stwierdzić, że pod względem tematycznym stanowią one bogate źródło wiedzy, są także uzupełnieniem bieżącej polskiej bibliografii narodowej oraz bibliografii dziedzinowych.

Elektroniczne wersje bibliografii dorobku naukowego uczelni wyższych w większości przypadków są kontynuacją wcześniejszych – drukowanych, np. *Publikacje Pracowników SGGW*, *Bibliografia Publikacji Pracowników Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie*, *Bibliografia Publikacji Pracowników Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego*, baza publikacji pracowników UMK czy *Bibliografia Publikacji Pracowników UMCS* i in.). W ten sposób biblioteki dają użytkownikom do dyspozycji dokumentację dorobku naukowego pracowników swojej uczelni o dużym zasięgu chronologicznym. Jego granicę wytycza najczęściej powstanie uczelni. Na ogół wszystkie dostępne wykazy obejmują XX i XXI stulecie [12]. Wśród bibliografii, których zasięg chronologiczny jest największy, można wymienić *Bibliografię Publikacji Pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu* z publikacjami od 1926 roku, *Bibliografię Prac Doktorskich, Magisterskich i Licencjackich AWF w Krakowie* od 1928 roku, *Bazę Publikacji Pracowników Politechniki Poznańskiej BIBLIO*, od 1936 roku z przerwami do 1946 roku i potem regularnie do 2013 roku. Najwięcej spisów zawiera publikacje wydane od 1945 roku, są to bibliografie Uniwersytetu Medycznego w Gdańsku, Uniwersytetu Medycznego w Warszawie, Politechniki Łódzkiej, Uniwersytetu Wrocławskiego.

W dużej mierze biblioteki, starając się podnieść rangę oraz funkcjonalność bibliografii, nie ograniczają się wyłącznie do informacji bibliograficznej i wychodzą poza podstawowy opis dokumentu. Często rekordy są opatrzone hasłami przedmiotowymi lub słowami kluczowymi w języku polskim i angielskim, streszczeniami i abstraktami (np.: *Bibliografia Publikacji Pracowników Uniwersytetu Łódzkiego*, *Bibliografia Pracowników Politechniki Koszalińskiej*, *Baza Wiedzy Politechniki Warszawskiej*), są również zintegrowane z bazami własnymi, czyli katalogiem bibliotecznym oraz biblioteką cyfrową. Niejednokrotnie z poziomu opisu bibliograficznego można przejść do pełnego tekstu dokumentu z komercyjnych baz danych prenumerowanych przez bibliotekę lub dostępnych bezpłatnie w Internecie jako Open Access. Wykorzystywane są w tym celu adresy URL, DOI czy narzędzia linkujące, np.: LinkSolver (dla artykułów z czasopism elektronicznych) w bazie DONA Politechniki Wrocławskiej. Opisy bibliograficzne, zwłaszcza publikacji w czasopismach, zawierają informacje o punktacji KBN lub właściwego ministerstwa do spraw nauki – obecnie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, są opatrzone wartością wskaźnika Impact Factor, informacją o występowaniu na tzw. Liście Filadelfijskiej czy European Reference Index for the Humanities (ERIH). Biblioteki zaczynają również uzupełniać opisy publikacji o ich cytowania lub tworzyć powiązane z bibliografiami publikacji bazy cytowań, głównie na podstawie Web of Science czy SCOPUS, przykładami są tu: *Bibliografia Publikacji Pracowników Politechniki Krakowskiej* (od 2007 roku), *Cytowania Publikacji Pracowników Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach* czy *Cytowania Publikacji Pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu*. Podane elementy opisu czy rekordu bibliograficznego wzbogacają bibliografie. Wzrasta ich wartość informacyjna, mogą być wszechstronnie wykorzystane i stają się bazami wielozadaniowymi. Jednak nie występują jednocześnie we wszystkich bazach tworzonych przez biblioteki uczelniane. Część bibliografii w dalszym ciągu stanowi jedynie wykaz publikacji, część stara się zintegrować na jednolitej platformie wszystkie dane związane z piśmienniczym dorobkiem naukowym instytucji macierzystej. Przykładem tych ostatnich jest baza DONA Politechniki Wrocławskiej, która umożliwia poprzez wspólny interfejs wyszukiwawczy pozyskanie danych: bibliograficznych (w formacie pełnym lub skróconym); statystycznych (liczba publikacji i dokumentów niepublikowanych dla poszczególnych autorów lub jednostek); pełnych tekstów publikacji (z komercyjnych baz danych e-czasopism prenumerowanych przez bibliotekę, dostępnych bezpłatnie w Internecie oraz innych prac w postaci elektronicznej z zasobów Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej); cytowań na podstawie bazy SCI Expanded i innych baz (Scopus, Google Scholar); bibliometrycznych i naukometrycznych (punktacji artykułów z czasopism wg listy MNiSW, Listy Filadelfijskiej, wskaźnika Impact Factor). Dzięki tak szerokiemu spektrum danych możliwe jest generowanie przekrojowych raportów dla uczelni, jednostek i autorów w różnych przedziałach czasowych, w postaci tekstowej, tabelarycznej i graficznej, pozwalających analizować dorobek kadry naukowej Politechniki Wrocławskiej [15].

Bibliografie dorobku naukowego tworzone przez biblioteki były i są oceniane dość wysoko mimo problemów związanych z powstawaniem spisów oraz dużego zróżnicowania pod względem zgromadzonych danych, a przez to możliwości ich wykorzystania. Tak było w 2006 roku, kiedy 42% ankietowanych pracowników i władz uczelni pozytywnie lub bardzo pozytywnie odniosło się do nich, podkreślając, że spisy używane są do różnych celów, głównie jako sprawozdania z działalności uczonych oraz do oceny parametrycznej. Jedynie 7% respondentów (4 ankiety) wykazało średnie zainteresowanie bibliografią lub jego brak [12]. Analiza informacji zawartych na stronach bibliotek oraz piśmiennictwo potwierdza te wyniki. W większości przypadków bibliografie tworzone przez biblioteki są postrzegane jako wartościowe źródło informacji, choć często niedocenione.

WNIOSKI

Biblioteki, dokumentując dorobek naukowy pracowników uczelni, w istotny sposób wpływają na kształtowanie społeczeństwa wiedzy. Wraz z cennym źródłem, jakim jest bibliografia, wnoszą długoletnią tradycję sporządzania spisów, dopracowane założenia metodyczne oraz bogaty zbiór informacji: uporządkowanej i właściwie sklasyfikowanej zarówno po względem formalnym, jak i merytorycznym, o dużym zasięgu chronologicznym (obejmującym piśmiennictwo XX i XXI wieku), wielod dziedzinowej, wiarygodnej i rzetelnej (sporządzonej na podstawie autopsji, autoryzowanej), dostępnej w sposób nieograniczony, wolny (zwłaszcza opisy/rekordy, pełne teksty w bibliotekach cyfrowych czy Open Access) zarówno w wersji drukowanej, jak i elektronicznej stale aktualizowanej. Uwzględniając potrzeby użytkowników, bibliografie tworzone przez biblioteki są narzędziami wielozadaniowymi. Odgrywają ważną rolę informacyjną, wspomagają proces naukowo-dydaktyczny i komunikację naukową, są uzupełnieniem bieżącej bibliografii narodowej i bibliografii dziedzinowych, propagują wiedzę. Są wykorzystywane do analiz bibliometrycznych i naukometrycznych, stanowiąc podstawę do sporządzania sprawozdań oraz różnego rodzaju statystyk i rankingów. Spełniają coraz częściej funkcję repozytorium, w którym poza opisem bibliograficznym są gromadzone i udostępniane teksty dokumentów. Jednak nie dotyczy to w równym stopniu wszystkich spisów czy baz, co wynika z ich instytucjonalnego charakteru oraz przyjętych założeń. Występują w wielu postaciach: od prostych wykazów, poprzez rozbudowane bazy danych, do platform skupiających wszystkie informacje związane z działalnością naukową pracowników. Zróżnicowana jest też wartość oraz szczegółowość informacji zgromadzonych, zarejestrowanych i rozpowszechnianych za ich pośrednictwem. W większości przypadków tworzone przez biblioteki spisy są niestety niekompletne, przez co nie mogą w pełnym zakresie demonstrować osiągnięć rodzimej instytucji i szerzej – polskiej nauki.

Oddziaływanie i znaczenie bibliografii dorobku naukowego prawdopodobnie byłoby większe, gdyby zrealizowane zostały wysuwane niejednokrotnie postulaty utworzenia konsorcjum bibliotek zajmujących się dokumentacją dorobku, standaryzacji kryteriów i zasad obowiązujących w kolejnych etapach tworzenia spisów bibliograficznych (od gromadzenia i selekcji materiałów po rejestrację, szczegółowość opisu i sposoby udostępniania danych) oraz przekształcenia odrębnych bibliografii w ogólnopolski zintegrowany system informacji z opracowanym jednolitym interfejsem wyszukiwawczym [12, 13]. Z powodu niewdrożenia tych założeń oraz rozwoju centralnego systemu Polskiej Bibliografii Naukowej i powstania bazy cytowań POL-index coraz częściej stawiane są pytania dotyczące przyszłości omawianych bibliografii. Z pewnością nie tracą na wartości pod względem bibliograficzno-informacyjnym, zwłaszcza w odniesieniu do publikacji sprzed 2010 roku, jednak zmniejszy się ich rola jako narzędzia statystycznego i parametrycznego. Będzie to domena PBN i POL-index jako składowych powołanych przez Ministerstwo Systemu Informacji o Szkolnictwie Wyższym POL-on. Jak twierdzą jej twórcy, Polska Bibliografia Naukowa stanie się głównym źródłem informacji o dorobku naukowym jednostek na potrzeby administracji, w jednym miejscu skupiając wiadomości o dokonaniach polskich naukowców oraz jednostek zarówno do ewaluacji, jak i analiz [17]. Baza POL-index z założenia będzie udostępniać informacje o cytowaniach polskich czasopism naukowych (z części B *Wykazu czasopism punktowanych* Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, głównie humanistycznych i społecznych), a zgromadzone w niej informacje będą wykorzystane w procesie oceny czasopism, stanowiąc uzupełnienie innych narzędzi, takich jak ankieta oraz bazy Web of Science [11]. Twórcy obu systemów nie zaimplementowali na większą skalę danych z istniejących już bibliografii dorobku naukowego – na początku tworzenia systemu dane pochodziły z ankiet jednostek z 2009 roku oraz z bibliografii Uniwersytetu Warszawskiego, z której są nadal regularnie pobierane. Zakładają jednak szeroką współpracę z instytucjami tworzącymi bibliografie, m.in. z bibliotekami. Współpraca ta dotyczyłaby głównie przepływu informacji dzięki zarówno ich agregacji z rozproszonych wykazów bibliograficznych (przy jednoczesnej identyfikacji osób i jednostek), jak i implementacji danych z PBN do bibliografii instytucjonalnych. Jednostki nie dysponujące systemami rejestrującymi osiągnięcia naukowe miałyby możliwość prowadzenia na platformie PBN własnej bibliografii. Dotychczas współpracę z PBN podjęły: Politechnika Koszalińska, przekazując informacje z bibliografii prac pracowników, w trakcie pracy nad zaimportowaniem danych są: Politechnika Opolska, Uniwersytet Szczeciński i Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Inne uczelnie zaczęły przygotowania do importu danych, np. Katolicki Uniwersytet Lubelski. PBN współpracuje także z Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Akademią Pedagogiki Specjalnej i Politechniką Łódzką, które *mają wpływ na ocenę funkcjonalności i zgłaszają zapotrzebowanie na funkcje adekwatne do ich potrzeb* [26].

Wobec perspektywy powstania centralnego systemu dokumentującego dorobek naukowy polskich uczelni oraz mając na uwadze dotychczasowe osiągnięcia, biblioteki

szkół wyższych powinny zdecydować, jaką formę współpracy wybrać. Tym samym postanowić, jaki kształt i funkcje będą spełniać tworzone przez nie bibliografie czy systemy bibliograficzne. Zupełne zaprzestanie prac rejestrujących dorobek naukowy własnej uczelni byłoby błędem, należałoby raczej wykorzystać je do tworzenia – coraz częściej występujących – ogólnouczelnianych zintegrowanych systemów informacyjnych (zarządzania wiedzą) czy „baz wiedzy”, jak w przypadku wspomnianej wcześniej Bazy Wiedzy Politechniki Warszawskiej, w której dawne BIBLIO – bibliografia dorobku naukowego pracowników Politechniki i DOKTO – doktoraty, stały się jej integralnymi częściami [21]. W systemach tych są zebrane informacje o publikacjach, dysertacjach, prowadzonych pracach naukowych, badawczych i wdrożeniowych, raportach z badań oraz o działalności dydaktycznej. Bazy te, zapewniając łatwy dostęp do informacji, odgrywają rolę platformy komunikacyjnej uczelni z innymi ośrodkami naukowymi, instytucjami finansującymi badania naukowe, przedsiębiorcami. Integrują środowisko uczelniane: pracowników, studentów i absolwentów.

LITERATURA

- [1] Bajor A., Adamczyk A.E., *Polskie bibliografie zespołów osobowych w Internecie. Systemy udostępniania i wyszukiwania informacji*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej, 2005, 13 (3), 21–47.
- [2] Bajor A., Langer H., *Polskie spisy i serwisy bibliograficzne dostępne w Internecie*, [w:] *Biblioteki szkół wyższych w społeczeństwie wiedzy. Uwarunkowania i wybrane zagadnienia*, t. 1, *Konteksty i uwarunkowania*, Z. Gębołyś (red.), Katowice, 2009, 123–129.
- [3] *Bibliografia Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi* [online], [dostęp 12.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://expertus.asp.lodz.pl/obib.htm>>.
- [4] *Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego* [online], [dostęp 10.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www1.bg.us.edu.pl/e-zgloszenie/e_rejestracja.htm>.
- [5] Ciek S., *Funkcje i role bibliotek naukowych i publicznych w społeczeństwie wiedzy* [online], [dostęp 02.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.cbr.edu.pl/konf2005mat/html/cisek.html>>.
- [6] Dembowska M., *Bibliografie osobowe*, [w:] *Metodyka bibliograficzna. Poradnik dla autorów bibliografii specjalnych*, H. Hleb-Koszańska, M. Dembowska, H. Sawoniak (red.), Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1963, 32.
- [7] Denek K., *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy*, cz. 1., *Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku*, Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2011, 108–109.
- [8] *EBIB. Elektroniczna biblioteka, portal bibliotekarzy i pracowników informacji* [online], [dostęp 18–25.04.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/baza-bibliotek>>.
- [9] *EXPERTUS. Bibliografia publikacji, bibliometria, cytowania* [online], [dostęp 10.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.splendor.net.pl/>>.
- [10] Fedorko S., *Wykaz publikacji pracowników naukowych Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie ogłoszonych w latach 1944–1954*, [w:] *Dziesięć lat Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie 1944–1954*, Lublin 1954, 1–168.
- [11] Fenrich W., *POL-index Polska Baza Cytowań* [online], [dostęp 16.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.biblos.pk.edu.pl/scs-bbd13/scs/files/File/POL-index_Fenrich.pdf>.
- [12] Garczyńska M., *Bibliografie publikacji pracowników państwowych szkół wyższych w Polsce w świetle badań ankietowych*, Przegląd Biblioteczny, 2006, 74 (1), 60–76.

- [13] Komperda A., *Rola bibliotek akademickich w zakresie tworzenia i rozpowszechniania informacji o dorobku naukowym uczelni*, [w:] *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?* II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 19–21.06.2006, 355–367 [dokument elektroniczny] EBIB. Materiały konferencyjne, nr 16, Wrocław 2006 [online], [dostęp 06.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/biblio21/poster_ref05.pdf>.
- [14] Komperda A., *Wybrane aspekty aktywności Biblioteki Politechniki Wrocławskiej w zakresie analizy i oceny dorobku naukowego Uczelni* [dokument elektroniczny], Prezentacja z seminarium PolBit: *Działalność bibliotek na rzecz parametryzacji uczelni*, Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej, 16–17.02.2012 [online], [dostęp 16.04.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.bg.pw.edu.pl/dane/PolBit/2012/Komperda/prezentacja.swf>>.
- [15] Komperda A., Urbańczyk B., Wróbel J., *Kompleksowa platforma oceny dorobku naukowego Politechniki Wrocławskiej – projekt integracji bazy DONA-ALEPH z SCI, Listą Filadelfijską i innymi źródłami danych naukometrycznych*, [w:] II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych, Wrocław, 18–19 czerwca 2009 [dokument elektroniczny], EBIB. Materiały konferencyjne, nr 20, Wrocław, 2009 [online], [dostęp 06.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/komperda.php>>.
- [16] Legeżyńska A., *Dorobek naukowy pracowników uniwersytetów w Polsce – problemy rejestracji elektronicznej*, *Zagadnienia Informacji Naukowej*, 2006 (2), 60, [59–75].
- [17] Nowiński A., Fenrich W., *Polska Bibliografia Naukowa* [online], [dostęp 16.05.2013]. Dostępny w Internecie: <https://polon.nauka.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=47d1a2e1-8bf5-4f3f8b-77-a9fcb9a88fa5&groupId=10157>.
- [18] Słodkowska E., Wilgat J., *Bibliografia osobowa*. [w:] *Metodyka bibliograficzna. Poradnik dla autorów bibliografii specjalnych*, H. Hleb-Koszańska, M. Dembowska, H. Sawoniak (red.), Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1963, 313–344.
- [19] Socha I., *Biblioteki szkół wyższych w społeczeństwie wiedzy. Uwagi wstępne*, [w:] *Biblioteki szkół wyższych w społeczeństwie wiedzy. Uwarunkowania i wybrane zagadnienia*, t. 1., *Konteksty i uwarunkowania*, Z. Gębołyś (red.), Uniwersytet Śląski, Studio Noa, Katowice 2010, 7–16.
- [20] Sójkowska I., *Bibliografia dorobku naukowego pracowników uczelni – tradycyjne i nowoczesne metody udostępniania. Doświadczenia Politechniki Łódzkiej i perspektywy na przyszłość* [dokument elektroniczny], EBIB, 2006, 71, 1, *Zasoby bibliotek – prezentacja, informacja, nowości* [online], [dostęp 06.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/2006/71/sojkowska.php>>.
- [21] Tonakiewicz-Kołosowska A., *Dokumentowanie dorobku naukowego Politechniki Warszawskiej. Przyjęte rozwiązania, bariery, osiągnięcia i plany na przyszłość*, [w:] *III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, H. Szarski, D. Dudziak (red.), Wrocław 2011, s. 45–60.
- [22] Urbańczyk B., Wróbel J., *Kompleksowa platforma oceny dorobku naukowego Politechniki Wrocławskiej – projekt integracji bazy DONA-ALEPH z SCI, Listą Filadelfijską i innymi źródłami danych naukometrycznych*, [w:] *II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych*, Wrocław 18–19.06.2009, [dokument elektroniczny] EBIB, Materiały konferencyjne, nr 20, Wrocław 2009 [online], [dostęp 06.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/komperda.php>>.
- [23] Wojciechowski J., *Biblioteczna wartość naddana*, *Przegląd Biblioteczny*, 2005, 73 (1), 21.
- [24] Zacher L., *Transformacje społeczeństw od informacji do wiedzy*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2007, 237–240.
- [25] Znajomski A., *Bibliografie zespołów osobowych – instytucji. Stan i potrzeby*, [w:] *Bibliografia. Teoria – Praktyka – Dydaktyka*, J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmański (red.), Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2009, 117–129.
- [26] Korespondencja z p. Aleksandrem Nowińskim (ICM) dotycząca współpracy bibliotek z PBN, z dn. 22-23.05.2013 r. [materiały własne].

DOCUMENTATION OF SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS OF UNIVERSITY EMPLOYEES.
ROLE OF LIBRARIES IN THE CREATION OF THE KNOWLEDGE SOCIETY

Collecting, registering and sharing information about scientific achievements are the tasks included in the activities of academic libraries. They were and are carried out in a variety of ways such as printed bibliographies and databases. Many times they were also the subject of research, studies and discussions which justifies the rate of change occurring within them. One can find still up to date questions about their execution, range, functionality, the true value or the contribution to building the so-called knowledge society. Hence another attempt to present documentary activities of university libraries, throughout bibliographies of scientific achievements created by them or to a lesser extend throughout bibliographies of employee's publications.

Magdalena Hamerska
Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk
e-mail: m.hamerska@ug.edu.pl

CRIS_{tin} – NORWESKI SYSTEM INFORMACJI O DOROBKU INSTYTUCJI NAUKOWYCH¹

Opisano norweski system CRIS_{tin}, rejestrujący informacje o dorobku instytucji naukowych. System ten, funkcjonujący od 2011 r., odgrywa podobną rolę jak wdrażany obecnie w naszym kraju POL-on, wpisując się w ogólnoeuropejski nurt tworzenia systemów informacji o badaniach naukowych. Przedstawiono genezę systemu, jego zastosowanie oraz budowę. Szczególną uwagę zwrócono na moduł publikacji. Omówiono budowę rekordu, sposoby wprowadzania danych i metody kontroli jakości. Następnie opisano funkcję CRIS_{tin} jako narzędzia do sporządzania raportów na potrzeby oceny jednostek naukowych oraz przedstawiono najważniejsze zasady oceny publikacji. Ostatnim poruszoną zagadnieniem jest rola CRIS_{tin} w rozwijaniu ruchu Open Access w Norwegii.

WPROWADZENIE

System CRIS_{tin} (ang. *Current Research Information System in Norway* – system informacji o aktualnych badaniach w Norwegii) to baza danych, w której gromadzone są informacje o finansowanych przez państwo norweskich instytucjach naukowych, zatrudnionych tam naukowcach oraz rezultatach ich badań.

Głównymi celami systemu są:

- promowanie wyników badań dzięki wyeksponowaniu i ułatwieniu dostępu do informacji o nich,
- ułatwienie sprawozdawczości,
- tworzenie statystyk dotyczących norweskiej nauki.

Obecnie z bazy danych CRIS_{tin} korzysta około 160 instytucji z następujących obszarów: szkolnictwo wyższe, służba zdrowia, instytuty badawcze.

¹Artykuł powstał dzięki wsparciu udzielonemu autorce przez stosowne instytucje Islandii, Liechtensteinu i Norwegii w wyniku dofinansowania ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego.

Równocześnie CRISStin jest nazwą powołanej 1 stycznia 2011 r. organizacji podlegającej Ministerstwu Edukacji i Badań współpracującej z Ministerstwem Zdrowia. CRISStin jako organizacja oprócz zadań związanych z nadzorem nad funkcjonowaniem systemu negocjuje w imieniu norweskich instytucji naukowych licencje z wydawcami zasobów elektronicznych oraz koordynuje działania na rzecz rozwoju ruchu Open Access w Norwegii.

GENEZA

Na początku tego stulecia w Norwegii uznano, że poziom krajowej nauki jest zbyt niski i należy podjąć działania, aby temu zaradzić. Jednym z zastosowanych rozwiązań była zmiana sposobu finansowania badań naukowych. Wprowadzono zasadę podziału funduszy w zależności od oceny działalności naukowej. Rezultatem było zainteresowanie narzędziami do rejestracji dorobku w podlegających ocenie jednostkach naukowych. Niektóre instytucje skorzystały z istniejącej od 1993 roku bazy Forskdok, będącej częścią norweskiego centralnego katalogu BIBSYS. Uniwersytety stworzyły natomiast w 2003 roku własną bazę o nazwie Frida. Dane poszczególnych uniwersytetów nie były jednak w pełni ze sobą zintegrowane i np. publikację, która miała autorów z różnych instytucji, trzeba było wprowadzać oddzielnie dla każdej z nich [7].

W 2008 roku Ministerstwo Edukacji i Badań powołało komisję do spraw utworzenia jednolitego systemu służącego dokumentacji dorobku instytucji naukowych Norwegii. Założeniem było, żeby informacje wprowadzać tylko raz, do jednej centralnej bazy. Po przeanalizowaniu istniejących narzędzi, jesienią 2009 roku, zdecydowano, że podstawą nowego systemu będzie Frida. CRISStin została więc oparta na modelu danych, który funkcjonował w tej bazie [8]. Prace nad przebudową systemu, przygotowaniem go do użytku wraz z testami trwały od lata 2010 do jesieni 2011 roku [11]. Zimportowano również doń dane z pozostałych baz używanych przez norweskie uczelnie i jednostki badawcze. W październiku 2011 roku CRISStin zaczęła funkcjonować [8]. Tak szybkie uruchomienie systemu było możliwe dzięki temu, że nie był tworzony od podstaw. Skorzystano z doświadczenia użytkowników Fridy, a testy były przeprowadzane na prawdziwych danych już istniejących w bazie [8].

STRUKTURA BAZY

System CRISStin składa się z czterech zasadniczych, ogólnodostępnych elementów:

- Jednostki Badawcze (Forskingsenheter),
- Badacze (Forskere),
- Projekty (Prosjekter),
- Wyniki Badań (Forskingsresultater).

Moduły te są ze sobą połączone. Przeglądając informację o danym naukowcu, można przejść do bazy jego publikacji lub projektów, są one również połączone z odpowiednią jednostką. Taka struktura danych oraz ich integracja jest zgodna z europejskim standardem CERIF (ang. *Common European Research Information Format*) – zbiorem zasad mających ułatwić międzynarodową wymianę informacji o działaniach badawczych. CERIF jest opracowywany i rozwijany przez specjalnie w tym celu powołaną organizację EuroCris. Od 2000 roku jego stosowanie jest zalecane przez Unię Europejską krajom członkowskim [2]. Kiedy powstawała Frida, jej strukturę oparto właśnie na tym standardzie [1]. W Polsce wykorzystano go przy budowie systemu POL-on i będącej jego częścią Polskiej Bibliografii Naukowej.

W module Badacze znajdziemy informacje o osobach prowadzących badania. Zarejestrowani są nie tylko pracownicy naukowcy, ale również pracownicy administracji, bibliotekarze. Wchodząc na profil badacza, możemy dowiedzieć się, gdzie pracuje, jaka jest jego specjalizacja, jak przebiegała jego kariera naukowa (jeżeli umieścił CV). Dane te są wprowadzane przez samych zainteresowanych, dlatego nie zawsze są kompletne.

W części Projekty można przeglądać projekty realizowane przez jednostki. Znajdziemy krótki opis przedsięwzięcia, zaangażowane w nie osoby czy grupy badawcze oraz publikacje, które są wynikiem prowadzonych działań.

Jednostki Badawcze to następny moduł CRISⁱⁿ. Można w nim przeglądać jednostki organizacyjne, grupy czy ośrodki badawcze. Informacje o nich mają ułatwić nawiązywanie współpracy wewnątrz krajowej oraz międzynarodowej. Jednak jednostki rzadko korzystają z możliwości umieszczenia informacji o sobie, uzupełnione profile są nieliczne.

Moduł Wyniki Badań zawiera informacje zarówno o publikacjach naukowych i popularnonaukowych, jak i o innej działalności naukowców takich jak: raporty, wystąpienia na konferencjach, działalność w mediach (np. uczestnictwo w audycjach, wywiady), wyniki działalności artystycznej (np. wystawy, filmy, muzyka). Takie podejście umożliwia uwidocznienie dokumentów niedostępnych poprzez tradycyjną dystrybucję księgarską, w większości nieuwzględnianych w tradycyjnych bibliografiach. Uwzględnienie szarej literatury w systemach informacji o badaniach naukowych jest jednym z postulatów organizacji EuroCris.

PUBLIKACJE

Publikacje są dla badaczy najważniejszym elementem CRISⁱⁿ, ponieważ wpływają na finanse. Do bazy można wprowadzać wiele typów publikacji, które podzielone są na główne kategorie i następnie na podkategorie. Na przykład kategoria „publikacja w czasopiśmie” dzieli się na:

- artykuły naukowe,

- artykuły popularnonaukowe,
- streszczenia,
- recenzje,
- komunikaty,
- opinie,
- listy do redakcji,
- wywiady.

Jednak nie wszystkie z nich brane są pod uwagę podczas corocznej oceny jednostek. Publikacje naukowe spełniające wyznaczone przez oba ministerstwa kryteria są gromadzone w specjalnej podbazie NVI (ang. *The Norwegian Science Index*).

Opis bibliograficzny jest uproszczony. Podawane są najistotniejsze dane, umożliwiające identyfikację dokumentu (il. 1, 2). Jednocześnie rekord może być uzupełniany o wiele dodatkowych elementów, takich jak:

- dyscyplina naukowa,
- hasła przedmiotowe,
- streszczenie,
- informacja o przestrzeganiu zasad etycznych,
- informacja statusie publikacji (w druku/opublikowany),
- informacja o kategorii, do której zostało przydzielone czasopismo,
- informacja o projekcie, w ramach którego powstał tekst.

Category:	Journal publication - Academic article
Person(s):	Author, Aubert, Anais B Fakultet for biovitenskap, fiskeri og økonomi - University of Tromsø Svensen, Camilla Institutt for arktisk og marin biologi - University of Tromsø Hessen, Dag Olav Department of Biosciences - University of Oslo Tamelander, Tobias Fakultet for biovitenskap, fiskeri og økonomi - University of Tromsø
Original title:	CNP stoichiometry of a lipid-synthesising zooplankton, <i>Calanus finmarchicus</i> , from winter to spring bloom in a sub-Arctic sound
Original language:	English
Journal:	Journal of Marine Systems (ISSN 0924-7963) Publishing country: Netherlands (NL) Area of distribution: International http://www.elsevier.com/locate/jmarsys Regarded as academic for reporting purposes. (Level 1).
Year of publication:	2013
Volume:	111
Page(s):	19-28
DOI:	10.1016/j.jmarsys.2012.09.004
Status:	Published/Presented. Candidate for reporting
Ethics:	All co-authors of this publication meet the requirements of the Vancouver regulations for co-authorship (2013-01-25 14:03:47 - Camilla Svensen)
The entry is owned by:	University of Oslo
The entry is owned by:	University of Tromsø

II. 1. Opis czasopisma

Publikacje są rejestrowane w bazie tylko raz, niezależnie od tego, z jakich instytucji pochodzą autorzy. Przy nazwisku autora zawsze jest umieszczona informacja o afiliacji, dodatkowo na końcu każdego rekordu są wymienione instytucje, których

dorobek stanowi dana publikacja. Nie wszystkie pola muszą być wypełnione, więc w bazie można znaleźć zarówno opisy bardzo rozbudowane, jak i takie, które zawierają tylko najpotrzebniejsze dane. Jeżeli jest to możliwe, są umieszczane odсылacze do pełnych tekstów poprzez numer DOI oraz linki, np. do repozytoriów poszczególnych instytucji. Można również sprawdzić czy publikacja znajduje się w bibliotece, gdyż baza odsyła do norweskiego katalogu centralnego BIBSYS.

Category:	Part of a book/report - Academic chapter/article																			
Person(s):	Author, Hjeltneland, Heidi Marie Overvåking og selvmordsforebygging - Norwegian Institute of Public Health Department of Social Work and Health Science - Norwegian University of Science and Technology																			
Original title:	Suicide research and prevention: the importance of culture in "biological times"																			
Original language:	English																			
Year of publication:	2013																			
Part of:	<table border="1"> <tr> <td>Category:</td> <td>Book - Academic anthology</td> </tr> <tr> <td>Person(s):</td> <td> Editor, Colucci, Erminia Unknown - Unknown unit Lester, David Unknown - Unknown unit </td> </tr> <tr> <td>Original title:</td> <td>Suicide and culture. Understanding the context</td> </tr> <tr> <td>Original language:</td> <td>English</td> </tr> <tr> <td>Publishing company:</td> <td>Hogrefe & Huber Publishers Regarded as academic for reporting purposes. (Level 1).</td> </tr> <tr> <td>ISBN:</td> <td>978-0-88937-436-2</td> </tr> <tr> <td>Year of publication:</td> <td>2013</td> </tr> <tr> <td>Number of pages:</td> <td>270</td> </tr> <tr> <td>Status:</td> <td>Published/Presented.</td> </tr> </table>	Category:	Book - Academic anthology	Person(s):	Editor, Colucci, Erminia Unknown - Unknown unit Lester, David Unknown - Unknown unit	Original title:	Suicide and culture. Understanding the context	Original language:	English	Publishing company:	Hogrefe & Huber Publishers Regarded as academic for reporting purposes. (Level 1).	ISBN:	978-0-88937-436-2	Year of publication:	2013	Number of pages:	270	Status:	Published/Presented.	<input type="button" value="Go to"/>
Category:	Book - Academic anthology																			
Person(s):	Editor, Colucci, Erminia Unknown - Unknown unit Lester, David Unknown - Unknown unit																			
Original title:	Suicide and culture. Understanding the context																			
Original language:	English																			
Publishing company:	Hogrefe & Huber Publishers Regarded as academic for reporting purposes. (Level 1).																			
ISBN:	978-0-88937-436-2																			
Year of publication:	2013																			
Number of pages:	270																			
Status:	Published/Presented.																			
Part:	1																			
Page(s):	3-23																			
Academic disciplines:	<ul style="list-style-type: none"> o Psychiatry, child psychiatry 																			
Subject:	<ul style="list-style-type: none"> o Suicide o Intercultural understanding o Suicide prevention 																			
Status:	Published/Presented. Candidate for reporting																			
The entry is owned by:	Norwegian Institute of Public Health																			

Il. 2. Opis rozdziału w monografii

WPROWADZANIE DANYCH O PUBLIKACJACH

Większość danych bibliograficznych jest importowana z innych systemów. CRISin podpisała umowy z firmą Thomson Reuters, opisy artykułów są pobierane więc z bazy Web of Science. Ponadto są wykorzystywane bazy krajowe – centralny katalog bibliotek norweskich BIBSYS (skąd brane są dane o monografiach) oraz narodowa bibliografia zawartości czasopism Norart. Import danych odbywa się raz w miesiącu. Autorzy mogą również rejestrować swoje prace samodzielnie. W CRISin są rozbudowane kartoteki wzorcowe, więc większość informacji autor wybiera z rozwijanej listy. Podczas wprowadzania informacji o artykule opublikowanym w czasopiśmie są na przykład dokonywane następujące czynności (il. 3):

- wybór z listy kategorii publikacji,
 - wybór podkategorii z listy, np. artykuł naukowy, recenzja,
 - wybór z listy autorów swojego nazwiska,
 - wybór współautorów z listy lub wpisanie współautorów na niej nieuwzględnionych,
 - wybór instytucji, do której dorobku należy publikacja,
 - wpisanie tytułu publikacji,
 - wybór języka publikacji,
 - wybór statusu pracy, np. opublikowana, w druku,
 - wybór tytułu czasopisma z ISSN,
 - wpisanie szczegółowych danych dotyczących publikacji.
- W przypadku artykułu można pominąć część informacji, takich jak numer czasopisma, strony czy numer DOI, jednak nie jest to zalecane.

Information about the journal:

Applied Psychology in Criminal Justice Select another journal

ISSN: 1550-3550 **External peer review scheme:** Yes

The journal is regarded as academic for reporting purposes..

Enter the year (mandatory) and any other data for the journal edition and article:

Year.*

Year printed:

Year online:

Volume: No.: Suppl.:

From page: To page: or Total number of pages:

Article no.: DOI:

Date: (Format: dd.mm.yyyy – for daily newspapers, etc.)

II. 3. Formularz rejestracyjny dla artykułu

Przygotowaniem rejestrów dotyczących czasopism, serii i wydawców zajmuje się organizacja odpowiedzialna za archiwizowanie danych i sporządzanie statystyk: Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), która podlega Ministerstwu Edukacji i Badań. Gdy czasopismo lub wydawca nie widnieją w rejestrze, autor może informacje o nich wpisać samodzielnie. Jednak tego rodzaju rekordy nie są brane pod uwagę podczas corocznej oceny jednostek naukowych. Sytuacja taka często zdarza się w przypadku wydawnictw zagranicznych, nie znaczy to jednak, że są one dyskryminowane. Utworzono specjalny formularz za pośrednictwem którego można zgłosić czasopismo lub wydawcę, należy to jednak zrobić do 31 grudnia. Kilka razy w roku zbiera się specjalny komitet, który zatwierdza lub odrzuca zgłoszenia.

KONTROLA DANYCH

Jak wcześniej wspomniano, CRIS^{tin} to również narzędzie ułatwiające sprawozdawczość. Przed wysłaniem sprawozdania dane o publikacjach są sprawdzane oraz, jeżeli jest taka potrzeba, uzupełniane o brakujące informacje. Dotyczy to zarówno tych zaimportowanych, jak i rejestrowanych samodzielnie przez autorów. Rekordy muszą być zatwierdzone przez administrację danej instytucji, a jeżeli autorzy pochodzą z różnych jednostek, rekord musi być zatwierdzony przez każdą z nich. Przed zatwierdzeniem publikacja jest oznaczona jako „kandydat do sprawozdania”.

Instytucje mogą wprowadzić własne procedury kontroli i wyznaczyć osoby odpowiedzialne za poprawność danych. W każdej z nich funkcjonują tzw. superużytkownicy, którzy mają uprawnienia do poprawiania rekordów. Osoby takie sprawdzają, czy książka/artykuł/rozdział istnieje, czy został wybrany właściwy typ publikacji, jaka afiliacja została podana w tekście itp. Żeby kontrola była rzetelna, trzeba mieć dostęp do publikacji. Dlatego administracja uczelni może zaangażować w te czynności bibliotekę. Na przykład na Uniwersytecie w Tromsø bibliotekarze dziedzinowi weryfikują wyłącznie opisy dotyczące monografii. Natomiast na Uniwersytecie w Bergen pracownicy biblioteki sprawdzają poprawność zarówno monografii, jak i artykułów [4]. Jeżeli dokonają istotnej zmiany, np. wpływającej na przyporządkowanie publikacji do określonej kategorii, wysyłają wiadomość do autora. Ważny element kontroli jakości wbudowany jest już w samą CRIS^{tin}. Dzięki temu, że punkty można dostać tylko za prace w zaakrobowanych czasopismach i wydawnictwach, podczas rejestracji dokonywana jest wstępna selekcja publikacji. Ogranicza to możliwość zgłaszania prac nienaukowych. Gdy rekordy zostaną zatwierdzone przez instytucje, a sprawozdanie wysłane, dane nie mogą już być zmienione.

SPRAWOZDAWCZOŚĆ

W corocznych raportach sporządzanych dla Ministerstwa Edukacji i Badań oraz Ministerstwa Zdrowia pod uwagę brane są trzy rodzaje publikacji:

- monografie naukowe,
- rozdziały w pracach zbiorowych,
- artykuły w czasopismach lub wydawnictwach seryjnych.

Liczy się tylko autorstwo, za redakcję czy tłumaczenie nie ma punktów.

Na stronie NSD (<<http://dbh.nsd.uib.no/kanaler/>>) znajduje się baza danych, w której można sprawdzić czy wydawca/czasopismo liczą się w sprawozdaniach oraz jak została oceniona ich jakość w poszczególnych latach. Dzieli się je na dwie kategorie, większość otrzymuje kategorię 1, do kategorii 2 trafiają wydawnictwa lepiej oceniane, o międzynarodowym prestiżu. Liczba punktów zależy od kategorii (por. tabela 1).

Tabela 1. Liczba punktów uzyskiwanych za publikację w zależności od jej kategorii

Typ publikacji	Liczba punktów	
	Kategoria 1	Kategoria 2
Monografia	5	8
Rozdział w pracy zbiorowej	0,7	1
Artykuł w czasopiśmie/serii	1	3

Uzyskane punkty zawsze dzieli się równo między autorów. Jeżeli np. artykuł za 1 punkt ma czterech współautorów, każdy z nich otrzyma po 0,25 punktu. Przy podziale punktów pomiędzy instytucje bierze się pod uwagę afiliację podaną w pracy, nie zaś aktualne zatrudnienie autora. Jeżeli autor podał dwie afiliacje lub więcej, punkty dzielone są pomiędzy wskazane instytucje. Jeżeli więc na autora przypada np. 0,25 punktu, a podał dwie afiliacje, to każda z instytucji otrzyma 0,125 punktu.

Trochę inaczej są rozliczane instytucje z sektora służby zdrowia (tabela 2). Podczas oceny monografie i rozdziały w monografiach nie są brane pod uwagę, liczą się jedynie artykuły. Ocena jakości publikacji zawiera natomiast trzecią kategorię, oznaczoną 2A, która dotyczy kilku wybranych czasopism, uważanych za najważniejsze w naukach medycznych. Premiowana jest współpraca z innymi instytucjami. Jeśli wśród współautorów artykułu znajduje się chociażby jeden zatrudniony w innej instytucji krajowej, należne punkty mnoży się przez 1,25. W przypadku instytucji zagranicznej współczynnik ten wzrasta do 2.

Tabela 2. Punktacja artykułów w sektorze służby zdrowia

Typ publikacji	Liczba punktów		
	Kategoria 1	Kategoria 2	Kategoria 2A
Artykuł w czasopiśmie/serii	1	3	10

Na stronie CRIStin opublikowano dokument, w którym zebrano informacje o zasadach oceny publikacji oraz wyjaśniono kwestie, które mogą budzić wątpliwości. Wiele sytuacji opisanych w tym dokumencie znają z własnego doświadczenia osoby wprowadzające dane do baz rejestrujących dorobek naukowy naszych uczelni. Na przykład, pojawia się dylemat, jak potraktować zbiory artykułów wydawanych w serii, gdzie każdy z tomów ma własny ISBN. Często wydawnictwo takie znajduje się na liście czasopism punktowanych i jest opisywane jako czasopismo. Ale czy właściwe jest opisanie i zgłaszanie serii nieobecnej na liście jako książki? W bazie CRIStin wprowadzono zasadę, że takie prace zbiorowe zawsze są opisywane jako wydawnictwa ciągłe [10].

Coroczne raporty przeznaczone dla ministerstw są przekazywane do NSD, który zajmuje się przetwarzaniem danych statystycznych. CRISⁱⁿ umożliwia wygenerowanie pliku XML, następnie wysyłanego do NSD przez specjalny serwis (<<https://dimp.nsd.uib.no/>>). Na podstawie takich plików są opracowywane statystyki, które udostępnia się na stronie <<http://dbh.nsd.uib.no/pub/?rapport=antall>>.

OPEN ACCESS

CRISⁱⁿ to również organizacja, której celem jest promocja ruchu Open Access w Norwegii. Część tych działań polega na zachęcaniu autorów do umieszczania publikacji w repozytoriach oraz ułatwianie im tego zadania. Założeniem jest, aby naukowiec mógł w jednym miejscu zarówno zarejestrować swój dorobek, jak i zamieścić pełen tekst publikacji. Czynność taka jest możliwa za pośrednictwem systemu CRISⁱⁿ. Pełne teksty są umieszczane w tymczasowym archiwum systemu, z którego administratorzy repozytoriów w poszczególnych instytucjach przenoszą teksty do swoich baz [12]. Jednak autorzy niezbyt chętnie korzystają z tej możliwości. Według danych uzyskanych od administratora repozytorium należącego do uniwersytetu w Tromsø autorzy umieścili w tej bazie jedynie ok. 20% spośród swoich publikacji z 2012 roku. Większość z tych prac to artykuły, do których i tak jest wolny dostęp, nieliczni skorzystali z możliwości deponowania postprintów i preprintów [5]. Obecnie trwają prace nad tym, żeby publikacje znajdujące się w wolnym dostępie były automatycznie pobierane do repozytoriów po zarejestrowaniu w CRISⁱⁿ [6].

Elementem łączącym repozytoria poszczególnych instytucji jest wyszukiwarka NORA, która umożliwia jednoczesne przeszukiwanie zawartości wszystkich repozytoriów. Od 2011 roku CRISⁱⁿ jest odpowiedzialna za jej funkcjonowanie, a w przyszłości planuje się pełną integrację obu narzędzi [3].

PODSUMOWANIE

CRISⁱⁿ jest przykładem sprawnie funkcjonującego narzędzia, dobrze spełniającego rolę systemu informującego o osiągnięciach naukowych. Duży udział w osiągnięciu takiego rezultatu miała decyzja o oparciu go na funkcjonujących i sprawdzonych rozwiązaniach, a także ścisła współpraca twórców z przyszłymi użytkownikami. Dzięki skorzystaniu z bogatych doświadczeń bibliotekarzy w tworzeniu i użytkowaniu baz danych publikacji możliwe było w krótkim czasie dostarczenie im sprawnego narzędzia. Nie znaczy to, że wszystkie kwestie zostały już rozwiązane. System CRISⁱⁿ nadal znajduje się w fazie rozwojowej. Niektóre z istniejących rozwiązań nie są zadowalające i wymagają udoskonalenia. Przykładem jest nieprzyjazny interfejs użytkownika i ograniczone możliwości wyszukiwania (np. nie można przeszukiwać bazy

za pomocą słów kluczowych). Są to jeszcze pozostałości po poprzednim systemie Frida. Zaplanowano, że część mankamentów zostanie usunięta w 2013 roku przez wprowadzenie faset i wyszukiwania pełnotekstowego.

Kolejne zamierzenia na ten rok dotyczą rozbudowania systemu pomocy dla użytkownika, w tym szkoleń oraz ulepszenia materiałów informacyjnych. Już obecnie dostępna w Internecie dokumentacja jest dobrze rozwinięta i zawiera liczne informacje zarówno w języku norweskim, jak i angielskim. Zamieszczone są m.in. przejrzyste instrukcje wprowadzania danych, zobrazowane zrzutami ekranowymi z systemu. Trudnym zadaniem, które stoi przed osobami odpowiedzialnymi za CRISin, jest przekonanie środowiska naukowego do takiej formy promocji swoich dokonań. Przez wielu system jest traktowany jako kolejny wymóg biurokratyczny, który trzeba spełnić. Często są uzupełniane tylko elementy obligatoryjne.

Norweskie doświadczenia przy tworzeniu CRISin pokazują, że bliska współpraca twórców oraz późniejszych użytkowników systemu umożliwiły osiągnięcie obiecujących rezultatów w dość krótkim czasie. Z pewnością ciągle konsultacje wpłynęły na uniknięcie wielu błędów podczas projektowania systemu. Wydaje się, że przyjrzenie się skandynawskiemu modelowi opracowywania systemów tego typu może przynieść interesujące dla nas wnioski.

LITERATURA

- [1] Aksnes D.W., Asserson A., Thorstensen R., Økland B.O., *Bergen Campus Biomedical Research Cooperation Analysis using a CERIF-CRIS*, [w:] *CRIS 2012: e-Infrastructures for Research and Innovation – Linking Information Systems to Improve Scientific Knowledge Production*, Proc. 11th International Conference on Current Research Information Systems, June 6–9, Prague, Czech Republic [online], [dostęp 12.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.eurocris.org/Uploads/Web%20pages/CRIS%202012%20%20Prague/CRIS2012_26_full_paper.pdf>.
- [2] EuroCRIS [online], [dostęp 28.05.2013]. Dostępny w Internecie: <www.eurocris.org>.
- [3] *Home – The CRISin-system* [online], [dostęp 01.06.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.cristin.no/english/>>.
- [4] Korespondencja z Anne Gams Steine Asserson, pracownikiem Biblioteki Uniwersyteckiej w Bergen (członek zarządu organizacji EuroCris, osoba odpowiedzialna w bibliotece za sprawy związane z CRISin).
- [5] Korespondencja z Janem Erikiem Frantsvåg, pracownikiem Biblioteki Uniwersyteckiej w Tromsø (administrator repozytorium uczelnianego, osoba odpowiedzialna za Open Access).
- [6] Korespondencja z Johanne Raade, pracownikiem Biblioteki Uniwersyteckiej w Tromsø (kierownik biblioteki, osoba odpowiedzialna w bibliotece za sprawy związane z CRISin).
- [7] Lingjaerde G.Ch., Sjøgren A., *Remodelling Frida – from institutional registration to common registration and responsibility across member institutions*, [w:] *CRIS 2010: Connecting Science with Society – The Role of Research Information in a Knowledge-Based Society*, 10th International Conference on Current Research Information Systems, June 2–5, 2010, Aalborg, Denmark [online], [dostęp 12.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.eurocris.org/Uploads/Web%20pages/cris2010_papers/Papers/cris2010_Lingjaerde.pdf>.
- [8] Lingjaerde G.Ch., Vangen G.M., *Development and an evolution of the data model of a CRIS system – Example from FRIDA to CRISin*, [w:] *CRIS 2012: e-Infrastructures for Research and Innovation*

- *Linking Information Systems to Improve Scientific Knowledge Production*, 11th International Conference on Current Research Information Systems, June 6–9, Prague, Czech Republic [online], [dostęp 12.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.eurocris.org/Uploads/Web%20pages/CRIS%202012%20%20Prague/CRIS2012_28_full_paper.pdf>.
- [9] *Norwegian Social Science Data Services (NSD)* [online], [dostęp 12.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<https://trygg.nsd.uib.no/nsd/english/index.html>>.
- [10] *Rapportering av vitenskapelig publisering i helse-, institutt- og UH-sektor (rapporteringsinstruks)* [online], [dostęp 12.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<https://www.cristin.no/cristin/rapportering/nvi-rapportering2012-felles-rapporteringsinstruks-18092012%282%29.pdf>>.
- [11] Sidselrud G., Lingjaerde G.C., *The practical implementation of the CRIS system CRIS_{tin} and the goals/challenges of bringing 150 institutions into production within a year*, [w:] *CRIS 2012: e-Infrastructures for Research and Innovation - Linking Information Systems to Improve Scientific Knowledge Production*, 11th International Conference on Current Research Information Systems, June 6–9, Prague, Czech Republic [online], [dostęp 12.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.eurocris.org/Uploads/Web%20pages/CRIS%202012%20%20Prague/CRIS2012_33_full_paper.pdf>.
- [12] Wenaas L., Karlstrøm N., Vatnan T., *From a national CRIS along the road to Green Open Access – and back again: Building infrastructure from CRIS_{tin} to Institutional Repositories in Norway*, [w:] *CRIS 2012: e-Infrastructures for Research and Innovation – Linking Information Systems to Improve Scientific Knowledge Production*, 11th International Conference on Current Research Information Systems, June 6–9, Prague, Czech Republic [online], [dostęp 12.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.eurocris.org/Uploads/Web%20pages/CRIS%202012%20%20Prague/CRIS2012_31_full_paper.pdf>.

CRIS_{tin} – NORWEGIAN CURRENT RESEARCH INFORMATION SYSTEM

The paper addresses the issue of the Norwegian research information system – CRIS_{tin}. The system has been operating since 2011 and its function is similar to that of POL-on which currently is being implemented in our country. The author discusses genesis, usage and module structure of the system. The focus of interest is one of the modules – publishing database. The structure of the record, way the data are recorded and the methods of quality control have been presented. Then CRIS_{tin} as a tool for reporting research activities of institutions has also been described as well as the role of CRIS_{tin} in promoting the Open Access movement in Norway.

Danuta Kiss

Centralna Biblioteka Uniwersytetu Zachodniowęgierskiego, Sopron, Węgry
e-mail: danuta.kiss@emk.nyme.hu

WĘGIERSKA BAZA DOROBKU NAUKOWEGO (MTMT). DOŚWIADCZENIA, TENDENCJE, OSIĄGNIĘCIA

Obowiązek ewidencji publikacji naukowych przyczynił się do powstania wielu, często bardzo różniących się baz publikacji. W niektórych krajach, aby sprostać wymogom dostarczania porównywalnej i wiarygodnej informacji naukowej, podjęto trud budowania wspólnej (narodowej) bazy publikacji. Czwarty rok budowy Węgierskiej Bazy Dorobku Naukowego (Magyar Tudományos Művek Tára – MTMT) umożliwia sformułowanie pierwszych doświadczeń i refleksji. Minione lata to okres wyjątkowej pracy nad wdrażaniem nowych metod ewidencji publikacji i kształtowaniem stylu pracy najsukcesywniejszego w budowaniu bazy, opartego na szerokiej współpracy i wielopoziomowej strukturze. W tym niełatwym zadaniu bibliotekarzom powierzono szczególnie ważną rolę. Obecny etap rozwoju bazy ma na celu wdrożenie nowego oprogramowania oraz retrospektywne uzupełnienie danych do roku 2007. Baza MTMT, budowana na podstawie danych pochodzących z węgierskich baz publikacji oraz międzynarodowych baz cytowań, będzie wykorzystywana przez uczelniane systemy informacyjne. Wprowadzenie do bazy publikacji węgierskich autorów w możliwie najpełniejszym stopniu, a także informacji o cytowaniach wraz ze strukturą organizacyjną jednostek badawczych umożliwi rozszerzenie funkcji bazy i jej zastosowanie jako źródła wszechstronnej informacji naukowej.

WSTĘP

Ewidencja publikacji, budowanie baz publikacji z możliwością ewaluacji działalności naukowej na podstawie publikacji to już nie tylko obowiązek, ale konieczność. Bazy publikacji dostarczają danych nieodzownych do ubiegania się o środki finansowe na badania naukowe, są przydatne również w procesie akredytacji kursów akademickich i studiów doktoranckich, jak i uzyskania tytułu doktorskiego oraz ubiegania się o członkostwo Węgierskiej Akademii Nauk lub określone stanowiska na uczelniach i w akademii nauk.

Na Węgrzech pierwsze bazy publikacji naukowych, oparte na technice kart dziurkowanych, powstały w instytutach badawczych Węgierskiej Akademii w latach 60. ubiegłego stulecia. Rozwój komputeryzacji i stosowanie nowoczesnego oprogramowania, w tym zintegrowanych systemów bibliotecznych, przyczyniły się do rozpo-

wszechnienia ewidencji prac naukowych. Współpraca i powiązania instytutów akademii nauk i uniwersyteckich środowisk naukowych miały wpływ na rozwój baz publikacji (np. stosowanie podobnych rozwiązań, programów komputerowych) oraz w decydujący sposób zaważyły na decyzji o wspólnym przedsięwzięciu budowy narodowej bazy publikacji.

Po kilku dziesięcioleciach współistnienia wielu różnorodnych baz ewidencji publikacji¹, w obliczu narastających wymagań wobec ewidencji i ewaluacji dorobku naukowego, coraz częściej pojawiały się postulaty połączenia wysiłków świata naukowego i szkolnictwa wyższego w celu wypracowania takiego rozwiązania, które spełniałoby podstawowe wymagania, takie jak jednolita ewidencja, możliwość importu i eksportu danych, zapewnienie jakości informacji i dostępu do publikacji naukowych, ujednoczenie stosowanych metod scjentometrycznych, koncentracja środków finansowych w celu efektywniejszego ich wykorzystania, popieranie otwartego dostępu do baz publikacji, stworzenie możliwości stosowania informacji zwrotnej od użytkownika poprzez personel obsługujący bazę do instytucji finansującej oraz współpraca z repozytoriami archiwizującymi pełne teksty publikacji naukowych.

Aby sprostać tym zadaniom, na podstawie wspólnego postanowienia Węgierskiej Akademii Nauk (MTA), Węgierskiego Komitetu Akredytacyjnego, Krajowej Fundacji Badań Naukowych (OTKA), Konferencji Rektorów oraz Krajowej Rady Doktorskiej z udziałem przedstawicieli 12 uniwersytetów oraz 4 szkół wyższych² 1 czerwca 2009 roku podjęto decyzję o budowie wielofunkcyjnej narodowej bazy bibliograficznej – Węgierskiej Bazy Dorobku Naukowego (Magyar Tudományos Művek Tára) – MTMT³. Rok później odbyło się pierwsze posiedzenie rady programowej, a budowę bazy rozpoczęto w 2011 roku. Pierwszy okres budowy trwał do 1 czerwca 2012 roku, kiedy rozpoczęto nowy projekt, w ramach którego jest poszerzany zakres stosowania bazy oraz jest modernizowane jej oprogramowanie.

Oczekiwania wobec wspólnej bazy publikacji były następujące:

- Każda publikacja powinna występować jeden raz (eliminacja duplikatów).
- Każda publikacja powinna być przypisana każdemu z jej autorów.
- Jednolitość danych stanowi podstawę ich wiarygodności.
- Kluczową rolę odgrywa organizacja na wszystkich poziomach tworzenia bazy.
- Należy zharmonizować interesy autorów, instytucji i kraju.
- Należy zastosować złożoną strukturę danych wraz z powiązaniem z innymi rekordami.

Za główne zadanie bazy uznano ewaluację dorobku naukowego na podstawie publikacji naukowych.

¹Zob. Kiss D., *Doświadczenia węgierskich bibliotek akademickich w zakresie dokumentacji i analizy dorobku naukowego pracowników uczelni*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, H. Szarski, D. Dudziak (red.), Wrocław, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, 2011, 33–44.

²Strona domowa MTMT <<https://www.mtmt.hu/>>.

³<<https://www.mtmt.hu/>>.

STRUKTURA I DZIAŁANIE BAZY MTMT

MTMT jest multidyscyplinarną bibliograficzną, bezpłatnie dostępną w Internecie narodową bazą publikacji⁴. Zakres bazy stanowi węgierski dorobek naukowy bez względu na język i miejsce opublikowania. Rozpoczęta 1 czerwca 2009 roku budowa bazy odbywała się pod opieką Instytutu Organizacji Badań Naukowych Węgierskiej Akademii Nauk, a po przeniesieniu Instytutu do Biblioteki Akademii Nauk w 2012 roku zadanie to przejął Oddział MTMT biblioteki. Tworzenie wspólnej bazy odbywa się na podstawie dobrowolnej współpracy pod przewodnictwem Węgierskiej Akademii Nauk. Zadanie rozpoczęto od połączenia istniejących baz publikacji: Bazy Uniwersytetu Techniczno-Ekonomicznego, Bazy Instytutu Medycyny Doświadczalnej, Bazy Instytutu Badań Jądrowych oraz Bazy Ośrodka Badań Biologicznych w Segedynie. Obecnie trwa konwersja danych kolejnych baz uniwersyteckich, a równocześnie zwiększa się liczba instytucji uczestniczących w tworzeniu bazy.

MTMT składa się z dwuczłonowej (bibliotecznej i informatycznej) rady technicznej, rady programowej, organu nadzorczego oraz biura koordynacyjnego. W skład grona nadzorczego wchodzi: Węgierski Komitet Akredytacyjny, Węgierska Konferencja Rektorów, Węgierska Akademia Nauk, Krajowa Fundacja Badań Naukowych (OTKA), Ministerstwo Gospodarki Zasobami Ludzkimi (Emberi Erőforrás Minisztérium), Rada Doktorska Węgierskiej Akademii Nauk, Prezes Rady Programowej.

Oprogramowanie bazy było wzorowane na poprzedniej bazie Akademii Nauk KPA. Można je zaliczyć do bardzo rozwiniętych, o skomplikowanych interfejsach, dających wszechstronne możliwości opracowania, weryfikacji i wyszukiwania publikacji. Kompleksowość i stopień skomplikowania zwiększa się sukcesywnie w kolejnym etapie rozwoju bazy. Koszty związane z budową i utrzymaniem bazy są ogólne i instytucjonalne. Każda z instytucji uczestniczących w budowie bazy we własnym zakresie zajmuje się zarządzaniem własnymi danymi wprowadzanymi do bazy.

W pierwszym stadium budowy baza MTMT miała cztery interfejsy: wyszukiwania danych, wprowadzania danych, administracji danych instytucjonalnych oraz interfejs centralnej administracji systemu. Obecnie trwa opracowanie nowych interfejsów zgodnie z poszerzeniem funkcji bazy.

Stosuje się trzy poziomy poważnień:

- wprowadzanie danych, administracja danych instytucjonalnych (instytut badawczy, katedra, autor),
- koordynator (uniwersytet, instytut badawczy),
- centralna administracja systemu (Oddział MTMT Biblioteki Węgierskiej Akademii Nauk).

⁴Opis bibliograficzny dostępny na stronie internetowej Instytutu Bibliotekoznawstwa Węgierskiej Biblioteki Narodowej <<http://ki.oszk.hu/content/magyar-tudom-nyos-m-vek-t-ra-mtmt-adatb-zis>> [dostęp 21.03.2013].

Wprowadzanie, weryfikacja i walidacja danych odbywa się na różnych poziomach, biorą w tym udział autorzy oraz sieć administratorów. Charakterystyczne dla odrębnych obszarów nauk rodzaje publikacji i ich dostępność w innych bazach wymagają stosowania zróżnicowanych wzorców wnoszenia danych. Import danych z innych baz publikacyjno-cytacyjnych jest możliwy głównie wtedy, gdy mamy do czynienia z publikacjami (typu książka, streszczenie referatu konferencyjnego itp.) z obszaru nauk przyrodniczych i nauk o życiu. W odniesieniu do publikacji z dziedzin nauk społecznych i humanistycznych z powodu ograniczonych możliwości importu często stosuje się ręczne wprowadzanie danych. Dane dotyczące osiągnięć działalności artystycznej (występy, dzieła literackie), jak i dzieł techniki oraz odnoszące się do nich cytowania są również wprowadzane ręcznie z niewielkimi możliwościami importu. Wprowadzanie danych do bazy MTMT odbywa się w trybie online, mogą one być widoczne bezpośrednio po wprowadzeniu. Kontrola danych odbywa się na dwóch poziomach: w miejscu wprowadzenia oraz centralnie.

Czynności związane z ewidencją publikacji można ogólnie podzielić na trzy fazy: pierwsza faza składa się z czynności wstępnych, do których należą: gromadzenie publikacji, wyszukiwanie i uzupełnienie brakujących informacji, weryfikacja informacji dostępnych w Internecie (WoS, Scopus, Google itp.), sprawdzanie własnych plików tekstowych, usunięcie z pliku informacji dostępnych w Internecie, dokonanie poprawek tekstu, konwersja formatu, import danych, porządkowanie oryginalnych publikacji oraz ewentualne ręczne wprowadzanie danych publikacji, które nie występują w innych źródłach. Druga faza obejmuje czynności z opisami publikacji w bazie MTMT, takie jak wyszukiwanie, selekcja publikacji w bazie MTMT, przypisywanie publikacji autorowi, sprawdzanie i uzupełnianie importowanych rekordów; przypisanie rekordu jednostce organizacyjnej oraz walidacja rekordu, jeśli jest kompletny. Trzecia faza jest związana z opisami prac cytujących. Cytowania powinny być włączane do kompletnych rekordów publikacji. Po sporządzeniu wykazu publikacji następuje wyszukiwanie cytowań w źródłach internetowych (WoS, Scopus, Google Scholar), import opisów prac cytujących, załączenie cytowań do opisów publikacji w bazie MTMT. Jeżeli jest taka konieczność, to wprowadzanie danych prac cytujących odbywa się ręcznie na podstawie oryginalnych dokumentów. Po skompletowaniu opisu publikacji następuje walidacja rekordu oraz aktualizacja daty zakończenia czynności.

Na węgierskich uczelniach w myśl rozporządzeń rektorów ewidencja indywidualnego dorobku naukowego należy do obowiązku autora. Autor jest właścicielem danych lub może przekazać swoje uprawnienia innej osobie wprowadzającej publikację. Redagować, zmieniać, usuwać opisy mogą tylko właściciele danych. Autor nie mający uprawnień właściciela publikacji ma uprawnienia do sporządzania wykazów oraz do przypisywania cytowań swoich publikacji. Każdej publikacji należy osobno przypisać instytucję związaną z jej powstaniem. Dane, takie jak autorzy, instytucje, czasopismo, język publikacji, wydawnictwo, miejsce i kraj, w którym ukazała się publikacja, wybiera się z list. Jeżeli danej

informacji nie ma jeszcze na liście, to zgłasza się potrzebę jej wprowadzenia, czym zajmują się administratorzy.

Autorzy dysponują identyfikatorem oraz dziedziną naukową wpisaną obok nazwiska autora. Identyfikatory autorskie używane w bazach danych Web of Science, Scopus czy Google Scholar (Researcher ID) mogą być wprowadzane do bazy MTMT. Stosowanie identyfikatorów umożliwia nie tylko dokładną identyfikację autora, lecz także regularne zarządzanie publikacjami, widoczność autora, ewaluację jego dorobku naukowego. Przyczynia się to do inicjowania współpracy naukowej oraz bezpiecznego korzystania z udostępnianych informacji. Możliwy jest również dostęp do bazy za pomocą identyfikatora EduID⁵ bez potrzeby zakładania osobnego dla MTMT.

Jednym z warunków gwarantujących rzetelność informacji naukowej bazy MTMT jest stosowanie trzystopniowej kategoryzacji w opisie publikacji, której elementy to: charakter publikacji, typ i klasyfikacja. Określając charakter publikacji, autor deklaruje jej naukowy lub inny charakter. Jest to decyzja o podstawowym znaczeniu, ponieważ jedynie naukowe publikacje mogą być oceniane metodami scjentometrycznymi. Typ publikacji to: książka, artykuł, rozdział, referat i in. Klasyfikacja publikacji polega na określeniu jej rodzaju zgodnie z odrębnym charakterem dla różnych dziedzin nauki.

Baza MTMT stwarza podstawy do ewaluacji wartości naukowej w odniesieniu do indywidualnego autora, jednostki, uniwersytetu oraz kraju w różnych momentach czy okresach. Dzięki ewidencji dorobku naukowego wraz z informacjami o cytowaniach jest możliwe statystyczne porównywanie działalności i osiągnięć naukowych z zastosowaniem jednolitych kryteriów. Podstawą do ewaluacji publikacji naukowych są „skumulowany wskaźnik wpływu”, będący sumą [czynników wpływu IF] wskaźników Impact Factor (IF) czasopism, w których były opublikowane artykuły⁶, cytowania oraz indeks Hirscha. Wyszukiwanie i wprowadzanie danych prac cytujących należy do obowiązku autora. Ewaluacja naukowej wartości publikacji odbywa się automatycznie.

O ile stosowanie omówionych metod ewaluacji jest na ogół akceptowane przez środowiska naukowe z dziedzin nauk ścisłych i przyrodniczych, o tyle ocena wartości naukowej publikacji z dziedzin nauk społecznych i humanistycznych jest trudniejsza. Wiele kontrowersji budzi stosowanie takich samych kryteriów i opieranie się na znanych bazach danych, takich jak Web of Science czy Scopus jako źródeł informacji o cytowaniach prac reprezentujących nauki humanistyczne.

Wyszukiwanie danych w bazie MTMT może się odbywać jako wyszukiwanie proste oraz zaawansowane (il. 1). W wyszukiwaniu prostym, wpisując autora, otrzymujemy listy artykułów i innych publikacji, natomiast wpisując słowa lub początkowe litery słów, inicjujemy wyszukiwanie w wielu polach rekordu (tytuł publikacji, abs-

⁵<<http://www.eduid.hu/en/>> [dostęp 21.03.2013].

⁶Összegzett impakt.

trakt, numer DOI, pierwsza strona publikacji, słowa kluczowe itp.). Wyszukiwanie zaawansowane daje możliwość wyboru kilku możliwości z użyciem operatorów logicznych. Oto niektóre z nich: w możliwości „publikacja” mamy do dyspozycji wyszukiwanie na podstawie tytułu, daty, przedziału czasowego, identyfikatora, tytułu czasopisma, wydawnictwa oraz wyszukiwanie cytowań w danym okresie. W opcji „stopień opracowania publikacji w bazie” mamy kilkanaście kryteriów uściślenia wyszukiwania, takich jak „rekord importowany, wymagający uzupełnienia”, „rekord odwołany”, „rekord zatwierdzony” i inne. W opcji „rodzaj publikacji” znajdują się: artykuł, rozdział książki, książka, referat, publikacja konferencyjna, patent, dysertacja, abstrakt oraz inne. Na uwagę zasługują możliwości wyboru dotyczące cytacji oraz autorów cytujących daną publikację. Interfejs wyszukiwania jest zaopatrzony w funkcję dodania kolejnych kryteriów, takich jak na przykład: dyscyplina naukowa, instytucja, język publikacji. Interfejs wyszukiwania jest obecnie dostępny tylko w wersji węgierskojęzycznej. Ze względu na toczące się intensywne prace nad nowym oprogramowaniem MTMT2 pojawienie się angielskiej wersji interfejsu wyszukiwania spodziewane jest po zakończeniu projektu.

The screenshot shows the MTMT search interface. On the left, there is a navigation menu with 'Keresés | Belépés' and 'edu | Belépés'. The main search area is titled 'Keresés' and contains a 'Részletes keresés' section with various input fields: 'Kutató/szerző nevének részlete:', 'Szavak, szókezdetek (mindegyik)', 'Szavak, szókezdetek (akármelyik)', 'Karakter sorozat', 'Pontos mezőtartalom', 'Szavak, szókezdetek kizárása (akármelyik)', 'Típus', 'Év(ek)', 'Dokumentum azonosító(k)', and 'Intézmény'. There is also a 'Gyorskeresés' section with dropdown menus for search criteria. A dropdown menu is open, showing options like '[minden]', '[független]', '[nem jelöl]', '[WoS vagy Scopus azonosítóval]', '[WoS vagy Scopus jelöléssel]', 'WoS azonosítóval', 'Scopus azonosítóval', 'Magyarországi szerző', and 'Külföldi kiadás'. The footer contains 'Impresszum | Adatkezelési nyilatkozat'.

II. 1. Ekran interfejsu wyszukiwania zaawansowanego w bazie MTMT⁷

Baza MTMT z założenia nie pełni funkcji repozytorium. Daje natomiast możliwość ewidencji identyfikatora DOI oraz linku do repozytorium archiwizującego daną publikację na serwerze instytucji badawczo-naukowej czy edukacyjnej. Od 1 stycznia 2013 roku obowiązuje postanowienie 27/2102 (z 24.09.2012.) Węgierskiej Akademii

⁷Zródło: <<https://vm.mtmt.hu/www/index.php#>> [dostęp 20.04.2013].

Nauk w sprawie zapewnienia wolnego dostępu do publikacji naukowych (Open Access) z uwzględnieniem okresowego ograniczenia w przypadku embarga. Nadzór nad realizacją postanowienia OA należy do utworzonego w 2009 roku reporytorium Węgierskiej Akademii Nauk (REAL – Repository of the Academy's Library)⁸. Instytucje współpracujące w budowie bazy MTMT nie mające własnego repozytorium mogą korzystać z usług repozytorium Węgierskiej Akademii Nauk. Większość uczelni oraz wiele instytucji badawczych ma repozytoria archiwizujące publikacje związane z własną działalnością naukową, część z nich zrzesza konsorcjum HUNOR⁹. Zakres gromadzonych w repozytoriach uczelnianych tekstów naukowych nie wszędzie jest pełny. Na przykład na uniwersytecie ELTE zgodnie z rozporządzeniem rektora w repozytorium EDIT gromadzi się pełne teksty wszystkich publikacji naukowych wprowadzanych do bazy MTMT. Na Uniwersytecie Zachodniowęgierskim obowiązkiem archiwacji pełnych tekstów w repozytorium uczelnianym objęte są dysertacje doktorskie, pozostałe prace naukowe są rozproszone w różnych jednostkach organizacyjnych na różnych serwerach z różnym dostępem. Obecnie trwają prace organizacyjne nad uruchomieniem repozytorium, zdolnego do archiwizowania wszystkich publikacji naukowych uczelni wprowadzanych do bazy MTMT. Internetowy portal MTMT oprócz wielu innych informacji zawiera zestaw normatywów, jakim powinny odpowiadać repozytoria współpracujące z MTMT.

OBECCNY STAN BUDOWY BAZY MTMT

Projekt Program Operacyjny Odnowy Społecznej¹⁰ rozpoczął drugi etap rozwoju bazy MTMT, w ramach którego trwa unowocześnianie oprogramowania oraz upowszechnianie stosowania bazy publikacji. Początek projektu: 01.07.2012., zakończenie: 30.06.2014. Projekt ma na celu rozszerzenie stosowania bazy na wszystkie instytucje szkolnictwa wyższego i placówki naukowo-badawcze. Szacuje się, że baza będzie zawierała ok. 85–90% publikacji powstałych w latach 2007–2013. Gospodarzem projektu jest Biblioteka Węgierskiej Akademii Nauk. Rozwijanie oprogramowania odbywa się na podstawie dotychczasowych doświadczeń i szerokiej konsultacji z użytkownikami.

Nowy moduł oprogramowania umożliwi odtwarzanie hierarchicznej struktury instytucji uczelnianych i naukowych. Związany jest on z modułem autorskim, który

⁸ Repository of the Academy's Library: <http://www.mtak.hu/index.php?name=v_5_5> [dostęp 21.03.2013].

⁹Karacsony G., *HUNOR: The Collaboration of Hungarian Open Access Repositories*, [w:] *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 2013, 73, 57–61, DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.02.019.

¹⁰ *TÁMOP-4.2.5.A-11/1Társadalmi Megújulás Operatív Program* <<https://www.mtmt.hu/systemfiles//tamop-projektindito-4.pdf>> [dostęp 4.04.2013].

odpowiada za precyzyjną identyfikację autorów, wybór odpowiedniej i pełnej wersji nazw i danych autorskich. Za rozwinięcie funkcji ewaluacji naukowej w bazie odpowiedzialny jest Wydział Polityki Naukowej i Ewaluacji Naukowej Biblioteki Węgierskiej Akademii Nauk. Kwota poświęcona na realizację projektu wynosi ok. 308 mln Ft. Pokrywa ona koszty związane z wprowadzaniem danych oraz koszty realizacji oprogramowania. Zostanie również opracowane oprogramowanie niezbędne do połączenia systemu MTMT z uczelnianymi systemami informatycznymi. Na etapie przygotowania jest także współpraca MTMT z systemami informacyjnymi wspomagającymi podejmowanie decyzji.

Rozwinięte funkcje wyszukiwania włączone do nowego systemu oprogramowania MTMT2 umożliwią wyszukiwanie danych również ze specyfikacją odpowiednią dla różnych jednostek wraz z możliwością jej rozwinięcia.

Strukturalna analiza scjentometryczna umożliwi badanie trendów charakteryzujących węgierską społeczność naukową. Można się spodziewać, że informacje pochodzące z bazy MTMT2, porównywane z międzynarodowymi, umożliwią wykrywanie i analizę dynamicznie rozwijających się obszarów badawczych i trendów współpracy naukowej.

W bezpośrednią realizację projektu zaangażowanych jest ponad 50 osób¹¹. Sprawy organizacyjne projektu, koordynacja realizacji zadań w skali krajowej należą do Wydziału MTMT Biblioteki Węgierskiej Akademii Nauk. Obecnie w budowie bazy bierze udział ok. 30 uczelni i instytucji badawczych. Biorąc pod uwagę łączną liczbę personelu naukowo-badawczego w szkolnictwie wyższym, aktualna kompletność danych wynosi 85–90%, oraz 100% w odniesieniu do naukowców zatrudnionych w instytutach akademii nauk.

Ważnym elementem gwarancji ciągłości fachowego nadzoru i opieki nad bazą, który ukształtował się jeszcze przed rozpoczęciem projektu, jest fakt, że instytucje nadzorcze są jednocześnie tymi, które decydują, jakie wymagania powinny spełniać informacje świadczone przez MTMT. Długoterminowe funkcjonowanie tego systemu leży w interesie wszystkich współpracujących instytucji.

Baza MTMT jest w węgierskiej prasie fachowej porównywana do zagranicznych baz publikacji budowanych w Słowenii¹², Holandii¹³, w Irlandii¹⁴ czy w Serbii¹⁵, przy czym podkreśla się kompleksowość i wielofunkcyjność węgierskiej bazy, pełniącej funkcję naukowego portalu skupiającego naukowe publikacje zawarte w węgierskich repozytoriach.

¹¹MTMT strona domowa <<https://www.mtmt.hu/content/tamop>> [dostęp 21.02.2013].

¹²SICRIS <<http://sicris.izum.si/about/cris.aspx?lang=eng>>.

¹³NARCIS <<http://www.narcis.nl/>>.

¹⁴RIAN <<http://rian.ie/en>>.

¹⁵SCIndeks <<http://scindeks.ceon.rs/>>.

MTMT NA UNIWERSYTECIE – ROLA BIBLIOTEKI

W ostatnich latach wraz z rozwojem Internetu i coraz szerszego dostępu do informacji bez pośrednictwa biblioteki wzmagają się dyskusje na temat potrzeby i roli biblioteki we współczesnym świecie. Biblioteki uniwersyteckie dysponują ogromnym potencjałem teoretycznej i praktycznej wiedzy dotyczącej opracowania, przetwarzania, archiwizacji i udostępniania informacji. Aktywna rola bibliotek w tworzeniu bazy publikacji to jedna z możliwości wykorzystania tej wiedzy w procesie komunikacji naukowej.

Współdziałanie w tworzeniu MTMT przyczynia się do poszerzenia funkcji biblioteki w zakresie ewidencji artykułów w czasopismach. Doświadczenie bibliotekarzy w stosowaniu baz bibliograficznych, ich wiedza informatyczna i doświadczenie w zakresie szkolenia użytkowników jest cenną pomocą przy wprowadzaniu bazy MTMT do użytkowania.

Wdrażanie MTMT na uniwersytecie wymaga wielu czynności organizacyjnych, przygotowania personelu wprowadzającego dane oraz administracji, organizacji szkoleń, porad i pomocy, jak również nadzoru. Kompleksowość tych prac odzwierciedla plan opracowany przez Bibliotekę Uniwersytecką Uniwersytetu Szegedyńskiego. Oto jego główne etapy:

- wdrożenie etyki informacji;
- zarządzanie danymi pochodzącymi z wcześniej budowanych baz publikacji – usunięcie duplikatów, uzupełnienie brakujących danych, korekta danych, przypisanie rekordów autorom;
- sprawdzanie rekordów wprowadzonych przez autorów, wyszukiwanie i usuwanie duplikatów;
- uzupełnienie wewnętrznych regulaminów habilitacyjnych i nominacji oraz innych postępowań związanych z ewaluacją dorobku naukowego;
- dostosowanie interfejsu innych używanych baz naukowych i uniwersyteckich do importowania z nich danych do bazy MTMT;
- wniesienie, sprawdzenie, uzupełnienie publikacji szkół doktorskich;
- wprowadzenie danych autorów niezatrudnionych na pełnym etacie;
- wpisanie miejsca powstania publikacji do rekordu¹⁶.

Czynny udział w tworzeniu bazy publikacji MTMT związany jest z szeregiem stałych czynności podczas wprowadzania zmian strukturalnych w hierarchii instytucji oraz zmian personalnych, zawiadamiania nowych autorów oraz świadczenia pomocy we wprowadzaniu danych. Do czynności administracyjnych należy aktualizacja danych administratorów, autorów oraz osób wprowadzających dane publikacyjne, reje-

¹⁶ *Bernátskyné B.C., Az MTMT használat teljes körű bevezetése kutatóegyetemi környezetben, Előadás Networkshop, 26–28.03.2013, <https://www.mtmt.hu/system/files/szte_bcsnetworkshop2013_kompatibilitasi_mod.pdf> [dostęp 20.04.2013].*

stracja i administracja danych osób biorących udział w ogólnouniwersyteckich projektach rozwoju bazy MTMT, śledzenie rozwoju jej struktury oraz informowanie.

Wdrażanie bazy w instytucjach szkolnictwa wyższego nierzadko spotyka się z oporem użytkowników, który powoduje konieczność zmiany dotychczasowego sposobu ewidencji działalności naukowej oraz duży stopień skomplikowania pracy w stale rozwijanym i zmieniającym się systemie bazy MTMT.

Biblioteczne strony internetowe udostępniają wszechstronne informacje dla autorów i użytkowników MTMT dotyczące rejestracji i wprowadzania danych. Zawierają też rozporządzenia, dokumenty i prezentacje ułatwiające korzystanie z bazy oraz stały kontakt i fachową pomoc. Na przykład na stronie firmowej Centralnej Biblioteki Uniwersytetu Zachodniowęgierskiego, który od 2010 roku bierze udział w tworzeniu MTMT oprócz poradnika dla autorów i użytkowników są dostępne rozporządzenia i inne dokumenty o zakresie uniwersyteckim, linki do stron MTMT, jest też możliwość stałego kontaktu z administratorami¹⁷. Aktualnie w bazie MTMT zarejestrowano około 800 autorów związanych działalnością naukową z Uniwersytetem Zachodniowęgierskim, łączna liczba prac wynosi ok. 28 tys. wraz z ok. 20 tys. niezależnych cytowań¹⁸. Treningi, szkolenia i fachowa pomoc dla autorów, osób wprowadzających dane i administratorów odbywają się w różnych formach i na wszystkich poziomach organizacyjnych bazy, począwszy od kursów, poprzez indywidualne porady i pomoc, do organizowanego centralnie fachowego poradnictwa.

W związku z wdrożeniem modułu hierarchii instytucji ważnym zadaniem jest uzupełnianie afiliacji publikacji o odpowiednią instytucję naukowo-badawczą. Ma to zasadnicze znaczenie dla pełnej ewidencji wcześniejszych publikacji. Pomocą dla osób wprowadzających dane jest na przykład formularz oświadczenia autora o afiliacji publikacji powstałych we wcześniejszym okresie jego działalności naukowej, dostępny na stronie domowej biblioteki¹⁹.

Dzięki korzystaniu z bazy MTMT uczelnia zyskuje możliwość prezentacji indywidualnego dorobku kadry naukowo-badawczej, prezentacji i ewaluacji osiągnięć naukowych uniwersyteckich jednostek organizacyjnych oraz możliwość pobrania rzetelnych danych wymaganych do uzyskania stopni naukowych, ubiegania się o stanowiska naukowe czy do udziału w konkursach o uzyskanie źródeł finansowych.

Dodatkowe zalety wynikające z ewidencji publikacji instytucji badawczo-naukowych i szkolnictwa wyższego to uzupełnienie ewidencji bibliografii narodowej o publikacje, które przedtem pozostawały nieznanne, tworząc „białe plamy” na węgierskiej mapie bi-

¹⁷Strona domowa Centralnej Biblioteki Uniwersytetu Zachodniowęgierskiego <<http://ilex.efc.hu/>> [dostęp 20.04.2013].

¹⁸*Sikeresen csatlakozott a Nyugat-magyarországi Egyetem a Magyar Tudományos Művek Tárához*, Networkshop 2013, Sopron, 26–28.03.2013 <<https://www.mtmt.hu/hirek>> [dostęp 20.04.2013].

¹⁹Strona domowa Biblioteki Akademii Medycznej im Szemmelweisa <http://www.lib.sote.hu/nav/mtmt_semmelweis> [dostęp 23.04.2013].

bliograficznej. MTMT, gromadząc publikacje autorów węgierskich bez względu na język publikacji i miejsce jej powstania, wspomaga funkcje bibliografii narodowej²⁰.

KILKA KONKLUZJI

Strategicznym celem aktualnego projektu rozwoju MTMT jest podniesienie poziomu konkurencyjności szkolnictwa wyższego i działalności badawczej na Węgrzech przez zwiększenie widoczności efektów działalności naukowo-badawczej instytucji szkolnictwa wyższego oraz naukowo-badawczych w skali kraju, a także – z zastosowaniem wielojęzycznych funkcji wyszukiwania – w skali międzynarodowej. Baza MTMT2 będzie mogła stanowić źródło różnorodnych informacji niezbędnych do podejmowania decyzji oraz informacji przydatnych w rozliczeniach finansowych z funduszy publicznych i biznesowych.

Trwałe zalety współpracy w tworzeniu bazy MTMT to korzystanie ze standardowego systemu z zapewnionym serwisowaniem, wieloma możliwościami importu danych ułatwiającymi pracę, centralnie zorganizowana pomoc i wsparcie, forum, porady i wymiana doświadczeń. Baza umożliwi klasyfikację publikacji naukowych według jednolitych kryteriów, jest zaopatrzona w narzędzia kontroli jakości, daje możliwość wewnętrznej i zewnętrznej ewaluacji dorobku naukowego jednostek tworzących pełną strukturę danej instytucji.

Oczekuje się, że prezentacja walorów działalności naukowo-badawczej uniwersytetów przyczyni się do uatrakcyjnienia oferty edukacyjnej dla przyszłych studentów oraz potencjalnych partnerów gospodarczych oraz do tworzenia pełniejszego wizerunku naukowego kraju. Udział w budowaniu bazy nie ma alternatywy, bo *kto nie dostrzymuje kroku, ten zostaje w tyle*²¹.

LITERATURA

- Áts J., *Az ELTE, Publikációk hazatérek Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 2012 (11–12) [online], [dostęp 20.04.2013], Dostępny w Internecie: <http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?sid=664333418075a84398d6ac0448313751&issue_id=543&id=5718>.
- Bernátskyné B.C., *Az MTMT használat teljes körű bevezetése kutatóegyetemi környezetben*, Előadás Networkshop, 2013, március 26–28 [online], [dostęp 20.04.2013], Dostępny w Internecie: <https://www.mtmt.hu/system/files/szte_kompatibilitasi_mod.pdf>.
- Dudás A., *Tudományos önismeret: az egyetemi bibliográfiák szükségességéről és egy bölcsészettudományi oktatói publikációs adatbázisról*, *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 2008 (3), 107–126.

²⁰ Áts J., *Az ELTE, Publikációk hazatérek Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 2012, 11–12.

²¹ Artykuł oparto na materiałach informacyjnych zamieszczanych sukcesywnie na stronie internetowej bazy MTMT, artykułach opublikowanych w prasie fachowej, materiałach konferencyjnych oraz na doświadczeniach bibliotekarzy związanych z budową bazy na różnych poziomach organizacyjnych.

- Kiss D., *Doświadczenia węgierskich bibliotek akademickich w zakresie dokumentacji i analizy dorobku naukowego pracowników uczelni*, [w:] H. Szarski, D. Dudziak (red.), *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2011, 33–44.
- Makara B.G., *Az MTMT intézményi kezelése Nemzeti Közzolgálati Egyetem Előadás* (2012 október 30) [online], [dostęp 20.03.2013], Dostępny w Internecie: <https://www.mtmt.hu/system/files/mg_nke_20121030-1.pdf>.
- Makara B.G., TÁMOP 4.2.5.A-11/1-2012-0001 MTMT projektnyitó rendezvény. 2012. augusztus 28 [online], [dostęp 20.04.2013], Dostępny w Internecie: <<https://www.mtmt.hu/system/files/tamop-projektindito-4.pdf>> [dostęp 20 marca 2013].
- Tichy-Rács Á., *Kinek van szüksége az MTMT-adatbázisra? Hozzászólás Scheuring István „Kinek van szüksége az MTMT-adatbázisra” című cikkéhez*, Magyar Tudomány, 2012 (11), 1379–1388.
- MTMT2 Projekt TÁMOP-4.2.5.A-11/1-2012-0001 A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) publikációs adatbázis szolgáltatások országos kiterjesztése.
- Seres J., MTMT TÁMOP Projekt összefoglaló. Előadás (28.09.2012.) [online], [dostęp 20.03.2013], Dostępny w Internecie: <https://www.mtmt.hu/system/files/mtmt_is_im_2012_ismertet_o_20120926_28.pdf>.
- Kilár F., *A Magyar Tudományos Művek Tára az egyetemek életében*, Előadás 28.09.2012, TÁMOP dokumentum [online], [dostęp 20.03.2013], Dostępny w Internecie: <<https://www.mtmt.hu/content/letoltheto-dokumentumok>>.

HUNGARIAN BASIS FOR SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS (MTMT). EXPERIENCE, TENDENCIES, REALIZATION

The duty of evidence of scientific publications leads to producing plenty of various databases. In some countries, efforts are made to establish a nation-wide database in order to meet the requirements of providing credible and comparable scientific information. The fourth year of processing Hungarian National Scientific Bibliography (Magyar Tudományos Művek Tára – MTMT) allows one to sum up the first experiences and to make some reflections. The passing years were the time of intensive introducing new methods of evidencing and establishing the most efficient workflow relying on collaborating and multilevel structure. Significant and important duties are given to the librarians. Presently, the main tasks are introducing a new software and entering the retrospective data back to the year 2007. MTMT database has been importing data from Hungarian and other bibliographic and citation databases and will work together with academic information systems. Entering the possible most wide range of Hungarian scientific publications of the recent years, along with citations and institutional structures will provide further functions of database as a comprehensive source of scientific information.

Agnieszka Dolińska

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu
e-mail: a.dolinska@ue.poznan.pl

Joanna Gryt

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu
e-mail: joanna.gryt@ue.poznan.pl

INTERNETOWY SYSTEM BIBLIOGRAFICZNY – INNOWACYJNOŚĆ W DOKUMENTOWANIU DOROBKU NAUKOWEGO PRACOWNIKÓW UNIwersytetu EKONOMICZNEGO W POZNANIU

Przedstawiono nowatorski elektroniczny system dokumentowania dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Omówiono interaktywny sposób rejestrowania danych w Internetowym Systemie Bibliograficznym z udziałem zarówno autorów zgłaszanych opisów, jak i bibliotekarzy dokonujących weryfikacji. Proces ten umożliwia natychmiastową korektę oraz implementowanie punktacji w poszczególnych kategoriach publikacji. Omówiono budowę i funkcjonalność systemu oraz sposób wykorzystywania zgromadzonych danych do celów ewaluacji i parametryzacji.

WPROWADZENIE

Dokumentowanie dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu szczyli się ponad 50-letnią tradycją. Biblioteka Główna systematycznie gromadziła informacje dotyczące dorobku naukowego pracowników Uczelni i udostępniała je pierwotnie w postaci kartoteki kartkowej, założonej w 1966 roku, aż do 2000 roku, kiedy dane zostały przeniesione do systemu Expertus i udostępnione w Internecie. Bibliografię opracowywano na podstawie danych wyszukiwanych przez bibliotekarzy i zgłaszanych przez autorów. Dzięki zaangażowaniu pracowników Biblioteki uzupełniających na bieżąco *Bibliografię publikacji pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu* jest ona obecnie jedną z najpełniejszych baz bibliografii dorobku pracowników. Liczy ponad 44 tys. rekordów i obejmuje okres od momentu powstania Uczelni w 1926 roku do chwili obecnej [1].

System Expertus doskonale spełniał oczekiwania użytkowników w zakresie przechowywania i udostępniania informacji bibliograficznych. Pojawiły się jednak pro-

blemy we współpracy z innymi systemami i programami wykorzystywanymi na Uczelni do procesów związanych z rozdziałem środków na badania statutowe i własne, oceną okresową pracowników czy też oceną parametryczną jednostek naukowych, dokonywaną przez ministerstwo.

Pierwotna, dokumentacyjna funkcja bibliografii dorobku naukowego nie jest już wystarczającą funkcją baz tego typu, obecnie są one wykorzystywane nie tylko jako źródło informacji o publikacjach i pracach niepublikowanych, lecz także do celów ewaluacji, analizy bibliometrycznej, rankingów i statystyki [2].

INTERNETOWY SYSTEM BIBLIOGRAFICZNY

Władze Uczelni w 2003 roku podjęły decyzję o zbudowaniu własnymi siłami nowego systemu informatycznego wykorzystywanego do realizacji polityki naukowej, którego jednym z zadań miało być zbieranie i udostępnianie informacji o aktywności naukowej pracowników. Podstawowym postulatem było dążenie do zminimalizowania wielokrotnego wykonywania takich samych lub zbliżonych zadań. Założono, że system będzie wystarczająco elastyczny i rozszerzalny tak, aby zagwarantować jego wykorzystywanie do pierwotnie zdefiniowanych celów oraz do tych, które pojawiać się będą w przyszłości.

System, stworzony przez pracownika Katedry Technologii Informatycznych Akademii Ekonomicznej w Poznaniu mgr. Oskara Huminieckiego, został oparty na uznanych i popularnych technologiach Java oraz bazie danych Oracle 10g [3]. W jego architekturze uwzględniono uwagi i sugestie bibliotekarzy. Ścisła współpraca z pracownikami Biblioteki Głównej w zakresie tworzenia poszczególnych kategorii oraz zdefiniowania atrybutów niezbędnych do ich opisu, charakteru i liczby zastosowanych indeksów miała znaczny wpływ na jego ostateczny kształt i obecną funkcjonalność.

Zarządzeniem Rektora Akademii Ekonomicznej w Poznaniu nr 2/2004 z dnia 19 lutego 2004 roku [7] powołano na Uczelni nowy System Bibliograficzny, dostępny przez Internet, zobowiązując pracowników i studentów dziennych studiów doktoranckich do samodzielnego wprowadzania opisów bibliograficznych publikacji bezpośrednio do systemu. Weryfikowanie poprawności formalnej i kwalifikowanie zgłaszanych opisów powierzono Bibliotece Głównej. Nałożenie obowiązku wprowadzania danych na autorów znacznie zwiększyło ilość pozyskiwanych danych i przyspieszyło proces dokumentowania dorobku, ale spowodowało również pojawienie się licznych błędów i nieścisłości. Początkowa niechęć do innowacji i opór ze strony środowiska naukowego hamowały ten proces, jednak zrozumienie problemu i pozytywne nastawienie władz Uczelni zaowocowało nowymi regulacjami. W kolejnym Zarządzeniu Rektora Akademii Ekonomicznej w Poznaniu nr 18/2006 z dnia 12 grudnia 2006 roku [8] oraz nr 19/2006 z dnia 12 grudnia 2006 roku [9] ustalono szczegółowe procedury zgłaszania opisów do systemu i tryb odwoławczy. Znalazł się w nich również bardzo istotny zapis dotyczący braku zgłaszanej publikacji w zbiorach Biblioteki Głównej. Upo-

ważniony pracownik Biblioteki informuje o tym zgłaszającego, który ma obowiązek dostarczenia jej BG do wglądu (względnie do zbiorów); poza oryginałami honorowane są również odbitki ksero lub skany.

Internetowy System Bibliograficzny zaopatrzone w łatwy dostęp zarówno do modułu wprowadzania danych, jak i do ich przeglądania. Zgodnie z założeniami transparentności polityki naukowej Uczelni dostęp do informacji o dorobku naukowym pracowników jest możliwy bez zalogowania. Linki z wejściem do bazy umieszczono na stronie głównej Uczelni w zakładce dla pracowników oraz na stronie internetowej Biblioteki. Wszyscy uprawnieni pracownicy otrzymują indywidualny login i hasło upoważniające wyłącznie do wprowadzania i edytowania danych dotyczących publikacji, których są autorami lub współautorami. Zapisane zmiany powodują wygenerowanie i przesłanie automatycznego powiadomienia na służbowy adres mailowy. Dzięki temu minimalizuje się dublowanie tych samych opisów wprowadzanych przez współautorów, służy to również monitorowaniu zmian dokonywanych w opisach.

Internetowy System Bibliograficzny podzielono na 4 moduły (il. 1):

- System Bibliograficzny rejestrujący dorobek publikacyjny w poszczególnych kategoriach – nadzorowany przez Bibliotekę Główną,
- System Badań Statutowych dokumentujący aktywność pozapublikacyjną pracowników,
- System Młodych Naukowców i Doktorantów (wcześniej Badań Własnych) – nadzorowany przez Dział ds. Badań Naukowych i Współpracy z Zagranicą,
- System Syllabus – nadzorowany przez Dział Dydaktyki.

Pomoc Strona główna **Zgłoś błąd** Czas do wygaśnięcia sesji: 26:10

Witamy na Twojej osobistej stronie.

>>>Nowość! System zgłaszania i śledzenia błędów. [Zgłoś nowy błąd.](#)

Z tej strony możesz dostać się do różnych części systemu:
[Zestawienia](#), [Moje punkty](#), [Edycja](#), [Wyszukiwanie](#) oraz [Dane osobowe](#)

1. Zestawienia

Pracownicy UEP	przeoglądaj bazę pracowników UEP. Sprawdź dorobek, punktację, przydzielone środki.
Zestawienie dorobku	przeoglądanie i wydruk zestawienia dorobku zgłoszonego w Internetowym Systemie Aplikacji UEP.

2. Moje punkty i środki

Pokaż punkty	zobacz punkty przyznane do celów rozdziału środków na Badania MNiD i Badania Statutowe .
Przyznane środki	zobacz jakie środki na badania MNiD zostały Tobie przydzielone.

3. Edycja i przeglądanie zgromadzonych w systemie danych

Bibliografia	dodaj nowy lub edytuj istniejący opis bibliograficzny.
Badania Statutowe	dodaj nowe lub edytuj istniejące dane służące do oceny punktowej w badaniach statutowych.
Badania MNiD	złóż nowy lub edytuj wcześniej złożony wniosek o dofinansowanie badań MNiD.

Il. 1. Strona użytkownika ISB

Moduł Bibliograficzny (il. 2) – jak wszystkie pozostałe moduły – ma hierarchiczną strukturę drzewkową, zbudowaną z kategorii publikacyjnych punktowanych i niepunktowanych. Kategorie oznaczone na zielono otwierają listy poszczególnych publikacji w kolejności alfabetycznej z możliwością przeszukiwania według podanej frazy. Kolorem czerwonym są wyróżnione nowo dopisane, jeszcze niezweryfikowane pozycje. Zgłaszane opisy to m.in.: czasopisma i publikacje w czasopiśmie, monografie naukowe i podręczniki akademickie wraz z rozdziałami w nich zamieszczonymi, materiały konferencyjne i publikacje w materiałach konferencyjnych, materiały dydaktyczne, recenzje i tłumaczenia.

Moduł Badań Statutowych rejestruje działalność pozapublikacyjną, zawiera dokumentację m.in. wniosków o dofinansowanie badań, grantów, projektów europejskich, ministerialnych, uczelnianych, efektów prac badawczo-rozwojowych, eksperytów, uczestnictwa w radach naukowych komitetów i konferencji.

W systemie są również zawarte dane pomocnicze wykorzystywane przez inne pozycje, np. nazwy wydawców, konferencji, instytucji oraz indeksy pracowników innych jednostek. Istnieje możliwość modyfikowania struktury bazy według potrzeb wynikających ze zmieniających się przepisów ministerialnych lub decyzji uczelnianych.

**UNIwersYTET EKONOMICZNY
W POZNANIU**

Pomoc Strona główna **Zgłoś błąd** Czas do wygaśnięcia sesji: 29:48

Wyloguj się **Zalogowano jako: Dolińska Agnieszka**

- Dane bibliograficzne
 - Publikacje naukowe
 - Publikacja w czasopiśmie 8743 (365)
 - Publikacja w materiałach konferencyjnych 3011 (202)
 - Monografie naukowe
 - Monografia naukowa 455 (3)
 - Monografia naukowa - praca zbiorowa 2027 (47)
 - Rozdział w monografii naukowej 4800 (57)
 - Podręczniki akademickie
 - Podręcznik akademicki 165
 - Podręcznik akademicki - praca zbiorowa 137 (2)
 - Rozdział w podręczniku akademickim 738 (3)
 - Inne publikacje książkowe (np. podręczniki nieakademickie, książki popularnonaukowe, biograficzne...)
 - Inna publikacja książkowa 66 (6)
 - Inna publikacja książkowa (praca zbiorowa) 86 (8)
 - Rozdział w innej publikacji książkowej 226 (13)
 - Redakcje
 - Redakcja monografii naukowej 332 (3)
 - Redakcja podręcznika akademickiego 64
 - Redakcja materiałów konferencyjnych 67 (4)
 - Redakcja czasopisma (numer) 384 (16)
 - Redakcja materiałów dydaktycznych 53
 - Redakcja innych prac 68 (33)
 - Redakcja czasopisma (seria) 13 (5)

II. 2. Struktura Modułu Bibliograficznego ISB

Proces wprowadzania opisów w poszczególnych kategoriach jest wielostopniowy. Aby zgłosić rozdział w podręczniku lub monografii naukowej wieloautorskiej, należy najpierw dodać opis pozycji zbiorowej, wiążąc z nim następnie opis publikacji autorskiej. Zgłoszenie publikacji w czasopiśmie wymaga wprowadzenia do bazy opisu

czasopisma – seria, potem zdefiniowania czasopisma – numer, z którym powiązany jest dopiero opis właściwego artykułu. Proces zgłaszania opisu publikacji w materiałach konferencyjnych jest jeszcze bardziej rozbudowany; konieczne jest dodanie informacji dotyczących nazwy, edycji, daty i miejsca konferencji.

Mimo spójności i przejrzystości systemu zasady wprowadzania opisów budzą liczne pytania i wątpliwości. Interaktywny sposób rejestrowania danych umożliwia jednoczesną pracę autora zgłaszającego i bibliotekarza weryfikującego opis. Kontakt zdalny w czasie rzeczywistym umożliwia natychmiastową pomoc i korektę oraz definiowanie kategorii. Finalne zatwierdzenie opisu w bazie skutkuje automatycznym naliczeniem punktów przypisanych danej kategorii i opis publikacji staje się widoczny w dostępie publicznym.

Wartości punktowe implementowane w systemie wynikają z regulacji ustawowych oraz wewnętrznych ustaleń i dokumentów Uczelni. Pracownicy Biblioteki sprawujący opiekę nad ISB monitorują zmieniające się przepisy i wykazy czasopism punktowanych, sporządzają zestawienia zmian koniecznych do wprowadzenia w systemie, informując o nich prorektora ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą, Dział ds. Badań Naukowych i Współpracy z Zagranicą oraz administratora technicznego.

UNIWERSYTET EKONOMICZNY
 W POZNANIU

Czas do wypięięcia sesji: 28:40

Czasopismo (seria)
Towaroznawcze Problemy Jakości / Polish Journal of Commodity Science

Id: 193175, rok publikacji:
 Edytuj tę pozycję w nowym oknie. Po zakończeniu edycji odśwież to okno

Data wprowadzenia do bazy: Fri Nov 12 13:27:47 CET 2004
Wprowadzone przez: Zieliński Ryszard
Data ostatniej modyfikacji: Fri Mar 19 09:50:19 CET 2010

Dane szczegółowe:

Tytuł czasopisma: Towaroznawcze Problemy Jakości / Polish Journal of Commodity Science
Czasopismo wyróżnione na "liście Filadelfijskiej": Nie
Czasopismo polskie: Tak
Wydawca: [Instytut Technologii Eksploatacji - PIB](#)
ISSN: 1733-747X

Kliknij tutaj w celu zapoznania się z ważnymi informacjami.

UWAGA: Prosimy o zgłaszanie dostrzeżonych błędów w naliczonych punktach.

Reguły dla pozycji od 2008: MNiSW:

- 4,00 pkt. Zespół ogólny MNiSzW (lista: MNiSzW - do roku 2008)
- 6,00 pkt. Zespół ogólny MNiSzW (lista: MNiSW - do roku 2012)
- 4,00 pkt. Zespół ogólny MNiSzW (lista: MNiSW - od roku 2013)

II. 3. Punktacja czasopisma w ISB

Zachowanie historii punktów w systemie pozwala analizować spadkowe lub wzrastające trendy punktacji czasopism (il. 3), obserwować zmiany poszczególnych kate-

gorii działalności naukowej, a także ułatwia sporządzanie zestawień dorobku naukowego wraz z punktacją obowiązującą w poszczególnych latach, np. na potrzeby ewaluacji. Szczególnie warta podkreślenia jest reguła naliczania punktów za rozdziały w monografiach naukowych (il. 4) wynikająca z zapisu w rozporządzeniu MNiSW, że liczba punktów uzyskanych przez jednostkę łącznie za rozdziały zamieszczone w wieloautorskiej monografii nie może przewyższać liczby punktów przyznanych za monografią naukową [5]. Warunkiem naliczenia punktów przez system jest zaznaczenie w formularzu opisu publikacji odpowiedzi TAK w polach „zgłaszam pracę do oceny punktowej” i „wskazano UEP jako główne miejsce zatrudnienia” oraz zaznaczenie przez bibliotekarza pola „udostępniono do sprawdzenia BG UEP”. Od 2005 roku ocenie punktowej podlegają tylko opisy bibliograficzne publikacji zatwierdzonych przez Bibliotekę Główną.

**UNIWERSYTET EKONOMICZNY
W POZNANIU**

Czas do wygasnięcia sesji: 29:36

Rozdział w monografii naukowej

O klasyfikacji nauk zajmujących się międzynarodową działalnością gospodarczą

Id: 243315, rok publikacji: 2012

Edytuj tę pozycję w nowym oknie. Po zakończeniu edycji odśwież to okno

Data wprowadzenia do bazy: Thu Jun 14 12:34:42 CEST 2012

Wprowadzone przez: Gorynia Marian

Data ostatniej modyfikacji: Wed Jun 27 08:53:23 CEST 2012

Dane szczegółowe:

Autor (Autorzy):	Gorynia Marian
Tytuł rozdziału:	O klasyfikacji nauk zajmujących się międzynarodową działalnością gospodarczą
Monografia - praca zbiorowa:	Globalizacja i regionalizacja w gospodarce światowej : księga jubileuszowa z okazji 45-lecia pracy naukowej Profesora Jana Rymarczyka
Redaktor:	Bogusława Skulska, Małgorzata Domiter, Wawrzyniec Michalczyk
Strony:	37-50
Język podstawowy:	polski
Streszczenie:	Tak
Bibliografia:	Tak
Słowa kluczowe:	ekonomia, nauki o zarządzaniu, biznes międzynarodowy
Wskazano UEP jako główne miejsce zatrudnienia:	Tak
Zgłaszam pracę do oceny punktowej:	Tak
Sygnatura BG UEP:	338752
Udostępniono do sprawdzenia BG UEP:	Tak
Spełnia definicję monografii:	Tak

Kliknij tutaj w celu zapoznania się z ważnymi informacjami.

UWAGA: Prosimy o zgłaszanie dostrzeżonych błędów w naliczonych punktach.

Reguły dla pozycji od 2009 do 2012:

- MNiSW:
 - Gorynia Marian: 2,40 pkt. Zespół ogólny MNiSzW (Punkty podzielone pomiędzy 5 rozdziałów jednej książki)

Il. 4. Punktacja rozdziału w monografii wieloautorskiej

Pracownicy Biblioteki z uprawnieniami administratora wykorzystują w bieżącej pracy liczne funkcje systemu (il. 5), tj. edytowanie opisu (korekta, modyfikacja i za-

twierdzenie), zmiana typu publikacji (jedna z częściej wykorzystywanych funkcji, np. przekwalifikowanie zeszytu naukowego zgłoszonego jako monografia), usunięcie błędnego opisu z bazy, zablokowanie opisu przez administratora.

The screenshot shows the profile of Gorynia Marian, a professor at the University of Economics in Poznań. Below the profile, a list of publications is shown with status icons: a green checkmark for 'OK', a red 'X' for 'error', and a grey padlock for 'locked'. The first publication, 'Koszty transakcyjne jako determinanta formy zagranicznej ekspansji przedsiębiorstw', is circled in red, indicating a specific issue.

**UNIwersYTET EKONOMICZNY
W POZNAMIU**
Czas do wygasnięcia sesji: 29:57

Pracownicy Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu
Gorynia Marian

User id: 150
Imię: Marian
Nazwisko: Gorynia
Jednostka: Katedra Konkurencyjności Międzynarodowej
Wydział: Gospodarki Międzynarodowej
Tytuł: Prof. dr hab.
Stanowisko: Profesor zwyczajny
Telefon: 8543314
E-mail: m.gorynia@ue.poznan.pl

Pozycje zależne:

Praca doktorska
1. Wpływ delokalizacji modułów łańcucha wartości na konkurencyjność polskich przedsiębiorstw
• Rok: 2013
Publikacja w czasopiśmie
1. Koszty transakcyjne jako determinanta formy zagranicznej ekspansji przedsiębiorstw

Rozdział w monografii naukowej

1. Basic concepts of company competitiveness
2. Empirical research results
3. Implications for economic policy
4. Recommendations for companies

Il. 5. Ikony funkcji w ISB

Istotną funkcją systemu jest opcja filtrowania opisów w poszczególnych kategoriach według różnorodnych kryteriów, takich jak obecność czasopisma na liście filadelfijskiej lub ERIH, język publikacji, rok wydania, publikacje pracowników poszczególnych wydziałów Uczelni. System oferuje możliwość generowania chronologicznych zestawień dorobku poszczególnych osób według kategorii, wylicza również automatycznie punkty na potrzeby rozdziału środków na badania statutowe i własne po uprzednim zdefiniowaniu reguł (il. 6).

Do zgłaszania błędów i sygnalizowania nieprawidłowości w funkcjonowaniu ISB służy Bugzilla 4.2. Program umożliwia zarówno administratorowi technicznemu, jak i pozostałym użytkownikom monitorowanie statusu zgłaszanych błędów, obserwację postępu prac, wgląd w statystyki czasu pracy oraz zamieszczanie komentarzy. Pojęcie błędu jest rozszerzone wobec jego pierwotnego znaczenia – obejmuje także sugestie dotyczące rozwoju systemu, brakujących funkcji czy udogodnień dla użytkownika.

Internetowy System Bibliograficzny jest ważnym instrumentem polityki naukowej Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Jego efektywne funkcjonowanie zależy nie tylko od jakości i kompletności zawartych w nim danych, aktywnej współpracy środowiska akademickiego, ale w dużej mierze także od wsparcia ze strony władz Uczelni. Dorobek publikacyjny nie jest już tylko finalnym produktem indeksowanym

w bibliograficznej bazie danych, ale staje się elementem procesu ewaluacji i parametryzacji [4]. Wieloaspektowa współpraca Biblioteki z jednostkami Uczelni odnosi się również do takiej optymalizacji systemu, aby zgromadzone w nim dane mogły stanowić podstawę analiz ilościowych i jakościowych.

UNIWERSYTET EKONOMICZNY
W POZNANIU

Czas do wygaśnięcia sesji: 29:23

Punkty wyliczone na potrzeby rozdziału środków na badania statutowe.

Zestawienie dla: Gorynia Marian

Z listy poniżej wybierz opis wyliczonych przez administratorów punktów i kliknij [Wyświetl] w celu wyświetlenia szczegółów wyliczeń. Środki na badania statutowe zostały rozdzielone w oparciu o wyliczenia wybrane przez odpowiedzialnie Rady Wydziałów.

Wyświetl punkty na podstawie:
 BS 2013, obliczenie w: 10-03-2013 18:42:24 (wprov. do 16-12-2012) Wyświetl

Punkty na badania statutowe:
Suma punktów: 150,57
 Reprezentacja według nowych zasad z 2009 r.

1. Punkty za publikacje: **50,38pt.**
Publikacja w czasopiśmie Za rok: **2010**
 1. [Investment Development Paths of Central European Countries - a Comparative Analysis](#) (9.00 pkt. Zespól ogólny MNiSW (lista: MNiSW - od roku 2009))
 2. [Foreign Direct Investment of Central and Eastern European Countries, and the Investment Development Path Revisited](#) (2.00 pkt. Zespól ogólny MNiSW (poz. 1782 lista MNiSW))
 3. [Opportunities and Threats Related to Accession of Poland to the Euro Zone - Perspective of Polish Enterprises](#) (1.20 pkt. Zespól ogólny MNiSW (lista: MNiSW - od roku 2009))
 4. [Deбата "Polska transformacja gospodarcza: 20 lat później!"](#) (0.00 pkt. Zespól dowolny MNiI (Brak afiliacji lub odstąpienie od oceny))
 5. [Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe: The IDP trajectories of selected countries](#) (6.00 pkt. Zespól ogólny MNiSW (lista: MNiSW - od roku 2009))
 6. [The twentieth anniversary of fundamental market reforms in Poland. What have we achieved; what have we learnt?](#) (0.00 pkt. Zespól dowolny MNiI (Brak afiliacji lub odstąpienie od oceny))
 7. [Foreign direct investment of Central and Eastern European Countries and the investment development path revisited](#) (0.00 pkt. Zespól dowolny MNiI (Brak afiliacji lub odstąpienie od oceny))
- Publikacja w czasopiśmie** Za rok: **2011**
 1. [Location and Industry Structure of Polish Outward Foreign Direct Investment](#) (2.00 pkt. Zespól ogólny MNiSW (poz. 1782 lista MNiSW))
 2. [Przystąpienie Polski do strefy euro a międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja polskich](#)

II. 6. Zestawienie punktów wyliczonych na potrzeby rozdziału środków na badania statutowe

Pracownicy oddelegowani do zadań związanych z ISB:

- sporządzają dla Senackiej Komisji ds. Badań Naukowych i Współpracy z Zagranicą wykazy zmieniających się wytycznych MNiSW dotyczących kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność statutową jednostek naukowych oraz biorą udział w jej posiedzeniach;
- przekazują prorektorowi ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą informacje o publikacjach pracowników oraz opiniują odwołania dotyczące kwalifikacji i punktacji kategorii naukowych w systemie;
- na wnioski wydziałów opracowują zestawienia publikacji związane z akredytacją, Kartą Strategiczną UEP, przyznawaniem uprawnień do nadawania stopni naukowych oraz zatrudnianiem nauczycieli akademickich;
- w konsultacjach bezpośrednich, telefonicznych i mailowych udzielają informacji pracownikom w zakresie punktacji, budowania strategii publikacyjnej, zasad wprowadzania opisów do systemu; pomagają w zgłaszaniu czasopism do generatora ankiety

aplikacyjnej czasopisma naukowego oraz w wypełnianiu wniosków o granty (np. NCN, NCBiR) i stypendia uczelniane.

ZAKOŃCZENIE

Rozwój technologii informacyjnych oraz wizja i umiejętności jej twórców umożliwiły stworzenie innowacyjnego, autorskiego systemu dokumentowania różnych aspektów pracy naukowej. Doceniono kompetencje zawodowe bibliotekarzy, uwzględniając ich merytoryczne i praktyczne uwagi dotyczące budowy systemu. Innowacyjność systemu polega nie tylko na zastosowaniu interaktywnego sposobu rejestrowania dorobku naukowego, ale również na jego progresywności. Architektura została zaplanowana w sposób, który umożliwia elastyczne dostosowywanie do zmieniających się warunków i potrzeb użytkowników przy aktywnej współpracy z ich strony. Możliwość synchronicznej pracy autora wprowadzającego i bibliotekarza weryfikującego opis bibliograficzny ułatwia i przyspiesza cały proces, a pojawiające się trudności i błędy są eliminowane na bieżąco.

Ocena jednostki naukowej oraz finansowanie jej działalności w ogromnej mierze zależy od dobrze zorganizowanego systemu rejestrującego i punktującego jej dorobek [6]. Szczególną wartością Internetowego Systemu Bibliograficznego są rozwiązania stosowane do ewaluacji, parametryzacji oraz analizy bibliometrycznej. Prawidłowe funkcjonowanie systemu uwarunkowane jest harmonijną współpracą pomiędzy pionem prorektora ds. Badań Naukowych i Współpracy z Zagranicą, Biblioteką oraz administratorem technicznym. Biblioteka jako ważne ogniwo komunikacji naukowej aktywnie wspiera proces budowania strategii Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

LITERATURA

- [1] Dolińska A., Gryt J., *Dokumentowanie dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu – 55 lat doświadczeń*, [w:] *Polskie biblioteki ekonomiczne wczoraj, dziś, jutro*, Materiały I Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Ekonomicznych, Biblioteka Ekonomiczna Uniwersytetu Szczecińskiego, 20–21 października 2011, L. Lewicka (red.), Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, Szczecin 2012, 77–88.
- [2] Głębocki J., Pietruszewski G., *Integracja bibliografii dorobku naukowego z systemem przepływu informacji naukowej*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy*, Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 10-lecia bazy danych BazTech, Bydgoszcz, 27–29 maja 2009 [online], [dostęp 29.05.2013]. Dostępne w Internecie: <http://eprints.rclis.org/bitstream/+10760/13557/1/glebocki_baztech_bydgoszcz.pdf>.
- [3] Huminiecki O., *Raport z postępu prac nad systemem bibliograficznym Akademii Ekonomicznej w Poznaniu*, Katedra Technologii Informacyjnych Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003 [maszynopis niepublikowany].
- [4] Przyłuska J., *Bibliograficzne bazy danych dla bibliotekarzy, naukowców czy urzędników?*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki*, II Konferencja naukowa Konsorcjum Baz-

- Tech, Poznań, 17–19 kwietnia 2013 [online], [dostęp 29.05.2013]. Dostępne w Internecie: <http://www.biblos.pk.edu.pl/scs-bbd13/scs/files/File/Przyluska%202013.pdf>.
- [5] *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym*, Dz.U. 2012, poz. 877.
- [6] Wilk D., *Bibliografia publikacji pracowników jako forma współpracy ze środowiskiem uczelnianym na łamach polskiej literatury bibliologicznej*, [w:] *III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, H. Szarski, D. Dudziak (red.), Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2011, 73–80 [online], [dostęp 29.05.2013]. Dostępne w Internecie: <http://www.dbc.wroc.pl/publication/13731>.
- [7] *Zarządzenie nr 2/2004 Rektora Akademii Ekonomicznej w Poznaniu z dnia 19 lutego 2004 r. w sprawie Internetowego Systemu Bibliograficznego*, Poznań, 2004 [online], [dostęp 29.05.2013]. Dostępne w Internecie: http://biblioteka.ue.poznan.pl/page/dopobrania/zarzadzenie_2_2004.pdf.
- [8] *Zarządzenie nr 18/2006 Rektora Akademii Ekonomicznej w Poznaniu z dnia 12 grudnia 2006 r. w sprawie kwalifikowania opisów zgłaszanych do Informatycznego Systemu Bibliograficznego Akademii Ekonomicznej w Poznaniu*, Poznań 2006 [online], [dostęp 29.05.2013]. Dostępne w Internecie: http://biblioteka.ue.poznan.pl/page/dopobrania/zarzadzenie_18_2006.pdf.
- [9] *Zarządzenie nr 19/2006 Rektora Akademii Ekonomicznej w Poznaniu z dnia 12 grudnia 2006 r. w sprawie: zmiany Zarządzenia nr 2/2004 oraz ogłoszenia tekstu jednolitego Zarządzenia nr 2/2004 Rektora Akademii Ekonomicznej w Poznaniu z dnia 19 lutego 2004 r. w sprawie Internetowego Systemu Bibliograficznego*, Poznań 2006 [online], [dostęp 29.05.2013]. Dostępne w Internecie: http://biblioteka.ue.poznan.pl/page/dopobrania/zarzadzenie_19_2006.pdf.

INTERNET BIBLIOGRAPHIC SYSTEM – AN INNOVATIVE WAY OF DOCUMENTING THE SCIENTIFIC OUTPUT OF THE PUE EMPLOYEES

An innovative electronic system has been presented for keeping records of scientific work of employees of the Poznań University of Economics. An interactive way of recording data has been described within the Internet Bibliographic System both by the authors of submitted descriptions and by librarians who verify them. The process enables instant correction and implementation of scoring within particular categories of publication. Construction and functionalities of the system and the way in which the collected data can be used for evaluation has also been shown.

CZEŚĆ IV
NOWE DOŚWIADCZENIA
I UMIEJĘTNOŚCI BIBLIOTEKARZY

Magdalena Iwańska

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej (obecnie CWINT PWR)

e-mail: magdalena.iwanska@pwr.edu.pl

KONSEKWENCJE WPROWADZENIA PODATKU VAT NA KSIĄŻKI. MOŻLIWOŚĆ ODLICZANIA VAT-u ZA POMOCĄ WSKAŹNIKA STRUKTURY W SYSTEMIE BIBLIOTECZNYM ALEPH NA PRZYKŁADZIE POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Zgodnie z zapisami *Ustawy o podatku od towarów i usług* z dnia 11 marca 2004 roku (Dz.U. Nr 54/2004, poz. 535 z późniejszymi zmianami) uczelnie prowadzące różnego typu działalność (dydaktyczną, badawczą, naukowo-badawczą) mają prawo odliczać naliczony podatek VAT. W przypadku zakupu książek odliczenie podatku VAT dokonuje się na podstawie współczynnika struktury, czyli udziału sprzedaży opodatkowanej w sprzedaży ogółem. Konsekwencją korzystnej dla bibliotek interpretacji Ustawy jest konieczność wyliczenia wartości akcesji zgodnie z obowiązującym w danym roku kalendarzowym wskaźnikiem struktury. W artykule przedstawiono możliwości zautomatyzowanego odliczania podatku VAT w zintegrowanym systemie bibliotecznym ALEPH.

PRAWO

Od 1 stycznia 2011 roku dostawa książek i czasopism specjalistycznych została objęta podatkiem VAT w wysokości 5%. Wynika to z art. 41 ust. 2a *Ustawy o podatku od towarów i usług z dnia 11 marca 2004 r.* (Dz.U. Nr 54/2004, poz. 535 z późniejszymi zmianami) zwaną dalej ustawą o VAT. Zgodnie z zapisami tej samej ustawy uczelnie prowadzące różnego typu działalność (dydaktyczną, badawczą, naukowo-badawczą) mają prawo odliczać naliczony podatek VAT.

Podstawową zasadę dotyczącą prawa do obniżenia podatku należnego o podatek naliczony określa art. 86 ust. 1. ustawy o VAT. Z przepisu tego wynika, że najistotniejszym warunkiem umożliwiającym podatnikowi VAT skorzystanie z prawa do odliczenia podatku naliczonego jest związek zakupów z wykonywanymi czynnościami opodatkowanymi.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Na Politechnice Wrocławskiej podatek VAT jest odliczany od 1 stycznia 2006 roku zgodnie z zarządzeniem wewnętrznym rektora w sprawie zasad odliczania podatku naliczonego VAT. Opodatkowanie książek i czasopism w 2011 roku sprawiło, że także i te zakupy dla uczelni zostały objęte odliczeniem, ale dopiero od 2012 roku. Do końca 2010 roku usługi odpłatne wykonywane przez Bibliotekę Główną PWr (jednostkę świadczącą usługi dla całej uczelni, czyli służącą wszystkim typom działalności uczelni) były zwolnione z podatku VAT z wyjątkiem usług związanych z wypożyczaniem międzybibliotecznym książek i czasopism. Nowelizacja z 1 stycznia 2011 ustawy o VAT wprowadziła zmiany stawek podatku VAT. Ta sama nowelizacja spowodowała, że odpłatne usługi biblioteki zostały opodatkowane stawką podstawową VAT, tj. 23%, z wyjątkiem usług związanych z wypożyczaniem międzybibliotecznym książek i czasopism (stawka 8%). Oznacza to, że wszystkie odpłatne usługi biblioteczne zostały opodatkowane, a więc jeżeli jako biblioteka mamy możliwość wykonania opodatkowanej sprzedaży, to zawsze możemy odliczać podatek VAT na ogólnych zasadach.

Interpretacji przepisów dokonał na uczelni kwestor po konsultacjach z doradcą podatkowym. W trakcie dyskusji z doradcą podatkowym pojawił się argument dodatkowy: zbiory biblioteczne stanowią majątek biblioteki i są udostępniane wszystkim użytkownikom. Można założyć, że po zakupie zbiory są (lub mogą być) wykorzystywane do wszystkich typów działalności uczelni, a więc nie tylko dydaktycznej, ale także naukowo-badawczej. Działalność dydaktyczna jest zwolniona z podatku VAT, natomiast naukowo-badawcza – obciążona stawką podstawową 23%.

Gdy zakup służy do wykonywania działalności mieszanej, mamy prawo do odliczenia podatku naliczonego w części, stosując proporcję ustaloną zgodnie z art. 90 i 91 ustawy o VAT, czyli przez zastosowanie tzw. wskaźnika struktury obowiązującego na uczelni. Wskaźnik struktury to udział sprzedaży opodatkowanej w sprzedaży ogółem, inaczej mówiąc, współczynnik rocznego obrotu sprzedaży. W każdym roku współczynnik ten może mieć inną wartość, np. w przypadku Politechniki Wrocławskiej w 2011 roku – 49%, w 2012 roku – 52%, w 2013 roku 54%.

INNE BIBLIOTEKI AKADEMICKIE

Wiedza na temat odliczania podatku VAT w bibliotekach jest niewielka, w literaturze fachowej temat ten nie jest poruszany. W związku z tym 110 bibliotekom akademickim zadano pytanie, czy odliczają podatek VAT, a jeśli tak, to czy wykorzystują do tego zintegrowany system biblioteczny? Odpowiedzi udzieliło jedynie 16 bibliotek, spośród których tylko jedna ma odliczany podatek VAT, ale zajmuje się tym kwestu-

ra, natomiast do systemu bibliotecznego wprowadzane są wartości brutto z faktury. W takim przypadku pojawia się problem z uzgodnieniem wartości księgozbioru, ponieważ jest on sztucznie zawyżony w inwentarzu.

ODLICZANIE PODATKU VAT W SYSTEMIE ALEPH

W Bibliotece Głównej PWr obowiązek odliczania podatku VAT wprowadził kwestor. W ciągu miesiąca opracowano rozwiązanie systemowe, które, wprawdzie zwalnia z konieczności samodzielnego obliczania wartości akcesji oraz poszczególnych egzemplarzy książek, lecz wciąż wymaga od bibliotekarzy dodatkowej, żmudnej pracy. Zespół składał się z pracowników 3 oddziałów: Automatyzacji i Przetwarzania Informacji Naukowej (Irena Rzońca), Gromadzenia Druków Zwartych (Danuta Dudziak, Magdalena Iwańska) oraz Sekcji Księgowo-Planistycznej (Małgorzata Kwaśniewska).

System biblioteczny ALEPH ma pola dotyczące podatku VAT, jednak konieczne były modyfikacje, tj. wpisanie w tablicy systemu ALEPH procentu, który posłużyłoby do obliczenia kwoty pomniejszonego podatku VAT oraz dodania tej kwoty do faktur częściowych na poziomie tytułów, a także rozdzielenia jej na poszczególne egzemplarze.

CZY TA PRACA SIĘ OPLACA?

Obliczono, że po roku rejestracji faktur według nowych zasad, czyli po roku sumiennego i precyzyjnego odliczania podatku VAT z użyciem wskaźnika struktury, Biblioteka Główna PWr zaoszczędziła na zakupie książek drukowanych 17 670,03 zł, które można było wydać na zakup kolejnych książek. Na kwotę tę składają się czasem drobne, kilkuzłotowe odliczenia, ale po obróbce kilkuset faktur otrzymuje się znaczną sumę.

Zaoszczędzone pieniądze to wymierna korzyść z konieczności odliczania podatku VAT, jednak trzeba zwrócić uwagę na pewne niedogodności. Przede wszystkim praca nad jedną fakturą wymaga więcej czasu, a mamy ich rocznie kilkaset. Należy ustalić źródło płatności, tj. rozważyć, jakiej działalności przyporządkować zakupy, ocenić, czy w tym konkretnym przypadku można odliczyć podatek, korzystając z programu Excel, obliczyć wartość akcesji z odliczonym podatkiem VAT, wypełnić kilka pól więcej w systemie ALEPH, zawsze wykonać raport końcowy oraz ręcznie skorygować ceny – czasem w kilkudziesięciu egzemplarzach (!) oraz wygenerować i skorygować raport (załącznik do faktury) na potrzeby kwestury. Wszystkie te czynności wykonuje się tak, aby roczne uzgodnienie wartości księgozbioru było co do grosza zgodne z danymi zaksięgowanymi w systemie finansowo-księgowym uczelni.

BRAK PODSTAW DO ODLICZENIA

Gdy zakup ma posłużyć do wykonywania czynności zwolnionych z podatku VAT (np. działalności dydaktycznej) lub nieobjętych zakresem działania ustawy o VAT, biblioteka nie ma prawa do odliczania podatku VAT w jakiegokolwiek części. Należy wtedy zawsze rozważyć, jakiej działalności przyporządkować zakupy i dopiero wtedy zdecydować, czy można dokonać odliczenia.

Zdarzają się też sytuacje, gdy zakup książek miałby być sfinansowany ze zlecenia, w którym VAT musi być odliczony w 100%, a biblioteka nie może tego zrobić, gdyż albo odlicza podatek VAT na podstawie wskaźnika struktury, albo wcale. Dla osób zainteresowanych zakupem oznacza to tyle, że biblioteka nie może go zrealizować. Trzeba podkreślić też ważną kwestię: biblioteka nie może zacząć realizacji zamówienia na książki, dopóki nie będzie znane źródło płatności, a więc kiedy będzie wiadomo, czy zakup taki należy do zadań biblioteki. Dla pracowników uczelni, którzy od lat zlecają BG PWr zakupy ze zleceń (grantów, środków własnych) jest to duże utrudnienie, ponieważ, przyzwyczajeni do kompleksowej obsługi (podawali listę książek oraz numer zlecenia i czekali na książki), muszą teraz realizować zamówienie na własną rękę – porównać oferty, złożyć zamówienie do kanclerza, opisać faktury i dostarczyć książki do opracowania przez BG.

Dodatkowym utrudnieniem jest różnorodność grantów; pracownicy dysponują m.in. zleceniami statutowymi, ministerialnymi, unijnymi, krajowymi zewnętrznymi – i tylko kierownicy grantów mają wiedzę na temat możliwości odliczeń podatku VAT. Bibliotekarze nie mogą stosować podobnych rozwiązań dla zbliżonego (numerycznie) grantu, ponieważ często mimo tej samej kategorii grantu warunki są inne. Wynika z tego kolejna uciążliwość – konieczne jest uzyskanie informacji od kierownika grantu, o co występował np. do ministerstwa.

Rozwiązanie, jak widać, nie jest idealne, ale jednak sprawdzone. Z niecierpliwością czekamy na informacje o doświadczeniach bibliotekarzy z innych bibliotek akademickich.

PRZYKŁADY

Dalej przedstawiono przykładową fakturę rejestrowaną w systemie ALEPH. Podany przykład jest najprostszy (1 tytuł, 1 egzemplarz), co oznacza, że inne faktury, nad którymi pracujemy, są bardziej rozbudowane i praca nad nimi zajmuje więcej czasu.

Pierwszą czynnością jest obliczenie wartości akcesji z odliczonym podatkiem VAT. Trzeba to zrobić poza systemem ALEPH ze względu na różnicę w zaokrągleniu wartości (Excel – 4 miejsca po przecinku, ALEPH – dwa). Wypełniamy właściwe pola (zaznaczo-

ne na żółto na ekranie), wartości przepisujemy z faktury; formuła wylicza nam wartość akcesji, tj. wartość netto powiększoną o część podatku VAT. W naszym przypadku wartość akcesji to 349,77 zł.

fv.PDF - Foxit Reader - [fv.PDF]

Faktura VAT nr 3689/web/2013 - oryginał

NABYWCA:
 Politechnika Wroclawska Biblioteka Glowna i OINT
 ul. Wybrzeze Wyspiańskiego 27
 50-370, Wroclaw
 NIP: 896-000-58-51

SPRZEDAWCA:
 DOLNYSLASK.COM Agencja Internetowa
 ul. Bacciarellego 24/10
 51-649 Wroclaw
 NIP 657-146-05-48
 VAT UE PL6571460548
 Nr rachunku bankowego:
 BRE SA - WBE/Lódz
 32 11402004 0000320230677911

rodzaj płatności: przelew - 14 dni

I.p nazwa towaru	PKWU	ilość	cena netto	kwota netto	vat%	kwota vat	kwota brutto	
1. Project Scheduling Under Limited Resources Models, Methods, and Applications 9780344063028		58.11	1	341.90	341.90	5	17.10	359.00

Razem produktów: 1
 Razem netto: 341,90 zł
 Razem brutto: 359,00 zł
 Słownie: trzysta pięćdziesiąt dziewięć zł i zero gr.
 Rozliczenie podatku VAT:
 0% 0,00 zł
 5% 17,10 zł
 7% 0,00 zł
 8% 0,00 zł
 22% 0,00 zł
 23% 0,00 zł

Faktura nie wymaga pieczęci i podpisu wystawcy
 zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Finansów z dn. 28.05.2008 (Rozcz. 4, par. 9)

Fakturę wystawił Tomasz Zaród

Ready Start

Microsoft Excel - formuła

Wpisz pytanie do Pomocy

Arkusz1 / Arkusz2 / Arkusz3

	FV	w zł	FV	w zł
5	WARTOŚĆ NETTO	341,90	Wartość odliczająca KOSZTY np. AKC	349,77
6	PODATEK VAT	17,10	Podatek VAT do odliczenia	9,23
7	WARTOŚĆ BRUTTO	359,00	Wartość brutto	359,00

NUM 10:49

Następnie rejestrujemy fakturę i na poziomie faktury ogólnej wybieramy ze słownika wartość podatku VAT 2.30. W 2013 roku współczynnik struktury dla Politechniki Wrocławskiej wynosił 54%, co w praktyce dawało 46% z 5% podatku VAT. Można więc przyjąć uproszczenie, że jeśli dana faktura podlega odliczeniu, to płacimy jej wartość netto plus 2,3% podatku VAT. W systemie ALEPH musimy jeszcze obowiązkowo zaznaczyć pole „Dodaj VAT do sumy ogółem”.

Wartość podatku VAT: 2.30

Wartość faktury czystej: 0.00

Wartość netto: 341.90

Wartość ogółem: 344.20

Suma z VAT: 344.20

Wartość w PLN: 344.20

Uwagi:

Dane dostawcy i adres dla zamówień | Adres dla reklamacji | Adres dla opłat | Adres dla zwrotów | Adres dla EDE

Kod dostawcy: TONEK
Nazwa: DOLNYSLASK.COM Agencja Internetowa
Uwagi: Tomasz Zaręć
DOLNYSLASK.COM Agencja Internetowa
Adres dla zamówień: ul. Baczałlego 24/19
51-649 Wrocław
NIP: 657-146-05-48
Telefon: 71-3699433
E-mail: tomasz@osapma.com.pl
Fax: 71-3699433

Wartość podatku VAT: 2.30

Wartość faktury czystej: 0.00

Wartość netto: 341.90

Wartość ogółem: 349.76

Suma z VAT: 349.76

Wartość w PLN: 349.76

Uwagi:

Dane dostawcy i adres dla zamówień | Adres dla reklamacji | Adres dla opłat | Adres dla zwrotów | Adres dla EDE

Kod dostawcy: TONEK
Nazwa: DOLNYSLASK.COM Agencja Internetowa
Uwagi: Tomasz Zaręć
DOLNYSLASK.COM Agencja Internetowa
Adres dla zamówień: ul. Baczałlego 24/19
51-649 Wrocław
NIP: 657-146-05-48
Telefon: 71-3699433
E-mail: tomasz@osapma.com.pl
Fax: 71-3699433

Po zatwierdzeniu wyboru widać pomniejszoną wartość podatku VAT, tj. 7,86 zł (zamiast 17,10 zł – jak na fakturze) oraz wartość faktury z podatkiem VAT, tj. 349,76 zł.

The screenshot shows the ALEPH system interface for invoice management. The main window displays the following data:

Lp.	Nr zam.	KOD	Ilość	Netto	Razem	Budżet
1	2410/GZ/13	1	1	- 341,90	- 349,76	W-42-3-2013

Summary fields below the table:

- Faktury cząstkowe: 1
- Wartość Faktury Ogółem: -349,76
- Wartość faktury cząstkowej: -349,76

Additional fields and buttons:

- Kod dostawcy: TOPEX; Numer faktury: 3609/web2013
- Wartość netto: 341,90; Przewidywana cena: 359,00
- Koszt dodatkowy: 0,00; Wzrost: PLN
- Wartość opłatom: 341,90; Kod obiektu: [dropdown]
- Suma z VAT: 349,76; Kod VAT: [dropdown]
- Wartość w PLN: 349,76; Kwota VAT: 7,86
- Liczba egzemplarzy: 1; Dodał VAT do sumy ogółem
- Debet; Kredit; Numer akcesji: 201303721

The screenshot shows a list of copies for accession number 201303721. The list is displayed in a table format:

Lp.	Nr systemowy	Sygnatura	Biblioteka	Stat. egz.	Stat. opr.	Cena	
1.	000154509		BW-6	01	OP	349,76	
						Razem	349,76

Już na tym przykładzie widać różnicę w zaokrągleniach kwot: według obliczenia za pomocą Excela wartość akcesji to 349,77 zł, a w systemie ALEPH jest o 1 grosz mniej. Niestety niczego nie można tu skorygować; jedyne miejsce, w którym można

edytować wartość, to egzemplarze w bazie TUR50. Akurat w tym przypadku widać różnicę od razu, ponieważ faktura dotyczy tylko jednego tytułu w jednym egzemplarzu.

Podgląd

Politechnika Wroclawska
Biblioteka Główna
Oddział Opracowania

Wroclaw, 2013-05-22

Lista egzemplarzy dla numeru akcesji: 2013/03721

Lp.	Nr systemowy	Sygnatura	Biblioteka	Stat. egz.	Stat. opr.	Cena
1.	00104520		BvV8	01	OP	349,77
Razem						349,77

Str 1/1

Podgląd

Politechnika Wroclawska
Biblioteka Główna i OINT
Oddział Gromadzenia

Wroclaw, 2013-05-22

Załącznik do faktury nr: 3889/web/2013

Dotyczy

Lp.	Numer rejestru	Wartość (PLN)
1.	202/09/05/2013/D	349,77
Razem		349,77

Numer akcesji: 2013/03721

PODATEK VAT DO ODLICZENIA WSKAŹNIKIEM STRUKTURY 64%

Wartość akcesji: 349,77 PLN
 Koszty dodatkowe: 0,00 PLN
 Odliczony podatek VAT: 8,23 PLN
 Wartość ogółem: 358,00 PLN

Wydatek strukturalny: 0
 Obszar tematyczny:0.....
 Kod kategorii:0.....
 Kwota w zł: 0 zł. (słownie złotych: zero)

Data: 2013-05-22
 podpis pracownika
 odpowiedzialnego za klasyfikację:

Str 1/1

Kiedy obliczenia prowadzimy równocześnie dla kilku tytułów, nieocenionym narzędziem jest raport „egzemplarze w akcesji”, który pokazuje wybrane informacje, ale zawsze odzwierciedla ilościowo dane z faktury. Na przykładzie widać, że akcesja 2013/0372/I dotyczy jednego egzemplarza o wartości 349,76 zł, czyli mniejszej o jeden grosz. Nieścisłość tę należy ręcznie poprawić w systemie ALEPH. Po ponownym wyświetleniu raportu widać, że wartość akcesji zgadza się z wyliczeniem w Excelu.

Im więcej mamy tytułów i egzemplarzy na fakturze, tym większa jest rozbieżność – czasem sięga ona 50 groszy. Niestety za każdym razem wymaga to ręcznego wchodzenia do egzemplarzy i dodawania proporcjonalnej liczby groszy.

Kolejnym etapem pracy jest stworzenie załącznika do faktury. Raport czerpie dane z faktur cząstkowych, a nie egzemplarzy, co oznacza, że także wymaga ręcznej korekty groszy. Na poprzedniej stronie pokazano fakturę z przykładu, już po edycji: Widzimy „zaoszczędzony” podatek VAT dla tej faktury. Wydaje się on małą kwotą, jednak jeśli spojrzymy na roczny raport z wysokością odliczonego podatku VAT, to kwota jest już znacząca, co jest dobrą wiadomością, bo pieniądze powiększają kwotę, jaką dysponujemy na zakupy.

Oto przykład drugi. Mogło by się mylnie wydawać, że jeśli dokonamy zakupu, który nie podlega odliczeniu, np. kupimy książki do biblioteki beletrystycznej, to podczas rejestracji faktury w systemie ALEPH wykonujemy mniej pracy.

Faktura VAT nr: 547/05/2013/Int
Miejsce wystawienia: Wrocław
Data sprzedaży: 2013-05-21
Data wystawienia: 2013-05-21

Sprzedawca:
Rocznik Sp. z o.o.
ul. Kłokosuli 158
50-437 Wrocław
NIP: 899-267-51-35
Nr rach. SB 2140/0003 2000 1573 5249 0001

Odbiorca:
Politechnika Wroclawska Biblioteka Główna i ONT
ul. Wyb. Wyspiańskiego 27 / pok. 421
50-370 Wrocław
NIP: 8960008851

lp	Nazwa	jm.	PKWiU	ilość	Cena netto	Wart. netto	VAT [%]	Wart. brutto
1	Powieść o Zeldzie Fitzgerald	szt.	22.11	1	26,77zł	26,77zł	5%	1,34zł 28,11zł
2	Scigana	szt.	22.11	1	27,86zł	27,86zł	5%	1,38zł 29,04zł
3	Zycie w słońcu Ocalenie Irany Sender	szt.	22.11	1	35,99zł	35,99zł	5%	1,82zł 37,79zł
4	Bez wysiłku	szt.	22.11	1	26,74zł	26,74zł	5%	1,34zł 28,08zł
5	Lista moich zachodzących	szt.	22.11	1	26,91zł	26,91zł	5%	1,35zł 28,26zł
Wg st. VAT					obrót netto	kwota VAT	obrót brutto	
5 %					144,07zł	7,21zł	151,28zł	
Razem do zapłaty: 151,28zł								

Słownie: sto pięćdziesiąt jeden złotych i ewentualnie osiem groszy
Sposób płatności: Przelew
Data płatności: 2013-05-28
Numer zamówienia: 146154
Wystawili: Marcin Ziętek
Data wystawienia: 2013-05-21

Jeśli zakup nie podlega odliczeniu, to podczas rejestrowania faktury w systemie, ze słownika wybieramy wartość 5% (lub 23%, jeśli kupimy CD):

The screenshot shows the 'Faktury' (Invoices) section of the ALEPH system. The main form displays invoice details for 'Milionowa Sp. z o.o.' (993/547/05/2013int). The 'Wartość netto' is 144.07. The 'Wartość faktury ogółem' is 0.00. A dropdown menu is open, showing VAT rate options. The selected option is 5% VAT. The 'Wartość w PLN' is 0.00. The 'Uwagi' section is empty.

Po aktualizacji widać naliczony podatek – jest on mniejszy o 1 grosz niż na fakturze:

The screenshot shows the 'Faktury' (Invoices) section of the ALEPH system after an update. The main form displays invoice details for 'Milionowa Sp. z o.o.' (993/547/05/2013int). The 'Wartość netto' is 144.07. The 'Wartość faktury ogółem' is now -151.27. The 'Wartość w PLN' is 151.27. The 'Uwagi' section is empty.

Po wprowadzeniu każdego tytułu widać różnicę o 1 grosz w stosunku do faktury:

ALEPH Gromadzenie/Czasopisma - wersja 18.01 Baza: ADM (TUR50) Serwer: 156.17.79.26:6991 (18.01) Użytkownik: G-MI

Faktury cząstkowe: 5 Wartość Faktury Ogółem: 151,27 Wartość faktur cząstkowych: 151,27

Lp.	Nr zam.	Kod	Ilość	Netto	Razem	Jl.	Budżet
1	2465/GO/13	1	1	-26,77	-29,11	1	BEL-2013
2	2466/GO/13	1	1	-27,06	-29,05	1	BEL-2013
3	2467/GO/13	1	1	-26,99	-27,79	1	BEL-2013
4	2469/GO/13	1	1	-26,74	-28,07	1	BEL-2013
5	2470/GO/13	1	1	-26,91	-28,25	1	BEL-2013

#Lista moich zasobów /
1. Formularz faktury cząstkowej 2. Szeregi zamówienia

Kod dostawcy: 993 Numer faktury: 9470562033nc
Wartość netto: 26,91 Przebiegnięta cena: 26,24
Koszt dodatkowy: 0,00 Waluta: PLN
Wartość ogółem: 26,91 Kod obrotu:
Suma z VAT: 28,25 Kod VAT:
Wartość w PLN: 28,25 Kwota VAT: 1,34
Liczba egzemplarzy: 1 Dodaj VAT do sumy ogółem
 Debet Kredyt Numer akcesji: 2013/0366K

Raportem potwierdzamy rozbieżność:

Podgląd

Politechnika Wroclawska
Biblioteka Główna
Oddział Opracowania

Wroclaw, 2013-05-22

Lista egzemplarzy dla numeru akcesji: 2013/0366 K

Lp.	Nr systemowy	Sygnatura	Biblioteka	Stat. egz.	Stat. opr.	Cena
1.	00024430		BG-BB	02	OP	28,11
2.	00024431		BG-BB	02	OP	29,05
3.	00024432		BG-BB	02	OP	27,79
4.	00024434		BG-BB	02	OP	28,07
5.	00024435		BG-BB	02	OP	28,25
Razem						151,27

Poprawiamy ręcznie w wybranym egzemplarzu:

Politechnika Wrocławska
Biblioteka Główna
Oddział Opracowania

Wrocław, 2013-05-22

Lista egzemplarzy dla numeru akcesji: 2013/0366-K

L.p.	Nr systemowy	Sygnatura	Biblioteka	Stat. egz.	Stat. opr.	Cena
1.	000024430		BG-BB	02	OP	20,12
2.	000024431		BG-BB	02	OP	29,05
3.	000024432		BG-BB	02	OP	37,79
4.	000024434		BG-BB	02	OP	20,07
5.	000024435		BG-BB	02	OP	20,25
Razem						151,28

Kończymy pracę załącznikiem do faktury, który także ręcznie edytujemy – korygujemy wartość o 1 grosz oraz zamieniamy komunikat o odliczeniu. W tym przypadku brzmi on: „podatek VAT nieodliczany, zakup do Biblioteki Beletrystycznej”.

Politechnika Wrocławska
Biblioteka Główna i OINT
Oddział Gromadzenia

Wrocław, 2013-05-22

Załącznik do faktury nr: 547/05/2013int

Dotyczy

Lp.	Numer rejestru	Wartość (PLN)
1	20810/05/2013/D	151,28
Razem		151,28

Numer akcesji: 2013/0366/K
PODATEK VAT NIEODLICZANY - ZAKUP DO ZBIORÓW BIBLIOTEKI BELETRYSTYCZNEJ

Wartość akcesji: 151,28 PLN
 Koszty dodatkowe: 0,00 PLN
 Odliczony podatek VAT: 0,00 PLN
 Wartość ogółem: 151,28 PLN

Wydatek strukturalny: 0
 Obszar tematyczny: 0
 Kod kategorii: 0
 Kwota w zł: 0 zł. (słownie złotych: zero)

Data: 2013-05-22
 podpis: gromadza
 odpowiedzialnego za klasyfikację

CONSEQUENCES OF INTRODUCING VAT ON BOOKS.
VAT COUNTING BASED ON THE STRUCTURE RATE IN THE LIBRARY SYSTEM ALEPH
AT THE WROCLAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

In accordance with the Act of a Tax on Goods and Services dated 11th March 2004 academic institutions which carry out research and teaching activities have the right to deduct VAT. In the case of purchasing books, VAT deduction is done based on a special rate – share of a taxation of a transaction to a transaction (purchase in this case) in general. As a result, there is a necessity of calculation of the accession value according to a currently in force a tax rate reduction. The paper shows how to deduct VAT in ALEPH – an integrated library system.

Dorota Matysiak

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

e-mail: dorota.matysiak@ue.wroc.pl

BIBLIOTEKA UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU – TRZECIM MIEJSCEM

Dzięki rozwojowi komunikacji z wykorzystaniem technologii cyfrowych i nowych mediów biblioteki przestały być jedynymi wszechnicami wiedzy. Szybkość zdobywania i wykorzystania informacji wymusza powstanie nowego modelu funkcjonowania bibliotek. Wśród licznych propozycji zmian funkcjonowania współczesnej biblioteki wymienia się koncepcję tzw. trzeciego miejsca. Nasuwa się pytanie – czy biblioteki akademickie, które również odczuwają skutki przemian mogłyby wykorzystać koncepcję trzeciego miejsca do rozwoju i lepszego funkcjonowania w otoczeniu społecznym? Odpowiedzią na to pytanie będzie próba przedstawienia Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu jako trzeciego miejsca.

Podstawową funkcją biblioteki jest gromadzenie, opracowywanie, udostępnianie i informowanie o zbiorach bibliotecznych. Rozwój cywilizacyjny, ekonomiczny i techniczny obejmuje również instytucje życia publicznego, w tym biblioteki. Gwałtowne przemiany polityczno-gospodarcze, które od 20 lat dotyczą polskie społeczeństwo mają znaczny wpływ na jego rozwój społeczny, gospodarczy oraz edukację. Na zmiany te muszą szybko reagować biblioteki jako instytucje ściśle związane ze środowiskiem, w którym funkcjonują. Omawiając funkcje biblioteki, przyjęło się wyznaczać jej cel i zadania, gdzie cel to działanie biblioteki ukierunkowane na zaspokajanie potrzeb edukacyjnych, kulturowych i rekreacyjnych użytkowników, zadania zaś to gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów.

Coraz częściej mówi się też o misji biblioteki. Misja ma odniesienie do skierowania uwagi bibliotek na odbiorcę usług bibliotecznych. Rozwój komunikacji z wykorzystaniem technologii cyfrowych i nowych mediów doprowadził do tego, że biblioteki przestały być jedynymi wszechnicami wiedzy. Szybkość zdobywania i wykorzystywania informacji wymusza powstanie nowego modelu funkcjonowania bibliotek. Ogromna presja sprawia, że jako bibliotekarze nowego tysiąclecia stawiamy sobie pytania o przyszłość biblioteki jako instytucji promującej książkę, czytelnictwo.

Jakie nowe wyzwania czekają biblioteki i w jakim kierunku podążą zmiany? Czy biblioteki nadal będą potrzebne? Te i inne pytania o los bibliotek powodują powsta-

wanie różnych koncepcji ich funkcjonowania. Pojawiają się koncepcje biblioteki jako centrum: informacji, edukacji, wiedzy, medialne (mediateka), kultury, społeczne i inne¹. Wśród licznych propozycji zmian funkcjonowania współczesnej biblioteki wymienia się koncepcję tzw. trzeciego miejsca. Czym jest trzecie miejsce?

Koncepcja trzeciego miejsca została stworzona przez Raya Oldenburga². Jego zdaniem życie każdego człowieka koncentruje się wokół trzech miejsc: domu, pracy i owego trzeciego miejsca. Pierwsze miejsce – dom – przestrzeń wspólnego funkcjonowania z najbliższymi to ostoja bezpieczeństwa. Drugie miejsce – praca – przestrzeń, w której realizuje się swoje zawodowe ambicje jest miejscem pokonywania przeszkód i rozwoju kariery zawodowej, za co otrzymuje się wynagrodzenie. Trzecie miejsce to przestrzeń, w której spędzamy wolny czas i udzielamy się towarzysko i społecznie.

Zgodnie z koncepcją Oldenburga trzecie miejsce to restauracje, puby, bary, kawiarnie oraz główne ulice w miastach. W nich Oldenburg upatrywał przestrzeń nawiązywania, podtrzymywania i rozwijania zanikających w latach 80 i 90 XX w. więzi społecznych w Stanach Zjednoczonych. Jego zdaniem amerykańska klasa średnia ograniczyła się do modelu dom – praca – dom. Zminimalizowała kontakty społeczne, które zastąpiła ucieczką w zakup gadżetów czy ciągłymi zmianami wystroju swoich domów. Ray Oldenburg zauważa, że Amerykanie zamykają się we własnych domach, tworząc z nich własne centra rozrywki z antenami satelitarnymi, kinami domowymi czy odtwarzaczami muzycznymi. W zamkniętych enklawach domków brakuje tej tajemniczej przestrzeni do nieformalnych spotkań – trzecich miejsc.

Przeciwstawnym obrazem dla amerykańskiego społeczeństwa – są niemieckie ogródki piwne, puby angielskie czy francuskie kawiarnie, miejsca, do których wybierają się pracownicy po pracy, gdzie kwitnie życie towarzyskie prawie cały dzień. Tam nawiązują się kontakty biznesowe i towarzyskie, otwarte dla stałych bywalców jak i tych nowych, których się przyjmuje ciepło i serdecznie³.

Trzecie miejsce odnosi się do wszelkich miejsc, gdzie dość regularnie, w nieformalnej atmosferze spotykają się ludzie z dala od obowiązków domowych i zawodowych. Nie traktują tych miejsc jako azylu od trosk, choć mogą być tak postrzegane. Ich główną funkcją jest bycie w centrum życia lokalnej społeczności. W trzecim miejscu, na neutralnym gruncie można się spotkać, porozmawiać, odpocząć, spędzić miło wolny czas. Obecnie takimi trzecimi miejscami są duże centra handlowe, które łączą w sobie elementy sklepu, kawiarni, pubu, kina i czytelnicy. Centra handlowe, chcąc przyciągnąć klientów, organizują różnego rodzaju festyny, okazjonalne imprezy dla różnych odbiorców. W ogólnym ujęciu mieszkańcy Wrocławia mogą postrzegać całe miasto jako trzecie miejsce, w myśl hasła reklamowego *Wrocław miastem spotkań*.

¹ Materska K., *Biblioteki – nowe konteksty instytucji i zawodu*, [w:] *Bibliotekarze bez bibliotek, czyli bibliotekarstwo uczestniczące*, Białystok 2012, 15.

² Oldenburg R., *The great good place. Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons and other hangouts at the heart of a community*, New York 1999.

³ Tamże, 228–229.

Koncepcja trzeciego miejsca jest głównie skierowana do średniej wielkości bibliotek publicznych, które są ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb ludzi z różnych środowisk kulturowych. To one powinny dążyć do gromadzenia, opracowania, informowania i udostępniania wiedzy historycznej oraz wiedzy o własnym regionie i jego mieszkańcach. Pomimo trudności ekonomicznych (stałe problemy z finansowaniem działalności, zapleczem lokalowym) biblioteki publiczne stają się głównym centrum upowszechniania wiedzy skierowanej do szerokiego kręgu odbiorców.

Jednak nasuwa się pytanie, czy biblioteki akademickie, które również odczuwają skutki przemian, mogłyby wykorzystać trzecie miejsce dla rozwoju i lepszego funkcjonowania nie tylko w środowisku akademickim, ale również w środowisku pozaakademickim? Próbą odpowiedzi na te pytania będzie przedstawienie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu jako trzeciego miejsca zarówno dla społeczności akademickiej, jak i lokalnej.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu pełni funkcje biblioteki uczelnianej oraz regionalnej z najbogatszym księgozbiorem z zakresu nauk ekonomicznych w województwie dolnośląskim. Jej zasoby to 432 746 woluminów według stanu z 31.12.2012 r.⁴ Do 2011 roku biblioteka funkcjonowała w adaptowanych pomieszczeniach budynku szpitalnego wybudowanego pod koniec XIX wieku. Zły stan lokalowy oraz możliwości otrzymania funduszy europejskich na budowę nowej siedziby biblioteki w ramach Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej przyczyniły się do podjęcia decyzji o nowych formach działalności.

Zgodnie z projektem użytkowym *celem inwestycji jest kompleks informacyjno-biblioteczny, który zaspokoi potrzeby Uczelni w dziedzinie organizowania warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej oraz pełnić będzie rolę ośrodka informacji ekonomicznej dla administracji publicznej, instytucji finansowych, instytucji naukowo-badawczych, podmiotów gospodarczych, władz lokalnych i regionalnych, a także wszystkich zainteresowanych problematyką ekonomiczną*⁵.

Wybudowano nowoczesny budynek, w którym:

- zastosowano elastyczny sposób organizacji wnętrza budynku, opartej na strukturze modułowej, umożliwiającej wyeliminowanie ścian działowych, a tym samym stworzenie jednoprzestrzennego wnętrza z kolumnami jako jedynym elementem konstrukcyjnym,
- przyjęto koncepcję biblioteki z wolnym dostępem do zbiorów, dzięki której połączono dwie funkcje: przechowywanie i udostępnianie zbiorów,
- wprowadzono kompleksową komputeryzację i komunikację elektroniczną we wszystkich obszarach działalności biblioteki, jak również wyposażono ją w urządzenia multimedialne i stanowiska komputerowe połączone z Internetem,

⁴Sprawozdanie biblioteki dla GUS za rok 2012. Dział 4.

⁵Żmigrodzka B., *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej. Program użytkowy*, Wrocław 2006, 4.

- zastosowano nowe metody kształcenia ze szczególnym naciskiem na indywidualną i grupową pracę w bibliotece przez udostępnianie użytkownikom kabin do pracy indywidualnej i grupowej,

- przystosowano budynek dla osób niepełnosprawnych: podjazdy, windy, sprzęt specjalistyczny dla tych osób,

- zapewniono bezpieczeństwo i higienę pracy, uwzględniając ergonomię stanowisk pracy, drogi ewakuacyjne, instalacje alarmowe, windy, klimatyzację i wentylację budynku⁶.

W tworzeniu nowej siedziby uczestniczyli również studenci. Dzięki ich sugestiom stworzono kącik dla dzieci użytkowników przyszłej biblioteki.

27 września 2011 r. nastąpiło uroczyste otwarcie Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej (DCINE), w ramach którego rozpoczęła działalność Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Il. 1. Front DCINE⁷

Współczesne biblioteki, chcąc zyskać użytkowników, muszą mieć dobrą przestrzeń, która jest funkcjonalna, dostępna, różnorodna, atrakcyjna, odpowiednia dla czytelników, książek i technologii informacyjnych. Nowa biblioteka ma wszystkie te cechy. Ważnym atutem jest jej położenie w obrębie kampusu akademickiego. Budynek łączy się z sąsiednimi budynkami uczelni przez sieć korytarzy. Biblioteka jest dostępna od strony kampusu oraz od strony ulicy. Nie zapomniano przy tym, aby z każdej strony dostęp do budynku miały osoby niepełnosprawne.

⁶ Żmigrodzka B., dz. cyt., 4–5.

⁷ Wszystkie fotografie zamieszczone w artykule pochodzą ze zbiorów Biblioteki UE we Wrocławiu.

II. 2. Hol główny

II. 3. Kącik dla dzieci czytelników

Jednym z podstawowych warunków, aby dana instytucja mogła być trzecim miejscem jest, jak pisze Jasiewicz, przyjazne wnętrze⁸. Przestronne, dobrze oświetlone i wyposażone, ciekawie zaaranżowane wnętrze przyciąga i zachęca do przebywania w nim jak najdłużej.

II. 4. Plan kampusu Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu⁹

Wnętrzem takim jest bez wątpienia nowa biblioteka. Rocznie z jej usług korzysta około 239 000 czytelników¹⁰. Biblioteka jest miejscem, gdzie umawiają się studenci, nie tylko, by, wspólnie się uczyć, ale również by wspólnie spędzać wolny czas.

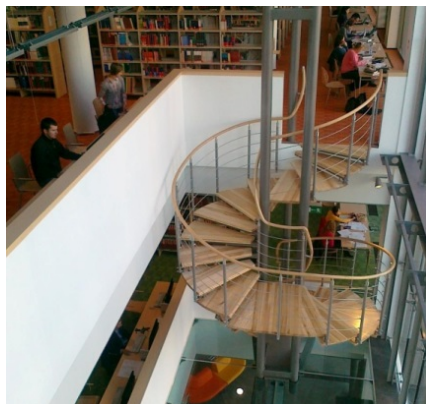
⁸ Jasiewicz J., *Biblioteka – trzecie miejsce*, [w:] *Biblioteka i informacja w aktywizacji regionalnej*, D. Grabowska (red.), Warszawa 2012, 18.

⁹http://www.ue.wroc.pl/uczelnia/3095/plan_kampusu_uczelni.html (dostęp 20.05.2013).

¹⁰Sprawozdanie biblioteki dla GUS za rok 2012. Dział 6.1/3.

II. 5. Patio

II. 6. Wewnętrzne schody między piętrami

Tabela 1. Statystyka Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej w latach 2007–2012

Rok	2007	2009	2011	2012
Stan zbiorów (w woluminach)	379 687	402 477	419 963*	432 746
Liczba zarejestrowanych czytelników	19 426	17 570	15 880	15 140
Liczba woluminów udostępnianych na miejscu	354 406	324 355	394 833	723 461

*Zwiększenie stanu zbiorów w 2011 roku było wynikiem przejęcia księgozbiorów bibliotek zakładowych, które zostały scalone z Biblioteką Główną.

Z danych statystycznych wynika, że od 2010 r. mimo zmniejszenia liczby zarejestrowanych czytelników zwiększa się liczba udostępnianych zbiorów. Na taki wynik wpłynął wolny dostęp do zbiorów, jak również przyjazne wnętrza biblioteki, gdzie czytelnik chętnie zagłębia się w lekturze.

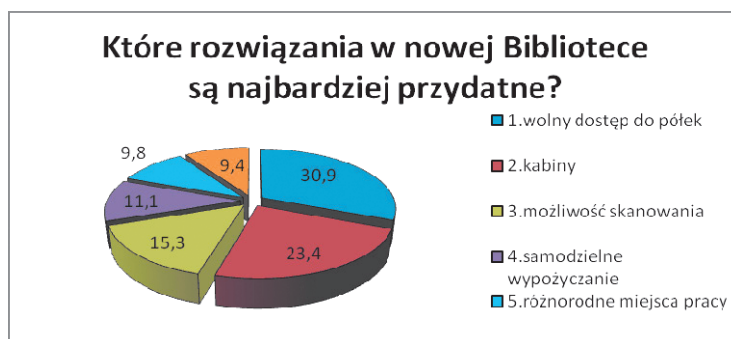

II. 7. Kącik z fotelami na SWD

II. 8. Trzecie piętro SWD

Biblioteka, jako „serce” uniwersytetu zachęca i inspiruje użytkowników do częstych odwiedzin. Nowe rozwiązania, ciekawe wyposażenie, nowoczesne wnętrza, pomagają przyciągnąć czytelników. Na początku działalności nowej biblioteki na jej stronie internetowej zamieszczono sondę z pytaniem: Które rozwiązania w nowej bibliotece są najbardziej przydatne?¹¹

Il. 9. Procentowy rozkład odpowiedzi dotyczących nowych rozwiązań w bibliotece

Użytkownicy najczęściej wskazywali wolny dostęp do półek. Wolny dostęp ma wpływ na postrzeganie biblioteki jako przyjaznej dla czytelnika. Czytelnik zazwyczaj sam, bez pomocy bibliotekarza, pragnie znaleźć interesujące materiały. Wprowadzone rozwiązanie (podobnie jak w innych bibliotekach) spowodowało większe wykorzystanie księgozbioru, odkrywanie innych książek, nie tylko tych zalecanych przez wykładowców. Wolny dostęp wzbogaca procedury wyszukiwawcze, podnosząc wskaźniki wykorzystania księgozbioru, jednocześnie skraca czas dotarcia czytelnika do poszukiwanej publikacji, jak również zaoszczędza jego czas, w którym nie musi wypełniać rewersów. Do łatwiejszego poruszania się w obszarze wolnego dostępu w bibliotece wykorzystano różnorodną kolorystykę pięter. Kolorowe paski na książkach informują czytelników z którego piętra jest pobrana pozycja, inne paski wskazują aktualne przeznaczenie dokumentu (do czytania na miejscu czy np. do krótkoterminowego wypożyczenia).

Rozwiązaniem umożliwiającym czytelnikowi samodzielne wypożyczenie i zwrot książki są zainstalowane na każdym piętrze specjalne urządzenia (aktualnie udostępniono trzy piętra, czwarte jest w rezerwie). Powoli jest również doceniana czynna całodobowo wrzutnia – urządzenie usytuowane na zewnątrz budynku (dostępne bezpośrednio z ulicy), umożliwiające zwrot książek bez konieczności wchodzenia do budynku.

Współczesna działalność bibliotek akademickich jest zdeterminowana przez szybki rozwój technologiczny i zmiany w kształceniu. Aktywniejsze metody nauczania

¹¹ Na stronie internetowej biblioteki można było oddać głos na jedno z rozwiązań zastosowanych w nowym budynku. Sondę zamknięto 11.10.2012 r. [online] <www.dcine.lokal/index> [dostęp 11.10.2012].

i uczenia się wymagają bardziej elastycznego podejścia do zarządzania usługami bibliotecznymi oraz przystosowania ich do zmieniających się potrzeb klientów. Generalnym założeniem jest zorganizowanie budynku bibliotecznego z myślą o użytkownikach¹². *Biblioteka powinna być przyjazna czytelnikowi, wyposażona w sprawnie funkcjonującą część elektroniczną – z elektronicznym dostępem do katalogów, książek i czasopism. Musi ona obejmować, oprócz tradycyjnych funkcji dostęp do sieci internetowej również dostęp online do czasopism naukowych i pełnotekstowych baz danych*¹³.

Istotę trzeciego miejsca warunkują również usługi biblioteczne, świadczenie zaś usług stanowi przeznaczenie każdej biblioteki niezależnie od jej charakteru. Powszechny dostęp do nowych technologii powoduje, że postrzegana rola biblioteki jako instytucji udostępniającej swoje zbiory to tylko jedna z usług.

Pośród różnorodnych usług z wykorzystaniem nowych technologii oferowanych przez Bibliotekę UE we Wrocławiu można wymienić:

- katalog online,
- możliwość zdalnego składania zamówień na materiały biblioteczne do wypożyczenia oraz do korzystania na miejscu (archiwalne czasopisma, książki),
- możliwość zdalnej rezerwacji materiałów bibliotecznych do wypożyczenia,
- możliwość przedłużania terminów zwrotów materiałów bibliotecznych przez czytelnika,
- elektroniczne powiadamianie pocztą elektroniczną o terminach zwrotu,
- zdalny dostęp do licencjonowanych zasobów elektronicznych (via proxy),
- interaktywne usługi informacyjne przez komunikatory internetowe, w tym formularze zapytań do bibliotekarza,
- blogi biblioteczne, wykorzystanie kanałów RSS (ogłoszenia, wiadomości).

Planując nowy budynek, nie zapomniano o wydzieleniu specjalnych pomieszczeń do pracy indywidualnej oraz grupowej. Kabin pracy indywidualnej są wykorzystywane przez studentów, młodych pracowników nauki oraz osoby gościnnie odwiedzające bibliotekę. Biblioteka ma 21 takich kabin po 7 na trzech piętrach. Można je rezerwować osobiście bądź telefonicznie u dyżurnego bibliotekarza. W najbliższej przyszłości przewidywana jest też możliwość rezerwacji online (podobnie jak miejsce w kinie). Udostępnienie takiej usługi zostało zaakceptowane przez ponad 23% uczestników sondy¹⁴. Wybór różnorodnych miejsc pracy – kabin, siedziska czy około 300 miejsc czytelniczych (w tym 20 dla osób niepełnosprawnych) pozwalają na przyciągnięcie każdego czytelnika – takiego, który lubi siedzieć przy stoliku, oraz takiego, któremu siedzenie na podłodze ułatwi zagłębienie się w lekturze.

¹² Żmigrodzka B., dz. cyt., 4.

¹³ Strategia rozwoju Akademii Ekonomicznej im. Oskara Lanego we Wrocławiu, przyjęta przez Senat AE 4 maja 2004 r.

¹⁴ Zob. tabela 1.

W ramach nowych usług bibliotecznych powstał Ośrodek Informacji Ekonomicznej, którego częścią jest Czytelnia Europejska. Pracownicy pomagają czytelnikom w wyborze najlepszych źródeł podczas pisania prac dyplomowych bądź semestralnych, jak do prac naukowych w szeroko pojętych celach badawczych i edukacyjnych. Pod opieką tego ośrodka znajduje się wiele baz danych gromadzących publikacje naukowe, archiwa czasopism, raporty ekonomiczne, dane finansowe, biznesowe profile europejskich spółek, serwisy wydawnictw LexisNexis, Thomson Reuters i Wolters Kluwer. Czytelnia Europejska zapewnia także możliwość korzystania z książek i czasopism z obszaru szeroko rozumianej integracji europejskiej, w tym: prawa, finansów, ekonomii, kultury Unii Europejskiej. Pracownicy, wykorzystując formularze online, są zawsze dostępni dla każdego. W całym budynku bibliotecznym można korzystać z łączy internetowych – stanowisk komputerowych jest 106, dla użytkowników zaś, którzy mają własny sprzęt komputerowy, jest bezpłatny dostęp do Internetu bezprzewodowego.

Wszystkie te usługi są sposobem na zatrzymanie obecnych oraz zachęcenie nowych użytkowników do korzystania biblioteki. Tworzą również swoisty wizerunek aktywnej, dynamicznej, otwartej na nowe wyzwania instytucji – zgodnie z prokliencką zasadą zaspokojenia potrzeb użytkowników.

Przykładem aktywnej instytucji jest wykorzystanie jej pomieszczeń do różnego rodzaju imprez. Przez okres dwóch lat, od kiedy nowa biblioteka działa, odbyło się wiele imprez organizowanych i współorganizowanych przez bibliotekarzy. Pomieszczenia biblioteczne są wykorzystywane równie chętnie przez pracowników uczelni i studentów. W tym krótkim okresie odbyły się m.in. takie imprezy, jak:

- konferencja międzynarodowa *Faces of Competitiveness in Asia Pacific*,
- spotkanie z dr. Antonim Kamińskim, autorem cyklu biograficznego o Michaile Bakuninie,
- cykl ciekawych spotkań *Świat jest tym, co opowiedziane*, gdzie na temat różnych regionów świata dyskutują znani dziennikarze oraz pracownicy naukowcy Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu,
- imprezy studenckie – *Być Przedsiębiorczym, Targi Pracy*, wystawa fotograficzna Studenckiego Koła Fotograficznego,
- imprezy integracyjne wrocławskiego środowiska bibliotekarskiego, jak *Odjazdowy Bibliotekarz* czy *Bibliogrill*.

Nowoczesne wnętrza biblioteki przyciąga, czego dowodem są liczne wycieczki¹⁵ pracowników z innych bibliotek naukowych oraz studentów z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Są również organizowane wycieczki dla przyszłych użytkowników biblioteki – przedszkolaków, którzy uczą się, czym jest biblioteka i jak funkcjonuje.

¹⁵W latach 2011–2012 po Bibliotece oprowadzono 105 wycieczek (dane z Oddziału Promocji).

II. 10. Konferencja
Faces of Competitiveness in Asia Pacific

II. 11. Spotkanie autorskie z A. Kamińskim

II. 12. Spotkanie *Świat jest tym, co opowiedziane*

II. 13. Warsztaty studenckie

II. 14. Autorzy zdjęć
na studenckiej wystawie fotograficznej

II. 15. Uczestnicy *Odjazdowego Bibliotekarza*
(2012)

Wśród cech biblioteki jako trzeciego miejsca teoretycy wymieniają proklienckie zarządzanie¹⁶. Podobnie jak ciekawe wnętrze i szeroki wachlarz usług ważna jest też

¹⁶Jasiewicz J., dz. cyt., 22.

jakość wykonywanej pracy. Osią zarządzania wszystkich bibliotek, które dążą do statusu trzeciego miejsca jest właściwe podejście do społeczności lokalnej, tak aby była zadowolona z oferowanych usług.

Il. 16. Bibliogrill (2012)

Il. 17. Jedna z licznych wycieczek przedszkolaków

Ważne jest też stałe monitorowanie potrzeb użytkowników – należy wyprzedzać ich potrzeby. To bibliotekarze pierwsi spotykają się z nowymi formami usług, szczególnie w bibliotekach naukowych, gdzie klient jest specyficzny. Otwartość na nowe technologie i nowe formy udostępniania informacji przyczynia się do jakości wykonywanej pracy. Umiejętności szybkiego wyszukiwania informacji z różnorodnych baz danych jest niewątpliwie wielką zaletą tego zawodu.

Istotne jest też dostosowanie godzin pracy biblioteki do potrzeb czytelnika, aby mógł on w najlepszym dla siebie czasie skorzystać ze zbiorów. Biblioteka jest otwarta 72 godziny w tygodniu, także w niedzielę. Za przykładem innych bibliotek naukowych wprowadzono wydłużony czas pracy przed sesjami egzaminacyjnymi. W tym okresie od poniedziałku do piątku z biblioteki można korzystać w godzinach od 8.00 do 22.00. W okresach zmniejszonego zainteresowania zbiorami (okres wakacyjny) biblioteka jest otwarta w godzinach 10.00-17.00, tak aby zarówno studenci studiujący w trybie dziennym, jak i zaocznym mogli skorzystać z zasobów biblioteki.

Jasne i czytelne zasady korzystania z biblioteki pozwalają unikać sytuacji konfliktowych z użytkownikami, a w razie ich wystąpienia pracownicy starają się szybko rozwiązać problem, tak aby czytelnik był zadowolony. Wszyscy czytelnicy powinni czuć się dobrze, swobodnie i bezpiecznie, toteż rozmowa z trudnym klientem jest prowadzona rzeczowo i ukierunkowana na rozwiązanie konkretnego problemu dotyczącego korzystania z usług i zbiorów biblioteki. Pracownicy Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej nie są osobami anonimowymi – każdy z pracowników ma obowiązek noszeniu identyfikatora w miejscu widocznym dla czytelnika.

W koncepcji bibliotecznego zarządzania proklienckiego nie tylko czytelnicy, ale i pracownicy są ważni. To, jakie są warunki pracy, jakie są w niej udogodnienia dla pracowników, pozwala im chętniej podejmować coraz to nowe wyzwania. Już pod-

czas realizacji projektu pomyślano o pokojach socjalnych dla bibliotekarzy na każdym poziomie. Wyposażone zostały w sprzęt AGD – lodówki, ekspresy do kawy i mikrofalówki. Mając na uwadze, że około dwudziestu pracowników dojeżdża do pracy rowerami, wygospodarowano specjalne pomieszczenie na ich przechowywanie.

W celu lepszego zintegrowania zespołu pracownicy przynajmniej raz w roku organizują nieformalne spotkania, jak np. wspólny grill przed rozpoczęciem roku akademickiego. Doskonałym miejscem na te spotkania jest mała oaza zieleni na patio.

Il. 18. Spotkania integracyjne pracowników na patio

Czym jest biblioteka i jaka powinna być, najlepiej wyraził Umberto Eco w swoim słynnym wykładzie *O Bibliotece: biblioteka na miarę człowieka to znaczy także biblioteka radosna [...] zapewniająca możliwość wypicia kawy ze śmietanką, a również to, iż para studentów usiądzie po południu na kanapie, [...] biorąc z półki i odstawiając książki naukowe; a zatem biblioteka, do której chodzi się chętnie i która przeobrazi się stopniowo w wielką maszynę spędzania wolnego czasu jak Museum of Modern Art*¹⁷. Dodaję za UNESCO: *Gmach będący pomieszczeniem biblioteki winien mieć położenie centralne, łatwo dostępne, również dla niepełnosprawnych, i być otwarty w godzinach dogodnych dla wszystkich. Gmach i jego wyposażenie powinny być estetyczne, wygodne i przytulne, a sprawą o zasadniczym znaczeniu jest to, by czytelnicy mieli bezpośredni dostęp do półek*¹⁸.

Umberto Eco, zadając na koniec pytanie: *Czy zdołamy przeobrazić utopię w rzeczywistość?*, nie docenił, że utopia w bardzo krótkim czasie stała się rzeczywistością. Dowodem na to jest Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, która poprzez spełnienie głównych wymagań: lokalizacji – wnętrza – usług bibliotecznych – proklienckiego zarządzania – staje się dla lokalnego środowiska trzecim miejscem.

¹⁷Eco U., *O bibliotece*, Warszawa 2007, 47.

¹⁸Tamże, 48.

LITERATURA

- Biblioteka i informacja w aktywizacji regionalnej*, D. Grabowska, E.B. Zybert (red.), Wydawnictwo SBP, Warszawa 2012.
- Biblioteka otwarta na zmiany*, D. Konieczna (red.), Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Olsztyn, 20–22 września 2010, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Biblioteka Uniwersytecka, Olsztyn 2011.
- Biblioteka w otoczeniu społecznym*, E.B. Zybert (red.), Wydawnictwo SBP, Warszawa 2000.
- Bibliotekarze bez bibliotek, czyli bibliotekarstwo uczestniczące*, J. Kudrawiec (red.), III Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 18–20 maja 2011, Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2012.
- Książka, biblioteka, informacja w kręgu kultury i edukacji*, E.B. Zybert, D. Grabowska (red.), Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2008.
- Oldenburg R., *The great good place, cafés, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*, Da Capo Press, New York 1999.
- Partnerzy bibliotek, model komunikacji z otoczeniem*, I. Jurczak, E. Okularczyk (red.), Wyższa Szkoła Humanistyczna, Firma Księgarska Wiesława Juszcza, Sosnowiec 2010.
- Wojciechowski J., *Biblioteka w komunikacji publicznej*, Wydawnictwo SBP, Warszawa 2010.
- Wojciechowski J., *Biblioteczna wartość naddana*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.
- Wojciechowski J., *Praca z użytkownikiem w bibliotece*, SBP, Warszawa 2000.
- Umberto E., *O bibliotece*, Świat Książki, Warszawa 2007.
- Żmigrodzka B., *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej. Program użytkowy*, Wrocław 2006, niepubl.

THE MAIN LIBRARY OF THE WROCLAW UNIVERSITY OF ECONOMICS AS A THIRD PLACE

Due to development of communication with the use of digital technologies and new media libraries ceased to be the only universal sources of knowledge. The speed of gaining and using information forces the creation of a new model of a library. The concept of the so called third place has been discussed as a new idea concerning functioning of a modern library. A question arises, if academic libraries who also experience the effects of transformation could adopt the concept of the third place for their development and better functioning in social surroundings? An attempt of transformation of the Main Library of the Wrocław University of Economics in such a third place has been presented.

Roman Tabisz

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

e-mail: r.n.tabisz@uw.edu.pl

ROLA, ZADANIA I PERSPEKTYWY BIBLIOTEKARZA SYSTEMOWEGO W BIBLIOTEKACH UNIWERSYTECKICH

Omówiono rolę i główne zadania bibliotekarza systemowego w polskich bibliotekach uniwersyteckich. Zgodnie z poglądami przedstawionymi w literaturze przedmiotu osoba pełniącą funkcję bibliotekarza systemowego powinna mieć wiele określonych cech i umiejętności, a przede wszystkim wiedzę informatyczną, zdolności komunikacyjne oraz menadżerskie. Ukazano miejsce bibliotekarza systemowego w strukturze organizacyjnej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie oraz jego podstawowe zadania. Szczegółowo opisano rozwiązania organizacyjne dotyczące zarządzania procesami automatyzacji. Przedstawiono również relacje między bibliotekarzem systemowym a innymi bibliotekarzami oraz informatykami, a także oprogramowanie wspomagające pracowników w zarządzaniu zintegrowanym systemem bibliotecznym. Na zakończenie określono nowe wyzwania, z jakimi bibliotekarze systemowi będą musieli zmierzyć się w najbliższej przyszłości, a także ich wpływ na zakres i metody prowadzonych przez nich prac.

KIM JEST BIBLIOTEKARZ SYSTEMOWY

Pojawienie się stanowiska bibliotekarza systemowego jest ściśle związane z początkami automatyzacji bibliotek, a zwłaszcza z wprowadzaniem w nich zautomatyzowanych systemów bibliecznych. W Polsce nastąpiło to w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Jednak nie we wszystkich bibliotekach powoływano bibliotekarza systemowego już podczas implementowania systemu bibliotecznego. Często wyłaniał się on dopiero po pewnym czasie z grupy osób, które uczestniczyły w procesie wdrażania oprogramowania w bibliotece. Niekiedy jego zadania pełnił lub nadal pełni informatyk. Nie może to wszakże dziwić, gdyż zakres działalności bibliotekarza systemowego znajduje się na pograniczu działań bibliotekarskich i informatycznych. Jego zadania może pełnić zarówno bibliotekarz z umiejętnościami informatycznymi, jak i informatyk,

który posiadał wiedzę biblioteczną. W bibliotekach uniwersyteckich można zaobserwować brak jednolitych rozwiązań w tym zakresie. W prezentowanych na stronach internetowych schematach organizacyjnych stanowisko bibliotekarza systemowego występuje w różnych konfiguracjach. W Bibliotece Jagiellońskiej bibliotekarz systemowy jest pracownikiem Oddziału Komputeryzacji, a w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu funkcja bibliotekarza systemowego jest łączona z funkcją wicedyrektora ds. usług i użytkowników. W Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu zadania bibliotekarza systemowego powierzono pracownikowi zatrudnionemu na Samodzielnym Stanowisku ds. Nadzoru nad Wdrażaniem Systemu Komputerowego. W niektórych schematach organizacyjnych brak natomiast wzmianki o istnieniu takiego stanowiska bądź jego odpowiednika.

Eric Lease Morgan, określając misję bibliotekarza systemowego, podkreśla, że pracuje on z ciągle zmieniającą się technologią. Potrzeby i umiejętności zarówno bibliotekarzy, jak i czytelników podlegają również szybkim i ciągłym zmianom. Dlatego konieczna staje się pomoc bibliotekarzy w projektowaniu systemów zaspokajających różnorodne oczekiwania użytkowników [1]. Elżbieta Górską przedstawiła bibliotekarza systemowego jako osobę odpowiedzialną za zarządzanie automatyzacją w bibliotece. Dokonując krótkiego przeglądu literatury zagranicznej, rozwinęła tę definicję, wskazując na następujące role bibliotekarzy systemowych, pełnione przez nich w swoich bibliotekach: projektant, planista, wdrożeniowiec, konsultant, rzecznik technologii oraz popularyzator [2]. W podobny sposób, choć z mniejszym zakresem obowiązków, definiuje stanowisko bibliotekarza systemowego Ewa Krysiak, która widzi go jako osobę odpowiadającą za całokształt zagadnień związanych z zarządzaniem bibliotecznym systemem komputerowym, osobę, która potrafi zidentyfikować potrzeby biblioteki wobec posiadanego przez nią zautomatyzowanego systemu bibliotecznego, bierze udział w implementowaniu tego systemu, analizuje jego funkcje oraz projektuje dalszy jego rozwój [3]. Z kolei Aleksander Radwański postrzega bibliotekarza systemowego jako łącznika między światem informatyki a światem bibliotek [4].

Wśród obowiązków, jakimi powinien być obciążony bibliotekarz systemowy, wymienia się oprócz administrowania systemem bibliotecznym także szkolenia w zakresie obsługi systemu, kontakty zewnętrzne w sprawach związanych z systemem oraz planowanie i projektowanie prac związanych z wdrażaniem bądź modernizacją systemu [5]. W bibliotekach uniwersyteckich, które wraz z bibliotekami wydziałowymi współtworzą systemy biblioteczno-informacyjne o bardzo złożonej strukturze, do wymienionych obowiązków należałoby dodać jeszcze jedną istotną rolę, którą można byłoby określić mianem animatora automatyzacji w tych często zachowujących znaczną autonomię jednostkach. Z przeglądu publikacji dotyczących działalności bibliotekarza systemowego wyłania się obraz idealnego bibliotekarza systemowego, który powinien mieć:

- wykształcenie bibliotekarskie uzupełnione umiejętnościami informatycznymi,
- doskonałą orientację w organizacji pracy w bibliotece, wiedzę dotyczącą stosowanych w niej procedur, a jednocześnie rozeznanie w możliwościach zautomatyzowanego systemu komputerowego użytkowanego w bibliotece,

- umiejętności przekazania oczekiwań i potrzeb zespołu bibliotekarzy w sposób zrozumiały dla zespołu informatyków oraz przekazania sugestii i rozwiązań informatycznych bibliotekarzom w jasny i przejrzysty dla nich sposób,

- predyspozycje i umiejętności, takie jak zdolności menadżerskie, komunikatywność, dociekliwość i dokładność, odpowiedzialność, zdolności interpersonalne oraz pedagogiczne, łatwość przyswajania nowości, szerokie spojrzenie na problematykę biblioteczną, dobre rozeznanie w funkcjach i potrzebach biblioteki.

Jednak do skutecznego i efektywnego zarządzania automatyzacją prac bibliotecznych nie wystarczą wyłącznie wymienione cechy. Konieczne jest także sprecyzowanie zadań bibliotekarza systemowego, właściwe umiejscowienie tego stanowiska w strukturze biblioteki, wyposażenie go w odpowiednie narzędzia informatyczne umożliwiające sprawne wykonywanie powierzonych mu obowiązków, stworzenie zespołu współpracowników, który będzie wspierał bibliotekarza w jego poczynaniach oraz określenia jednoznacznych zasad współpracy między nim a zespołem bibliotekarzy pracujących w zautomatyzowanym systemie bibliotecznym oraz informatyków obsługujących działanie tego systemu.

ZADANIA BIBLIOTEKARZA SYSTEMOWEGO W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE

Stanowisko bibliotekarza systemowego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie (BUW) zostało utworzone w 2008 roku. Wcześniej jego obowiązki pełnił kierownik Oddziału Opracowania Zbiorów, ściśle współdziałając w tym zakresie z Oddziałem Komputeryzacji. Wiodące zadanie bibliotekarza systemowego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie zostało określone w następujący sposób: organizowanie, koordynowanie i kontrolowanie pracy wszystkich modułów zautomatyzowanego programu bibliotecznego użytkowanego w bibliotece. Jednak nie wszystkie operacje biblioteczne poprzedzające udostępnienie dokumentu użytkownikowi biblioteki są wykonywane w istniejącym w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie systemie VTLS/Virtua. BUW dotychczas nie wdrożyła modułu gromadzenia tego systemu. Tym samym czynności związane z tym etapem działalności biblioteki są prowadzone z wykorzystaniem zewnętrznych narzędzi informatycznych, utworzonych przez Oddział Komputeryzacji w ścisłej współpracy z pracownikami jednostek organizacyjnych odpowiedzialnych za gromadzenie wydawnictw zwartych oraz zbiorów specjalnych (Oddział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów) oraz wydawnictw ciągłych (Oddział Wydawnictw Ciągłych). Ważne jest, żeby bibliotekarz systemowy miał wpływ na kształt innych narzędzi wykorzystywanych przez bibliotekę. Jest to warunkiem koniecznym do zachowania spójności pracy z dokumentem od jego pozyskania przez bibliotekę aż do udostępnienia użytkownikowi. Do bibliotekarza systemowego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie należy więc także opiniowanie wszelkich

działań związanych z budowaniem, modyfikowaniem i wykorzystywaniem dodatkowych narzędzi informatycznych w obszarach ich styku z systemem VTLS/Virtua lub procedurami stosowanymi w tym systemie, a także decydowanie o rezygnacji z użytkowania dodatkowego oprogramowania na rzecz wykorzystania do tego celu zautomatyzowanego systemu bibliotecznego. Tym samym rola bibliotekarza systemowego w BUW wykracza poza administrowanie zautomatyzowanym systemem bibliotecznym.

Zautomatyzowany system biblieczny ciągle się rozwija. Pojawiają się jego nowe wersje, w których producent oprogramowania wprowadza liczne modyfikacje oraz udoskonalenia. Wymusza to na bibliotekach chcących podążać za tymi zmianami regularne aktualizacje użytkowanego oprogramowania. W BUW przeprowadza się je zazwyczaj raz w roku w okresie najmniejszego obciążenia biblioteki. Każda decyzja o zmianie wersji oprogramowania jest poprzedzona sprawdzeniem nowej wersji. Dokonuje się to podczas testów przeprowadzanych przed każdą migracją, które koordynuje bibliotekarz systemowy. Są one prowadzone w przygotowanym przez informatyków środowisku testowym, zbliżonym do tego, z którym bibliotekarze mają do czynienia podczas rutynowych prac. Bibliotekarz systemowy czuwa nad ustawianiem parametrów systemu. Informacja o znalezionych błędach jest niezwłocznie przekazywana bibliotekarzowi systemowemu. Jeżeli mieści się to w zasięgu jego możliwości, wprowadza konieczne modyfikacje, a jeśli przyczyna leży po stronie oprogramowania przekazuje informację producentowi.

Na podstawie wypełnianych podczas testów formularzy testowania kierownik grupy zadaniowej sporządza zbiorczy raport, a następnie przedstawia go bibliotekarzowi systemowemu wraz z własną opinią na temat migracji. Bibliotekarz systemowy na podstawie zbiorczych raportów otrzymanych od kierowników grup zadaniowych oraz wyników własnych testów podejmuje decyzje o przeprowadzeniu migracji do sprawdzanej wersji oprogramowania lub rezygnacji z tego działania.

Mimo że doświadczenia z użytkowaniem systemu VTLS/Virtua przez Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie mają już ponaddwudziestoletnią historię, nie udało się dotychczas wdrożyć go w pełnym zakresie ani w BUW, ani w pozostałych bibliotekach systemu biblieczno-informacyjnego UW. W BUW, o czym wspomniano już wcześniej, nie wykorzystuje się modułu gromadzenia tego systemu. Nie wszystkie też biblioteki wydziałowe zdecydowały się na użycie tego oprogramowania. W 39 spośród 47 bibliotek systemu biblieczno-informacyjnego UW jest użytkowane oprogramowanie VTLS/Virtua w zakresie opracowania zbiorów. Wśród nich znajduje się 17 bibliotek wydziałowych, które nie tylko opracowują zbiory w tym systemie, ale także rejestrują w nim wypożyczanie/udostępnianie zbiorów użytkownikom. Ciągłe jednak przybywa bibliotek, które podejmują decyzję o przystąpieniu do użytkowania systemu VTLS/Virtua. Zadaniem bibliotekarza systemowego jest wówczas zainicjowanie procesu wdrażania poszczególnych modułów systemu w bibliotekach wydziałowych UW. Biblioteka, która nie pracowała wcześniej w systemie VTLS/Virtua, jest zobowiązana do zawarcia właściwego porozumienia z BUW. Po jego podpisaniu pro-

wadzi się szkolenia dla osób, które uzyskają uprawnienia do pracy w systemie. Bibliotekarz systemowy ustala także z kierownikiem biblioteki przystępującej do użytkownika systemu VTLS/Virtua lub wdrażającej kolejny jego moduł szczegółowe zasady współpracy. W przypadku modułu wypożyczania określa się parametry systemowe, które determinują uprawnienia użytkowników biblioteki w zakresie wypożyczania zbiorów, takie jak liczba wypożyczanych egzemplarzy, okres wypożyczenia, możliwość dokonywania prolongat, składania zamówień czy rezerwowania wypożyczonych egzemplarzy.

Wszystkie operacje wykonywane w systemie VTLS/Virtua muszą być zgodne z normami bibliotecznymi oraz przepisami wewnętrznymi obowiązującymi w bibliotekach systemu biblioteczno-informacyjnego UW. Brak konsekwencji w ich przestrzeganiu może być przyczyną kłopotów nie tylko czytelników, ale i samych bibliotekarzy. Niebezpieczeństwa i zasadzki wynikające z niestosowania norm i standardów przedstawiła Małgorzata Wielek-Konopka, bibliotekarz systemowy z Biblioteki Jagiellońskiej, podczas konferencji naukowej NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej. Odwołała się do stwierdzenia Józefa Grycza, że *nie do tego bowiem służyć mają przepisy katalogowania, aby pewne dzieło bibliotekarz umiał skatalogować, lecz przede wszystkim zdążać do tego powinny, aby dzieło to czytelnik mógł łatwo i pewnie w katalogu odszukać* [6]. Dlatego tak ważne jest sprawowanie stałego nadzoru nad poprawnością działań prowadzonych w zautomatyzowanym systemie bibliotecznym oraz poddawanie ich kontroli. Bibliotekarz systemowy dokonuje jej we współpracy z bibliotekarzami modułowymi oraz zespołem informatyków. W tym celu sporządza się okresowe raporty z wykazami rekordów zawierających błędne zapisy lub innego rodzaju nieprawidłowości. Ponadto zamawiane są raporty jednorazowe, wykonywane zgodnie z zapotrzebowaniem składanym przez bibliotekarza systemowego na wniosek bibliotekarzy odpowiadających za funkcjonowanie poszczególnych modułów systemu VTLS/Virtua lub kierowników poszczególnych bibliotek wydziałowych, które tego oprogramowania używają.

Bibliotekarz systemowy w ramach swoich zadań dokonuje rozpoznania tych obszarów działalności biblioteki, w których prace są w dalszym ciągu prowadzone w sposób tradycyjny, a następnie ocenia przydatność wykorzystania systemu VTLS/Virtua do automatyzacji tych prac. Kluczowym projektem opracowanym w 2012 roku było wprowadzenie udostępniania prezencyjnego książek zamawianych przez czytelników z magazynu zwartego do czytelni ogólnej BUW. Dotychczas w systemie VTLS/Virtua były rejestrowane wyłącznie wypożyczenia zbiorów czytelnikom indywidualnym. Był to następny krok do całkowitej automatyzacji wypożyczania/udostępniania zbiorów w BUW. Na swoją kolej czekają jeszcze czasopisma. Rejestrowanie udostępniania prezencyjnego czasopism w zautomatyzowanym systemie bibliotecznym musi być poprzedzone wprowadzeniem zmian w zakresie opracowania wydawnictw ciągłych. Wydaje się, że automatyzacja wypożyczania służbowego nastąpi znacznie szybciej.

Warto podkreślić, że wykorzystanie programu bibliotecznego VTLS/Virtua nie dotyczy jednak wyłącznie zbiorów bibliecznych. Rejestruje się w nim między innymi wypożyczenia kabin pracy indywidualnej przeznaczonych dla nauczycieli akademickich, którzy za pośrednictwem zautomatyzowanego systemu bibliotecznego mogą je także zdalnie zamawiać, dokonywać rezerwacji oraz prolongować termin ich opuszczenia.

Bibliotekarz systemowy nie tylko podejmuje ostateczną decyzję o przyjęciu lub odrzuceniu zmian w dotychczasowych zasadach i procedurach pracy w systemie VTLS/Virtua wnioskowanych przez bibliotekarzy modułowych, ale również dokumentuje te decyzje oraz wszelkie inne ustalenia dotyczące prac prowadzonych w tym systemie przez bibliotekarzy. Opracowuje instrukcje oraz inne dokumenty zawierające szczegółowe wytyczne odnośnie do postępowania użytkowników zautomatyzowanego systemu bibliotecznego. Odpowiada również za przekazywanie informacji o zmianach w pracy systemu i o nowych ustaleniach dotyczących tworzenia i wprowadzania danych.

Do pozostałych kompetencji bibliotekarza systemowego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie należy:

- zarządzanie kontami użytkowników,
- organizacja procesu nadawania/zawieszania/odbierania uprawnień,
- przyjmowanie uwag o trudnościach i problemach w pracy w systemie,
- przyjmowanie propozycji modyfikacji systemu,
- współpraca w zakresie swoich kompetencji z Centrum NUKAT,
- reprezentowanie biblioteki w kontaktach z partnerami zewnętrznymi, a zwłaszcza innymi bibliotekami użytkującymi system VTLS/Virtua oraz producentem oprogramowania.

Katalog czynności wykonywanych przez bibliotekarza systemowego ma charakter otwarty. Nie wyczerpuje on wszystkich jego zadań. Ma jedynie na celu zwrócenie uwagi na charakter pracy osoby zatrudnionej na tym stanowisku oraz jej znaczenia dla rozwoju biblioteki.

BIBLIOTEKARZ SYSTEMOWY I ZESPOŁY JEGO WSPÓŁPRACOWNIKÓW W BUW

Artur Jazdon, wymieniając stanowisko bibliotekarza systemowego wśród innych nowych stanowisk tworzonych w bibliotekach, zwraca uwagę, że w niektórych bibliotekach funkcję bibliotekarza systemowego pełni jedna osoba, w innych powołano kilku bibliotekarzy systemowych. Dochodzi on jednak do przekonania, że jeden bibliotekarz systemowy powinien na stałe współpracować z zespołem pracowników odpowiedzialnych za poszczególne moduły systemu [7]. Podobne stanowisko prezentuje także Anna Góra, która, omawiając doświadczenia z wdrażania systemu PROLIB,

bardzo korzystnie oceniła to rozwiązanie organizacyjne, podkreślając uzyskaną w ten sposób niezależność prac prowadzonych w zakresie komputeryzacji [8]. W Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie również zdecydowano się na zastosowanie wariantu z jednym bibliotekarzem systemowym współpracującym bezpośrednio z zespołem bibliotekarzy i informatyków. W skład zespołu bibliotekarzy odpowiadających za działanie systemu VTLS/Virtua wchodzi pracownik Samodzielnej Sekcji ds. Automatyzacji Procesów Bibliotecznych powołanej do istnienia w strukturze organizacyjnej BUW w 2012 roku. Sekcja ta podlega bezpośrednio wicedyrektorowi ds. systemu biblioteczno-informacyjnego UW. Pracownik Samodzielnej Sekcji ds. Automatyzacji Procesów Bibliotecznych wspiera bibliotekarza systemowego w realizowaniu wszystkich jego zadań. W przyszłości planowane jest kadrowe wzmocnienie tej jednostki dodatkowym etatem.

Zespół bibliotekarza systemowego tworzą bibliotekarze modułowi oraz koordynatorzy ds. poszczególnych modułów w bibliotekach wydziałowych. Do kompetencji bibliotekarzy modułowych modułu opracowania i udostępniania należą:

- organizowanie, koordynowanie i kontrolowanie pracy modułu,
- wdrażanie norm i przepisów dotyczących wykonywanych prac,
- organizowanie szkoleń w zakresie wykonywanych prac,
- opracowywanie oraz aktualizacja materiałów informacyjnych i szkoleniowych przeznaczanych dla bibliotekarzy.

Bibliotekarze modułowi koordynują pracę grupy zadaniowej ds. testowania właściwego modułu systemu VTLS/Virtua, a także zbierają wyniki przeprowadzanych testów, opracowują je, a następnie przekazują bibliotekarzowi systemowemu. Sprawują stałą kontrolę poprawności danych w katalogu online bibliotek UW w zakresie prac wykonywanych w określonym module. Mają też możliwość podejmowania decyzji o nadaniu, zawieszeniu lub odebraniu uprawnień do pracy w module systemu VTLS/Virtua. Bibliotekarzami modułowymi w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie są pracownicy z wieloletnim doświadczeniem w pracy w systemie VTLS/Virtua.

Bibliotekarz modułowy może być jednocześnie koordynatorem swojego modułu w bibliotekach wydziałowych. Rozwiązanie takie wprowadzono w module udostępniania. W module opracowania, który użytkuje znacznie więcej bibliotek wydziałowych, zdecydowano się na rozdzielenie obu funkcji. Podstawowym zadaniem koordynatorów modułowych jest organizowanie i nadzorowanie szkoleń bibliotekarzy UW w zakresie pracy w poszczególnych modułach systemu VTLS/Virtua.

Nieco inaczej wyglądają kompetencje bibliotekarza modułowego ds. modułu interfejsu użytkownika. Koncentrują się one na dostosowywaniu interfejsu katalogu online bibliotek UW do potrzeb użytkowników. Odbywa się to oczywiście w warunkach ścisłego współdziałania z bibliotekarzem systemowym, bibliotekarzami innych modułów, informatykiem odpowiedzialnym za interfejs użytkownika oraz w porozumieniu z pracownikami Sekcji Informacji i Dydaktyki OUiIN BUW oraz

bibliotek wydziałowych. Warto w tym miejscu jednak zaznaczyć, że wpływ na kształtowanie zautomatyzowanego systemu bibliotecznego ograniczony jest jego elastycznością, której poziom określają twórcy oprogramowania. Nie wszystkie więc oczekiwania bibliotekarzy oraz czytelników mogą zostać spełnione. Zgłaszając postulaty adresowane do bibliotekarza systemowego za pośrednictwem bibliotekarza modułu interfejsu użytkownika należy kierować się przede wszystkim zdrowym rozsądkiem. Warto uświadomić sobie, że ani bibliotekarz systemowy, ani jego współpracownicy nie są w stanie dostosować systemu bibliotecznego do wszystkich oczekiwań i potrzeb.

Bibliotekarz modułowy modułu interfejsu użytkownika jest ponadto odpowiedzialny za przygotowywanie oraz aktualizowanie materiałów informacyjnych przeznaczonych dla użytkowników katalogu online bibliotek UW. Podobnie jak w przypadku innych modułów koordynuje on także pracę grupy zadaniowej ds. interfejsu użytkownika, a z tym jest także związane zbieranie wyników testowania interfejsu użytkownika systemu VTLS/Virtua oraz ich przekazywanie bibliotekarzowi systemowemu.

Jeszcze inaczej przedstawia się sytuacja w zakresie modułu gromadzenia systemu VTLS/Virtua, który, jak wspomniano, nie był dotychczas wykorzystywany w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Jego wdrożenie musi być poprzedzone określeniem wymagań biblioteki co do obsługi gromadzenia zbiorów w zautomatyzowanym systemie bibliotecznym, szczegółowym rozpoznaniem możliwości tego składnika systemu oraz przyjęciem odpowiedniej drogi realizacji obowiązujących procedur bibliotecznych w systemie VTLS/Virtua. Bardzo istotne są częste kontakty z producentem oprogramowania, któremu zgłasza się oczekiwania biblioteki w zakresie dostosowania systemu do jej potrzeb. Nie mniej ważne są także przygotowania do wprowadzenia modyfikacji w dotychczasowym trybie pracy. Działania w tym zakresie są koordynowane przez bibliotekarza modułowego modułu gromadzenia współpracującego z zespołem bibliotekarzy oraz informatyków, a także bibliotekarzem systemowym i pracownikiem Samodzielnej Sekcji ds. Automatyzacji Procesów Bibliotecznych.

Współpracownicy bibliotekarza systemowego to oczywiście także informatycy, którzy odrywają niezwykle istotną rolę w procesie automatyzacji prac prowadzonych w bibliotekach. Warto w tym miejscu odwołać się do poglądów Aleksandra Radwańskiego na temat wzajemnych relacji między bibliotekarzami a informatykami pracującymi w bibliotece. Pisał on o konieczności utrzymywania równowagi pomiędzy bibliotekarzami i informatykami, której gwarantem powinien być bibliotekarz systemowy. Powinna ona opierać się na zrozumieniu przez informatyków ich usługowej roli oraz na zaakceptowaniu przez bibliotekarzy faktu, że ich oczekiwania i potrzeby muszą mieć rozsądną granicę [4].

Informatycy pracujący w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, którzy odpowiadają za obsługę zautomatyzowanego systemu bibliotecznego VTLS/Virtua pełnią funkcje administratora systemu lub informatyków wspierających jego prace w po-

szczególne jego moduły. W zakresie obowiązków administratora systemu leży administrowanie użytkowanymi w bibliotece systemami UNIX/Linux, RDB Oracle oraz systemem VTLS/Virtua. Ponadto odpowiada on za organizację i ochronę zasobów systemu oraz ich przydzielanie użytkownikom. W związku z tym, że oprogramowanie VTLS/Virtua nie zawsze w sposób całkowicie satysfakcjonujący dla użytkowników spełnia swoje funkcje, wymaga ono dokonywania usprawnień, których dostarczają lokalne rozwiązania informatyczne stosowane w bibliotece. Ich opracowaniem oraz doskonaleniem zajmuje się także administrator systemu. Do jego zadań należy również przeprowadzanie systemu VTLS/Virtua oraz RDB Oracle do nowych wersji, a także utrzymywanie środowiska testowego systemu VTLS/Virtua. Zadania te realizuje ze stałym wsparciem technicznym producenta/dostawcy wykorzystywanych systemów.

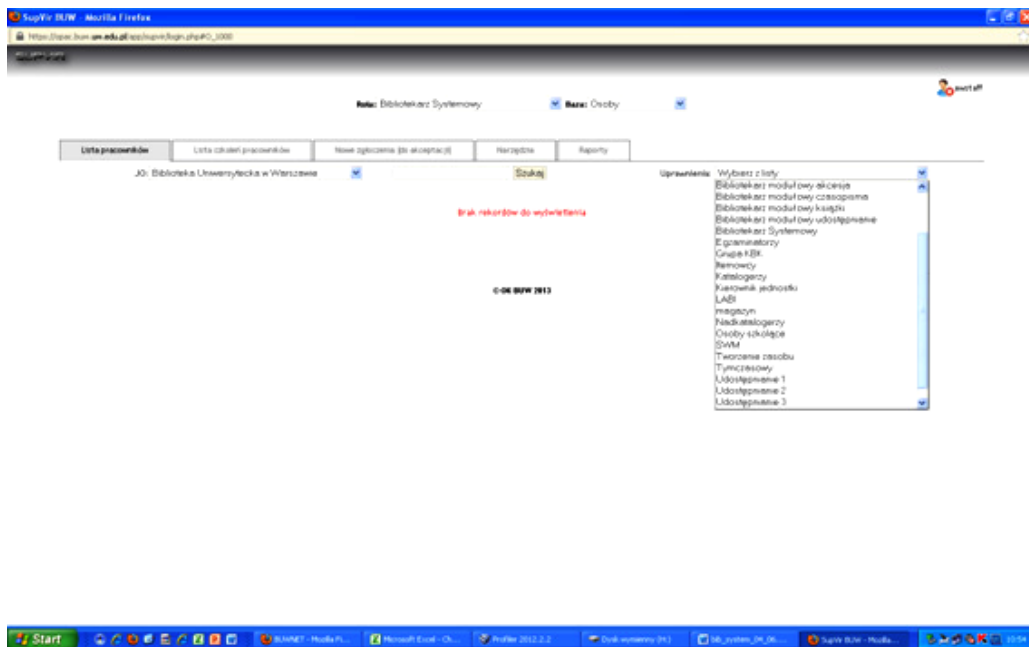
Najbliższymi współpracownikami administratora systemu są informatycy wspierający prace poszczególnych jego modułów. Sprawują oni stałą kontrolę nad poprawnością działania systemu VTSL/Virtua, a także sporządzają wykazy kontrolne oraz statystyki obrazujące pracę w poszczególnych modułach systemu. Prowadzą informatyczną obsługę skonstruowanych zbiorów BUW i bibliotek wydziałowych, które zgłaszają do BUW potrzebę wsparcia w tym zakresie, instalują i konfiguruje oprogramowanie przeznaczone dla użytkowników biblioteki oraz służące do administrowania systemem VTLS/Virtua. Zajmują się również przetwarzaniem bufora i modyfikacją oprogramowania do jego przetwarzania. Ważnym ich zadaniem jest również tworzenie warstwy prezencyjnej interfejsu użytkownika.

NARZĘDZIA PRACY BIBLIOTEKARZA SYSTEMOWEGO W BUW

Podstawowym narzędziem wykorzystywanym przez bibliotekarza systemowego jest jeden z komponentów zautomatyzowanego systemu bibliotecznego VTLS/Virtua o nazwie Profiler. Umożliwia on ustawianie parametrów dotyczących całego systemu lub jego poszczególnych modułów. Za jego pośrednictwem możliwe jest także zarządzanie kontami użytkowników systemu VTLS/Virtua, definiowanie uprawnień tych użytkowników do wykonywania poszczególnych operacji w systemie na poziomie grup oraz poszczególnych kont.

Zwiększająca się z każdym rokiem liczba osób z uprawnieniami do pracy w systemie VTLS/Virtua na koniec 2012 roku w BUW wynosiła w zakresie modułu opracowania 93, a w zakresie modułu udostępniania – 39, w bibliotekach wydziałowych w zakresie modułu opracowania – 137, a udostępniania – 111 osób. Duża liczba osób użytkujących ten system sprawiła, że coraz trudniej było bibliotekarzowi systemowemu efektywnie zarządzać kontami użytkowników. Oddział Komputeryzacji BUW na podstawie założeń przygotowanych przez pracownika SS ds. APB utworzył bazę danych SUPVir, która wspomaga bibliotekarza systemowego w realizacji jego zadań.

Dzieli się ona na dwa moduły: osoby oraz komputery. Narzędzie to służy zarządzaniu procesem nadawania, zawieszania i odbierania uprawnień do pracy w systemie VTLS/Virtua bibliotekarzom UW oraz weryfikowania uprawnień przez nich posiadanych. Dodatkowo umożliwia ono sporządzanie statystyk, zestawień itp. z obszaru danych gromadzonych w tej podbazie. Moduł Komputery służy natomiast do rejestracji stanowisk komputerowych z zainstalowanym klientem systemu VTLS/Virtua w BUW i bibliotekach wydziałowych UW, umożliwiając otrzymywanie statystyk, zestawień itp. z obszaru danych gromadzonych w module.

Il. 1. SUPVir – baza danych do zarządzania uprawnieniami do pracy w systemie VTLS/Virtua

Do korzystania z bazy SUPVir są uprawnieni kierownicy bibliotek wydziałowych lub osoby prowadzące je jednoosobowo, kierownicy jednostek organizacyjnych BUW, w których jest stosowany system VTLS/Virtua, a także lokalny administrator bezpieczeństwa informacji BUW, bibliotekarze modułowi dla modułu opracowania i modułu udostępniania, bibliotekarze prowadzący szkolenia, weryfikujący nabyte podczas tych szkoleń umiejętności i wiedzę, a także bibliotekarz systemowy. Każda z osób pełniących jedną z wymienionych funkcji jest uczestnikiem procesów realizowanych w bazie SUPVir. Dostęp do wykonywania operacji w tej bazie danych jest nadawany lub odbierany przez Oddział Komputeryzacji na wniosek bibliotekarza systemowego. Baza SUPVir jest ściśle sprzężona z systemem VTLS/Virtua, dlatego wszystkie osoby uprawnione do korzystania z niej muszą mieć konta w zautomatyzowanym systemie bibliotecznym.

Każdy bibliotekarz z uprawnieniami do pracy w systemie VTLS/Virtua, który został zarejestrowany w bazie danych, oraz komputer ze zgłoszoną instalacją oprogramowania VTLS/Virtua ma swój rekord w bazie danych. Wszystkie rekordy w module Osoby, w tym również rekordy osób, które utraciły lub zrezygnowały z uprawnień, są archiwizowane bezterminowo. Bazę danych SUPVir można przeszukiwać z uwzględnieniem wielorakich kryteriów, m.in. nazwiska i imienia bibliotekarza oraz jego nazwy użytkownika w systemie VTLS/Virtua. Jest ona udostępniana po zalogowaniu za pośrednictwem strony internetowej poprzez portal bibliotekarzy UW – BUWNet.

ZASADY WSPÓŁPRACY MIĘDZY BIBLIOTEKARZEM SYSTEMOWYM A ZESPOŁAMI BIBLIOTEKARZY I INFORMATYKÓW

Efektywna współpraca między osobami odpowiedzialnymi za obsługę zautomatyzowanego systemu bibliotecznego VTLS/Virtua wymaga jednoznacznego określenia reguł obowiązujących w relacjach między bibliotekarzem systemowym a zespołami bibliotekarzy i informatyków. Podstawowa zasada dotyczy obiegu informacji. Wymiana informacji między bibliotekarzami a informatykami, która ma skutkować zmianami w sposobie pracy bądź jej organizacji czy też spowodować konieczność podjęcia prac dodatkowych, wykraczających poza rutynowe czynności wykonywane przez poszczególnych pracowników, musi mieć formę pisemną. Preferowaną formą kontaktu jest poczta elektroniczna.

Wszelkie postulaty, prośby, zamówienia, zlecenia, zgłoszenia (z wyjątkiem nagłych awarii systemu) itp. dotyczące pracy w systemie VTLS/Virtua są kierowane do bibliotekarza systemowego przez bibliotekarzy modułowych oraz innych użytkowników mających uprawnienia do pracy w poszczególnych modułach. Tym samym bibliotekarz systemowy uzyskuje możliwość koordynowania wszystkich prac związanych z automatyzacją procesów zachodzących w bibliotece, ich usprawnianiem oraz dostosowywaniem do warunków funkcjonowania biblioteki. Bibliotekarz systemowy po dokonaniu weryfikacji otrzymanych zgłoszeń realizuje je samodzielnie w systemie VTLS/Virtua lub przekazuje administratorowi systemu bądź informatykowi wspierającemu pracę właściwego modułu, a jeśli wymagają one doprecyzowania, odsyła je do nadawcy z prośbą o uszczegółowienie zgłoszenia. Gdy natomiast zgłoszenie nie może zostać przyjęte do realizacji, bibliotekarz systemowy jest zobowiązany do wyjaśnienia powodów odmowy.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na problem porozumienia między bibliotekarzami a informatykami oraz na znaczenie pośrednictwa bibliotekarza systemowego w komunikacji pomiędzy tymi dwoma zespołami pracowników biblioteki. Aleksander Radwański określał ją jako rolę tłumacza „z bibliotecznego na informatyczny”, podkreślając jej znaczenie w codziennej obsłudze zautomatyzowanego systemu bibliotecznego. Ma on niwelować występujące często wśród bibliotekarzy trudności w arty-

kułowaniu swoich potrzeb w języku zrozumiałym dla informatyków, a informatykom uświadamiać specyfikę pracy bibliotekarzy [4]. Bibliotekarze pracujący w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie starają się przy aktywnym udziale bibliotekarza systemowego w jasny i precyzyjny sposób przedstawić problem, przed jakim stanęli, bądź efekt, jaki chcą uzyskać, jak również wskazać sposób osiągnięcia celu (np. wskazują pola, które mają podlegać kontroli). W wystąpieniu kierowanym do informatyków określa się pilność sprawy, którą informatycy biorą pod uwagę, analizując wystąpienie. Następnie informatycy określają termin realizacji bądź proszą o dodatkowe dane lub spotkanie w celu wspólnego przedyskutowania problemu. Informacja zwrotna kierowana do bibliotekarzy modułowych lub informatyków wspierających pracę w poszczególnych modułach każdorazowo jest przekazywana do wiadomości bibliotekarzowi systemowemu lub administratorowi systemu. Podjęte decyzje i ustalenia dotyczące pracy w systemie VTLS/Virtua zawsze są przedstawiane w formie pisemnej.

NOWE WYZWANIA

Kompetencje bibliotekarza systemowego muszą ulegać ciągłym przekształceniom związanym z rozwojem nowych technologii. W świecie dynamicznych zmian koniecznością staje się stałe podążanie za pojawiającymi się nowymi rozwiązaniami technicznymi, których zastosowanie w bibliotece przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności jej oferty dla użytkowników. Czytelnicy oczekują, że biblioteka wyjdzie naprzeciw ich potrzebom, gwarantując dostęp do różnego rodzaju usług podobnie jak to się dzieje w innych dziedzinach życia.

Bibliotekarz systemowy musi być przygotowany na zmiany w wielu obszarach działalności bibliotecznej. Należy do nich zmiana zasad opracowania zbiorów polegająca na przyjęciu standardów RDA (ang. *Resource Description and Access*), opartych na modelach FRBR i FRAD. Ich zastosowanie umożliwi opisanie wszystkich typów dokumentów znajdujących się w bibliotekach. Choć wydaje się, że polskie środowisko bibliotekarskie jest obojętne na zjawiska zachodzące na świecie, to jednak coraz śmielej przenikają one do naszej rzeczywistości. Odpowiednie prace przygotowawcze prowadzone są już w Centrum NUKAT [9]. Biblioteki uniwersyteckie, które współtworzą katalog centralny NUKAT, staną więc już wkrótce przed koniecznością podjęcia tego wyzwania.

Inną tendencją, która coraz bardziej się nasila, jest nieustanny rozwój narzędzi, dzięki którym użytkownik szybko i w jednym oknie uzyska informacje o możliwości dostępu do interesujących go dokumentów niezależnie od tego, czy biblioteka posiada w swoich zbiorach ich wersje drukowane, czy też zapewnia dostęp do wersji cyfrowych. Obecnie obserwuje się dużą aktywność producentów oprogramowania oferujących bibliotekom coraz to doskonalsze multiwyszukiwarki, dzięki którym możliwe jest prowadzenie jednoczesnego wyszukiwania w różnorodnych zasobach biblioteki

niezależnie od źródeł ich pochodzenia. Jednym z nich jest niezmiennie katalog biblioteczny, stąd obecność bibliotekarza systemowego w gronie osób, które podejmują decyzje o wyborze oferty najkorzystniejszej dla biblioteki.

Omówione zjawiska stanowią tylko niewielką część zmian, których wprowadzenie będzie kształtować zadania bibliotekarza systemowego oraz wzajemne relacje pomiędzy nim a zespołami bibliotekarzy i informatyków. W przyszłości obszar jego działalności będzie podlegał modyfikacjom dużo częstszym niż obecnie. W praktyce oznaczać to będzie udział bibliotekarza systemowego w pracach grup zadaniowych powoływanych doraźnie w celu rozwiązania konkretnego problemu. Jego głos powinien być wzmocniony niezależną pozycją w strukturze organizacyjnej, którą może zapewnić samodzielne stanowisko podlegające bezpośrednio dyrekcji biblioteki. Jednocześnie bibliotekarz systemowy powinien mieć silne wsparcie ze strony zespołu współpracowników odpowiadających za obsługę zautomatyzowanego systemu bibliotecznego. Może to zagwarantować bibliotece stabilny rozwój w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.

LITERATURA

- [1] Morgan E.L., *Systems administration requires people skills*, Computers in libraries, 1999, 19 (3), 36.
- [2] Górka E., *Rola bibliotekarza systemowego w procesie automatyzacji bibliotek*, Bibliotekarz, 2001 (2), 10–14.
- [3] Krysiak E., *Kto to jest bibliotekarz systemowy?*, Bibliotekarz, 1996 (10), 19.
- [4] Radwański A., *Jak komputeryzować bibliotekę. Poradnik*, SBP, Warszawa 2000.
- [5] Górny M., Nikisch J.A., *Bibliotekarz systemowy w poznańskich bibliotekach naukowych*, [w:] Materiały na Międzynarodową Konferencję Współpraca bibliotek naukowych w zakresie automatyzacji, Kraków, 16–19 listopada 1998, Warszawa 1998, 125–130.
- [6] Wielek-Konopka M., *Standardy katalogowania gwarantem jakości informacji i filarem współpracy w katalogach centralnych* [online], [dostęp 2013.06.03]. Dostępny w Internecie: <<http://autostrada.buw.uw.edu.pl/konferencja/images/prezentacje/wielekkonopka.ppt>>.
- [7] Jazdon A., *O nowych stanowiskach, specjalnościach i zawodach. Zawód bibliotekarza dziś i jutro*, Materiały ogólnopolskiej konferencji, Nałęczów 18–20 września 2003, Warszawa 2003, 97–114.
- [8] Góra A., *Hybryda w bibliotece, czyli działalność bibliotekarza systemowego*. Poradnik Bibliotekarza, 2009 (1), 6–10.
- [9] Śnieżko L., *NUKAT wobec nowych trendów w katalogowaniu* [online], [dostęp 2013.06.03]. Dostępny w Internecie: <<http://autostrada.buw.uw.edu.pl/konferencja/images/prezentacje/sniezko.ppt>>.

ROLE, TASKS AND PROSPECTS OF A SYSTEM LIBRARIAN IN A UNIVERSITY LIBRARY BASED ON THE EXPERIENCE OF THE LIBRARY OF THE WARSAW UNIVERSITY

The paper discusses the role and tasks of a system librarian in Polish academic libraries. According to the presented views system librarian should possess many different features including technical, communicative and management skills. The paper focuses on the situation in the University of Warsaw Library especially regarding the place and the main responsibilities of a system librarian within the library

structure. The organizational solutions concerning the managing of the automation processes have been described in detail. There are also presented the relations between the system librarian and other librarians and IT specialists as well as the software supporting efforts of the staff with managing an integrated library system. The final part of the article indicates the new challenges which the system librarians will face in the nearest future. The changes affects the range and methods of work.

Elżbieta Edelman

Biblioteka Główna Akademii Morskiej w Szczecinie

e-mail: e.edelman@am.szczecin.pl

POZYSKIWANIE ŚRODKÓW ZEWNĘTRZNYCH PRZEZ BIBLIOTEKĘ GŁÓWNĄ AKADEMII MORSKIEJ W SZCZECINIE ORAZ ICH WPŁYW NA ZMIANY W ORGANIZACJI BIBLIOTEKI I JEJ FUNKCJONOWANIE

Omówiono realizację dwóch projektów unijnych w ciągu sześciu lat oraz pozyskiwaniu funduszy z projektów MNiSW. Pierwszy projekt, którego przedmiotem było utworzenie czytelní multimedialnej, realizowano w 2005 roku ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Drugi projekt realizowano w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Inwestycje Związane z Rozwojem Infrastruktury Informatycznej Nauki, projekt Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji. Autorka dzieli się również wrażeniami z pracy przy tych projektach oraz przedstawia korzyści wynikające z pozyskania funduszy przez bibliotekę, a także informacje o pozyskaniu środków finansowych na digitalizację zbiorów z MNiSW – działalność upowszechniającą naukę DUN.

Akademia Morska w Szczecinie jest najstarszą uczelnią morską województwa zachodniopomorskiego, która powstała w 1969 roku jako Wyższa Szkoła Morska. Ze względu na charakter i specyfikę jest to uczelnia średniej wielkości – obecnie zatrudnia 270 pracowników naukowo-dydaktycznych, a studiuje w niej 4000 studentów. Biblioteka Główna jest jedną z mniejszych bibliotek naukowych Szczecina. Z usług biblioteki korzysta niespełna 5000 użytkowników. Posiada 126 800 vol. zbiorów zwartych, 7400 vol. czasopism i 8600 jednostek zbiorów specjalnych. Biblioteka nastawiona jest na zaspokajanie potrzeb użytkowników związanych głównie z gospodarką morską. Trzon użytkowników stanowią studenci i pracownicy naukowí AM; następnie są studenci i pracownicy naukowí innych uczelni Szczecina. Sporą grupę stanowią oficerowie i marynarze podnoszący swoje kwalifikacje, uczestnicząc w kursach organizowanych przez Akademię Morską. Są to często osoby, które na stałe wiążą się z morzem, i po ukończeniu kursów zostają stałymi gośćmi biblioteki. Z zasobów biblioteki korzystają też słuchacze Policealnej Szkoły Morskiej, uczniowie Zachodniopomorskiego Centrum Edukacji Morskiej i Politechnicznej oraz pracownicy

Polskiej Żeglugi Morskiej, Polskiego Rejestru Statków i inni zainteresowani. Biblioteka ma bardzo dobre warunki lokalowe (powierzchnia 2000 m²). Jest obiektem dobrze wyposażonym, a jej organizację dostosowano do potrzeb i wymagań użytkowników. Jednakże kilka lat temu sytuacja wyglądała inaczej.

W 2004 roku w zasobach lokalowych biblioteki istniała duża sala, w której znajdował się nieużywany już tradycyjny katalog kartkowy, gdyż od 2000 roku biblioteka dysponowała kompletnym katalogiem komputerowym. Zgodnie z planem rozwoju Akademii Morskiej biblioteka miała być przekształcona w Regionalną Bibliotekę Morską, służącą całemu regionowi zachodniopomorskiemu. Niestety wówczas w bibliotece istniało tylko jedno stanowisko z dostępem do Internetu. Biblioteka otrzymała spory zbiór kaset video, których nie można było odtwarzać ani udostępniać ze względu na brak sprzętu. Rozrastały się też zbiory elektroniczne i na nośnikach CD, wymagające właściwego przechowywania i odpowiedniego zabezpieczenia.

We właściwym czasie pojawiła się więc szansa na pozyskanie środków z funduszy Unii Europejskiej. Uczelnia już wcześniej korzystała z zewnętrznych środków pochodzących z różnych projektów międzynarodowych, m.in. projektu TEMPUS. Biblioteka Główna AM pierwsza złożyła aplikację w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Priorytet 1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmacnianiu konkurencyjności regionów, Działanie 1.5. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego, chcąc zorganizować czytelną multimedialną. Biblioteka otrzymała aprobatę Urzędu Marszałkowskiego i rozpoczęto realizację projektu Organizacja Czytelni Multimedialnej w Bibliotece Głównej Akademii Morskiej w Szczecinie.

Lata 2004–2006 były początkowym okresem korzystania z dotacji unijnych, wiele procedur nie było jeszcze do końca jasnych, przystosowanych do polskich realiów, a ich interpretacja nawet sprzeczna. Projekt ten był pierwszą realizacją Akademii Morskiej w ramach ZPORR. Jego celem było stworzenie jak najlepszych warunków dostępu do światowych zasobów wiedzy w Internecie oraz do baz danych na potrzeby informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej.

Kwota projektu wynosiła 79 967,34 PLN i była w całości pokrywana z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Projekt polegał na utworzeniu czytelnii multimedialnej wyposażonej w:

- 12 stanowisk komputerowych z dostępem do Internetu,
- 1 stanowisko magnetowidowe i DVD,
- 1 stanowisko do odsłuchu kaset, płyt CD,
- szafy do przechowywania płyt, kaset itp.

Konieczna była również zmiana instalacji z podłączeniem internetowym w tym pomieszczeniu, której dokonano na koszt Uczelni.

Ze względu na to, że w Uczelni nie działała sprawnie komórka zamówień publicznych, praktycznie wszystkich działań związanych z realizacją projektu podjęła się Biblioteka. Musiały być one realizowane według ściśle zatwierdzonego harmonogramu, zgodnie z prawem zamówień publicznych, co nierzadko utrudniało dobrnięcie do

celu. Zmiany terminów, sposobu realizacji czy inne odstępstwa od projektu groziły zerwaniem umowy, a w konsekwencji karami finansowymi i zatrzymaniem zwrotu poniesionych kosztów. Oczywiście otrzymywaliśmy pomoc w wielu sprawach jak chociażby w kwestiach finansowych, jednak organizacja przetargów, zakupy, aranżacja wnętrza, a także sporządzanie comiesięcznych wniosków rozliczających należały do pracowników BG. Dzięki dobrej współpracy wielu jednostek Akademii wszystkie trudności, takie jak nieudane przetargi, negocjacje z wykonawcami, przesunięcia terminów zostały pokonane. Mieliśmy też bardzo życzliwą opiekę ze strony Biura Zarządzania Funduszami Europejskimi przy Zachodniopomorskim Urzędzie Wojewódzkim w Szczecinie.

Po położeniu instalacji elektrycznej i internetowej ustalono aranżację wnętrza i wszystkie zakupione sprzęty stały na swoim miejscu. Własnym sumptem ozdobiliśmy ściany rycinami starego Szczecina. Pomieszczenie, które kiedyś było ponurą salą katalogową, stało się świetnie wyposażoną czytelnią multimedialną. Dzięki temu projektowi zaistniała możliwość udostępnienia zasobów na nośnikach innych niż papier. Stanowiska komputerowe przeznaczono do celów naukowo-badawczych i edukacyjnych. Zainstalowano pełnotekstowe bazy danych prenumerowane przez bibliotekę oraz inne bazy dotyczące szeroko pojętej gospodarki morskiej, prawa, przepisów i rezolucji IMO (International Maritime Organization). Od otwarcia czytelni multimedialnej 6 października 2005 roku wykorzystanie stanowisk komputerowych było bardzo duże. Statystyki odwiedzin były imponujące:

2005 – 2028 odwiedzin,
2006 – 6119 odwiedzin,
2007 – 5400 odwiedzin,
2008 – 2909 odwiedzin,
2009 – 4577 odwiedzin,
2010 – 6394 odwiedzin,
2011 – 6332 odwiedzin,
2012 – 5937 odwiedzin.

W 2008 roku nastąpiło załamanie, ale następne lata znów utwierdziły nas w przekonaniu, że projekt był potrzebny. Niebagatelny był też fakt, że pieniądze, dzięki którym projekt zrealizowano, nie obciążły budżetu Uczelni. Odczucia po zakończeniu realizacji projektu były pozytywne, ale zmęczenie realizacją i rozliczaniem go – duże. Jednak ze względu na zadowolenie użytkowników, którzy mogą korzystać z Internetu bez ograniczeń, uznaliśmy, że warto było ubiegać się o te środki.

Mieliśmy już czytelnię multimedialną, ale wciąż borykaliśmy się ze starym systemem bibliotecznym – co prawda z wersją internetową, ale jednak nie mającym zbyt wielu możliwości. Chodziło głównie o moduł zdalnego zamawiania, którego brak był bardzo uciążliwy. W większości bibliotek Szczecina zainstalowano już takie nowoczesne systemy. Obserwowaliśmy również duże zapotrzebowanie na publikacje udostępniane drogą internetową. Ze względu na zmniejszający się zakup publikacji w większej liczbie egzemplarzy oraz ogromną potrzebę zdalnego dostępu do zasobów cyfrowych z szeroko pojętej gospodarki morskiej postanowiliśmy utworzyć bibliotekę cyfrową z tego zakresu.

W 2008 roku pojawiła się możliwość aplikowania o środki w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Działanie 2.3. Inwestycje związane z rozwojem infrastruktury informatycznej nauki. I tak niespełna 3 lata po zakończeniu realizacji projektu czytelnicy multimedialnej złożyliśmy projekt Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji, którego przedmiotem było utworzenie biblioteki cyfrowej oraz zakup i wdrożenie nowego systemu bibliotecznego. Podobnie jak przy poprzednim projekcie okazało się, że jesteśmy pierwszą jednostką w Uczelni aplikującą do POIG. Jednak tym razem Akademia Morska miała rozwinięty, kompetentny Dział Zamówień Publicznych oraz komórkę zajmująca się projektami. Zaangażowano firmę zewnętrzną, która we ścisłej współpracy z Biblioteką Główną AM opracowała projekt. Ocena projektu była bardzo dobra i 7 kwietnia 2009 roku podpisaliśmy umowę o dofinansowanie z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Projekt opiewał na 1 959 000 PLN, a dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej wyniosło 1 861 500 PLN.

Realizacja projektu trwała 2 lata. Była nadzorowana przez kierownika projektu, rozliczaniem i stroną finansową projektu zajmowała się księgowa i asystent, procedury przetargowe zaś i inne działania związane ściśle z realizacją były prowadzone przez jednostki Akademii Morskiej w Szczecinie do tego uprawnione. Głównym celem projektu było umożliwienie i ułatwienie szerokiego, zdalnego dostępu do źródeł wiedzy i zasobów cyfrowych oraz najcenniejszych wydawnictw z szeroko pojętej gospodarki morskiej. Nie było do tej pory biblioteki cyfrowej dającej bezpłatny, pełnotekstowy dostęp do publikacji z tego zakresu. Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji jest pierwszą w Polsce branżową biblioteką cyfrową dotyczącą gospodarki morskiej. Służy ona wielu grupom odbiorców – zarówno instytucjom, jak i indywidualnym użytkownikom.

W ramach projektu Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji zrealizowano następujące etapy:

- zakup i wdrożenie oprogramowania służącego do budowania repozytoriów obiektów cyfrowych,
- digitalizacja wytypowanych zbiorów oraz ich opracowanie i udostępnienie w bibliotece cyfrowej,
- zakup i wdrożenie nowoczesnego zintegrowanego systemu bibliotecznego,
- zakup niezbędnego sprzętu informatycznego (serwerów, macierzy itp.),
- doposażenie sieci internetowej w części pomieszczeń bibliecznych,
- zakup 6 morskich baz online z zakresu gospodarki morskiej.

Do gromadzenia i udostępniania publikacji w formie cyfrowej zakupiono i wdrożono oprogramowanie d'Libra, służące do budowy profesjonalnych repozytoriów obiektów cyfrowych (il. 1). Przy tworzeniu Biblioteki Cyfrowej był zaangażowany pięcioosobowy zespół redakcyjny, który zajął się kwalifikacją zbiorów do digitalizacji oraz opracowaniem i wprowadzaniem zdigitalizowanych zbiorów do Biblioteki Cyfrowej. Sam proces digitalizacji przeprowadziła profesjonalna firma zewnętrzna, wyłoniona w wyniku przetargu.

obecnie czytających: 20
STRONA GŁÓWNA
KOLEKCCJE
NOWE KONTO
LOGOWANIE
KONTAKT

Biblioteka

▼ Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji

- ▶ 1. NAUKA I DYDAKTYKA
- > 2. BAZY, PORTALE, LINKI
- > 3. MARYNISTYKA I ŻEGLARSTWO
- > 4. ŻYCIE AKADEMII MORSKIEJ W SZCZECINIE
- > 5. BIBLIOGRAFIE
- > 6. e-Czytelnia
- > 7. DZIEJE GOSPODARKI MORSKIEJ
- > 8. ARTYKUŁY

Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji

Szukaj

Zakres:
Wszędzie
|
Tekst publikacji
|
Opis publikacji ▼

Wyszukiwanie zaawansowane...

Poprawne formułowanie zapytań

Wystawy

- Ćwiczenia laboratoryjne z grafiki inżynierskiej w programie AutoCAD
- Polska gospodarka morską: restrukturyzacja - konkurencyjność - funkcjonowanie - rozwój : praca zbiorowa
- Bałtycki rynek żeglugowy: praca zbiorowa

[Więcej...](#)

Ostatnio dodane

1. Systemy, podsystemy i środki w transporcie drogowym, morskim i śródlądowym
2. Modelowanie oceny jakości usług transportowych
3. Metody badania i badanie elementów systemów transportowych
4. Modelowanie przepływu ładunków w zastosowaniu do wyznaczenia potencjału systemów logistycznych
5. Narzędzia badawcze i badanie elementów systemów transportowych
6. Narzędzia, metody i badania elementów systemów transportowych
7. Infrastruktura transportowa systemu logistycznego Polski
8. System logistyczny Polski a komodalność transportu
9. Badania zernwania przyrzepności w ruchu pojazdu szynowego
10. Badania środków i systemów transportowych

[Więcej...](#)

Najczęściej czytane publikacje

1. Ćwiczenia laboratoryjne z grafiki inżynierskiej w programie AutoCAD [5930]
2. Problemy przewoźników ładunków ponadgabarytowych (LPN) w Polsce [4616]
3. Kadry Morskie Rzeczypospolitej. Tom V, Polska Marynarka Wojenna : Dokumentacja organizacyjna i kadrowa officerów, podoficerów i marynarzy (1918-1947) [3623]
4. Rozwój generacji portów morskich [3321]
5. Historia kontenerowych przewozów morskich na świecie [3303]
6. Czynniki warunkujące rozwój turystyki morskiej w regionie polskiego środkowego wybrzeża [3014]
7. Cechy morskiego terminalu kontenerowego najnowszej generacji [2782]
8. Wprowadzenie do inżynierii ruchu kolejowego [1996]
9. Współczesna nawigacja morską oraz nawigacja przyszłości [1705]
10. Praktyka wdrażania koncepcji SS [1541]

[Więcej...](#)

Dodatki

- [Plany wprowadzenia publikacji](#)
- [Statystyki](#)
- [Najlepiej oceniane publikacje](#)

Wtyczka umożliwiająca wyszukiwanie

**INNOWACYJNA
GOSPODARKA**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Serwis tworzony przez : AM Szczecin

Ten serwis działa dzięki oprogramowaniu dLibra 4.0

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Il. 1. Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji (<http://www.smp.am.szczecin.pl>) – strona główna

The screenshot shows the website interface for 'Świat Morskich Publikacji Biblioteka Cyfrowa'. At the top, there is a navigation bar with links: 'obecnie czytających: 20', 'STRONA GŁÓWNA', 'KOLEKCJE', 'NOWE KONTO', 'LOGOWANIE', and 'KONTAKT'. The main content area is titled 'Opis wydania' and features the publication 'Ćwiczenia laboratoryjne z grafiki inżynierskiej w programie AutoCAD'. A list of metadata is provided with checkboxes, including title, author (Roman Rybak), keywords, publisher (Akademia Morska w Szczecinie), publication year (2011), language (pol), and format (application/pdf). To the right is a book cover image with the title and author's name. Below the cover is a 'Pokaż treść!' button. A dark grey box contains the text: 'Zaproponuj słowa kluczowe, które Twoim zdaniem dobrze opisują to wydanie'. Below this, a note states: 'Po zalogowaniu będziesz mógł proponować nowe słowa kluczowe dla tego wydania. Zaloguj się!'. The footer includes logos for 'INNOWACYJNA GOSPODARKA NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI', 'Ten serwis działa dzięki oprogramowaniu dLibra 4.0', and 'UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO'.

II. 2. Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji (<http://www.smp.am.szczecin.pl>)
– jedna ze stron do książki w dostępie internetowym

W bazie Biblioteki Cyfrowej Świat Morskich Publikacji można znaleźć: wydawnictwa ciągle uczelni morskich – skrypty, podręczniki, materiały dydaktyczne, dorobek naukowy pracowników Akademii Morskiej w Szczecinie i innych uczelni związanych z gospodarką morską, materiały konferencyjne, doktoraty, czasopisma i artykuły z czasopism, artykuły dedykowane – napisane na zamówienie, adresy portali i stron internetowych powiązanych z gospodarką morską, aktywne linki dostępu do baz IMO i EMSA, bazy morskie zakupione przez Bibliotekę Główną Akademii Morskiej oraz materiały dotyczące historii Akademii Morskiej w Szczecinie.

Niestety publikacje umieszczane w bibliotekach cyfrowych muszą mieć uregulowany status prawny. Po wytypowaniu obiektów, przed podjęciem pracy nad digitalizacją zbiorów bibliotecznych niezbędne było zatem uzyskanie zgody autorów lub właścicieli praw wydawniczych na zwielokrotnienie utworu techniką cyfrową i umieszczenie w ogólnodostępnych sieciach komputerowych (il. 2). Na tę okolicz-

ność pozyskaliśmy stosowne opinie prawne niezbędne przy pozyskiwaniu zbiorów do cyfryzacji. Opracowano również procedury pozyskiwania tekstów do Biblioteki Cyfrowej. Z autorami i wydawnictwami zostały podpisane stosowne umowy licencyjne niewyłączne na umieszczenie publikacji w Bibliotece Cyfrowej Świat Morskich Publikacji. Jednak niektórzy autorzy wyrazili zgodę tylko na częściowe udostępnienie tekstów albo na ich udostępnienie tylko w sieci AM lub sieci Biblioteki. Zdarza się więc, że w zależności od decyzji autora dostęp do niektórych materiałów jest ograniczony w różnym stopniu. Nawiązaliśmy współpracę z kilkoma wydawcami czasopism związanych tematycznie z profilem biblioteki cyfrowej i uzyskaliśmy zgodę na publikowanie pełnych tekstów.

Dzięki środkom z projektu zakupiono i wdrożono zintegrowany system biblioteczny Aleph, którym dysponuje większość bibliotek naukowych Szczecina. Wprowadzenie nowego systemu bibliotecznego wiązało się ze zmianą organizacji pracy w każdym dziale biblioteki, a także ze zwiększoną ilością pracy. Konwersja zbiorów ze starego systemu do nowego odbyła się w przerwie świątecznej 2009 roku. Od stycznia 2010 roku biblioteka działa w nowym systemie bibliotecznym. Praca związana ze sprawdzaniem poprawności konwersji oraz przygotowaniem ustawień systemowych spoczęła na pracownikach biblioteki oraz na zatrudnionych na potrzeby projektu bibliotekarzach systemowych i administratorze systemu.

Zakupiono także 6 baz morskich udostępnionych naszym użytkownikom. O ich wyborze zdecydowali pracownicy naukowcy AM, stwierdzając, że właśnie one będą najbardziej przydatne dla użytkowników.

Baza Internet Ships Register <<http://www.ships-register.com>> obejmuje informacje na temat statków handlowych i ich właścicieli, operatorów. Baza Guide to Ports and Terminals Information Online <<http://www.portguide.com>> zawiera informacje na temat portów i terminali na całym świecie, Sea-web Lloyd's Register of Ships Online <<http://www.sea-web.com>> zawiera informacje dotyczące statków, budownictwa okrętowego, wypadków morskich, rzeczywistej pozycji statku, kontroli portów. W bazie Sea-Sentinel <<http://www.sea-sentinel.com>> można znaleźć informacje o wydarzeniach o zasięgu globalnym, mającym wpływ na bezpieczeństwo portów i statków. AISLIVE. The First Global AIS Network <<http://www.aislive.com>>, baza aktualizowana na bieżąco, pokazuje rzeczywistą pozycję statków oraz dostarcza szczegółowych informacji na temat statku, IMO-VEGA DATABASE <<http://vp.imo.org>> to pełnotekstowa baza obejmująca konwencje, kody, rezolucje ustanowione przez Międzynarodową Organizację Morską (IMO).

Bazy te są niezbędne do prowadzenia prac naukowo-badawczych i realizacji projektów prowadzonych przez Akademię Morską w Szczecinie. Służą także wielu studentom podczas pisania prac dyplomowych. Aby móc wdrożyć te systemy i oprogramowanie, konieczny był zakup niezbędnego sprzętu informatycznego: odpowiednich serwerów, pojemnej macierzy dyskowej oraz skanera. Konieczna też była modernizacja sieci internetowej biblioteki, która została wykonana z pieniędzy projektu.

Akademia Morska w Szczecinie Aktualności - Biblioteka Główn... - Obroty towarowe niemiec... X

AKADEMIA MORSKA SZCZECIN ŚWIAT MORSKICH PUBLIKACJI BIBLIOTEKA CYFROWA

obecnie czytających: 20 STRONA GŁÓWNA KOLEKCJE NOWE KONTO LOGOWANIE KONTAKT

Wydanie

- Opis
- Informacje
- Treść
- Treść (nowe okno)
- Podobne wydania

Eksport metadanych

OAI-PMH RDF

Zapisz ten adres...

Dodaj do "Zakładek"

Bookmark

Opis wydania

Obroty towarowe niemieckich portów morskich. Ze szczególnym uwzględnieniem tranzytu Polski i innych krajów Europy środkowej, południowo-wschodniej i wschodniej

- Dublin Core ver. 1.1 :
- Tytuł : Obroty towarowe niemieckich portów morskich. Ze szczególnym uwzględnieniem tranzytu Polski i innych krajów Europy środkowej, południowo-wschodniej i wschodniej
- Autor : Brzozowski, Michał
- Temat i słowa kluczowe : handel ; Niemcy ; obroty towarowe ; porty europejskie
- Wydawca : Instytut Bałtycki
- Miejsce wydania : Gdynia
- Data wydania : 1937
- Język : pol
- Typ zasobu : książka
- Format : image/x.djvu
- Źródło - sygn. oryg. : 000-033844-000
- Identyfikator zasobu : oai:172.16.64.14:1784
- Powiązania - sygn. DVD : 2/12
- Prawa : Akademia Morska w Szczecinie

[Pokaż treść!](#)

Zaproponuj słowa kluczowe, które Twoim zdaniem dobrze opisują to wydanie

Po zalogowaniu będziesz mógł zaproponować nowe słowa kluczowe dla tego wydania. [Zaloguj się!](#)

INNOWACYJNA GOSPODARKA NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Servis tworzony przez : AM Szczecin

Ten serwis działa dzięki oprogramowaniu dLibra 4.0

UNIA EUROPEJSKA EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

II. 3. Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji (<http://www.smp.am.szczecin.pl>)
– jedna ze stron zdigitalizowanej, unikatowej książki

16 listopada 2010 roku na statku NAWIGATOR XXI odbyła się konferencja zamykająca projekt, w której uczestniczyło ok. 60 osób. Byli to pracownicy naukowcy szczecińskich uczelni, bibliotekarze Zachodniopomorskiego Porozumienia Bibliotek, pracownicy wielu firm związanych z gospodarką morską i inni potencjalni odbiorcy zbiorów Biblioteki Cyfrowej Świat Morskich Publikacji. Dzięki dobrej organizacji i współpracy jednostek Uczelni zakończono wszystkie konieczne procedury i zrealizowano projekt Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji zawierający ponad 1200 obiektów. Statystyki wykorzystania biblioteki cyfrowej wskazują na celowe wykorzy-

stanie środków z POIG. Obecnie biblioteka cyfrowa ma 1738 obiektów, a skorzystało z niej 535 420 użytkowników.

Finansowanie projektu ze środków unijnych dobiegło końca, ale nie można było poprzestać na tej liczbie wprowadzonych obiektów. Niestety środki Uczelni przeznaczone na digitalizację zbiorów były niewystarczające, toteż w ubiegłym roku Biblioteka wystąpiła o nie do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z działalności upowszechniającej naukę DUN. Otrzymaliśmy dofinansowanie w wysokości 63 000 PLN z przeznaczeniem na digitalizację wybranych zbiorów oraz ich opracowanie i włączenie do Biblioteki Cyfrowej Świat Morskich Publikacji. Wybrano kolekcję książek szczególnie poszukiwanych przez użytkowników biblioteki. Wśród nich znalazło się wiele nowych, ale też i starszych unikatowych publikacji (il. 3) które posłużą zainteresowanym podczas pisania prac dyplomowych, prowadzenia badań naukowych a także pozwolą uzyskać wiedzę z zakresu gospodarki morskiej. Po dokonaniu niezbędnych procedur zamówień publicznych, zewnętrzna firma zdigitalizowała 208 publikacji, które powiększyły zasób biblioteki cyfrowej.

Dzięki środkom finansowym pochodzącym z programów unijnych Biblioteka Główna Akademii Morskiej w Szczecinie odniosła wiele korzyści. Zorganizowanie czytelní multimedialnej, stworzenie biblioteki cyfrowej, zakup nowoczesnego systemu bibliotecznego, digitalizacja bardzo dużej liczby zbiorów i inne działania związane z realizacją projektów nie byłyby możliwe bez tych pieniędzy. Oczywiście aplikowanie o środki unijne, realizacja projektów, a także ich rozliczanie wiązało się z wielkim wysiłkiem pracowników biblioteki, ale dzięki temu mogli oni również uzyskać dodatkowe dochody oprócz swojego wynagrodzenia. Bez ogromnej pracy, jaką wszyscy włożyliśmy w realizację projektów nie moglibyśmy pochwalić się sukcesem.

LITERATURA

- [1] Studium Wykonalności dla Projektu Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji, Szczecin 2008.
- [2] Dokumentacja Projektu Biblioteka Cyfrowa Świat Morskich Publikacji.

ACQUISITION OF EXTERNAL FUNDS BY THE MAIN LIBRARY OF THE MARITIME UNIVERSITY OF SZCZECIN AND ITS INFLUENCE ON ORGANIZATIONAL CHANGES AND OPERATION OF THE LIBRARY

Information about two EU projects and financing of MNiSW throughout 6 years are reported in the paper. First EU project was realized in 2005, using Regional Development European Fund of Regional Development Integrated Operative Programme, and it involved Multimedia Reading-Room creation. Second one, using Operative Programme Innovative Economy, Operation 2.3. Investments in IT Science Infrastructure Development, involved creation of data-base platform. The author shares with her experience in working on such projects and explains benefits for the library. There is also short information about digitalization financing of MNiSW – activity that popularizes DUN science.

Maria Małgorzata Maczkowska

Uniwersytecka Biblioteka im. św. Klimenta Ochrydzkiego, Bitola, Macedonia
e-mail: malgozatam@yahoo.com

PERSPEKTYWY ROZWOJU UNIwersYTETU W BITOLI I JEGO BIBLIOTEK

Uniwersytet w Bitoli jest najprężniej rozwijającą się instytucją szkolnictwa wyższego w południo-zachodnim rejonie Macedonii. Uniwersytet ma 12 wydziałów, na których w Bitoli i okolicznych miastach są realizowane 54 programy studiów pierwszego stopnia i 62 programy studiów podyplomowych. W ramach Uniwersytetu funkcjonują dwie instytucje naukowo-badawcze: Instytut Kultury Starosłowiańskiej i Zakład Hydrobiologii, a także Biblioteka Uniwersytecka. Działalność Biblioteki Uniwersyteckiej, bibliotek wydziałowych i współpraca z bibliotekami uniwersyteckimi innych krajów ma znaczący wpływ na rozwój uczelni. Ujednolicony program biblioteczny COBISS.MK, wykorzystywany w macedońskich bibliotekach, umożliwia szeroki dostęp do informacji o zbiorach bibliotecznych. Uniwersytet w Bitoli charakteryzuje prężny rozwój bibliotek wydziałowych, elastyczny program studiów, integracja uczelni z otoczeniem gospodarczym i społecznym, akceptacja nowych inicjatyw, intensywna współpraca międzynarodowa, a przede wszystkim troska o wysoki poziom działalności dydaktycznej i naukowo-badawczej.

Macedonia, leżąca w centrum Bałkanów, przez wieki rozwijała się pod wpływem różnorodnych cywilizacji. Ślady kultury antycznej – greckiej i rzymskiej, a zwłaszcza wpływy pięćsetletniej niewoli otomańskiej są widoczne nie tylko w architekturze sakralnej i świeckiej, ale także w literaturze, języku, kulturze i obyczajach. Wieki działań wojennych na terytorium Macedonii, grabienie i niszczenie różnorodnych dóbr materialnych, walka o przetrwanie narodu, zachowanie bogactwa jego kultury, świadomości i języka doprowadziły do stworzenia silnej potrzeby zachowania tożsamości narodowej. Pomogły w tym dbałość o rozwój kultury, twórczości, a przede wszystkim – rozwój wykształcenia.

Tradycje szkolnictwa w Macedonii sięgają IX w., kiedy w Ochrydzie powstał najstarszy słowiański uniwersytet stworzony przez św. Klimenta (Klemensa). Kształciło się w nim około 3500 studentów¹. W XII–XIV wieku powstały na terenach dzisiejszej

¹Despodova V., Slaveva L., *Makedonski srednovkovni rakopisi*, Institut za Istraživanje na Staroslovenskata Kultura, Prilep, 1988, 15.

Macedonii setki cerkwi i monasterów, które przyczyniły się w ogromnym stopniu do szerzenia piśmiennictwa. Na terenie współczesnej Macedonii funkcjonują dwa państwowe uniwersytety i kilka prywatnych. Uniwersytet im. św. Cyryla i Metodego w Skopje² powstał w 1949 roku i jest największą uczelnią w regionie. Kształci 50 000 studentów na 23 różnych wydziałach. W jego skład wchodzi również pięć instytutów naukowych i dziesięć innych instytucji.

W latach 70. XX wieku w wyniku intensywnego rozwoju gospodarczego i kulturowego południowo-zachodniej Macedonii pojawiła się potrzeba reorganizacji szkolnictwa wyższego i utworzenia drugiego uniwersytetu. Decyzja o powstaniu drugiej uczelni poparta była badaniami, które potwierdziły społeczno-ekonomiczne uwarunkowania i potrzeby regionu³.

Południowo-zachodnia część Macedonii oprócz licznych wykopalisk archeologicznych, wczesnochrześcijańskich i średniowiecznych monasterów, jak i świeckich i sakralnych budowli okresu islamskiego ma niezwykle bogactwa krajobrazowe: Jezioro Ochrydzkie i Prespańskie, masywy górskie Baba, Nidze, Galiczica, Jablanica, a także Nizina Pelagońska, Kotlina Ochrydzka i Prespańska, doliny rzek Drim, Radika, Crna Reka, sztuczne jeziora i wiele bogactw mineralnych⁴. Umożliwia to rozwój w tym regionie turystyki, rolnictwa, przemysłu lekkiego i elektroenergetyki. Południowo-zachodnia część Macedonii obejmuje dziesięć miast: Bitolę, Prilep, Ochrydę, Strugę, Debar, Kiczewo, Resen, Kruszewo, Demir Hisar i Makedonski Brod. Powierzchnia tego regionu obejmuje 34% powierzchni dwumilionowej Macedonii, a zamieszkuje ją ponad 500 000 ludzi.

Bitola, drugie co do wielkości miasto w Macedonii, przez wieki była ważnym skrzyżowaniem szlaków łączących całe Bałkany i Bliski Wschód. Miasto leży w zachodniej części Kotliny Pelagońskiej, na wysokości 600 m n.p.m., u podnóża szczytu Pelister (2601 m n.p.m.) i Parku Narodowego⁵. W okresie otomańskim Bitola była rozwiniętym centrum administracyjnym, kosmopolitycznym i strategicznym. W mieście funkcjonowały przedstawicielstwa konsularne wszystkich państw europejskich, rozbudowana sieć szkół, w których lekcje odbywały się w językach: francuskim, rumuńskim, tureckim, greckim i hebrajskim⁶. Po II wojnie światowej miasto rozwijało się dynamicznie i jest obecnie prężnym centrum gospodarczym, administracyjnym, z rozwijającymi się intensywnie instytucjami kultury i szkolnictwa wyższego.

Uniwersytet im. św. Klimenta Ochrydzkiego w Bitoli⁷ powstał w 1979 roku i jest dzisiaj drugą co do rozmiarów i liczby studentów uczelnią w kraju. W skład Uniwer-

²<www.ukim.edu.mk >

³Univerzitet – Bitola, P. Vasileva (red.), Univerzitetaska regionalna zednica, Bitola, 1979, 4.

⁴Sarevska Todorovska M., Čudesna Makedonija, Mladinska kniga, Skopje, 2012, 8.

⁵Bitola, Mikena, N. Dimitrov (red.), Bitola, 2004, 12.

⁶Georgievski M., *Manastirskie biblioteki i čitališta vo Makedonija do 1912 godina*, Mislra, Skopje, 1975, 56.

⁷<www.uklo.edu.mk>

sytetu weszły między innymi instytucje naukowe, które już od lat funkcjonowały w regionie, w odpowiedzi na oczekiwania i potrzeby mieszkańców regionu powstały także nowe wydziały. Główna siedziba tej uczelni mieści się w Bitoli, ale poszczególne wydziały znajdują się w kilku miastach. Początkowo uczelnia miała sześć wydziałów i dwa instytuty naukowe: Wydział Techniczny w Bitoli, Wydział Ekonomiczny w Prilepie, Wydział Prawny w Bitoli, Wydział Turystyki i Hotelarstwa w Ochrydzie, Akademię Pedagogiczną w Bitoli, Wyższą Szkołę Rolniczą w Bitoli, Instytut Tytoniu w Prilepie i Instytut Hydrobiologiczny w Ochrydzie⁸. Powstałe wydziały Uniwersytetu stanowiły częściowo kontynuację istniejących wcześniej instytucji, a ich lokalizacja była ściśle związana z specyfiką każdego z miast, w których powstawały.

Il. 1. Budynek Rektoratu Uniwersytetu im. św. Klimenta Ochrydzkiego w Bitoli

Blisko Bitoli funkcjonuje od lat duża kopalnia odkrywkowa węgla brunatnego i elektrownia. Wydział Techniczny Uniwersytetu kształci od początku kadry na potrzeby kopalni, a także wspiera rozwój kombinatu górniczego. Wyższa Szkoła Rolnicza w Bitoli przygotowuje kadry dla kombinatów przemysłowo-rolniczych „ZIK-Pelagonija”, „Lozar” i innych. Wydział Turystyki w Ochrydzie kształci kadry niezbędne do rozwoju turystyki w regionie Jeziora Ochrydzkiego i w innych regionach kraju. W Prilepie rozwinął się przemysł tytoniowy. Na jego potrzeby powstał w mieście instytut naukowy zajmujący się badaniem jakości tytoniu, jego nowych odmian i technologii produkcji.

Od powstania Uniwersytetu w Bitoli władze uczelni zwracały uwagę na unowocześnianie programów nauczania, przystosowywanie ich do aktualnych potrzeb spo-

⁸Univerzitet – Bitola, dz. cyt., 27.

lecznych i gospodarczych, a także na wspieranie współpracy międzynarodowej z innymi uczelniami, rozwijanie programu wymiany kadr uczelnianych i studentów. Początkowo była to współpraca międzynarodowa z uczelniami w Bułgarii, Turcji i na Ukrainie, później nawiązano współpracę z wieloma uniwersytetami w Europie, Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Uczelnia od początku swojej działalności prowadzi studia podyplomowe – magisterskie i doktorskie, umożliwiając doskonalenie kadr akademickich na wszystkich wydziałach i w instytutach wchodzących w skład Uniwersytetu.

Z biegiem lat w skład Uniwersytetu włączano i inne instytucje naukowe. W 1985 roku włączono Instytut Kultury Starosłowiańskiej, w 1988 roku utworzono Wyższą Szkołę Medyczną, a w 1999 roku – Wydział Nauk Biotechnicznych. Władze Uniwersytetu od początku uważnie śledziły społeczne zapotrzebowania i reagowały na nie różnymi zmianami organizacyjnymi. Już w latach 80. XX wieku starano się zmniejszyć liczbę zapisywanych studentów na kierunkach społecznych, a zwiększyć na kierunkach technicznych. W 1987 roku zlikwidowano Wydział Prawa, by ograniczyć liczbę absolwentów tego kierunku i zapobiec zwiększaniu bezrobocia kadr. Podobny wydział funkcjonował na Uniwersytecie w Skopje, więc zaspokajał potrzebę kształcenia przyszłych prawników.

W 2000 roku przeprowadzono reformę uczelni, zmieniono jej statut i organy administracyjne. Otwarto nowe kierunki, takie jak Administracja i Zarządzanie, a także Informatyka na Wydziale Technicznym. Obecnie Uniwersytet składa się z 12 wydziałów i dwu instytutów naukowych, na których w Bitoli i okolicznych miastach są realizowane 63 programy dla studiów pierwszego stopnia (studia licencjackie), 82 programy studiów drugiego stopnia (studia podyplomowe) oraz 16 programów studiów trzeciego stopnia (studia doktoranckie)⁹.

W 2003 roku macedońskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa podpisało Deklarację Bolońską, która umożliwiła dokonanie reformy systemu szkolnictwa wyższego w całym kraju. Cele procesu Bolońskiego przedstawiono w Deklaracji Bolońskiej, którą podpisało 29 ministrów z różnych państw. Zobowiązano się do zreformowania i ujednoczenia europejskiego systemu szkolnictwa wyższego i promowania go na całym świecie. Ujednoczenie, udoskonalenie i dbałość o poziom systemu szkolnictwa wyższego w Europie umożliwiło przetrwanie uniwersytetów. Dzięki wysokiemu poziomowi, różnorodności propozycji programowych, dbałości o jakość systemu nauczania, dobrej organizacji i konkurencyjności uczelnie europejskie są wiodącą siłą intelektualną we współczesnym świecie.

Uniwersytet w Bitoli (UKLO) przystosował swój system nauczania i organizację do nowych warunków. Permanentna implementacja standardów bolońskich stała się częścią działalności poszczególnych wydziałów UKLO. Uczelnia rozwinięła współpracę z uniwersytetami na całym świecie. Bitolski Uniwersytet jest członkiem wielu międzynarodowych organizacji: Europejskiej Uniwersyteckiej Asocjacji (EUA), Bał-

⁹<www.uklo.edu.mk>.

kańskiej Sieci Uniwersyteckiej (BUN) i innych, a także uczestniczy w międzynarodowych i regionalnych programach współpracy: Tempus, Interreg, CEEPUS, Fulbright, DAAD i in.¹⁰ Przykłada się dużą wagę do mobilności studentów i kadr naukowych Uczelni, do wymiany międzynarodowej. Uczestniczą w wielu projektach programu Tempus, realizowane są programy Bazyleus, Erasmus i Sokrates. W lecie są organizowane międzynarodowe kursy dla studentów, w trakcie których studenci uzupełniają swoją wiedzę (np. SimLab-kurs).

Władze UKLO są świadome ogromnego znaczenia, jakie ma integracja w dziedzinie międzynarodowego i międzykulturowego kształcenia, a zwłaszcza realizacja procesu bolońskiego i uczestniczenie w międzynarodowych projektach. Celem tych wszystkich działań jest podnoszenie jakości kształcenia i stworzenie wspólnego uniwersytetu o cechach europejskich, który będzie reprezentował Macedonię na płaszczyźnie międzynarodowej i będzie promował tradycyjne wartości naukowe, historyczne i kulturowe w południowej części Europy.

W 2008 roku uchwalono nową ustawę o szkolnictwie wyższym. W ramach polityki państwa, mającej na celu rozwój sieci szkolnictwa wyższego, zaakceptowano decyzje rządu Republiki Macedonii o utworzeniu nowych filii istniejących już uczelni. Tym samym w skład UKLO weszły nowo utworzone wydziały: Wydział Prawa w Kiczewie z filiami w Bitoli i Strudze, Wydział Technologiczno-Techniczny w Welles z filią w Kiczewie oraz Wydział Weterynaryjny w Bitoli.

Podstawową cechą procesu kształcenia na wydziałach UKLO jest multidyscyplinarność, potwierdzona w 63 akredytowanych programach studyjnych, według których kształcą się kadry różnorodnych profili i kierunków. Są to programy studyjne, które umożliwiają z jednej strony kształcenie na ogólnych kierunkach – ekonomicznym, prawnym, pedagogicznym, technicznym, nauk informatycznych, a z drugiej strony umożliwiają kształcenie na węższych specjalizacjach: w turystyce, ubezpieczeniu, biotechnologii produktów zwierzęcych, administracji, zarządzaniu systemami informacyjnymi, ochronie zdrowia, bezpieczeństwu.

Studia podyplomowe są organizowane w postaci 82 programów studyjnych na wszystkich wydziałach i w części instytutów, które wchodziły w skład uniwersytetu. Uczelnia promuje nowoczesne formy edukacyjne, a także wdraża system edukacji dla różnych grup wiekowych. UKLO ma aktywny stosunek wobec środowiska, w którym funkcjonuje, jest inicjatorem wielu przemian społecznych. Uczelnia dba o ścisły związek między instytucjami akademickimi, społecznymi i ekonomicznymi. Od lat UKLO przechodzi transformację z uniwersytetu „wykładającego” po uniwersytet „przedsiębiorczy”, silnie zintegrowany ze środowiskiem. UKLO ma partnerski stosunek do otaczającego go środowiska socjalnego i ekonomicznego, współpracuje ze strefą biznesu, przemysłem, organizacjami lokalnymi i regionalnymi, sektorem pozarządowym. Uczelnia prowadzi działania na rzecz realizacji rosnących wymagań społecznych,

¹⁰Sundovska C., *Megu minatoto i idninata, Univerzitet „Sv. Kliment Ohridski”*, Bitola, 2009, 76.

doskonalenia wiedzy i umiejętności studentów, kreowania nowych zawodów i zwiększenia kompetencji absolwentów zgodnie z potrzebami rynku pracy i w celu sprawniejszego wejścia w życie zawodowe.

Uniwersytet w Bitoli dba o polepszenie swojej struktury organizacyjnej, jak również o podnoszenie poziomu nauczania, rozwój badań naukowych, zachowanie wysokich standardów i kryteriów, które powodują, że UKLO jest konkurencyjnym partnerem w regionie i kraju. Przed kilkoma laty uniwersytet, po przeprowadzonej samoewaluacji, przeszedł instytucjonalny program ewaluacji przeprowadzony przez Europejską Asocjację Uniwersytetów (European University Association – EUA) i został wysoko oceniony¹¹.

Na przestrzeni lat zmieniały się sposoby zapisywania studentów na UKLO. Początkowo kryterium przyjęcia na studia były wyniki z egzaminów wstępnych, a od 2008 roku, kiedy wprowadzono państwową maturę w macedońskich szkołach średnich, na UKLO i innych macedońskich uczelniach przyjmuje się na podstawie rezultatów ze szkoły średniej i wyników z matury. Uczelnie przedstawiają studentom bogatą ofertę programową i organizacyjną. Liczba studentów zmienia się co roku zależnie od zainteresowań, możliwości finansowych studentów, atrakcyjności programów nauczania, oferty uczelni. Ma na to także wpływ zmiana systemu politycznego kraju, zmiany ekonomiczne, wprowadzenie ekonomii rynkowej.

UKLO należy do średnich uniwersytetów w Europie. W ciągu ponad 30 lat funkcjonowania kształciło się w nim ponad 30 000 studentów – przede wszystkim młodzież, która ukończyła średnią szkołę w Bitoli i regionie, ale także pochodzącą z innych rejonów kraju. UKLO ma interesującą i bogatą propozycję programową, która przyciąga studentów z całej Macedonii. Obecnie rocznie na UKLO zapisuje się około 3000 nowych studentów, a liczba studiujących w ostatnim okresie sięga około 12 000 studentów. Na terenie uczelni działają organizacje studenckie, parlament studencki, w skład którego wchodzi różne komisje, a także chór i radio emitujące całodobowy program.

UKLO intensywnie realizuje działalność naukowo-badawczą na wydziałach i w instytutach naukowych, takich jak Instytut Tytoniu, Instytut Hydrobiologiczny i Instytut Kultury Starosłowiańskiej. Te trzy instytuty są jedynymi tego rodzaju w Macedonii. Działalność instytutów i wszystkich wydziałów UKLO przejawia się w realizacji projektów, organizowaniu konferencji krajowych i międzynarodowych, publikowaniu prac naukowych i rezultatów badań. Kadry naukowe zatrudnione w różnych sektorach UKLO w wyniku prowadzonych badań, przygotowania, realizacji i ewaluacji projektów naukowych oraz implementacji osiągniętych rezultatów w różnych kierunkach wiedzy wspierają rozwój nauki na uniwersytecie. W ramach swoich obowiązków senat, zarząd rektoratu, kolegium rektorskie, jak i Komisja ds. Prac Badawczo-Naukowych zajmują się nawiązywaniem kontaktów z odpowiednimi instytucjami w kraju i za granicą, organizowaniem konferencji naukowych i innych form spotkań naukowych, inwestowaniem w nowoczesne laboratoria, wspieraniem publikacji wyni-

¹¹Tamże, 84.

ków badań i ich wykorzystaniem w praktyce. Uczelnia inwestuje w rozwój kadr uniwersyteckich, wspiera działalność i rozwój młodych naukowców, pracuje nad intensywną rozbudową trzeciego cyklu studiów.

Republika Macedonia jest członkiem programu FP (Framework Program), który jako główny instrument finansowania pracy naukowo-badawczej i działalności badawczo-rozwojowej w Europie określa zakres działalności na polu nauki, badań i innowacji w Unii Europejskiej. Program ten ma wzmocnić bazę naukowo-technologiczną przemysłu europejskiego i jednocześnie zwiększyć jego międzynarodową konkurencyjność. Dzięki idei europejskiej przestrzeni badawczej (European Research Area – REA) powstanie wewnętrzny rynek badań i wiedzy, który umożliwi lepsze wykorzystanie istniejących już możliwości i wysiłków włożonych w badania i rozwój nauki w Europie. Umożliwi to większą międzynarodową współpracę, organizowanie wspólnych badań i wymianę doświadczeń.

Uniwersytet w Bitoli prowadzi działalność wydawniczą, dzięki czemu wspiera działalność naukową, zaspokaja potrzeby studentów i pomaga w upowszechnianiu osiągnięć pracowników naukowych odpowiedzialnych za proces edukacyjny na Uniwersytecie. Uczelnia wydaje różnorodne podręczniki uniwersyteckie i inne pomoce naukowe, monografie, czasopisma uniwersyteckie i naukowe, akty uczelni itp. UKLO wydaje następujące czasopisma: „Horizonti”, w którym publikowane są prace naukowo-badawcze, „Univerzitetski glas”, który prezentuje aktualne informacje uczelniane, jak również „Bilten na Univerzitetot Sv. Kliment Ohridski”, który zawiera informacje na temat działalności naukowej kadry uczelnianej.

Na UKLO zatrudnionych jest ponad 900 osób. Zauważalny jest ciągły rozwój kadr naukowych, wzrost liczby zatrudnionych pracowników naukowych i współpracowników włączonych w proces kształcenia i w działalność naukową. Na początku istnienia UKLO kadra uniwersytecka była uzupełniana przez kadrę z uniwersytetu ze Skopje i innych republik Jugosławii. Stopniowo uczelnia wykształciła swoją kadrę naukową, ma również sprawnie działającą kadrę administracyjną.

Wydział Ekonomiczny w Prilepie jest najstarszym wydziałem na UKLO. Funkcjonuje od 1960 roku jako Wyższa Szkoła Ekonomii i Księgowości¹², później Wyższa Szkoła Ekonomiczna, która w 1979 roku przyłączyła się do UKLO jako Wydział Ekonomiczny. Program studiów na tym wydziale jest tak przygotowany, by był przystosowany do standardów europejskich, a jednocześnie kształcił kadry na potrzeby rynku. Na Wydziale istnieją kierunki: administracja i zarządzanie w biznesie, informatyka w biznesie, zarządzanie finansami, marketing i zarządzanie, międzynarodowa ekonomia w biznesie, finanse i rachunkowość.

Treści programowe są przystosowane do przemian i procesów globalizacji, mobilności i integrowania wiedzy. Wydział dysponuje nowoczesnym sprzętem komputerowym, nowoczesnymi salami wykładowymi, jak również bogatą biblioteką. Wydział

¹²*Univerzitet – Bitola*, dz. cyt., 29

Ekonomiczny nawiązał współpracę z uczelniami w kraju i za granicą, z wieloma instytucjami naukowo-badawczymi, przedsiębiorstwami i urzędami lokalnymi, co pozwala skuteczniej ukierunkować kształconą kadrę i poprawiać jakość i fachowość programów wykształcenia. Swoje cele programowe Wydział Ekonomiczny realizuje przez uczestniczenie w międzynarodowych projektach: Tempus, Interreg, Erasmus, jak i przez uczestnictwo w międzynarodowych sympozjach. Tradycyjnie już Wydział Ekonomiczny UKLO organizuje w Prilepie międzynarodowe konferencje naukowe na aktualne tematy z dziedziny ekonomii i biznesu, w których uczestniczą pracownicy naukowcy oraz ludzie biznesu z kraju i zagranicy.

Współpraca z zapleczem gospodarczym, wspieranie rozwoju nauk ekonomicznych, uczestniczenie w wielu projektach naukowo-badawczych i wymianie międzynarodowej przyczyniają się do uznania zasług Wydziału i jego wysokiej pozycji w systemie szkolnictwa wyższego, a także gwarantują jego dalszy rozwój. Największy nacisk kładzie się na kształcenie kadr, które spełnią oczekiwania rynku pracy. Wydział ukończyło – od momentu jego istnienia – ponad 6000 studentów. Wydział Ekonomiczny spełnia oczekiwania studiujących, przygotowując ich do pracy w ciągle zmieniających się warunkach. Liczba studentów ciągle rośnie, a absolwenci tego Wydziału kształtują rozwój ekonomiczny regionu.

Wydział Nauk Biotechnicznych UKLO powstał z przekształcenia Wyższej Szkoły Rolniczej, która funkcjonowała w Bitoli od roku 1960 i kształciła kadry na potrzeby kombinatów rolniczych Niziny Pelagoniskiej. W 1999 roku władze UKLO przekształciły Wydział Rolniczy w Wydział Nauk Biotechnicznych, który miał kształcić inżynierów zootechników, biotechnologów i specjalistów technologii przerobu produktów pochodzenia zwierzęcego. W regionie Bitoli jest bardzo dużo firm, w których absolwenci tego Wydziału mogą znaleźć swoje miejsce. Wydział prowadzi szeroką współpracę z podobnymi wydziałami europejskich uniwersytetów, uczestniczy od lat w programie Tempus. Dzięki temu dyplomowani inżynierowie z powodzeniem mogą włączyć się bezpośrednio w produkcję i przetwórstwo produktów rolniczych i zwierzęcych w różnych zakładach przemysłowych. Na Wydziale Nauk Biotechnicznych są realizowane studia na kierunkach: przetwórstwo produktów zwierzęcych, zarządzanie i inżynieria produkcji, zootechnika. Oprócz działalności edukacyjnej na Wydziale prowadzona jest bogata działalność naukowo-badawcza w zakresie kontroli i bezpieczeństwa żywienia, technologii żywienia, biologii, agroekonomii, biotechnologii. W ostatnich latach Wydział uczestniczył w wielu międzynarodowych projektach: COCOP, SWOT-Chemistri-FOD i innych. Realizowane projekty mają duży wpływ na podnoszenie jakości kształcenia. Wydział podpisał umowę o współpracy z wieloma podobnymi wydziałami na uniwersytetach w Bułgarii, Serbii, Albanii, Czarnogórze. Umożliwia swoim studentom doksztalcenie i staże naukowe na uniwersytetach we Francji, Belgii, Holandii i Austrii. Na Wydziale do tej pory ukończyło studia ponad 3000 studentów.

Wydział Techniczny jest największym wydziałem na uniwersytecie. Pod względem liczby studentów i kadry akademickiej Wydział Techniczny stanowi rodzaj politechniki z różnorodnymi kierunkami i programami studiów. Początki Wydziału sięgają 1961 roku,

kiedy Wyższa Szkoła Techniczna w Bitoli kształciła na dwu kierunkach: maszynowym i elektrotechnicznym. Wydział z biegiem lat poszerzył swoją działalność o nowe kierunki: maszynowy, systemy elektroenergetyczne, inżynieria transportu, grafika inżynierska, informatyka i techniki komputerowe, zarządzanie przemysłowe.

Wydział Techniczny realizuje wiele projektów naukowo-badawczych w ramach programu Tempus, GTZ, Interreg, SimLab. Prowadzi badania z zakresu ochrony środowiska, jak również badania na potrzeby przemysłu regionu. Wydział ma dobrze wyposażone laboratoria do celów edukacyjnych i naukowych. Program edukacyjny przystosowuje do potrzeb rynku, dba o wysoki poziom kształcenia. Na Wydziale Technicznym ukończyło studia ponad 6000 studentów. Jego pracownicy podpisali umowy o międzynarodowej współpracy z wieloma europejskimi uniwersytetami. Jednym z nich jest Politechnika Łódzka, z którą Wydział współpracuje od wielu lat.

Wydział Pedagogiczny przy Uniwersytecie w Bitoli powstał po transformacji Akademii Pedagogicznej, która od 1964 roku kształci kadry na potrzeby szkół podstawowych i średnich. Na Wydziale funkcjonują obecnie kierunki: specjalności nauczycielskie na filologiach: macedońskiej, angielskiej, francuskiej i niemieckiej, informatyka i wychowanie techniczne, nauczanie początkowe. Prowadzone są także studia podyplomowe na kierunkach: metodyka nauczania różnych przedmiotów, zarządzanie w szkolnictwie, wykształcenie międzykulturowe i inne. Studia ukończyło dotychczas ponad 2500 studentów.

W ramach Wydziału Pedagogicznego funkcjonuje Centrum Kształcenia Permantnego, Centrum Kształcenia na Odległość, Centrum Języków Obcych i Centrum Rozwoju Talentów, które umożliwiają implementację współczesnych zasad kształcenia i wychowania. Na Wydziale są realizowane różnorodne działania związane z uczestnictwem w programach Tempus, EWI, Interreg, intensywna jest także współpraca z organizacjami USAID i SOROS. Nawiązano współpracę z uniwersytetami w Serbii, Mołdawii, na Ukrainie, w Szwecji, Anglii, Bułgarii i z innymi.

Wydział Turystyki i Hotelarstwa w Ochrydzie, który jest także częścią UKLO, rozpoczął działalność w 1970 roku jako Wyższa Szkoła Turystyki i Gastronomii¹³. Jest to jedyna w Macedonii uczelnia, która kształci kadrę na potrzeby turystyki i hotelarstwa, ważnej dla kraju części gospodarki. Od roku akademickiego 1993/1994 na Wydziale zaczęto szkolić kadry dla urzędów celnych, spedycji i firm ubezpieczeniowych. Dbą się o przystosowanie programów kształcenia do współczesnych wymogów, prowadzi rozwiniętą praktykę studencką, korzysta z najnowszych metod nauczania i pomocy naukowych. W ramach współpracy z przedsiębiorstwami turystycznymi, gastronomicznymi i hotelarskimi są prowadzone szkolenia dla ich pracowników.

Na Wydziale w Ochrydzie i filii Wydziału w Weles można studiować turystykę, ubezpieczenia i kontrolę finansową, kierunek hotelowo-restauracyjny, można wybrać studia celne i spedycyjne bądź gastronomię. W ramach Wydziału powstał Instytut

¹³Tamże, 30.

Badań nad Turystyką, który prowadzi badania naukowe, wydaje podręczniki, dokonuje ekspertyz, organizuje konferencje i szkolenia. Wydział współpracuje z przedsiębiorstwami turystycznymi, spedycyjnymi i handlowymi, firmami ubezpieczeniowymi, Urzędem Celnym i innymi przedsiębiorstwami. Została nawiązana współpraca z aso-
cjacjami ATAM, HOTAM, różnymi agencjami europejskimi promującymi turystykę, a także z wieloma uniwersytetami w Bułgarii, Albanii, Grecji, Francji, Niemczech, USA i w Polsce (Uniwersytet im. Jana Kochanowskiego w Kielcach) oraz z uczelniami w Chorwacji i Słowacji. Wydział ukończyło dotychczas ponad 4500 studentów.

Wydział Bezpieczeństwa, będący częścią UKLO, powstał w Skopje w 2003 roku jako Akademia Policyjna. W 2004 został roku przyłączony do UKLO i kształci kadry na potrzeby policji i innych instytucji, które zajmują się bezpieczeństwem. Na Wydziale funkcjonują kierunki studiów: kryminalistyka, bezpieczeństwo i kontrola finansowa; nawiązano współpracę międzynarodową z podobnymi wydziałami w innych krajach. Studia na tym wydziale ukończyło ponad 1200 studentów.

Wydział Administracji i Zarządzania Systemami Informatycznymi powstał w Bitoli w 2002 roku. Program studiów ma charakter interdyscyplinarny, zajęcia są prowadzone na kierunkach: administracja, zarządzanie systemami informacyjnymi i systemami oprogramowania. W ramach Wydziału funkcjonuje Centrum Informacji o Unii Europejskiej. Wydział współpracuje z wieloma instytucjami, jest członkiem NISPACEE, IFPAM. W 2012 roku została podpisana umowa o współpracy i wymianie studenckiej z Uniwersytetem Franklina w Ohio (USA).

W roku 2008 powstał w ramach UKLO Wydział Prawa w Kiczewie, który ma swoje filie w Bitoli i Strudze. W tym samym roku powstał w Weles Wydział Technologiczno-Biotechniczny, na którym są prowadzone zajęcia na kierunkach: technologia żywności i żywienia człowieka, dietetyka, biotechnologia. Kierunki tego Wydziału są odzwierciedleniem dużego zapotrzebowania na takie kadry na rynku pracy.

Wyższa Szkoła Medyczna powstała w Bitoli w roku 1988, by w roku 1996 przekształcić się w Wydział Medyczny przy UKLO. Kształcą się tam kadry na potrzeby służby zdrowia na kierunkach studiów: pielęgniarstwo, diagnostyka laboratoryjna, fizjoterapia, radiologia. Wydział ma dobrze zaopatrzoną bibliotekę i dostęp do bogatej internetowej bazy fachowych czasopism.

Wydział Weterynaryjny powstał przy UKLO w Bitoli w roku 2009 jako rezultat dużego zapotrzebowania na ten rodzaj studiów i kształcenia kadr weterynaryjnych. W regionie południowo-zachodnim kraju jest rozwinięta hodowla bydła. Intensywnie rozwija się eksport żywności, a tym samym zwiększyło się zapotrzebowanie rynku na ten profil kadr.

W skład Uniwersytetu w Bitoli wchodzi także różne instytucje naukowe. Najstarszą instytucją naukowo-badawczą jest Instytut Tytoniu, który powstał w Prilepie w roku 1924¹⁴. Miasto Prilep i jego okolice są swoistym zagłębiem tytoniowym. Wa-

¹⁴Tamże, 35.

runki klimatyczne umożliwiają produkcję najlepszych gatunków tytoniu. Od początku powstania instytucja zajmowała się badaniem i ochroną sadzonek tytoniu, tworzeniem nowych gatunków, polepszaniem gatunków już istniejących, a także krzyżowaniem i introdukcją importowanych gatunków tytoniu. Od roku 1979 Instytut funkcjonuje w ramach UKLO i rozwija swoje oddziały: oddział genetyki, selekcji i kontroli nasion, agrotechniki tytoniu, ochrony tytoniu przed chorobami i insektami, oddział technologii, fermentacji, chemii tytoniu, biochemii, oddział chemicznego planowania i programowania. Instytut Tytoniu jest obecnie nowoczesną instytucją, która zajmuje się działalnością naukowo-badawczą, aplikacyjną, wydawniczą i produkcyjną. Jedną z najważniejszych działalności Instytutu jest tworzenie nowych i dbałość o zachowanie starych, wartościowych gatunków tytoniu, jak i optymalizacja zasad agrotechnicznych przy produkcji i ochronie tytoniu przed szkodnikami, włączając w to określanie składu chemicznego tytoniu i kontrolę procesu obróbki surowca tytoniowego.

Instytut ma cztery laboratoria do badań tytoniu, w których kontrolowana jest jego jakość według najnowszych standardów światowych. Instytut jest członkiem CORESTA – Międzynarodowej Organizacji Tytoniowej. Rozwinięta współpraca z nią pomaga przystosować działalność naukowo-badawczą Instytutu do standardów Unii Europejskiej. W skład Instytutu wchodzi Muzeum Tytoniu, w którym kolekcjonowane są eksponaty związane z użyciem tytoniu, formami, produkcją, handlem i reklamą.

Instytut Hydrobiologii w Ochrydzie jest kolejną instytucją naukowo-badawczą, która wchodzi w skład Uniwersytetu od 2008 roku. Powstała w 1935 roku jako Zakład Hydrobiologii¹⁵ pod patronatem Uniwersytetu w Belgradzie. Obecnie podstawową działalnością Instytutu są badania limnologiczne jezior w Macedonii: Ochrydzkiego, Prespańskiego, Dojrańskiego i sztucznych jezior na terenie całego kraju. Specjalną uwagę poświęca się badaniu Jeziora Ochrydzkiego, najstarszego jeziora w Europie i najgłębszego w Macedonii (288 m). Instytut Hydrobiologii tworzą następujące oddziały: mikrobiologii, fitopatologii, zoopatologii, hydrobotaniki, molekularnej biologii i inne. Instytut jest organizatorem międzynarodowych sympozjów naukowych, współpracuje z wieloma instytucjami europejskimi (między innymi z Uniwersytetem w Gdańsku), prowadzi aktywną działalność wydawniczą. Instytut Hydrobiologii jest jedyną instytucją tego typu w Macedonii, dlatego jego działalność naukowa i badawcza ma ogromne znaczenie dla kraju.

W skład bitolskiego Uniwersytetu wchodzi także Instytut Kultury Starosłowiańskiej. Instytucja ta powstała w Prilepie w 1979 roku po transformacji Centrum Badań Kultury Starosłowiańskiej przy Muzeum Narodowym w Prilepie¹⁶. Jest to instytucja naukowa, która zajmuje się działalnością naukowo-badawczą z zakresu nauk społecznych i humanistycznych.

¹⁵Tamże, 33.

¹⁶Šundovska C., dz. cyt., 132.

W Instytucie funkcjonuje pięć oddziałów, które zajmują się badaniami w dziedzinie archeologii, historii sztuki, nauk historycznych, etnologii i etnogenezy oraz lingwistyki. Działalność Instytutu obejmuje także zbieranie, systematyzowanie, opracowywanie i prezentowanie materiałów na temat historycznej i kulturowej tożsamości narodu macedońskiego. Instytut zajmuje się też działalnością wydawniczą. Wydawane jest czasopismo *Balkanoslavika*, seria *Macedońskie Średniowieczne Rękopisy*, publikowane są różnorodne prace naukowe. Instytut jest organizatorem sympozjów naukowych, prowadzi intensywną współpracę międzynarodową z podobnymi instytucjami i uniwersytetami na całym świecie. Współpracuje do lat z Wydziałem Filologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wspólnie są prowadzone badania nad spuścizną polskiego etnografa, antropologa i socjologa Józefa Obrębskiego, który w latach trzydziestych XX wieku prowadził etnosocjologiczne badania terenowe Macedonii.

Biblioteki były zawsze głównym wsparciem logistycznym nauki i wiedzy. Rozwój technologii informatycznej, reforma szkolnictwa wyższego w Macedonii przyspieszyły rozwój bibliotek wydziałowych Uniwersytetu. W 1989 roku rozpoczęły się w Macedonii prace nad komputeryzacją bibliotek. Proces ten był przez jakiś czas spowolniony za względu na rozpad dawnej Jugosławii i powstawanie nowych państw z dawnych republik. W 2005 roku wprowadzono na terenie Macedonii system biblioteczny COBISS firmy IZUM z Maribor (Słowenia). Program ten został przyjęty jako oficjalny program w bibliotekach w całym kraju. Udało się w ten sposób wprowadzić nowe standardy informacyjne we wszystkich bibliotekach. Dzięki temu biblioteki tworzą obecnie jeden system informacyjny, dostępny dla wszystkich użytkowników. Ujednociony sposób opracowania zbiorów, powiązanie bazy bibliotek macedońskich z bazami bibliotek całego Półwyspu Bałkańskiego, dostęp do wszystkich zbiorów bibliotecznych umożliwia uzyskanie szybkiej i pełnej informacji na temat każdej pozycji bibliotecznej.

Wszystkie wydziały Uniwersytetu w Bitoli oraz instytucje naukowe, które wchodzi w jego skład, dysponują bogatymi, prężnie działającymi i szybko rozwijającymi się bibliotekami. Biblioteki Uczelni działają także w systemie COBISS, który umożliwia studentom i kadrze akademickiej uzyskanie kompletnej informacji na temat zbiorów bibliotecznych. Nad rozwojem i działalnością bibliotek wydziałowych UKLO czuwa Uniwersytecka Biblioteka im. św. Klimenta Ochrydzkiego w Bitoli, która również jest częścią Uniwersytetu. Biblioteka powstała w 1945 roku jako biblioteka miejska. W miarę szybkiego rozwoju tej instytucji przekształciła się w 1980 roku w Bibliotekę Uniwersytecką i weszła w skład UKLO. Biblioteka ma następujące oddziały: kompletowania i opracowania zbiorów bibliotecznych, informacji bibliotecznej, bibliografii, obsługi czytelników, rozwoju bibliotekarstwa, introligatorski oraz dział administracyjny. Zbiory biblioteki obejmują ponad 500 000 publikacji. Biblioteka prowadzi działalność edukacyjną, popularyzatorską oraz wydawniczą. Pełni funkcję centralnej biblioteki w regionie południowo-zachodnim kraju. Biblioteka Uniwersytecka jest nowoczesną instytucją, która przyczynia się do rozwoju procesów naukowo-badawczych i zaspokaja potrzeby środowiska akademickiego.

Uniwersytet w Bitoli ma przed sobą ogromne perspektywy dalszego rozwoju. Wszystkie wydziały Uniwersytetu, jak również instytucje naukowe, które wchodzi w jego skład, są silnie związane z przemysłem i potrzebami rynku południowo-zachodniego regionu Macedonii.

Działalność naukowa UKLO, elastyczny program studiów, troska o wysoki poziom kształcenia i badań naukowych, strategia rozwoju bibliotek wydziałowych, uczestnictwo w różnorodnych projektach rozwojowych, ekspertyzach naukowych, międzynarodowych programach i badaniach na temat innowacyjności i wprowadzania nowych technologii wzmacnia integrację z otoczeniem gospodarczym i społecznym, a tym samym wspiera wszechstronny rozwój regionu.

LITERATURA

- [1] Despodova V., Slaveva L., *Makedonski srednovekovni rakopisi*, Institut za istraživanje na staroslovenskata kultura, Prilep, 1988.
- [2] *Bitola*, N. Dimitrov (red.), Mikena, Bitola 2004.
- [3] Georgievski M., *Manastirskite biblioteki i čitališta vo Makedonija do 1912 godina*, Misl, Skopje 1975.
- [4] *Univerzitetot vo tretiot milenium – kon redefinišana tradicija ili kon nova razvojna vizija*, V. Panovska (red.), Univerzitet „Sv. Kliment Ohridski”, Bitola 2000.
- [5] Sarevska-Todorovska M., *Čudesna Makedonija*, Mladinska knjiga, Skopje 2012.
- [6] Šundovska C., *Megu minatoto i idninata*, Univerzitet „Sv. Kliment Ohridski”, Bitola 2009.
- [7] *Univerzitetški glas*, Univerzitet „Sv. Kliment Ohridski”, Bitola, ISSN C400-793X.
- [8] *Univerzitet – Bitola*, P. Vasileva (red.), Univerzitetška regionalna zednica, Bitola 1979.
- [9] <www.ukim.edu.mk>.
- [10] <www.uklo.edu.mk>.

PROSPECTS OF THE UNIVERSITY IN BITOLA AND ITS LIBRARIES

The University “St. Kliment Ohridski” in Bitola is the second state university in the Republic of Macedonia and the fastest growing institution in the area of higher education in the South-Western region of Macedonia. It is organised in 12 higher educational units offering 54 undergraduate study programs and more than 62 postgraduate study programs. There are two scientific research institutes functioning as partner members of the university, together with the University Library St. Kliment Ohridski – the Institute for Old Slavic Culture and the Hydro Biological Department. The activities of the University Library, faculty libraries and the cooperation with university libraries from other countries has a significant impact on the development of the University. The unified library program COBISS.MK used in the Macedonian libraries provides broad access to information about the libraries’ collections. The University in Bitola has a development strategy for departmental libraries, a flexible curriculum, and tends towards integration with the economic and social environment. The acceptance of new initiatives and intensive international cooperation ensure a high level of teaching and research.

CZEŚĆ V
ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE
W BIBLIOTECE I NA RYNKU

Lidia Derfert-Wolf

Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy
e-mail: lidka@utp.edu.pl

ZARZĄDZANIE LICENCJONOWANYMI ZASOBAMI ELEKTRONICZNYMI W SKALI KRAJU. PRZYKŁADY ZAGRANICZNE

Omówiono przykłady centralnego zarządzania licencjonowanymi zasobami elektronicznymi przydatnymi do nauki i edukacji w 22 krajach. Analizie poddano zagadnienia: instytucji odpowiedzialnych, form organizacyjnych, finansowania, umów licencyjnych, zasad korzystania z zasobów. Zaprezentowano narzędzia wspomagające zarządzanie, np. bazy danych rejestrujące tytuły zasobów.

WPROWADZENIE

Biblioteki gromadzą zasoby elektroniczne w postaci dostępnych w sieci cyfrowych baz danych (bibliograficznych, pełnotekstowych, cytowań, faktograficznych), czasopism, książek, encyklopedii przydatnych do nauki i edukacji najczęściej na zasadzie opłat za korzystanie zgodnie z umową licencyjną, nie zaś na własność. W związku z rosnącymi kosztami oraz trudnymi procedurami zakupów instytucje zainteresowane tymi zasobami zaczęły od lat 90. łączyć wysiłki i organizować się w różny sposób. Współpraca polega głównie na negocjowaniu i podpisywaniu umów licencyjnych, ale też na scentralizowanym zarządzaniu zasobami. Działania te mogą mieć charakter lokalny, regionalny, krajowy czy nawet międzynarodowy i obejmują biblioteki różnych typów oraz instytucje naukowe. Przybierają różne formy współpracy – od mniej do bardziej sformalizowanych. W referacie opisano 22 zróżnicowane przykłady zarządzania zasobami licencjonowanymi w skali kraju. Opracowanie nie stanowi wyczerpującego przeglądu, a jedynie materiał poglądowy do zbiorczej charakterystyki. Ograniczono się do ogólnych opisów oraz odsyłać do dokumentów i witryn internetowych. Celem artykułu jest przedstawienie zakresu współpracy oraz metod organizacji informacji o zasobach elektronicznych i wszelkiej dokumentacji projektów w zagranicznych serwisach internetowych.

Zagadnienie wspólnego gromadzenia zasobów elektronicznych, a zwłaszcza wspólnych zakupów konsorcyjnych było przedmiotem wielu artykułów przeglądowych, również krajowych. Ogólną charakterystykę konsorcjów zaprezentowali Piotrowicz [18], Maciejewska i Moskwa [13] oraz Dąbrowska-Charytoniuk [3]. Stępnik przedstawiła politykę gromadzenia zasobów w kontekście wspólnych zakupów [20]. Maciejewska, Szarski i Urbańczyk omówili dostęp do czasopism elektronicznych w krajach Unii Europejskiej [14], o których wspomina też Moskwa [15]. Wiele przydatnych informacji przyniósł raport UE z 2011 roku, omawiający m.in. zasady działania konsorcjów ukierunkowanych na zakup zasobów elektronicznych [16]. Wartościowe jest również opracowanie Carbone z 2010 roku na temat kosztów, korzyści i ograniczeń wspólnego zarządzania zasobami elektronicznymi na podstawie porównania projektów zagranicznych [2], które streścił Vajou [21]. Istotne też były wytyczne IFLA na temat kształtowania kolekcji e-zasobów [9] oraz informacje zawarte na witrynach międzynarodowej koalicji na rzecz konsorcjów bibliotecznych ICOLC [8] i projektu LIBLICENSE [11] na temat licencjonowania zasobów cyfrowych.

PRZYKŁADY ZAGRANICZNE¹

AUSTRALIA

W Australii licencje na dostęp do zasobów elektronicznych centralnie negocjuje konsorcjum CEIRC (CAUL Electronic Information Resources Consortium) pod auspicjami organu reprezentującego szkolnictwo wyższe. Konsorcjum liczy 39 australijskich bibliotek CAUL (Council of Australian University Librarians), 8 bibliotek nowozelandzkich (CONZUL) oraz 23 instytuty badawcze i inne organizacje z Australii i Nowej Zelandii. CEIRC kontaktuje się z dostawcami w imieniu instytucji członkowskich oraz określa zasady zakupów zasobów elektronicznych, warunki licencjonowania, modele podziału kosztów wewnątrz konsorcjum. Zajmuje się też archiwizacją, dostępem do zasobów i statystykami wykorzystania. Obecnie obowiązują umowy na dostęp do 239 baz danych i serwisów 89 dostawców informacji. Od 1998 roku od uczestników konsorcjum pobiera się składkę członkowską. Biblioteki ponoszą również opłaty licencyjne uzgodnione według wewnętrznego podziału, przekazywane do CEIRC bądź bezpośrednio do dostawcy. Licencje podpisuje CAUL w imieniu wszystkich członków albo biblioteki indywidualnie na podstawie standardowej umowy konsorcyjnej. Na witrynie CEIRC zamieszczono dane instytucji członkowskich, obowiązujące dokumenty, wykaz dostępnych baz danych wraz z informacjami o warunkach dostępu oraz wykaz wydawców, z którymi podpisano umowy bądź których produkty mogą być przydatne dla członków CEIRC.

¹Adresy dostępu do witryn opisanych projektów zebrano wraz z nazwami konsorcjów i innych inicjatyw w Załączniku 1.

AUSTRIA

W Austrii działa wiele konsorcjów organizowanych w celu uzyskania dostępu do jednego źródła skupionych w ramach inicjatywy KEMÖ (Kooperation E-Medien Österreich). Do jej zadań należą, m.in.: koordynacja zakupu i uzyskiwania licencji na dostęp do zasobów elektronicznych, zarządzanie płatnościami oraz zarządzanie zasobami. Partnerami są biblioteki uniwersytetów i politechnik, państwowe biblioteki publiczne, Biblioteka Narodowa oraz inne instytucje naukowe i oświatowe, szpitale kliniczne itp. 54 członków bierze udział w 67 konsorcjach dających dostęp do zasobów ze wszystkich dziedzin. Za współpracę odpowiada OBVSG (Die Österreichische Bibliothekenverbund und Service) oraz biuro KEMÖ. Koszty zakupów ponoszą instytucje partnerskie. W serwisie internetowym KEMÖ można znaleźć:

- wykaz instytucji członkowskich z dodatkowymi informacjami, np. osoba odpowiedzialna, dane teled adresowe, udział w konsorcjach,
- wykaz konsorcjów (zasobów) z dodatkowymi informacjami, np. typ zasobu, dziedzina, opis, wydawca, okres trwania licencji, członkowie konsorcjum,
- bazę danych w możliwościach sortowania według kilku kryteriów².

BRAZYLIA

Portal de Periódicos jest brazylijskim krajowym konsorcjum i biblioteką elektroniczną w zakresie nauk ścisłych i technicznych, utworzonym w 2000 roku. Projekt realizuje CAPES – fundacja przy Ministerstwie Edukacji, zajmująca się m.in. dostępem do zasobów naukowych dla sektora szkolnictwa wyższego. Dzięki Portal de Periódicos naukowcy i studenci z ponad 400 instytucji mają swobodny dostęp do ponad 35 000 czasopism, 130 baz danych, a także książek elektronicznych, encyklopedii, opisów patentowych i norm. Na witrynie portalu można znaleźć:

- wyszukiwarkę elektronicznych zasobów licencjonowanych oraz publicznie dostępnych w sieci (do zasobów płatnych dostęp kontrolowany poprzez IP),
- listę zasobów licencjonowanych z terminami umów,
- wykaz zasobów dostępnych do testowania i ewentualnego zakupu,
- statystyki wykorzystania zasobów w ramach konsorcjum,
- materiały szkoleniowe dla użytkowników.

CHINY

W Chinach od 1998 roku działa krajowe konsorcjum bibliotek akademickich CALIS (China Academic Library & Information System), finansowane głównie przez rząd, w tym Ministerstwo Edukacji. Celem konsorcjum jest stworzenie aka-

²<<https://www.konsortien.at/ssl/laufzeiten-print.asp>>.

demickiej biblioteki cyfrowej, w której zintegrowane zasoby będą udostępniane wszystkim uczelniom. CALIS liczy ponad 600 członków z 27 województw, miast i autonomicznych regionów w Chinach. Pracami konsorcjum zarządza krajowe centrum administracyjne z czterema oddziałami. Jednym z zadań CALIS jest scentralizowany zakup i zarządzanie zasobami elektronicznymi. W 2012 roku było to ok. 130 000 tytułów czasopism oraz 26 pełnotekstowych i abstraktowych baz danych. CALIS utrzymuje serwis do zarządzania i oceny importowanych zasobów elektronicznych zawierający:

- bazy danych Wiki – zintegrowany serwis danych o zakupionych bazach, np. wydawca, opis, częstotliwość aktualizacji),
- platformy wspomagające gromadzenie baz – każda biblioteka CALIS może dokonać wyboru zasobu i dopełnić wszelkich formalności poza płatnościami,
- platformy do oceny zasobów, np. do analiz porównawczych [4, 22].

DANIA

Biblioteki naukowe i specjalistyczne w Danii podjęły inicjatywę Denmark's Electronic Research Library (DEFF), w części finansowaną przez trzy ministerstwa: nauki, innowacji i szkolnictwa wyższego, kultury oraz edukacji. Koordynację działań powierzono DEFF Sekretariat, jednostce Duńskiej Agencji Kultury. Działalność DEFF dotyczy wielu programów, w tym licencjonowania zasobów elektronicznych w skali krajowej w ramach konsorcjum DEFF Licences, którego biuro (6 etatów) pozostaje w strukturze organizacyjnej DEFF i jest finansowane przez wymienione ministerstwa. Poza negocjowaniem i podpisywaniem umów oraz realizacją zakupów zasobów DEFF Licences zarządza samymi licencjami, rachunkami, administruje numerami IP użytkowników itp. Konsorcjum składa się głównie z instytucji podległych trzem ministerstwom. Wspiera też inne organizacje rządowe i prywatne. W 2011 roku podpisano 239 umów dla 280 instytucji. DEFF Licences utrzymuje serwisy wspomagające zarządzanie zasobami elektronicznymi. Należą do nich:

- Baza danych licencji z dostępem zastrzeżonym dla instytucji członkowskich zawiera informacje dotyczące instytucji uczestniczących, zasobów, umów licencyjnych itp.; w bazie można odnowić prenumeratę, zamówić nowy zasób czy testowanie, pobrać umowę do podpisu itp.
- DEFFnet³ – dostęp z jednego miejsca do ponad 28 000 czasopism elektronicznych (system TDNet) umożliwiający wyszukiwanie według tytułów, wydawców, ISSN, dostawców oraz przeglądanie alfabetyczne. Dostęp do wyszukiwania na poziomie artykułów oraz do pełnych tekstów czasopism mają wyłącznie autoryzowani użytkownicy.

³<<http://www10.tdnet.com/frames.asp>>.

FINLANDIA

Sieć fińskich bibliotek akademickich, publicznych i specjalistycznych realizuje powiązane ze sobą przedsięwzięcia, w których kluczową rolę odgrywa Biblioteka Narodowa (Biblioteka Uniwersytecka w Helsinkach). W 2000 roku powołano konsorcjum FinELib w celu zapewnienia bibliotekom członkowskim jednolitego dostępu do krajowych i zagranicznych zasobów elektronicznych tworzących National Electronic Library of Finland. W skład konsorcjum wchodzi 97 instytucji, w tym: 15 uniwersytetów, 27 politechnik, 18 bibliotek publicznych i 37 instytutów badawczych. Koordynatorem jest Biblioteka Narodowa, w której strukturze działa FinELib, a każda instytucja członkowska podpisuje umowę o świadczenie usług. Kluczowe decyzje podejmuje grupa sterująca, składająca się z przedstawicieli instytucji finansujących (w tym Ministerstwo Edukacji i Ministerstwo Kultury) oraz członków konsorcjum. FinELib określa politykę licencjonowania, negocjuje umowy, realizuje rozliczenia, zapewnia obsługę bibliotek, generuje statystyki wykorzystania, organizuje seminaria oraz szkolenia i badania użytkowników. W ramach konsorcjum działa siedmiu koordynatorów dziedzinowych, zgłaszających potrzeby zakupów w obrębie danej tematyki oraz negocjujących umowy licencyjne. Członkowie uiszczają opłaty za każdy wybrany pakiet zasobów. Ministerstwo Edukacji i Kultury dofinansowuje działalność biura FinELib. W 2012 roku podpisano ok. 60 licencji, a ogólna liczba zasobów wynosiła: 112 baz danych, 4400 książek typu *reference*, 38 000 czasopism i 360 000 książek elektronicznych [5]. Dostęp do zasobów jest organizowany zgodnie z warunkami zawartymi w umowach przez portal Nelli (National Electronic Library Interface)⁴ – usługę wykorzystującą oprogramowanie MetaLib ExLibris. Dzięki temu autoryzowany użytkownik poprzez taki sam interfejs w każdej stowarzyszonej bibliotece może uzyskać dostęp do bibliotecznych zasobów licencjonowanych (na podstawie kontroli IP), OPAC-ów, bezpłatnych zasobów sieciowych i cyfrowych zbiorów bibliotek uczestniczących. Portal zapewnia też usługi uwierzytelniania i autoryzacji do zdalnego korzystania. Pracownicy Nelli utrzymują bazę danych Halti do zarządzania źródłami elektronicznymi (koszty, statystyki itp.) [17].

GRECJA

Greckie biblioteki naukowe tworzą konsorcjum HEAL-Link (Hellenic Academic Libraries Link), w skład którego wchodzi 39 bibliotek akademickich (24 uniwersyteckie i 15 politechnicznych) i 16 instytutów badawczych. Celem konsorcjum jest m.in. współpraca w zakresie gromadzenia oraz dostępu do licencjonowanych zasobów elektronicznych. Zamówienia uczelni i innych zrzeszonych instytucji są łączone w pojedyncze, duże kontrakty z wydawcami. Poprzez portal HEAL-Link można przeglądać:

⁴<http://www.nelliportaali.fi>.

dostępne czasopisma elektroniczne alfabetycznie i według dziedzin, bazy bibliograficzne i książki elektroniczne oraz wydawców. Uprawnieni użytkownicy mogą przeszukiwać w jednym miejscu wszystkie zakupione zasoby⁵ wraz z centralnym katalogiem bibliotek akademickich na platformie MuseGlobal.

HOLANDIA

Umowy licencyjne z wydawcami naukowych zasobów elektronicznych dla hollenderskich instytucji naukowych negocjuje SURF – organizacja zajmująca się technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi dla sektora badań i szkolnictwa wyższego. W ramach SURF uruchomiono szereg inicjatyw w zakresie licencji w ścisłej współpracy z SURFmarket oraz SURF Licensing Agency – agencjami, które negocjują umowy i administrują zasobami w imieniu bibliotek uniwersyteckich i Biblioteki Narodowej stowarzyszonych w konsorcjum UKB oraz bibliotek politechnik stowarzyszonych w SHB.

IRLANDIA

W Irlandii od 2004 roku działa IReL (Irish Research eLibrary), krajowa naukowa biblioteka elektroniczna finansowana przez instytucje państwowe: HEA (Higher Education Authority), SFI (Science Foundation Ireland), DJEI (Department of Jobs, Enterprise and Innovation) oraz IUA (Irish Universities Association). IReL obsługuje 7 irlandzkich uniwersytetów oraz Royal College of Surgeons i w ograniczonym zakresie Institute of Technology. IReL koordynuje gromadzenie zasobów elektronicznych oraz ułatwia zdalny dostęp do nich. Za współpracę w ramach projektu oraz wdrażanie źródeł odpowiedzialna jest Grupa Dyrektorów Bibliotek powołana przez Stowarzyszenie Uniwersytetów Irlandii IUA. IReL jest zarządzana przez spółkę IRIS Ltd, należąca do szkół wyższych oraz komitet sterujący, które wspólnie negocjują zakupy zasobów oraz administrują zasobami, analizują wykorzystanie itp. Na witrynie projektu jest pełen wykaz źródeł oraz czasopism⁶, który można przeglądać według alfabetu albo dziedzinowo lub też przeszukiwać według tytułu, wydawcy, dziedziny czy typu zasobu. Opis źródła zawiera m.in. tematykę, wydawcę, typ zasobu, terminy umów licencyjnych, link do witryny dostawcy oraz sposoby uwierzytelniania, np. numery IP, logowanie, inne systemy. Użytkownikom zaleca się zdalny dostęp poprzez witrynę swojej biblioteki. Instytucje uczestniczące w projekcie mają dostęp do wszystkich

⁵Od połowy 2013 roku na portalu HEAL-Link zaczęły się pojawiać komunikaty o blokowaniu zasobów określonych wydawców (np. Elsevier, Springer) z powodu nieopłacenia prenumeraty.

⁶<<http://www.irelibrary.ie/resources.aspx>>.

kupowanych dla IReL zasobów elektronicznych: 50 kolekcji czasopism (ok. 25 000 tytułów), 26 baz danych, 16 kolekcji książek.

ISLANDIA

W Islandii w 1999 roku powstało Iceland Consortium (IC) w celu podpisania ogólnokrajowej umowy licencyjnej na dostęp do Encyclopedia Britannica. W 2002 roku podpisano umowę między Biblioteką Narodową pełniącą też funkcję Biblioteki Uniwersyteckiej (National and University Library of Iceland) a Ministerstwem Edukacji, Nauki i Kultury. Celem IC jest zapewnienie dostępu do treści naukowych i edukacyjnych dla studentów i pracowników uczelni i instytutów badawczych oraz ogółu obywateli Islandii. Pracami IC, do których należy głównie negocjowanie umów licencyjnych, zatwierdzanie budżetu i określanie rocznej opłaty instytucji uczestniczących, kieruje komitet sterujący pod przewodnictwem dyrektora Biblioteki Narodowej. Koszty zakupu zasobów pokrywają biblioteki i instytucje uczestniczące (ok. 200) według różnych modeli w zależności od rodzaju placówki. Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury zapewnia dotację na dofinansowanie opłat licencyjnych [7]. Bieżące licencje obejmują czasopisma elektroniczne, bazy bibliograficzne, bazy cytowań i encyklopedie, dostępne dla wszystkich osób łączących się z siecią z islandzkiego numeru IP. Dostęp do zasobów zorganizowano poprzez jeden portal hvar.is⁷. Kolejnym etapem jest zintegrowanie wyszukiwania zasobów licencjonowanych z katalogami bibliotecznymi, bazami publikacji pracowników naukowych oraz zasobami bibliotek cyfrowych i repozytoriów w metawyszukiwarce leitir.is korzystającej z oprogramowania PRIMO⁸.

KANADA

Organizacją dostępu do zasobów elektronicznych dla kanadyjskich bibliotek akademickich zajmuje się Canadian Research Knowledge Network (CRKN), krajowe konsorcjum zrzeszające 75 członków. CRKN kontynuuje działania projektu Canadian National Site Licensing Project (CNSLP) powstałego w 1999 roku [23]. Na czele konsorcjum stoi Rada Dyrektorów, zarządzająca zespołami zadaniowymi oraz stałe komitety (np. do spraw negocjacji umów, płatności). Koszty licencji oraz utrzymania ośmioosobowego biura ponoszą członkowie CRKN. Konsorcjum opracowało ujednolicony wzór umowy licencyjnej⁹, podpisywanej następnie z dostawcami określonych zasobów w imieniu wszystkich instytucji, które zdecydowały się na zakup danego produktu. Dla instytucji członkowskich dostępny jest w sieci serwis ułatwiający za-

⁷<<http://hvar.is/>>.

⁸<http://leitir.is/primo_library/libweb/action/search.do>.

⁹<http://www.crkn.ca/sites/default/files/crkn_model_license_agreement_2013-01-29.pdf>.

rzządzanie własnymi zasobami, np. uzyskanie szczegółowych informacji o każdej licencji, prawach dostępu czy warunkach odnowienia prenumeraty.

LITWA

Na Litwie od 2001 roku działa zrzeszenie 54 bibliotek naukowych LMBA, którego zadaniem jest m.in. scentralizowana prenumerata elektronicznych czasopism i baz danych. Koszty zarządzania LMBA są pokrywane ze stałych opłat instytucji członkowskich, a koszty zakupu zasobów z dotacji rządowych, grantów Unii Europejskiej oraz ze środków własnych uczestników konsorcjum. Na witrynie LMBA jest prezentowany wykaz zasobów opisanych według następujących elementów: adres dostępu, wydawca/dostawca, okres trwania umowy, tematyka, lista dostępnych czasopism/baz danych, zasady korzystania, biblioteki prenumerujące.

NIEMCY

Kluczowe zadania dotyczące systemu informacji naukowej w Niemczech realizuje i finansuje Fundacja Badań Naukowych DFG (Deutsche Forschungsgemeinschaft). Od 2004 roku DFG nadzorowała negocjowanie umów licencyjnych przez dziewięć wiodących bibliotek uniwersyteckich oraz finansowała częściowo albo (w przypadku archiwów czasopism elektronicznych) w całości zakup zasobów elektronicznych dla instytucji nauki i szkolnictwa wyższego. W 2008 roku powołano Digital Information (zwaną też Alliance Initiative) – inicjatywę Sojuszu Niemieckich Organizacji Nauki, którą aktywnie wspiera DFG. Współpraca odbywa się w ramach sześciu priorytetów dostarczania cyfrowej informacji, w tym licencji krajowych, ściśle powiązanych z inicjatywami na rzecz otwartości w nauce¹⁰. Wprowadzono nowy model gromadzenia zasobów elektronicznych, który przewidywał współfinansowanie zakupów przez DFG oraz biblioteki i inne instytucje. Przyjęto też zasadę, że zasoby bieżące są dostępne tylko dla użytkowników instytucji partycypujących w kosztach, a po roku lub dwóch dla wszystkich niemieckich instytucji nauki i szkolnictwa wyższego. Obecnie w Niemczech istnieją trzy główne systemy licencji na zasoby elektroniczne:

- licencje Classics na archiwa czasopism, bazy danych i książek nabywanych w latach 2004–2010, dostępne bezpłatnie dla zarejestrowanych instytucji,
- licencje krajowe dla bieżących baz danych i czasopism częściowo lub w pełni finansowane przez DFG,
- licencje krajowe dla bieżących baz danych i czasopism finansowane przez biblioteki, które wybierają odpowiednie dla siebie zasoby [19].

Od 2010 roku za negocjacje umów licencyjnych odpowiada grupa robocza (National Licensing) powołana przez DFG w ramach Alliance Initiative, w skład której

¹⁰http://www.allianzinitiative.de/en/core_activities/national_licensing/.

wchodzą przedstawiciele bibliotek z największym doświadczeniem w tym zakresie. Grupa opracowała wytyczne dotyczące zakupu licencji finansowanych zarówno przez DFG, jak i indywidualnie przez biblioteki [6]. DFG dofinansowuje zakup licencji tylko pod warunkiem zgody wydawców czasopism na deponowanie artykułów z ich czasopism przez autorów niemieckich w repozytoriach Open Access.

Listy produktów dostępnych w ramach krajowego systemu licencji można znaleźć w kilku miejscach:

- na witrynie Nationallizenzen¹¹, gdzie dostępne są podstawowe informacje oraz metawyszukiwarka (oprogramowanie VuFind) zasobów zakupionych we wcześniejszych latach i dostępnych bezpłatnie dla naukowców w Niemczech,
- w serwisie Zeitschriftendatenbank (Services)¹² – dwie listy czasopism dostępnych w ramach licencji krajowych według nazw pakietów oraz według instytucji negocjujących umowy,
- w serwisie Biblioteki Uniwersyteckiej w Regensburgu, zwanym listą regensburką – Elektronische Zeitschriftenbibliothek EZB¹³, zebrano linki do ponad 71 000 czasopism zarówno dostępnych bezpłatnie, jak i licencjonowanych¹⁴.

NORWEGIA

W Norwegii negocjacje z dostawcami zasobów elektronicznych są prowadzone od 2011 roku. W ramach systemu CRISin (Current Research Information System) w imieniu uczelni i instytutów badawczych (142), jak również bibliotek publicznych (ok. 100). CRISin jest wspólną agendą ministerstw edukacji i badań naukowych oraz zdrowia. Współpraca odbywa się na zasadzie konsorcjum otwartego, co oznacza, że instytucja może ostatecznie podpisać umowę na wybrane zasoby. Kontrakty podpisywane są centralnie, ale faktury są przekazywane przez dostawców bezpośrednio do zamawiającego dany zasób. W 2012 roku podpisano 26 licencji na ok. 80 produktów.

NOWA ZELANDIA

Inicjatywa Nowej Zelandii – Electronic Purchasing in Collaboration (EPIC) – umożliwia wszystkim obywatelom dostęp do krajowych i zagranicznych zasobów elektronicznych poprzez ponad 150 bibliotek różnych typów, zrzeszonych w konsorcjum. Biblioteka Narodowa jako jednostka wiodąca EPIC utrzymuje biuro finansowane z opłat uczestników. Pracami konsorcjum kieruje zespół zarządzający, składający się z 10 reprezentantów bibliotek. Każda z placówek może wybrać: pakiety zasobów negocjowanych dla całego

¹¹<http://www.nationallizenzen.de/>.

¹²<http://www.zeitschriftendatenbank.de/>.

¹³<http://ezb.uni-regensburg.de>.

¹⁴<http://ezb.uni-regensburg.de/nalis.phtml>.

kraju (EPIC packages – do wyboru) albo jeden z określonych zasobów (EPIC opt-in products – również do wyboru). Koszty zakupu pokrywają biblioteki według modelu finansowania dla poszczególnych typów placówek. Ministerstwo Edukacji finansuje dostęp do zasobów dla wszystkich szkół średnich Nowej Zelandii. Na witrynie EPIC zamieszczono:

- wykaz zasobów prenumerowanych w ramach konsorcjum, pogrupowany według dziedzin, typów oraz grup odbiorców,
- szereg przydatnych wskazówek (np. metody gromadzenia statystyk wykorzystania) w dziale Wsparcie Techniczne,
- materiały szkoleniowe w zakresie korzystania z zasobów,
- materiały wspierające promocję zasobów wśród użytkowników bibliotek.

PORTUGALIA

Portugalskie konsorcjum i jednocześnie biblioteka wiedzy – Biblioteca do Conhecimento Online (b-on) – umożliwia instytutom naukowym i uczelniom dostęp do zasobów elektronicznych dzięki ich prenumeracie negocjowanej na szczeblu krajowym. Serwis zaczął funkcjonować w 1999 roku po gruntownej analizie prenumeraty czasopism naukowych we wszystkich instytucjach portugalskich. Koordynacja b-on pozostaje w gestii Agencji Społeczeństwa Wiedzy UMIC, sprawami technicznymi natomiast, szkoleniami użytkowników i kontaktami z dostawcami zasobów zajmuje się Narodowa Fundacja Informatyzacji Nauki FCCN. Konsorcjum świadczy też usługi archiwizacji zasobów. Od 2004 roku b-on jest finansowana z funduszy unijnych (do 2009 roku), środków instytucji partnerskich oraz UMIC. Koszt dostępu do zasobów uwzględnia cenę zasobu oraz koszty utrzymania konsorcjum i jest dzielony pomiędzy instytucje partnerskie zgodnie z algorytmem uwzględniającym liczbę użytkowników. b-on umożliwia dostęp do zasobów licencjonowanych przez metawyszukiwarke (oprogramowanie PRIMO), opartą na centralnym indeksie metadanych, z dwoma interfejsami: dla instytucji naukowych i dla szpitali (w trakcie budowy). Na witrynie konsorcjum znaleźć też można listę dostępnych tytułów czasopism oraz opisy zasobów zawierające: tytuł, link do wydawcy, zakres tematyczny, listę tytułów w ramach pakietu, link do wyszukiwania.

REPUBLIKA POŁUDNIOWEJ AFRYKI (RPA)

Biblioteki akademickie i jednostki naukowe RPA utworzyły w 1999 roku koalicję konsorcjów COSALC w celu umożliwienia dostępu do informacji elektronicznej w ramach modelowych, krajowych licencji SASLI (South African Site Licensing Initiative). W 2006 roku koalicja zmieniła nazwę na South African National Library and Information Consortium (SANLIC). Do jej zadań należy ustalanie potrzeb w zakresie gromadzenia zasobów, negocjowanie umów licencyjnych, koordynacja dostępu do zasobów, szkolenia użytkowników, zapewnienie scentralizowanych usług prawnych,

promocja naukowej informacji elektronicznej i ocena wykorzystania zasobów. SANLiC zrzesza 30 placówek, w tym wszystkie uczelnie publiczne (23), 6 rządowych agencji badawczych oraz Bibliotekę Narodową. Model finansowania zakłada dwa rodzaje opłat: roczną składkę członkowską oraz opłatę za usługę, czyli wszystko, co się wiąże z dostarczeniem określonego zasobu elektronicznego. Konsorcjum oferuje obecnie ponad 100 źródeł różnego rodzaju. W SANLiC działa biuro oraz komitety doradcze. Na witrynie organizacji znaleźć można wykaz instytucji partnerskich, wykaz zasobów według typów (bazy bibliograficzne, książki elektroniczne, serwisy czasopism elektronicznych, inne). Członkowie SANLiC mają dostęp do wszelkiej dokumentacji związanej z procesem gromadzenia zasobów elektronicznych.

ROSJA

W Rosji od 2002 roku funkcjonuje krajowe konsorcjum informacji elektronicznej NEICON jako niekomercyjna, niezależna organizacja działająca na zasadzie partnerstwa, której celem jest zapewnienie dostępu informacji elektronicznej rosyjskim bibliotekom, uniwersytetom i instytucjom naukowym [10]. Konsorcjum liczy ok. 800 bibliotek wszystkich typów, a jego działalność jest finansowana głównie przez Ministerstwo Edukacji i Nauki – uczestnicy nie ponoszą kosztów prowadzenia biura NEICON (trzy osoby) i nie wnoszą składek członkowskich. Wyboru zasobów elektronicznych dokonuje zespół ekspertów z wiodących bibliotek. NEICON odgrywa też ważną rolę w promowaniu e-zasobów – organizuje seminaria, prezentacje, szkolenia itp. Koszty zakupu zasobów były pokrywane początkowo w większości ze środków budżetowych, z federalnych programów docelowych dla 470 instytucji badawczych i edukacyjnych. Konsorcjum pozyskuje też środki z Ministerstwa Kultury, Fundacji Sorosa i Ford Foundation. NEICON podpisuje rocznie ok. 2000 umów z instytucjami partnerskimi na zasoby płatne bądź dotowane. Uzyskanie dostępu do zasobów dofinansowywanych wymaga złożenia wniosku, który rozpatruje specjalna komisja NEICON. Koszty zasobów opłacanych przez instytucje członkowskie są natomiast zróżnicowane w zależności od typu biblioteki, liczby użytkowników, wykorzystania zasobów, liczby komputerów publicznie dostępnych oraz liczby instytucji prenumerujących dany zasób. Na witrynie NEICON zamieszczono wykaz uczestników konsorcjum z datą wstąpienia, wykaz zasobów (płatnych i bezpłatnych) oraz statystyki wykorzystania. Dostępny jest również interfejs wyszukiwania.

SZWAJCARIA

Szwajcarski program narodowy e-lib.ch (Elektronischen Bibliothek Schweiz)¹⁵ zakłada tworzenie centralnego portalu naukowego. Zarządzanie i koordynowanie cało-

¹⁵<<http://www.e-lib.ch/>>.

ścią e-lib.ch powierzono bibliotece technicznej ETH-Bibliothek. Jednym z partnerów projektu jest Konsorcjum Szwajcarskich Bibliotek Szkół Wyższych (KSH), odpowiedzialne m.in. za koordynowanie zakupów zasobów licencjonowanych ze środków bibliotek uczestniczących. Pracami konsorcjum kieruje Konferencja Bibliotek Uniwersyteckich (KUB/CBU) z komitetem sterującym na czele. KSH zrzesza 28 instytucji: kantonalne biblioteki uniwersyteckie, Bibliotekę Narodową, biblioteki instytutów naukowych, biblioteki uniwersytetów nauk stosowanych oraz pedagogicznych. Poza negocjowaniem umów licencyjnych konsorcjum zajmuje się wdrażaniem innych usług (np. link resolver), organizowaniem testów, szkoleń i świadczeniem pomocy technicznej. Biblioteki partnerskie finansują utrzymanie biura oraz pokrywają koszt wybranego zasobu spośród kupowanych centralnie, zgodnie z zatwierdzonym modelem finansowania zależnym od liczby użytkowników biblioteki. Na witrynie KSH dostępne są obszernie informacje o wszystkich kupowanych zasobach, np. listy tytułów czasopism, warunki licencji (na hasło), statystyki.

SZWECJA

Od połowy lat 90. szwedzka Biblioteka Narodowa negocjuje umowy licencyjne dla zasobów elektronicznych w imieniu szkół wyższych, agencji rządowych i instytucji badawczych w ramach konsorcjum BIBSAM zrzeszającego 65 instytucji. Na czele konsorcjum stoi komitet sterujący, składający się z siedmiu przedstawicieli instytucji współpracujących. Komitet określa strategię działania BIBSAM, ogólne zasady negocjacji z dostawcami zasobów i modele cenowe dla członków konsorcjum, a sześciu pracowników Biblioteki Narodowej negocjuje umowy i zarządza zasobami. W 2012 roku podpisano 40 umów licencyjnych obejmujących ok. 100 zasobów, w tym pakiety czasopism i książek elektronicznych, encyklopedie i bazy danych. Członkowie BIBSAM finansują koszt wybranych dla siebie produktów. Na witrynie konsorcjum zamieszczono wykaz kupowanych zasobów, z których każdy opisano według schematu: wydawca, opis, platforma wyszukiwawcza, zasady korzystania, bezpośrednie połączenie. Można też znaleźć wykaz zasobów zaopatrzony w następujące informacje: termin obowiązywania umowy, dane kontaktowe w BIBSAM oraz instytucje prenumerujące.

TURCJA

W Turcji instytucje sektora nauki, badań i szkolnictwa wyższego mogą korzystać z usług dwóch organizacji ułatwiających dostęp do zasobów elektronicznych. Pierwsza to Konsorcjum Tureckich Bibliotek Akademickich ANKOS (Anatolian University Libraries Consortium), które w 2000 roku utworzyło 12 bibliotek uniwersyteckich. W 2002 roku opracowano standardową licencję krajową (Turkish National Site License) [12]. Na czele ANKOS stoi prezes i zarząd, a w strukturze organizacyjnej są również grupy robocze, grupy badawcze oraz osoby odpowiedzialne za poszczególne

produkty – wszyscy są bibliotekarzami i pracują przeważnie jako wolontariusze. Do ANKOS należy 178 instytucji naukowych, w tym 163 biblioteki akademickie, które mają dostęp łącznie do ok. 100 zasobów ze wszystkich dziedzin. Ponieważ konsorcjum nie ma osobowości prawnej ani centralnego finansowania, nie może podpisywać umów w imieniu bibliotek członkowskich. Każda z bibliotek otrzymuje indywidualną fakturę na kwotę ustaloną zgodnie z przyjętym modelem, według którego udział finansowy instytucji jest kalkulowany odrębnie dla każdego produktu w zależności od kryteriów dla niego istotnych. Na witrynie ANKOS jest dostępny wykaz wszystkich instytucji partnerskich oraz wykaz prenumerowanych zasobów z krótkim opisem, datami obowiązywania umów oraz linkami do bibliotek prenumerujących.

Inna inicjatywa turecka – TÜBITAK EKUAL – to program Sieci Akademickiej i Centrum Informacji ULAKBİM działającej w ramach Rady ds. Badań Naukowych i Techniki TÜBITAK, wspierający koordynację i finansowanie prenumeraty zasobów elektronicznych na podstawie licencji krajowych. Powstała w 2005 roku inicjatywa obejmuje uniwersytety państwowe i prywatne, uczelnie medyczne, szpitale kliniczne oraz szkoły wojskowe i policyjne. Projekt jest realizowany pod kierunkiem rady doradczej, składającej się z 13 osób. Kadencja rady trwa dwa lata. W 2011 roku z usług TÜBITAK EKUAL korzystało 331 instytucji, w tym 102 uczelnie publiczne i 52 niepubliczne. Podpisano umowy na 17 baz danych oraz serwisy zawierające łącznie 15 000 czasopism naukowych. Na witrynie projektu dostępny jest wykaz instytucji uczestniczących oraz wykaz zasobów elektronicznych, zawierający: tytuł, daty obowiązywania umów, liczbę bibliotek prenumerujących z linkami do nich, liczbę tytułów czasopism w pakietach, informację o osobie odpowiedzialnej.

WIELKA BRYTANIA

Inicjatorem wprowadzenia scentralizowanego dostępu do zasobów elektronicznych dla instytucji nauki, szkolnictwa wyższego i edukacji w Wielkiej Brytanii jest JISC Collections, które koordynuje usługami w zakresie doboru, negocjacji umów i zamówień zasobów elektronicznych, konsultacji i współpracy z uczestnikami projektu oraz prowadzi badania wykorzystania zasobów. Działalność JISC Collections jest finansowana przez JISC, a koszty prenumeraty zasobów ponoszą instytucje uczestniczące. W ramach inicjatywy działają grupy robocze, a wśród nich Electronic Information Resources Working Group (EIRWG) – powołany w 2010 roku zespół, którego zadaniem jest doradztwo w zakresie wyboru zasobów oraz rozwoju priorytetów. JISC Collections dysponuje modelowymi umowami licencyjnymi (odrębnymi dla bieżących czasopism elektronicznych, kolekcji archiwalnych oraz baz danych, w tym też map, kolekcji graficznych czy encyklopedii)¹⁶ oraz specjalnie opracowanym modelem

¹⁶ *JISC Collections Model Licences* <<http://www.jisc-collections.ac.uk/Help-and-information/How-Model-Licences-work/>>.

kosztów¹⁷. Składa się on z 10 kategorii cenowych, które przyporządkowuje się poszczególnym rodzajom instytucji (szkoły wyższe, szkoły pomaturalne, specjalistyczne kolegia, instytuty naukowe i instytucje stowarzyszone, np. British Library). Dla przykładu system finansowania zasobów elektronicznych przez szkoły wyższe zakłada podział na 10 grup uczelni w zależności od budżetów przeznaczanych na badania i dydaktykę. Na witrynie JISC Collections dostępny jest rozbudowany katalog oferowanych zasobów, zawierający opis (listę dostępnych tytułów, zakres tematyczny, typ zasobu oraz poziom kształcenia, dla którego jest przeznaczony), informacje o cenach oraz warunkach i terminach prenumeraty, informacje o formach dostępu, zgodność ze standardami (telekomunikacyjnymi, opracowania, wyszukiwania oraz analizy statystyk wykorzystania). Katalog można przeszukiwać lub przeglądać według wielu kryteriów. Z poziomu opisu zasobu dostępna jest opcja zamawiania albo odnawiania prenumeraty.

W ramach JISC Collections działa narodowa inicjatywa NESLi2 (National Electronic Site Licensing Initiative), powstała w 2004 roku w celu zarządzania licencjami do czasopism elektronicznych. Projekt jest kontynuacją NESLI realizowanego od 1998 roku [14]. Obecnie udostępnia się 7000 tytułów nabywanych przez instytucje partnerskie na podstawie ogólnokrajowej, modelowej licencji. Zespół NESLi2 zajmuje się wszystkimi aspektami gromadzenia i udziela pomocy użytkownikom. W 2007 roku uruchomiono inicjatywę NESLi2 SMP poszerzającą ofertę czasopism o tytuły mniejszych wydawnictw. Zasoby dostępne w ramach projektu figurują w opisanym wyżej katalogu JISC Collections.

SCENTRALIZOWANE ZARZĄDZANIE ZASOBAMI ELEKTRONICZNYMI – PODSUMOWANIE ANALIZY PROJEKTÓW ZAGRANICZNYCH

Wnioski wynikające z analizy 22 krajowych inicjatyw centralnego zarządzania licencjonowanymi zasobami elektronicznymi przydatnymi dla nauki i edukacji przedstawiono według następujących zagadnień: organizacja i zarządzanie, zakres współpracy i przedmioty oraz warunki umów licencyjnych, finansowanie, dostęp do zasobów i witryny internetowe.

ORGANIZACJA I ZARZĄDZANIE

Wspólne gromadzenia naukowych zasobów elektronicznych podejmują się na ogół instytucje związane z nauką, badaniami i szkolnictwem wyższym: uczelnie, biblioteki akademickie i instytuty naukowo-badawcze. Do ich grona dołączają biblioteki

¹⁷ *JISC Banding* <<http://www.jisc-collections.ac.uk/Help-and-information/JISC-Banding/>>.

narodowe, publiczne, specjalistyczne i szkolne. Zazwyczaj są to instytucje państwowe. Współpraca odbywa się według różnych modeli – od nieformalnych inicjatyw do zorganizowanych konsorcjów o różnych statusach prawnych, przy czym może to być jedno konsorcjum ogólnokrajowe, kilka tworzonych dla poszczególnych typów instytucji czy produktów albo koalicje konsorcjów. Liczba uczestników jest zróżnicowana – od kilkunastu do kilkuset. Kluczową rolę odgrywają biblioteki narodowe, agendy rządowe, wiodące biblioteki akademickie, stowarzyszenia bibliotek, rady dyrektorów bibliotek. Politykę i strategię działania ustalają grupy sterujące składające się z przedstawicieli instytucji uczestniczących i finansujących. Negocjacje umów licencyjnych oraz zadania typowo administracyjne powierza się biuram/agendom liczącym od kilku do kilkunastu etatów. Niekiedy są to specjalne komórki instytucji wiodących, np. biblioteki narodowej. Do zadań doraźnych powołuje się komitety doradcze, zespoły robocze lub ekspertów.

ZAKRES WSPÓŁPRACY I PRZEDMIOTY ORAZ WARUNKI UMÓW LICENCYJNYCH

Spośród zakresu współpracy w ramach konsorcjów czy projektów wspólnego gromadzenia e-zasobów można wyłonić prace najczęściej realizowane:

- opracowywanie strategii i planów rozwojowych oraz zasad współpracy,
- badania potrzeb potencjalnych odbiorców informacji,
- opracowywanie modelowych umów licencyjnych,
- opracowywanie modeli finansowania zakupów i podziału kosztów,
- dobór zasobów,
- negocjowanie umów licencyjnych i/lub podpisywanie umów licencyjnych i/lub realizacja zakupów,
- zarządzanie finansami i/lub realizacja płatności,
- obsługa techniczna instytucji partnerskich, np. usługi uwierzytelniania i autoryzacji do zdalnego korzystania,
- udostępnianie zasobów autoryzowanym odbiorcom (portal krajowy),
- archiwizacja zasobów,
- badania wykorzystania zasobów, w tym generowanie statystyk,
- badania satysfakcji użytkowników,
- organizowanie testowania zasobów,
- administrowanie danymi o zasobach, instytucjach i użytkownikach,
- szkolenia dla bibliotekarzy i użytkowników, materiały dostępne online,
- utrzymywanie serwisów internetowych konsorcjów,
- scentralizowane usługi prawne,
- analizy bibliometryczne.

Wiele konsorcjów zaopatrzyło się w modelowe licencje, których schemat stosuje się w negocjacjach z dostawcami informacji. Dokumenty te są na ogół dostępne publicznie i mogą też być wykorzystywane przez biblioteki przy indywidualnych zaku-

pach. Często są to tzw. licencje krajowe (*national site licensing model*), obowiązujące w całym kraju, ale przeważnie w odniesieniu do danego sektora, np. nauki, edukacji i szkolnictwa wyższego [23]. Licencja krajowa nie oznacza centralnego finansowania z budżetu państwa ani dostępu wszystkich obywateli do zasobów. Najczęściej członkowie konsorcjum wybierają i finansują produkty, dla których umowy zostały wynegocjowane centralnie na podstawie wzorcowej umowy (tzw. opcja opt-in).

Przedmiotem umów licencyjnych są najczęściej elektroniczne czasopisma, bazy danych i książki, w tym roczniki bieżące i/lub archiwalne. W przypadku czasopism i książek są to raczej umowy pakietowe (ang. *big deals*), czyli licencje na zestawy tytułów bez możliwości wyboru czy rezygnacji z określonych pozycji i dostosowania prenumeraty do własnych potrzeb. Na ogół są to zasoby zagraniczne, ale zdarzają się wspólne zakupy dostępu do krajowych źródeł, np. książek elektronicznych czy gazet.

W kontraktach określa się również ceny produktów, sposób rozliczeń, czas trwania umowy, kategorie użytkowników i organizację dostępu do zasobów, sposoby generowania statystyk itp. [9, 12]. Dla instytucji prenumerujących istotne są prawa archiwizacji zasobów (archiwalnych roczników) na serwerach konsorcjum albo w ramach międzynarodowych projektów (np. LOCKSS, PORTICO). Spotyka się też zapisy o prawie zamieszczania artykułów z czasopism w otwartych repozytoriach przez autorów z instytucji podpisujących umowę.

FINANSOWANIE

Projekty wspólnego gromadzenia zasobów licencjonowanych powstają głównie w celu obniżania kosztów dostępu do źródeł. Finansowanie odbywa się w różny sposób, choć przeważają dwie grupy kosztów: opłaty licencyjne oraz koszty administracyjne, np. utrzymanie biura. Wiele inicjatyw jest z dotacji ze środków zewnętrznych, np. budżetu państwa, agencji rządowych realizujących politykę naukową, funduszy UE. Można wyróżnić następujące modele finansowania dostępu do zasobów:

- każda instytucja członkowska ponosi koszty zasobów indywidualnie zgodnie z ustalonym modelem finansowania oraz wpłaca składkę na pokrycie ogólnych kosztów administracyjnych (biuro, negocjacje itp.),
- instytucje członkowskie wnoszą składki wg uzgodnionego algorytmu na zasoby i administrację,
- pełne lub częściowe finansowanie określonych zasobów z funduszy państwowych; pozostałe koszty pokrywają instytucje członkowskie,
- instytucje członkowskie pokrywają koszty zasobów, a finansowanie prac administracyjnych pochodzi z funduszy państwowych,
- pełne finansowanie z funduszy państwowych.

W związku z różnymi statusami prawnymi konsorcjów istnieją odmienne metody realizowania płatności. Mogą to być roczne składki tworzące jeden wspólny budżet, a wydatki są realizowane zgodnie z przyjętym modelem ponoszenia kosztów przez

instytucje partnerskie. Algorytm podziału kosztów jest najczęściej oparty na liczbie potencjalnych użytkowników z danej placówki. W razie braku statusu prawnego konsorcjum negocjuje umowy i załatwia wszelkie formalności, a faktury są przesyłane bezpośrednio do instytucji partnerskich.

DOSTĘP DO ZASOBÓW

Zgodnie z wytycznymi IFLA prawo do korzystania z zasobów licencjonowanych określa umowa, ale zazwyczaj powinni je mieć autoryzowani użytkownicy, czyli osoby zatrudnione/uczące się w instytucji prenumerującej dostęp do zasobów oraz użytkownicy bibliotek posiadający prawo do korzystania ze zbiorów na miejscu. Osoby zatrudnione/uczące się powinny też mieć dostęp do zasobów z domu i każdej innej lokalizacji [9]. W omawianych projektach zalecenia te są zachowane. Są też kraje, w których zasoby bieżące i archiwalne są udostępniane wszystkim obywatelom na podstawie kontroli numerów IP komputerów lub wcześniejszej rejestracji.

Dostęp do zasobów odbywa się najczęściej przez zindywidualizowane interfejsy na witrynach bibliotek czy innych instytucji prenumerujących zasoby. Niekiedy ich wygląd jest taki sam w każdej instytucji partnerskiej. Funkcjonują też krajowe portale umożliwiające jednoczesne wyszukiwanie w prenumerowanych zasobach. W takich przypadkach – w zależności od przyjętego modelu – dostęp do płatnego zasobu (np. artykułu) ma każdy obywatel albo użytkownik z instytucji opłacającej prenumeratę. Z technicznego punktu widzenia dostęp do zasobów odbywa się poprzez autoryzowane numery IP, hasła czy specjalne systemy identyfikacji (np. Athens, Shibboleth).

WITRYNY INTERNETOWE

Podjmując analizę przykładów współpracy w zakresie gromadzenia zasobów elektronicznych, przyjęto założenie, że każda z inicjatyw ma w miarę rozbudowany serwis internetowy. Badanie tych witryn umożliwiło opracowanie zbiorczej listy danych pojawiających się na stronach internetowych opisanych inicjatyw:

- informacja o projekcie i zakresie działania, kontakty,
- wykaz instytucji współpracujących zawierający minimum jeden z elementów:
 - nazwa, dane teleadresowe i/lub link do strony internetowej,
 - osoba odpowiedzialna,
 - prenumerowane zasoby,
 - data przystąpienia do projektu,
- wykaz zasobów zawierający minimum jeden z elementów:
 - nazwa,
 - opis produktu, zakres tematyczny,

- typ zasobu,
- poziom kształcenia, dla którego przeznaczony jest zasób,
- wydawca/dostawca i/lub link do witryny wydawcy/dostawcy,
- platforma wyszukiwawcza,
- lista tytułów w przypadku pakietu czasopism elektronicznych,
- zasady korzystania z zasobów i warunki dostępu,
- okres trwania licencji,
- częstotliwość aktualizacji,
- zgodność ze standardami (telekomunikacyjnymi, opracowania, wyszukiwania oraz analizy statystyk wykorzystania),
- koszt oraz warunki i terminy prenumeraty,
- warunki odnowienia prenumeraty,
- lista prenumeratorów,
- wykaz instytucji negocjujących umowy,
- wykaz zasobów dostępnych do testowania i ewentualnego zakupu,
- statystyki wykorzystania,
- system oceny zasobów, np. analizy porównawcze,
- oferty szkoleń dla bibliotekarzy i użytkowników,
- materiały szkoleniowe dla użytkowników,
- wsparcie techniczne dla instytucji partnerskich,
- informacje o dodatkowych usługach (np. bibliometria),
- wyszukiwarka w zasobach licencjonowanych,
- dokumenty, np. plany strategiczne, porozumienia konsorcyjne, umowy licencyjne, modele finansowania, raporty finansowe.

Oczywiście trudno byłoby wskazać idealny projekt, który zawiera wszystkie wymienione dane. Wiele z nich jest dostępnych wyłącznie (na hasło) dla instytucji członkowskich. Dotyczy to szczególnie kosztów oraz dokumentacji związanej z gromadzeniem zasobów, a jest bardzo przydatne w przypadku możliwości zgłaszania albo odnawiania prenumeraty czy pobierania umów do podpisu bezpośrednio w systemie online. Warte podkreślenia jest to, że w wielu serwisach niektóre elementy prezentowane są w postaci list z możliwością sortowania według wybranych kryteriów albo w postaci baz danych. To ostatnie rozwiązanie jest oczywiście doskonalsze i daje użytkownikom więcej możliwości. Dostęp do baz danych bywa częściowo albo całkowicie zastrzeżony dla instytucji członkowskich.

ZAKOŃCZENIE

Centralizacja zakupów licencji na korzystanie z naukowych i edukacyjnych zasobów elektronicznych przynosi niezaprzeczalny pożytek, m.in. niższe koszty, rosnąca liczba tytułów, korzystniejsze warunki dostępu, korzystanie z wiedzy i doświadczenia

ekspertów, uproszczona administracja dokumentami [1, 14]. I choć podkreśla się również ryzyko centralnego finansowania [20], to pozostałe elementy współpracy sprzyjają efektywnemu zarządzaniu e-zasobami w instytucjach partnerskich. Podobne polskie inicjatywy mogą czerpać najlepsze wzorce z przedstawionej różnorodności rozwiązań, tworząc chociażby krajowy „inwentarz” elektronicznych zasobów licencjonowanych, których podstawę już zorganizowano¹⁸.

LITERATURA

- [1] Busby L., *Our friends are killing us*, *The Serials Librarian*, 2011, 62 (2), 160–167.
- [2] Carbone P., *Coûts, bénéfices et contraintes de la mutualisation des ressources électroniques: éléments de comparaison internationale et propositions, rapport à Madame la ministre de l'Enseignement supérieur et de la Recherche. Inspection générale des bibliothèques* [online], 2010 [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <http://media.enseignementsup-recherche.gouv.fr/file/2009/69/8/rapport_MRE_diffusion_159698.pdf>.
- [3] Dąbrowska-Charytoniuk D., *Czasopisma elektroniczne – nowa forma komunikacji naukowej. Konsorcja jako nowy sposób gromadzenia dostępów do światowych zasobów informacji naukowej (historia konsorcjów i czasopism elektronicznych)*, *Forum Bibliotek Medycznych*, 2008, 1 (2), 170–180.
- [4] Dong E.X., Zou T.J., *Library Consortia in China*, *LIBRES* 2009, 19 (1) [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://libres.curtin.edu.au/>>.
- [5] *FINELIB Annual Report 2012* [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.nationallibrary.fi/libraries/finelib/imapctandevaluation/annualreport/Files/liitetiedosto2/Report_eng_summary2012.pdf>.
- [6] *Guidelines for the Purchase of Licenses funded by DFG* [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.dfg.de/formulare/12_181/12_181_en.pdf>.
- [7] Hannesdóttir S.K., *10th Anniversary of the Nationwide Access to Electronic Information in Iceland*, *InfoTrend* [online], 2008, 63, 19–21 [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.sfis.nu/sites/default/files/dokument/infotrend/2008/10thAnniversary108.pdf>>.
- [8] *International Coalition of Library Consortia (ICOLC)* [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://icolc.net/>>.
- [9] Johnson S., Evensen O.G., Gelfand J., Lammers G., Sipe L., Zilper N., *Kształowanie kolekcji e-zasobów. Wytyczne dla bibliotek*, Tłum. R. Dziubecka, M. Dziubecki, M. Filas, D. Paleczna, Z. Wiorogórska, *International Federation of Library Associations and Institutions*, [online], 2012, [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://static.bibliosfera.net/pdf/electronic-resource-guide-pl.pdf>>.
- [10] Kouznetsov A., Litvinova N., Razumova I., *National Electronic Information Consortium as the Leader of Cooperative Acquisition of E-resources in Russia*, [w:] *77th IFLA General Conference and Assembly*, 13–18 August 2011, San Juan, Puerto Rico [online], 2011, [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://conference.ifla.org/past/ifla77/113-kouznetsov-en.pdf>>.
- [11] *LIBLICENSE* [online]. Center for Research Libraries [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://liblicense.crl.edu/>>.
- [12] Lindley J.A., *The Turkish National Site License (TRNSL)*, *Serials: The Journal for the Serials Community*, 2003, 16 (2), 187–190 [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://uksg.metapress.com/content/0x278a0mlu7hf69n/fulltext.pdf>>.

¹⁸Zespół StatEL<<http://kangur.uek.krakow.pl/biblioteka/konferencja/StatEl.php>>.

- [13] Maciejewska Ł., Moskwa K., *Konsorcja czasopism elektronicznych w środowisku akademickim*, Biuletyn EBIB 3/2007 (84) [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2007/84/a.php?maciejewska_moskwa>.
- [14] Maciejewska Ł., Szarski H., Urbańczyk B., *Dostęp do czasopism elektronicznych w krajach Unii Europejskiej*, [w:] *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej*, Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 23–25 czerwca 2004, materiały konferencyjne, Łódź 2004, 101–112 [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_teksty/maciejewska.pdf>.
- [15] Moskwa K., *Wirtualna Biblioteka Nauki – wsparcie dostępu do światowej literatury naukowej* (preprint), E-LIS, [online] 2012, [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://eprints.rclis.org/18154/>>.
- [16] *National open access and preservation policies in Europe. Analysis of a questionnaire to the European Research Area Committee*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011 [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/open-access-report-2011_en.pdf>.
- [17] Pennanen J., Salminen L., *Managing E-Resources in Consortium Environment* [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.nationallibrary.fi/libraries/nelli/presentations/Files/liitetiedosto2/Igelu-Brno_Halti.ppt>.
- [18] Piotrowicz G., *Konsorcja bibliotek uczelnianych – wczoraj, dziś, jutro*. Biuletyn EBIB 7/2002 (36) [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/piotrowicz.php>>.
- [19] Schmidt B., *National Licenses and Open Access in Germany* [online]. COAR Case Studies, 2012 [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.coar-repositories.org/files/COAR_Licensing_Case_Study_Germany_May2012.pdf>.
- [20] Stępnia J., *Polityka gromadzenia zbiorów elektronicznych – od samofinansowania do licencji krajowych*, [w:] *Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece?*, IV Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 15–17 czerwca 2010, materiały konferencyjne, Łódź 2010, 71–83 [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://cybra.lodz.pl/publication/3859>>.
- [21] Vajou M., *Licences nationales: retour d'expérience et comparaisons internationales*. Bulletin des Bibliothèques de France, 2011, 56 (3), 18–21 [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2011-03-0018-004>>.
- [22] Zhu Q., *Resource Sharing in Academic Libraries in China. An Introduction to CALIS*, Germany, 10.2012 [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.hbz-nrw.de/dokumententagungen/calis/calis_introduction_20121011.pdf>.
- [23] Zhu X., *The National Site Licensing of Electronic Resources: An Institutional Perspective*. Journal of Library and Information Studies, 2011, 9 (1), 51–76 [online], [dostęp 18.08.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://jlis.lis.ntu.edu.tw/article/v9-1-3.pdf>>.

ZAŁĄCZNIK 1

Wykaz nazw i adresów internetowych analizowanych projektów współpracy w zakresie wspólnego gromadzenia licencjonowanych zasobów elektronicznych

Australia	Konsorcjum CEIRC (CAUL Electronic Information Resources Consortium) < http://www.caul.edu.au/caul-programs/ceirc >
Austria	KEMÖ (Kooperation E-Medien Österreich) < https://www.konsortien.at/ >

Brazylia	Portal de Periódicos < http://www.periodicos.capes.gov.br >
Chiny	CALIS (China Academic Library & Information System) < http://www.calis.edu.cn/ >
Dania	Denmark's Electronic Research Library (DEFF) < http://www.deff.dk > DEFF Licences < http://www.deff.dk/english/licenses/ >
Finlandia	Konsorcjum FinELib < http://www.nationallibrary.fi/libraries/finelib/ >
Grecja	HEAL-Link (Hellenic Academic Libraries Link) < http://www.heal-link.gr/journals/en/ >
Holandia	SURF < http://www.surf.nl/ >
Irlandia	IReL (Irish Research eLibrary) < http://www.irelibrary.ie/ >
Islandia	Iceland Consortium (IC) < http://hvar.is/index.php?page=information-page >
Kanada	Canadian Research Knowledge Network (CRKN) < http://www.crkn.ca/ >
Litwa	LMBA (Lietuvos Mokslinių Bibliotekų Asociacijos) < http://www.lmba.lt >
Niemcy	Digital Information (Alliance Initiative) < http://www.allianzinitiative.de/ > Nationallizenzen < http://www.nationallizenzen.de/ >
Norwegia	CRISStin (Current Research Information System) < http://www.cristin.no/ >
Nowa Zelandia	Electronic Purchasing in Collaboration (EPIC) < http://epic.org.nz/ >
Portugalia	Biblioteca do Conhecimento Online (b-on) < http://www.b-on.pt/ >
Republika Południowej Afryki	South African National Library and Information Consortium (SANLIC) < http://www.sanlic.org.za/ >
Rosja	Konsorcjum NEICON < http://www.neicon.ru/ >
Szwajcaria	Konsortium der Schweizer Hochschulbibliotheken (KSH) < http://lib.consortium.ch >
Szwecja	Konsorcjum BIBSAM < http://www.kb.se/bibliotek/centrala-avtal/BIBSAM-Consortium/ >
Turcja	ANKOS (Anatolian University Libraries Consortium) < http://www.ankos.gen.tr/ > TÜBITAK EKUAL < http://ekual.ulakbim.gov.tr/eng/ >
Wielka Brytania	JISC Collections < http://www.jisc-collections.ac.uk/ > NESLI2 (National Electronic Site Licensing Initiative) < http://www.jisc-collections.ac.uk/nesli2/ >

MANAGEMENT OF LICENSED ELECTRONIC RESOURCES
ON A NATIONAL SCALE. FOREIGN EXAMPLES

Examples of centralized management of licensed electronic resources have been described being in use for research and education in 22 countries. The subject of analyses were: responsible authorities, forms of organization, financing, licensing agreements, and terms and conditions of using the resources. Management tools such as database recording the titles of resources have also been analysed.

Dominika Paleczna

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Uniwersytet Warszawski
e-mail: dominika@bibliosfera.net

KSZTAŁTOWANIE KOLEKCJI e-ZASOBÓW. STANDARDY I DOBRE PRAKTYKI

Zwrócono uwagę na rekomendacje przydatne bibliotekarzom do kształtowania kolekcji zbiorów elektronicznych, na co warto zwrócić uwagę podczas podejmowania decyzji o zakupie, negocjowania i renegegowania umów z dostawcami oraz rezygnacji z subskrypcji treści. Wskazówki zostały sformułowane na podstawie ogólnodostępnych dokumentów i wyselekcjonowane na podstawie obserwacji trudności dotyczących polskie biblioteki. Jednym ze źródeł są wytyczne IFLA *Kształtowanie kolekcji e-zasobów*, które w kwietniu 2013 roku ukazały się w tłumaczeniu na język polski. Porady dotyczą różnych zagadnień związanych z gromadzeniem zbiorów elektronicznych: od oceny merytorycznej zasobów, przez ocenę ich popularności wśród użytkowników, aż po kwestie techniczne.

WSTĘP

Kształtowanie kolekcji e-zasobów jest dziś integralną częścią gromadzenia zbiorów w bibliotekach akademickich. Wobec ogromu zasobów elektronicznych dostępnych na rynku oraz bogactwa oferty (różni dostawcy oferujący te same lub podobne treści) konieczne jest opracowanie polityki gromadzenia zbiorów elektronicznych.

SKĄD CZERPAĆ INFORMACJE?

Choć wśród źródeł informacji na ten temat przeważa literatura obcojęzyczna, również w języku polskim można znaleźć wartościowe materiały. Przykładem są artykuły z materiałów pokonferencyjnych [4, 8] czy teksty z Biuletynu EBIB [1]. Nie wszystkie informacje zawarte w nich są aktualne, ale mimo to ciągle przydatne.

Wśród wartościowych dokumentów warto zwrócić uwagę na udostępniane przez niektóre biblioteki dokumenty określające politykę gromadzenia zbiorów elektronicznych [2], [3]. Pozwala to dokonać porównania i zorientować się, jak do kształtowania e-kolekcji podchodzą bibliotekarze z innych krajów, aby następnie ocenić je w kon-

tekście polskich bibliotek i ich środowiska i ewentualnie zaadaptować niektóre rozwiązania.

Temat podjęła również IFLA (International Federation of Library Associations). Sekcja IFLA ds. Gromadzenia i Kształtowania Zbiorów stworzyła dokument, który ma na celu kształtowanie świadomości *o kluczowych zagadnieniach, jakie każda biblioteka będzie musiała rozważyć, rozwijając swoje e-portfolio* [6, s. 2]. Dokument w postaci wytycznych nie narzuca określonego postępowania, jednak podpowiada, na co należy zwracać uwagę oraz czego można oczekiwać od dostawców i wydawców treści. Dokument może posłużyć do stworzenia listy zagadnień, jakie trzeba rozważyć, gdy negocjuje się podpisanie lub przedłużenie umowy na dostarczenie e-zasobów.

Dokument, kierowany do międzynarodowego środowiska bibliotekarskiego, przetłumaczono na kilka języków: arabski, bułgarski, francuski, hiszpański, polski (zob. [6]) i rosyjski. Anglojęzyczny oryginał został udostępniony na standardowej licencji „wszelkie prawa zastrzeżone”, jednak IFLA wyraża zgodę na publikowanie tłumaczeń swoich dokumentów na licencjach Creative Commons. Z możliwości tej skorzystano w przypadku dwóch tłumaczeń – na język polski (licencja CC BY-SA) i arabski (licencja CC BY). Polskie tłumaczenie, udostępnione w kwietniu 2013 roku [7], powstało wskutek inicjatywy i starań kilku osób. Są to: Radosława Dziubecka (Aleph Polska Sp. z o.o.), Maciej Dziubecki (Aleph Polska Sp. z o.o.), Matylda Filas (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie), Dominika Paleczna (Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, bibliosfera.net, Aleph Polska Sp. z o.o.), Ewa Rozkosz (Dolnośląska Szkoła Wyższa) oraz Zuza Wiorogórska (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie).

REKOMENDACJE I DOBRE PRAKTYKI

Niektóre z rekomendacji mogą dotyczyć spraw oczywistych, jednak o nich również warto wspomnieć, gdyż stanowią często podstawowe kryteria doboru e-zasobów. W przypadku oceny kolekcji ze względu na treść bibliotekarze powinni również zwracać uwagę na kwestie dostępu i wymagania techniczne, funkcjonalność i użyteczność, a także zasady dostawy treści oraz treść licencji, na jakiej kolekcja jest udostępniana. Opisane kryteria w dużej mierze opierają się na wytycznych IFLA, jednak uzupełniono je na podstawie obserwacji poczynionych na gruncie polskim.

TREŚĆ

Pierwszym aspektem, na jaki bibliotekarze powinni zwrócić uwagę, podejmując decyzję o rozpoczęciu lub przedłużeniu subskrypcji, jest zawartość merytoryczna zasobu. Oferowana baza powinna zawierać zasoby zgodne z profilem biblioteki. Problematyczne bywają więc różnorodne pod względem tematycznym kolekcje, które

zawierają zarówno zasoby interesujące użytkowników tej konkretnej biblioteki, jak i wiele tekstów poświęconych innym zagadnieniom. Może okazać się, że bardziej korzystny będzie wybór bazy zawierającej mniej dokumentów, ale sprofilowanych, niż bazy ogólnej, zawierającej treści z wielu dziedzin wiedzy. Może to pomóc ograniczyć szum informacyjny występujący w wynikach wyszukiwania.

Istotnym aspektem jest nie tylko zakres tematyczny kolekcji, lecz także jej merytoryczna zawartość, np. czy dokumenty oferują informacje o tezach i badaniach, które nie są obecne w innych dokumentach posiadanych lub subskrybowanych przez bibliotekę. Należy zwrócić uwagę również na aktualność treści, co jest szczególnie ważne w dziedzinie nauk przyrodniczych i technicznych. Pod tym względem niekorzystne jest dla biblioteki oferowanie czasopism z kilkumiesięcznym lub dłuższym embargiem. Oznacza to, że użytkownicy tej biblioteki nie będą mieli dostępu do najbardziej dla nich interesujących, bo najnowszych treści.

W przypadku akademickich i innych naukowych bibliotek warto sprawdzenia jest, czy książki i czasopisma znajdujące się w bazie zostały poddane recenzji (lub jaka część z nich). Stanowi to potwierdzenie jakości treści, szczególnie istotne, kiedy użytkownikami biblioteki są pracownicy naukowcy i dydaktyczni lub doktoranci i studenci.

WYMAGANIA TECHNICZNE

Podczas podejmowania decyzji o zakupie bazy konieczna jest wiedza, w jaki sposób użytkownicy mogą skorzystać z baz zdalnie, spoza biblioteki lub uczelni. Dla użytkowników ogromną wartość ma możliwość korzystania z baz elektronicznych w każdej chwili, bez względu na to, czy biblioteka jest aktualnie czynna oraz w jakiej części świata czytelnik się znajduje – bez konieczności odwiedzania biblioteki. Żeby to nastąpiło, musi jednak zostać określony sposób, w jaki użytkownicy mogą łączyć się z bazami, aby zostali zidentyfikowani jako użytkownicy biblioteki. Jest to konieczne w przypadku płatnych subskrybowanych baz, ponieważ korzystanie z nich musi być zgodne z zasadami określonymi w umowie licencyjnej.

Użytkownicy mogą być uwierzytelniani przez serwer proxy lub za pomocą dodatkowego oprogramowania, takiego jak HAN czy Shibboleth. Oba rozwiązania mają zalety, ale biblioteka powinna korzystać tylko z jednego dla wszystkich udostępnianych baz. Dlatego konieczne jest zwrócenie uwagi, czy nowe bazy są dostępne w taki sposób, w jaki udostępniane są inne kolekcje.

Innym problemem są przeglądarki internetowe. Warto sprawdzić w statystykach, z jakich przeglądarek korzystają użytkownicy biblioteki. Ponieważ treści mogą różnie się wyświetlać w różnych przeglądarkach, ważne jest, aby kupowane przez bibliotekę zasoby były poprawnie wyświetlane w tych używanych przez czytelników.

Nie mniej istotna jest dostępność formatów. Konieczne jest, aby na komputerach w bibliotece można było otworzyć pliki znajdujące się w bazach. Jednak ważne jest

też, aby pliki te były dostępne dla użytkowników z użyciem sprzętu, z jakiego korzystają – prywatnych komputerów czy urządzeń mobilnych. Najlepiej, aby były to formaty popularne, do otworzenia których nie jest konieczne posiadanie dodatkowego oprogramowania, lub oprogramowanie, jakie niemal każdy posiada. Obsługa subskrybowanych przez bibliotekę baz powinna być dostępna również ze sprzętów mobilnych – smartfonów i tabletów. Wyjściem może tu być dostępność tekstów w uniwersalnym formacie HTML lub też udostępnienie plików dedykowanych na takie urządzenia (np. EPUB). Na smartfonie lub tablecie można co prawda otworzyć pliki PDF, jednak jest to rozwiązanie mało przyjazne dla użytkowników.

W przypadku urządzeń mobilnych należy być ostrożnym co do interpretacji statystyk ich wykorzystania. Małe wskaźniki wykorzystania technologii mobilnych mogą być skutkiem niedostosowania do nich strony biblioteki, jej katalogu oraz udostępnianych baz. Warto też wziąć pod uwagę, że popularność i wykorzystanie urządzeń mobilnych będzie prawdopodobnie się zwiększać, więc należy rozważyć dostępność treści na smartfonach i tabletach.

FUNKCJONALNOŚĆ I UŻYTECZNOŚĆ

Nie bez znaczenia w procesie decyzyjnym powinien być interfejs, w którym użytkownicy będą przeszukiwać i przeglądać bazę, zwłaszcza w przypadku bibliotek, które nie mają systemu discovery, więc użytkownicy będą przeważnie zmuszeni korzystać z serwisu udostępnianego przez wydawcę lub dostawcę. Jest to także ważny aspekt w przypadku serwisów udostępniających specyficzne zasoby, np. bazy chemiczne.

Interfejs powinien być prosty, przyjazny i intuicyjny. Użytkownicy mają do dyspozycji kilka, kilkanaście lub jeszcze więcej interfejsów wyszukiwawczych, z których przeszukują bazy udostępniane przez bibliotekę. Szczególnie ważna jest więc możliwość skorzystania z interfejsu bez uczenia się korzystania z systemu. Okno wyszukiwania powinno być dostępne na każdej podstronie (także tej z wynikami wyszukiwania). Pozwala to przyspieszyć proces poszukiwania. Aby wyniki wyszukiwania były przejrzyste, powinna być ustawiona domyślnie opcja sortowania według relewancji, a link do pełnego tekstu dokumentu musi znajdować się w widocznym miejscu.

Popularność programów do zarządzania bibliografią sprawiła, że przydatną funkcją jest eksport metadanych. Dlatego warto sprawdzić, czy bazy, do których kupujemy dostęp, umożliwiają to naszym użytkownikom. Jeżeli instytucja będąca organizatorem biblioteki lub sama biblioteka udostępnia swoim pracownikom i studentom licencję na któryś z menedżerów bibliografii, warto sprawdzić, czy w poszczególnych bazach możliwy jest eksport danych w formacie czytelny dla tego programu do zarządzania bibliografią. Jeżeli biblioteka ma system discovery, trzeba wziąć się pod uwagę, czy bazy, których subskrypcję się rozważa, są zindeksowane i mogą być przeszukiwane w systemie, który udostępnia biblioteka.

DOSTAWA

Zapisami w umowie, które warto gruntownie przeanalizować, są fragmenty dotyczące warunków świadczenia usług, czyli dostawy treści. Zanim zostanie zakupiony dostęp do danej bazy, bibliotekarze powinni móc ją przetestować (otrzymać dostęp do wersji demonstracyjnej) lub ewentualnie zobaczyć prezentację. Prezentacja ta jednak nie powinna składać się ze slajdów, ale pokazywać bazę i jej obsługę na żywo. W sytuacji, kiedy nie jest możliwe udzielenie dostępu demonstracyjnego, poza obejrzeniem prezentacji warto skonsultować się z bibliotekarzami, którzy proces decyzyjny mają już za sobą. Można też odwiedzić bibliotekę, w której dane treści są udostępniane przez dostawcę, od którego chcemy zamówić subskrypcję. Jeżeli licencja pozwoli skorzystać z nich na miejscu, będzie można przetestować bazę własnoręcznie.

Warto zapytać dostawcę o szkolenia. Niektóre firmy oferują szkolenia dla bibliotekarzy, ale także bezpłatne webinaria dla czytelników. Jest to wyjątkowo cenne, kiedy dotyczy baz skomplikowanych w obsłudze, np. baz cytowań lub specjalistycznych baz chemicznych. Przykładowo webinarium z obsługi baz cytowań i obliczania indeksu Hirsha mogą być przydatne dla pracowników naukowych będących użytkownikami biblioteki akademickiej.

Niezależnie od dostępności szkoleń warto mieć do dyspozycji dokumentację systemów, za pomocą których treści są prezentowane. W umowie można sprecyzować zakres wsparcia firmy (np. liczbę godzin roboczych, które mogą poświęcić bibliotece lub problemy, z którymi można się zgłaszać do dostawcy usługi). Nawet jeżeli firma ma w Polsce przedstawicieli handlowych, może zdarzyć się, że dokumentacja i wsparcie będą oferowane jedynie w języku angielskim. Choć niekoniecznie będzie to przeszkodą dla bibliotekarzy, warto spytać o to przed podpisaniem umowy. Dużą zaletą byłaby możliwość dostosowania wyglądu serwisów do identyfikacji wizualnej biblioteki. Dzięki temu użytkownik nie miałby wrażenia wędrowania pomiędzy różnymi, niespójnymi interfejsami.

Biblioteki, które nie dysponują systemami discovery, mogą być zainteresowane udostępnieniem metadanych zasobów elektronicznych w swoich OPAC-ach. Dzięki temu użytkownicy, przeszukując katalog, będą mogli odnaleźć nie tylko informację o dokumentach tradycyjnych, ale także odnośniki do e-zasobów. W związku z tym bibliotekarze mogą oczekiwać od dostawcy przekazania metadanych w formie, który będą mogli zaimportować do systemu bibliotecznego. Konieczne jednak będzie wcześniejsze uzgodnienie tego z dostawcą oraz zawarcie takiej informacji w umowie.

W kwestii dostępnych raportów statystycznych warto zapytać dostawcę, czy udostępnia statystyki zgodnie ze standardem COUNTER i protokołem SUSHI. Ustandaryzowane zestawienia dla różnych baz pozwalają porównać ich wykorzystanie w miarodajny i obiektywny sposób. Dla biblioteki korzystna jest sytuacja, kiedy w umowie z wydawcą lub dostawcą znajduje się informacja o minimalnym czasie dostępności usługi (np. 98% czasu). W przypadku każdej bazy danych mogą zdarzyć się chwilowe kłopoty z dostępem, jednak istotne jest, aby nie przytrafiały się one zbyt często i nie trwały zbyt długo.

Warto pamiętać, że dla użytkowników istotną zaletą e-zasobów jest ich dostępność przez całą dobę, nawet kiedy budynek biblioteki jest zamknięty, także w nocy. W związku z tym nie istnieje czas przerwy w dostawie usługi, potencjalnie kłopotliwy dla użytkowników. Jeżeli treści są często i/lub długo niedostępne i sytuacja się powtarza, może to stanowić podstawę do zerwania umowy. Musi ona jednak zawierać odpowiednie zapisy. Chodzi nie tylko o deklarację dostępu na odpowiednim poziomie, ale także o zapis dotyczący konsekwencji wynikających z niewywiązania się z umowy. Kontrakt powinien zawierać informację o możliwości zerwania umowy.

Obszernym zagadnieniem, któremu warto poświęcić uwagę, jest model sprzedaży dostępu do treści. Wydawcy i dostawcy treści zazwyczaj oferują bibliotekom duże pakiety treści, nie zaś dostęp do konkretnych tytułów. Warto sprawdzić dokładnie, co w takich pakietach się zawiera. Należy zastanowić się, które z oferowanych tytułów są rzeczywiście interesujące dla użytkowników, na których bibliotece naprawdę zależy. Kupowanie dostępu do poszczególnych czasopism, nie zaś całych paczek, jest relatywnie drogie, warto jednak rozpatrzyć tę propozycję, ponieważ oferowanie dostępu do treści mało wartościowych powoduje jedynie szum informacyjny wśród wyników wyszukiwania.

Dodatkowo w pakietach często znajdują się zasoby dostępne w Open Access, za dostęp do których nie jest konieczne wnoszenie opłat licencyjnych. Pojawienie się takich zasobów wśród płatnych baz umożliwia korzystne zaprezentowanie ceny w przeliczeniu na jeden tytuł czasopisma. Analizując koszty, warto nie tylko pominąć zasoby, które i tak możemy udostępniać użytkownikom za darmo, ale także te, których nie kupilibyśmy, gdyby decyzja była podejmowana na poziomie tytułu czasopisma. Efekt może być różny – prawdopodobnie wiele pakietów będzie opłacało się zakupić nawet w takim modelu. Jednak dokładna analiza pozwoli bibliotekarzom ocenić, czy rzeczywiście warto wydawać określoną sumę na bogaty zasób, jeżeli w rzeczywistości użytkownicy potrzebują z niego zaledwie kilku lub kilkunastu tytułów.

Atrakcyjny może się okazać model Patron Driven Acquisition (gromadzenie oparte na decyzjach użytkownika) w połączeniu z systemem płatności *pay-per-use*. Rekordy dzieł dostępnych w tym modelu będą wyszukiwane np. w systemie *discovery*, jednak biblioteka zapłaci jedynie za rzeczywiste wykorzystania e-booków czy artykułów. Model ten ma wady i zalety, a od sytuacji biblioteki zależy, czy będzie dla niej korzystny. Z jednej strony opłaty są odprowadzone za rzeczywiste wykorzystanie treści, a oferta może być szersza, niż gdyby wykupiono dostęp do wszystkiego, z czego potencjalnie mogą skorzystać czytelnicy. Poważną wadę stanowi jednak trudność w oszacowaniu budżetu potrzebnego do pokrycia kosztów takiej usługi.

LICENCJA

Ponieważ bibliotekarze powinni bronić praw swoich użytkowników, należy zwrócić uwagę na zapisy z tym związane. W związku z tym skrajnie niekorzystna jest sy-

tuacja, kiedy czytelnicy nie mają prawa pobierać pojedynczych kopii dokumentów na dyski swoich komputerów lub kopiować fragmentów tekstu, np. w celu zacytowania. Prawo do takich zachowań zapewnia zasada dozwolonego użytku osobistego [9]. Uniemożliwienie skorzystania z tego prawa sprawia, że platforma może zostać oceniona jako niespełniająca warunków użyteczności.

Zapisy licencyjne powinny zawierać informacje o konsekwencjach wynikających ze złamania warunków umowy, czyli np. jeżeli czytelnicy zaczną pobierać w sposób zautomatyzowany całe kolekcje dokumentów, co nie wchodzi w zakres dozwolonego użytku. Z punktu widzenia społeczności akademickiej najbardziej korzystne byłoby wynegocjowanie postanowienia o karze jedynie dla użytkowników odpowiadających za naruszenia umowy licencyjnej, nie zaś stosowanie odpowiedzialności zbiorowej, w wyniku której wszyscy użytkownicy danej biblioteki tracą możliwość skorzystania z danej bazy.

Innym istotnym tematem jest ochrona prywatności naszych użytkowników. Dostawcy baz mają możliwość zbierania dokładnych danych związanych z zachowaniami informacyjnymi. Ważne jednak, aby dane te były anonimowe i firma nie gromadziła informacji w powiązaniu z informacją o użytkowniku, którego dane zachowanie dotyczy.

WNIOSKI

Wytyczne IFLA czy inne dokumenty dotyczące polityki gromadzenia e-zasobów są przydatne nie tylko podczas podejmowania decyzji o zakupie nowej kolekcji. Warto do nich zaglądać także przy okazji przedłużania umów. Poza kryteriami opisanymi w artykule dodatkowym argumentem przemawiającym za lub przeciw przedłużeniu subskrypcji są dane statystyczne dotyczące wykorzystania zbiorów elektronicznych. Warto jednak zauważyć, że dane statystyczne mogą nie do końca wiernie odzwierciedlać zainteresowanie użytkowników. Odchylenie wyników może być spowodowane np. niekorzystnym dla danej bazy algorytmem relewancji stosowanego systemu discovery.

Przemyśleniom sprzyja fakt, że przy każdym przedłużeniu umowy biblioteka powinna wyrazić chęć kontynuowania współpracy *explicite* – umowy nie powinny być przedłużane automatycznie. Gdy dostęp do zasobów zakupuje konsorcjum, każda biblioteka będąca jego członkiem przy okazji przedłużania umowy powinna wypowiedzieć się na temat chęci lub odmowy kontynuowania umowy licencyjnej umożliwiającej dostęp do danej bazy.

Kształtowanie kolekcji zbiorów elektronicznych w sposób głęboko przemyślany i konsekwentny jest niezwykle ważne, ponieważ można przypuszczać, że są to zasoby, które będą coraz powszechniej wykorzystywane przez użytkowników polskich bibliotek akademickich.

LITERATURA

- [1] Dudziak D., Wojtasik U.A., *Czy łatwo kupić zagraniczną książkę elektroniczną?* Biuletyn EBIB, 3/2007 [online], [dostęp 15.06. 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2007/84/a.php?dudziak_wojtasik>.
- [2] *e-Resources Collection Development Policy*, Columbia College Chicago Library [online], [dostęp 15.06. 2013]. Dostępny w Internecie <<http://www.lib.colum.edu/about/ecollectiondevelopment.php>>.
- [3] *Electronic Resources Collection Development Policy*. The University of Hong Kong Libraries, [online], [dostęp 15.06.2013]. Dostępny w Internecie <<http://lib.hku.hk/cd/policies/erp.html>>.
- [4] Jankowska M.A., *Biblioteki akademickie – trendy dotyczące zasobów elektronicznych* (s. 166–171). Konf. Informacja dla nauki a świat zasobów cyfrowych, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej. Poznań 2008 [online], [dostęp 15.06.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.library.put.poznan.pl/konf_idn/art/4_3.pdf>.
- [5] Johnson S., Evensen O.G., Gelfand J., Lammers G., Sipe L., Zipler N., *Key Issues for e-Resource Collection Development. A Guide for Libraries* [online], [dostęp 15.06.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/files/assets/acquisition-collection-development/publications/IFLA_ELECTRONIC_RESOURCE_GUIDE_DRAFT%20FOR%20COMMENT.pdf> .
- [6] Johnson S., Evensen O.G., Gelfand J., Lammers G., Sipe L., Zipler N. *Kształtowanie kolekcji e-zasobów. Wytyczne dla bibliotek* [online], [dostęp 15.06.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://static.bibliosfera.net/pdf/electronic-resource-guide-pl.pdf>>.
- [7] Paleczna D., *Zadbajmy o swoje zasoby elektroniczne (wytyczne IFLA dla bibliotek)*, bibliosfera.net, 2013 [online], [dostęp 15.06.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://dominika.bibliosfera.net/2013/04/zadbajmy-o-swoje-zasoby-elektroni-czne-wytyczne-ifla-dla-bibliotek/>>.
- [8] Potocka A., *E-książki w bibliotece akademickiej: dostęp i promowanie w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej*, [w:] *Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych*, Wrocław, 4–6.07.2007, Studio Wydawniczo-Poligraficzne Tart. Wrocław 2008 [online], [dostęp 15.06.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://apin2.bg.pwr.wroc.pl/WSBP/materialy/Referaty%20II/2%20Alicja%20Potocka.pdf>>.
- [9] Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst ujednolicony: Dz.U. z 2006 Nr 90 poz. 631).

DEVELOPMENT OF e-RESOURCE COLLECTION.
RECOMMENDATIONS AND GOOD PRACTICE

Recommendations useful to define library e-resources acquisition policy have been presented. Decisions, negotiating and renegotiating contracts with vendors and resigning from contract renewal are the subject of the analysis. Recommendations are based on public documents and chosen based on observation of problems solved in Polish libraries. One of the sources recommendations from the guide published by IFLA *Key Issues for e-Resource Collection Development: A Guide for Libraries* released in Polish in April 2013. Various areas related to the collection of electronic resource development: the technical assessment of resources, assessing their popularity among users or technical issues have been discussed.

Joanna Kulicka
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie,
e-mail: kulickaj@uw.edu.pl

DOŚWIADCZENIA I POSTULATY BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE PODCZAS ZAKUPU DOSTĘPU DO IBUK-a

IBUK to pierwsza i największa w Polsce czytelnia online podręczników akademickich i książek polskich wydawców. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (BUW) prowadzi zakup dostępu do tej kolekcji od 2009 roku. Początkowo przyjęto zasadę kupowania wybranych dziedzin wraz z subskrypcją. W miarę rozwoju bazy i dodawania coraz większej liczby książek niebędących podręcznikami oraz ze względu na rosnące koszty subskrypcje w niektórych dziedzinach zostały zmniejszone. Wprowadzając ograniczenia, uwzględniono, że BUW zapewnia dostęp do bogatej kolekcji książek w tradycyjnej formie dzięki otrzymywaniu zgodnie z prawem egzemplarzy obowiązkowych książek wydawanych w Polsce, jak również ciągłym zakupom. Książki z IBUK-a są atrakcyjnym i wygodnym uzupełnieniem oferty BUW. Wraz z rozwojem IBUK-a stały się jednak zauważalne pewne niedogodności dotychczasowego modelu sprzedaży. Proponowane zmiany można podzielić na dwie kategorie. Pierwsza to sposób wyboru publikacji przez bibliotekę i możliwość uzupełniania kolekcji w trakcie trwania umowy (np. wybór tytułów czy kolekcji, subskrypcja wszystkich tytułów czy tylko wybranych?). Druga kategoria postulatów dotyczyła strony finansowej (m.in. porównania z bazami zagranicznymi, ceny publikacji kupowanych po raz kolejny itp.).

W ostatnich latach rynek publikacji elektronicznych rozwija się bardzo intensywnie. Większość bibliotek akademickich oferuje dostęp do wielu baz, m.in. e-książek i e-czasopism. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie może pochwalić się jedną z największych kolekcji licencjonowanych naukowych zasobów elektronicznych w Polsce. Zasadniczą część kolekcji stanowią publikacje zagraniczne, ale dokłada się starań, by dostarczyć czytelnikom także e-książki wydawców polskich. Na rynku krajowych książek elektronicznych pojawiła się możliwość zakupu poszczególnych tytułów od wydawców lub skorzystanie z usług agregatora, jakim jest PWN z platformą IBUK.

IBUK jest pierwszą i największą na polskim rynku komercyjną czytelnią internetową publikacji w języku polskim. Oferuje podręczniki akademickie, publikacje naukowe, książki popularnonaukowe, poradniki, przewodniki, a w ostatnich latach rów-

niez czasopisma¹. W 2007 roku uruchomiono tzw. IBUK indywidualny, w którym każdy może utworzyć własne konto i wykupić dostęp do wybranej publikacji na dobę, tydzień, miesiąc lub semestr, wydrukować ustaloną liczbę stron tekstu, płacąc SMS-em, kartą lub przelewem. W 2008 roku uruchomiono korporacyjną wersję IBUK-a dla odbiorców instytucjonalnych: bibliotek akademickich, publicznych, instytutów naukowych. Testowa wersja IBUK-a korporacyjnego została udostępniona na Uniwersytecie Warszawskim od 26 listopada 2008 roku. Po obiecujących wynikach testów zdecydowano o zakupie bazy. W przypadku IBUK-a wszelkie formalności związane z zakupem są realizowane przez Bibliotekę Uniwersytecką. Pozostałe biblioteki współtworzące system biblioteczo-informacyjny UW, czyli biblioteki wydziałowe, biorą udział w popularyzacji i szkoleniu użytkowników z korzystania z tej czytelni.

Pierwszą umowę zakupu IBUK-a zawarto tak, aby czytelnia była dostępna od 1 marca 2009 roku do końca zimowej sesji egzaminacyjnej bez jakichkolwiek przerw w dostępie do publikacji. Uchroniło to czytelników przed nieprzyjemnymi niespodziankami, ponieważ co prawda sporadycznie, ale zdarzało się, że książki były wycofywane z oferty IBUK-a i w kolejnej umowie nie można było tych tytułów zamówić. W pierwszym roku, zawierając umowę, zamówiono całe kolekcje wraz z subskrypcją z nauk ekonomicznych, nauk społecznych, nauk humanistycznych i informatyki. W dziedzinie nauk matematyczno-przyrodniczych zamówiono subskrypcję z nauk o ziemi, biologii, chemii, fizyki i matematyki. Z techniki zamierzano zamówić subskrypcje tylko dla elektroniki, ale okazało się to niemożliwe, gdyż elektronika stanowiła trzeci poziom rozgąłżenia tzw. „drzewa kategorii” (nauki matematyczno-przyrodnicze → technika → elektronika), a subskrypcja zgodnie z umową była możliwa dla pierwszego i drugiego poziomu – tak był skonstruowany mechanizm automatycznego dodawania tytułów. Kierując się profilem gromadzenia BUW, ograniczono publikacje z dziedziny medycyny. W tej kategorii zakupiono tylko publikacje bardziej przekrojowe, które mogą być wykorzystywane przez studentów i pracowników biologii, chemii, psychologii i fizyki.

W kolejnych latach wraz z powiększającą się ofertą i rosnącymi kosztami zaczęto dokonywać coraz większych ograniczeń w doborze kolekcji. Ze względów finansowych podjęto decyzję o wyłączeniu z zakupu publikacji z dziedziny prawa. Wyjątek stanowi historia prawa. Dokonując takiego wyboru, brano pod uwagę, że początkową kolekcję książek prawniczych oferowanych w IBUK-u stanowiły publikacje wydawnictwa Wolters Kluwer. Większość tych publikacji BUW kupuje w tradycyjnej formie i poza samymi tekstami ustaw wszelkie opracowania lub komentarze znajdują się w zbiorach w trzech egzemplarzach. W tym wypadku wysoka cena i duża liczba egzemplarzy w zbiorach głównych wpłynęły na podjęcie takiej decyzji.

¹Zob. Radoszewska A., *Czytelnia internetowa Ibuk.pl – propozycja dla współczesnego czytelnika*, [w:] *E-learning w bibliotekach*, Materiały ogólnopolskiej konferencji „E-learning wyzwaniem dla bibliotek”, E. Rux (red.), Częstochowa, 11–12.10.2011, Agencja Sukurs, Warszawa 2012, 59–66.

Zgodnie z zasadami subskrypcji oferowanej przez IBUK-a biblioteka musi się zgodzić na przyłączenie wszystkich książek z zamawianej kategorii lub podkategorii. Nie ma możliwości dokonywania selekcji książek oferowanych w ramach subskrypcji. Model zakupu wybranych dziedzin razem z tak zdefiniowaną subskrypcją jest dla BUW niesatysfakcjonujący. Dokładniejszą selekcję można przeprowadzać tylko w trakcie zawierania kolejnej umowy, rezygnując z najmniej popularnych tytułów. Problemy pojawiły się, kiedy do oferty IBUK-a włączono publikacje czasopiśmiennicze lub niektóre serie, które w BUW są akcesjonowane przez Oddział Wydawnictw Ciągłych. Przyczyną trudności są oddzielne fundusze na zakup książek i czasopism, nawet gdy są to publikacje w formie elektronicznej. Możliwe, że jest to problem tylko Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

Z powodu konieczności wyodrębniania z oferty publikacji zwartych za zgodą obsługi IBUK-a selekcjonowano pod tym kątem wszystkie nowości, które miały być podłączone w ramach subskrypcji. Listę publikacji przygotowanych do dodania BUW otrzymywał z jednodniowym wyprzedzeniem i odsyłał wykaz tych, których nie należało podłączyć. Przy okazji wydzielania z oferty IBUK-a serii będących wydawnictwami ciągłymi pojawiły się uwagi dotyczące ujednoczenia i uszczegółowienia opisu bibliograficznego oferowanych publikacji. Brak informacji o seriach w opisie dostarczonym przez IBUK-a w ramach zapowiedzi utrudniał selekcję. Wszystkie tytuły trzeba było sprawdzać w katalogach bibliotecznych, a co do niektórych nowości konsultować się z wydawcami.

W pierwszych latach zakupu IBUK-a liczba zamawianych publikacji stanowiła około 60–70% pełnej oferty IBUKA, np.:

- 2009 rok – 580 z 920 – 63%,
- 2010 rok – 869 z 1179 – 73%,
- 2011 rok – 1338 z 1966 – 68%,
- 2012 rok – 1912 z 2874 – 66%.

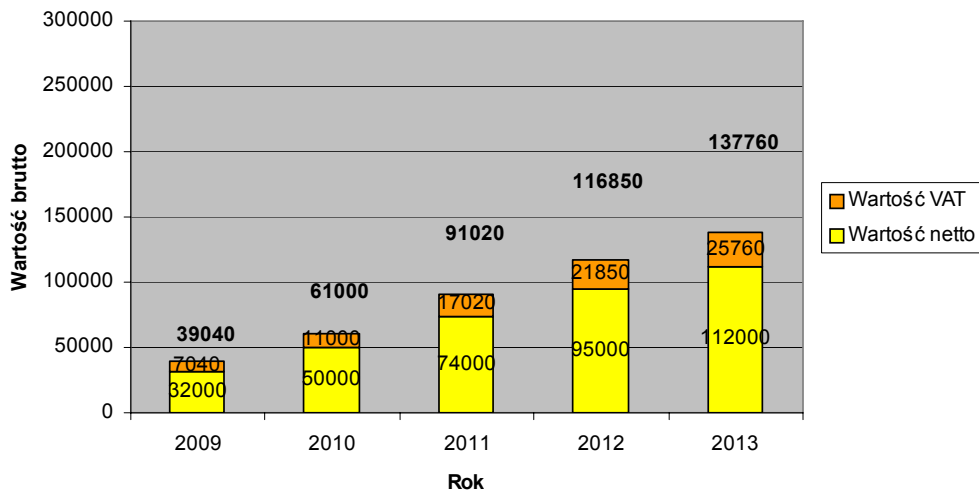
W ostatnim roku wybrano tylko 2402 tytuły, co stanowiło ok. 45% pełnej oferty liczącej 5286 pozycji.

Zmniejszenie udziału procentowego zamawianych publikacji z całej oferty IBUK-a wynika nie tylko z rozszerzającego się zakresu oferty i pojawiania się publikacji niezgodnych z profilem gromadzenia BUW, ale przede wszystkim jest związane z aspektem finansowym. IBUK na Uniwersytecie Warszawskim jest finansowany z funduszu badań statutowych i kwota około 130 000 PLN stanowi maksimum, jakie Biblioteka może przeznaczyć na bazę polskich książek. Mimo wielu ograniczeń w wyborze publikacji w następujących po sobie latach wydatki na IBUK-a pomiędzy pierwszą umową a ostatnią wzrosły 3,5 razy (il. 1).

Wartość kolejnych umów jest następująca:

- 1. umowa – ok. 32 000 PLN netto, czyli 39 000 PLN brutto (VAT 22%),
- 2. umowa ok. 50 000 PLN netto, czyli 61 000 PLN brutto (VAT 22%),
- 3. umowa ok. 74 000 PLN netto = 91 020 PLN brutto (VAT 23%),

- 4. umowa ok. 95 000 PLN netto = 116 850 PLN brutto (VAT 23%),
- 5. umowa ok. 112 000 PLN netto = 137 760 PLN brutto (VAT 23%).

II. 1. Wydatki BUW na IBUK-a w latach 2009–2013

W budżecie BUW zwiększenie wydatków na IBUK-a wiązałyby się ze zmniejszeniem funduszy na zakup książek w formie tradycyjnej. W takim wypadku należałoby rozważyć, czy bardziej opłaca się pozyskanie książki na własność w formie papierowej, czy też usługa dostępu na określony czas. Niepewność, jaka łączy się z wykupieniem dostępu do formy elektronicznej bez gwarancji, że w kolejnych latach dana publikacja nadal będzie w ofercie, może przeważać w niektórych przypadkach na korzyść formy papierowej.

IBUK jako baza podlega stałemu rozwojowi, więc zmieniają się także i udoskonalają oferowane narzędzia techniczne. Bardzo ważnym aspektem wykorzystania możliwości, jakie daje elektroniczna forma książki, jest oprogramowanie, dzięki któremu można daną publikację przeglądać, zaznaczać ważne fragmenty, robić notatki itp.

BUW zdecydował się na podpisanie pierwszej umowy z IBUK-iem dopiero wówczas, gdy uruchomiono oprogramowanie iPaper, umożliwiające wejście do udostępnionych książek przez przeglądarkę internetową bez potrzeby instalacji specjalnego czytnika. Wcześniej, gdy konieczne było pobranie ze strony <http://korpo.Ibuk.pl/> darmowego czytnika Itelix iLibrary Reader, uznano, że spowoduje to zbyt wiele komplikacji w obsłudze czytelników i instalowaniu oprogramowania na każdym komputerze.

W 2013 roku został uruchomiony nowy czytnik IBUK libra. Jest on atrakcyjniejszy w formie i bardziej funkcjonalny od dotychczasowych. Umożliwia robienie własnych notatek, dodawanie zakładki, wyszukiwanie w książkach słów i fraz, tagowanie i zakreślanie kolorami poszczególnych fragmentów publikacji. Są to możliwości, na

które BUW czekała. Nadal jednak możliwość wydrukowania określonego fragmentu jest możliwa tylko po uiszczeniu dodatkowej opłaty.

Czytelnicy zgłosili, że konieczność logowania się na osobiste konto IBUK-a nawet wtedy, gdy chce się tylko przeczytać wybraną publikację, jest dodatkową komplikacją. Wcześniej następuje już autoryzacja według numeru IP. Zrozumiała jest konieczność logowania się w razie korzystania z dodatkowych funkcji, ale do samego czytania nie wydaje się ona niezbędna. Tym bardziej, że inne bazy wykorzystywane na UW nie stawiają takiego wymogu.

Kolejną niedogodnością jest konieczność korzystania z przeglądarek internetowych Google Chrome, Mozilla Firefox lub Safari. Nowy czytnik jest kompatybilny tylko z najwyższą wersją przeglądarki Internet Explorer 10, nie współpracuje z przeglądarką Explorer 8. W BUW-ie jako przeglądarkę korporacyjną wybrano Explorera, ale jego najwyższą wersją współpracującą z systemem operacyjnym Windows XP, który znajduje się w powszechnym użyciu w BUW-ie, jest Explorer 8. Wiele aplikacji utworzono konkretnie na tę przeglądarkę. Wprowadzenie przez IBUK-a nowego czytnika spowodowało konieczność instalowania dodatkowej przeglądarki na komputerach dla czytelników i pracowników Biblioteki.

Problemem technicznym, jaki wydaje się najpilniejszy do rozwiązania, jest stworzenie możliwości wyszukiwania i przeszukiwania przez multiwyszukiwarki publikacji oferowanych przez IBUK-a. Miałoby to niewątpliwy wpływ na większe wykorzystanie bazy. Ważnym czynnikiem przy podejmowaniu decyzji o przedłużeniu licencji i kolejnych zakupach jest stopień wykorzystania zasobów z bazy. Informacje o książkach kupowanych w ramach IBUK-a nie są umieszczane w katalogu głównym. W BUW-ie podjęto decyzję, że do katalogu są wprowadzane tylko publikacje będące własnością Biblioteki². W przypadku IBUK-a, gdy jest kupowany tylko dostęp do wybranych publikacji na czas trwania umowy, nie umieszcza się linków w katalogu. Aby skorzystać z IBUK-a, trzeba wejść do zakładki z e-książkami i wybrać tę bazę. Nie jest to skomplikowane, ale w związku z pojawianiem się coraz większej liczby baz sprawdzanie każdej z poszukiwanych pozycji w kilku katalogach znacznie wydłuża czas poszukiwań. Aby oszczędzić czas i ułatwić czytelnikom poszukiwania, BUW zakupił multiwyszukiwarkę EBSCO Discovery Service. Spowodowało to wzrost wykorzystania zasobów elektronicznych oferowanych na UW. Niestety nie dotyczy to IBUK-a, gdyż ani katalog, ani publikacje IBUK-a nie są przeszukiwane przez tę wyszukiwarkę. Z rozmów prowadzonych zarówno z EBSCO jak i z IBUK-iem wynika, że niedługo ma się to zmienić. Jest to o tyle ważne, że zdajemy sobie sprawę, że współczesny czytelnik dąży do jak najprostszego i najszybszego wyszukiwania da-

²W trakcie powstawania artykułu okazało się, że trwają prace związane ze zmianą polityki katalogowania publikacji elektronicznych na UW. W najbliższym czasie również zasoby IBUK-a mogą być widoczne w katalogu.

nych. Dobrze by było, gdyby w najbliższym czasie przynajmniej dane bibliograficzne oraz spisy treści publikacji IBUK-a były przeszukiwane przez EDS³.

Przy okazji warto nadmienić, że mimo wielu szkoleń, materiałów informacyjnych rozłożonych w bibliotekach UW oraz informacji na stronie internetowej, nadal są wśród użytkowników osoby, które nie zdają sobie sprawy z możliwości korzystania z IBUK-a.

POSTULATY FINANSOWE

Współpraca BUW z IBUK-iem nie polega tylko i wyłącznie na korzystaniu z proponowanej oferty. Zebrane doświadczenia stały się podstawą do dyskusji. W jej trakcie wysunięto liczne postulaty, najważniejsze z nich dotyczą kwestii finansowych. Wiadomo, że obecnie IBUK jest jedyną platformą oferującą polskie książki elektroniczne różnych wydawców. Dlatego, aby dokonać finansowej oceny oferty IBUK-a, musiano porównać go z platformą zagraniczną dostępną w BUW-ie.

Skonfrontowano IBUK z wirtualną biblioteką Ebrary, szczególnie z kolekcją Academic Complete analogicznie do IBUK-a oferującą dostęp na okres jednego roku. Koszt dostępu do jednej książki w tej czytelni wynosi 1 PLN brutto (płacimy ok. 85 000 PLN brutto za dostęp do 85 000 książek). Czytelnicy mają prawo do kopiowania lub drukowania nie więcej niż 40 stron z przeglądanej publikacji w trakcie jednej sesji czytelniczej bez żadnych dodatkowych opłat.

W przypadku IBUK-a uśredniony koszt dostępu do jednej publikacji wynosi w różnych latach od 50 do 55 PLN⁴. Dla porównania średnia cena książki tradycyjnej zakupionej dla BUW w roku 2012 wynosiła dla publikacji krajowej ok. 45 PLN, a dla zagranicznej ok. 243 PLN. Oznacza to, że cena tradycyjnej publikacji zagranicznej jest średnio 5,4 razy wyższa niż krajowej. W przypadku dostępu do czytelni e-książek porównanie jest niekorzystne dla IBUK-a, gdyż koszt rocznego dostępu do publikacji polskiej jest około 50 razy wyższy niż dostęp w Ebrary.

Mimo że przedstawiciele IBUK-a starają się być elastyczni, rabat lub wzrost rabatu o 1% wprawdzie wobec pełnej opłaty stanowi dość dużą sumę, nie wpływa znacząco na konieczną do zapłaty kwotę. Zdajemy sobie sprawę, że ustalenia zapisane w umowach z wydawcami determinują taki model finansowy, ale dla Biblioteki tak obliczane opłaty spowodują w kolejnych latach coraz większe ograniczenia w doborze kolekcji IBUK-a.

³EBSCO Discovery Service.

⁴Jest to średnia obliczona na podstawie podziału kosztu dostępu wybranych na początku umowy w danym roku podzielonego przez liczbę publikacji; w obliczeniu nie uwzględniono kosztów subskrypcji ze względu na różny czas dostępu do publikacji dodawanych w trakcie umowy.

Cena pięciokrotnego dostępu do konkretnej publikacji na okres roku w IBUK-u jest średnio o 48% wyższa od kosztów, jakie ponosi BUW przy zakupie papierowego egzemplarza tego samego tytułu. Na taką różnicę składa się to, że zwykle kupowane są książki z 25–30% rabatem od ceny detalicznej, a do ostatecznej ceny publikacji w IBUK-u należy doliczyć 23% VAT⁵. Światowa tendencja jest taka, że ceny książek elektronicznych z roku na rok się obniżają. Mimo że jest to proces powolny, wydawcy dążą do tego, aby cena publikacji elektronicznej była niższa niż formy papierowej. W polskich realiach na razie trudno dostrzec tę tendencję. Również w IBUK-u poszczególni wydawcy mogą ustalić niższą cenę, ale jak dotychczas zdecydowali się na to bardzo nieliczni.

Wielu wydawców, nie tylko polskich, niechętnie udostępnia publikacje w wersji elektronicznej, obawiając się o swoje dochody⁶. Szczególnie dotyczy to wydawców podręczników, którzy zainwestowali w elektroniczne materiały towarzyszące publikacjom papierowym i niepokoją się, czy ta inwestycja się opłaci, jeśli cała publikacja będzie dostępna online. Udostępnienie takiej publikacji w formie elektronicznej stwarza w świadomości wydawców szczególne obawy o zwrot poniesionych kosztów. Wydawcy obawiają się też potencjalnie większych możliwości piractwa w przypadku formy elektronicznej⁷.

BUW liczy na to, że zostały już pokonane pierwsze obawy wydawców przed udostępnianiem publikacji w wersji elektronicznej i ceny zaczną się obniżać. Należy pamiętać, że udostępnienie wersji elektronicznej nie musi wiązać się ze spadkiem sprzedaży wersji w formie kodeksu. Ze względu na przywiązanie niektórych użytkowników do formy papierowej książki część czytelników po zapoznaniu się z treścią publikacji w IBUK-u nabywa własny tradycyjny egzemplarz. Szczególnie starsi czytelnicy nie lubią czytać całej publikacji z ekranu. Zaglądają do e-książek tylko po to, aby móc szybko skorzystać z tekstu (wyszukiwanie itp.). Czasami dostęp online jest skuteczną formą reklamy. Niezaprzeczalna jest pionierska rola IBUK-a na polskim rynku, jednak fakt, że nie ma on w tej chwili konkurencji, negatywnie odbija się na finansowym aspekcie oferty.

Bardzo wysoki VAT na publikacje elektroniczne jest kolejną, istotną przeszkodą w rozwoju e-czytelnictwa. Być może, jak przekonują wydawcy z innych krajów Europy, potrzeba skoordynowanych nacisków rządów poszczególnych państw na Unię Europejską, aby zmienić tę sytuację. Można zadać retoryczne pytanie: Czy pełna

⁵Przy cenie detalicznej tradycyjnej książki 42 PLN (40 PLN + 5%VAT) BUW z reguły płaci 31,50 PLN (rabat 25%). Podczas zakupu tej publikacji w IBUK-u musimy zapłacić 51,67 PLN (42% + 23%VAT).

⁶Zob. m.in. *Promoting the Uptake of e-Books in Higher and Further Education*, Gold Leaf, 2003. Dostępne w Internecie: <http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/PromotingeBooksReportB.pdf> oraz Vasileiou M., Hartley R., Rowley J., *Choosing e-books: a perspective from academic libraries*, Online Information Review, 2012, 36 (1), 21–39.

⁷Hawkins D.T., *Electronic Books: Reports of their death have been exaggerated* [online], 2002, 26 (4), 42.

stawka VAT na czytelnie internetowe nie może być obniżona do poziomu VAT na tradycyjne książki?⁸

POSTULATY DOTYCZĄCE KSZTAŁTOWANIA KOLEKCJI

BUW aktywnie kształtuje kolekcję IBUK-a pod względem potrzeb czytelników oraz na miarę możliwości finansowych Biblioteki. Zauważono wiele możliwości poprawienia sposobu doboru publikacji podczas zawierania umowy i poszerzenia oferty już w trakcie trwania umowy. Przy zakupie IBUK-a istnieje możliwość wyboru poszczególnych tytułów z dostępem na rok lub opcja zakupu wyboru tytułów lub całej dziedziny razem z subskrypcją.

Kolekcje są podzielone na kategorie i podkategorie. Wraz z powiększaniem się oferty, w miarę pozyskiwania kolejnych wydawców, tzw. „drzewo kategorii” zmienia się i jest rozbudowywane. Obecnie stosowany podział dziedziny publikacji oferowanych w IBUK-u wymusza przy zawieraniu kolejnej umowy dokładne sprawdzanie w katalogach wszystkich oferowanych publikacji. W tym roku musiano np. dokonać selekcji oferty i z 5286 publikacji wybrano 2402.

BUW chętnie zrezygnowałby z konieczności tak czasochłonnego i dokładnego selekcjonowania oferty IBUK-a. Jednak przy obowiązującym sposobie obliczania opłaty, która jest sumą cen poszczególnych książek, jest do tego zmuszony. Gdyby wprowadzono zryczałtowaną opłatę za dziedzinę pod warunkiem, że taka opłata byłaby dużo niższa od sumy cen poszczególnych publikacji, chętnie zamawiano by całe dziedziny. Oszczędziłoby to pracy zarówno bibliotekarzom, jak i pracownikom obsługi IBUK-a.

Przyporządkowania publikacji do poszczególnych kategorii nie kontroluje i nie weryfikuje stały zespół specjalistów, ale dokonują tego wydawcy. Nie jest to podział jednolity i obiektywny. Być może przyjęcie ujednoczonego sposobu określania tematyki, opartego na języku haseł przedmiotowych stosowanym np. przez NUKAT⁹ czy Bibliotekę Narodową, pobieranego z tych katalogów, uprościłoby selekcję. Nawet przy obecnym podziale na kategorie i podkategorie bardzo pożytecznym byłoby wprowadzenie podziału w obrębie podkategorii na podręczniki akademickie, publikacje naukowe, popularnonaukowe, teksty źródłowe itp.

Najwygodniejszą formą subskrypcji byłaby przedpłata określonej kwoty w trakcie zawierania umowy, a następnie wybieranie i samodzielne zaznaczanie przez bibliotekę na stronie internetowej publikacji, które mają być dołączone do kolekcji. Takie rozwiązanie uchroniłoby biblioteki przed kupowaniem publikacji mniej potrzebnych, a pracownikom IBUK-a uprościłoby proces podłączania nowych książek.

⁸Mussinelli C., *Digital Publishing in Europe: a Focus on France, Germany, Italy and Spain*, Publishing Research Quarterly, 2010, 26 (3), 168–175.

⁹Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT, <www.nukat.edu.pl>.

Mimo że BUW dąży do jak najściślejszej współpracy z bibliotekami wydziałowymi i pracownikami naukowymi, licząc na otrzymywanie zgłoszeń lektur polecanych w danym roku akademickim, nie udaje się otrzymać takich danych z odpowiednim wyprzedzeniem ze wszystkich wydziałów. Wynika stąd potrzeba dużej elastyczności w zamawianiu IBUK-a, aby reagować na bieżąco na większe zapotrzebowanie społeczności akademickiej na konkretne tytuły. W razie pojawienia się bardzo oczekiwanych nowości ustalenie nowych zasad subskrypcji umożliwiłoby zamówienie wielokrotnego dostępu już w pierwszym roku ich dostępności bez oczekiwania na zawarcie nowej umowy.

Elastyczna forma subskrypcji wydaje się dla BUW najlepszym rozwiązaniem również ze względów formalno-prawnych. Radcy prawni UW sprzeciwili się zawieraniu aneksów do umów, a kilkakrotne zawieranie umów na kolejne tytuły w ciągu roku jest zbyt pracochłonne i czasochłonne. Najlepiej byłoby, aby w momencie zawierania umowy określono górną granicę wydatków i w ciągu roku samodzielnie dobierano kolejne publikacje (niekoniecznie z nowości) do kolekcji. Dałoby to również możliwość podwojenia lub potrójnienia dostępu do konkretnego tytułu, gdy zostanie on polecony jako lektura i jednoczesny pięciokrotny dostęp okaże się niewystarczający. Dotychczasowe określanie dostępu wielokrotnego w momencie zawierania umowy na podstawie danych ze statystyk z poprzedniego okresu rozliczeniowego nie zawsze się sprawdzało, gdyż często dany tytuł nie był już tak intensywnie wykorzystywany w kolejnych latach.

INNE POSTULATY

Podczas omawiania doświadczeń i postulatów BUW związanych z zakupem IBUK-a nie sposób pominąć możliwości oceny wykorzystania bazy. Oszacowanie opłacalności zakupu tego typu czytelnicy jest możliwe tylko po przeanalizowaniu i porównaniu statystyk wykorzystania poszczególnych publikacji oraz całych dziedzin. Statystyki wykorzystania IBUK-a są dość szczegółowe. Pokazują m.in. liczbę otwarc danej publikacji, przeczytanych stron, całkowity czas czytania, datę dodania tytułu do kolekcji, liczbę nieudanych otwarć poszczególnych tytułów i liczbę zgłoszeń na zakup kolejnych książek (il. 2). Statystyki można uzyskać po zalogowaniu się na stronie internetowej www.ibuk.info.pl. Można uzyskać statystyki za dowolny okres, samodzielnie wybierając daty zestawienia. Aby dokonać nietypowych porównań, uszeregować dane według własnych potrzeb, można statystyki wygenerować w formacie Excela. Teoretycznie wszystkie dane otrzymane z tych wykazów są wystarczające do podejmowania dalszych decyzji o ewentualnym zakupie publikacji na kolejny rok. Zastrzeżenie, jakie można zgłosić, dotyczy czasu potrzebnego do ściągnięcia statystyki, a później przeniesienia do Excela, zwłaszcza jeżeli dotyczy to dłuższego okresu. Sprawdzano, czy jest to wina sprzętu i oprogramowania używanego w BUW-ie, ale podczas testów przeprowadzonych w różnych środowiskach problem się powtarzał.

Innym postulatem dotyczącym statystyk jest możliwość dostarczania ich w standardzie COUNTER (Counting Online Usage of Networked Electronic Resources)¹⁰. Jest to standard, w którym otrzymujemy statystyki do większości baz udostępnianych na UW. Wobec dążenia do ujednolicania statystyk w celu zapewnienia bibliotece spójnych, porównywalnych i wiarygodnych danych na temat wykorzystania subskrybowanych zasobów sieciowych i możliwości prowadzenia na ich podstawie analiz, zestawień itp. byłoby zasadne otrzymywanie statystyk IBUK-a w tym standardzie, zwłaszcza gdy różne wzorce statystyk zostały zastąpione jednym standardem dla e-czasopism, e-książek i baz danych.

IBUK ID	Tytuł	ISBN	Liczba otwarć	Liczba pobranych stron	Czas czytania	Kategoria	Podkategoria	Data udostępnienia
8	Podstawy ekonomii	978-83-01-15293-2	61	514	08:27:21	Nauki ekonomiczne	Teoria ekonomii	2012-03-02
13	Administracja publiczna	978-83-01-14995-6	52	396	06:55:49	Prawo	Prawo administracyjne	2012-03-02
15	Badania marketingowe	83-01-14256-1	50	565	09:13:37	Nauki ekonomiczne	Marketing, reklama	2012-03-02
19	Powieść angielska XX wieku	83-01-14247-2	4	31	00:20:28	Nauki humanistyczne	Filologie obce	2012-03-02
21	Wykłady z polskiej fleksji	83-01-13796-7	24	325	05:26:00	Nauki humanistyczne	Filologia polska	2012-03-02
24	Bankowość europejska	83-01-14527-7	59	527	13:07:07	Nauki ekonomiczne	Finanse i bankowość	2012-03-02
25	Średniowiecze	978-83-01-14430-2	6	47	02:09:08	Nauki humanistyczne	Filologia polska	2012-03-02
27	Metody organizacji i zarządzania. Kształtowanie relacji organizacyjnych	978-83-01-15461-5	30	195	07:11:04	Nauki ekonomiczne	Zarządzanie, organizacja, strategie	2012-03-02
30	Teoretyczne i praktyczne aspekty zarządzania finansami przedsiębiorstwa	83-01-14290-1	54	335	08:43:57	Nauki ekonomiczne	Finanse i bankowość	2012-03-02
32	Podstawy bankowości z zadaniami	83-01-14345-2	47	463	10:10:37	Nauki ekonomiczne	Finanse i bankowość	2012-03-02
33	Finanse publiczne	978-83-01-15737-6	109	1135	34:08:06	Nauki ekonomiczne	Finanse i bankowość	2012-03-02

II. 2. Przykładowy fragment statystyki wykorzystania IBUK-a – ranking książek

Na zakończenie trzeba podkreślić, że największym problemem, a jednocześnie postulatem dotyczącym IBUK-a są warunki finansowe. Gdyby nie wysoka cena całej kolekcji, trudności związane z doбором książek i zarządzaniem subskrypcją nie miałyby tak dużego znaczenia. Brak ulg przy zakupie tego samego tytułu kolejny raz, brak preferencyjnego obliczania cen przy wyborze całych kolekcji to główne zarzuty ze strony BUW wobec tej pierwszej polskiej czytelnicy e-książek.

Jeżeli model finansowy IBUK-a nie ulegnie zmianie, to w przyszłości Biblioteka może ograniczyć się do kupowania dostępu do kilkuset lub kilku tysięcy podstawowych podręczników. Podręczniki w formie elektronicznej, jak wykazują różne ankiety, są publikacjami najczęściej poszukiwanymi przez społeczność akademicką¹¹. Jeżeli tak się stanie, to misja rozwijania e-czytelni polskich książek dla przyjemności, czyli przyzwyczajania użytkowników do korzystania nie tylko z lektur obowiązkowych w formie elektronicznej, może być dla BUW-u niemożliwa do zrealizowania.

¹⁰ Zob. <<http://www.projectcounter.org/>>.

¹¹Zob. Vasileiou M., Hartley R., Rowley J., *Choosing e-books: a perspective from academic libraries*, Online Information Review, 2012, 36 (1), 21–39.

Od 2009 roku BUW zbiera doświadczenia i próbuje wypracować najlepszy model współpracy. Wraz z rozwojem czytelnicy IBUK oferuje różne nowe rozwiązania, niektóre propozycje były zgłaszane w imieniu Biblioteki w związku z wymogami organizacyjnymi. BUW powoli wypracowuje takie koncepcje, które okażą się najwygodniejsze dla obu stron. Niektóre propozycje na razie nie mogą zostać zrealizowane ze względu na sztywne zapisy w umowach między wydawcami a IBUK-iem, ale istnieje szansa, że wspólne doświadczenia okażą się pomocne w kształtowaniu zasad współpracy w przyszłości.

LITERATURA

- Bishop C., Visser M., *E-Books? So What's the Big Deal?*, Young Adult Library Services, 2013, 11 (3), 4–8.
- Gołębiowski Ł., *E-książka/e-book: szerokopasmowa kultura*, Biblioteka Analiz, Warszawa 2009.
- Hawkins D.T., *Electronic Books: Reports of their death have been exaggerated* [online], 2002, 26 (4).
- Klukowski B., *E-booki w kraju i na świecie. Poradnik*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2012.
- Mussinelli C., *Digital Publishing in Europe: a Focus on France, Germany, Italy and Spain*, Publishing Research Quarterly, 2010, 26 (3), 168–175.
- Promoting the Uptake of E-Books in Higher and Further Education*, Gold Leaf, 2003 [online]. Dostępne w Internecie: <http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/PromotingeBooksReportB.pdf>.
- Radoszewska A., *Czytelnia internetowa Ibuk.pl – propozycja dla współczesnego czytelnika*, [w:] *E-learning w bibliotekach*, Materiały ogólnopolskiej konferencji „E-learning wyzwaniem dla bibliotek”, E. Rux (red.), Częstochowa, 11–12.10.2011, Agencja Sukurs, Warszawa 2012, 59–66.
- Vasileiou M., Hartley R., Rowley J., *Choosing e-books: a perspective from academic libraries*, Online Information Review, 2012, 36 (1), 21–39.
- Vasileiou M., Rowley J., Hartley R., *The e-book management framework: The management of e-books in academic libraries and its challenges*, Library and Information Science Research, 2012, 34 (4), 282–291.
- Vasileiou M., Rowley J., Hartley R., *Perspectives on the future of e-books in libraries in universities*, Journal of Librarianship and Information Science, 2012, 44 (4), 217–226.
- <www.projectcounter.org>.

EXPERIENCE AND DEMANDS OF THE UNIVERSITY OF WARSAW LIBRARY ON THE PURCHASE ACCESS OF IBUK

IBUK is the first and the biggest online library of academic textbooks and the books of Polish publishers. The University of Warsaw Library has purchased access to this collection since 2009. Initially, our policy was to purchase selected areas along with the subscription. Later, with the development of the database and adding more and more books other than textbooks, and due to increasing costs, the subscriptions has been reduced in some areas. We could afford it, because according to the law, University of Warsaw Library receives the Polish books as legal deposit, and up to now we do not limit the purchase of printed books. Books from IBUK are an attractive and convenient supplement to the offer of our Library. However, with the development of IBUK we noted some disadvantages of existing sales model. Therefore, we formulated our demands, which could be divided into two categories. The former is a selection of publications by the libraries and the ability to supplement the collection during the term of the contract (e.g. selection of titles and collections, subscription all titles or just some). The latter one concerns the financial demands (among others, too high prices in comparison with foreign databases, etc.).

Regina Rohleder

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej (obecnie CWINT PWR)
e-mail: regina.rohleder@pwr.edu.pl

Agnieszka Wójcik

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej (obecnie CWINT PWR)
e-mail: agnieszka.wojcik@pwr.edu.pl

KONSORCJUM DOLNOŚLĄSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ. PERSPEKTYWY, BEZPIECZNA ARCHIWIZACJA ZBIORÓW

Przedstawiono Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej (KDBC), w skład którego wchodzi 20 bibliotek instytucji z regionu Dolnego Śląska oraz Opola, jego funkcjonowanie, aktywność i zbiory. Podjęto próbę oceny, jak na działalność Konsorcjum wpłynie zmiana lokalizacji i przekształcenie struktury Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej (koordynatora KDBC) w Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowo-Technicznej. Podano przykłady współpracy z Federacją Bibliotek Cyfrowych – agregatorem metadanych rozproszonych zasobów polskich bibliotek cyfrowych, europejską multimedialną biblioteką cyfrową EUROPEANA oraz repozytorium prac naukowych DART – Europe E-theses Portal. Omówiono także problem archiwizacji zasobów Politechniki Wrocławskich znajdujących się w DBC w usłudze PLATON-U4, gwarantującą bezpieczeństwo zasobów cyfrowych.

Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa (DBC) wraz z ponad stu bibliotekami cyfrowymi w kraju tworzy rozproszony zasób cyfrowy, stwarzając możliwość sieciowego dostępu do wiedzy i dziedzictwa kultury. Pełne teksty zbiorów wraz z metadanymi składowane w hierarchicznej strukturze katalogów na lokalnych serwerach stanowią bogatą i wielodzielnicową bazę, liczącą ponad 1 300 000 dostępnych sieciowo publikacji. Federacja Bibliotek Cyfrowych (FBC), będąca agregatorem metadanych umożliwia przeszukiwanie tej rozproszonej bazy danych oraz pobieranie i gromadzenie opisów bibliograficznych. Dzięki temu zasoby cyfrowe są dostępne poprzez repozytoria cyfrowe i wyszukiwarki.

Rozwój technologii teleinformatycznych oraz wzrost zapotrzebowania na zdalny dostęp nie tylko do informacji o źródłach wiedzy, ale także do pełnych tekstów materiałów bibliotecznych za pośrednictwem Internetu doprowadziły do tworzenia biblio-

tek cyfrowych w Polsce. Istotny wpływ miał również wzrost liczby studentów, który był konsekwencją wyżu demograficznego z lat 1981–1983.

Biblioteka cyfrowa wykorzystując system informatyczny:

- gromadzi,
- kataloguje,
- udostępnia,
- zachowuje (zabezpiecza i archiwizuje) zbiory.

Od biblioteki tradycyjnej odróżniają ją:

- prawa dostępu – licencje, domena publiczna,
- sposoby udostępniania – online, offline,
- zasięg – od lokalnego do globalnego.

Udostępnianie zbiorów w dużym stopniu zależy od statusu prawnego danego dzieła. Publikacje zamieszczane w DBC w większości należą do domeny publicznej. W przypadku innych zbiorów niezbędne jest uzyskanie pisemnej zgody autora na zwielokrotnienie utworu techniką cyfrową oraz umieszczenie go w ogólnie dostępnych sieciach komputerowych.

Do tworzenia bibliotek cyfrowych w Polsce najczęściej jest wykorzystywany system dLibra, stanowiący kompleksowe oprogramowanie składające się z modułów redaktora (gromadzenie zbiorów cyfrowych i metadanych), administratora (zarządzanie bazą i prawami dostępu do zasobów) i czytelnika (strona internetowa do wyszukiwania, przeglądania i pobierania publikacji).

Na początku XXI wieku dobre praktyki zastępowały brak standardów przy tworzeniu dokumentów i bibliotek cyfrowych. Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej już od 2004 roku udostępnia cyfrowe wersje książek, początkowo na stronie internetowej biblioteki, następnie w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Wrocławskiej, która przekształciła się w Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową¹. Do Konsorcjum DBC należy obecnie 20 instytucji gromadzących zbiory cyfrowe w kolekcjach, których nazwy odpowiadają nazwom instytucji. Tak opisane kolekcje z jednej strony informują odwiedzających DBC o charakterze prezentowanych zbiorów, a z drugiej strony promują dorobek instytucji. Zasoby cyfrowe w DBC udostępniają uczelnie wyższe:

- Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu,
- Akademia Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu,
- Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu,
- Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna,
- Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze,
- Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa w Opolu,

¹Rohleder R., *Zbiory Politechniki Wrocławskiej w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej*, [w:] *Biblioteka Politechniki Wrocławskiej 1946–2006*, H. Szarski, J. Wojtczak (red.), Wrocław 2007, 132–133.

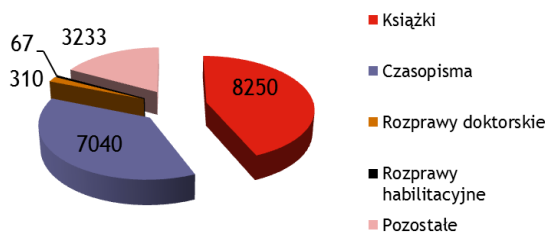
• Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna im. L. Solskiego w Krakowie, Filia we Wrocławiu,

- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu,
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Witelona w Legnicy,
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Głogowie,
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nysie,
- Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu,
- Politechnika Opolska,
- Politechnika Wrocławska – koordynator Konsorcjum,
- Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu,
- Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu,
- Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu,
- Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. generała Tadeusza Kościuszki

oraz:

- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu,
- Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

W DBC istnieje również kolekcja Środowisko Akademickie, w której zamieszczone są zbiory osób prywatnych oraz pracowników różnych uczelni w regionie, między innymi materiały konferencyjne Korporacji Bibliotekarzy Wrocławskich czy czasopismo Wiadomości Chemiczne Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

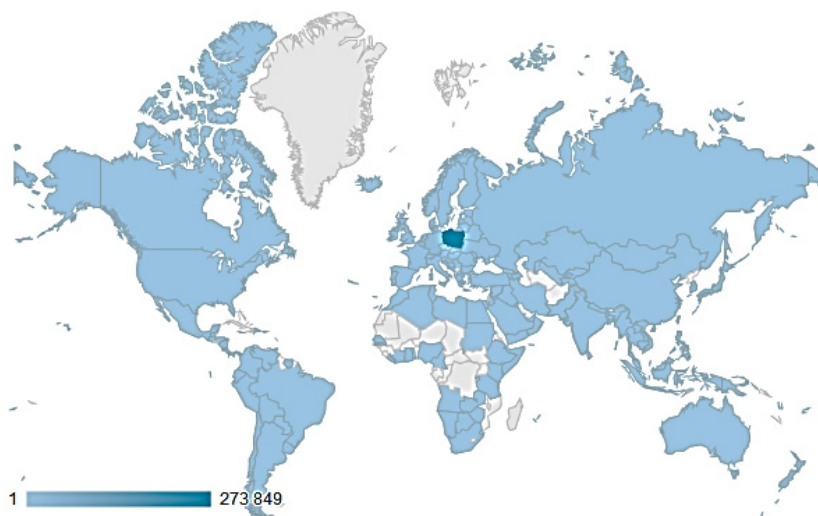
Il. 1. Typy zbiorów w DBC

Rolą koordynatora² Konsorcjum jest prowadzenie szkoleń w zakresie digitalizacji i zdalnego napełniania bazy DBC, dbałość o prawidłowe funkcjonowanie i rozwój biblioteki cyfrowej, w tym szczególnie o poprawność opisów metadanych. Podstawą prawidłowego działania biblioteki cyfrowej jest wielopłaszczyznowa współpraca w obrębie Konsorcjum z dostawcami systemów informatycznych – Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym (PCSS), usług i infrastruktury – Wrocławskim Centrum Sieciowo-Superkomputerowym (WCSS) oraz innymi bibliotekami cyfrowymi w kraju. Owocem tej współpracy jest obecność DBC na portalach Europeany,

²Rohleder R., *Działania logistyczne koordynatora Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej*, [w:] *Polskie Biblioteki Cyfrowe 2009*, C. Mazurek, M. Stroiński, J. Węglarz (red.), Poznań 2010, 83–90.

ViFaOst – Wirtualnej Biblioteki Europy Wschodniej, repozytorium rozpraw naukowych DART-Europe E-theses Portal, biblioteki cyfrowej Manuscriptorium (na zasadzie wzajemnego linkowania) i innych.

Najliczniej reprezentowane zbiory w DBC ma kolekcja Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, gdzie zgromadzono starodruki, rękopisy, zbiory lwowskie, łącznie ponad 7600 obiektów należących do dziedzictwa kultury. W kolekcji tej zaprezentowano między innymi cyfrową kopię jednego z najcenniejszych zabytków polskiej literatury – rękopis poematu „Pan Tadeusz” Adama Mickiewicza. Najbogatsze w regionie zbiory o charakterze naukowo-technicznym z dziedziny architektury, budownictwa, elektroenergetyki, ochrony środowiska, informatyki, zarządzania oraz nauk przyrodniczych i ścisłych oferuje kolekcja Politechniki Wrocławskiej, tematykę uzupełnia kolekcja Politechniki Opolskiej. Poszukiwane przez czytelników współczesne czasopisma medyczne są zgromadzone w kolekcji Uniwersytetu Medycznego. Inne współczesne publikacje o charakterze medycznym, promującym zdrowy tryb życia oferują kolekcje Akademii Wychowania Fizycznego i wyższych szkół zawodowych. Obszernie reprezentowane są kolekcje z zakresu nauk ekonomicznych – Uniwersytetu Ekonomicznego, nauk przyrodniczych i weterynaryjnych – Uniwersytetu Przyrodniczego, edukacji i oświaty – Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej oraz religii chrześcijańskiej – Papieskiego Wydziału Teologicznego. Pobieźna charakterystyka zasobu wskazuje na różnorodność kolekcji DBC zarówno pod względem prezentowanych dziedzin, jak i typów publikacji (il. 1) oraz czasu ich wydania – od zbiorów historycznych do współczesnych. O atrakcyjności zasobów DBC świadczy liczba użytkowników biblioteki cyfrowej. Ta licząca 20 tysięcy obiektów kolekcja odwiedzana była 12 milionów razy przez internautów z ponad 140 krajów świata (il. 2).

Il. 2. Odwiedziny użytkowników

Jednym z najważniejszych założeń dotyczących funkcjonowania biblioteki cyfrowej było powszechne otwarcie dostępu do pełnych tekstów. Poprawę jakości funkcjonowania biblioteki cyfrowej oraz powiększenie kolekcji może przynieść współpraca z laboratoriami badawczymi oraz z podmiotami współpracującymi w ramach inwestycji Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki, która powstaje na terenie kampusu Politechniki Wrocławskiej. Przewiduje się, że wynikiem tej współpracy będzie zwiększenie atrakcyjności kolekcji DBC i w konsekwencji lepsza wymiana informacji z firmami działającymi na rynku innowacyjnych rozwiązań technologicznych. W ramach tego projektu ma działać Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowo-Technicznej (DCINT), a w nim między innymi Pracownia Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej oraz Laboratorium Metod Digitalizacji i Multimediów (LMDiM). Pracownia DBC zostanie kompleksowo wyposażona w najnowszy sprzęt do digitalizacji starych druków, masowej digitalizacji zbiorów, automatycznego skanowania dokumentów wraz z oprogramowaniem umożliwiającym digitalizację, opracowanie plików, ich archiwizację i prezentację w sieciach komputerowych. Zbiory cyfrowe należące do domeny publicznej oraz zamieszczone w DBC za zgodą autorów będą udostępniane online wszystkim użytkownikom Internetu, natomiast pozostałe, zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych (art. 28), w dostępie offline na terenie biblioteki. Przewidziano także nowe obszary działalności w obrębie Pracowni, a mianowicie wykorzystanie fotografii 360 stopni i wideofilmowania do tworzenia wirtualnych wycieczek i innych materiałów multimedialnych, oparte na łączeniu obrazów, animacji, filmów, dźwięku itp. Zupełnie nowym wyzwaniem będzie zastosowanie skanera 3D do:

- przechwytywania tekstury i koloru skanowanych obiektów,
- wymiarowania,
- przekształcania chmur punktów w geometryczne modele 3D,
- tworzenia dokumentacji typu CAD na podstawie skanu 3D obiektów rzeczywistych (tzw. inżynieria odwrotna),
- prezentacji obiektów 3D do przeglądania i zamieszczenia w repozytoriach lub na stronach internetowych.

Wsparciem dla Pracowni DBC i innych działów DCINT będzie LMDiM, którego zadaniem będzie badanie oraz testowanie nowych narzędzi informatycznych niezbędnych do optymalnego funkcjonowania oraz zarządzania przepływem pracy, gromadzenie i analizowanie statystyk niezbędnych do wytyczania kierunków rozwoju Pracowni. W Laboratorium będzie prowadzona także działalność naukowo-badawcza oraz publikacyjna na rzecz systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej.

Do skutecznego zarządzania dużą pracownią digitalizacji niezbędny będzie odpowiedni *workflow*. PCSS jako twórca oprogramowania: dLibra, dMuseion, dArceo oraz dLab oferuje zestaw narzędzi w zakresie realizacji zadań związanych z digitalizacją, udostępnianiem i przechowywaniem treści cyfrowych. Wsparciem dla zarządzania

procesem digitalizacji jest system dLab. Cechuje go elastyczność oraz rozszerzalność ułatwiająca organizację prac związanych z digitalizacją, wspomaganie użytkowników w wykonywaniu przydzielonych czynności oraz monitorowanie przebiegu prac z wykorzystaniem systemu raportowania. dLab może się okazać szczególnie przydatny w procesie masowej digitalizacji, gdzie występują problemy związane z korektą skanów, sprawnym automatycznym OCR-em oraz zachodzi konieczność wdrożenia procedur zarządzających i monitorujących prawidłowy przebieg procesu tworzenia dokumentów cyfrowych. Z kolei system długoterminowego przechowywania dArceo umożliwia migrację i konwersję danych źródłowych, zapewniając dostępność zasobów cyfrowych bez względu na zmiany technologiczne zachodzące w infrastrukturze sprzętowej i oprogramowaniu. System dArceo jest kompatybilny z systemami dLibra i usługą powszechnej archiwizacji i backupu Platon U-4, tworząc zintegrowaną płaszczyznę gromadzenia, udostępniania i bezpiecznego składowania zasobów cyfrowych.

Wraz z dynamicznym rozwojem bibliotek cyfrowych w Polsce i związaną z tym masową digitalizacją zbiorów bibliotecznych coraz istotniejszym problemem staje się długoterminowa archiwizacja plików. Konieczne jest dobre zabezpieczenie publikacji cyfrowych, tak aby nie zostały one usunięte, zniszczone lub niemożliwe stało się ich odczytanie. Jednym z rozwiązań tego problemu proponowanym bibliotekom jest usługa archiwizacji dostępna w projekcie PLATON, realizowanym od 2008 roku przez konsorcjum PIONIER, które powstało w 2003 roku. W jego skład wchodzi 22 jednostki naukowe z całej Polski, w tym m.in. Wrocławskie Centrum Sieciowo-Superkomputerowe, będące międzyuczelnianą jednostką Politechniki Wrocławskiej. Celem konsorcjum jest budowa Ogólnopolskiej Sieci Optycznej do celów badawczych i rozwojowych³. Projekt Platforma Obsługi Nauki PLATON – Etap I. Kontener usług wspólnych zakłada uruchomienie pięciu usług wspierających badania naukowe w Polsce, opartych na sieci PIONIER, takich jak:

- Usługi wideokonferencji dające możliwość jednoczesnego połączenia zarówno między dwoma jednostkami, jak i pomiędzy wieloma lokacjami; możliwe będzie również nagrywanie przebiegu transmisji i późniejsze jej odtworzenie.
- Usługi eduroam dające pracownikom i studentom możliwość prostego dostępu do sieci bezprzewodowej poprzez urządzenia mobilne na terenie ponad 50 polskich instytucji.
- Usługi kampusowe umożliwiające korzystanie ze specjalistycznych programów (np. AutoCad czy Corel) przez sieć, bez konieczności instalowania ich na swoich komputerach. Wystarczy mieć system operacyjny Windows lub Linux oraz przeglądarkę internetową.

³ *PIONIER online* [online], [dostęp 08.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.pionier.net.pl/online/pl>>.

- Usługi powszechnej archiwizacji dające możliwość długoterminowego przechowywania danych oraz tworzenia kopii zapasowych.

- Usługi naukowej interaktywnej telewizji HD umożliwiające produkcję i dystrybucję materiałów audio-wideo w jakości High Definition. Gromadzone są one na stronie naukowej telewizji PlatonTV⁴.

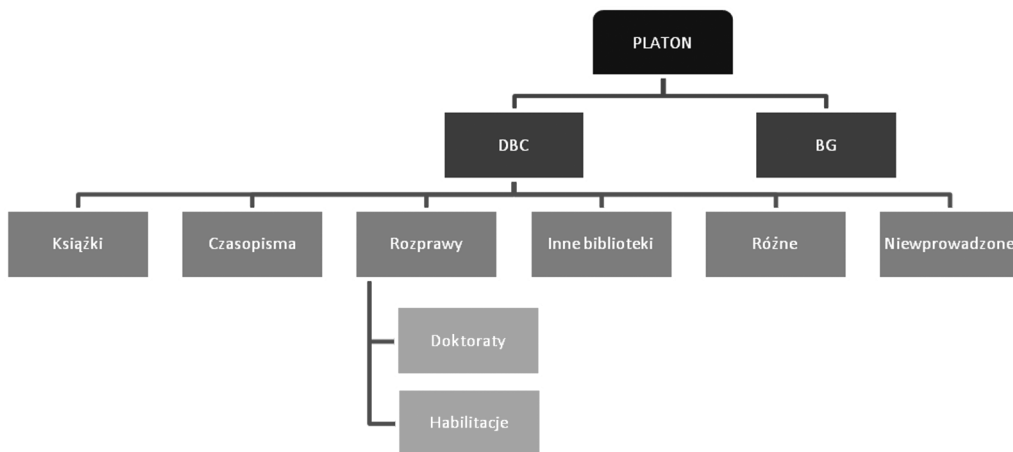
Usługa powszechnej archiwizacji, zwana również PLATON-U4, jest skierowana do jednostek prowadzących działalność naukową lub edukacyjną. Zapewnia przestrzeń w wirtualnym sieciowym systemie plików, tworzenie kopii zapasowych oraz swobodny dostęp do zgromadzonych danych przez 24 godziny na dobę. Pliki są przechowywane na taśmach LTO oraz macierzach dyskowych w dwóch lokalizacjach geograficznych w kraju. Replikacja danych, zapewniająca ich bezpieczeństwo, może być zarówno synchroniczna, jak i asynchroniczna. Dostęp do archiwizowanych danych odbywa się na podstawie certyfikatów cyfrowych. Każdy użytkownik musi mieć jeden z uznawanych przez PLATON certyfikatów – TERENA, Pionier PKI lub Polish Grid CA. Dzięki temu, że dostęp odbywa się za pomocą certyfikatów, nie ma potrzeby logowania się do zasobów za każdym razem. Pliki można dodawać za pomocą darmowych programów WinSCP lub Filezilla, istnieje także możliwość przeglądania zasobów przez przeglądarkę internetową oraz zamontowania ich jako dysk sieciowy⁵.

Przez prawie dziesięć lat istnienia kolekcja Politechniki Wrocławskiej w DBC została wzbogacona o ponad siedem tysięcy publikacji, digitalizowanych zarówno w pracowni Zespołu Biblioteki Cyfrowej, na zewnątrz (outsourcing), jak i materiałów *born-digital*. Przez lata pliki były przechowywane na płytach CD/DVD lub na dysku sieciowym, co stwarzało niebezpieczeństwo utraty części danych ze względu na krótką żywotność tych nośników. W 2011 roku podjęto decyzję o przystąpieniu do archiwizacji całości zbiorów cyfrowych. Zdecydowano, że pliki będą zamieszczane w systemie przechowywania danych usługi PLATON-U4, a także na lokalnej macierzy dyskowej w tej samej strukturze katalogów. Tym samym zbiory są obecnie przechowywane w czterech miejscach – na płytach CD/DVD (tylko część zbiorów), na lokalnej macierzy dyskowej (całość zbiorów) oraz w dwóch miejscach w Polsce w usłudze PLATON-U4 (całość zbiorów). Osobę wyznaczoną do pracy nad archiwizacją wspomagali pozostali pracownicy Zespołu Biblioteki Cyfrowej.

Pierwszym krokiem w archiwizacji było ustalenie struktury katalogów, w których będą przechowywane pliki. Spośród kilku propozycji wybrano najprostszą strukturę, tak aby ułatwić w przyszłości odnajdywanie wybranych publikacji. Struktura ta może być rozbudowywana w miarę potrzeb (il. 3).

⁴ *Platforma Obsługi Nauki PLATON* [online], [dostęp 08.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.platon.pionier.net.pl/online>>.

⁵ *Platon-U4. Usługa powszechnej archiwizacji* [online], [dostęp 08.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.storage.pionier.net.pl>>.

II. 3. Struktura katalogów

Strukturę podzielono na sześć katalogów:

- **Książki** – katalog zawierający wszystkie książki znajdujące się w kolekcji Politechniki Wrocławskiej.
- **Czasopisma** – katalog zawierający wszystkie czasopisma znajdujące się w kolekcji Politechniki Wrocławskiej, archiwizowane rocznikami.
- **Rozprawy** – katalog zawierający wszystkie rozprawy doktorskie i habilitacyjne znajdujące się w kolekcji Politechniki Wrocławskiej, podzielone na dwa osobne podkatalogi.
- **Inne biblioteki** – obecnie pusty katalog, w którym mogą być przechowywane publikacje innych bibliotek należących do Konsorcjum DBC.
- **Różne** – katalog zawierający publikacje znajdujące się w kolekcji Politechniki Wrocławskiej, niebędące książkami, czasopismami, ani rozprawami (np. pliki multimedialne).
- **Niewprowadzone** – katalog zawierający publikacje, do których prawa autorskie jeszcze nie wygasły, które są duplikatami lub z innych powodów nie są udostępnione w DBC.

Podjęto decyzję o archiwizacji plików źródłowych TIFF i w nielicznych przypadkach JPG, plików prezencyjnych DjVu, PDF lub HTML, opisów metadanych w formacie RDF oraz miniaturek okładek lub stron tytułowych. Aby zachować porządek i ułatwić orientację, zdecydowano się spakować pliki w osobne dla każdej publikacji archiwum RAR, ZIP bądź TAR (w praktyce obecnie jest używany tylko ten pierwszy format). Wyjątkiem są numery czasopism, które archiwizowane są całymi rocznikami. Przyjęto, że nazwą archiwum będzie unikalny sześciocyfrowy numer ID publikacji np. 000204.rar, a w przypadku czasopism numer ID publikacji grupowej.

Następnym etapem przygotowawczym do archiwizacji było uporządkowanie płyt CD/DVD znajdujących się w pracowni i porównanie ich stanu z bazą płyt oraz spraw-

dzenie publikacji pod względem poprawności zgodnie z obowiązującymi obecnie standardami w pracowni. Najczęściej występującymi różnicami były: nieodpowiednie tło publikacji, niewłaściwa nazwa pliku DjVu, brak OCR-u, linkowania spisu treści, miniaturki oraz nieprawidłowy rozmiar widoku początkowego. W trakcie archiwizacji publikacje zostały poprawione i ujednolicone, ze szczególnym uwzględnieniem najczęściej przeglądanych przez czytelników polskich publikacji współczesnych. Poprawione pliki były następnie aktualizowane w DBC. Przy okazji korygowano również opisy publikacji.

Proces archiwizacji rozpoczęto w grudniu 2011 roku. Okazało się, że utracono część plików TIFF – zarówno pojedyncze pliki, jak i całe zeskanowane książki. Publikacje te są systematycznie ponownie skanowane. Stworzono specjalną bazę danych, w której są odnotowywane informacje na temat wszystkich zarchiwizowanych publikacji, m.in. tytuł, autor, data wydania, typ zasobu, numer ID, a także sygnatura. Do maja 2013 roku zarchiwizowano około 89% publikacji, których rozmiar przekracza 5 TB.

Opracowano listę czynności, jakie należy wykonać podczas archiwizacji każdej publikacji:

- utworzenie katalogu z nazwą zawierającą numer ID publikacji,
- skopiowanie plików TIFF/JPG do podkatalogu o nazwie TIFF/JPG,
- pobranie pliku DjVu/PDF/HTML ze strony DBC i zapisanie go w katalogu głównym bądź w podkatalogu DjVu/PDF/HTML,
- sprawdzenie kompletności plików TIFF, porównanie z plikami prezencyjnymi i ewentualne ich poprawienie zgodnie z zaleceniami i standardami obowiązującymi obecnie w pracowni, a następnie zaktualizowanie publikacji w dLibrze,
- sprawdzenie poprawności, następnie pobranie opisu metadaneowego w formacie RDF,
- przekopiowanie miniaturki do katalogu – o ile znajduje się na dysku bądź płycie (nie należy ściągać miniaturki ze strony biblioteki cyfrowej),
- spakowanie całego katalogu publikacji w archiwum RAR/ZIP/TAR,
- przekopiowanie spakowanego archiwum do właściwego katalogu na serwerze lokalnym i w usłudze PLATON-U4,
- uzupełnienie bazy danych zarchiwizowanych publikacji,
- usunięcie plików z własnego dysku.

W zależności od publikacji lista procedur może być rozszerzana o kolejne czynności.

Otwarcie nowego budynku biblioteki Politechniki Wrocławskiej – Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowo-Technicznej sprawi, że pojawią się nowe wyzwania związane z archiwizacją zbiorów. Planowana masowa digitalizacja będzie wymagać bardziej efektywnych rozwiązań zarówno dotyczących zarządzania procesem skanowania, jak i długoterminowego przechowywania. Rozważane jest stworzenie lub wykorzystanie już istniejących narzędzi, np. dLab i dArceo, współpracujących z oprogramowaniem dLibra oraz PLATON, oferowanych przez Poznańskie

Centrum Superkomputerowo-Sieciowe⁶. Jednak wdrożenie dArceo może wiązać się z koniecznością przeprowadzenia poważnych zmian w wypracowanych już procedurach archiwizacji zbiorów, zmian w strukturze katalogów, a także z koniecznością ponownego przesyłania wszystkich plików do PLATON.

Oczekuje się, że lepsze warunki lokalowe, wzrost liczebności wykwalifikowanej kadry, zaopatrzenie w profesjonalną aparaturę i infrastrukturę informatyczną przyczyni się do znacznego powiększenia kolekcji Politechniki Wrocławskiej. Oprócz udostępnianych tekstów pojawią się materiały multimedialne, które uatrakcyjnią zbiory DBC. Nowe warunki będą miały wpływ na rozwój współpracy w ramach Konsorcjum, otwierając perspektywy w zakresie prowadzenia szkoleń z digitalizacji i udostępniania zbiorów cyfrowych, organizacji seminariów, realizacji wspólnych projektów itp. Przewiduje się także świadczenie usług digitalizacji przede wszystkim dla członków Konsorcjum DBC i środowiska naukowo-dydaktycznego regionu.

Sposób korzystania z treści zgromadzonych w bibliotekach cyfrowych musi być jak najbardziej przyjazny dla użytkowników. Należy dążyć do tworzenia aplikacji mobilnych do korzystania z bibliotek cyfrowych i oferowania takich formatów plików, aby zbiory biblioteczne były dostępne w telefonach komórkowych, smartfonach, tabletach, e-czytnikach (w tym na Kindle) i w innych urządzeniach przenośnych. W najbliższej przyszłości należy również zwiększyć aktywność oraz widoczność DBC w otwartych repozytoriach i na portalach społecznościowych.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Szarski H., Wojtczak J., *Biblioteka Politechniki Wrocławskiej 1946–2006*, Wrocław 2007.
- [2] *PIONIER online* [online], [dostęp 08.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.pionier.net.pl/online/pl>>.
- [3] *Platforma Obsługi Nauki PLATON* [online], [dostęp 08.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.platon.pionier.net.pl/online>>.
- [4] *Platon-U4. Usługa powszechnej archiwizacji* [online]. [dostęp 08.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.storage.pionier.net.pl>>.
- [5] *Polskie Biblioteki Cyfrowe 2009*, C. Mazurek, M. Stroiński, J. Węglarz (red.), Poznań 2010.
- [6] Strona domowa systemów dArceo, dLab, dLibra oraz dMuseion [online], [dostęp 08.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://dlab.psnc.pl>>.

LOWER SILESIAN DIGITAL LIBRARY CONSORTIUM. PERSPECTIVES, SECURE DATA ARCHIVING OF LIBRARY COLLECTIONS

The Lower Silesian Digital Library Consortium which includes 20 libraries and institutions from the region of Lower Silesia and Opole has been presented, its functionality, activity and collections. An attempt has been made to assess how the activities of the Consortium will change the location and recast

⁶Strona domowa systemów dArceo, dLab, dLibra oraz dMuseion [online], [dostęp 08.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://dlab.psnc.pl>>.

the structure of the Main Library and Scientific Information Centre of the University of Technology (coordinator LSDLC) in Lower Silesian Centre for Scientific and Technical Information. Examples of cooperation with Digital Libraries Federation (multi-search resources of Polish digital libraries), EUROPEANA (European Digital Library) and DART-Europe E-thesis Portal have been given. The problem of archiving resources of the Wrocław University of Technology, located in the DBC into PLATON-U4, which guarantees the security of digital resources has also been discussed.

Barbara Chmielewska
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
e-mail: b.chmielewska@uw.edu.pl

GROMADZENIE ZBIORÓW W ERZE HUMANISTYKI CYFROWEJ

Humanistyka cyfrowa, będąc interdyscyplinarną dziedziną nauki, w naturalny sposób zadomowiła się w środowisku biblioteki. W wyniku coraz bardziej powszechnego dostępu do wiedzy zmienia się jednak podejście badawcze. Tradycyjne poszukiwanie (ang. *searching*) zostaje zastąpione (powoli lecz nieuchronnie) przez przeszukiwanie (ang. *browsing*), a związane z tym udostępnianie i prezentowanie zbiorów bibliotecznych czytelnikowi staje się także jednym z zadań bibliotekarzy gromadzących. W tym kontekście do nowych funkcji bibliotekarza gromadzącego można zaliczyć znajomość głębokiego Internetu i zasobów Open Access, lepsze wykorzystanie katalogu centralnego i znajomość zbiorów innych bibliotek oraz wracający na nowo postulat współpracy ze środowiskiem akademickim, jednak już nie w funkcji pomocnika, ale aktywnego uczestnika projektów naukowych i badawczych.

Ten krótki tekst składa się z wielu pytań. Podobno nie ma nic bardziej inspirującego niż pytania. Zapewne niektóre są naiwne, na inne już dawno udzielono odpowiedzi i, jeśli autor pyta, świadczy to tylko o jego ignorancji i braku profesjonalizmu. Humanistyka cyfrowa lub zwrot cyfrowy w humanistyce puka także do drzwi naszych bibliotek. W niektórych z nich ta forma interdyscyplinarnej nauki zadomowiła się już na dobre i wyznacza kierunek bibliotecznych zmian. Zmiany są bowiem nieuniknione i mówimy o nich nie od dziś. Trudno jest jednak za zmianami nadażyć, tym bardziej, że między wynalezieniem druku a powstaniem pierwszego komputera minęło około 500 lat, a czas między użyciem pierwszego komputera a wprowadzeniem na rynek tabletu jest już dziesięciokrotnie krótszy. Jest to wystarczający powód, by spróbować wyobrazić sobie przyszłość swojej biblioteki, przyszłość swojego oddziału... w perspektywie najbliższych 50 lat. Przy tak szybko zmieniających się technologiach 50 lat wydaje się tak krótkie jak mgnienie oka.

Jakie są w takim razie cele humanistyki cyfrowej? Jakie cele ma w humanistyce cyfrowej biblioteka? *W swej istocie, humanistyka cyfrowa ma ten sam bardzo podstawowy cel co biblioteka – dostępność informacji* [10]. Sposób istnienia humanistyki cyfrowej, interdyscyplinarność, zakłada i w dużym stopniu narzuca także sposób jej

uprawiania. Bibliotekarz powinien być interdyscyplinarny lub zmieniać bibliotekę w interdyscyplinarną jednostkę [2]. Z drugiej jednak strony warto się zastanowić, czy *humanistyka cyfrowa nie jest tylko górnolotną nazwą czegoś o wiele bardziej skromnego, wykorzystania technologii cyfrowej w nauce? I w nauczaniu? Są to rzeczy, które humanistyka od zawsze uważała za właściwe sobie przedmioty badań: przede wszystkim obiekty tekstowe (Is it possible that Digital Humanities is mainly a grand name for something more humble, the use of digital technology in studying? and teaching? the sorts of things the humanities have always conceived as proper objects of study: textual objects, for the most part)* [6]¹.

Dlatego cytowany już wcześniej Vandegrift, autor świetnego artykułu *What is Digital Humanities and what's it doing in the library?* zachęca nas, żeby przestać pytać, czy biblioteka ma do odegrania rolę w dziedzinie humanistyki cyfrowej, ale po prostu zacząć angażować się w projekty, które już trwają lub być inicjatorem (producentem) nowych [10].

Jedną z najważniejszych zmian będących rezultatem istnienia biblioteki w cyfrowym środowisku jest przystosowanie się do nowej metody badawczej. Tradycyjne szukanie informacji zostaje zastąpione przeszukiwaniem. Według Vandegrifta *przeszukiwalność, w najbardziej tradycyjnym znaczeniu, wciąż jest raczej bolesnym tematem w bibliotekoznawstwie (Browseability, in the most traditional sense, is still a relatively sore subject in librarianship)* [10]. Vandegrift cytuje z kolei Stevena Ramsaya: *Nie chodzi tu o zastąpienie jednego sposobu drugim, o czym dobrze wiedzą bibliotekarze. Chodzi raczej o zadanie sobie pytania, czy jesteśmy gotowi zaakceptować surfowanie i potykanie się – łazikowanie, rozumiane jako sposób uprawiania badań. Aby to zrobić, należy śmiało wziąć pod uwagę niezaprzeczalną złożoność tego, „czego nikt nie wie”. Czy potrafimy wyobrazić sobie świat, w którym: „Oto lista lektur, które trzeba przeczytać” zostaje zastąpione przez: „Oto, co znalazłem. A ty co znalazłeś?” (It's not a matter of replacing one with the other, as any librarian will tell you. It is rather to ask whether we are ready to accept surfing and stumbling – screwing around, broadly understood – as a research methodology. For to do so would be to countenance the irrefragable complexities of “what no one really knows”. Could we imagine a world in which “Here is an ordered list of the books you should read” gives way to “Here is what I found. What did you find?”)* [10]. W ramach zastępowania „szukania” „przeszukiwaniem” całkowicie na miejscu jest pytanie, czy użytkownicy biblioteki wiedzą, co to znaczy „wolny dostęp” i że jest to właśnie zachęta do odkrywania zasobów bibliotecznych? Wolny dostęp może też być sposobem na aktywizowanie zbiorów magazynowych. Czy pomiędzy książkami w wolnym dostępie nie można by umieścić informacji o książkach z danej dziedziny, ale przechowywanych w magazynie? Na regałach w wolnym dostępie znalazłoby się też z pewnością miejsce na kody

¹Tłumaczenia wszystkich cytowanych fragmentów z jęz. angielskiego na jęz. polski dokonała autorka artykułu.

do zeskanowania, odsyłające do kolekcji cyfrowych, płatnych lub dostępnych w Open Access. Biblioteka powinna więc stać się miejscem inspiracji, a raczej przestrzenią inspiracji, bo miejsce w fizyczne nie jest już nieodzownie potrzebne do istnienia biblioteki. *Biblioteka musi funkcjonować jako miejsce, w którym badacze będą mogli spróbować nowych rzeczy, odkryć nowe metodologie i w ogóle eksperymentować z nowymi sposobami robienia nauki tak, aby sprostać temu wyzwaniu (The library must function as a place where scholars can try new things, explore new methodologies and generally experiment with the new ways of doing scholarship, in order to challenge that perception)* [10].

Brytyjska Biblioteka Open University na swojej ze wszech miar godnej uwagi stronie internetowej <<http://www.open.ac.uk/library>> zamieszcza serię filmików instruktażowych, jak korzystać z biblioteki. W jednym z nich na pytanie przykładowego studenta, po co ma korzystać z biblioteki, skoro tyle różnych rzeczy i materiałów jest w Internecie, pada odpowiedź: *Biblioteka może ci podpowiedzieć, jak szukać informacji efektywnie*. Jeśli biblioteka może pomagać w efektywnym szukaniu informacji, może też pomagać w efektywnym przeszukiwaniu (ang. *guided browsing*).

Wielkim krokiem w tym kierunku jest atrakcyjna (Vandegrift nie waha się użyć określenia „seksowna”) strona domowa biblioteki. Strona internetowa jest miejscem, gdzie zmiany w bibliotece mogą i muszą być widoczne. Jest to potrzebne w zmieniającym się szybko wirtualnym świecie, do którego współczesny użytkownik jest przyzwyczajony, bo się w nim wychował lub nawet urodził. Wybiegając w przyszłość do nowych zadań oddziału gromadzenia, można tu zaliczyć takie widoczne na stronie internetowej akcje, jak „Książka dnia” czy newsletter o nabytkach w formie przeszukiwalnego pliku, który użytkownicy mogą zaabonować, wystawy tematyczne, interaktywne, spisy lektur uzupełnione przez propozycje rekomendowane przez bibliotekę... Czy mamy na to wszystko czas? Czy bibliotekarz to wszystko ogarnie? Jak myśleć o innowacjach w polityce gromadzenia, kiedy kilka razy w miesiącu trzeba zastanawiać się nad przyjęciem kolejnego daru lub łataniem budżetu gratisami i dubletami. Mimo wszystko wydaje się, że mamy. Większość pracowników biblioteki lubi swoją pracę, lubi książkę, teksty, słowo – warto więc też polubić nowe formy przekazu treści.

Zmiany w bibliotece wiążące się z wejściem w erę humanistyki cyfrowej dotyczą także polityki gromadzenia zbiorów. Wiele bibliotek wciąż znajduje się w sytuacji koegzystencji zbiorów tradycyjnych (papierowych) i elektronicznych [9]. Nie sposób nie zgodzić się z Ewą Lankosz, która pisze, że *dzisiaj rynek e-booków nie jest jeszcze w pełni dojrzały. Należy jednak liczyć się z tym, że w najbliższym czasie rozwinię się znacznie, co w jakimś stopniu może okazać się zagrożeniem dla bibliotek w ogóle, a dla tych tradycyjnych w szczególności. Znakomite, z bardzo cennymi zbiorami funkcjonować będą zapewne jeszcze długo, nie tracąc na swoim znaczeniu, choć być może bardziej pełnić będą funkcje muzealne* [3]. Jednak w dalszej części wypowiedzi autorki pada stwierdzenie, nad którym warto zastanowić się ponownie: *w środowisku cyfrowym biblioteki mają coraz mniejsze pole do polityki gromadzenia zbiorów, co w przypadku księgozbioru drukowanego było działaniem o istotnej wartości dodanej*.

Oczywiste korzyści wynikające ze skali operacji, które niosą ze sobą plany aprobaty, rozległe zbiory cyfrowe i tytuły wolno dostępne – wszystko to ogranicza możliwości selekcyjne biblioteki [3]. Jesteśmy skłonni twierdzić, że z tradycyjnych zadań oddziału gromadzenia właśnie selekcja wysunie się na pierwszy plan działania. I to już nie tradycyjna selekcja wpływu, ale selekcja „znalezisk”.

Czasy współczesne charakteryzują się tym, że w większym stopniu jesteśmy zainteresowani korzystaniem z określonych dóbr niż ich posiadaniem [1]. Takie nastawienie wymaga z pewnością redefinicji pojęcia gromadzenia zbiorów. Który człon tej nazwy trzeba redefiniować? Gromadzenie czy zbiory? A może oba? Co to znaczy „gromadzenie” w wirtualnym świecie? Co można gromadzić? Czy do tradycyjnych typów zbiorów trzeba dodać nowe kategorie?

Z pewnością bibliotekarz (obojętnie czy w ramach oddziału gromadzenia czy innego) powinien być lub stać się w przyszłości specjalistą od wyszukiwania, wskazywania i oceny informacji. Tworzone w wielu bibliotekach oddziały do spraw zasobów elektronicznych wśród wielu zadań mają także stworzenie dogodnych warunków do przechowywania i udostępniania różnego rodzaju dokumentów elektronicznych. Jeśli są one dostępne online, to zadaniem bibliotekarza jest włączenie takiej informacji do katalogu (lub w inny sposób do miejsca, w którym rozpoczyna się szukanie informacji) lub pozyskanie tego dokumentu, najczęściej w formie pliku, i zamieszczenie go na ogólnie dostępnym dysku wraz z odpowiednią informacją w katalogu.

Nowa definicja gromadzenia może także oznaczać zawężenie zbiorów do konkretnych dziedzin i gromadzenie wertykalne, specjalizację bibliotek w określonej tematyce. Może zamiast gromadzenia źródeł (tekstowych, ikonograficznych lub dźwiękowych) czeka nas raczej gromadzenie pomysłów, rozwiązań, sposobów, gromadzenie narzędzi itp. Jeśli kolekcja (zbiory) może istnieć już bez fizycznej lokalizacji, to jakie kryteria powinna mieć, w którym kierunku powinna się rozwijać? Czy gromadzenie ma polegać tylko na rozwijaniu sposobów pozyskiwania? Czy pójdzie raczej w kierunku opracowania zbiorów, bo będzie włączaniem (pośrednim) do zbiorów?

Biblioteka Open University włączyła gromadzenie do szerszej struktury o nazwie Content and Licensing Team. Pracownicy tego zespołu współpracują z bibliotekarzami dziedzinowymi, którzy z kolei są w kontakcie z jednostkami akademickimi i wspólnie starają się wybierać treści przydatne spośród źródeł licencjonowanych przez dostawców, jak też w coraz większym stopniu ze źródeł dostępnych w sieci bezpłatnie. Stąd już niedaleko do zarządzania zbiorami (ang. *collection management*).

Przy okazji jak bumerang wraca temat współpracy biblioteki z uczelnią macierzystą lub biblioteki centralnej z bibliotekami wydziałowymi. Jolanta Stępiak stwierdza, że *im bardziej usługi oferowane przez biblioteki będą wynikały ze zgłaszanych przez uczelnię potrzeb, im bardziej będą z nimi organizacyjnie i funkcjonalnie powiązane, tym większa szansa nie tylko na przetrwanie biblioteki, ale także na jej rozwój [9].* Czy znamy potrzeby naszych uczelni? Czy uczelnia potrafi je zdefiniować dla biblioteki tak, aby biblioteka mogła jak najlepiej spełnić jej oczekiwania? Bibliotekarze wychodzą naprzeciw środowisku akademickiemu, proponują współpracę, wciąż jednak na-

trafiają na silny opór i brak zrozumienia. Dla zilustrowania sytuacji pozwolę sobie zacytować dłuższy fragment niedawnej wypowiedzi na temat biblioteki jednego z pracowników naukowych UW: *Funkcjonowanie Biblioteki Uniwersyteckiej na Powiśle to jeden z symboli rozwoju uczelni. Dumni jesteśmy z efektywnego gmachu i pięknego ogrodu. Biblioteka to nie tylko budynek, lecz głównie książki. Poza budową gmachu nie dokonała się jednak u nas rewolucja, pozwalająca na pokonanie dziesięcioleci zaległości w tworzeniu uniwersyteckiego księgozbioru z prawdziwego zdarzenia. Księgozbioru na miarę potrzeb największej i najbardziej wszechstronnej polskiej uczelni. Owszem – znowu dzięki naukom ścisłym – dysponujemy bezcennymi zasobami elektronicznymi. Chwała wszystkim, którzy przyczynili się do tego, że UW jest bodajże największym w Polsce odbiorcą aktualnej wiedzy udostępnianej online. Zapomniano jednak, że istnieje również humanistyka, a specyfiką tej dziedziny wiedzy nadal jest drukowany papier, czyli – niekiedy nawet stare – książki. Biblioteka Uniwersytecka cierpi przy tym na syndrom, z którego również powinniśmy się cieszyć – niemal zawsze jest zatłoczona. Jest atrakcyjnym miejscem nauki i spędzania czasu dla studentów, ale i ludzi spoza uczelni. To znakomicie. Ale tłok utrudnia pracę naukową* [5]. W Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów od zawsze staramy się pozyskiwać dezyderaty od pracowników naukowych, od 2010 roku istnieje możliwość zgłaszania dezyderatów online, ale udział kadry naukowej w kształtowaniu księgozbioru naszej biblioteki wciąż jest znikomym.

Nowoczesne gromadzenie będzie też wiązało się z gromadzeniem ludzi. *Biblioteki były cenione dla swych zbiorów i świadczonych usług, a także zdolności formowania społeczności użytkowników wokół siebie* [8]. W tym miejscu warto powrócić do zachęty Vandergrifta i przyjrzeć się dokładniej, jak może wyglądać uczestnictwo bibliotekarza w projektach. Świetnymi przykładami wiodącej roli biblioteki w tworzeniu projektów jest Biblioteka Uniwersytetu w Stanford (<<http://library.stanford.edu/projects>>), Uniwersytet w Getyndze (<<http://www.gcdh.de/en>>) bądź nasze rodzime, poznańskie PCSS (<<http://www.man.poznan.pl/online/pl>>). Warto też pogratulować Uniwersytetowi Marii Curie-Skłodowskiej zorganizowania w 2012 roku konferencji Zwrot Cyfrowy w Humanistyce. W ślad za tymi instytucjami coraz więcej uczelni i bibliotek organizuje centra projektowe, zrzeszające uczestników różnego typu.

Bibliotekarz powinien uczestniczyć w projektach, ale może też sam te projekty organizować i stwarzać. Jakiego typu projekty? Z pewnością każdy z nas ma jakieś ulubione tematy, dziedziny, którymi się interesuje. Dlaczego nie zainteresować nimi innych? Dlaczego nie stworzyć projektu, zespołu zadaniowego, w którym jedną z postaci byłby bibliotekarz. Można także pomarzyć o takich nowych wcieleniach bibliotekarza, jak „bibliotekarz-wyszukiwacz”, „bibliotekarz-obczytywacz”, „bibliotekarz-recenzent”, bibliotekarz, któremu nieobca jest znajomość głębokiego Internetu, a także znajomość zasobów innych bibliotek

Dodajmy do tego kilka drobnych pomysłów, znanych i mniej znanych, które mogą być przydatne w nowej formie gromadzenia i udostępniania zbiorów:

- Archiwizowanie witryn internetowych. Nie jest to wyłącznie zadanie dla Biblioteki Narodowej.

- Potrzeba gromadzenia retrospektywnego. Otwiera się wielka szansa dla bibliotek na „przewietrzenie” starych zasobów i uzupełnienie w nich braków. Niewykluczone, że uzupełnienia takie również oprócz wersji papierowej obejmą wersję cyfrową jakiegoś tytułu.

- Kolejne wyzwanie stawia przed nami kultura wizualna. Chodzi przede wszystkim o opisywanie zbiorów ikonograficznych w katalogu, czyli o to, czym się zajmują wielkie firmy, dystrybutorzy produktów zwanych multiwyszukiwarkami. Dlaczego biblioteka nie miałaby podjąć się tego zadania podczas katalogowania swoich zbiorów? Oczywiście, trzeba w tym kierunku mieć niezbędne przygotowanie, wypracować standardy, ale wszystko przed nami.

- Wydaje się, że we wspomnianych multiwyszukiwarkach poważną niedogodność stanowi ogromna liczba wyników wyszukiwania. Szukając czegoś na temat *climat changes*, otrzymujemy około kilkudziesięciu tysięcy wyników. Z reguły użytkownik zadowala się kilkoma pierwszymi z brzegu. Zadaniem bibliotekarza mogłoby być porcjowanie takich wyników wyszukiwania, podawanie wiarygodnych informacji w przystępnej ilości.

- Czy moglibyśmy otworzyć kartotekę haseł wzorcowych dla użytkowników? Z początku może tylko jako słownik, później jako bazę tematów, które są, ale przede wszystkim jako bazę tematów, których nie ma. Oczywiście nie wszystkie tematy, których nie ma, są możliwe do wypełnienia treścią, ale poszukiwanie nowych dziedzin wiedzy i zagadnień można rozszerzyć także na myślenie lateralne, stymulujące naszą kreatywność.

- Lepsze wykorzystanie katalogu centralnego. Na czym polega jego przydatność w gromadzeniu zbiorów? *Racjonalizacja polityki gromadzenia zbiorów wynikająca z łatwości koordynowania jej dzięki sieci i katalogom centralnym już prowadzi w niektórych krajach do znacznego ograniczania zakupów pozycji rzadko użytkowanych, zwłaszcza wysoce specjalistycznych* [4]. Na czym polega owa łatwość i czy ona rzeczywiście istnieje? Na ile jest wykorzystywana? Co z gromadzeniem „na wszelki wypadek”?

- Jak będzie wyglądać przyszłość bibliotek składowych (ang. *repository libraries*)? Czy skorelowane (poprzez katalog) z bibliotekami przeznaczonymi dla użytkowników będą stanowiły dobrą reprezentację bibliotek hybrydowych?

Na koniec warto z pewnością podkreślić, że humanistyka cyfrowa nie oznacza wyeliminowania całkowicie tradycyjnej formy książki. Choć kryzys w bibliotece daje o sobie znać coraz bardziej i wiele bibliotek zmagają się także z brakiem papierowych nowości książkowych, wyrażamy niesłabnącą wiarę, że papierowa forma książki z pewnością nie przestanie istnieć – zbyt wielu jest jej amatorów. Rosnące ceny źródeł elektronicznych dodatkowo odrobinę hamują moment odejścia książki papierowej do

lamusa. Oto dwa przykłady wskazujące na istniejące zapotrzebowanie na książkę w tradycyjnej formie.

W kwietniu 2013 roku w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie zaproponowano czytelnikom, aby zabrali z biblioteki zbędne publikacje. Bezpłatnie. Akcja otrzymała tytuł „Weź sobie książkę”. 13 kwietnia na Facebooku pojawił się wpis jednego z pracowników reklamujący akcję, która natychmiast otrzymała 150 „polubień” i 27 rekomendacji. Książki zniknęły w ciągu dwóch dni. I tak dzieje się z każdą partią, dokładaną co mniej więcej dwa tygodnie. Czy nie oznacza to, że książka papierowa wciąż stanowi dla użytkowników bibliotek wartość? Sceptycy powiedzą, że jeśli za darmo, to wszyscy wezmą. Jednak biblioteczne kiermasze dubletów i druków zbędnych, na których książki są sprzedawane (prawda, że za symboliczną cenę), także cieszą się niesłabnącą popularnością.

Inny fakt to statystyki naszej biblioteki/uczelni co do liczby stron wydrukowanych z platformy książek elektronicznych Ebrary. Od maja 2012 roku do kwietnia 2013 roku obejrzano 375 765 stron, a wydrukowano 29 329 (7,8%). Jeśli nawet jest to sygnał, jak w przyszłości będzie się kształtować proporcja wykorzystania dokumentów elektronicznych (online), to wskazuje on na potrzebę istnienia obu form zasobów w bibliotece. a zadaniem humanistyki cyfrowej jest obie te formy udostępnić jak najszerszemu gronu użytkowników.

LITERATURA

- [1] Gołębiowski Ł. *Książka, e-book. Szerokopasmowa kultura*, Biblioteka Analiz, Warszawa 2009, 52.
- [2] Johansson F., *The Medici Effect. What Elephants and Epidemics Can Teach us About Innovation*, Harvard Business Press, Boston 2006.
- [3] Lankosz E., *Biblioteka cyfrowa jako jeden z przejawów aktywności współczesnej biblioteki akademickiej*, [w:] *Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece*, Mat. IV Konf. Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź 2010, 66.
- [4] Maj J., *Konsekwencje nowych technologii w funkcjonowaniu bibliotek*, [w:] *Biblioteki jutra. Organizacja przestrzenna i funkcjonalna*, CEBID, Warszawa 2001, 30.
- [5] Niesiołowski-Spano Ł., *Humanista na UW*, UW Uniwersytet Warszawski, Pismo Uczelni, 2013, 63 (3), 16.
- [6] Scholes R., Wulfman C., *Association Humanities Computing and Digital Humanities*, South Atlantic Review, 2008, 73 (4) 50–66.
- [7] *A Companion to Digital Humanities*, S. Schreibman, R. Siemens, J. Unsworth (Eds.), Wiley, Oxford 2004.
- [8] Senyey P., Ross L., Mills C., *Przyszłość bibliotek akademickich. Podejście definicyjne*, Biuletyn EBIB [online] 2009 (7), [dostęp 29.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/2009/107/a.php?rek>>.
- [9] Stępnik J., *Koegzystencja bibliotek cyfrowych i tradycyjnych w akademickich systemach biblioteczno-informacyjnych w perspektywie najbliższych 10 lat*, [w:] *Biblioteki XXI wieku... czy przetrwamy?*, Wyd. Politechniki Łódzkiej, Łódź 2006, 83–95.
- [10] Vandegrift M., *What is Digital Humanities and what's it doing in the library* [online], [dostęp 30.05.2013]. Dostępny w Internecie <<http://www.inthelibrarywiththeleadpipe.org/2012/dhandthelib/>>.

LIBRARY ACQUISITION IN THE AGE OF DIGITAL HUMANITIES

Digital humanities, being an interdisciplinary field of science, in a natural way has become firmly established in the environment of the library. As a result, more and more universal access to knowledge hence influenced research approach. Traditional “searching” is replaced (slowly but inevitably) by “browsing” and related disclosure and presentation of the collection to library reader also becomes one of the tasks of librarians gathering. In this context, the new features may involve the knowledge of the web and open access resources, better utilization of the deep web/central directory and knowledge of the collections of other libraries and, again, the need of library cooperation with academic staff but no more as a service unit but as an active participant in research and scientific projects.

CZEŚĆ VI
SKUTECZNE BUDOWANIE
WIZERUNKU BIBLIOTEKI

Jędrzej Leśniewski

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

e-mail: jedrzej.lesniewski@ue.wroc.pl

ZNAK TOWAROWY JAKO NARZĘDZIE TWORZENIA WIZERUNKU WYBRANYCH WYDAWNICTW I BIBLIOTEK

Logo stanowi lub powinno stanowić element własności intelektualnej instytucji. Odpowiednie wykorzystanie możliwości płynących z regulacji prawnych zawartych w przepisach prawa autorskiego i prawa własności przemysłowej umożliwia wykorzystanie potencjału prawnej ochrony praw na dobrach niematerialnych w kreowaniu wizerunku instytucji. Omówiono znaczenie przyznania ochrony prawnej logo w tworzeniu wizerunku wybranych instytucji – bibliotek i wydawnictw. Wskazano znaczenie traktowania własności intelektualnej jako potencjalnego narzędzia rozwoju, nie zaś potencjalnego zagrożenia i przeszkody. Uwzględniono również odmienny charakter ekonomiczny bibliotek i wydawnictw. Rozważania oparto na przepisach prawa, orzecznictwie oraz literaturze z zakresu prawa własności intelektualnej, zarządzania marką i marketingu. Wskazano na powiązania interdyscyplinarne, które powinny stanowić przedmiot dalszych badań. Dostrzeganie i wykorzystanie powiązań oczywistych dla instytucji nastawionych na zysk (wydawnictwa) w dobie zmian w finansowaniu szkolnictwa wyższego może się okazać kluczowe dla instytucji non-profit (biblioteki).

WŁASNOŚĆ INTELEKTUALNA INSTYTUCJI

Wykorzystanie wartości niematerialnych w ich ekonomicznym aspekcie rozprzestrzenia się na coraz to nowe dziedziny życia codziennego. Wzrost przekonania społeczeństwa o wartości własności intelektualnej jest widoczny bez wsparcia naukowego. Promowany przez wielu, w tym przez autora, korzystny wpływ własności intelektualnej na rozwój ma również grono przeciwników¹. To, czy kadra zarządzająca dostrzega potrzebę nawiązywania relacji z otoczeniem, stanowi miarę kultury komunikacyjnej instytucji. Działalność wizerunkowa może przybrać albo formę jednostronnego prze-

¹Fontana R. i in., *Reassessing patent propensity: evidence from a data-set of R&D awards 1997–2004*, [w:] Working Papers No. 2380013/09, Department of Economics at the School of Economics and Management (ISEG), Technical University of Lisbon [online]. Dostępny w Internecie: <<http://pascal.iseg.utl.pt/~depeco/wp/wp092013.pdf>>.

kazu, albo – co wydaje się bardziej korzystne w przypadku instytucji non-profit – dwukierunkowego dialogu. Kultura komunikacyjna jako czynnik charakteryzujący instytucję pozostaje nie do przecenienia. Wizerunek, czy szerzej, system identyfikacji wizualnej jest jednym z jej ważniejszych elementów². Dobra niematerialne, w tym prawa związane z logo, stanowią majątek instytucji czy przedsiębiorstwa³. Z jednej strony za dbałością o własność intelektualną instytucji – tu w postaci praw do elementów systemu identyfikacji wizualnej – przemawiają czynniki marketingowe, z drugiej strony uzasadniają ją czynniki prawne.

POJĘCIE LOGO

W polskim prawie brak jest definicji logo czy logotypu⁴. Skutkuje to mnogością terminologii związanej z pojęciem logo i nasręcza trudności komunikacyjnych. Przyjęto, że logo jest co do zasady znakiem o charakterze informacyjnym i promocyjnym, zawierającym w sobie zarówno element typograficzny – logotyp, jak i motyw ilustracyjny – sygnet, ikonę⁵. Słusznie zaznacza się w literaturze⁶, że logo i inne elementy identyfikacji instytucji mają znaczenie w budowaniu zaufania odbiorcy, służą wywołaniu pozytywnych skojarzeń, a dalej mogą skutkować sukcesem rynkowym. Bez znaczenia, czy mowa o rynku towarów (wydawnictwa) czy usług (biblioteki). Jednocześnie z obserwacji wynika, że logo pozostaje często, przynajmniej w przypadku bibliotek, nie tyle centralnym, ile jedynym elementem świadomie kształtowanej tożsamości wizualnej. Inaczej niż w przypadku wydawnictw, gdzie kreowanie wizerunku instytucji ma większe znaczenie ekonomiczne. W literaturze przyjmuje się, że logo – powstałe w profesjonalnym procesie twórczym – oddaje charakter instytucji lub usługi, którą reprezentuje⁷. Może stąd w logo bibliotek mamy niejednokrotnie do czynienia z książkami – co prowadzi do utrwalenia stereotypu biblioteki i bibliotekarstwa w ogóle. Dużo bardziej abstrakcyjne są logo wydawnictw. Klasyfikacja ze względu na zastosowanie przewiduje następujące kategorie opisywane przez logo: firmę, produkt, osobę, akcję, organizację, usługę. O ile produkt, osoba i akcja nie są ściśle powiązane z badanym tematem, o tyle logo opisujące firmę i usługę wydają się być najtrafniejsze do opisu znaków odróżniających biblioteki i wydawnictwa. Drugą przywołaną typologią jest podział według elementów składowych. Należą tu znaki: graficzne (umożliwiają szeroką interpretację znaku), tematyczne (uniwer-

²Rychter K.J., Chmielewski Z., Tworzydło D., *Tożsamość wizualna: znak, system, wizerunek*, Newslime, Rzeszów 2012, 84–85.

³Por. zapis art. 3, pkt 1.14 Ustawy z dnia 29 września o rachunkowości (Dz.U.2013.330 z późn. zm.).

⁴Bienicewicz-Miazga A., *Grafika w biznesie. Projektowanie elementów tożsamości wizualnej – logotypy, wizytówki, papier firmowy*, Helion, Gliwice 2012, 163.

⁵Rychter K.J., Chmielewski Z., Tworzydło D., dz. cyt., 25–29.

⁶Bienicewicz-Miazga A., dz. cyt., 185.

⁷Rychter K.J., Chmielewski Z., Tworzydło D., dz. cyt., 65.

salne i jednoznaczne), rzeczywiste (wyobrażenie realnego obiektu, np. budynku biblioteki), abstrakcyjne (uchodzące za nowoczesne), tekstowo-graficzne (najprostsze w odbiorze), tekstowe (logotyp opracowany indywidualnie), czcionka rzeczywista (logotyp z wykorzystaniem nazwanej czcionki), czcionka unikatowa (nienazwana czcionka), czcionka łączona (mieszanina nazwanych i nienazwanych czcionek). Ostatnią przywołaną klasyfikacją jest typologia oparta na rozróżnieniu konstrukcyjnym: bez tła i z tłem, z grafiką poza napisem, o strukturze otwartej, symetryczne, wielokolorowe, trójwymiarowe, stemplowe⁸. Tak bogata typologia umożliwia precyzyjne opisanie logo, jednak odnośnie do jego ochrony nie ma większego znaczenia.

CHARAKTER PRAWNY LOGOTYPU

Z prawnego punktu widzenia logo ma dwojaki charakter. W rozumieniu ustawy z dnia 30 czerwca 2000 roku o prawie własności przemysłowej⁹ logo jest znakiem towarowym. W świetle ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹⁰ stanowi utwór, o ile spełnia ustawowe przesłanki. Oba pojęcia wskazują na miejsce logo w systemie prawnym, lokując je w obszarze własności intelektualnej. Z prawnego punktu widzenia istotny jest zróżnicowany charakter ochrony logo w zależności od wybranego aktu prawnego. W celu zobrazowania możliwości ochrony i jednocześnie pełnego wykorzystania logo zostaną przedstawione odpowiednie regulacje prawne. W myśl ustawy prawnoautorskiej logo co do zasady jest utrwalonym przejawem działalności twórczej o indywidualnym charakterze, tym samym spełnia przesłanki konieczne do uznania go za utwór i objęcia ochroną ustawy o prawie autorskim. Pewne wątpliwości mogą powstać, gdy logo stanowi sam logotyp – wówczas wykazanie twórczego charakteru takiego odróżnienia może stanowić problem. O prawnoautorskim charakterze logo należy wspomnieć z dwu powodów. Po pierwsze rodzaj ochrony przyznawany logo na podstawie ustawy o prawie autorskim jest rodzajem bardzo przyjaznym twórcy niebiegłemu w kwestiach prawnych. Ochrona bowiem powstaje *ex lege* bez konieczności podejmowania jakichkolwiek działań przez podmiot uprawniony¹¹. Po drugie dzięki takiej konstrukcji prawnej logo instytucji jest chronione bez względu na zaniedbania ze strony osób odpowiedzialnych za jej własność intelektualną. Dla porządku należy zaznaczyć, że ochrona taka jest słabsza niż ochrona wynikająca z zapisów prawa własności przemysłowej.

Z wielu powodów: bezpieczeństwa, ekonomicznych, marketingowych należy więcej uwagi poświęcić pozycji logo w prawie własności przemysłowej. Odmienny od prawnoautorskiego wnioskowy system ochrony sprawia pewne trudności, ale też

⁸Tamże, 136.

⁹Dz.U. 2001.49.508 z późn. zm.

¹⁰Dz.U. 1994.24.83 z późn. zm.

¹¹ Art. 1 Ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.1994.24.83 z późn. zm.).

ma dużo większy potencjał niż ochrona ex lege. Zarejestrowanie logo jako znaku towarowego daje możliwość korzystania z wszystkich przynależnych tej instytucji funkcjonalności. Istotne jest także jego graficzne przedstawienie, żeby umożliwić odróżnienie usług jednej instytucji od usług innej. Ustawa posługuje się terminami towar i przedsiębiorstwo, jednocześnie w tym samym artykule – 120 ust. 3 ustawy o prawie własności przemysłowej utożsamia znaki usługowe ze znakami towarowymi, co jest właściwe w świetle konwencji paryskiej o ochronie własności przemysłowej¹². Znaki usługowe zrównane z towarowymi indywidualizują podmiot świadczący usługę, nie samą usługę¹³.

W tym miejscu należy wspomnieć, że kluczowe znaczenie dla rozbudowy katalogu znaków towarowych ma porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (TRIPS)¹⁴. Zapisy tego porozumienia wyznaczają wzorzec definicyjny znaku towarowego dla państw sygnatariuszy, równocześnie wskazują oznaczenia mogące stać się znakami towarowymi (nazwiska, litery, cyfry, elementy obrazowe, układ kolorów, połączenia wymienionych oznaczeń). Do regulacji prawnych dotyczących bezpośrednio kwestii znaków towarowych zalicza się jeszcze m.in.: Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/95/WE z dnia 22 października 2008 roku mającą na celu zbliżenie ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do znaków towarowych¹⁵, Dyrektywę 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 roku w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej¹⁶, Rozporządzenie Rady (WE) nr 207/2009 z dnia 26 lutego 2009 roku¹⁷ w sprawie wspólnotowego znaku towarowego oraz porozumienie madryckie o międzynarodowej rejestracji znaków z dnia 14 kwietnia 1891 roku zrewidowane w Brukseli 14 grudnia 1900 roku, w Waszyngtonie 2 czerwca 1911 roku, w Hadze 6 listopada 1925 roku, w Londynie 2 czerwca 1934 roku, w Nicei 15 czerwca 1957 roku i w Sztokholmie 14 lipca 1967 roku oraz zmienione 2 października 1979 roku¹⁸, a także traktat singapurski o prawie znaków towarowych i regulamin do traktatu singapurskiego o prawie znaków towarowych, przyjęte w Singapurze 27 marca 2006 roku¹⁹ oraz Rozporządzenie Rady nr 40/94 z 20 grudnia 1993 roku o znaku towarowym Wspólnoty²⁰,

¹²Konwencja związkowa paryska z dnia 20 marca 1883 roku o ochronie własności przemysłowej, przejrzana w Brukseli dnia 14 grudnia 1900 roku, w Waszyngtonie dnia 2 czerwca 1911 roku i w Hadze dnia 6 listopada 1925 roku. (Ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 17 marca 1931 roku. Dz.U. R.P. Nr. 37, poz. 277) Dz.U.1932.2.8 z późn. zm.

¹³Załucki M., *Licencja na używanie znaku towarowego. Studium prawnoporównawcze*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2008, 43.

¹⁴Dz.U. 1996.32.143 z późn. zm.

¹⁵Dz. Urz. UE L. 2008.299.25 z późn. zm.

¹⁶Dz. Urz. UE L. 2004.157.45 z późn. zm.

¹⁷Dz. Urz. UE L. 2009.78.1.

¹⁸Dz.U. 1993.116.514 z późn. zm.

¹⁹Dz.U. 2009.100.838 z późn. zm.

²⁰Dz. Urz. 1994, L 11 z późn. zm.

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 lipca 2002 roku w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń znaków towarowych²¹. Kwestie prawa ochronnego na znak towarowy szczegółowo regulują zapisy od art. 153 do art. 163 ustawy prawo własności przemysłowej. Prawo wyłączne sprowadza się do tego, że znak towarowy może być używany przez uprawnionego przez: umieszczanie tego znaku na towarach objętych prawem ochronnym lub ich opakowaniach, oferowanie i wprowadzanie tych towarów do obrotu, ich imporcie lub eksporcie oraz składowaniu w celu oferowania i wprowadzania do obrotu, a także oferowanie lub świadczenie usług pod tym znakiem; umieszczanie znaku na dokumentach związanych z wprowadzaniem towarów do obrotu lub związanych ze świadczeniem usług, posługiwanie się nim w celu reklamy.

Przepisy dotyczące wspólnotowego znaku towarowego zawarte są z kolei w Rozporządzeniu Rady (WE) nr 207/2009 z dnia 26 lutego 2009 roku w sprawie wspólnotowego znaku towarowego. Wspólnotowy znak towarowy ma charakter jednolity i wywołuje jednakowe skutki prawne w całej Unii Europejskiej. Uprawnienia właściciela takiego znaku opisuje art. 9 tego rozporządzenia. Podstawową funkcją znaku towarowego jest funkcja oznaczenia pochodzenia (odróżniająca). Dzięki realizacji tej funkcji możliwa jest z jednej strony identyfikacja usługi (w przypadku biblioteki) czy towarów (w przypadku wydawnictw) z określonym dostawcą (producentem) i jednoczesnej możliwości odróżnienia od konkurencji. Pozostałe dwie funkcje znaków to funkcja gwarancyjna, określana też mianem jakościowej, oraz reklamowa²². Za trafne należy uznać zadaniowe warunkowanie znaku towarowego charakteryzującego się tym, że w umyśle odbiorcy umożliwia indywidualizację oznaczonego towaru. Ostatnie dwie funkcje są ze sobą ściśle związane i w pewnym sensie najistotniejsze. Faktyczna realizacja funkcji jakościowej implikuje niejako skuteczność funkcji reklamowej. W literaturze wskazuje się na niemożność realizacji takich funkcji znaku bez zapewnienia ochrony prawnej²³.

EKONOMICZNY CHARAKTER WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

*Dla ekonomistów sankcje są jak ceny i przypuszczalnie ludzie reagują na nie tak samo jak na ceny*²⁴. Od lat sześćdziesiątych XX wieku zmienił się – przynajmniej w teorii – sposób odpowiadania na pytania o relację między normą prawną a sankcją. Nastąpiło lub następuje przejście od modelu intuicyjnego opartego na wiedzy faktograficznej do modelu opartego na teoriach naukowych, jakimi posługuje się ekono-

²¹Dz.U.2002.115.998 z późn. zm.

²²*Ochrona własności intelektualnej*, A. Adamczak, M. du Vall (red.), Uniwersytecki Ośrodek Transferu Technologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012, 150–151.

²³Załucki M., dz. cyt., 37–44.

²⁴Cooter R., Ulen T., *Ekonomiczna analiza prawa*, C.H. Beck, Warszawa 2011, 4.

miczna analiza prawa. W tym miejscu autor pozwala sobie wyrazić pogląd, że sprowadzanie prawa autorskiego i prawa własności przemysłowej do jednego wspólnego mianownika pod tytułem prawo własności intelektualnej wydaje się działaniem niebezpiecznym i bardzo upraszczającym. Podobnie jak rażące jest porównywanie prawa własności intelektualnej do cywilistycznej koncepcji własności mienia poprzez nieuprawnioną nadinterpretację faktu, że prawo własności intelektualnej w obliczu braku własnych procedur posługuje się konstrukcjami przewidzianymi w prawie cywilnym procesowym.

Jednym z dowodów na niejednorodność przepisów nie tylko całych grup w prawie autorskim i prawie własności przemysłowej jest wewnętrzna odmienność ze względu na ekonomiczne ujęcie prawa własności przemysłowej. Różne są bowiem argumenty, którymi w ekonomii uzasadnia się np. samo istnienie określonych regulacji prawnych obszaru określanego wspólnym mianem prawa własności intelektualnej. Co więcej, występują istotne różnice między regulacjami dotyczącymi wynalazków czy wzorów przemysłowych a znaków towarowych. Wynikają one nie tyle z odmiennej regulacji prawnej samej w sobie, ale przede wszystkim z odmiennego charakteru przedmiotów podlegających regulacji. Co do zasady w myśl ekonomicznej analizy prawa celem prawa jest efektywność ekonomiczna rozumiana jako maksymalizacja dobrobytu społecznego. Warto zwrócić uwagę, że wymogiem efektywności jest kontrolowanie dóbr cechujących się konkurencyjnością i możliwością wyłączenia w przeciwieństwie do dóbr niekonkurencyjnych i niemożliwych do wyłączenia, których kontrolowaniem powinny zajmować się albo duże grupy ludzi, albo wręcz zorganizowane grupy ludzi (państwo).

O ile jednak wynalazek (podobnie jak utwór) może uchodzić za dobra quasi-publiczne²⁵, o tyle znakowi towarowemu znacznie bliżej do dobra prywatnego. W aspekcie ekonomicznym bowiem znak towarowy charakteryzuje rywalizacja w konsumpcji oraz ograniczona niewyłączalność z konsumpcji²⁶. Znak towarowy, czyli m.in. logo objęte ochroną przewidzianą w przepisach prawa własności przemysłowej, nabiera znaczenia ekonomicznego w momencie zapoczątkowania realizacji właściwej mu funkcji reklamowej. W tym momencie znak towarowy zyskuje rangę elementu siły marketingowej przedsiębiorstwa²⁷, jednocześnie realizując cel prawa w koncepcji ekonomicznej analizy prawa. *Niematerialny charakter znaku towarowego*

²⁵Przyjęto definicję dóbr publicznych, że dobro publiczne to dobro o dwu związanych cechach – braku konkurencyjności w konsumpcji i braku możliwości wyłączenia z konsumpcji ze z względu na koszty wyłączenia. Por. Cooter R., Ulen T., *Ekonomiczna analiza prawa*, C.H. Beck, Warszawa 2011, 52.

²⁶Załuski W., *Schemat ekonomicznego ujęcia prawa własności intelektualnej*, [w:] *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, J. Stelmach, M. Soniewicka (red.), Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2007, 113.

²⁷Piotrowska J., *Ochrona renomowanych znaków towarowych w systemie prawnym Unii Europejskiej*, *Studia Prawnicze*, nr 4/2000, INP PAN, Warszawa 2000, 7.

wywodzi się z jego zdolności wywołania określonych wrażeń u odbiorców, które dotyczą towaru (usługi) albo ich właściwości (cech). Całość tych wyobrażeń stanowi dobro niematerialne zawarte (ucieleśnione) w znaku towarowym, który w świadomości odbiorców przyporządkowuje konkretne oznaczenia określonym towarom (usługom) w celu ich wyodrębnienia, zindywidualizowania na rynku²⁸. Cytat ten niewątpliwie dowodzi nieocenionej roli orzecznictwa, które, stawiając tezy takie jak przywołana, pozwala forować twierdzenie o znaczącej roli ekonomicznej znaków towarowych, a szerzej – o ekonomicznym znaczeniu prawa własności intelektualnej.

WIZERUNEK INSTYTUCJI

*Brak wizerunku jest także jakimś wizerunkiem*²⁹. Wizerunek instytucji jako wypadkowa działań instytucji oraz cech osób, do których działania są skierowane, staje się rzeczywistością również bez świadomego udziału instytucji. Przesłanka ta wydaje się wystarczająca, by w ogóle problem budowania wizerunku bibliotek i wydawnictw poruszać. O ile w przypadku wydawnictw, instytucji nastawionych na zysk, istnieją jeszcze inne przesłanki, do których można zaliczyć m.in. walkę o pozycję na rynku (budowanie przekonania klientów, że wydawnictwo jest lepsze niż wszystkie pozostałe) oraz możliwość prowadzenia ofensywnej polityki sprzedaży, które motywują perspektywą zysku lub zniknięcia z rynku, o tyle w przypadku bibliotek do niedawna jeszcze nie stanowiły one wystarczającego powodu, by rozważać kwestię wizerunku w ogóle.

ZNAK TOWAROWY JAKO NARZĘDZIE TWORZENIA WIZERUNKU

Wizerunek nie rozwiąże problemów braku zainteresowania marką czy instytucją, ani też nie spowoduje – sam w sobie – wzrostu zainteresowania produktem czy usługą. Zanim przytoczone zostaną argumenty włączające znak towarowy w grupę narzędzi przydatnych do tworzenia wizerunku, warto wziąć pod uwagę koncepcję wartości oczekiwanych Kellera, głównie ze względu na jej przyszłościowy charakter. Ujmując rzecz skrótowo, Keller dzieli atrybuty marki na wartości oczekiwane i wartości różnicujące. Wartościami oczekiwanymi określa się cechy standardowe dla kategorii opisywanej. Przyjmijmy, że dla bibliotek będzie to realizacja procesów bibliotecznych, przede wszystkim udostępnianie zbiorów. Wartościami różnicującymi są te cechy,

²⁸Orzeczenie. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Rzeszowie z dnia 20 listopada 2007 roku, I Sa/Rz 619/2007 [LexisNexis nr 2228377].

²⁹Altkorn J., *Wizerunek firmy*, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2004, 17.

które stanowią o pozytywnym odstępstwie od standardu przyjętego dla kategorii. W zależności od biblioteki może to być np. oferta wypożyczania e-booków razem z czytelnikiem, pomoc w kompletowaniu bibliografii albo biblioteczne usługi online. W literaturze wskazuje się na czynniki różnicujące jako na kluczowe dla marki^{30,31}. W myśl polskiego prawa, a dokładnie ustawy o prawie własności przemysłowej, na znaki towarowe są udzielane prawa ochronne. Wypracowanie silnego skojarzenia między logo a znakiem towarowym ma na celu zwiększenie ochrony logo.

W dobie zmian finansowania nauki w Polsce dbałość o wizerunek biblioteki jako wizytówki instytucji szkolnictwa wyższego powinna mieć szczególne znaczenie. Altkorn wskazuje na potrzebę szybkiej i łatwej komunikacji z otoczeniem jako na genęze graficznego symbolu firmy³², co należy potraktować jak kolejny argument za wykorzystaniem logo do budowania wizerunku instytucji. Argument nadawania bytu prawnego logo przez użycie instytucji znaku towarowego wymaga pewnego wyjaśnienia. Na pozór bowiem wykorzystywanie wspomnianej regulacji może wydać się niepotrzebnym wydatkowaniem środków, z których nadmiarem – szczególnie w przypadku bibliotek – nie mamy do czynienia. Oczywiście, faktem jest możliwość prawnej ochrony logo na podstawie przepisów prawa autorskiego. Ochrona ta jednak ma dużo mniejsze znaczenie i możliwość realizacji niż ochrona z zapisów prawa własności przemysłowej. Pozostawiając jednak argumentację prawniczą na osobne opracowanie, wystarczy użyć połączonych argumentów na temat jakości i kosztów stworzenia profesjonalnego logo. Również u Altkorna czytamy, że logo (symbol firmy) nie powinno być jedynie realizacją wizji tylko i wyłącznie artysty, ponieważ godło (logo) powstałe w wyniku takiej realizacji okazuje się często nienajlepszym „sprzedawcą” wizerunku instytucji³³.

Przyjmując zatem, że stworzenie logo wymaga współpracy kilku przynajmniej osób: grafika, specjalisty ds. marketingu, psychologa reklamy, prawnika biegłego w ochronie własności intelektualnej, wiąże się to z nakładami finansowymi. Oczywiście współpraca z agencją reklamową, która po prostu zatrudnia te osoby może nieco obniżyć koszty. Gdy instytucja ponosi koszty stworzenia logo, powinna zapewnić sobie maksymalną ochronę powstałego produktu, którą daje zastrzeżenie logo jako znaku towarowego. Oczywiście praktyka okazuje się mniej idealistyczna. Na 17 bibliotek, które odpowiedziały na pytanie (skierowane do 60) o istnienie ochrony prawnej ich logo w postaci znaku towarowego, żadna nie udzieliła twierdzącej odpowiedzi. Należy tu wspomnieć o jednej z podstawowych możliwości wynikających ze specyfiki znaku towarowego, jaką jest możliwość zakazania użytkowania znaku podmiotom

³⁰Keller K.L., *Strategiczne zarządzanie marką: kapitał marki – budowanie, mierzenie i zarządzanie*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011, 126–129.

³¹Pogorzelski J., *Mity marketingowe: marketing bez bzdur, iluzji i fałszywych założeń*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2013, 25.

³²Altkorn, dz. cyt., 103.

³³Tamże.

innym niż uprawnione. Oczywiście przeciwnicy zamykania twórczości w ramy regulacji prawnych mogą zarzucić autorowi nadmierną wiarę w skuteczność prawa, a zatem w skuteczność prawnej ochrony wizerunku bibliotek i wydawnictw (w kontekście wydawnictw uczelnianych szczególnie). W odpowiedzi na taki zarzut należy przytoczyć fakt, że o ochronę występują organizatorzy bibliotek dla całości instytucji. Przykładem są tu Uniwersytet Warszawski lub Uniwersytet Jagielloński, które uzyskały m.in. ochronę z mocy wspólnotowego znaku towarowego³⁴.

Procedura zgłoszenia znaku towarowego jest opisana w art. 138–142 ustawy o prawie własności przemysłowej. W dużo bardziej przyjazny i przejrzysty sposób jest ona opisana na stronie Urzędu Patentowego RP, gdzie zamieszczono także formularz zgłoszeniowy³⁵. Należy pamiętać, że w przypadku innych zgłaszających niż osoba fizyczna obowiązuje przymus rzecznikowski, czyli obowiązek korzystania z usług rzecznika patentowego jako reprezentanta interesów instytucji przed Urzędem Patentowym. Aby zachować obiektywizm, należy wspomnieć, że niezarejestrowany znak towarowy (logo spełniające przesłanki konieczne do ewentualnej rejestracji) podlega ochronie nie tylko na podstawie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ale również na podstawie ochrony związanej z odpowiedzialnością deliktową w prawie cywilnym³⁶ oraz na podstawie zasad zwalczania nieuczciwej konkurencji³⁷. Jednocześnie należy zaznaczyć, że ochrona wynikająca z zapisów ustawy prawo własności przemysłowej jest najwyższym możliwym stopniem ochrony, czego wykazanie było intencją autora.

WYNIKI ANKIETY – WNIOSKI

Ankiety skierowano do 60 bibliotek uczelni ekonomicznych, artystycznych, uniwersytetów (według klasyfikacji przyjętej w Systemie informacji o szkolnictwie wyższym POL-on³⁸) i – testowo – czterech największych wydawców książek w Polsce³⁹. Odpowiedziało 17 bibliotek, żadne wydawnictwo. Zdaniem autora badanie wyników w uzyskanej postaci jest pozbawione sensu. Możliwe, że należy skierować ankietę do bibliotek publicznych, nie zaś do naukowych. Może bardziej skuteczną metodą w miejsce wybranej, obiektywnej ilościowej byłaby metoda jakościowa. Mimo,

³⁴http://oami.europa.eu/CTMOnline/RequestManager/en_Result_NoReg# [dostęp 31.05.2013].

³⁵www.uprp.pl [dostęp 31.05.2013].

³⁶Por. art. 23 i 24 w związku z art. 43 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. kodeks cywilny [Dz.U.1964.16.93 z późn. zm.].

³⁷Mordwiłko-Osajda J., *Znak towarowy. Bez względu na przeszkody rejestracji*, Lexis Nexis, Warszawa 2009.

³⁸<http://polon.nauka.gov.pl/>.

³⁹Według *Rynek książki w Polsce* [online]. Dostępny w Internecie: http://www.institutksiazki.pl/upload/Files/rynek_ksiazki_2012.pdf [dostęp 31.05.2013].

a może raczej w świetle braku materiału badawczego w postaci ankiety, autor formułuje pewne wnioski na podstawie badań przepisów prawa, orzecznictwa i interdyscyplinarnej w swoim wyborze literatury przedmiotu. Być może ze względu na funkcjonowanie w strukturze uczelni wyższych biblioteki naukowe są w mniejszym stopniu niż publiczne zainteresowane promocją swoich usług czy dbaniem o wizerunek. Owszem, biblioteki uczelniane współistnieją z samymi uczelniami. Wziąwszy jednak pod uwagę możliwości pozyskiwania środków, np. w ramach działalności upowszechniającej naukę, podejmowanie działalności zorientowanej na budowanie wizerunku (najlepiej zabezpieczonego prawnie) biblioteki jako jakości współstanowiącej o jakości uczelni wydaje się słuszne. Biblioteki uczelniane stoją w obliczu zmian. Przyczyną zmian są coraz trudniejsze zasady finansowania bibliotek oraz zmiana potrzeb użytkowników. W tym miejscu należy wspomnieć tylko kwestię relacji biblioteka–wydawnictwo uczelniane. Biorąc bowiem pod uwagę niską konkurencyjność wielu wydawnictw, z których niewiele może zapewnić autorom miejsce w wysoko punktowanych czasopismach, umacnianie wizerunku nowoczesnej biblioteki wykorzystującej zaufanie społeczności akademickiej może prowadzić do dużej zmiany w działalności bibliotek. Silny bowiem nacisk, jaki kładzie się⁴⁰ na zwiększenie udziału polskiej nauki w realizacji koncepcji Open Access, otwiera przed bibliotekami nowe przestrzenie do zagospodarowania. Budowa m.in. repozytoriów uczelnianych stanowi jeden z pierwszych, ale znaczących przykładów wkraczania bibliotek na nowe terytoria⁴¹. Sytuacja taka pozwala z jednej strony korzystać ze wspomnianego zaufania społeczności akademickiej wobec biblioteki jako instytucji zarządzającej danymi (w rozumieniu danych pochodzących np. z badań naukowych), z drugiej – budować wizerunek instytucji, której znaczenie poprzez prymarny udział w rozpowszechnianiu wiedzy znacząco wzrośnie. A sam wizerunek z jego składowymi w postaci m.in. logo stanie się atrakcyjnym dla rynku dobrem niematerialnym z wymierną wartością ekonomiczną.

LITERATURA

- Altcorn J., *Wizerunek firmy*, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2004.
- Bieniewicz-Miazga A., *Grafika w biznesie. Projektowanie elementów tożsamości wizualnej – logotypy, wizytówki, papier firmowy*, Helion, Gliwice 2012.
- Cooter R., Ulen T., *Ekonomiczna analiza prawa*, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Fontana R. i in., *Reassessing patent propensity: evidence from a data-set of R&D awards 1997–2004*, [w:] Working Papers, No. 2013/09, Department of Economics at the School of Economics and Management (ISEG), Technical University of Lisbon [online]. Dostępny w Internecie: <<http://pascal.iseg.utl.pt/~depeco/wp/wp092013.pdf>>.

⁴⁰ <<http://www.naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,393418,mnisw-publicacje-naukowe-powinny-byc-dostepne-za-darmo-w-sieci.html>> [dostęp 31.05.2013].

⁴¹ Monastersky R., *Publishing frontiers: The library reboot*, Nature, 2013, 495, 430–432, doi:10.1038/495430a, <<http://www.nature.com/news/publishing-frontiers-the-library-reboot-1.12664>>.

- Keller K.L., *Strategiczne zarządzanie marką: kapitał marki – budowanie, mierzenie i zarządzanie*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011.
- Monastersky R., *Publishing frontiers: The library reboot*, Nature, 2013, 495, doi:10.1038/495430a, <<http://www.nature.com/news/publishing-frontiers-the-library-reboot-1.12664>>.
- Mordwiłko-Osajda J., *Znak towarowy. Bez względu na przeszłość rejestracji*, Lexis Nexis, Warszawa 2009.
- Ochrona własności intelektualnej*, A. Adamczak, M. du Vall (red.), Uniwersytecki Ośrodek Transferu Technologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012.
- Piotrowska J., *Ochrona renomowanych znaków towarowych w systemie prawnym Unii Europejskiej*, Studia Prawnicze, nr 4/2000, INP PAN, Warszawa 2000.
- Pogorzelski J., *Mity marketingowe: marketing bez bzdur, iluzji i fałszywych założeń*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2013.
- Rychter K.J., Chmielewski Z., Tworzydło D., *Tożsamość wizualna: znak, system, wizerunek*, Newline, Rzeszów 2012.
- Rynek książki w Polsce* [online}. Dostępny w Internecie: <http://www.institutksiazki.pl/upload/Files/rynek_książki_2012.pdf>.
- Szpringer W., *Koncepcja open access w świetle ekonomicznej analizy praw własności intelektualnej*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011.
- Załuski W., *Schemat ekonomicznego ujęcia prawa własności intelektualnej*, [w:] *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, J. Stelmach, M. Soniewicka (red.), Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2007.
- Załucki M., *Licencja na używanie znaku towarowego. Studium porównawcze*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2008.

TRADEMARK AS A TOOL FOR CREATING A PUBLIC IMAGE OF PUBLISHING HOUSES AND LIBRARIES

A logo is – or should be – an element of intellectual property of institution. Proper use of possibilities arising from regulations that are included in intellectual property law and in industrial property law allow the use of a legal potential of law protection on immaterial goods to create institution image. This paper discusses the impact of granting legal protection of logo for creating image of chosen institutions – libraries and publishing houses. The paper points to the important issue of regarding intellectual property as a potential tool of development, not as a potential threat and obstacle. Also included is a different economic nature of libraries and publishing houses. Considerations are based on the law, case law and literature in the field of intellectual property, brand management and marketing. The paper has conducive character, its aim is to indicate interdisciplinary links that should be the subject of further research. Recognize and use connections obvious for profit oriented institutions (publishing house) in the era of changes in financing of higher education may prove as crucial for non-profit institutions (libraries).

Iwona Sójkowska
Biblioteka Politechniki Łódzkiej
e-mail: iwona@lib.p.lodz.pl

Barbara Barańska-Malinowska
Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu
e-mail: barbara.baranska-malinowska@up.wroc.pl

KREOWANIE WIZERUNKU BIBLIOTEKI W ŚRODOWISKU AKADEMICKIM. ZANIM PÓJDZIEMY DALEJ...

Rozważono zagadnienie kreowania wizerunku biblioteki akademickiej. Podjęto próbę odpowiedzi na pytania, czy biblioteki zabiegają o swój wizerunek, w jaki sposób to czynią i jakie są efekty ich działań? Omówiono dotychczasowe doświadczenia bibliotek w zakresie kształtowania własnego wizerunku. Na przykładzie wybranych bibliotek przedstawiono proces promocji oparty na dobrej współpracy z uczelnią, a także standardy obowiązujące w bibliotekach. Kreowanie wizerunku odbywa się na wielu płaszczyznach – począwszy od kształtowania funkcjonalności gmachu, poprzez zmiany w strukturze organizacyjnej, wdrażanie nowych usług, komunikację wewnątrzuczelnianą, aż po realizację zadań odległych od typowo bibliotekarskich, ale oczekiwanych przez społeczność akademicką. Na podstawie wyników ogólnopolskich rankingów uczelni zbadano wpływ wskaźników funkcjonowania bibliotek na pozycje osiągane przez uczelnie w tych rankingach. Artykuł stanowi omówienie części zagadnienia, jakim jest kreowanie wizerunku biblioteki. W dalszej perspektywie planowane jest rozszerzenie tematu o podejście dotyczące przyszłości, wynikające z dynamiki zmian w otoczeniu oraz przygotowanie bibliotek do szybkiego reagowania na przyszłe potrzeby użytkowników.

WPROWADZENIE

Rozważania na temat kreowania wizerunku biblioteki akademickiej stanowią próbę odpowiedzi na pytania, czy biblioteki zabiegają o swój wizerunek i w jaki sposób próbują stać się instytucjami, o których się mówi, pisze, do których z przyjemnością się przychodzi. Według większości definicji wizerunek firmy to zewnętrzny obraz (oblicze, image), formułowany w świadomości odbiorcy. Spośród ponad 30 określeń, jakie można odnaleźć w literaturze przedmiotu, na uwagę zasługuje jedno, które definiuje wizerunek jako *portret, na który trzeba zapracować* [17]. Należy przyznać, że określenie to oddaje sens tworzenia wizerunku, w który coraz więcej należy inwesto-

wać, proponować, oferować, aby osiągnąć doskonały image. Globalizacja, kosmiczna prędkość rozwoju technologicznego, procesy integracyjne sprawiają, że konkurencja na rynku staje się coraz bardziej widoczna, stwierdzić by można, że panuje nawet klimat ostrej rywalizacji. W warunkach hiperkonkurencji organizacje są zmuszone skutecznie konkurować. Należy przy tym brać pod uwagę fakt, że agresywne czasem narzędzia promocji doprowadziły do powstania tzw. obronności percepcyjnej odbiorców usług. Przejawiają się one mniejszą wrażliwością odbiorców/użytkowników na tradycyjne komunikaty marketingowe, która obniża ich skuteczność. Kreowanie wizerunku każdej instytucji funkcjonującej we współczesnym świecie staje się coraz większym wyzwaniem, ponieważ wymagania współczesnych klientów stale ewoluują, a jednocześnie narasta nieufność wobec kierowanej do nich strategii marketingowej. Dobra reputacja organizacji czy ustna jej rekomendacja są zatem silnymi argumentami, które mogą przemawiać do współczesnego odbiorcy usług [20].

W celu określenia, jakie działania zarówno organizacyjne, jak i marketingowe podejmują biblioteki, aby wykreować pozytywny wizerunek, podjęto badania w trzech etapach. Przede wszystkim zapoznano się z publikacjami omawiającymi zastosowanie nowych rozwiązań w bibliotekach, które wykorzystano do przedstawienia innowacyjnej działalności. Następnie przejrano strony internetowe głównych bibliotek uczelni państwowych, poszukując kreatywnych rozwiązań marketingowych. Spośród bibliotek technicznych wybrano 21 stron internetowych, a spośród bibliotek uniwersyteckich – 18. Mimo że nie jest to najbardziej miarodajne źródło informacji o działalności biblioteki, jej interface jest wizytówką, która powinna w sposób najpełniejszy informować o obsłudze użytkowników. Wizerunek kształtowany jest bowiem w świadomości użytkowników bibliotek, dla których Internet jest często podstawowym źródłem komunikacji. Na koniec zanalizowano rankingi uczelni, podejmując próbę odpowiedzi na pytanie, jaki wpływ mają oceniane wskaźniki działalności bibliotek na pozycję uczelni w rankingu oraz co robią biblioteki, aby wspomóc własne uczelnie.

WIZERUNEK FIRMY, CZYLI JAK OCZAROWAĆ KLIENTA

Wizerunek każdej instytucji cechuje różnorodność, która wynika ze specyfiki prowadzonej przez nią działalności. W firmach, które produkują dobra konsumpcyjne, głównym elementem jest wizerunek produktu lub marki. W instytucjach non-profit oprócz różnorodnej oferty produktów/usług duży wpływ na portret utrwalany w umyśle klientów ma bezpośredni kontakt z użytkownikiem. Jest to tzw. pierwsza linia kontaktu, od której wiele zależy. Użytkownik chce mieć poczucie, że biblioteka za pośrednictwem bibliotekarza jest w pełni zaangażowana w działania zmierzające do potwierdzenia, że klient biblioteki jest dla niej najważniejszy. Tradycyjny model obsługi użytkowników zawsze będzie odgrywał istotną rolę i zawsze znajdą się zwolennicy takiej formy kontaktu z biblioteką. Jednak dla współczesne-

go, tzw. pokolenia Google, głównym problemem jest czas i tempo tych relacji. Użytkownik oczekuje prostej i natychmiastowej odpowiedzi, najlepiej przetworzonej w cyfrową postać, którą będzie mógł pobrać w sieci. Tylko wtedy będzie lojalny, wierny, z przyjemnością powracający do instytucji, która jest inna, niepowtarzalna, specyficzna wśród pozostałych o podobnym lub takim samym profilu działalności. Klienci bowiem wybierają marki, które do nich przemawiają i które lubią. To jakże proste stwierdzenie – lubię to – jest dzisiaj coraz bardziej istotne i znajduje odzwierciedlenie u podstaw strategii komunikacyjnych firm/instytucji. Jednak budowanie wizerunku firmy to skomplikowany proces, który trwa latami i ważne jest, aby był konsekwentnie realizowany.

Rzeczywistość pokazuje, że w poszukiwaniu informacji na temat usług/produktów coraz więcej osób zagląda do sieci [3]. Doskonałym sposobem na stworzenie kampanii opartej na potrzebach naszych klientów jest zatem *social media marketing* (SMM). Termin ten określa wykorzystanie sieci społecznych, społeczności internetowych, blogów, serwisów wiki i innych kanałów umożliwiających interakcję użytkowników w warunkach wszelkiego rodzaju działań: komunikacyjnych, informacyjnych, dyskusyjnych, marketingowych, sprzedażowych. *Social media marketing* to tworzenie treści wraz z zewnętrzną ich promocją w obrębie społeczności internetowych. SMM to jedno z najdynamiczniej rozwijających się działań firm na rynku. Charakteryzuje się innym od dotychczas stosowanych sposobem wywierania wpływu, ponieważ opiera się nie tylko na przedstawieniu oferty, propozycji firmy/instytucji, korzyści, ale daje klientowi/użytkownikowi możliwość wypowiedzenia się oraz dokonania oceny usług/produktów.

Biblioteki powinny monitorować działania innych firm na rynku i wdrażać nowatorskie metody skutecznego dialogu z klientem. Jednocześnie każda instytucja powinna mieć świadomość odpowiedzialności za podjęte działania, które charakteryzują się nieustanną kreatywnością, płynnością formułowania konkretnych strategii, elastycznością w dostosowywaniu się do aktualnych, dynamicznie zmieniających się oczekiwań użytkowników i ogólnej sytuacji na rynku edukacyjnym. Należy przy tym pamiętać, że jeśli zdecydujemy się na wybór strategii, to nie ma od niej odwrotu. Jeśli bowiem w którymś momencie zaprzestaniemy kreowania wizerunku, to użytkownik odbierze to jako brak zainteresowania jego potrzebami, brak pomysłów instytucji i, co najgorsze, może to skutkować jego utratą [18].

KREOWANIE WIZERUNKU PRZEZ DZIAŁANIE

Biblioteki jako instytucje usługowe powinny przede wszystkim koncentrować się na odbiorcach swoich usług i ich potrzebach. Jednak nie wystarczy rozpoznanie potrzeb użytkowników i zaoferowanie usług wysokiej jakości [16]. Należy wziąć pod uwagę inne czynniki, które wpływają na decyzję czytelników o korzystaniu z tych

usług. Dlatego kreowanie wizerunku biblioteki można rozpatrywać w dwóch obszarach: wdrażania nowych usług, które same w sobie będą budzić pozytywne skojarzenia, oraz ich promowania. Już samo realizowanie nowych zadań i wdrażanie innowacyjnych usług powinno kreować pozytywny wizerunek biblioteki w uczelni. Jednakże, aby dopełnić ten obraz, należy podjąć działania mające na celu uświadomienie społeczności akademickiej wyższości ich macierzystej biblioteki nad innymi tego typu placówkami, nad instytucjami o podobnych działaniach (archiwa, muzea), w końcu nad otwartym i ogólnodostępnym Internetem.

Przeobrażenia, jakie zachodzą we współczesnym bibliotekarstwie naukowym oraz w rozwoju uczelni, przekładają się na zmiany w działalności bibliotek akademickich. Trend ten można zaobserwować już od wielu lat. Do podstawowych obowiązków bibliotek uczelnianych definiowanych jako gromadzenie, opracowanie i udostępnianie literatury, dokumentowanie dorobku piśmienniczego pracowników dochodzą nowe, wynikające z organizacji uczelni, jej oczekiwań wobec macierzystej biblioteki, ale nie tylko. Wiele zmian inicjują same biblioteki, próbując sprostać obecnym i przyszłym oczekiwaniom społeczności akademickiej. Biblioteki uczelniane coraz częściej pełnią funkcję uczelnianych centrów działalności kulturalnej czy kulturalno-społecznej. To, co na Zachodzie określa się mianem *social gathering places* [9], u nas dopiero wkacza w fazę tworzenia. Jeffrey T. Gayton, przyglądając się zadaniom współczesnej biblioteki, dostrzega dodatkowo dwa obszary silnie związane z podstawowym pakietem zadań biblioteki naukowej, a jednocześnie zakreślające nowy wizerunek biblioteki. Są nimi *social* i *communal* [6]. *Social* jawi się jako przestrzeń społeczna, miejsce spotkań, rozmów, radości obcowania z innymi. Natomiast *communal* to przestrzeń łącząca społeczność wokół wspólnie realizowanych przedsięwzięć, np. studiowanie, zdobywanie wiedzy, wymiana myśli naukowej. Warto zatem przyjrzeć się współcześnie realizowanym zadaniom i usługom, jakie realizuje biblioteka, i upatrywać w nich wartości dla uczelni.

WDRAŻANIE NOWYCH USŁUG

Rozważania nad kreowaniem wizerunku warto rozpocząć od poszukiwania wskazówek w strukturze organizacyjnej. Analiza stron internetowych prezentujących struktury organizacyjne 39 bibliotek uczelnianych nie wykazała istotnych zmian, jakie potwierdziłyby powoływanie agend odpowiedzialnych za promocję, a tym samym za kreowanie wizerunku. W tym zakresie daleko bibliotekom akademickim do innych instytucji non-profit, a nawet do dużych bibliotek publicznych, np. miejskich czy wojewódzkich, które dostrzegły konieczność powoływania stosownych agend lub tworzenia stanowisk, których głównym zadaniem jest promocja [1, 2]. Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że pogłębienie badań przez zastosowanie dodatkowych narzędzi badawczych, takich jak wywiad czy ankieta, zmieniłoby wyniki analizy opartej na przeglądzie stron internetowych.

Struktury, poza nielicznymi wyjątkami, przypominają wieloletnią tradycję organizowania bibliotek uczelnianych. W zaledwie kilku przypadkach dostrzeżono, że zadania skupione wokół marketingu przypisane są odpowiednim agendom, najczęściej działom informacji lub spoczywają na barkach dyrektorów bibliotek. W Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu został powołany Oddział Transferu Wiedzy i Informacji, który codzienną pracą wspomaga kreowanie wizerunku biblioteki. Ponadto działa stały zespół zadaniowy ds. promocji, którego członkami są osoby z różnych działów inicjujące różne akcje promocyjne. Warto wskazać także zadania asystentki dyrektora, która została powołana przez rektora do pełnienia funkcji koordynatora ds. informacji i jej zadaniem jest współpraca z mediami na rzecz promocji.

Doświadczenia wskazują, że mimo niezmiennych od lat struktur organizacyjnych w bibliotekach są osoby odpowiedzialne za promocję i kształtowanie wizerunku, a działania te mają wpisane w zakres obowiązków. Dzieje się tak bez wyodrębniania stanowisk, zespołów zadaniowych czy oddziałów do tego powołanych. Przykładem może być Biblioteka Politechniki Łódzkiej (BPL), w której promocję koordynuje nieformalny zespół bibliotekarzy z Oddziału Informacji Naukowej, oczywiście pod nadzorem dyrektora biblioteki. Rozwiązanie takie wydaje się doraźnie wystarczające, aczkolwiek w dłuższej perspektywie wyodrębnienie stanowiska PR-owca przyniosłoby zdecydowanie lepsze efekty. Trudno przecież wymagać od pracowników jakiegokolwiek agendy wykonującej statutowe zadania, aby dodatkowo koordynowali promocję biblioteki (jako całości!). Kwestii tej nie rozwiązują także zespoły zadaniowe, gdyż te realizują konkretne zadania, a przygotowanie i wdrożenie kompleksowego planu marketingowego pozostaje poza ich kompetencjami. Mimo to warto przyjrzeć się zadaniom bibliotek, szczególnie w kontekście kreowania wizerunku poprzez realizację usług oraz wdrażanie innowacyjnych rozwiązań.

W zakresie zmian organizacyjnych ciekawe doświadczenia ma Biblioteka Politechniki Łódzkiej [4]. Od 2013 roku do struktury biblioteki został włączony Dział Wydawnictw Naukowo-Dydaktycznych, a więc agenda realizująca prace na rzecz całego środowiska Politechniki Łódzkiej. W bibliotece utworzono Uczelniany Punkt Personalizacji, do zadań którego należy przygotowanie elektronicznych legitymacji dla studentów i doktorantów. Biblioteka jako jednostka ogólnouczelniana zyskała w ten sposób możliwość automatycznego importu danych do systemu bibliotecznego, studenci i doktoranci nie zapisują się już do biblioteki, stają się czytelnikami w chwili podjęcia studiów (legitymacja jest jednocześnie kartą biblioteczną), a poszczególne wydziały uczelni nie muszą inwestować w odpowiedni sprzęt i kadre, która realizowałyby to zadanie. Kolejną agendą o zadaniach ogólnouczelnianych, osadzoną w strukturze BPL, jest Centrum WIKAMP realizujące ze wsparciem Centrum Komputerowego i Wydziału Fizyki Technicznej, Informatyki i Matematyki Stosowanej projekt Wirtualnego Kampusu Politechniki Łódzkiej oraz wdrożenia platformy edukacyjnej Moodle. Biblioteka Politechniki Łódzkiej organizuje szkolenia dla wykładowców z wykorzystania platformy Moodle, wydaje studentom hasła dostępu do politechnicznej poczty, WebDziekanatu i platformy edukacyjnej. Zyskuje na tym cała społecz-

ność. Decyzje władz uczelni dotyczące powierzenia bibliotekom ogólnouczelnianych zadań świadczą o dużym zaufaniu, jakim bibliotekarze zostali obdarzeni.

Innowacyjność usługowa nie dotyczy jedynie rozszerzania pakietu zadań o obowiązki niestandardowe. Coraz więcej kreatywnych zadań jest realizowanych w ramach statutowych działań bibliotek. Znaczna poprawa komunikacji na linii biblioteka–uczelnia nastąpiła w zakresie gromadzenia zbiorów. Dotychczas składane na miejscu w bibliotece dezyderaty zostały zastąpione lub uzupełnione formularzami elektronicznymi. Bariera fizycznej obecności w bibliotece została zatem zniesiona lub przynajmniej ograniczona do minimum. W większości bibliotek formularze służą do zgłaszania zakupu książek, ale w nielicznych można zgłosić także propozycję prenumeraty czasopisma. Czytelnik sam dokonuje wyboru, czy chce przyjść do biblioteki i wyrazić swoje zainteresowanie zakupem potrzebnej literatury, czy zrobi to drogą elektroniczną. Równie dobrze przedstawia się sytuacja zakupu zbiorów elektronicznych. Wszystkie biblioteki umożliwiają testowanie nowych serwisów, zachęcają do wyrażania opinii o ich przydatności, które z kolei mają wpływ na finalną decyzję.

Kolejnym krokiem w kreowaniu pozytywnego wizerunku jest udostępnianie zbiorów i informacji o nich w sposób oczekiwany przez środowisko akademickie. Większość bibliotek uczelnianych wykorzystuje zintegrowane systemy biblioteczne, umożliwiające przeglądanie elektronicznego katalogu przez Internet, zamawianie i rezerwację książek, a także prolongatę. Poprawiły się również warunki korzystania ze zbiorów na miejscu. Standardem jest wolny dostęp do półek, wydzielone miejsca do pracy grupowej i indywidualnej, samoobsługowe kserografy, dostęp do komputerów i skanerów, do Internetu za pomocą połączenia sieciowego lub bezprzewodowego. Jednak coraz częściej bibliotekarze chcą zaoferować czytelnikom więcej. Przykładem może być Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, która wprowadziła dwie godne polecenia usługi. Pierwszą z nich jest możliwość zdalnego regulowania wszelkich opłat pobieranych przez bibliotekę. Druga to możliwość zdalnego zamówienia skanu z materiałów bibliotecznych, który jest następnie przesyłany do czytelnika. W tym przypadku opłata jest również wnoszona zdalnie [8]. Wobec takiej innowacji czytelnik nie może zostać obojętny – biblioteka będzie kreowała się w jego świadomości jako nowoczesna, spełniająca oczekiwania, a nawet wyprzedzająca je. Kilka innych bibliotek również wdrożyło usługę digitalizacji czy sporządzenia kopii na zamówienie, jednakże czytelnik musi zgłosić się do biblioteki chociażby w celu uregulowania należności.

Nowoczesność w udostępnianiu to także zapewnienie zdalnego dostępu do źródeł elektronicznych. Poza nielicznymi wyjątkami z licencjonowanych źródeł można korzystać po zalogowaniu z dowolnego miejsca. Zakup systemu autoryzacji czytelników generuje dodatkowe koszty dla biblioteki, ale wygoda czytelników, a tym samym wzrost liczby użytkowników zasobów, potwierdza słuszność wydatkowania pieniędzy.

Korzystnie wypadają biblioteki w zakresie dokumentowania dorobku piśmienniczego pracowników uczelni i udostępniania informacji o nim. Nieliczne nie realizują tego zadania. Kierując się doświadczeniami bibliotek [21], można zaryzykować stwierdzenie, że bibliografie publikacji pracowników znacznie poprawiają wizerunek

księżnic akademickich w macierzystej uczelni. Aktualizowane są najczęściej na bieżąco, dostępne w Internecie wraz z pakietem narzędzi umożliwiających wieloaspektowe analizy, dzięki czemu pracownicy w dowolnym momencie mogą sprawdzić swój dorobek naukowy, nawet z przypisanymi wskaźnikami (Impact Factor, lista filadelfijska, lista MNiSW). Bezdyskusyjnym przykładem jest Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej, gdzie baza bibliograficzna stanowi podstawę analiz oraz oceny jednostek naukowych i pracowników uczelni [11]. W innych uczelniach rola bibliografii wobec wymagań parametryzacyjnych również się zwiększa. Tym samym zyskują biblioteki, które na ich podstawie mogą przedłożyć odpowiednie raporty. Doświadczenia Biblioteki Politechniki Łódzkiej oraz Biblioteki Głównej Politechniki Częstochowskiej potwierdzają znaczenie rzetelnie opracowywanej bibliografii i jej wpływu na kreowanie wizerunku biblioteki. Wykazy publikacji wraz z określonymi wskaźnikami są przygotowywane na zlecenia jednostek organizacyjnych, Działu Nauki, coraz częściej też dla władz uczelni. Opracowywane są raporty o współpracy z instytucjami naukowymi za granicą w zakresie obszaru dziedzinowego i geograficznego publikacji, z najwyższym wskaźnikiem IF, najwyższą punktacją MNiSW czy zarejestrowanych na liście filadelfijskiej.

Pracownicy uczelni doceniają także analizy cytowań przygotowywane w macierzystych bibliotekach na podstawie rekomendowanej przez MNiSW bazy Web of Science lub bazy SCOPUS. Intensyfikacja opracowywania raportów cytowań nastąpiła w 2010 roku, gdy MNiSW w ramach licencji krajowej zakupiło do nich dostęp. Raporty są przygotowywane dla władz uczelni w większości bibliotek, ale wiele spośród nich cyklicznie przygotowuje analizy dla wszystkich pracowników czy dla jednostek organizacyjnych. Ponadto na bieżąco realizowane są indywidualne zamówienia.

Zmienia się działalność dydaktyczna bibliotek. Wraz z rozwojem społeczeństwa informacyjnego bibliotekarze dostrzegają konieczność organizowania zajęć edukacyjnych z zakresu informacji naukowej. Jednak dotychczasowe obowiązkowe zajęcia, np. dla studentów I roku, na których zaznajamiano uczestników głównie z katalogiem bibliotecznym, działały zniechęcająco. Ostatnie dwa lata zmieniły oblicze dydaktyki bibliotecznej. Zajęcia są prowadzone stacjonarnie, ale i z wykorzystaniem e-learningu bądź b-learningu. Czytelnicy mają możliwość wyboru formy tych zajęć. Przekazywane treści są dostosowane do oczekiwań grupy, w przypadku zajęć stacjonarnych można mówić nawet o ich personalizacji. Prezentacja zbiorów drukowanych i katalogu są jedynie częścią takich zajęć. Coraz częściej zwraca się uwagę na zasoby elektroniczne, licencjonowane i te w otwartym dostępie. Nie neguje się wyszukiwarek internetowych, ale poleca Google Scholar jako alternatywne źródło wiedzy. Przekazuje się umiejętności budowy strategii wyszukiwawczej, selekcji i oceny jakości wyszukiwanej informacji. Dzięki temu zajęcia są odbierane pozytywnie, a biblioteka jawi się jako partner w zdobywaniu wiedzy. I tym razem przykładem może być Biblioteka Politechniki Łódzkiej, w której na uczelnianej platformie edukacyjnej posadowiono kursy e-learningowe: dla studentów I roku – obowiązkowy kurs Szkolenie biblioteczne, dla

studentów, doktorantów i pracowników – fakultatywny kurs Literatura naukowa oraz dla pracowników – fakultatywny kurs Analiza bibliometryczna. Są przygotowywane kolejne kursy. Poza obowiązkowym szkoleniem dla studentów I roku kursy elektroniczne nie wiążą uczestników ani terminem rozpoczęcia czy zakończenia, ani obowiązkiem zaliczenia testu – są materiałem szkoleniowym, z którego w dowolnym czasie można korzystać. Platformy zdalnej edukacji funkcjonują także w innych bibliotekach, m.in. w Bibliotece Głównej Politechniki Śląskiej czy w Bibliotece Głównej AGH.

Coraz częściej biblioteki akademickie podejmują się realizacji zadań związanych z upowszechnianiem kultury. Stanowią one jednak działalność marginalną. Z badań przeprowadzonych przez Magdalenę Kokosińską w 2012 roku wynika, że spośród 82 bibliotek naukowych, które zdecydowały się wziąć udział w ankiecie, do takiej działalności przyznało się zaledwie 29 (35%) [10]. W bibliotekach najczęściej są przygotowywane wystawy (prezentowane również online), spotkania autorskie, imprezy wynikające z kalendarza, np. Dzień Bibliotekarza, Tydzień Bibliotek, Festiwal Nauki, Techniki i Sztuki, imprezy rocznicowe, a także kluby dyskusyjne, pikniki, akcje bookcrossingowe. Z wniosków, jakie nasunęły się autorkom, warto przytoczyć choć jeden: *Biblioteka naukowa postrzegana jest przede wszystkim jako placówka wspomagająca proces kształcenia studentów i prace badawcze naukowców, ma dostarczać najnowszej, specjalistycznej i precyzyjnej informacji, być centrum życia instytucji naukowej, a aktywność kulturalna może być istotnym, choć pobocznym działaniem* [10].

Wydaje się, że działalność kulturalna może stanowić tzw. wartość dodaną dla czytelników bibliotek akademickich. Znużeni pracą, studiowaniem, badaniami naukowymi mają na uczelni miejsce, gdzie, uczestnicząc w imprezie kulturalnej, mogą oderwać się od codziennych obowiązków. Po raz kolejny warto przytoczyć przykład Biblioteki Politechniki Łódzkiej, która w 2007 roku utworzyła w dawnym pokoju katalogowym, niepotrzebnym w dobie internetowego dostępu do katalogu, Galerię Biblio-Art [5]. Zainteresowanie środowiska akademickiego galerią przekroczyło najśmielsze oczekiwania bibliotekarzy. Obecnie jest to miejsce wystaw różnorodnych prac artystycznych powstałych w uczelni technicznej. Lista rezerwacji jest wypełniona z rocznym wyprzedzeniem. Zwiększyła się częstotliwość wystaw z trzech do nawet siedmiu w ciągu roku. Jeden z wydziałów (Wydział Technologii Materiałowych i Marketingu Tekstyliów) wybrał nawet biblioteczną galerię jako doskonałe miejsce do obrony prac dyplomowych, podczas których studenci prezentowali zaprojektowane ubiory. Oprócz prac społeczności politechnicznej w galerii są prezentowane dzieła powstałe w innych uczelniach. Brakuje natomiast prezentacji tych wystaw w formie online.

Na uwagę zasługuje także Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, która organizuje cykl imprez pod hasłem: Biblioteka Kulturalna w Bibliotece Uniwersyteckiej. W ramach przedsięwzięcia czytelnicy są zapraszani na seanse filmowe oraz popularnonaukowe wykłady na niecodzienne tematy. Zarówno seanse, jak i wykłady odbywają się w czwartki. Zainteresowani czytelnicy

mogą zatem tak zaplanować swój czas, aby móc skorzystać także z oferty kulturalnej biblioteki.

Biblioteki dostrzegają oczekiwania czytelników związane z udostępnianiem przestrzeni społecznej (*social gathering places*). Trend ten zapoczątkowała u progu nowego tysiąclecia Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (BUW), która kojarzy się nie tylko z funkcją *communal*, ale i *social*. Przyzwyczailiśmy się już do zjawiska zwanego buwingiem, charakterystycznego dla tej biblioteki. W BUW czytelnicy nie tylko zgłębiają tajniki literatury, przeglądają zasoby Internetu, ale w dość swobodny, a jednocześnie, co warto podkreślić, uroczy sposób odpoczywają, czyniąc użytek z „powierzchni płaskich” i to nie tylko z regałów i stolików z krzesłami. Śladem BUW idą inne biblioteki, choć tu barierą dla wielu jest brak odpowiedniego lokalu. Są też takie, którym powaga przypisanych obowiązków nie pozwala na zmianę mentalności, a tym samym przeorganizowanie przestrzeni dla czytelników. Biblioteki te powinny zacząć się martwić o swój wizerunek. Cóż z tego, że zapewnią odpowiednie zasoby, jeśli jawić się będą jako skostniałe instytucje.

W pewnym stopniu Biblioteka Politechniki Łódzkiej i Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej mogą być przykładem przestrzeni *social*, ponieważ oddały do dyspozycji czytelników sale zlokalizowane tuż przy wejściu do biblioteki. Po kilku latach użytkowania z całą stanowczością należy pokreślić, iż frekwencja w nich jest znakomita. Właściwa interpretacja oczekiwań społeczności akademickiej, w tym przypadku studentów, przełożyła się zatem na poprawę wizerunku biblioteki jako instytucji przyjaznej.

W ciekawy sposób Biblioteka Politechniki Poznańskiej zadbała o swój wizerunek m.in. wśród młodych rodziców. Na jej terenie funkcjonuje Strefa Malucha. Jest to kącik z mebelkami i zabawkami, ze wspaniałym widokiem na rzekę Wartę, przeznaczony dla dzieci, których rodzice decydują się korzystać z zasobów na miejscu, w bibliotece. W ten sposób biblioteka zlikwidowała barierę dostępu do swoich zasobów i stworzyła dogodne miejsce dla rodziców i ich dzieci.

Z kolei Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej organizuje dla czytelników: Święto Politechniki Opolskiej, spotkania bibliotekarzy, Salon Maturzystów, Minigalerię Galimatias, bookcrossing, Opolskie Festiwale Nauki, a także wspomaga Dziecięcą Politechnikę Opolską czy akcję Szlachetna Paczka.

Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego i Politechniki Śląskiej organizują Noc Bibliotek. Podczas IV spotkania Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego zaproponowała m.in.: rowerowy rajd Odjazdowy bibliotekarz ulicami Rzeszowa z gościem specjalnym, koncerty zespołów Klang i Heaven, relacje z podróży do Boliwii i Indii, spektakl Teatru Portretu i Karykatury, tajski carving, czyli rzeźbę w owocach, aukcję dzieł sztuki, loterię fantową z fantastycznymi nagrodami, poznanie tajników pisma japońskiego czy taneczne metamorfozy. Śląska noc naukowców organizowana cyklicznie w Bibliotece Głównej Politechniki Śląskiej ostatnio odbyła się pod hasłem: Jak wynalazki Japończyków wpłynęły na los czytelników. W programie znalazły się następujące atrakcje: japońska sztuka z papieru, obrazy na jedwabiu, jedwabne szale

– nauka malowania na szlachetnym materiale, Japonia bliska i daleka, pokaz zakładania kimona, KAMISHABAI – papierowy teatr, warsztaty japońskiej kaligrafii. Nie ulega wątpliwości, że biblioteki te pozytywnie zapisały się w świadomości użytkowników.

PROMOCJA USŁUG BIBLIOTEKI

W kreowaniu wizerunku biblioteki niemniej ważne od wdrażania nowych usług są działania promocyjne jako forma informowania oraz komunikowanie się ze społecznością akademicką. Informatory, ulotki, foldery, choć potrzebne, przestały odgrywać decydującą rolę w promocji bibliotek. Obecnie znaczącym nośnikiem działań marketingowych stał się Internet i narzędzia, które za jego pośrednictwem są użytkowane przez czytelników i powinny stać się standardem komunikacji w bibliotekach. Na podstawie analizy stron internetowych 39 bibliotek podjęto próbę określenia stosowanych form promocji przez biblioteki uczelniane.

Istotną zmianą w komunikacji w obszarze gromadzenia zbiorów drukowanych jest zamieszczanie na stronie głównej biblioteki formularzy ułatwiających zgłoszenie publikacji do zakupu. Formularze takie ma 25 bibliotek (64%). W zakresie promocji udostępniania zbiorów, a także usług, biblioteki wykorzystują następujące kanały komunikacji:

- profil na facebooku ma 18 bibliotek (46%),
- filmy o bibliotece ma 13 bibliotek (33%),
- kanał RSS ma 9 bibliotek (23%),
- newsletter ma 5 bibliotek (13%).

Warto dodać, iż wśród 13 bibliotek, które zdecydowały się udostępnić filmy promocyjno-informacyjne, są te, które zamieszczają filmy na własnej stronie internetowej lub odsyłają do YouTube. Szczególnie warte obejrzenia są:

- seria filmów *Biblioteka to nie horror* Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej (niektóre mają ponad 3000 wyświetleń),
- filmy Biblioteki Politechniki Poznańskiej,
- filmy Biblioteki Uniwersyteckiej im. J. Giedroycia w Białymstoku, które promują bibliotekę jako najlepsze miejsce na spędzenie całego dnia, reklamują wolne przestrzenie, a nawet automaty z napojami i przekąskami.

Spośród innych kanałów promocyjno-informacyjnych występujących w pojedynczych bibliotekach warto wymienić twittera, blog, google+ czy biuletyn oraz wirtualne przewodniki po bibliotece, np. Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu.

Kreowanie wizerunku biblioteki to także dostępność bibliotekarza online:

- formularz typu Zapytaj bibliotekarza ma 12 bibliotek (31%),
- GG (dawniej Gadu Gadu) ma 8 bibliotek (21%).

Grupę tę uzupełnia Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, która umożliwia kontakt przez Skype'a.

Dwie biblioteki kreują nowoczesny wizerunek, proponując wersję mobilną strony internetowej. Są to: Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego i Uniwersytetu Łódzkiego. Mobilna wersja wirtualnej biblioteki nie jest jeszcze standardem, ale technologiczna i powszechna dostępność urządzeń mobilnych już dziś powinna wpłynąć na rozpoczęcie prac nad dostosowaniem jej do mobilnego odbioru. Zaledwie jedna z bibliotek – Politechniki Krakowskiej umożliwi personalizację strony.

Ciekawą formę promocji proponuje Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego. Jest nią elektroniczna kartka. Czytelnik za pośrednictwem strony internetowej może wysłać kartkę z biblioteką w tle wybraną spośród kilku wzorów.

Doskonałą formą promocji zasobów są bibliografie publikacji pracowników, biblioteki cyfrowe czy repozytoria instytucjonalne. Odnośniki do nich znajdują się na głównych stronach internetowych większości bibliotek. Niektóre bibliografie linkują do zasobów bibliotek cyfrowych czy innych zewnętrznych źródeł, jednakże nie jest to jeszcze standard. Warto w tym miejscu podkreślić, że biblioteki cyfrowe, repozytoria i bibliografie publikacji pracowników powinny przekształcić się w spójne źródło informacji pełnotekstowej.

BIBLIOTEKI W RANKINGACH SZKÓŁ WYŻSZYCH

Biblioteki wypełniają zadania polegające przede wszystkim na wspieraniu rozwoju naukowo-badawczego i dydaktycznego uczelni. Ich działania powinny przynosić macierzystej uczelni wymierne korzyści, tak aby była ona postrzegana nie jako jedna z wielu jednostek, ale jako jednostka współuczestnicząca w działalności środowiska akademickiego. Czy tak jest? Czy biblioteki dzięki innowacyjnym działaniom mają wpływ na poprawę wizerunku swoich uczelni? Odpowiedzi można upatrywać w benchmarkingu (ang. *benchmarking* – wzorowanie) – metodzie usprawniania działalności organizacji. Benchmarking to koncepcja, która pozwala umiejscowić firmę w realiach konkurencyjnego rynku. Ma również zastosowanie w instytucjach non-profit. Krzysztof Oblój twierdzi, iż *technika zwana popularnie benchmarkingiem pozwala wybrać rynkowe alter ego (z łac. drugie ja), czyli firmę, z którą powinniśmy sukcesywnie porównywać swoją firmę i oceniać rozwój sytuacji* [15]. Z kolei według Adama Węgrzyna *benchmarking to przymierzanie się do najlepszych w swojej klasie* [22]. Benchmarking polega zatem na wyborze wzorcowego konkurenta, tzw. lidera liderów, który stanowi odniesienie w ocenie własnej pozycji na rynku teraz i w przyszłości. Na szczególną uwagę zasługuje również definicja podawana przez Amerykańskie Centrum Produktowności (APQC – American Productivity and Quality Centre), które podkreśla, że *benchmarking jest procesem porównywania swojej organizacji z praktyką funkcjonowania i wynikami działania najlepszej organizacji w skali światowej, a następnie zaadoptowania zasadniczych cech tej wzorcowej praktyki do procesów realizowanych we własnej organizacji* [22]. Przedmiotem porównań

benchmarkingowych mogą być zarówno całe organizacje i struktury, jak i miejsca pracy czy produkty.

Dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego w ostatnich latach dokonał zmian w całym systemie edukacji w Polsce. Nastąpiła wyraźna zmiana priorytetów – z ilości na jakość. Szczególnie istotna jest jakość kształcenia, która ma odzwierciedlenie w ocenach komisji akredytacyjnych. Niemniej ważne, szczególnie dla potencjalnych studentów, są rankingi uczelni. Aby być uczelnią konkurencyjną na rynku usług edukacyjnych, należy zwrócić szczególną uwagę na jakość, nowoczesność, rozwój i innowacyjność.

W obliczu zaostrzania się konkurencji uczelnie usprawniają metody zarządzania, a w procesie samodoskonalenia jest przydatne twórcze porównywanie się z najlepszymi szkołami w Polsce. Najbardziej użytecznym sposobem porównania jest zdobywanie informacji o najlepszych organizacjach, jakie działają w danym sektorze. Zadanie to jest trudne w realizacji, ponieważ nie działa jeszcze w szkołach wyższych dobrze zorganizowany system benchmarkingu. System taki organizują i realizują od lat redakcje niektórych gazet, np. *Perspektywy*, *Rzeczpospolitej*, *Polityki*, *Wprost*, przygotowując każdego roku rankingi wyższych uczelni. Cieszą się one dużą popularnością wśród czytelników. Czytają i analizują je zarówno środowiska akademickie, aby zaspokoić ciekawość co do miejsca, jakie zajmuje ich uczelnia w rankingu, potencjalni kandydaci na studia, aby dokonać dobrego wyboru oraz absolwenci wyższych uczelni (aby zaspokoić ciekawość co do losów ich dawnej szkoły).

Rankingi są sporządzane według różnych kryteriów, a każdy z nich kładzie nacisk na inne elementy działalności uczelni, stąd biorą się różnice w osiąganych miejscach przez uczelnie w poszczególnych rankingach. Zatem nie są one odzwierciedleniem rzeczywistej sytuacji na rynku edukacyjnym. Każdy ranking inaczej ocenia różne aspekty działalności uczelni i od organizatorów zależy, co punktuje wyżej, a do czego przywiązują mniejszą wagę. Kryteria oceny stale ewoluują, aby dostosowywać się do dynamicznie zmieniającego się otoczenia. Przewodzącym zarówno w zakresie wykorzystywanej i wyjaśnianej publicznie metodologii, jak i zaangażowanego potencjału badawczego, jest ranking opracowywany przez miesięcznik edukacyjny *Perspektywy*. Na jego podstawie podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy i jaki wpływ mają oceniane wskaźniki bibliotek na wyniki uczelni wyższych w Polsce w tym rankingu. Ostatni ranking uczelni ogłoszony przez *Perspektywy* w maju 2013 roku został oparty na 33 szczegółowych kryteriach, które tworzą 6 grup kryteriów. Należą do nich:

- Prestiż, czyli jedna z cech dobrej szkoły wyższej. Oznacza poważanie, jakim cieszą się absolwenci uczelni oraz autorytet jej pracowników w środowisku naukowym w kraju i za granicą, również wśród kandydatów na studia, mierzony przez ocenę kadry akademickiej, preferencje pracodawców, wybór olimpijczyków.
- Siła naukowa. Za mierniki przyjęto potencjał naukowy (ocena parametryczna), nadane stopnie naukowe, rozwój kadry własnej, nasycenie w kadrę o najwyższych kwalifikacjach, uprawnienia do nadawania stopni naukowych, publikacje, cytowania, studia doktoranckie, akredytacje, projekty badawcze.

- Warunki studiowania, mierzone dostępnością dla studentów kadr wysoko kwalifikowanych, zbiorami drukowanymi w bibliotece, zbiorami elektronicznymi, warunkami korzystania z biblioteki, możliwościami rozwijania zainteresowań naukowych, kulturalnych, dostępnością uczelni dla studentów zamiejscowych, osiągnięciami sportowymi.

- Umiejdzynarodowienie studiów. Brane są pod uwagę programy studiów prowadzone całkowicie w językach obcych i liczba studiujących na tych kierunkach, wymiana studencka (zarówno wyjazdy, jak i przyjazdy), wielokulturowość środowiska studenckiego, nauczyciele akademicy z zagranicy, wykłady w językach obcych, szkoły letnie.

W rankingu w 2013 roku naczelnym wskaźnikiem była jakość jako nadrzędna wartość w budowaniu wizerunku uczelni, a dane składające się na ostateczny wynik w rankingu stały się skarbnicą wiedzy o stanie polskiego szkolnictwa wyższego. W tegorocznej edycji na szczycie znalazł się Uniwersytet Jagielloński, tuż za nim Uniwersytet Warszawski, trzecie miejsce zajął Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu [14]. Podczas uroczystego finału rankingu Perspektyw i Rzeczypospolitej w maju 2013 roku prof. Michał Kleiber zapytany o sens tworzenia rankingu szkół wyższych odpowiedział: *Jego twórcy wspólnie wyrażają troskę o jakość szkolnictwa w Polsce. A od naszych szkół wyższych oraz poziomu wykształcenia ich absolwentów zależy nasza przyszłość. Przedmiotem naszej refleksji musi być również to, że nie wypadamy najlepiej w rankingach międzynarodowych...* [7].

Jaką natomiast rolę odgrywają biblioteki i jaki mają wpływ na wyniki osiągane przez uczelnie w przeprowadzanych rankingach? Dla bibliotek bardzo ważne jest kryterium warunków studiowania, w którym ocenie poddawana jest zasobność biblioteki:

- zbiory drukowane – łączna liczba książek drukowanych, procentowy przyrost nabytków w badanym roku, liczba prenumerowanych tytułów czasopism krajowych i zagranicznych, wydatki na zakup zbiorów drukowanych w przeliczeniu na jednego studenta,

- zbiory elektroniczne – liczba inwentaryzowanych elektronicznych książek zagranicznych, liczba czasopism elektronicznych, liczba zakupionych baz danych, wydatki na zbiory elektroniczne w przeliczeniu na jednego studenta,

- warunki korzystania z biblioteki mierzone stosunkiem liczby zbiorów drukowanych do ogólnej liczby studentów, stopniem informatyzacji biblioteki [13].

Po dokonanej analizie należy podkreślić, że biblioteki odgrywają ważną rolę i mają wpływ na ostateczny wynik macierzystej uczelni biorącej udział w rankingu. Wymienione parametry bibliotek wyraźnie wskazują na symbiozę biblioteki z uczelnią, która, właściwie doceniona (w tym również odpowiednio dofinansowana przez władze uczelni), będzie miała duży wpływ na wyniki badań rankingowych uczelni. Wskaźniki ocen będą tym wyższe, im biblioteka będzie bardziej nowoczesna, odpowiednio wyposażona. Przykładem dobrego wyniku w rankingu uczelni dzięki wysokim notowaniom biblioteki jest Biblioteka Główna Politechniki Radomskiej. W 2010 roku biblio-

teka została po remoncie oddana użytkownikom i stała się najnowocześniejszą multimedialną strukturą organizacyjną wśród bibliotek uczelnianych. Jako jedyna wówczas w Polsce miała cztery nowoczesne komórki organizacyjne: Elektroniczny Punkt Informacji Normalizacyjnej, Elektroniczny Punkt Informacji Patentowej, Czytelnię Komputerowych Baz Danych oraz Czytelnię Profesorską. Mierzona według wskaźników oceny bibliotek w rankingu uzyskała wówczas pierwsze miejsce spośród wszystkich bibliotek uczelni technicznych w kraju, co niewątpliwie miało wyraźny wpływ na miejsce Politechniki Radomskiej w rankingu. Ogółem otrzymała 81 punktów, wyprzedzając m.in. bibliotekę Politechniki Warszawskiej (63 punkty), Politechniki Wrocławskiej (51 punktów), Politechniki Poznańskiej (58 punktów) [12].

Pośrednią rolę biblioteki (być może nie przez wszystkich dostrzeganą) w rankingu jest jej wpływ na wyniki akredytacji danego kierunku/wydziału, gdzie jedną ze składowych jest również ocena zasobności księgozbioru biblioteki. Kolejne kryterium – siła naukowa uwzględnia m.in. publikacje pracowników, w których aktywną rolę odgrywają biblioteki, opracowując bibliografię prac uczelni oraz analizy cytowań, współczynniki publikacji i ich cytowań mierzone indeksem Hirscha, które także przygotowują biblioteki. Nieoceniona i niezbędna jest zatem współpraca uczelni z biblioteką także w zakresie działalności dokumentacyjnej.

Rola rankingów zapewne będzie rosła. Uczelnie z końcowych miejsc w rankingu mogą być w przyszłości omijane przez studentów i kadre dydaktyczną. Dlatego uczelnie nie powinny lekceważyć wyników rankingów, a zastanowić się, jak poprawić swoje wskaźniki, aby zająć wysokie miejsce. Dzięki dobrze przygotowanym kryteriom oceny uczelni wyniki rankingów mogą być nieocenioną wskazówką co do dalszego ich rozwoju.

Nowością jest międzynarodowy ranking uczelni firmowany przez Komisję Europejską. Zaproszenie do konsorcjum mającego przeprowadzać ranking w naszej części Europy otrzymała tylko Fundacja Edukacyjna Perspektywy. Formularze powinny dotrzeć do uczelni (także polskich) w maju 2013 roku, a wyniki pierwszego rankingów mają być ogłoszone w lutym 2014 roku. Przygotowywany projekt różni się od dotychczasowych klasyfikacji uczelni. Ranking o nazwie U-Multirank nie będzie klasyczną tabelą rankingową, lecz rozbudowaną, wielowymiarową informacją o uczelniach, uporządkowaną alfabetycznie. Ocenie według pięciu grup kryteriów zostaną poddane: jakość kształcenia, poziom badań naukowych, sukcesy w transferze wiedzy, stopień umiędzynarodowienia, zaangażowanie regionalne. Co prawda udział w rankingu ma być dobrowolny, ale obecność uczelni w międzynarodowym zestawieniu, które firmuje Komisja Europejska powinien być dla uczelni priorytetem. Zdaniem niektórych ekspertów projekt jest niekolizyjny, poprawny politycznie i może stać się szansą na zainteresowanie szkołami europejskimi studentów z całego świata. W pilotażowym programie, który zakończył się w 2011 roku, uczestniczyło osiem polskich uczelni: Uniwersytet Warszawski, Jagielloński, Śląski, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie oraz Politechniki: Łódzka i Świętokrzyska [19].

WNIOSKI

Wizerunek firmy jest niekwestionowaną wartością. W wirtualnym świecie nieustannego przepływu informacji musimy pamiętać, że decydując się na zaistnienie w sieci, stajemy się instytucją globalną. Tylko kreatywne instytucje, dbające o szeroki zakres usług/produktów dla klientów, mogą liczyć na sukces. Dynamika otoczenia, w jakim funkcjonują uczelnie/biblioteki/firmy, powoduje, że musimy za nią nadążyć. Aby wyróżnić się spośród innych i pozyskać klienta w czasach rosnącej konkurencji, należy zrobić na nim jak najlepsze wrażenie. Wizerunek musi być sprawnie działającym narzędziem, które pracuje na naszą korzyść.

Jednak szacunek dla klienta nie powinien ulec zmianie. To dzięki niemu instytucja ma szansę na nieustanny rozwój, to on stymuluje ją do coraz bardziej kreatywnych rozwiązań, to dla klienta tworzy markę, z którą może się utożsamiać.

Kreatywność bibliotek jest zauważana i doceniana zarówno w środowisku własnych uczelni, jak i w globalnej sieci. O bibliotece akademickiej nie można mówić w oderwaniu od instytucji macierzystej – uczelni. Wizerunek obu placówek powinien być spójny zarówno pod względem wizualnym (logo, kolorystyka), jak i w zakresie wspólnie przyjętej misji i priorytetów. Dobrze rozumiana współpraca uczelni z biblioteką może mieć wpływ na kształtowanie pozytywnych odczuć związanych zarówno z biblioteką, jak i z całym procesem edukacji wyższej. W tym celu biblioteki coraz częściej podejmują się koordynacji i realizacji zadań wykraczających poza schemat działalności bibliotekarskiej. Przekształcają się w centra naukowo-kulturalne czy nawet naukowo-kulturalno-rozrywkowe.

Zmieniła się także jakość komunikacji na linii bibliotekarz–użytkownik. Coraz więcej użytkowników obserwuje biblioteki na portalach społecznościowych, z ciekawością ogląda filmy na YouTube. Dużą popularnością cieszą się także elektroniczne formularze dla czytelników jako szansa współuczestniczenia w organizacji usług biblioteki. Stwarzają one możliwość zdalnego kontaktu z biblioteką: zadaj pytanie, skorzystaj z GG, Skype’a, zaproponuj do zbiorów, wyraż swoją opinię. Poprawiła się jakość udostępniania zbiorów i wciąż poszukuje się nowych rozwiązań, takich jak np. digitalizacja i kopiowanie na zamówienie, przelewy za usługi. Opracowywane są bibliografie, których znaczenie wzrasta wraz ze znaczeniem parametryzacji. Udostępniane są repozytoria i biblioteki cyfrowe. Biblioteki w szerokim zakresie opracowują analizy cytowań, które wcześniej wykonywano sporadycznie, na prośbę zainteresowanych tą usługą pracowników naukowych.

Coraz więcej bibliotek korzysta z dobrych zagranicznych wzorców, przekształcając swoje lokale zgodnie z oczekiwaniami użytkowników (bufet, galeria, kąciek rekreacyjny) i wyodrębniając nowe przestrzenie dla czytelników, traktujących bibliotekę nie tylko jako *communal*, ale też jako *social*. Wzrasta znaczenie bibliotek akademickich jako jednostek wzmacniających prestiż uczelni. Dane dotyczące zasobów i poziomu informatyzacji stanowią jedną z wartości ocenianych w rankingach szkół wyż-

szych. Analizy dorobku naukowego, cytawalności publikacji i ich wskaźników są przygotowywane najczęściej przez bibliotekarzy zaangażowanych w działalność dokumentacyjną i bibliometryczną.

Całokształt działań podejmowanych przez biblioteki uczelniane potwierdza, że w kreatywny sposób dążą one do kształtowania pozytywnego wizerunku w środowisku akademickim, osiągając swój cel. Są rozpoznawane wśród innych instytucji, kojarzone z funkcją wspomagania dydaktyki i badań naukowych, postrzegane jako przyjazne miejsca zapewniające komfort nauki i relaksu. Mimo to biblioteki nie mogą poprzestać na dotychczasowych osiągnięciach, powinny nieustannie rozwijać się, aby pozostać w świadomości użytkowników jako niezbędny składnik ich codziennego życia.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Biblioteka Galeria Książki* [online], [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://mbp-oswiecim.pl>>.
- [2] *Dolnośląska Biblioteka Publiczna* [online], [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.wbp.wroc.pl>>.
- [3] Evans L., *Social Media Marketing. Odkryj potencjał Facebooka, Twittera i innych portali społecznościowych*, Helion, Gliwice 2011.
- [4] Feret B., *Biblioteka hubem uczelni? Nowe czasy – nowe wyzwania*, [w:] *Repozytorium Politechniki Krakowskiej*, 2011, 257–269 [online], [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://suw.biblos.pk.edu.pl/resources/i5/i7/i9/i7/r5797/FeretB_BibliotekHubem.pdf>.
- [5] *Galeria Biblio-Art* [online], [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: http://www.p.lodz.pl/main,menu787,galeria_biblio-art_index.htm>.
- [6] Gayton J.T., *Academic Libraries: „Social” or „Communal”?* *The Nature and Future of Academic Libraries*, *The Journal of Academic Librarianship* [online] 2008, 34 (1), 60–66, [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S00<99133307002170>>.
- [7] Grabek A., *Uczelnie docenią za jakość* [online], [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.rp.pl/artukul/875951.html>>.
- [8] Karwasiński P., *Aspekt organizacyjno-prawny elektronicznych usług bibliotecznych na przykładzie wdrożeń aplikacji pakietu LIBSMART*, „Biuletyn EBIB” [online], 2013, 138 (2), 1–12 [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.pl/images/stories/numery/138/138_karwasinski.pdf>.
- [9] Kilic D.K., Hasirci D., *Daylighting Concepts for University Libraries and Their Influences on Users' Satisfaction*, *Journal of Academic Librarianship* [online] 2011, 37 (6), 471–479 [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0099133311001571>>.
- [10] Kokosińska M., *Działalność kulturalno-popularyzatorska bibliotek naukowych. Przejaw kreatywności czy bezwzględna walka o klienta?*, [w:] *Kreatywność i innowacje w bibliotece naukowej*, A. Marciniak, I. Sójkowska (red.), WSP, Łódź 2013 (w druku).
- [11] Komperda A., *Rola bibliotek akademickich zakresie tworzenia i rozpowszechniania informacji o dorobku naukowym uczelni*, [w:] *II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej. Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?* Łódź, 19–21 czerwca 2006 r. Materiały Konferencyjne, BPL, Łódź 2006, 355–367.
- [12] *Mamy najlepszą bibliotekę akademicką w Polsce* [online], [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.echodnia.eu/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100710/POWIAT0206/833710902>>.

- [13] *Metodologia Rankingu Uczelni Akademickich 2013* [online], [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=700&catid=87&Itemid=231>.
- [14] *O rankingu Szkół Wyższych 2013* [online], [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=822:orankinguszkolwyzszych-2013&catid=87&Itemid=231>.
- [15] Oblój K., *Strategia sukcesu firmy*, PWE, Warszawa 1994.
- [16] Otto J., *Marketing w firmie usługowej*, Wyd. PŁ, Łódź 2002.
- [17] Penc J., *Encyklopedia zarządzania. Podstawowe kategorie i terminy*, WSSM, Łódź 2008.
- [18] Podlaski A., *Marketing społecznościowy. Tajniki skutecznej promocji w Social Media*, Helion, Gliwice 2011.
- [19] Raszewska G., *Nowy ranking uczelni* [online], [dostęp 31.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.rp.pl/artukul/989434.html?print=tak&p=0>>.
- [20] Skowronek I., *Marketing doświadczeń. Od doświadczeń klienta do wizerunku firmy*, Poltext, Łódź 2012.
- [21] Sójkowska I., Barańska-Malinowska B., *Bibliografia publikacji pracowników źródłem informacji wspomagającej przygotowanie oceny jednostek naukowych*, [w:] *III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, H. Szarski, D. Dudziak (red.), Ofic. Wyd. PWr, Wrocław 2011, 17–31.
- [22] Węgrzyn A., *Benchmarking: nowoczesna metoda doskonalenia przedsiębiorstwa*, Antykwa, Kluczbork 2000.

CREATING THE IMAGE OF AN ACADEMIC LIBRARY IN THE ACADEMIC ENVIRONMENT. BEFORE WE GO ANY FURTHER...

The paper considers the issue of creating the image of an academic library. It is an attempt to answer the question whether libraries do care about their image, how, and what are the effects of their efforts. Previous experience of libraries in shaping their own image has been presented. Basing on good cooperation with the university (examples of chosen libraries) it shows the process of promotion, as well as the standards for libraries. Creating the image proceeds on many levels – from the formation of the building functionality, through changes in the organizational structure, implementation of new services, communication on the university platforms, until after the execution of some tasks distant from librarians but expected by the academic community. The effect of library performance indicators has been investigated for libraries in the position achieved by universities in Polish nationwide rankings. The paper is a discussion of the part of the issues creating the image library. In the longer term it is planned to extend the theme of the approach for the future, due to the dynamics of changes in the environment.

Magdalena Józefiak

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej (obecnie CWINT PWr)

Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski

e-mail: magdalena.jozefiak@pwr.edu.pl

Olga Konatowska-Ciszek

Biblioteka Wydziału Elektrycznego Politechniki Wrocławskiej

(obecnie Oddział CWINT przy Wydziale Elektrycznym PWr)

Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski

olga.konatowska.ciszek@pwr.edu.pl

ANALIZA WITRYN INTERNETOWYCH BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH

Strony internetowe są nieodzownym elementem identyfikacji wizualnej różnego rodzaju instytucji, w tym także bibliotek. O ich niewątpliwym znaczeniu i wpływie na odbiór danej organizacji przez społeczeństwo pisano już wielokrotnie i jest to kwestia niepodlegająca dyskusji. Coraz powszechniejsze stają się badania mające na celu sprawdzenie, czy dana witryna jest tak skonstruowana, aby była dostatecznie funkcjonalna i intuicyjna dla jej użytkowników. Autorki podjęły próbę sprawdzenia, czy witryny internetowe bibliotek pedagogicznych (jako bibliotek o ściśle określonym profilu) spełniają te kryteria. Poddano trzykrotnej analizie witryny internetowe polskich bibliotek pedagogicznych (w latach 2010, 2011, 2013). W analizie uwzględniono możliwość kontaktu z biblioteką poprzez synchroniczne i asynchroniczne kanały, istnienie forum na stronie biblioteki, obecność placówki na portalach społecznościowych, wskazówki dojazdu do biblioteki oraz datę ostatniej aktualizacji strony. Trzykrotne wykonanie analizy umożliwiło wskazanie, jak na przestrzeni ostatnich lat zmieniały się witryny internetowe bibliotek pedagogicznych.

WSTĘP

Strony internetowe są dziś nieodzownym elementem identyfikacji wizualnej różnego rodzaju instytucji, w tym także bibliotek. Początek tworzenia bibliotecznych stron internetowych przypada na połowę lat 90. ubiegłego wieku. Początkowo witryny internetowe miały wyłącznie biblioteki akademickie, które najwcześniej uzyskały dostęp do Internetu, w kolejnych latach własne strony zaczęły zakładać biblioteki pozostałych typów, a w dobie powszechnego dostępu do sieci praktycznie każda książnica ma swoją witrynę internetową [5].

Strona internetowa biblioteki jest jej elektroniczną wizytówką. Jest to jedna z podstawowych form informowania o działalności danej placówki oraz ważne narzędzie jej promocji [9]. Bardzo istotne jest więc, w jaki sposób witryna została opracowana, czy jest czytelna dla odbiorcy, czy jej twórcy reagują na informacje zwrotne dotyczące sposobu jej organizacji i dostosowują witrynę do potrzeb użytkowników.

Należy przyznać rację Helenie Dryzek, która zauważyła, że *w dobie powszechnego dostępu do Internetu posiadanie przejrzystej i funkcjonalnej strony internetowej nie jest już, jak kilka lat temu, rodzajem nobilitacji dla biblioteki* [3]. Witryna poprawnie skonstruowana, dostosowana do pełnionych przez bibliotekę funkcji i oferowanych przez nią usług jest standardem, którego użytkownik oczekuje od ksiąźnicy.

Witryny internetowe bibliotek, jak każde inne, pełnią odpowiednie, charakterystyczne dla nich funkcje, wśród których możemy wyróżnić dwie podstawowe. Funkcja informacyjno-promocyjna umożliwia promowanie biblioteki oraz prowadzenie aktywnego marketingu. Funkcja usługowa natomiast stwarza możliwość zwracania się użytkowników z pytaniami czy wątpliwościami niezależnie od miejsca, gdzie się znajdują, i od aktualnego czasu [6]. Za pośrednictwem strony internetowej biblioteki użytkownik powinien mieć możliwość uczestniczenia w szkoleniach i kursach online organizowanych przez placówkę (opcja ta jest wykorzystywana w niewielkim stopniu). Przede wszystkim jednak witryny internetowe bibliotek powinny ułatwić użytkownikowi kontakt z nią przez umieszczenie w odpowiednim miejscu lokalizacji i godzin otwarcia, danych teleadresowych, komunikatorów, z których biblioteka korzysta, formularzy do zadawania pytań itp.

Nie należy zapominać również o tym, że *nawet najważniejsza i merytorycznie poprawna informacja przekazywana w niedostępny lub utrudniający dostęp do niej sposób zniechęca klienta do poszukiwania informacji tą drogą, co odbija się na wiarygodności i wizerunku biblioteki* [7]. Przede wszystkim jednak *budowa witryny ma wprowadzić pewną organizację do chaotycznego świata informacji cyfrowych i pomóc w obsłudze użytkowników końcowych* [2].

Pełną świadomość powyższych stwierdzeń mają biblioteki pedagogiczne, wszystkie bowiem (na szczeblu wojewódzkim) mają witrynę internetową. Jako placówki oświatowe mają służyć przede wszystkim wspomaganie procesu kształcenia i doskonalenia nauczycieli, a także wspieraniu działalności szkół i ich bibliotek. Funkcjonują na podstawie *Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach* [11], *Ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty* [10] oraz *Rozporządzenia MENiS z dnia 28 lutego 2013 roku w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych* [8].

Sprawdzono, w jaki sposób przygotowywane są witryny internetowe bibliotek pedagogicznych szczebla wojewódzkiego oraz czy spełniają one przedstawione wymagania. Strony internetowe polskich bibliotek pedagogicznych poddano analizie trzykrotnie. Pierwsze badanie wykonano w 2010 roku, następne rok później, trzecie zaś w 2013 roku. Wzięto pod uwagę trzy podstawowe grupy kryteriów:

- zawartość treściową (godziny otwarcia, dane teleadresowe i wskazówki dotyczące dojazdu, informację o organizacji, zbiorach i historii biblioteki, dostęp do katalogów, linki i in.),
- funkcjonalność (kanały komunikacji z bibliotekarzem, formularz do zadawania pytań, FAQ, forum, datę ostatniej aktualizacji, licznik odwiedzin, możliwość wyszukiwania na stronie, przejrzystość nawigacji i in.),
- estetykę.

Powtórzenie badania umożliwiło sprawdzenie, jak w ostatnich latach zmieniały się witryny internetowe bibliotek pedagogicznych, na jakich obszarach zaszły zmiany. Pozwala to również prognozować, jaki będzie w przyszłości kierunek rozwoju stron internetowych bibliotek pedagogicznych.

CHARAKTERYSTYKA PRÓBY BADAWCZEJ

Do udziału w badaniu zakwalifikowano największe polskie biblioteki pedagogiczne, do których zaliczono wszystkie ksiąźnice wojewódzkie. Analizie poddano strony internetowe oraz, dodatkowo w 2013 roku, profile na portalu społecznościowym Facebook 18 placówek szczebla wojewódzkiego. W kolejności alfabetycznej według miast, w których się znajdują, są to: Biblioteka Pedagogiczna Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku, Biblioteka Pedagogiczna Wojewódzkiego Ośrodka Metodycznego w Gorzowie Wielkopolskim, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Komisji Edukacji Narodowej w Lublinie, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Łodzi, Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Olsztynie, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu, Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Poznaniu, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Rzeszowie, Biblioteka Pedagogiczna Zachodniopomorskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie, Biblioteka Pedagogiczna im. gen. bryg. prof. Elżbiety Zawackiej w Toruniu, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Komisji Edukacji Narodowej w Warszawie, Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Marii Grzegorzewskiej w Zielonej Górze.

Podczas pierwszego badania 25 listopada 2010 roku tylko biblioteka w Białymstoku nie miała w ogóle swojej strony internetowej, natomiast dwie biblioteki nie miały własnych stron internetowych, a jedynie podstrony w ramach portali instytucji nadrzędnych. Dla biblioteki gorzowskiej był to Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, natomiast dla

szczecińskiej – Centrum Doskonalenia Nauczycieli. W kolejnym badaniu (14 października 2011 roku) nie nastąpiły żadne zmiany w tej kwestii, ale w 2012 roku biblioteka białostocka uruchomiła swoją stronę, którą uwzględniono w ostatnim badaniu (14 maja 2013 roku).

Każda z witryn została osobno opisana na podstawie danych uzyskanych metodą przeglądu poznawczego (ang. *cognitive walkthrough*) [1], wyniki zamieszczono w tabelach stanowiących załączniki do wersji elektronicznej artykułu. Obecnie niemal wszystkie (poza dwiema) biblioteki mają swoje konto na portalu Facebook. Ich profile również zostały objęte badaniem, co umożliwiło dokonanie oceny ich wartości informacyjnej oraz przydatności dla potencjalnych i rzeczywistych użytkowników. Wyniki badań przedstawiono w podziale na takie same grupy jak w przypadku stron internetowych.

ZAWARTOŚĆ TREŚCIOWA

Zawartość treściowa jest najważniejszym kryterium przeprowadzonej analizy. Elementy witryn internetowych mają za zadanie zaspokojenie jednej z ważniejszych potrzeb członków współczesnego społeczeństwa – potrzeby informacji. W badaniu zwracano uwagę na takie szczegóły, jak podanie godzin otwarcia biblioteki na stronie głównej (ewentualnie w formie bezpośredniego odesłania ze strony głównej poprzez zakładkę godziny otwarcia), informacji o zbiorach (ich wielkości, specyfice, cechach charakterystycznych) i historii biblioteki (zarówno w formie opisu, jak i kalendarium prezentującego najważniejsze wydarzenia), a także o jej strukturze organizacyjnej (filiach – jeśli je posiada, instytucji, której podlega administracyjnie). Uznano, że ważne jest sprawdzenie, czy na stronach internetowych pojawiają się informacje o dojeździe do biblioteki (mapka, linie transportu miejskiego). Biorąc pod uwagę potrzeby wielu użytkowników bibliotek, sprawdzono obecność linków oraz sposób ich organizacji (zwłaszcza liczbę, różnorodność oraz ewentualną metodę grupowania).

Podanie godzin otwarcia na stronie głównej, widocznych bez dodatkowego kliknięcia, należy do rzadkości. Rozwiązanie takie zastosowano w 2010 roku jedynie w pięciu bibliotekach (szczecińskiej, łódzkiej, krakowskiej, bydgoskiej oraz poznańskiej). Liczba ta uległa niewielkiej zmianie w kolejnych badaniach, w miejscu biblioteki krakowskiej w 2013 roku pojawiają się opolska, białostocka oraz toruńska. Dużo lepiej sytuacja wygląda w przypadku odesłania do godzin otwarcia wprost ze strony startowej. Na 18 placówek tylko biblioteki kielecka i krakowska nie zadbały o wystarczającą widoczność tego elementu, zmuszając użytkownika do poszukiwań.

Zbliżone wyniki dotyczą danych teleadresowych, które w pięciu przypadkach pojawiają się na stronie startowej (biblioteki w Gorzowie Wielkopolskim, Toruniu, Katowicach, Bydgoszczy, Białymstoku) za to bardzo często umieszczone są w zakładce

„Kontakt”, bądź „O bibliotece” lub „Adres”. Autorkom nie udało się odnaleźć adresów trzech bibliotek na ich stronach internetowych (biblioteki w Szczecinie, Kielcach, Zielonej Górze). Bardzo często do danych adresowych była dołączona mapka pokazująca usytuowanie budynku w przestrzeni miejskiej. Co ciekawe, w trzecim badaniu okazało się na przykład, że mapki zniknęły ze stron bibliotek w Szczecinie i w Opolu. Dodatkowo pojawiają się (i niestety znikają) informacje o liniach autobusowych i tramwajowych przebiegających w bezpośrednim sąsiedztwie placówki. W badaniu z 2010 roku dwie biblioteki podały taką informację, w 2011 – cztery, w 2013 roku znów tylko dwie, a tylko na stronie biblioteki warszawskiej informacja ta była obecna we wszystkich trzech badaniach.

Podczas pierwszego badania stwierdzono, że 13 spośród badanych placówek przekazuje informacje o gromadzonych zbiorach za pośrednictwem strony internetowej (brak takiej informacji na stronach biblioteki w Warszawie, Gorzowie Wielkopolskim oraz Poznaniu, szcążtkowe informacje w Zielonej Górze), swoją historię przedstawia 11 księżnic (poza bibliotekami w Lublinie, Szczecinie, Katowicach, Warszawie, Gorzowie Wielkopolskim oraz w Rzeszowie). W drugim badaniu liczba bibliotek informujących o swoich zbiorach była taka sama, zmieniły się tylko niektóre placówki (Katowice, Gorzów Wielkopolski, Poznań oraz Zielona Góra), z kolei historia biblioteki była dostępna w 12 przypadkach (przybyła biblioteka w Lublinie). Według ostatniej analizy informację o gromadzonych zbiorach przekazuje 11 bibliotek (do grupy bibliotek z 2011 roku dołączają biblioteki w Opolu oraz w Warszawie), możemy poznać historię 14 księżnic (o ten element wzbogaciły się strony biblioteki w Warszawie oraz w Rzeszowie, zniknął ze strony biblioteki w Opolu).

Ponieważ analizie poddano biblioteki szczebla wojewódzkiego, mające filie, więc sprawdzono czy informacja o filiach pojawia się na stronie. Spośród wszystkich zbadanych witryn tylko placówka szczecińska nie podaje informacji o swoich bibliotekach filialnych, a ponieważ sytuacja nie uległa zmianie od 2010 roku należy przypuszczać, że filii po prostu nie ma. Wszystkie pozostałe księżnice wymieniają swoje filie, podając jednocześnie ich dane teadresowe. Najczęściej jest na to przeznaczona osobna zakładka umiejscowiona bezpośrednio na stronie głównej. Zdarza się, że wiadomość o istnieniu filii pojawia się, jako jeden z elementów opisu placówki, w osobnej zakładce lub w ramach charakterystyki struktury organizacyjnej (biblioteki w Toruniu, Kielcach, Łodzi, Bydgoszczy, Gorzowie Wielkopolskim, Zielonej Górze). Pojawiają się linki do stron internetowych placówek filialnych.

Ostatnim z badanych w tej grupie elementów są zestawy linków – odsyłaczy do stron polecanych użytkownikom. Najważniejsza była aktualność odsyłaczy. Gdy prowadziły do nieistniejących bądź nieaktualizowanych od dawna witryn, zaznaczano to w tabelach (w 2010 roku biblioteki w Szczecinie i Kielcach, por. załączniki w wersji elektronicznej). W kolejnym badaniu do bibliotek nieproponujących użytkownikom żadnych godnych uwagi bądź pomocnych miejsc w sieci dołączyły dwie kolejne placówki (w Gorzowie Wielkopolskim i w Zielonej Górze). W tym samym roku pojawiło się na stronie łódzkiej placówki zamiast widniejących tam dotychczas linków odesła-

nie do portalu WikiEduLinki (jest to portal tworzony przez nauczycieli bibliotekarzy z różnych bibliotek pedagogicznych zawierający podzielone na kategorie i podkategorie odsyłacze do tych stron internetowych, które są z różnych względów istotne dla pracowników bibliotek tego typu). W najnowszej analizie okazało się, że nadal brak odsyłaczy na stronach internetowych bibliotek w Szczecinie, a także w Gorzowie Wielkopolskim i Zielonej Górze. Dwie pierwsze spośród wymienionych bibliotek nie mają własnych witryn internetowych, a jedynie wydzielone miejsce w ramach portalu instytucji nadrzędnej. Okazuje się, że spośród 18 zanalizowanych stron tylko nieliczne mogą poszczycić się dobrze (przejrzyście i z dbałością o wartość informacyjną witryn, do których odsyłają) opracowanym wykazem linków. Wyróżnia się biblioteka w Białymstoku, gdzie zastosowano podział na cztery kategorie główne z podziałami dalszych stopni, jednocześnie układając całość w bardzo przejrzysty i wygodny sposób, zwłaszcza że opracowano bardzo dużą liczbę linków (po kliknięciu na interesującą użytkownika kategorię następuje przekierowanie do całej listy przynależnych jej hiperłączy), przekraczającą 100 pozycji. Grupowanie linków, jednak już na mniejszą skalę, wykorzystało sześć placówek (we Wrocławiu, Toruniu, Gdańsku, Łodzi, Krakowie, Warszawie). Poszczególne zestawy linków są różne, jednak niezmiennie pojawia się odesłanie do Biblioteki Narodowej i wybranych bibliotek regionalnych, a także do katalogu KaRo i Nukat.

Ponieważ katalog online jest podstawowym elementem niemal każdej witryny bibliotecznej, a skorzystanie z niego stanowi częstokroć jedyny powód do odwiedzenia strony, szerzej zostanie on omówiony w ramach analizy funkcjonalności stron (pod względem łatwości w dostępie dla czytelnika). W 2010 roku biblioteka w Gorzowie Wielkopolskim nie miała katalogu online, natomiast biblioteka w Zielonej Górze dysponowała katalogiem cząstkowym, obejmującym pozycje zakupione po 2000 roku, przez co niemożliwe było elektroniczne zamawianie książek.

FUNKCJONALNOŚĆ

Pierwszym z analizowanych przez autorki składnikiem funkcjonalności jest dostępność kanałów komunikacyjnych, za pośrednictwem których użytkownik ma możliwość skontaktowania się z bibliotekarzem. Wyróżniono tu trzy podstawowe kanały zarówno synchroniczne (GG, Skype), jak i asynchroniczne (e-mail, formularz do zadawania pytań). Najczęstszym narzędziem komunikacji oferowanym przez biblioteki jest kontaktowanie się z jej pracownikiem za pośrednictwem poczty elektronicznej. W pierwszym badaniu ustalono, że wszystkie spośród analizowanych bibliotek udostępniają swój adres e-mail. Drugie badanie wykazało, że ksiąźnica szczecińska zrezygnowała z tej opcji, ostatnie z kolei – że kontakt za pośrednictwem e-maila jest już w Szczecinie możliwy, w przeciwieństwie do biblioteki w Olsztynie, która w 2013 roku

z tej opcji zrezygnowała. Dziwi to autorki, szczególnie dlatego, że biblioteka olsztyńska, jako jedyna w trakcie całego badania w 2010 roku, umożliwiała czytelnikom kontakt ze swoimi pracownikami za pośrednictwem wszystkich wymienionych kanałów komunikacyjnych. Była to zarazem jedyna biblioteka mająca konto na komunikatorze Skype. Udogodnienie w postaci komunikatora GG nie należy do najpopularniejszych opcji oferowanych przez biblioteki pedagogiczne. W 2010 i 2011 roku możliwość kontaktu z biblioteką tą drogą oferowały trzy ksiąźnice (w Toruniu, Olsztynie i Rzeszowie), w 2013 roku tylko dwie (w Toruniu i Rzeszowie). Podczas pierwszego i drugiego badania ustalono, że siedem bibliotek oferuje kontakt za pośrednictwem formularza do zadawania pytań, w 2013 roku zaś było możliwe to w dziewięciu ksiąźnicach. Jednym z kanałów komunikacji z biblioteką są oczywiście jej profile na portalach społecznościowych, co zostało omówione dokładniej w dalszej części artykułu.

Istotnym elementem w tej grupie jest także forum umożliwiające użytkownikom wypowiedzanie swoich opinii, dyskusowanie o działalności placówki bibliotecznej, sugerowanie zmian, kontakt z innymi czytelnikami. W 2010 roku forum miały tylko dwie biblioteki (w Toruniu i Lublinie), ale forum ksiąźnicy lubelskiej było przeznaczone tylko dla nauczycieli. Podczas drugiego badania ustalono, że tylko toruńska placówka dysponowała forum. W 2013 roku nastąpił powrót do stanu z 2010 roku. Do biblioteki toruńskiej dołączyła lubelska, oferując forum dla nauczycieli.

Innym ważnym elementem strony internetowej jest FAQ (ang. *Frequently Asked Questions*), czyli zbiór najczęściej zadawanych pytań i udzielonych na nie odpowiedzi. Jego podstawowym celem jest skrócenie czasu oczekiwania użytkownika na odpowiedź na postawione przez niego pytanie. W pierwszym badaniu FAQ zauważono na stronie biblioteki w Toruniu oraz Rzeszowie, w drugim – w Toruniu, Warszawie oraz Opolu, ostatnio zaś tylko w Toruniu. Mimo że jest to narzędzie znacznie wzbogacające funkcjonalność strony internetowej, w bibliotekach pedagogicznych jest, zdaniem autorek, zbyt mało wykorzystywane.

Kluczowym wręcz elementem wpływającym na funkcjonalność danej strony internetowej jest częstotliwość jej aktualizacji. Niestety w 2010 roku w większości przypadków nie udało się ustalić, z jaką częstotliwością takie aktualizacje są dokonywane, jednak w kolejnych latach udało się to zbadać. Okazuje się, że większość badanych placówek na bieżąco aktualizuje swoje witryny, co umożliwia ich użytkownikom dotarcie do najnowszych informacji. Cennym źródłem informacji dla biblioteki, swoistym komunikatem zwrotnym, jest także licznik odwiedzin danej witryny. Biblioteka na tej podstawie może sprawdzić, jakim zainteresowaniem cieszy się jej witryna internetowa, co pozwala wywnioskować, czy konieczne są zmiany w strukturze lub zawartości strony lub wzmoczone działania marketingowe w celu zwiększenia liczby odwiedzin witryny biblioteki [4]. Najwięcej bibliotek miało licznik w 2010 roku (siedem placówek), podczas kolejnego badania tylko cztery placówki, trzy biblioteki wprowadziły statystyki dotyczące stron chronionych hasłem, jedna – prowadzonych tylko w czasie rzeczywistym. Ostatnie badanie potwierdziło tę tendencję.

Innym składnikiem wpływającym na jakość witryny bibliotecznej jest umożliwienie użytkownikowi wyszukiwania informacji, fraz, materiałów zarówno w zawartości danej strony, jak i w zasobach Internetu. Element ten wzbogaca stronę i wpływa na sprawniejsze poruszanie się po niej. W pierwszym badaniu dziewięć bibliotek oferowało taką możliwość, jedna wyszukiwanie w zasobach Federacji Bibliotek Cyfrowych (w Olsztynie). W 2011 oraz 2013 roku liczba bibliotek pozwalających przeszukiwać swoją zawartość zmniejszyła się do ośmiu.

Obecność katalogu online niemal we wszystkich bibliotekach jest niezwykle istotna. Skorzystanie z katalogu online jest bowiem jednym z zasadniczych powodów, dla których użytkownicy (rzeczywiści lub potencjalni) zaglądają na stronę internetową biblioteki. Czytelnik może sprawdzić za pośrednictwem sieci, czy interesująca go pozycja jest w danym momencie dostępna, co jest wygodniejsze i szybsze niż wizyta w bibliotece w celu wyszukania informacji bibliograficznej na dany temat w tradycyjnym katalogu kartkowym. Dodatkowym udogodnieniem jest możliwość zamówienia materiałów bibliecznych właśnie przez katalog elektroniczny, którego ikona (bądź link) znajduje się na stronie głównej. Dzięki temu użytkownik nie musi tracić czasu na odszukanie odpowiedniego odsyłacza.

ESTETYKA I ELEMENTY WYRÓŻNIAJĄCE

Ponieważ strona internetowa jest dynamiczną strukturą, wykorzystywaną przez odwiedzającego w bardzo zróżnicowany sposób, więc ocena estetyki w takim ujęciu jak ocena dokumentów w wersji papierowej nie zostanie tu zastosowana. Na potrzeby tej części analizy przyjrzano się stronom internetowym pod względem jednolitości typograficznej, zastosowanej kolorystyki, wykorzystanych czcionek oraz ogólnego pierwszego wrażenia. Za najważniejsze uznano jednolitość typograficzną, czyli dbałość o to, by każda podstrona była zbudowana podobnie jak strona główna, z wykorzystaniem tych samych kolorów (chyba że każda część menu ma własny kolor, charakteryzujący wszystkie wchodzące w jej skład podstrony) i krojów pisma. Wszystkie biblioteki doskonale zadbały o to, by użytkownik nie poczuł się zagubiony wskutek wprowadzania coraz to nowych rozwiązań typograficznych. Jednolitość została osiągnięta w każdym przypadku przez pozostawienie nazwy biblioteki i elementów graficznych oraz bocznych przycisków menu. Zmienia się tylko zawartość części środkowej strony. Różnorodność wykorzystanych kolorów jest wprawdzie bardzo duża, ale pozostają one stonowane, przeważają barwy ciepłe. Pozytywne jest także to, że na stronie wykorzystano 2–3 kolory harmonijnie do siebie dobrane. Także w kwestii kroju i wielkości zastosowanego pisma nie popełniono rażących błędów. Jedyne, na co można zwrócić uwagę, to stopień pisma, który w kilku przypadkach mógłby być

większy (strony bibliotek w Łodzi, Katowicach, Rzeszowie oraz Gorzowie Wielkopolskim) oraz zastosowanie kursywy w serwisie biblioteki zielonogórskiej.

Wprawdzie wszystkie strony internetowe pozostają na zbliżonym poziomie estetycznym, informacyjnym i funkcjonalnym, to jednak niektórym udało się pozytywnie wyróżnić dzięki umieszczeniu elementów, które nie znajdują się na żadnej innej witrynie. Przykładem jest chociażby łódzka placówka, która zamieściła wirtualny przewodnik po bibliotece czy opolska, zamieszczająca filmiki z wybranych wydarzeń, które były przez nią organizowane. Natomiast biblioteka krakowska zapewnia swoim użytkownikom wiele kanałów informacyjnych o własnej działalności poprzez obecność na portalach społecznościowych, a także własny blog. Biblioteka poznańska zaś opracowuje własny newsletter oraz ankietę skierowaną do użytkowników.

OBECNOŚĆ NA PORTALACH SPOŁECZNOŚCIOWYCH

W 2010 roku na portalach społecznościowych swoje konta miały zaledwie trzy biblioteki: toruńska i łódzka własne profile na Facebooku, natomiast kielecka na Twitterze. Jednak już rok później tylko sześć placówek nie zaistniało w tej sferze Internetu (biblioteki w Gdańsku, Szczecinie, Opolu, Katowicach, Rzeszowie i Zielonej Górze). Wszystkie pozostałe miały konta na Facebooku. Rekordzistą pod względem liczby profili czy kont była placówka krakowska; pojawia się na Facebooku oraz na portalu nasza-klasa.pl, ponadto prowadzony był blog biblioteki. Do 2013 roku do grona bibliotek widocznych na Facebooku dołączyły jeszcze trzy kolejne (w Gdańsku, Opolu i Katowicach).

Najdłuższy staż na Facebooku ma łódzka placówka – od 23 lutego 2010 roku, natomiast konto biblioteki rzeszowskiej powstało ostatnie – 27 lutego 2013 roku. Liczba fanów tych stron się zwiększa wraz ze stażem konta, niestety nawet w przypadku najstarszego była bardzo niewielka i w dniu badania nie przekraczała 450 użytkowników.

Na podstawie zawartości informacyjnej oraz częstotliwości i tematyki wpisów (por. Załącznik 4 w wersji elektronicznej) można stwierdzić, że jeśli biblioteka decyduje się zaistnieć na portalu społecznościowym, to jest to raczej przemyślana decyzja. Wiadomości pojawiają się stosunkowo często, bo nie rzadziej niż raz na tydzień (wielokrotnie kilka razy w tygodniu) i dotyczą nie tylko bieżących spraw związanych z działalnością biblioteki (zmiana godzin otwarcia, planowane imprezy i relacje z już odbytych), ale także wydarzeń kulturalnych i ogólnobibliotecznych. W opisie profilu pojawiają się informacje o adresie placówki, godzinach otwarcia, numer telefonu, a nawet informacja o parkingu czy link do katalogu (biblioteka w Łodzi, Gorzowie Wielkopolskim). Częstokroć analizowane konta spełniały funkcje drugiej strony internetowej, pozostającej w interakcji z użytkownikiem.

PODSUMOWANIE

Jakość badanych stron internetowych jest stosunkowo wysoka, co jest bardzo istotne, gdyż, jak podaje Agata Walczak-Niewiadomska, *sposób, w jaki opracowujemy witrynę internetową może wpłynąć na ocenę ogólną placówki* [12]. Prawdopodobnie z tego powodu witryny bibliotek pedagogicznych są tworzone najczęściej przez profesjonalistów i nastawione są na zaspokojenie potrzeb dość jasno sprecyzowanej grupy użytkowników. Odpowiednia architektura informacji i rozwiązania typograficzne analizowanych stron, a także zawartość merytoryczna dostosowana do pełnionych funkcji lokują je wśród godnych polecenia źródeł informacji (z nielicznymi wyjątkami), odsyłających ich użytkownika do poszukiwanych przez niego danych lub wskazujących miejsce, gdzie takie informacje zdobędzie.

W grupie badanych witryn internetowych można znaleźć także te niedopracowane, których autorzy nie do końca przemyśleli rozkład informacji na stronie, a czasem wręcz rezygnowali całkowicie z ich podania (należą do nich np. witryny bibliotek: rzeszowskiej i zielonogórskiej). Jednak takich przypadków jest niewiele. Zupełnie odrębną kategorię stanowią strony internetowe bibliotek ze Szczecina i Gorzowa Wielkopolskiego, które pełnią funkcje stron internetowych placówek nadzorujących działalność bibliotek pedagogicznych.

Na wyróżnienie spośród wszystkich witryn zasługują strony internetowe bibliotek w Lublinie, Opolu, Krakowie, we Wrocławiu oraz w Białymstoku (zrzuty ekranowe tworzą jeden z załączników w wersji elektronicznej). Cechuje je dobra organizacja informacji oraz łatwość dostępu do nich, a użytkownicy je czytelnicy nie powinni mieć problemu z poruszaniem się i korzystaniem ze wszystkich oferowanych przez nie usług.

W dobie coraz powszechniejszego dostępu do Internetu, kiedy z zasobów sieci możemy skorzystać w niemal każdym miejscu za pomocą coraz to nowych narzędzi, rozwój bibliotecznych serwisów internetowych jest niezwykle ważny. Cieszy, że na przykładzie bibliotek pedagogicznych widać ustawiczny rozwój, doskonalenie się i wychodzenie naprzeciw oczekiwaniom czytelnika, który coraz częściej jest postrzegany jako użytkownik/klient. Dzięki profilom biblioteki mogą na bieżąco przekazywać bardzo zróżnicowane informacje. Pozostaje mieć nadzieję, że zmiany we właściwym kierunku wciąż będą postępować, a witryny bibliotek, nie tylko pedagogicznych będą spełniać oczekiwania użytkowników i nie zostaną zastąpione chociażby profilami na portalach społecznościowych.

LITERATURA

- [1] *Biblioteki w Internecie – audyt użyteczności serwisów bibliotecznych*. Dostępny w Internecie: <http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/WIADOMOSCI/NOWOCZESNE%20TECHNOLOGIE/audyt_Biblioteki_www.pdf>.

- [2] Chowdhury G.G., *Digital libraries and reference services: present and future*, [w:] Journal of Documentation, 2002, 58 (3), 258–283
- [3] Dryzek H., *Internauta w bibliotece*, EBIB, 2003 (7).
- [4] Karciarz M., Dutko M., *Funkcjonalność stron WWW bibliotek niepaństwowych szkół wyższych a ich wizerunek w środowisku elektronicznym – na podstawie wybranych przykładów*, [w:] *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej. Tradycja i nowoczesność*, B. Antczak-Sabala, M. Kowalska, L. Tkaczyk (red.), Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu, Toruń 2009, 345–360.
- [5] Komperda A., *Biblioteki polskie w Internecie. Analiza porównawcza witryn WWW polskich bibliotek na podstawie bazy EBIB*, [w:] Mat. III konferencji Internet w bibliotekach. *Zasoby elektroniczne: podaż i popyt*, Wrocław, 12–14.12.2005, Wrocław 2006. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/artikul.php?r>> .
- [6] Piotrowicz G., *Bibliotekarz a użytkownik-klient we współczesnej bibliotece uczelnianej*, [w:] *Czytelnik czy klient?*, Toruń 4–6.12.2003, Warszawa 2003. Dostępny w Internecie: <<http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/piotrowicz.php>> .
- [7] Pyra A., *Standardy sieciowe w tworzeniu bibliotecznych witryn internetowych*, [w:] *Elektroniczny wizerunek biblioteki*, M. Wojciechowska (red.), Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, Gdańsk 2008, 71–82 .
- [8] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych, Dz.U. 2013 nr 0, poz. 369.
- [9] Święcicka B., *Strony WWW jako element wizerunku bibliotek niepaństwowych szkół wyższych miasta Wrocławia*, [w:] *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej. Tradycja i nowoczesność*, B. Antczak-Sabala, M. Kowalska, L. Tkaczyk (red.), Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu, Toruń 2009, 361–371.
- [10] Ustawa z dn. 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425.
- [11] Ustawa z dn. 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, Dz.U. 1997, nr 85, poz. 539 z późn. zm.
- [12] Walczak-Niewiadomska A., *Bazy i systemy edukacyjne polskich bibliotek pedagogicznych: nowa forma usług bibliotecznych*, [w:] *Elektroniczny wizerunek bibliotek*, M. Wojciechowska, Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, Gdańsk 2008, 171–182.

ANALYSIS OF WEBSITES OF POLISH PEDAGOGIC LIBRARIES

Nowadays websites are an essential element of visual identification of various types of institutions, including libraries. There are many publications about importance of websites, their influence on the perception of a given organization by the society. Examinations which are aimed at checking if a website is constructed so as to be sufficiently functional and intuitive for users are becoming more and more universal. The authors attempted to determine whether websites of pedagogic libraries meet these criteria. In the analysis, the following factors have been taken into account: the possibility of contact with the library through synchronous and asynchronous channels, the existence of the forum, the presence of institutions on social networks, the presence, directions to the library and the date of the last update of this page. They were analysed threefold (in 2010, 2011, 2013) which enabled systematic identification as in recent years evolved websites of pedagogical libraries.

Załącznik 1. Badanie witryn bibliotek pedagogicznych w 2010 roku

Siedziba	Godziny otwarcia podane na stronie głównej	Komunikacja z bibliotekarzem (mail, gadu-gadu, Skype, formularz do zadawania pytań)	Informacja o zbiorach/ historia biblioteki	FAQ forum	Dojazd	Obecność na portalach społecznościowych	Informacja o filiach	Linki	Elementy wyróżniające	Ostatnia aktualizacja	Zawartość strony głównej	Informacja o instytucji nadrzędnej	Licznik odwiedzin/ opcja wyszukaj
Wrocław	-	+ - - -	++	--	+	-	+	+	dużo materiałów dla nauczycieli, wydzielone menu dla uczniów różnych grup użytkowników	nie podano	aktualności	-	++
Toruń	-	+ + + +	++	++	+*	Facebook	+	+++	możliwość subskrypcji, wersja anglojęzyczna, oferujemy – poszukujemy, informacje dla osób niepełnosprawnych press room	19.11.2010	aktualności	+	++
Olsztyn	-	+ + + +	++	--	+*	-	+	+	newsletter zaproponuj do zbiorów, szkolenie, opcja przedłużania terminu zwrotu książek, statystyka	25.11.2010	aktualności	+	+ wyszukiwanie w fbc
Gdańsk	-	+ - - +	++	--	+*	-	+	+	lista mailingowa	nie podano	aktualności	-	++
Lublin	-	+ - - -	+ -	- + (dla nauczycieli)	+*	-	+	+++	zaproponuj książkę, wersja anglojęzyczna	nie podano	aktualności	-	+ -
Szczecin	+	+ - - -	+ -	--	+*	-	-	-	nowości wydawnicze	nie podano	godziny otwarcia, galeria	+	--
Kielce	-	+ - - +	++	--	-	Twitter	+	-	baza danych edukator, materiały dla maturzystów	nie podano	powitanie, aktualności	-	+/- +
Łódź	+	+ - - -	++	--	+*	Facebook	+	+++	wirtualny przewodnik po bibliotece, zaprosili nas, możliwość prolongaty wypożyczeń, wydzielone serwisy dla użytkowników	26.11.2010	oferty edukacji czytelniczej, rekomendacje	-	++

Załącznik 1. Badanie witryn bibliotek pedagogicznych w 2010 roku

Opole	-	+ - - -	++	--	+*	-	+	tylko do BIP	prezentacja poszczególnych pięter biblioteki		aktualności	-	++
Kraków	+	+ - - +	++	--	+*	-	+	+++	zapropnuj książkę, liczne materiały edukacyjne	nie podano	aktualności, ważne informacje, godziny otwarcia, dojazd	-	++
Katowice	-	+ - - -	+ -	--	+*	-	+	+++	wydzielony serwis dla bibliotekarzy, maturzystów, nowe nabytki	nie podano	dane teledresowe	-	--
Bydgoszcz	+	+ - - -	++	--	+*	-	+	+++	RSS, chcę podarować książkę, zapropnuj książkę, poszukujemy książek	25.11.2010	aktualności	-	++
Warszawa	-	+ - - -	--	--	+	-	+	+++	wyróżnienia biblioteki, gratisy do przekazania, publikacje nauczycieli, dezyderaty czytelnicze	nie podano	komunikaty przedstawienie dwu siedzib	-	+ -
Gorzów Wielkopolski	-	+ - - +	--	--	-	-	+	+++	-	nie podano	dane teledresowe, godziny otwarcia (wejście przez link), formularz pytania	+	++
Rzeszów	-	+ + - +	++	+ -	+*	-	+	+++	zapropnuj do księgozbioru, stowarzyszenie na rzecz promocji i rozwoju biblioteki	nie podano	aktualności	-	--
Poznań	+	+ - - -	--	--	+*	-	+	+	-	nie podano	dane teledresowe	-	+ -
Białystok	nieobjęta badaniem												
Zielona Góra	-	+ - - -	+/- +	--	-	-	+	+++	-	nie podano	nowości patron siedziba	-	--

* – oznacza, że na stronie zamieszczono także mapkę z lokalizacją biblioteki.

** – oznacza, że linki zostały pogrupowane.

Załącznik 2. Badanie witryn bibliotek pedagogicznych w 2011 roku

Siedziba	Godziny otwarcia podane na stronie głównej	Komunikacja z bibliotekarzem (mail, gadu-gadu, Skype, formularz do zadawania pytań)	Informacja o zbiorach/historia biblioteki	FAQ forum	Dojazd	Obecność na portalach społecznościowych	Informacja o filiach	Linki	Elementy wyróżniające	Ostatnia aktualizacja	Zawartość strony głównej	Informacja o instytucji nadrzędnej	Licznik odwiedzin/opcja wyszukaj
Wrocław	-	+ - - -	++	--	+	Facebook	+	+	jak w 2010	nie podano	aktualności, linki do najważniejszych informacji w systemie	- +	- +
Toruń	-	++ - +	++	++	+	Facebook	+	+++	bardzo dobra organizacja bogata strona uporządkowana	26.09.2011	aktualności	++	statystyki chronione hasłem +
Olsztyn	-	++ - +	++	--	+	Faceook	+	+	dużo linków-reklam	13.10.2011	aktualności	++	--
Gdańsk	-	+ - - +	++	--	+	-	+	+	lista mailingowa	13.10.2011	aktualności	- +	++ (w Google)
Lublin	-	+ - - -	++	--	+	Facebook	+	+++	estetyka	07.10.2011	aktualności	- +	statystyki ukryte -
Szczecin	+	- - - -	+ -	--	-	-	-	-	nie jest stroną samodzielną	13.10.2011	-	+ -	--
Kielce	-	+ - - -	++	--	-	Twitter	+	-	obecność zestawień tematycznych,	08.2011	aktualności	++	- + (tylko online)
Łódź	+	+ - - -	++	--	+	Facebook	+	- (przekierowanie do WikiEdu Linków)	---	14.10.2011	aktualności	- +	statystyki ukryte +
Opole	+	+ - - -	++	+ -	+	-	+	+	prezentacja układu pomieszczeń,	nie podano	aktualności	++	++
Kraków	-	+ - - +	++	--	+	Facebook Nasza klasa blog	+	+++	zestawienia tematyczne możliwość zaproponowania książki	nie podano	aktualności	++	--
Katowice	-	+ - - +	--	-	+	-	+	+++	uboga	nie podano	dane teleadresowe	- +	--

Załącznik 2. Badanie witryn bibliotek pedagogicznych w 2011 roku

Bydgoszcz	+	+ - - -	+ (tylko wybrane) +	--	+*	Facebook	+	+**	lista poszukiwanych książek	12.10.2011	aktualności	- +	+ -
Warszawa	-	+ - - -	+ -	+ -	+* i rozkłady jazdy	Facebook	+	+**	bogate menu po lewej	28.09.2011	krótka charakterystyka	- +	--
Gorzów Wielkopolski	-	+ - - +	--	--	-	Facebook	-	-	strona niesamodzielna	nie podano	kontakt, formularz do zadawania pytań	+ -	--
Rzeszów	-	+ + - +	+ -	--	+*	-	+	+**	wszelkie kontakty z bibliotekarzem widoczne od razu	13.10.2011	logo	- +	--
Poznań	-	+ - - -	- +	--	+*	Facebook	+	+	amatorska	nie podano	kontakt	- +	+ -
Białystok	nieobjęta badaniem												
Zielona Góra	+	+ - - -	- +	--	-	-	+	-	uboga w treści i w formę	10.2011	krótka informacja	- +	--

* – oznacza, że na stronie zamieszczono także mapkę z oznaczeniem biblioteki.

** – oznacza, że linki zostały pogrupowane.

Załącznik 3. Badanie witryn bibliotek pedagogicznych w 2013 roku

Siedziba	Godziny otwarcia podane na stronie głównej	Komunikacja z bibliotekarzem (mail, gadu-gadu, Skype, formularz do zadawania pytań)	Informacja o zbiorach/historia biblioteki	FAQ forum	Dojazd	Obecność na portalach społecznościowych	Informacja o filiach	Linki	Elementy wyróżniające	Ostatnia aktualizacja	Zawartość strony głównej	Informacja o instytucji nadrzędnej	Licznik odwiedzin/opcja wyszukaj
Wrocław	-	+ - - +	++	--	+	Facebook, Twitter	+	+++	jak w 2010 i 2011	nie podano	aktualności	- +	++
Toruń	-	+ + - +	++	++	+*	Facebook (choć brak inf. na stronie)	+	+++	jak w 2011	15.05.2013	aktualności, menu podręczne	++	- + (tylko w zbiorach)
Olsztyn	-	- - - -	++	--	+*	Facebook	+	+ (tylko dla bibliotekarzy)	-	15.05.2013	aktualności	++	- +
Gdańsk	-	+ - - +	++	--	+* i czym dojechać	Facebook	+	+++	bardzo bogata strona, wiele informacji ważnych dla użytkowników i bibliotekarzy	15.05.2013	aktualności informacje o nowościach	- +	+ -
Lublin	-	+ - - +	++	- + (dla nauczycieli)	+*	Facebook	+	+	w pasku menu zakładki, które nie pojawiają się na żadnej innej na stronie głównej informacja o ISO	16.05.2013	aktualności	++	+ (trzeba wejść do statystyk) -
Szczecin	+	+ - - +	+ -	--	-	-	nie ma filii	-	podstrona CDN bardzo uboga	14.05.2013	godziny otwarcia	+ -	--
Kielce	-	+ - - -	++	--	-	Twitter	+	+	menu ze szczególnym naciskiem na edukację regionalną	nie podano	aktualności	- +	- +
Łódź	+	+ + - -	++	--	+*	Facebook	+	+++	wirtualny przewodnik po bibliotece, link do prolongaty książek	15.05.2013	aktualności w formie graficznej, linki do filii	++	+ (trzeba wejść do statystyk) +
Opole	+	+ - - -	--	--	-	Twitter Facebook	+	+ (ukryte)	filmy z wydarzeń, informacje o konferencjach	15.05.2013	aktualności, informacje wydarzenia podstrony dla użytkowników	- +	++
Kraków	-	+ - - +	++	--	+*	Facebook Twitter Nasza klasa blog	+	+++	bardzo estetyczna z podręcznym menu	02.05.2013	aktualności	--	--

Załącznik 3. Badanie witryn bibliotek pedagogicznych w 2013 roku

Katowice	-	+ - - +	--	--	+*	Facebook	+	+	strona dosyć uboga, chociaż są najważniejsze informacje	05.2013	adres, nr telefonu mail	- + (o bibliotece dopiero tutaj)	- +
Bydgoszcz	+	+ - - +	++	--	+*	Facebook	+	+	-	09.05.2013	aktualności	++	+ -
Warszawa	-	+ - - -	--	--	+* i czym dojechać	Facebook	+	+**	dobra organizacja informacji, chociaż jest ich niewiele; pomoc z odpowiedziami na najczęściej zadane pytania	05.02.13	aktualności	++	- +
Gorzów Wielkopolski	-	+ - - -	--	--	-	Facebook	+	-	uboga, bo nie swoja	05.2013	adres	+ -	--
Rzeszów	-	+ + - +	++	--	+*	Facebook	+	+	na stronie głównej tylko motto i logo biblioteki!	30.04.2013	tylko logo!	- +	--
Poznań	+	+ - - +	- +	--	+*	Facebook	+	+	newsletter, ankieta dot. Biblioteki, RSS	nie podano	aktualności, kalendarz oświatowy	- +	--
Białystok	+	+ - - +	++	--	+*	Facebook	+	+**	opcja zaproponuj do zbiorów z własnym, konkretnym formularzem	nie podano	godziny otwarcia, aktualności w głównej i wydarzenia w filiach	- +	--
Zielona Góra	-	+ - - -	- +	--	-	-	+	-	strona bardzo uboga	05.2013	aktualności	++	+ (tylko suma wszystkich odwiedzin) -

* – oznacza, że na stronie zamieszczono także mapkę z oznaczeniem biblioteki.

** – oznacza, że linki zostały pogrupowane.

Załącznik 4. Analiza profili na Facebooku w 2013 roku

Siedziba	Data utworzenia konta	Liczba fanów	Co jest zamieszczane	Data ostatniego wpisu	Częstotliwość wpisów	Zawartość informacyjna
Wrocław	26.08.2010	176	zmiany godzin otwarcia, inf. o wydarzeniach i nowościach, ale też luźne przemyślenia, np.. o maturzystach	16.05.2013	raz w tygodniu czasem częściej	adres, krótki opis, godziny otwarcia, link do strony, mail, nr telefonu
Toruń	23.06.2010	328	inf. o wydarzeniach w bibliotece i wydarzeniach okołobibliotecznych, podróżach, książkach itp.	19.05.2013	codziennie	adres, link, nr telefonu, godziny otwarcia, inf. o parkowaniu, mapka,
Olsztyn	03.03.2011	261	inf. o działalności, wydarzeniach okołobibliotecznych ale też tych związanych z regionem i inne		minimum raz w tygodniu	adres, link do strony, nr telefonu, godziny otwarcia, parking, mapka, inf. o sobie, opis
Gdańsk	31.10.2012	109	jw.	16.05.2013	kilka razy w tygodniu	adres, mail, nr telefonu, godziny otwarcia
Lublin	26.10.2010	128	inf. o działalności, nowościach książkowych	15.05.2013	minimum raz w tygodniu	adres, godziny otwarcia, strona WWW, nr telefonu.
Szczecin	brak konta					
Kielce	brak konta					
Łódź (społeczność)	23.02.2010	421	głównie o działalności biblioteki, regionalnych wydarzeniach kulturalnych	19.05.2013	minimum raz w tygodniu	mail, godziny otwarcia, nr telefonu, adres, link do katalogu
Opole	16.12.2010	224	pytanie: dlaczego podoba Ci się to miejsce! inf. o działalności biblioteki	15.05.2013	raz w tygodniu	adres, parkowanie, mapka, krótki opis o sobie,
Kraków	28.07.2010	332	inf. o działalności, zmiany godzin otwarcia, o innych bibliotecznych imprezach	16.05.2013	raz w tygodniu, czasem częściej	adres, godziny otwarcia, nr telefonu, parking, strona WWW
Katowice	13.01.2013	81	rekomendacje (dlaczego podoba Ci się...); inf. o działalności, zmiany godzin otwarcia, czasem inf. o innych wydarzeniach okołobibliotecznych	16.05.2013	co kilka dni, przynajmniej raz w tygodniu	opis. adres, godziny otwarcia, mapka, mail, nr telefonu, strona WWW
Bydgoszcz	20.09.2011	88	inf. o wydarzeniach, inf. o zmianach godzin otwarcia, czasem inf. o innych wydarzeniach okołobibliotecznych	13.05.2013	minimum raz w tygodniu	adres, mapka, godziny otwarcia, parkowanie, nr telefonu, mail, strona WWW, opis i informacje o bibliotece
Warszawa	03.12.2010	384	wszystko zarówno o bibliotece, jak i wydarzenia kulturalne dla mieszkańców Warszawy, ale też wydarzenia okołobiblioteczne	18.05.2013	niemal codziennie	informacje, adres, godziny otwarcia, dojazd – numery autobusów i tramwajów, nr telefonu, mail, strona WWW
Gorzów Wielkopolski	06.09.2011	198	wszystko!	18.05.2013	kilka postów dziennie (bez niedziel)	adres, godziny otwarcia, mail, nr telefonu, strona WWW, opis, link do katalogu
Rzeszów	27.02.2013	69	wydarzenia z biblioteki, czasem coś okołobibliotecznego zmiany godzin pracy, nowości książkowe	16.05.2013	kilka razy w tygodniu	krótkie informacje, adres, nr telefonu, mail, mapka, strona WWW
Poznań	08.03.2011	308	wydarzenia w bibliotece, rekomendacje, konkursy, inne informacje, nowości książkowe, inf. o zestawieniach tematycznych	19.05.2013	kilka razy w tygodniu	krótkie informacje, godziny otwarcia, adres, nr telefonu, mail, strona WWW, katalogi
Białystok	09.02.2012	110	rekomendacje, inf. o książkach, nagrodach, działalność biblioteki, ale też luźne uwagi	16.05.2013	kilka razy w tygodniu	opis, link do katalogu, adres, godziny otwarcia, mail, nr telefonu, strona WWW
Zielona Góra	brak konta					

The screenshot shows a web browser window displaying the website of the Pedagogical Library of Lubelskie Voivodeship. The browser's address bar shows the URL ken.pbw.lublin.pl/pbw/index.php. The website header features the library's logo on the left, which includes the text "PEDAGOGICZNA BIBLIOTEKA WOJEWÓDZKA im. KOMISJI EDUKACJI NARODOWEJ w LUBLINIE" and "Rok 24. 1927". To the right of the logo, the text "Lubelskie" is displayed with a Polish and a British flag. Below the header, a navigation bar contains the following items: "KATALOGI ON-LINE", "Godziny otwarcia", "Zaproponuj książkę", "Nowości w zbiorach", "Regulaminy", and "Kontakt".

The main content area is divided into two columns. The left column, titled "Menu", lists various services and resources: "O Bibliotece", "Filie", "Zbiory", "Internetowe Centrum Informacji Multimedialnej", "Mediateka Języka Niemieckiego", "Usługi edukacyjne", "Pakiety edukacyjne", "Zestawienia bibliograficzne", "Serwis dla maturzystów", "Nasze publikacje", "Forum dla nauczycieli", "Wydarzenia", "Galerie zdjęć", and "Linki". At the bottom of this column is a logo for "Oświata i szkolnictwo Lubelszczyzny".

The right column, titled "Aktualności", features three main sections:

- HotSpot**: A section with a "HotSpot" logo and a small image of a person. Below it, the text reads: "W miesiącach lipiec - sierpień Biblioteka czynna: poniedziałek - piątek 8:00-15:00, sobota - nieczynna". The date "2013-07-02" is shown to the right.
- NOWOŚCI KSIĄŻKOWE**: A section with a stack of colorful books and the text: "Nowe książki w zbiorach PBW - [lipiec 2013](#)". The date "2013-07-01" is shown to the right.
- Puchatkowe królestwo**: A section with a photo of a group of people and a large yellow duck. The text reads: "17 czerwca odwiedzili nas sympatyczni goście z Przedszkola Niepublicznego im. Św. Józefa w Lublinie. Wspólnie podążaliśmy śladami Kubusia Puchatka i jego przyjaciół w Stumilowym Lesie. Zapraszamy do obejrzenia galerii zdjęć." Below the text is the link "galeria zdjęć". The date "2013-06-18" is shown to the right.

www.pedagogiczna.pl

biblioteka pedagogiczna w opolu

szukaj...

PEDAGOGICZNA BIBLIOTEKA WOJEWÓDZKA W OPOLU

PBW FILIE KATALOGI ON-LINE GODZINY OTWARCIA POMOC GALERIE USŁUGI KONTAKT WIDEO

GODZINY OTWARCIA W OKRESIE WAKACYJNYM
Wypożyczalnia, Czytelnia, Katalogi, Informatorium:
poniedziałek – piątek: 9.00 – 15.00
Za utrudnienia przepraszamy.

KATALOGI ON-LINE

- ZESTAWIENIA BIBLIOGRAFICZNE
- MATERIAŁY REPERTUAROWE
- MOTYWY LITERACKIE
- ARCHIWUM WYDARZEŃ
- NOWOŚCI KSIĄŻKOWE
- CZASOPISMA PEDAGOGICZNE

DLA NAUCZYCIELI

- DLA UCZNIÓW

Reorganizacja Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej

W związku z Uchwałą Sejmiku Województwa Opolskiego o zamiarze likwidacji filii PBW w Głubczycach, Grodkowie, Krapkowicach, Namysłowie, Oleśnie, Prudniku i Strzelcach Opolskich oraz Uchwałami (Nr XXVIII 358/2013 – 364/2013) Sejmiku Województwa Opolskiego w sprawie likwidacji filii w Głubczycach, Grodkowie, Krapkowicach, Namysłowie, Oleśnie, Prudniku i Strzelcach Opolskich do 31.07.2013r., Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu podjęła szereg niezbędnych działań i procedur polegających na wygaszeniu podległych placówek.

[Czytaj dalej](#)

[Tweetnij](#) [+1](#) [Like](#) [0](#)

Podziękowanie

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu
składa serdeczne podziękowania
pracownikom Miejskiej Komendy Straży Pożarnej w Opolu

W TYM MIESIĄCU

- KONFERENCJE
- KONKURSY
- WYSTAWY

PARTNERZY

www.pbw.edu.pl

biblioteka pedagogiczna w krakowie

Odwiedziny Politechnika Wroclawska... Urząd Patentowy Rzecz... Informacje wewnętrzne... O nas SHERPA/RoMEO - Sea... Czasopisma biblioteka... Macierzyństwo bez lu... czasopisma recenzowa...

PEDAGOGICZNA BIBLIOTEKA WOJEWÓDZKA
W KRAKOWIE
im. HUGONA KOLŁATAJA

Strona główna O nas Filie Kontakt Zapytaj bibliotekarza IBUK libra Zaproponuj książkę

Wakacje w Bibliotece

Godziny otwarcia biblioteki w okresie wakacyjnym (lipiec – sierpień):

poniedziałek, środa	13 ⁰⁰ –19 ³⁰
wtorek, czwartek, piątek	8 ³⁰ –14 ³⁰
sobota	nieczynne

Sprawozdanie z I Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych

2013-06-20

V edycja konkursu „Otwarta Szkoła”

2013-06-24

Wystawa „Bajka i baśń: bracia Grimm i inni...” i warsztaty dla uczniów

2013-06-10

Uroczystość wręczenia nagród i podsumowanie konkursu Niezwykły świat Braci Grimm

2013-05-23

Katalog on-line »

Menu

- Czasopisma
- Nowości w bibliotece
- Zestawienia tematyczne
- Materiały repertuarowe
- Wydarzenia
- Edukacja patriotyczna
- Linki
- Bibliotekarz Roku

Oferta edukacyjna

- Dla nauczycieli
- Dla studentów
- Dla maturzystów
- Dla uczniów
- Dla przedszkolaków

Konferencja

The screenshot shows the website of the Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu. The browser address bar displays 'www.dbp.wroc.pl/biblioteki/wroclaw/'. The page features a dark blue header with the library's name and a search bar. Below the header is a navigation menu with categories: O BIBLIOTECE, POLECAMY, WYDARZENIA, EDUKACJA, USŁUGI, and KONTAKT. A secondary navigation bar includes 'Wszystkie zasoby', 'Katalog Centralny', 'Edukacja - artykuły z czasopism', and 'Edukacja regionalna', with a 'Szukaj' button. The main content area is divided into several sections: 'Oferta pracy!' with a job advertisement for a library teacher; 'Liczą się efekty - raport o stanie edukacji 2012' with a link to a report; 'Jak zapobiegać cyberprzemocy?' with a link to a Moodle course; 'Komunikat!' with a notice about a change in working hours; and 'Wakacyjna przygoda ze sztuką we Wrocławskim Centrum Twórczości Dziecka' with a link to an article. A 'Więcej artykułów...' link is at the bottom. On the right side, there is a 'ZASOBY BIBLIOTEKI' section with a list of resources: 'Katalogi i bazy on-line', 'Edukacyjne zasoby internetu', 'Baza artykułów cyfrowych', and 'Nowości'. Below it is a 'PRZEWODNIK' section with a list of services: 'Jak do nas trafić', 'Godziny otwarcia', 'Zapytaj bibliotekarza', 'Instrukcja wyszukiwania', 'Zaproponuj do zbiorów', 'Korzystanie z wypożyczalni', 'Korzystanie z czytelní', 'E-Learning', 'Dolnośląski System Informacji Edukacyjnej', 'E-czasopismo DIBP', and 'Newsletter'. At the bottom right is a 'FILIE' section with a list of branches: 'DBP w Jeleniej Górze', 'DBP w Legnicy', 'DBP w Strzelinie', 'DBP w Świdnicy', and 'DBP w Wałbrzychu'. The page also features social media icons for Facebook and the library's logo, 'SBP STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH'.

BIBLIOTEKA PEDAGOGICZNA
Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku

Katalog online Zaproponuj do zbiorów Zapytaj bibliotekarza CEN Kontakt

Witamy w Bibliotece Pedagogicznej CEN w Białymstoku

ZAPRASZAMY
ul. Złota 4, 15-016 Białystok
tel. (085) 732 73 23, fax: (85) 732 98 65
mail: biblioteka@bialystok.edu.pl

KATALOG ONLINE
Wejście

OPAC

od poniedziałku do piątku w godz 9.00 - 19.00
w soboty 9.00 - 15.00

Aktualności w Białymstoku

- Godziny otwarcia biblioteki w okresie wakacyjnym
- Propozycje doskonalące dla nauczycieli bibliotekarzy szkolnych: wrzesień - grudzień 2013r.
- Podsumowanie akcji "Czytam, więc wiem"
- Zapraszamy na spotkania autorskie z G. Kasdepke, B. Ciwoniuk i A. Pilipiukiem
- "Juliana Tuwima portret wielokrotny" (czerwiec 2013)

Wydarzenia w filiach

- 2013 Wystawa: Bielsk Podlaski w oczach dzieci.
- 2013 Wystawa: Podlasie w obiektywie
- 2012 Wystawa: Małe formy graficzne Wiesława Cieśli
- 2012 Wystawa: Puszcza Białowieska
- 2013 Tajemnice warsztatu artysty malarza – zajęcia edukacyjne

Zapraszamy

- MEDIOTEKA JĘZYKA NIEMIECKIEGO
- ODTRE-INSTITUT
- Bibliotek Szkolnych Podlasia
- BIBISCTV15
- Galeria "Na Złotej"
- top art
- BIAŁOSTOCKI TYDZIEŃ CZYTANIA DZIECIOM

Uczestniczymy

- Priorytety MEN na rok szkolny 2012/2013
- PODLASKA BIBLIOTEKA CYFROWA
- WikiEduLinki

BP CEN Białystok

- ✦ O bibliotece
- ✦ Usługi
- ✦ Regulaminy
- ✦ Oferta dla bibliotek szkolnych

Filie

- ✦ Bielsk Podlaski
- ✦ Hajnówka
- ✦ Siemiatycze
- ✦ Sokółka

Polecamy

- ✦ Nowości
- ✦ Bibliografie
- ✦ Czasopisma
- ✦ Zasoby Internetu

Ewa Zysek-Nockowska

Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej
(obecnie Oddział CWINT przy Wydziale Informatyki i Zarządzania PWr)

e-mail: ewa.zysek-nockowska@pwr.edu.pl

PROMOCJA I KREOWANIE WIZERUNKU JAKO ELEMENT MARKETINGU BIBLIOTEKI WYDZIAŁU INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Przedstawiono proces kształtowania wizerunku i promocji aktywności Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania od momentu jej powstania w 2001 roku do 2012 roku. Egzemplifikacji dokonano na podstawie działalności Biblioteki. Złożoność podjętego zagadnienia ukazano, posługując się wybranymi danymi statystycznymi.

O BIBLIOTECE WYDZIAŁU INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA

Biblioteka jako organizacja nieochodowa, realizująca cele społecznie użyteczne, pragnąc osiągnąć sukces, zwraca się ku użytkownikowi, zapewniając mu odpowiednie zbiory, dostęp do nich i szeroko rozumianej informacji w odpowiedniej formie i miejscu. Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania funkcjonuje w systemie innych organizacji – stanowi integralną część systemu biblioteczno-informacyjnego Uczelni. W strukturze organizacyjnej podlega dziekanowi Wydziału, natomiast nadzór merytoryczny sprawuje nad nią Biblioteka Główna i OINT PWr. Musi więc dostosować swoje możliwości, rozwiązania i działania określonym celom, procedurom w zakresie zarządzania, procesom unifikacji (uczelnianym, wydziałowym, Biblioteki Głównej), aby mogła sprawnie, profesjonalnie i właściwie funkcjonować.

Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania została powołana w 2001 roku na mocy Zarządzenia Wewnętrznego Rektora PWr¹. Powstała z połączenia trzech bibliotek związanych z Wydziałem: Instytutu Organizacji i Zarządzania, Zakładu Informatyki i Studium Nauk Humanistycznych. Pierwotnie nowo powstała biblioteka otrzy-

¹Zarządzenie Wewnętrzne 24/2001 z dnia 17 lipca 2001 r. w sprawie utworzenia Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania.

mała samodzielny lokal do generalnego remontu². W czerwcu 2004 roku Wydział przeniósł się wraz z Biblioteką do nowo wybudowanego gmachu, gdzie księżnica otrzymała nowe pomieszczenia, które zajmuje do dnia dzisiejszego³. Podstawą zbiorów stał się połączony księgozbiór⁴ trzech bibliotek, który obecnie obejmuje 29 500 woluminów książek (19 013 tytułów), w tym 4200 egzemplarzy zagranicznych (3762 tytułów). Biblioteka prenumeruje 37 tytułów czasopism, ma dostęp online do bogatej oferty e-książek, baz danych i czasopism elektronicznych.

Czytelnicy to głównie studenci i pracownicy Politechniki Wrocławskiej, którym Biblioteka wypożycza zbiory poprzez zintegrowany system biblioteczny Aleph⁵ i udostępnia je na miejscu. Czytelnia dysponuje 26 miejscami przy wolnym dostępie do księgozbioru. Kadre stanowią: kierownik i 5 bibliotekarzy z wykształceniem wyższym bibliotekarskim. Średnia wieku to 33 lata.

ZAŁOŻENIA MARKETINGOWE – STUDIUM PRZYPADKU

W 2001 roku stworzono plan organizacji pracy księżnicy, marketingu bibliotecznego, tworzenia nowego wizerunku, działań promocyjnych itp., który z biegiem lat rozwijano i modyfikowano na potrzeby placówki i w zmieniającej się rzeczywistości wewnętrznej i zewnętrznej.

Można zadać pytanie, dlaczego zależy nam na promocji i dobrym wizerunku Biblioteki? Przecież rola, zadania i cele biblioteki akademickiej są określone. Wiemy, kim są użytkownicy biblioteki i czego od nas oczekują. Zdajemy sobie także sprawę, że nie każdy kocha Bibliotekę, nie każdy jest posiadaczem karty bibliotecznej i z niej korzysta. Właściwie wystarczy przynosić pożytek społeczności akademickiej, spełniać jej oczekiwania i zaspokajać potrzeby. Można trwać, sumiennie i rzetelnie wykonując swoje obowiązki i czynności, ponieważ jej społeczna użyteczność jest oczywista.

Bibliotece zależało na dobrym image'u. Koncepcja biblioteki pasywnej czy oczekującej, bez użytkowników, nie spełniała wizji nowo powstałej placówki. Celem stało się stworzenie dostępnej, przyjaznej, otwartej instytucji, wspierającej proces kształcenia i aktywnie współpracującej ze środowiskiem Wydziału, Biblioteki Głównej, siecią bibliotek Politechniki Wrocławskiej oraz Uczelnią, zorientowanej na maksymalne zaspokajanie potrzeb użytkowników (studentów i pracowników naukowych), dbającej o wysoką jakość zbiorów i usług. Adaptującej, elastycznej i gotowej do zmian, jak również wyprzedzającej zmiany. Biblioteki doskonalącej kulturę organizacyjną i bu-

²Pomieszczenia biblioteki o powierzchni 260 m² mieściły się w budynku C-6 przy ul. Norwida 4/6.

³Biblioteka o powierzchni użytkowej 300 m² mieści się w gmachu B4 przy ul. Łukasiewicza 5.

⁴Gromadzony w zakresie dyscyplin reprezentowanych w programie naukowym i dydaktycznym Wydziału oraz z zakresu nauk humanistycznych, np. prawa, filozofii, socjologii, politologii, pedagogiki.

⁵Etap komputeryzacji biblioteki rozpoczęto w 2002 roku.

dującej prestiż, zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz Wydziału i Politechniki Wrocławskiej.

Postrzeganie biblioteki jako pewnego rodzaju przedsiębiorstwa umożliwia korzystanie z wiedzy specjalistów od marketingu i public relations, z ich doświadczeń dotyczących obsługi klientów i kreowania wizerunku instytucji. Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania w planowaniu zadań w latach 2001–2012 korzystała z różnych działań marketingowych, które w artykule pominięto, koncentrując się na promocji książki. Kampanie promocyjne miały na celu stworzenie pozytywnej opinii o Bibliotece, postrzegania jej w środowisku akademickim jako instytucji przydatnej i niezbędnej, wspierającej naukę i dydaktykę, pełniącej rolę centrum informacji.

Biblioteka ma wiele do zaoferowania. Aby użytkownik mógł to dostrzec i pozytywnie ocenić, istotny jest sposób udostępniania zbiorów, usług, i informacji, lokalizacja, aranżacja i wyposażenie placówki. Starania Biblioteki o korzystny wizerunek odzwierciedlają się w tworzeniu warunków, jakie mają przekonać użytkowników o przyjaznym nastawieniu pracowników biblioteki oraz że proponowane usługi zarówno te preferowane przez czytelników, jak i te, których wcześniej nie oczekiwali, są dla nich korzystne i użyteczne. Dotychczasowe działania Biblioteki oparto na instrumentach, które się wzajemnie przenikają i oddziałują na siebie (il. 1).

Il. 1. Model instrumentów wspomagających działania wizerunkowe Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania. Źródło: opracowanie własne

REKLAMA ZBIORÓW I USŁUG

Zadajmy pytanie: Co jest wartością Biblioteki? Zbiory odpowiednio dobrane do profilu Wydziału, unikatowe czasopisma, a może oferowane usługi?

Promocji potrzebują zarówno zbiory (nawet te najciekawsze), jak i usługi – wytwór działalności bibliotekarzy. Dobra reklama przyciąga potencjalnych i stałych użytkowników. Informuje o tym, co robimy i co możemy zrobić. W Bibliotece Wy-

działu Informatyki i Zarządzania promocja ma wymiar zarówno informacyjny o zasobach, działalności i usługach, jak i edukacyjny. Uczymy, w jaki sposób efektywnie korzystać z tego, co oferuje biblioteka.

Aktywność ta przybiera różne formy:

- Informacji elektronicznej poprzez Internet w postaci:
 - strony domowej Biblioteki⁶, również w wersji angielskiej, na której zamieszczono ofertę Biblioteki, podano lokalizację, godziny otwarcia, adres, kontakt oraz fotoprzewodnik po bibliotece; podano zarządzenia, regulaminy, zasady korzystania z zasobów i przydatne linki,
 - innych stron informujących o bibliotece, np. strony domowej Biblioteki Głównej i OINT⁷, portalu na kanapie⁸, strony domowej Wydziału Informatyki i Zarządzania⁹ (możliwość korzystania z mediów społecznościowych, np. Facebooka).
- E-maili wysyłanych do pracowników Wydziału: list nowych nabytków, informacji o szkoleniach, kursach organizowanych przez bibliotekę macierzystą, Bibliotekę Główną lub inne biblioteki, wiadomości o wystawach książek, spotkaniach z wydawcami e-zbiorów, informacji o zmianach w dokumentowaniu dorobku naukowego pracowników itp.
- Informacji w formie drukowanej:
 - ulotek informujących o zasadach korzystania ze zbiorów na zewnątrz i na miejscu (również w języku angielskim),
 - informatora dla studentów *System biblioteczno-informacyjny Politechniki Wrocławskiej* (udział w jego redagowaniu oraz w reedycjach od 2001 do 2012),
 - aktualnych informacji zamieszczanych na tablicy ogłoszeń wewnątrz pomieszczenia Biblioteki oraz w gablocie na zewnątrz (z wykazami nowych nabytków).
- Szkoleń dla:
 - studentów I roku studiów licencjackich w formie przysposobienia bibliotecznego,
 - doktorantów i pracowników naukowych Wydziału dotyczących korzystania z e-zasobów,
 - bezpośrednich użytkowników np. katalogu komputerowego, baz danych, czasopism elektronicznych.
- Organizacji rozmaitych spotkań, takich jak:
 - warsztaty edukacyjno-promocyjne, np. Piątek w Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania,
 - cykliczne spotkania z użytkownikami, mające na celu prezentowanie zbiorów, usług i potencjału Biblioteki,
 - wizyt grup od gimnazjalistów, praktykantów i studentów bibliotekoznawstwa w ramach współpracy z bibliotekarzami z innych bibliotek Wrocławia czy kraju.

⁶<<http://www.wiz.pwr.wroc.pl/335094,1.dhtml>>.

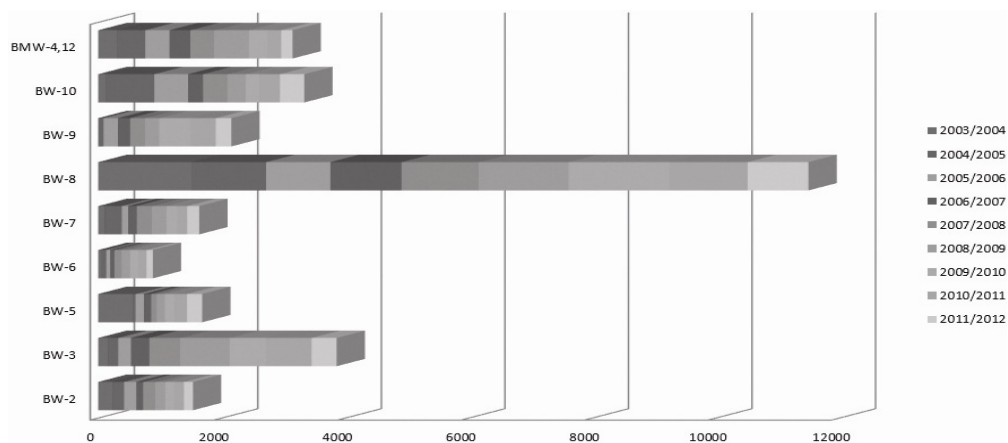
⁷<<http://www.biblioteka.pwr.wroc.pl>>.

⁸<<http://nakanapie.pl>>.

⁹<<http://www.wiz.pwr.wroc.pl>>.

ZASPOKOJENIE POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW

Czytelnik w Bibliotece stał się postacią centralną, o którą należy zabiegać i się troszczyć. Działalność Biblioteki skoncentrowano na dążeniu do maksymalnego zaspokojenia potrzeb dydaktycznych, naukowych i badawczych użytkowników, ich zadowolenia wynikającego z uzyskania potrzebnej informacji oraz zapewnienia jak najbardziej efektywnego wykorzystania dostępnych zasobów. Starano się stworzyć dobre warunki lokalowe, oferując różnego rodzaju udogodnienia oraz minimalizując formalności.

Il. 2. Nabytki książek w tytułach w latach 2003–2012 dla bibliotek wydziałowych po reorganizacji struktury sieci informacyjno-bibliotecznej

O jakości Biblioteki decydują zgromadzone w niej zbiory. W 2001 roku w Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania podjęto decyzję o nowej polityce gromadzenia zbiorów. Wzięto pod uwagę dużą różnorodność czytelników i ich potrzeb. Zdecydowano się zmniejszyć liczbę egzemplarzy jednego tytułu (od jednego do czterech) na rzecz zakupu większej liczby tytułów (il. 2). Przyjęto założenie, że swobodny dostęp do e-zasobów rozwiąże problem liczby egzemplarzy, zwłaszcza podręczników i skryptów wydawanych przez pracowników Politechniki lub dostępnych w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej czy Libra.ibuk¹⁰. Biblioteka koncentruje się na gromadzeniu zbiorów związanych z działalnością dydaktyczną i naukową Wydziału, często konsultując zakup z użytkownikami (przede wszystkim pracownikami naukowymi i dydaktycznymi). Nie gromadzi książek z dziedziny nauk podstawowych, takich jak np. matematyka i fizyka, które kupuje i udostępnia Biblioteka Główna. Dzięki temu unikamy zakupu takich samych pozycji oraz oszczędzamy środki finansowe. Istotną rolę w Bibliotece odgrywa

¹⁰Na książki lektoryjne, dostępne również w serwisach DBC oraz Libra.ibuk, naklejamy ich logo.

wypożyczanie międzybiblioteczne, dzięki któremu ułatwiamy dotarcie pracownikom naukowym i doktorantom do niedostępnej u nas literatury, zwłaszcza obcojęzycznej.

Dla czytelnika istotna jest nie tylko jakość księgozbioru, ale także warunki jego udostępnienia. W Bibliotece usytuowanej w nowoczesnym budynku studenci i pracownicy sześć dni w tygodniu¹¹ mogą korzystać z wypożyczalni i dużej, przestronnej czytelni, wyposażonej w stanowiska komputerowe oraz stanowiska umożliwiające dostęp do sieci¹² z własnego sprzętu komputerowego (laptopów). Komfort i wygodę korzystania z lektorium zwiększają znajdujące się w pomieszczeniu kanapy. Estetykę pomieszczenia wzbogaca wystawa zdjęć¹³. W czytelni użytkownicy mają zapewniony wolny dostęp do części księgozbioru (lektorium), gdzie zastosowano segmentację przedmiotową (w pięciu blokach tematycznych – kolekcjach), która strukturą zbiorów przybliży zagadnienia reprezentowane na Wydziale. Dla lepszej orientacji i estetycznego wyglądu książki oznaczono kolorowymi znacznikami.

Pomieszczenia biblioteki i znajdujące się w niej meble i sprzęty są przystosowane dla użytkowników niepełnosprawnych (np. komputer z oprogramowaniem dla niedowidzących czy specjalny czytnik). Udogodnieniem dla użytkowników są również zamknięte szafki na torby i karta biblioteczna zintegrowana z legitymacją studencką.

W 2003 roku w Bibliotece wdrożono komputerowy system biblioteczny Aleph¹⁴. Automatyzacja procedur bibliotecznych ułatwiła dostęp do informacji o zbiorach, skróciła czas dotarcia książki z półki do czytelnika, a dzięki typizacji procesów usprawniła i uprościła wypożyczanie. Użytkownicy chwalą sobie m.in. możliwość samodzielnej prolongaty (poprzez stronę internetową) wypożyczonych książek, automatycznie generowanego i wysyłanego przez system mailowego powiadomienia o zbliżającym się terminie zwrotu wypożyczonych książek, możliwość sprawdzania swojego konta czytelniczego. System umożliwia bibliotekarzom wyodrębnienie danych statystycznych różnego typu, co wspomaga procesy biblioteczne i umożliwia ich kontrolę oraz optymalizację. Dzięki centralnemu katalogowi komputerowemu czytelnik uzyskuje informacje o lokalizacji książki w rozproszonych zbiorach na Uczelni, podawana jest również informacja o kolekcji oraz czy daną pozycję można wypożyczyć, czy jest dostępna online (umieszczane są linki do zasobu), czy też można z niej korzystać tylko na miejscu w czytelni. Starania te owocują systematycznym wzrostem użytkowników korzystających z Biblioteki (w 2001 roku – 1551 użytkowników, w 2012 roku – 2876 użytkowników zarejestrowanych w systemie Aleph).

Ważną aktywnością biblioteczną jest udział bibliotekarzy Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania w tworzeniu bazy DONA¹⁵ zawierającej opisy bibliograficzne pu-

¹¹Biblioteka jest czynna od poniedziałku do czwartku w godzinach 9.00-18.00, piątek 9.00-15.00 i w sobotę 9.00-14.00.

¹²Dostęp do bezpłatnego i bezprzewodowego Internetu.

¹³Obecnie eksponowane są fotografie pomieszczeń bibliotecznych.

¹⁴Obecnie wersja 18.01.

¹⁵W Uczelni system informacji o dorobku naukowym DONA.

blikacji i prac niepublikowanych – dorobku naukowego pracowników Wydziału i Studium Nauk Humanistycznych¹⁶. W ten sposób zapewnia informację o wynikach badań naukowych prowadzonych na Wydziale. Baza często staje się punktem wyjścia do analizy dorobku naukowego jednostki i każdego pracownika naukowego Wydziału. W latach 2001–2012 sporządzono w Bibliotece 5 937 opisów bibliograficznych publikacji.

KULTURA ORGANIZACYJNA

Kultura organizacyjna, jako *zespół charakterystycznych związków myślenia i zachowania się w danym przedsiębiorstwie*¹⁷ jest wartością organizacji, jaką jest biblioteka i cechą charakterystyczną struktury, w ramach której ludzie podejmują i realizują wspólnie określone zadania. Jest również trwałym wyróżnikiem organizacji, unikatowym w swoim wymiarze, kształtowanym przez ludzi, podlegającym ciągłej transformacji i zmianom. Ujawnia się w postaci określonych wspólnych zachowań i postaw, norm i wartości, systemów myślenia oraz symboli uwarunkowanych wewnętrznie i zewnętrznie. Poziomy kultury organizacyjnej obrazuje model Edgara Scheina [21], gdzie elementy są w ścisły sposób powiązane ze sobą, różnią się stopniem postrzegania i trwałości (il. 3).

Il. 3. Model Scheina – poziomy kultury organizacyjnej

Najbardziej widocznym poziomem kultury organizacyjnej w Bibliotece w przedstawionym modelu są artefakty (symbole: fizyczne, behawioralne i językowe) [13]. Artefakty fizyczne to wszystkie te czynniki, które identyfikują placówkę, decydują

¹⁶Zarządzenie Wewnętrzne 1/2005 z dnia 17 stycznia 2005 r. w sprawie dokumentowania i rozpowszechniania wyników badań naukowych Pracowników Politechniki Wrocławskiej.

¹⁷Leksykon HBR.

o jej wyglądzie i wystroju. Oprócz omówionych sposobów prezentacji zbiorów i aranżacji pomieszczeń w Bibliotece zastosowano m.in. szyldy na zewnątrz i wewnątrz budynku, znaki skierowujące do Biblioteki, tabliczki informacyjne w czytelni, identyfikatory pracownicze. Wykorzystano logo Wydziału i symbol Biblioteki (BW8) na różnego rodzaju drukach, pieczętkach, stemplach. Mogą je dostrzec korzystający z dostępu do nowoczesnych technologii, bezprzewodowego Internetu i systemu bibliotecznego, na zabezpieczeniach chroniących księgozbiór (bramki, etykiety). Wśród artefaktów behawioralnych w naszej bibliotece należy wyróżnić m.in. życzenia świąteczne i korespondencję okolicznościową wymienianą między bibliotekarzami a pracownikami Wydziału, udział w spotkaniach wigilijnych organizowanych przez dziekana, pożegnania emerytów oraz kontakty bibliotekarz–użytkownik, które są widoczne w stałych procedurach, np. rejestrowanie przez system odwiedzin w czytelni, pozostawianie karty bibliotecznego przez czytelników pragnących skorzystać z lektorium. Artefakty językowe to połączenie tradycyjnego słownictwa bibliotecznego, jak np. melioracja, monit, prolongata, skonstrum z terminologią komputerową, np. logowanie, rekordy, podpora, kody.

Następnym, mniej widocznym i uświadomionym, ale trwalszym od artefaktów poziomem kultury organizacyjnej są normy i wartości [6]. W Bibliotece można je odnaleźć w stylu kierowania placówką i w systemie oceny pracowników. Wprowadzony styl zarządzania biblioteką wydaje się optymalny¹⁸: otwarty, partnerski, elastyczny, dostosowany do aktualnych potrzeb i zadań. Pracownicy angażują się w procesy decyzyjne dotyczące działań na rzecz Biblioteki, zapewniając integrację, poczucie tożsamości i identyfikacji z organizacją – Biblioteką, Wydziałem i Uczelnią. Istotne stało się kształtowanie dobrych stosunków międzyludzkich, życzliwość, komunikatywność, umiejętność pracy w zespole i dbałość o użytkownika, który ma pewność, że bibliotekarze są gotowi mu pomóc.

Nacisk położono na profesjonalizm, rzetelność, wiarygodność i jakość pracy bibliotekarzy, otwartość na zmiany, samodzielność i kreatywność. Umożliwiono jednocześnie pracownikom rozwój zawodowy dzięki różnym udogodnieniom i zachęcaniu do uczestnictwa w różnych szkoleniach, konferencjach oraz do publikowania w czasopismach fachowych.

Określono proces oceny i awansu przez wprowadzony w 2008 roku za aprobatą władz Wydziału oraz z poparciem bibliotekarzy system oceny okresowej i rozwoju zawodowego pracowników. Poddawany ocenie jest cały zespół włącznie z kierownikiem w trzech aspektach kompetencji: pracy, relacji zawodowych i aspektu osobistego w połączeniu z oceną realizacji zadań. Wizerunek biblioteki w znacznej mierze jest kreowany przez jej pracowników i to właśnie na nich skupiła się także polityka PR w placówce.

¹⁸Koncepcja stylu kierowania według Roberta Blake'a – Jane Mouton.

Kolejny poziom kultury organizacyjnej to założenia podstawowe [6], najmniej widoczne, ale najgłębsze i najtrwalsze. Stanowią one element najtrudniejszy do określenia. Ich uchwycenie, obserwacja – podobnie jak interpretacja – jest niezmiernie trudna, ponieważ należą do obszaru podświadomości organizacji. Ich poznanie i analiza pozwala zrozumieć istotę kultury organizacyjnej. Mogą to być m.in. założenia co do natury człowieka (bibliotekarza), dotyczące natury relacji międzyludzkich czy samej organizacji (biblioteki), natury otoczenia oraz ich wzajemnych relacji.

Coraz więcej pracodawców przywiązuje wagę do kultury organizacyjnej i w niej upatruje źródło sukcesu lub porażki firmy. Dla Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania kultura organizacyjna stanowi kluczowy element dobrej organizacji pracy, jej efektywności, działań zgodnych z zasadami kultury i dobrych obyczajów oraz poziomu satysfakcji i zadowolenia pracowników oraz użytkowników. Stała się cennym, niematerialnym zasobem Biblioteki.

BUDOWANIE WIZERUNKU W ŚRODOWISKU

Biblioteka, nawet ta najbardziej profesjonalna i przyjazna, musi być zauważana w środowisku zarówno wewnętrznym (bibliotekarzy i kierownictwa), jak i zewnętrznym (studentów, pracowników naukowych, władz Wydziału, Uczelni, innych instytucji, otoczenia i środowisk lokalnych) i obraz ten powinien być spójny. Jej wizerunek bezpośrednio wpływa na towarzyszące odczucia i nastawienie użytkowników do placówki, gdyż z reguły z przyjemnością odwiedzamy miejsca, które kojarzą nam się pozytywnie [16]. Wizerunek wewnętrzny (własny) [23] mówi o tym, jak bibliotekarze oceniają swoją bibliotekę, czy są zadowoleni z pracy i zarobków, stosunków panujących w niej, jak oceniają swoje miejsce i rolę oraz na ile identyfikują się z placówką, są zaangażowani, innowacyjni i otwarci na zmiany¹⁹.

Wizerunek zewnętrzny [23] w pozostałych grupach otoczenia Biblioteki ma znaczny wpływ na jej działanie. Biblioteka akademicka jest wizytówką wydziału, ważnym elementem jego oceny w procesie akredytacji, kategoryzacji jednostek naukowych i uzyskania praw do nadawania stopni naukowych. Dlatego tak ważne jest, aby jej reputacja i wizerunek wynikały z szerokiej akceptacji środowiska, w którym funkcjonuje.

W Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania stwarzanie dobrego klimatu wokół Biblioteki skupia się na określonych działaniach, takich jak:

- akcentowanie jej obecności w strukturach Wydziału,

¹⁹W BW8 informacje te dostarcza *Kwestionariusz do rozmowy oceniającej kompetencje pracownika Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania*, w którym znajdują się również pytania otwarte.

- coroczne sprawozdania z działalności Biblioteki prezentowane przez kierownika na Radzie Wydziału,
- inicjowanie częstych spotkań z dziekanem Wydziału i przekazywanie na nich informacji o sukcesach i problemach placówki,
- udział kierownika Biblioteki w strukturach organizacyjnych: w Radzie Bibliotecznej Politechniki Wrocławskiej, w Radzie Wydziału i Wydziałowej Komisji Wyborczej Informatyki i Zarządzania oraz w Zarządzie Koła Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przy Politechnice Wrocławskiej i Zarządzie Okręgu Dolnośląskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich,
- czynna współpraca z Biblioteką Główną, m.in. w ramach szkoleń, modernizacji systemu bibliotecznego, zmian organizacyjnych,
- integrowanie środowiska akademickiego Wydziału wokół wydarzeń, takich jak: wystawy książek zagranicznych, giełdy wycofanych zbiorów,
- systematyczne informowanie o zasobach i promocja usług przez stronę domową, korespondencję mailową, druki informacyjne,
- wykorzystywanie danych statystycznych dotyczących Biblioteki do tworzenia różnego typu wykazów na potrzeby Wydziału (m.in. do ankiety jednostki, oceny dorobku naukowego pracowników Wydziału, do rankingu szkół wyższych „Perspektyw” i „Rzeczpospolitej”).

Znaczny wpływ na pozytywny obraz Biblioteki mają częste i bezpośrednie kontakty bibliotekarzy z użytkownikami (studentami i pracownikami naukowymi). Każde spotkanie staje się okazją do podzielenia się wiedzą, prezentacją oferty biblioteki w sposób, jaki pozwala użytkownikom korzystać z doświadczenia pracowników, przełamując negatywne stereotypy. Przykładem stał się cykl warsztatów przygotowanych i prowadzonych przez bibliotekarzy Piątek w Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania, który cieszył się dużą popularnością wśród studentów Wydziału. Wyjazdy szkoleniowe i działalność publikacyjna bibliotekarzy również wzmacniają prestiż placówki.

Współpraca z władzami Wydziału, akceptacja środowiska akademickiego owocuje przychylnością i życzliwością w stosunku do Biblioteki. Utrzymanie tak korzystnego postrzegania Biblioteki, miłej atmosfery, zaufania do profesjonalizmu jej pracowników oraz jakości kolekcji i usług wymaga ciągłej dbałości, starań, modernizacji i nowych pomysłów na dziś i na jutro.

PODSUMOWANIE

Ewolucja technologii informatycznych i mediów doprowadziły do zmian strategii bibliotek w pozyskiwaniu zbiorów, informacji, użytkowników. Rosnące potrzeby, wymagania i oczekiwania, a jednocześnie powstające zagrożenia narastającego niżu demograficznego w kraju, ograniczenia finansowe, zmiany organizacyjne i kadrowe

na Uczelni, jak też coraz większy udział firm komercyjnych na rynku wiedzy i informacji stawiają biblioteki wobec nowych i trudnych wyzwań. Promocja zbiorów i usług w bibliotece akademickiej staje się logiczną konsekwencją utrzymania pozytywnego wizerunku w oczach użytkowników.

Wiedza i świadomość oraz profesjonalizm personelu Biblioteki, jakość zbiorów, wyposażenie w dobrej klasy sprzęt, dobre warunki lokalowe i miła atmosfera przekładają się na częste wizyty studentów i pracowników naukowych. Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania poprzez rzecznictwo i kreowanie swojego wizerunku, stosując prezentowane narzędzia wzmacnia swoją pozycję, a proponowana przez nią oferta jest zauważana i doceniana przez środowisko, w jakim funkcjonuje.

LITERATURA

- [1] Altkorn J., *Wizerunek firmy*, Wyższa Szkoła Biznesu, Dąbrowa Górnicza 2004.
- [2] Broniewska G., *Szkoły jakości w uczelniach i bibliotekach akademickich*, Współczesne Zarządzanie 2003 (3), 50–68.
- [3] Chodyński A., Huczek M., *Zarządzanie przedsiębiorcze w organizacjach non-profit i administracji publicznej*, Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec 2008.
- [4] Cybulski R., *Wizerunek biblioteki w strategii marketingowej*, Bibliotekarz, 1992, (7/8), 9–10.
- [5] Cybulski R., *Zastosowanie metod marketingowych w bibliotekarstwie*, Bibliotekarz 1992, (7/8), 6–9.
- [6] Czerska M., *Zmiana kulturowa w organizacji. Wyzwanie dla współczesnego menedżera*, Difin, Warszawa 2003.
- [7] Davenport T.H., *Zarządzanie pracownikami wiedzy*, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2007.
- [8] Füchsel H., *Spojrzenie na organizację i jej kulturę*, Przegląd Organizacji, 2002, (5), 8–12.
- [9] Hotstede G., *Kultura i organizacja: zaprogramowanie umysłu*, PWE, Warszawa 2000.
- [10] Huczek M., *Marketing organizacji non profit*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu, Sosnowiec 2003.
- [11] Janiszewska K., Kall J., *Strategia reklamowa: praktyczny poradnik dla menedżerów marki*, PWE, Warszawa 2012.
- [12] *Zachowania ludzi w organizacjach. Uwarunkowania i kierunki ewolucji*, K. Januszkiewicz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012.
- [13] Kamińska J., *Kultura organizacyjna biblioteki. Zarządzanie i marketing*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu, 2005, z. 7–1/2005.
- [14] Kamińska J., *Marketing wewnętrzny w bibliotece*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006.
- [15] Kocoń P., *Tożsamość organizacji i kultura organizacyjna – definicje i relacje*, Ekonomia i Zarządzanie, 2009, 1 (1), 143–152.
- [16] Kotler P., *Marketing*, Rebis, Poznań 2012.
- [17] Kotler P., *Marketing: analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Wydawnictwo Felberg SJA, Warszawa 1999.
- [18] Lux J., *Reklama: 50% pojęć gratis. Leksykon*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2011.
- [19] *Podstawy marketingu*, J. Karwowski (red.), Zachodniopomorska Szkoła Biznesu, Szczecin 2003.
- [20] Sikorski C., *Kształtowanie kultury organizacyjnej: filozofia, strategie, metody*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2009.
- [21] Steinmann H., Schreyögg G., *Zarządzanie. Podstawy kierowania przedsiębiorstwem. Koncepcje, funkcje, przykłady*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2001.

- [22] Zybert E.B., *Kultura organizacyjna w bibliotekach: nowe i stare idee w zarządzaniu biblioteką*, SBP, Warszawa 2004.
- [23] Żołądowska B., *Specyfika wizerunku biblioteki publicznej*, Zarządzanie i Marketing, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu, 2004, Z. 5–1.

PROMOTION AND PUBLIC RELATIONS AS A MARKETING COMPONENT
OF THE LIBRARY OF THE FACULTY OF COMPUTER SCIENCE AND MANAGEMENT
OF THE WROCLAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

The process of shaping the image and promotion activities of the Library of the Faculty of Computer Science and Management has been presented since its inception in 2001 until 2012. Exemplification was based on the Library current activities. The complexity of the issues undertaken was supported with selected statistical data.

CZEŚĆ VII
JAK CIĘ WIDZA, TAK CIĘ PISZA

Renata Samotyj

Biblioteka Naukowo-Techniczna, Uniwersytet Narodowy „Politechnika Lwowska”
e-mail: rsamotyj@gmail.com

Iwanna Woronkova

Katedra Wzornictwa Środowiska Architektonicznego,
Uniwersytet Narodowy „Politechnika Lwowska”

NOWOCZESNE KSZTAŁTOWANIE PRZESTRZENI W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ NA PRZYKŁADZIE RENOWACJI WYBRANYCH BIBLIOTEK

Na podstawie przykładów renowacji uniwersyteckich bibliotek w Europie i Ameryce dokonano analizy architektonicznych rozwiązań, wewnętrznego rozplanowania, elementów wyposażenia wnętrz dostosowanych do potrzeb użytkowników wewnętrznych i zewnętrznych.

WPROWADZENIE

Biblioteki uniwersytetów, których historia i architektura kształtowały się w ciągu wielu dziesięcioleci lub nawet wieków, przeważnie wyróżniają się nieproporcjonalnym zagospodarowaniem przestrzeni – mają jedną wielką salę czytelnictwa, podczas gdy pozostałe pomieszczenia wewnętrzne są z reguły ciemne, ciasne i nie odpowiadają współczesnym wymaganiom oraz potrzebom użytkowników. Charakterystyczne cechy takich bibliotek stanowią: niezorganizowana infrastruktura, przestarzałe urządzenia, nieefektywne wykorzystanie dostępnej przestrzeni, przepełnione stelaże książkowe, niedogodne pokoje do pracy, nieprzemyślane rozplanowanie, wadliwie zaprojektowana strefa obsługi itp. Ukraina dotychczas nie ma biblioteki uniwersyteckiej, która odpowiadałaby wysokim wymaganiom współczesnego użytkownika, zaspokoila jego potrzeby funkcjonalne, estetyczne i psychologiczne. Niewątpliwie są podejmowane próby zmiany sytuacji na lepsze (na przykład kapitalny remont w bibliotece Kijowsko-Mohylańskiej Akademii, rekonstrukcja biblioteki Ukraińskiego Katolickiego Uniwersytetu we Lwowie), lecz mają one charakter wyjątkowy ze względu na brak finansowego wsparcia uniwersyteckich bibliotek ze strony państwa oraz krótkowzrocznej polityki kierownictwa samych wyższych uczelni.

W jaki sposób więc biblioteki – wykonujące tradycyjne zadania zbierania, zachowania i rozpowszechniania informacji przy stale wzrastającym tempie rozwoju komunikacji naukowej i społecznej (kiedy konieczne staje się spełnienie nowych wymagań użytkowników, wprowadzenie nowoczesnych technologii elektronicznych, wyposażenie wszystkich wydziałów we współczesne urządzenia, wydzielenie pomieszczeń dla wspólnej i indywidualnej pracy oraz twórczości) – mogą jednocześnie zachować dostateczną plastyczność swojej przestrzeni, aby umożliwić przyszłe jej zmiany? Taki skomplikowany problem powstaje podczas planowania rekonstrukcji uniwersyteckiej biblioteki, którego rozwiązanie wymaga przede wszystkim zmiany podejścia do podstawowych jej funkcji. W ciągu ostatniego dziesięciolecia światowa praktyka zdemontowała innowacyjne, stylistycznie urozmaicone modele uniwersyteckiej biblioteki, oparte na zasadzie integracji różnorodnych kulturalnych i oświatowych funkcji w bibliotecznym środowisku. Są to funkcje ośrodka informacyjnego, stanowiącego jednak przestrzeń publiczną, wystawową, kawiarnię medialną, księgarnię, muzeum itp.

W artykule przedstawiono analizę sposobu formowania przestrzeni architektonicznej współczesnej biblioteki uniwersyteckiej w trakcie prac renowacyjnych na przykładach następujących obiektów: Biblioteki Uniwersyteckiej we Freiburgu (Niemcy) i w Strasburgu (Francja), Biblioteki Bodleiana w Oksfordzie (Wielka Brytania), Biblioteki Jagiellońskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (Polska) oraz Biblioteki Perkinsa Uniwersytetu Duke'a w Dorem (USA).

ZMIANA PARADYGMATU SPOŁECZNEGO BIBLIOTEKI

Podczas kształtowania ogólnej koncepcji przestrzeni bibliotecznych w celu renowacji już istniejących bibliotek istotnym czynnikiem jest określenie podstawowych kryteriów i podejścia do podejmowanych rozwiązań. XXI wiek przyniósł kardynalne zmiany w uświadomieniu roli i znaczenia biblioteki jako instytucji. Jeśli dawniej biblioteka odpowiadała tradycyjnej koncepcji biblioteki-magazynu, a jej przestrzeń wewnętrzna była przeważnie przeznaczona do gromadzenia, opracowywania, chronienia i magazynowania wydań drukowanych, to dziś uniwersytecka biblioteka stanowi ośrodek życia nie tylko studenckiego, staje się instytucją otwartą i dostępną dla całej społeczności. Właśnie dlatego w strukturze uniwersyteckiej biblioteki pojawiają się takie nowe funkcje i przestrzenie, jak galerie wystawowe, kawiarnie, muzea, sale wykładowe itp., a jej architektura staje się otwarta nie tylko konceptualnie, ale także fizycznie, pozwalając bibliotece osiągnąć przejrzystość jej celów i funkcji.

Takim właśnie paradygmatem kierowano się podczas renowacji Biblioteki Perkinsa (il. 1), która stała się nie tylko ośrodkiem życia studenckiego, ale również centrum intelektualnym i laboratorium dydaktycznym. Podobnie w Bibliotece Bodleiana na Uniwersytecie w Oksfordzie (il. 2) w ramach renowacji planowane są nowe możliwo-

ści i rozwój programów współdziałania ze społeczeństwem, grupami obywatelskimi, uczniami szkół itp.

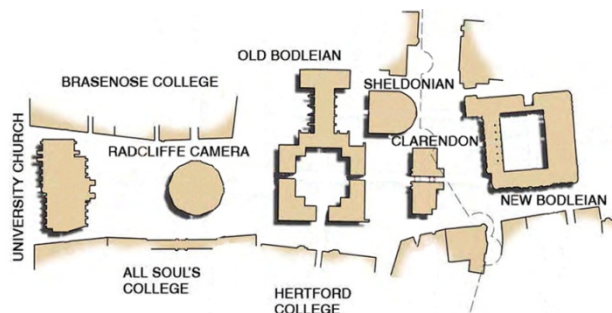
Il. 1. Biblioteka Perkinsa, Uniwersytet Duke'a

Il. 2. Oksfordzka Biblioteka Bodleiana

LOKALIZACJA BIBLIOTEKI W STRUKTURZE MIASTA, MIASTECZKA UNIWERSYTECKIEGO, GMACHU UCZELNI, W ZESPOLE Z INNYMI DZIAŁAMI

Istotny wpływ na frekwencję w bibliotece uniwersyteckiej ma jej lokalizacja. Jednoznacznie można stwierdzić, że obecność biblioteki w strukturze samego uniwersytetu (w gmachu uczelni czy na terenie kampusu) wpływa dodatnio nie tylko na jej popularność wśród studentów, ale sprawia, że biblioteka aktywnie uczestniczy we wszystkich procesach naukowych i oświatowych przebiegających na uczelni. Jeśli przeanalizować lokalizację wielu uniwersyteckich bibliotek na świecie, to okaże się, że zawsze zajmują czołowe miejsca w strukturze uniwersytetu. Na przykład Biblioteka Perkinsa, położona w samym centrum kampusu, stanowi jednolity, zwarty, scentralizowany zakład, w którym współczesne i perspektywiczne technologie mogą być integralnie połączone z tradycyjnymi zasobami zapewniającymi pełny zakres usług bibliotecznych, tworząc unikatowe społeczne środowisko dla studiów i badań [4].

Il. 3. Plan części głównej kampusu w Oksfordzie

Biblioteka Bodleiana, położona w miejskim centrum Oksfordu, w sercu historycznego uniwersytetu (il. 3), jest ważną częścią miejskiego pejzażu, znajdując się w otoczeniu takich budowli jak Clarendon Building i Sheldonian Theatre.

RÓŻNE PODEJŚCIA DO RENOWACJI BUDYNKÓW BIBLIOTECZNYCH STOSOWANE W PRAKTYCE ARCHITEKTONICZNEJ

ZMIANA WEWNĘTRZNEJ PRZESTRZENI BUDOWLI Z ZACHOWANIEM ISTNIEJĄCYCH ELEWACJI

Jeżeli biblioteka stanowi zabytek historii i architektury, a także jest częścią architektonicznego zespołu miasta, to przestrzeń biblioteczna powinna być zmieniana z uwzględnieniem jej oryginalnego ukształtowania. Wzorcowymi przykładami zachowania zewnętrznej architektury po całkowitej lub częściowej transformacji przestrzeni wewnętrznej mogą być: projekt renowacji uniwersyteckiej biblioteki w Strasburgu (arch. Agence Nicolas Michelin & Associés) [1] oraz projekt renowacji Biblioteki Bodleiana Uniwersytetu Oksfordzkiego.

Podstawą projektu renowacji biblioteki w Strasburgu (il. 4) stała się całkowita rekonstrukcja wewnętrznej przestrzeni w rezultacie demontażu istniejących stropów w centralnej części budowli pod kopułą, zmiana przestrzeni strefy wejściowej, poszerzenie sal czytelników dzięki wykorzystaniu przestrzeni wewnętrznych podwórek, zastosowanie nowych zasad wzornictwa przy projektowaniu wnętrza itp. W nowo utworzonym centralnym atrium przewidziano schody oświetlane górnym światłem od świetlika kopuły, łączące wszystkie cztery poziomy biblioteki. W ten sposób nowa biblioteczna przestrzeń staje się otwarta i dostępna dla publiczności, nawet dla zwiedzających [5].

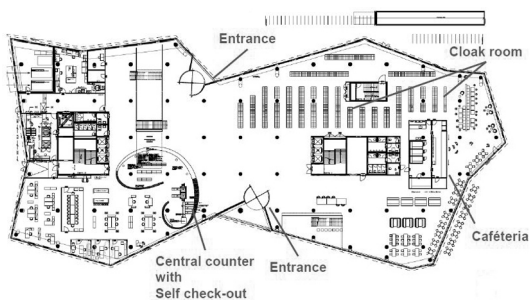

Il. 4. Biblioteka Uniwersytetu Narodowego w Strasburgu

Projekt renowacji Biblioteki Bodleiana przewiduje zmianę wewnętrznej przestrzeni biblioteki dzięki usunięciu „jądra” budowli – magazynu książek o jedenastu poziomach, który planuje się przenieść do podziemnych pomieszczeń. Zamiast dawnego magazynu proponuje się urządzenie wielkiego atrium, które będzie odgrywać rolę przestrzeni publicznej. Z atrium przewidziano dostęp do górnych kondygnacji biblioteki, w tym również do nowego centralnego magazynu książek. Z południowej strony gmachu planuje się zorganizowanie nowej strefy wejściowej z frontowymi schodami, wyposażonymi w pobocze przeznaczone dla użytkowników o specjalnych potrzebach.

ZMIANA WEWNĘTRZNEJ PRZESTRZENI BUDOWLI Z CAŁKOWITĄ ZMIANĄ ELEWACJI

Jeżeli gmach biblioteczny oraz jego wewnętrzna przestrzeń nie przedstawia szczególnej wartości architektonicznej (jak w większości budowli zrealizowanych według typowych projektów XX w.), to zazwyczaj zachowuje się sam szkielet nośny, a elewację tworzy na nowo [6]. Projekt renowacji biblioteki we Freiburgu (il. 5) przewiduje całkowity demontaż starej betonowej fasady, zamiast której budowla ma otrzymać nową skórę ze stali wysokiej jakości i termicznie wytrzymałego szkła [3].

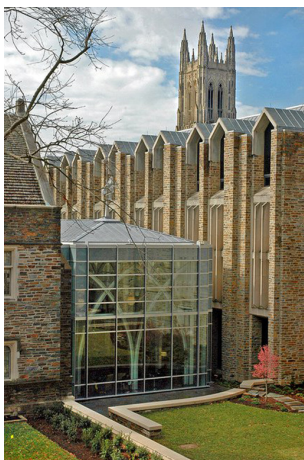
Il. 5. Biblioteka Uniwersytecka we Freiburgu

ROZBUDOWA BIBLIOTEKI Z UWZGLĘDNIENIEM STYLISYKI ISTNIEJĄCEGO ZESPOŁU BIBLIOTECZNEGO

Aby nie naruszać wyrazu architektonicznego zespołu ukształtowanego w ciągu wielu lat i dzięki różnym rodzajom działalności, podczas projektowania nowych budowli bibliotek architektki z reguły wykorzystują charakterystyczne cechy, elementy i stylistykę już istniejącego zespołu bibliotecznego. Nowa budowla nie powinna kontrastować z otaczającym środowiskiem, a wręcz przeciwnie, harmonijnie je dopełniać i podkreślać jego walory. Jako udany przykład poprawnego rozwoju historycznie ukształtowanego środowiska bibliotecznego przez dobudowę nowych budynków

w stylistyce już istniejącego zespołu można przytoczyć zespół Biblioteki Perkinsa (projektanci Shepley Bulfinch Richardson & Abbott Architects) [4]. W 2005 roku otwarto tu nowy budynek Bostock i szklany pawilon von der Heyden (il. 6).

Jeszcze jednym ciekawym przykładem rozbudowy biblioteki może być nowy gmach biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wykorzystane w nim pionowe rytmiczne okienne rozczłonowania elewacji są podobne do istniejących na fasadzie gmachu wzniesionego w latach 1931–1939 (arch. Waclaw Krzyżanowski), również gama barwna i skala nowej zabudowy pozwalają jej stać się harmonijną częścią istniejącego zespołu bibliotecznego [2].

Il. 6. Pawilon von der Heyden,
Uniwersytet Duke'a

Il. 7. Biblioteka Jagiellońska

WIELOFUNKCJONALNY CHARAKTER POMIESZCZEŃ BIBLIOTECZNYCH

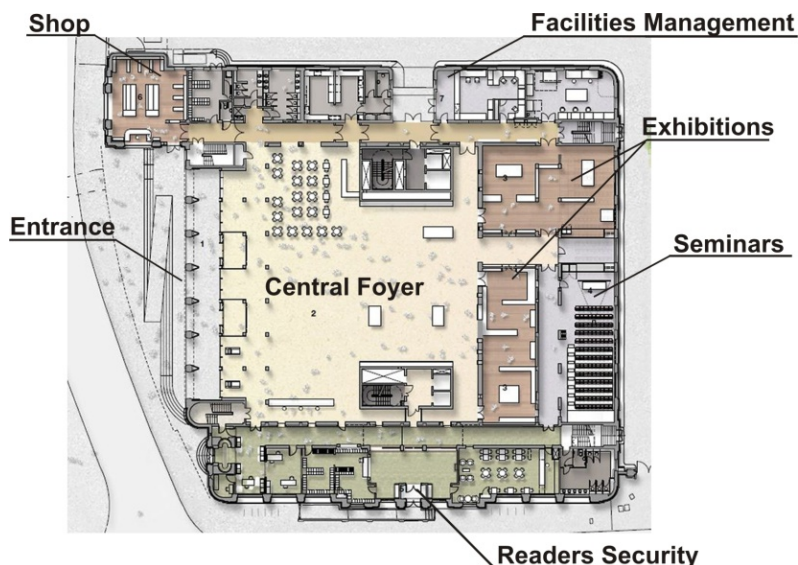
Osobliwość współczesnych tendencji stanowi wydzielenie ze struktury biblioteki samodzielnego holu, który pełni funkcję przestrzeni publicznej, zapewniając wolny dostęp nie tylko dla studentów i wykładowców uczelni, ale i dla odwiedzających spoza uczelni. Taki hol należy projektować na parterze biblioteki, a wejście do niego powinno być bezpośrednio z ulicy. Rozwiązanie takie zapewnia również oddzielenie głównej części biblioteki, do której wejście jest chronione i wymaga okazania karty czytelnika.

W holu przewiduje się zainstalowanie automatycznych punktów zwrotu książek (w systemie *self checkout*), punktów informacyjnych, sali wystawowej, witryn do rozmaitych ekspozycji tematycznych, kawiarni, księgarni, muzeum biblioteki czy uczelni, urządzenie miejsc do wypoczynku, zaopatrzonych w miękkie meble moduło-

we lub imitujące meble uliczne, urządzenie wejścia bezpośrednio z holu do sali konferencyjnej itp.

Podczas rozbudowy biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego (arch. Atelier Loegler i partnerzy) na parterze nowej części gmachu przewidziano przestrzeń do rejestracji nowych użytkowników i zwrotu książek z wypożyczalni, przestrzeń na okresowe wystawy, kawiarnię, muzeum i salę konferencyjną.

W projekcie renowacji Biblioteki Bodleiana (arch. Wilkinson Eyre Architects) [7] zaprojektowano ogólnie dostępny hol z kawiarnią na 120 miejsc, pomieszczenie wystawowe, księgarnię, istnieje możliwość obsługiwanania 250 uczestników specjalnie organizowanych imprez (il. 7).

Il. 7. Biblioteka Bodleiana. Plan I piętra

Wielofunkcyjny hol przewidziany jest także w projekcie rekonstrukcji Biblioteki Uniwersyteckiej we Freiburgu (arch. Degelo Architekten): wydzielono miejsce na główny punkt informacji, kawiarnię na 130 miejsc oraz szatnię.

Główna część biblioteki w ciągu ostatniego dziesięciolecia doznała istotnych zmian. Nowe biblioteki są projektowane przede wszystkim zgodnie z podstawową zasadą otwartości przestrzeni i łatwego dostępu do informacji jakiegokolwiek rodzaju. Wejście do głównego pomieszczenia prowadzi z reguły z publicznego holu biblioteki albo z atrium. Separowane pomieszczenia biblioteczne zastąpiono jednolitą, otwartą przestrzenią ze swobodnym rozmieszczeniem magazynów książek, punktem informacji, gdzie wydawanie książek przeważnie odbywa się za pomocą automatycznego systemu *self checkout*, a użytkownik sam obiera sobie miejsce do pracy lub odpoczynku.

KONSTRUKTYWNOŚĆ JAKO ŚRODEK TRANSFORMOWANIA PRZESTRZENI

Konstruktywność wiąże się ściśle z funkcjonalnością i oznacza zdolność do transformacji przestrzeni za pomocą sztywnych przegród (z wykorzystaniem rozmaitych materiałów: gipsokartonu, szkła itp.), albo na odwrót, organizowanie nowego „płynnego” podziału przestrzeni na strefy za pomocą mebli modułowych. Konstruktywność odgrywa także ważną rolę w zabezpieczeniu pomieszczeń przez system ochrony przeciwpożarowej, służący do lokalizowania ognia w ograniczonej przestrzeni.

EKONOMICZNOŚĆ

Ekonomiczność stanowi jedną z najważniejszych właściwości architektonicznej organizacji przestrzeni i nie sprowadza się tylko do wykorzystania tanich konstrukcji, ale polega na użyciu mebli i konstrukcji opartych na wspólnym module, co umożliwia przebudowę przestrzeni biblioteki w zależności od zmian technologicznych oraz konkretnej sytuacji. Powstają otwarte przestrzenie o różnym przeznaczeniu, zapewniające warunki do pracy zgodnej z zainteresowaniami, przebywania razem, odpoczynku itp.

WYRAZ ESTETYCZNY

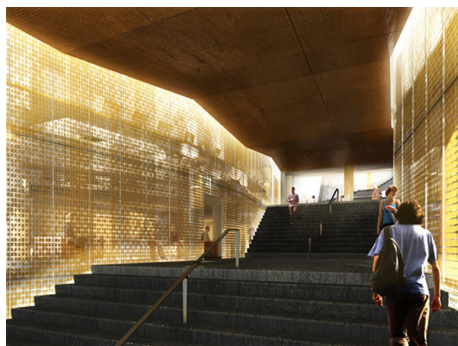
Wyraz estetyczny może wydawać się najbardziej naturalnym kryterium wyboru określonego rozwiązania w dziedzinie projektowania wnętrz. Jego zastosowanie opiera się na wykorzystaniu wyobraźni przestrzennej, praw kolorystyki, psychologicznych aspektów percepcji form, brył i linii, możliwości gry światłem, barwą, doboru materiałów podczas kształtowania i dekoracji wewnętrznej przestrzeni i wreszcie na elementarnym dobrym smaku. Cała trudność jednak polega na tym, że projektowanie przestrzeni współczesnych bibliotek polega na równoczesnym uwzględnieniu wszystkich omówionych właściwości: wielofunkcyjności, konstruktywności i ekonomiczności.

Każda biblioteka wykorzystuje różne metody, aby osiągnąć estetyczny wyraz przestrzeni architektonicznej, ale zawsze dąży do zapewnienia użytkownikom komfortowych warunków uczenia się, prowadzenia badań, wzajemnej komunikacji. Na przykład w wystroju wnętrz Biblioteki Perkinsa Uniwersytetu Duke’a wykorzystano stylistykę współczesnej komercyjnej księgarni oraz kawiarni internetowej, przez zmianę koloru ścian wydzielono przestrzeń do pracy, a naturalne oświetlenie dodaje nastroju, zmiękcza ostrość kątów prostych.

Projekt aranżacji wnętrza Biblioteki Bodleiana przewiduje w czytelnich pastelowe kolory ścian oraz zastosowanie drewna w dużej ilości, co stwarza przestrzeń kameralną i zaciszną. W galerii wystawowej natomiast proponuje się wykorzystanie ciemnych barw, aby za pomocą punktowego oświetlenia zaakcentować wystawione eksponaty. Otwartość i dostępność publicznej przestrzeni atrium podkreślają jasne odcienie materiałów użytych do wystroju, lekkie konstrukcje ogrodzenia galerii, naturalne oświetlenie od świetlika kopuły (il. 8).

Il. 8. Projekt wnętrza Biblioteki Bodleiana

Il. 9. Projekt renowacji biblioteki w Strasburgu

Podobne zasady projektowania przestrzeni leżą również u podstaw projektu renowacji biblioteki w Strasburgu: maksymalne wykorzystanie naturalnego oświetlenia, zwłaszcza dzięki utworzeniu nowych lukarn w salach czytelnich, zastosowanie neutralnej kolorystyki i naturalnych materiałów, wyposażenie pomieszczeń w wygodne meble o prostych kształtach (il. 9).

Duże znaczenie podczas renowacji przestrzeni historycznie ukształtowanych bibliotek ma zachowanie ich swoistej atmosfery, pamiątek przeszłości. Na przykład podczas rozbudowy biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego dokonano renowacji starych mebli w przedwojennej części instytucji, odnowiono uszkodzone elementy i materiały w wystroju wnętrza, konstrukcje okien i drzwi, oryginalne świeczniki itp.

W projekcie renowacji Biblioteki Bodleiana są przewidziane tylko nieznaczne zmiany w dekoracji pomieszczeń na parterze wschodniego skrzydła gmachu, które stanowi najcenniejszy zabytek kultury i historii w całym zespole budowli. Pomieszczenia te planuje się odremontować i odnowić, zachowując w pełni ich tradycyjny charakter.

WSPÓŁCZESNE ŚRODKI TECHNICZNE, KTÓRE WPŁYWAJĄ NA ZMIANĘ CHARAKTERU ORGANIZACJI PRZESTRZENI ARCHITEKTONICZNEJ

Nowe technologie dyktują nową organizację przestrzeni bibliotecznej, której istotę stanowi szybki i łatwy dostęp użytkownika do jakiegokolwiek rodzaju informacji. Dlatego, kształtując architektoniczną przestrzeń współczesnej uniwersyteckiej biblioteki, należy wziąć pod uwagę czynniki związane z wykorzystaniem nowych informacyjnych technologii.

- Automatyzację miejsca pracy:
 - wykorzystanie podręcznych komputerów o rozmaitych systemach oprogramowania,
 - możliwość korzystania w bibliotece z własnego przenośnego komputera (notebooka), co wymaga nie tylko zwiększenia liczby gniaz sieciowych, ale i zapewnienia miejsc do pracy indywidualnej,
 - samodzielne korzystanie użytkowników biblioteki z kopiarek, co skłania do wyposażenia pomieszczeń w odpowiednie urządzenia,
 - możliwość wykorzystania w bibliotece systemu ePrint.
- Zainstalowanie interaktywnych komputerowych terminali z katalogiem elektronicznym:
 - komputerowe interaktywne terminale z ekranem dotykowym rozmieszcza się przy wejściu do biblioteki, w holu służącym jako przestrzeń publiczna, poza granicami zespołu głównych pomieszczeń,
 - niestandardyzowane rozwiązanie, dotyczące rozmieszczenia komputerowych paneli sterowania, może stać się niekiedy istotnym kompozycyjnym elementem w przestrzeni biblioteki (na przykład Narodowa Biblioteka Techniczna w Pradze).
- Istnienie sieci bezprzewodowej pozwala użytkownikom kontaktować się i współdziałać w dowolnym czasie i miejscu uniwersyteckiego miasteczka. Dzięki temu sama biblioteka i inne publiczne miejsca w tradycyjnym kampusie (korytarze, westybule, ogródki, podwórza) nabierają nowego znaczenia.
- Możliwości wykorzystania nowych środków audiowizualnych i materiałów:
 - bez wydzielenia izolowanych pomieszczeń do korzystania z materiałów audiowizualnych;
 - z korzystaniem ze specjalnie przystosowanych i wyposażonych pomieszczeń do przesłuchania i przeglądu nagrań audiowizualnych.

WNIOSKI

Na podstawie przytoczonych przykładów renowacji kilku uniwersyteckich bibliotek w Europie i Ameryce zanalizowano kryteria wyboru architektonicznych rozwiązań z uwzględnieniem zmian społecznego paradygmatu biblioteki, lokalizacji uniwersyteckiej biblioteki w strukturze miasta czy miasteczka uniwersyteckiego (kampusu). Rozpatrzono główne zasady stosowane w architektonicznej praktyce renowacji bibliotecznych budowli. Podano charakterystykę systemów wewnętrznego planowania oraz elementów wyposażenia wnętrz dostosowanych do potrzeb użytkowników. Pokazano, jak współczesne technologie informacyjne wpływają na charakter organizacji przestrzeni architektonicznej.

LITERATURA

- [1] *Bibliothèque nationale et universitaire de Strasbourg. Architectural project* [online], [dostęp 05.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.bnu.fr/en/institution/architectural-project/presentation>>.
- [2] *Gmach Biblioteki Jagiellońskiej* [online], [dostęp 05.05.2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.bj.uj.edu.pl/o_bib/gmachbj1_pl.php#3>.
- [3] *New Library Buildings in Europe. Documentation 2012*, M. Svobodová (red.), Praga 2012.
- [4] *Perkins Library. Duke University*, [w:] M.M. Lombardi, T.B. Wall, *Learning Spaces* [online], [dostęp 05.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://net.educause.edu/ir/library/pdf/P7102cs4.pdf>>.
- [5] *Rehabilitation of the National University Library. Strasbourg* [online], [dostęp 05.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.anma.fr/EN/projet/BibliothqueNational>>.
- [6] *Sanierung der Universitätsbibliothek Freiburg* [online], [dostęp 05.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://idw-online.de/pages/en/news404042>>.
- [7] *Wilkinson Eyre Architects New Bodleian boards* [online], [dostęp 05.05.2013]. Dostępny w Internecie: <<http://ebookbrowse.com/wilkinson-eyre-architects-new-bodleian-boards-pdf-d317939398>>.

FORMING MODERN ARCHITECTURAL SPACE IN A UNIVERSITY LIBRARY
IN THE EXAMPLE OF RENOVATION OF SOME LIBRARIES

Based on examples of restoration of university libraries in Europe and America, the analysis has been made of architectural solutions, internal layout, interior elements tailored to the needs of internal and external users.

Agnieszka Wolańska

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej (obecnie CWINT PWR)

e-mail: agnieszka.wolanska@pwr.edu.pl

JAK CIĘ WIDZA, TAK CIĘ PISZA. ROLA FASADY W BUDOWNICTWIE BIBLIOTECZNYM

Fasada budynku użyteczności publicznej to jego wizytówka. Od jej charakteru w dużej mierze zależy odbiór instytucji, która się w nim mieści. Omówiono typologię fasad obiektów bibliotecznych oraz przedstawiono wpływ ich formy na recepcję społeczną biblioteki jako jednostki niosącej treści kulturotwórcze oraz dostarczającej informacji. Zaprezentowano przykłady elewacji gmachów bibliotek w Polsce i na świecie oraz podjęto próbę ich oceny pod względem oddziaływania na obraz biblioteki w oczach jej użytkowników.

Pierwsze wrażenie zdarza się tylko raz. To stwierdzenie, odniesione do stosunków międzyludzkich, niesie za sobą niemały ciężar gatunkowy. Pierwsze sześć sekund znajomości z inną osobą może położyć się cieniem na długi czas przysłych relacji. Często zmiana krzywdzącej opinii o drugiej osobie może nastąpić po wielu tygodniach, miesiącach, a nawet latach... I odwrotnie: początkowo pozytywny odbiór innej osoby łatwo może zmienić się na negatywny przy bliższym poznaniu.

To, że wygląd budynku może zapraszać bądź zniechęcać do wejścia jest w zasadzie truizmem i nie podlega dyskusji. Fasada, czyli główna elewacja obiektu odgrywa w tym rolę szczególną, ponieważ ma w założeniu pełnić funkcję reprezentacyjną. Pytanie, czy jest możliwe zaprojektowanie budynku, który odpowiadałby wszystkim, przewija się przez historię architektury. Problem ustalenia wartości estetycznej i określenia, jak dalece odbiór jest obiektywny, był tematem wielu dywagacji dokonywanych na różnych poziomach znaczeniowych i w różnych okresach historycznych. Z pewnością za przedstawicieli tzw. obiektywizmu można uznać starożytnych budowniczych, których dzieła miały proporcje i formę, jakie do dziś stanowią wzór zrównoważonej kompozycji, symetrii i harmonii. W renesansie z kolei tylko taka fasada, w której można było połączyć liniami ważne punkty (np. naroża portali) mogła być uznana za dzieło skończone ([1], s. 87). Za przykład może posłużyć Biblioteka Bawarska (Bayerische Staatsbibliothek).

Późniejsze poglądy, powstałe w XVIII wieku i kontynuowane w XX wieku, dotyczące subiektywnego odbioru dzieła architektonicznego kierowały uwagę na uwarunkowania psychologiczne człowieka jako decydujące o sposobie odbioru. Zagadnieniem będącym obecnie w centrum zainteresowania teoretyków jest interdyscyplinarne ujęcie odbioru architektury, która wpływa na kształtowanie środowiska życia człowieka i w znacznym stopniu na niego oddziałuje.

Odbiór elewacji, a więc i fasady warunkują takie elementy, jak proporcje i skala budynku, odpowiednie rozmieszczenie otworów okiennych i drzwiowych, detal, barwa i plastyka (sprawdzenie, jak będzie wyglądać w różnych warunkach i o różnej porze dnia) oraz stan techniczny. Niemal wszystkie te elementy są trudne w ocenie. Nie ma przecież uniwersalnego kanonu estetycznego, szczególnie jeśli w grę wchodzi architektura nowoczesna, w której można znaleźć budowle dynamiczne, o ostrych kątach i zaskakujących materiałach elewacyjnych. Stąd właśnie tyle emocji może budzić wygląd budynku, który połowie odbiorców się podoba, a drugiej połowie niekoniecznie. Oczywiście podejmowane są pewne próby ustalenia środków, jakie w określony sposób wpływają na odbiorcę (np. zestawianie barw budzących konkretne skojarzenia), ale do tej pory nie znaleziono uniwersalnej recepty na zadowolenie wszystkich.

Fasada budynku to inaczej elewacja frontowa budowli [2]. Elewacja z kolei to lico budynku, zewnętrzna część, wraz ze wszystkimi znajdującymi się na niej elementami architektonicznymi. Oprócz podstawowej funkcji fasady (czyli zabezpieczenia wnętrza przed wpływem środowiska) jedną z jej funkcji jest informacja. Nie jest to misja łatwa do zrealizowania. Z własnego doświadczenia możemy przywołać przypadki niewłaściwego wyboru budynku, do którego zmierzaliśmy, gdy kierowaliśmy się wyglądem budynku.

Funkcja informacyjna powinna:

- ułatwiać rozpoznanie przeznaczenia obiektu (znaczenie funkcjonalne),
- wywoływać odczucia adekwatne do przypisanej funkcji (meta znaczenie),
- wyrażać prestiż i status obiektu oraz pozycję społeczną jego właściciela,
- precyzować czas powstania obiektu.

Rozpoznanie przeznaczenia budynku przez identyfikację fasady jest związane z tym, w jaki sposób architekt odniósł się do jej części składowych – drzwi wejściowych, okien, kolorystyki w kontekście funkcjonalnym. Oznacza to, że sposób, w jaki zostały umieszczone, jaki jest ich kształt i wykończenie, nie tylko informują, do czego służą, ale jednocześnie pełnią funkcję informacyjną o całym budynku.

W odbiorze wyglądu elewacji frontowej mogą zachodzić różnice związane z samym odbiorcą. Inaczej przecież będzie postrzegał fasadę pracownik biblioteki (pytanie czy w ogóle będzie ją jeszcze zauważał?), a w inny sposób użytkownik, który odwiedzi bibliotekę pierwszy raz. Użytkownicy, kierując się ku obiektowi, będą poszukiwać informacji w samym jego wyglądzie. *Jeśli bowiem (...) przestrzeń, w której porusza się człowiek jest w pewnym stopniu skomplikowana, to architektura pozo-*

staje jednym z elementów orientujących ([1] s. 104). Poszukując w gąszczu innych budynków biblioteki, mamy podświadome wyobrażenie, jak poszukiwany obiekt wygląda. Fasada nie może jednak odzwierciedlać zbyt dosłownie przeznaczenia budynku. Wystarczy zastosować tylko pewne środki będące odbiciem cech kojarzących się z działalnością mieszczącą się w nim instytucji. Cechy te muszą jednak być „wzięte w nawias”. Dosłowność, tak jak i w innych dziedzinach sztuki, prowadzi do kiczu i tandety. Budynki, których fasady są zbyt „dosłowne” stanowią raczej ciekawostkę, niż reprezentują dobrą architekturę, jak choćby Kansas City Library czy też Bibliotheque Mejanes we Francji z fasadami w kształcie grzbietów książek. Przeciwwagą dla takich literalnie odczytywanych funkcji biblioteki poprzez identyfikację fasady są elewacje bibliotek w Nembro we Włoszech czy też w Usera w Hiszpanii.

Nowoczesna architektura tworzy jednak nowy „metajęzyk”, który zaprzecza pewnym wyobrażeniom odbiorcy, jak powinien wyglądać budynek o określonym przeznaczeniu. Precyzyjne wskazanie przeznaczenia budynku w przypadku współczesnej architektury staje się więc coraz trudniejsze wraz ze stosowaniem nowych koncepcji architektonicznych, nieograniczanych już materiałem, a jedynie wyobraźnią twórcy.

Kwestia statusu (czy tylko materialnego?) budowli i jego właściciela, poprzez odbiór elewacji frontowej to zagadnienie, które pojawiało się w historii architektury wielokrotnie. Symbolika i rozmach zawarte w elementach fasad grały decydującą rolę w ocenie inwestora (w dawnych czasach władcy lub mecenasa). Obecnie ma to również znaczenie, ale raczej wyraża się w jakości użytych materiałów, nie zaś w stosowaniu elementów zdobniczych, utrwalających wizerunek mecenasa w kompozycji fasady, jak to bywało w przeszłości.

Ocena wieku budynku i umiejscowienie go w czasie, mimo że często jest możliwe, nie idzie w parze z obiektywizmem odbioru. Nie da się obiektywnie ocenić i porównać obiektów z różnych epok. Jest to z pewnością związane zarówno ze zmianą przeznaczenia budynku, jak i samym odbiorcą i umiejscowieniem go w odpowiednich do swoich czasów warunkach społecznych i funkcjonowaniem w nich.

Tomasz Kruszewski [3] zaproponował ciekawy, aczkolwiek dość swobodny podział fasad bibliotecznych, opierający się na subiektywnych skojarzeniach odbiorcy. Według niego fasady możemy podzielić na dwie grupy: jedną, która odwołuje się do skojarzeń odbiorcy związanych z ochroną i bezpieczeństwem (świątynia/pałac i warownia) oraz drugą dotyczącą hipernowoczesności (lustro – ekran i front/off). Podział ten ma wyraźny związek z tym, jak zmieniała się funkcja biblioteki w ciągu wieków. Od charakteru fasady (oraz oczywiście reszty budynku) zależały intencje architektów w odniesieniu do odbioru społecznego instytucji biblioteki w ogóle.

Przykłady pierwszej z wymienionych grup stanowią fasady starożytnych obiektów bibliotecznych (np. Biblioteka Celsusa w Efezie), a z późniejszych epok np. Biblioteka Uniwersytetu w Lund, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu. Kruszewski za wart podkreślenia uznaje również fakt, iż wygląd fasady – świątyni, może posługiwać się kodem zrozumiałym tylko w kulturze, w jakiej została stworzona. Rozbieżność kodów wizualnych spotyka się w różnych, dalekich od siebie kregach kulturowych

(biblioteka w San Juan Capistrano dla odbiorców kultury latynoskiej będzie kojarzona ze świątynią, ale dla Europejczyków z zabudowaniami gospodarstwa). Fasady w typie świątyni mają w założeniu wzbudzać w odbiorcy uczucie pewności, siły, powagi miejsca, solidności (duży wpływ na to mają zabiegi architektoniczne związane z wprowadzaniem symetrii, którą ludzka percepcja przyswaja lepiej niż asymetrię), co odpowiada założeniom epoki, w jakich miała funkcjonować instytucja biblioteki.

Fasada w typie warowni, jak łatwo się domyślić, ma wywierać wrażenie bezpieczeństwa i ochrony zgromadzonych w budynku zbiorów (co za tym idzie, nie może być zbyt „przyjazna” w odbiorze, raczej ma wzbudzać wrażenie, że aby dotrzeć do środka, trzeba pokonać jakieś przeszkody). Przykłady takich fasad to budynki Narodowej Biblioteki w Kosowie czy też Biblioteki w Villeurbanne we Francji.

Inną grupą są fasady nowoczesne, w stylu lustro – ekran. W przeciwieństwie do opisywanych wcześniej, stanowiących swoistą barierę między odbiorcą a wnętrzem, w fasadach tego typu przestrzeń zewnętrzna i wewnętrzna przenika się, przez co odbiorca jest poza wnętrzem, a jednocześnie w jego środku (np. David Wilson Library w Leicester lub Tama Art University Library w Tokio). Fasady odbijające świat zewnętrzny symbolicznie „zagarniają” go również do wewnątrz, czyli wzajemne oddziaływanie fasady dotyczy nie tylko odbiorcy/użytkownika, ale również otoczenia wokół budynku.

Fasada front/off to z kolei, jak wskazuje nazwa, typ elewacji „odwróconej” od odbiorcy, ukrywającej zawartość, ale jednocześnie ukrywającej samą siebie. Przykładami tego typu elewacji są: TU Delft Library, Biblioteka w Curno we Włoszech, Rolex Learning Centre w Lozannie).

Podział fasad według Kruszewskiego jest jedynie swobodną interpretacją interakcji odbiorca–fasada–instytucja. Łatwo znaleźć (szczególnie w architekturze współczesnej) przykłady fasad wymykających się tej typologii. Cóż można bowiem powiedzieć np. o elewacji Biblioteki w Perugii, która przyjęła kształt latającego spodka, czy też Bibliotece Narodowej Białorusi w formie startującego promu kosmicznego?¹ Do jakiej w wymienionych grup można je przypisać? Oczywiście można podejmować próby „skatalogowania” fasad, jak i całych budynków bibliotecznych, ale są to próby skazane z góry na niepowodzenie. Architektura bowiem jest dziedziną tak nieprzewidywalną w formie, że istnieje duże prawdopodobieństwo, iż po powstaniu tego typu podziałów znajdą się budynki, które mogą nie zmieścić się w żadnej ze stworzonych przez nas kategorii.

Istnieją pojęcia, które mogą nam w tym pomóc. Przez ich zastosowanie możliwe jest wyrażenie zarówno odczuć odbiorcy, jak i intencje twórcy. Tymi określeniami mogą być następujące wybrane dychotomie [4]:

- oryginalność – plagiat,
- równowaga – zaburzenie,
- majestatyczność – zwyczajność,

¹Podane porównania są podyktowane subiektywnymi odczuciami autorki.

- lekkość – ciężkość,
- prostota – złożoność,
- trwałość – prowizoryczność,
- wspólnota – odosobnienie,
- tajemniczość – otwarcie,
- poezja – proza.

Wszystkie te pojęcia da się wyrazić poprzez środki, których oddziaływanie odbiorca może zauważyć, bądź w ogóle nie być ich świadomy, zastanawiając się, dla czego fasada oddziałuje w taki, a nie inny sposób).

Jedną podstawową zasadą w analizowaniu zarówno całego budynku bibliotecznego, jak i jego elewacji frontowej jest niezmienna – te dwa elementy muszą współbrzmieć jak dwa instrumenty (nie bez powodu w teorii architektury pojawiają się porównania tej dyscypliny z muzyką), co więcej, taka harmonia musi pojawiać się w odniesieniu do rodzaju działalności, jaką dana instytucja chce prowadzić. Elementy fasady muszą w pewien symboliczny sposób potwierdzać ten rodzaj aktywności, tak aby komunikacja niewerbalna między budynkiem (w sensie instytucji) a potencjalnym użytkownikiem przebiegała w sposób jasny i niezakłócony. Fasada biblioteki nie może użytkownika wprowadzać w błąd, ale też nie może być zupełnie transparentna, pozwalając na zbyt swobodną interpretację (chyba, że gmach ma być w założeniu „bezosobowy”, ale na tym chyba twórcom bibliotek nie zależy).

Odnosząc się zatem do analogii z relacjami międzyludzkimi – nie można dopuścić do sytuacji, gdy pierwsze wrażenie obiecuje więcej niż to, co kryje się za fasadą. Z kolei nikt nie skorzysta z bogactwa, jakie kryje wnętrze budynku, jeśli fasada „nie przemówi” do niego, nie zaprosi...

LITERATURA

- [1] Komar B., Tymkiewicz J., *Elewacje budynków biurowych*, Wyd. Politechniki Śląskiej, Gliwice 2006.
- [2] White A., Robertson B. *Architektura dla początkujących. Słownik ilustrowany*, Bauer-Weltbild Media, Warszawa 2004.
- [3] Kruszewski T., *Fasada biblioteki – wybrane elementy symboliki architektury*, *Architecturae et Artibus*, 2011, (3), 21–29.
- [4] Krenz J., *Architektura znaczeń*, Wyd. Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 1997, 41.

WHAT YOU SEE IS WHAT YOU GET. ROLE OF THE FACADE IN THE LIBRARY ARCHITECTURE

Facade of a public building is its business card, since receipt of an institution is largely determined by the character of the exterior. The typology of facades of library buildings has been discussed in terms of a social unit of culture-bearing content and information delivery. Examples of facades of library buildings in Poland and worldwide have been discussed and attempt was made to evaluate their impact on the image of the library in the eyes of its users.

Ewa Matczuk
Biblioteka Politechniki Lubelskiej

Katarzyna Pełka-Smętek
Biblioteka Politechniki Lubelskiej
e-mail: k.pelka@pollub.pl

BIBLIOTEKI SPECJALISTYCZNE W OPINII SPOŁECZNOŚCI AKADEMICKIEJ POLITECHNIKI LUBELSKIEJ

Sprawdzono jakość usług i ofertę bibliotek specjalistycznych zlokalizowanych na wydziałach Politechniki Lubelskiej. Wśród studentów i pracowników naukowych przeprowadzono ankietę, w której oceniano bibliotekę i pracę bibliotekarzy. W pierwszej części ankiety, ogólnej, pytania dotyczyły biblioteki jako miejsca. Ankietowani wskazali najczęściej wybieraną bibliotekę specjalistyczną, w której mogą zdobywać i poszerzać wiedzę oraz miło spędzić czas. Wskazali na wady i zalety pomieszczeń, wypowiedzieli się na temat potrzeby wyposażenia bibliotek w dodatkowe urządzenia czy udogodnienia. W drugiej części ankiety respondenci określali swoje preferencje heurystyczne w poszukiwaniu informacji. Opisywali metody poszukiwania informacji oraz sposoby docierania do zasobów elektronicznych Biblioteki Politechniki Lubelskiej. W ostatniej części respondenci oceniali pracę bibliotekarza dziedzinowego. Przedstawili swoje oczekiwania i określili najważniejsze cechy, jakie powinien on posiadać. Badanie miało charakter ewaluacyjny, jego wyniki pozwolą utrzymać działania bibliotekarzy dziedzinowych na odpowiednim poziomie, ułatwią wspieranie procesów edukacyjnych i naukowo-badawczych na Uczelni.

WSTĘP

25 lipca 2012 roku wydano *Zarządzenie Rektora Nr-31/2012 w sprawie wprowadzenia regulaminu organizacyjnego Biblioteki Politechniki Lubelskiej*, które dotyczyło m.in. zmiany nazwy bibliotek wydziałowych na biblioteki specjalistyczne, połączonych w Zespół Bibliotek Specjalistycznych. Wychodząc naprzeciw rozwijającym się potrzebom czytelników, dyrektor Biblioteki Politechniki Lubelskiej w regulaminie organizacyjnym bibliotek¹ przekształcił dotychczasowe filie biblioteki znajdujące się na wydziałach w biblioteki specjalistyczne, określając ich zadania skierowane na usługi informacji

¹<http://www.pollub.pl/files/4/news/files/2383_Zarzadzenie,Nr,R-31-2012.pdf>.

naukowej i bibliotecznej oraz nałożył na nie obowiązek dokumentowania dorobku naukowego pracowników Politechniki Lubelskiej.

Zmiany miały na celu dokładne określenie zasad funkcjonowania bibliotek na wydziałach Uczelni oraz stworzenie z bibliotek specjalistycznych centrów informacji, w których użytkownik otrzyma kompleksową i relewantną informację. Dodatkowym elementem działalności informacyjnej bibliotekarzy pracujących w bibliotekach specjalistycznych jest organizacja i prowadzenie zajęć z przysposobienia bibliotecznego dla studentów pierwszego roku. Po tych zmianach biblioteki specjalistyczne coraz aktywniej nawiązują współpracę z kadrą naukowo-dydaktyczną, prowadząc szkolenia z zakresu wyszukiwania informacji w e-zasobach biblioteki.

Zespół Bibliotek Specjalistycznych tworzy jeden system biblioteczno-informacyjny, w którym zbiory są gromadzone i udostępniane czytelnikom na miejscu i jako wypożyczenia zewnętrzne. Na stronie domowej Biblioteki Politechniki Lubelskiej, w zakładce dla studentów każda z bibliotek oferuje szybki i prosty dostęp do e-źródeł sprofilowanych pod kątem użytkowników z danego wydziału (il. 1).

Strona główna | **Książka telefoniczna PL** | **Politechnika Lubelska** | **Poczta** | **Mapa serwisu** | **Lokalizacje** | **Kontakt** | **Logowanie** ✖

Biblioteka
Politechniki Lubelskiej

Multiwyszukiwarka | Czasopisma A-Z | Katalog Biblioteki | Biblioteka Cyfrowa

Google Science

Słowo kluczowe | Tytuł | Autor

Szuka

INFORMATOR | **ZASOBY** | **O BIBLIOTECE** | **AKTUALNOŚCI**

Wydział Budownictwa i Architektury

Student	Poradniki	Jak korzystać?	Szkolenia
Wybrane źródła z zakresu: budownictwa, architektury i urbanistyki			
Zasoby czytelni			
Katalog Biblioteki Wydziału Budownictwa i Architektury	Bezpośrednie wyszukiwanie publikacji w katalogu biblioteki wydziałowej		
Czasopisma znajdujące się w czytelni	Zasady udostępniania (paragraf 26, p.2)		

Bazy

Baztech	Baza zawartości polskich czasopism technicznych (więcej)
BazTOL	Portal zasobów elektronicznych z zakresu nauk technicznych (uiołka)
Aprobaty	Aprobaty i rekomendacje techniczne Instytutu Techniki Budowlanej
Intute: solenoa, engineering & technology	Portal edukacyjny - zasoby, źródła, szkolenia z zakresu architektury i planowania przestrzennego.
Katalog Polskich Norm PKN	Źródło informacji o polskich normach
Patenty Bazy danych UPRP	Informacje o zgłoszeniach i udzielonych prawach wyłączonych
Patenty Bazy międzynarodowe	Bazy danych prowadzone i udostępnione przez organizacje międzynarodowe (EPO, WIPO, OHIM i in.). Dostępne bazy danych: znaki towarowe, wzory przemysłowe, wynalazki (i wzory użytkowe)
AccessEngineering	Książki, filmy wideo, interaktywne tabele, animacje z zakresu: architektury, inżynierii materiałowej, konstrukcji.
ibuk.pl	Czytelnia książek elektronicznych polskich wydawców naukowych (instrukcja)

Bibliotekarze
Specjaliści dziedzinowi udzielają informacji bibliotecznej i bibliograficznej
bwbla@pollub.pl
tel. 81 538 4670

Genowefa Drzwicka

Katarzyna Krygier-Durakiewicz

Il. 1. Przykładowa strona internetowa z ofertą biblioteki specjalistycznej

<<http://biblioteka.pollub.pl/dlstudentow/wbla>>

CEL BADANIA

Celem badania było określenie jakości usług i oferty bibliotek specjalistycznych zlokalizowanych na wydziałach Politechniki Lubelskiej. Przeprowadzono ankietę wśród studentów i pracowników naukowych, w której oceniano bibliotekę i pracę bibliotekarzy. Ankieta składała się z trzech grup pytań. W pierwszej grupie pytania dotyczyły biblioteki jako miejsca. Ankietowani wskazali najczęściej wybieraną bibliotekę specjalistyczną, gdzie mogą zdobywać i poszerzać wiedzę oraz miło spędzić czas. Opisali wady i zalety pomieszczenia, wypowiedzieli się na temat potrzeby wyposażenia bibliotek w dodatkowe urządzenia czy udogodnienia. W drugiej grupie pytań studenci i pracownicy naukowcy określali swoje preferencje heurystyczne w poszukiwaniu informacji. Prezentowali metody poszukiwania informacji oraz sposobu docierania do zasobów elektronicznych Biblioteki Politechniki Lubelskiej. W ostatniej grupie pytań respondenci oceniali pracę bibliotekarza dziedzinowego. Przedstawiali swoje oczekiwania względem niego i określali najważniejsze przymioty, jakie powinny go charakteryzować.

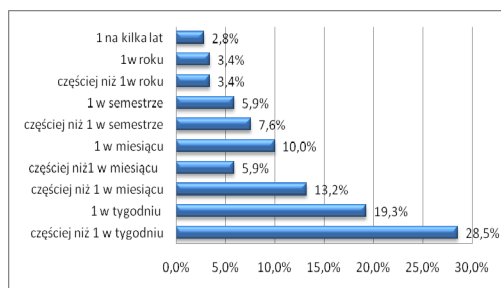
Wykonane badania umożliwiły poznanie opinii na temat funkcjonowania i oferty pięciu bibliotek specjalistycznych. Aby dotrzeć do jak największego grona studentów, zarówno stałych czytelników, jak i rzadziej korzystających z Biblioteki Politechniki Lubelskiej, badania prowadzono na przełomie stycznia i lutego 2013 roku, kiedy najczęściej osób odwiedza bibliotekę.

WYNIKI ANKIETY

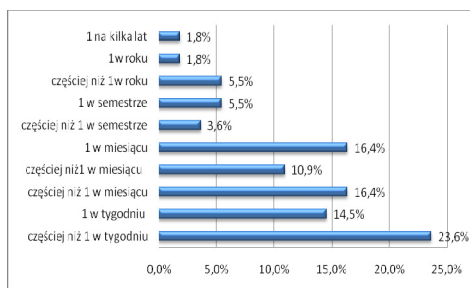
W badaniu uczestniczyła grupa 529 studentów i 55 pracowników naukowych. Najczęściej odpowiadali studenci I i III roku studiów – 25,0%, II roku – 18,5%, IV roku – 17,6%, najrzadziej V roku – 14,0%. Wśród pracowników naukowych największą grupę tworzyli: adiunkci – 36,4%, asystenci – 30,9%, wykładowcy – 20%, profesorowie – 20%. 18,0% studentów i 5,5% pracowników, którzy wzięli udział w badaniu reprezentowało Wydział Budownictwa i Architektury, 22,5% studentów i 43,6% pracowników – Wydział Elektrotechniki i Informatyki, 25,5% studentów i 14,5% pracowników – Wydział Mechaniczny, 12,9% studentów i 7,3% pracowników – Wydział Inżynierii Środowiska, 5,7% studentów i 20,0% pracowników – Wydział Podstaw Techniki oraz 19,5% studentów i 10,9% pracowników – Wydział Zarządzania.

W odpowiedzi na pierwsze pytanie, którą bibliotekę specjalistyczną Politechniki Lubelskiej odwiedza Pan/Pani najczęściej, respondenci wskazywali bibliotekę na wydziale, na którym studiują i pracują. Swoją decyzję uzasadniali tym, że biblioteka ma duży zbiór literatury i czasopism zgodnych z zainteresowaniami i tematyką studiów, tutaj studiują i mają najbliżej. Ważna dla nich jest także miła i profesjonalna obsługa, komfortowa lokalizacja i dobre wyposażenie pomieszczeń bibliotecznych.

Kolejne pytanie kwestionariusza dotyczyło częstotliwości korzystania z usług biblioteki specjalistycznej. Respondenci odwiedzają bibliotekę: częściej niż raz w tygodniu – 28,5% studentów i 23,6% pracowników, raz w tygodniu – 19,3% studentów i 14,5% pracowników naukowych, częściej niż raz w miesiącu – 13,2% studentów i 16,4% pracowników naukowych, częściej niż raz w semestrze – 10,0% studentów i 3,6% pracowników naukowych, częściej niż raz w roku – 5,9% studentów i 10,9% pracowników naukowych, częściej niż raz w semestrze – 7,6% studentów i 5,5% pracowników naukowych, częściej niż raz w roku – 5,9% studentów i 5,5% pracowników naukowych, raz w roku – 3,4% studentów i 1,8% pracowników naukowych, raz na kilka lat – 3,4% studentów i 1,8% pracowników naukowych (il. 2, 3).

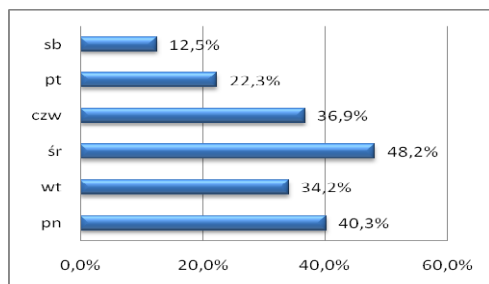

Il. 2. Jak często studenci korzystają z usług biblioteki specjalistycznej?

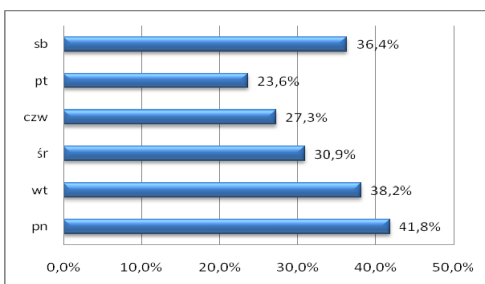

Il. 3. Jak często pracownicy naukowcy korzystają z usług biblioteki specjalistycznej?

Z odpowiedzi na kolejne pytanie, w jakich dniach i godzinach korzysta Pan/Pani z biblioteki specjalistycznej Politechniki Lubelskiej wskazanej w pierwszym pytaniu, wynika, że najczęściej studenci przychodzą w środę – 48,0%, mniej studentów, bo 40,3% wskazało poniedziałek, czwartek – 36,9%, wtorek – 34,2%. Najmniej studentów odwiedza bibliotekę w piątek – 22,3% i sobotę – 12,5%. Pracownicy naukowcy odwiedzają bibliotekę najczęściej w poniedziałek – 41,8%, wtorek – 38,2%, sobotę – 36,4%, rzadziej w środę – 30,9%, czwartek – 27,3%, piątek – 23,6%. Godziny otwarcia są odpowiednie i są z nich zadowoleni (il. 4, 5).

Il. 4. W jakich dniach najczęściej korzystają z usług biblioteki specjalistycznej studenci?

Il. 5. W jakich dniach najczęściej korzystają z usług biblioteki specjalistycznej pracownicy naukowcy?

Kolejne pytanie ankiety dotyczyło oceny, czy biblioteka jest miejscem przyjaznym dla czytelnika. Studenci w 96,6% odpowiedzieli twierdząco, określając bibliotekę jako miejsce, gdzie jest: fachowa, pomocna, miła, sympatyczna, profesjonalna, przyjazna, komunikatywna, kompetentna obsługa, bogaty zasób księgozbioru, dobra i miła atmosfera, komfortowe warunki do nauki i pracy, dostęp do Internetu, dobrze oświetlona, przestronna sala, cisza i spokój, dobre wyposażenie komputerowe, wygodne miejsce do nauki, można spędzić tu wolny czas, komfort, dobre źródło materiałów i pomocy naukowej. Negatywne odpowiedzi studentów (7,8%) były uzasadniane tym, że: czasami jest głośno, za mało miejsc siedzących i zbyt mała sala, zbyt mała liczba stanowisk komputerowych, za mało gniazdek z możliwością podłączenia laptopa, zbyt mało stolików do pracy indywidualnej.

Pracownicy naukowcy uważają bibliotekę za miejsce przyjazne (98,2%), gdzie mogą liczyć na fachową i profesjonalną obsługę. Tylko 7,3% ankietowanych uważa, że nie jest to miejsce, w którym czuliby się dobrze, ponieważ jest za mało miejsca do komfortowej pracy, nie ma pokoi indywidualnej pracy.

Na piąte pytanie, czy liczba stanowisk komputerowych jest wystarczająca, większość ankietowanych (60% studentów i 78,2% pracowników naukowych) odpowiedziała twierdząco, natomiast część respondentów (40% studentów i 21,8% pracowników naukowych) widzi konieczność wyposażenia każdej z bibliotek w sześć dodatkowych komputerów.

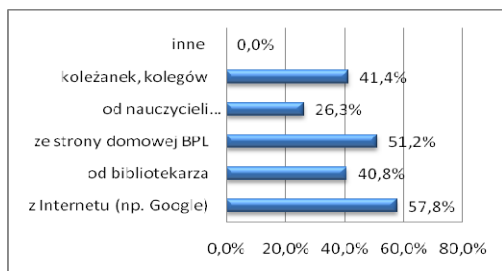
Następne pytanie dotyczyło potrzeby wprowadzenia dodatkowych udogodnień dla czytelników. Potrzebę taką widzi 30,4% studentów i 20,0% pracowników naukowych, twierdząc, że przydałaby się większa sala, więcej miejsca do siedzenia, więcej stolików, dodatkowe gniazda sieci elektrycznej, miejsca do pracy indywidualnej, wydzielona strefa ciszy, wygodniejsze miejsca do siedzenia, kanapy, wi-fi bez haseł, lepszy zasięg wi-fi, możliwość wypicia napoju i zjedzenia śniadania, skaner. Natomiast 70,5% studentów i 80,0% pracowników naukowych nie odczuwa potrzeby zmian.

W kolejnym pytaniu poproszono respondentów o wskazanie, od jakich źródeł rozpoczynają poszukiwania. Studenci najpierw sięgają do Internetu, wyszukując książki, czasopisma, korzystają z katalogu bibliotecznego i biblioteki cyfrowej, wyszukują literaturę polecaną przez wykładowców, korzystają z pomocy bibliotekarza.

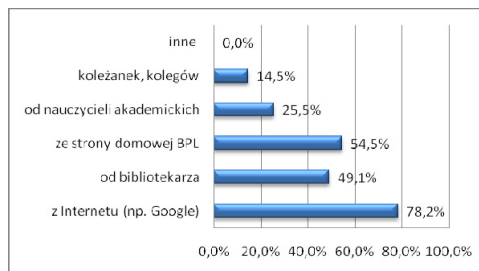
W ósmym pytaniu poproszono o wskazanie, skąd respondenci najczęściej pozyskują informacje o zasobach bibliecznych. Najczęściej ankietowani zaczynają swoje poszukiwania od Internetu (57,8% studentów i 78,2% pracowników naukowych) w celu znalezienia książek i czasopism polecanych przez wykładowców. Dopiero potem korzystają ze strony Biblioteki Politechniki Lubelskiej (51,2% studentów i 54,5% pracowników naukowych), polegają na pomocy kolegów i koleżanek (41,4% studentów i 15,5% pracowników naukowych), bibliotekarzy (40,8% studentów i 49,1% pracowników naukowych) oraz nauczycieli akademickich (26,3% studentów i 25,5% pracowników naukowych) (il. 6, 7).

W odpowiedzi na pytanie, za pośrednictwem jakich e-zasobów Biblioteki Politechniki Lubelskiej poszukuje Pan/Pani informacji (miejsca 1–7), pracownicy naukowcy

stwierdzają, że najchętniej korzystają z biblioteki cyfrowej (miejsce 1 lub 2) – 59,5%, katalogu BPL – 40,5%, multiwyszukiwarki – 38,1%, e-czytelnicy i wyszukiwarki czasopism InfonaNet – 19,0%, innych (konferencji, warsztatów, szkoleń online) – 11,9% oraz z Listy A–Z – 9,5%. Respondenci stwierdzili, że rzadziej (miejsce 3 lub 4) korzystają z zasobów biblioteki: e-czytelnicy – 50,0%, InfonaNet – 35,7%, katalogu BPL – 31,0%, biblioteki cyfrowej i Listy A–Z – 26,2%. Najrzadziej (miejsca 5–7) wykorzystują: Listę A–Z – 61,9%, InfonaNet – 42,9%, multiwyszukiwarkę – 33,3%, katalog i e-czytelnicy – 28,6%, bibliotekę cyfrową – 14,3%,

Il. 6. Skąd najczęściej studenci pozyskują informacje o zasobach bibliotecznych?

Il. 7. Skąd najczęściej pracownicy naukowcy pozyskują informacje o zasobach bibliotecznych?

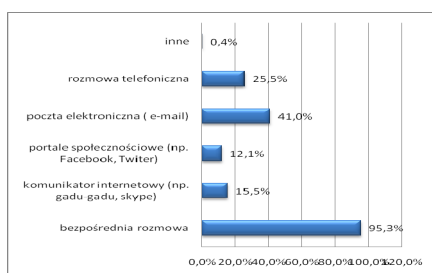
Studenci najchętniej korzystają z: biblioteki cyfrowej – 64,3%, multiwyszukiwarki – 26,8%, e-czytelnicy – 26,5%, Listy A–Z – 18,3%, InfonaNet – 17,0%, katalogu BPL – 10,4%, z innych (konferencje, warsztaty, szkolenia online) – 1,9%. Średnio wykorzystywane e-zasoby zdaniem studentów to: e-czytelnia – 50,7%, multiwyszukiwarka – 41,4%, InfonaNet – 31,8%, biblioteka cyfrowa – 26,5%, Lista A-Z – 24,8%, katalog BPL – 3,2%, inne (konferencje, warsztaty, szkolenia online) – 2,1%. Najrzadziej wykorzystanymi e-zasobami są konferencje, warsztaty, szkolenia online – 94,9%, Lista A-Z – 55,8%, InfonaNet – 49,5%, multiwyszukiwarka – 30,4%, e-czytelnia – 21,6%, katalog BPL – 9,3%, biblioteka cyfrowa – 8,5%.

Z odpowiedzi na kolejne pytanie, czy katalog komputerowy dostarcza wyczerpujących informacji, wynika, że użytkownicy są zadowoleni z katalogu. Zdaniem 95,1% studentów i 89,1% pracowników naukowych katalog Biblioteki Politechniki Lubelskiej dostarcza wyczerpujących informacji, natomiast 4,9% studentów i 10,9% pracowników naukowych uważa, że powinny się znaleźć tam dodatkowo zdjęcia okładek i spisy treści.

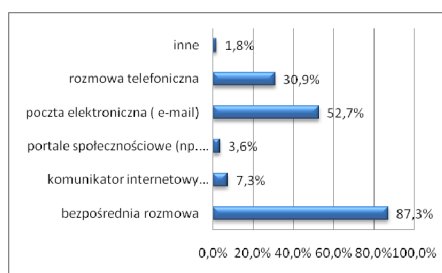
Na pytanie, jaką formę kontaktu z bibliotekarzem preferują (z prośbą o wskazanie maksymalnie 3 odpowiedzi), respondenci uznali, że jest to bezpośrednia rozmowa z bibliotekarzem (95,3%) i komunikowanie się za pomocą poczty elektronicznej (41,0%), najmniej zaś lubianą formą kontaktu są komunikatory internetowe (15,5%) oraz portale społecznościowe (12,1%) (il. 8, 9).

W kolejnym pytaniu studenci uszeregowali cechy (od 1 do 9), które powinny charakteryzować bibliotekarza. Najbardziej pożądana okazała się fachowość – 66,5%, znajomość księgozbioru – 50,9%, kultura osobista – 50,3%, znajomość cyfrowych

zasobów naukowych, baz – 31,2%, zaangażowanie – 25,0%, prezencja – 11,5%, życzliwość w stosunku do czytelników – 9,6%, znajomość języków obcych – 5,1% i inne (spryt, szybka obsługa) – 0,9%. Cechy uznane za średnio istotne sklasyfikowano w następującej kolejności: zaangażowanie – 44,2%, kultura osobista – 42,2%, znajomość cyfrowych zasobów naukowych, baz – 39,5%, prezencja – 33,5%, fachowość – 31,2%, znajomość księgozbioru biblioteki – 30,4%, znajomość języków obcych – 25,3%, życzliwość w stosunku do czytelników – 7,2% i inne (spryt, szybka obsługa) – 1,5%. Najmniej ważne cechy charakteryzujące bibliotekarza to: inne (spryt, szybka obsługa) – 97,2%, znajomość języków obcych – 69,4%, prezentacja – 54,8%, zaangażowanie – 30,4%, znajomość cyfrowych zasobów naukowych, baz – 29,3%, znajomość księgozbioru biblioteki – 18,9%, fachowość – 8,7%, kultura osobista – 7,8%, życzliwość w stosunku do czytelników – 0,4%.

Il. 8. Jaką formę kontaktu z bibliotekarzem preferują studenci?

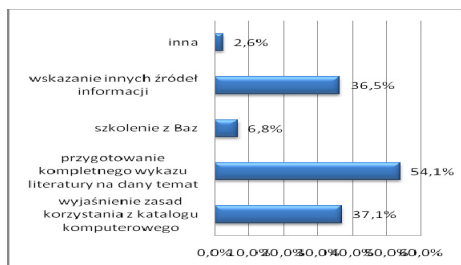

Il. 9. Jaką formę kontaktu z bibliotekarzem preferują pracownicy naukowci?

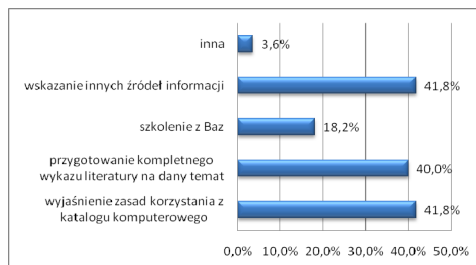
W opinii pracowników naukowych najbardziej pożądanymi przymiotami okazały się: fachowość – 65,5%, kultura osobista i zaangażowanie – 40,0%, życzliwość dla czytelników, znajomość księgozbioru i cyfrowych zasobów naukowych, baz – 38,2%, znajomość języków obcych – 14,5%, prezencja i inne (szybkość działania) – 9,1%. Cechy nieco mniej ważne to: życzliwość dla czytelników – 50,9%, zaangażowanie – 49,1%, prezencja – 43,6% znajomość księgozbioru – 40,0%, kultura osobista – 36,4%, znajomość języków obcych – 32,7%, znajomość cyfrowych zasobów naukowych, baz – 27,3%, fachowość – 25,5%, inne (szybkość działania) – 0,0%. Za cechy najmniej ważne uznano: inne (szybkość) – 87,3%, fachowość – 65,5%, znajomość języków obcych – 52,7%, prezencję – 47,3%, znajomość cyfrowych zasobów naukowych, baz – 34,5%, kulturę osobistą – 23,6%, znajomość księgozbioru biblioteki – 21,8%, zaangażowanie i życzliwość w stosunku do czytelników – 10,9%.

W ostatnim pytaniu respondenci mieli odpowiedzieć, jakiego rodzaju pomocy oczekują od bibliotekarza. Studenci życzyliby sobie, aby bibliotekarz przygotował dla nich kompletny wykaz literatury na dany temat – 54,1% oraz wyjaśnił zasady korzystania z katalogu komputerowego – 37,1%, a także wskazał inne źródła informacji – 36,5%, przeprowadził szkolenia z baz – 6,8%. Pracownicy naukowci oczekują wyjaśnienia zasad korzystania z katalogu komputerowego biblioteki i wskazania innych

źródeł informacji – 41,8%, a następnie – przygotowania kompletnego wykazu literatury na dany temat – 40,0% i szkolenia z baz – 18,2% (il. 10, 11).

Il. 10. Jakiego rodzaju pomocy od bibliotekarza oczekują studenci?

Il. 11. Jakiego rodzaju pomocy od bibliotekarza oczekują pracownicy nauki?

PODSUMOWANIE

Badania potwierdziły że najczęstszym powodem korzystania z zasobów bibliotek specjalistycznych jest łatwy i szybki dostęp do zasobów drukowanych i e-źródeł dzięki pomocy bibliotekarza oraz jej usytuowaniu na terenie wydziału. Czytelnicy postrzegają bibliotekę jako wygodne miejsce nauki, w którym chcieliby jednak wydzielonych stanowisk do pracy indywidualnej z możliwością korzystania z własnego sprzętu komputerowego. Gdy liczba czytelników jest duża, brakuje miejsc do siedzenia oraz możliwości podłączenia laptopa do gniazda elektrycznego.

Użytkownikom doskwiera niewielka przestrzeń, jaką mają do dyspozycji biblioteki specjalistyczne. Jedyne dwie biblioteki: Wydziału Mechanicznego i Wydziałów Zarządzania i Podstaw Techniki zapewniają większą liczbę miejsc do nauki i pracy oraz stanowisk komputerowych. W ciągu ostatnich trzech lat trzy biblioteki (Wydziału Budownictwa i Architektury, Wydziału Elektrotechniki i Informatyki, Wydziału Mechanicznego) zostały wyremontowane, dzięki czemu wygospodarowano więcej miejsc do nauki.

Organizacja przestrzeni w każdej bibliotece polega na wydzieleniu trzech stref: ze stolikami do pracy, stanowiskami komputerowymi oraz zbiorami drukowanymi w wolnym dostępie. Podział taki stwarza miejsca do pracy z materiałami drukowanymi, ale nie ogranicza równoczesnej pracy ze źródłami elektronicznymi na własnym sprzęcie. Wolny dostęp sprzyja samodzielnemu poszukiwaniu materiałów.

W bibliotekach specjalistycznych istnieją łącznie 54 stanowiska komputerowe udostępnione użytkownikom. W Bibliotece Specjalistycznej Wydziału Budownictwa i Architektury są 4 stanowiska komputerowe, w Bibliotece Specjalistycznej Wydziału Elektrotechniki i Informatyki – 7 stanowisk, w Bibliotece Specjalistycznej Wydziału Mechanicznego – 30 stanowisk komputerowych, w tym 24 w sali dydaktycznej, która powstała już po okresie, gdy prowadzono badania. W Bibliotece Specjalistycznej Wy-

działu Inżynierii Środowiska dostępne są 4 stanowiska komputerowe, w Bibliotece Specjalistycznej Wydziałów Podstaw Techniki i Zarządzania – 9 stanowisk.

W drugiej części ankiety studenci i pracownicy oceniali metody i sposoby docierania do zasobów elektronicznych. Badania wykazały, że po przeszukaniu Internetu zwykle zgłaszają się do bibliotekarza po pomoc lub szukają w zasobach bibliotecznych. Jednak tak duża aktywność studentów wyszukujących materiałów w Internecie nie świadczy o umiejętności racjonalnego ich wykorzystania. Zdarza się, że proszą bibliotekarzy o pomoc w znalezieniu źródła. Najczęściej użytkownicy korzystają ze źródeł, które doskonale znają. Studenci korzystają ze zbiorów biblioteki wprowadzających w podstawowe treści studiowanych dziedzin – skryptów, podręczników, czasopism. Doceniają zatem bibliotekę cyfrową, multiwyszukiwarkę oraz e-czytelnię. Pracownicy naukowci natomiast poszukują specjalistycznych opracowań, publikacji i raportów z badań, Korzystają więc z biblioteki cyfrowej, multiwyszukiwarki i katalogu bibliotecznego, który zawiera informacje o całym księgozbiorze Biblioteki Politechniki Lubelskiej. Dzięki równoczesnemu zamieszczaniu wersji drukowanych i elektronicznych publikacji w bibliotece cyfrowej czytelnicy mogą z nich korzystać w nieograniczonym czasie i miejscu. e-Czytelnia umożliwia dostęp do najnowszych artykułów w komercyjnych bazach, multiwyszukiwarka zaś umożliwia przeszukanie wszystkich zasobów biblioteki za pomocą jednego zapytania.

W opinii studentów Politechniki Lubelskiej bibliotekarz powinien wyróżniać się fachowością, wykazać się znajomością księgozbioru biblioteki oraz elektronicznych zasobów naukowych i baz, charakteryzować się kulturą osobistą i zaangażowaniem. Mniejsze znaczenie mają prezencja, znajomość języków obcych oraz spryt i szybka obsługa. Dla pracowników naukowych bibliotekarz to osoba od której oczekują przede wszystkim fachowości, kultury osobistej, zaangażowania, życzliwości dla czytelników, prezencji, znajomości księgozbioru biblioteki, zasobów cyfrowych i baz. Za najmniej ważne uznali znajomość języków obcych i szybkość działania. Idealny bibliotekarz zatem to fachowiec z kulturą osobistą, wykazujący znajomość księgozbioru, wykonujący swoją pracę z zaangażowaniem, nie zawsze wyróżniający się nienaganą prezencją czy znajomością języków obcych.

Strona domowa Biblioteki Politechniki Lubelskiej prezentuje w sieci swoją działalność i zachęca do korzystania z bogatej oferty e-zasobów biblioteki, ale czytelnicy bardziej cenią sobie bezpośrednią rozmowę z bibliotekarzem. Taka forma kontaktu pozwala bibliotekarzowi zorientować się w potrzebach i oczekiwaniach użytkownika, by zapewnić mu właściwą obsługę. W przyszłości oczekuje się wzrostu zainteresowania komunikatorem internetowym (uruchomionym po przeprowadzeniu badania), który stwarza nowe możliwości dialogu z użytkownikiem.

Pracownicy bibliotek specjalistycznych dzięki znajomości księgozbioru i dostępnych e-źródeł oferują użytkownikom szeroki zakres usług informacyjno-wyszukiwawczych. Coraz częściej czytelnicy oczekują od biblioteki, gotowej odpowiedzi w formie kompletnego wykazu literatury na dany temat, czyli gotowej informacji, nie zaś źródła, gdzie można taką informację znaleźć. Badania potwierdzają potrzebę szko-

leń dotyczących wykształcenia umiejętności szukania źródeł informacji, sposobu docierania do informacji. Przygotowanie kompletnego wykazu literatury na dany temat bądź wskazanie innych źródeł informacji wymaga znajomości narzędzi wyszukiwawczych oraz umiejętności tworzenia złożonych strategii wyszukiwawczych, które pozwalają uzyskać relewantne odpowiedzi. Sami respondenci zgłaszają zapotrzebowanie na szkolenie z obsługi katalogu komputerowego, może mieć to związek ze wzrostem liczby użytkowników, takich jak nowi studenci wszystkich stopni nauczania oraz duża liczba studentów i pracowników naukowych uczestniczących w programie Erasmus.

Dobrze przygotowani pracownicy aktywnie uczestniczą w budowaniu społeczeństwa informacyjnego dzięki tworzeniu, restrukturyzowaniu, prezentacji i rozpowszechnianiu informacji. Wizerunek, jaki powinien mieć bibliotekarz, na trwałe wpisze się w środowisko akademickie. Jakość usług biblioteki powinna być stale udoskonalana, aby sprostać oczekiwaniom użytkowników. Biblioteka w oczach społeczeństwa akademickiego, to nie tylko miejsce gromadzenia, przechowywania i udostępniania zbiorów, coraz częściej to miejsce, w którym można odpocząć czy miło spędzić czas. Komfortowi pracy sprzyja odpowiednia aranżacja pomieszczeń, porządek i funkcjonalność.

FACULTY LIBRARIES IN THE OPINION OF THE ACADEMIC COMMUNITY OF THE LUBLIN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

The quality of services and offers of Faculty Libraries located in particular departments of Lublin University of Technology has been checked. The survey was conducted among the group of students and research workers to assess the library and librarians. In the first part of the survey, general questions concerned the library as a place. Responders indicated the most popular faculty library, which can acquire and broaden their knowledge and offer a good time. They pointed out the advantages and disadvantages of the place and spoke about the need to supply the libraries with additional equipment or facilities. In the second part, they indicated their preferred heuristics in the search for information. They described the methods of searching for information and the ways of getting to the University Library's electronic resources. In the last part, responders evaluated the work of the librarians. They presented their expectations for them and defined the most important qualities they should have. The research may help the branch librarians to maintain the highest level of their activities, whose goal is to actively support educational and research processes at the Lublin University of Technology.

Katarzyna Maćkiewicz

Biblioteka Uniwersytecka, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

e-mail: kasiamac@uwm.edu.pl

PRZESTRZEŃ WIRTUALNA BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W OLSZTYNIE W OCENIE STUDENTÓW

Prezentowane wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród studentów wybranych wydziałów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Ocena dotyczy wirtualnej przestrzeni Biblioteki Uniwersyteckiej. Obejmuje ona m.in. ich ofertę, funkcjonalność i dostępność. Badania miały na celu poznanie opinii na temat potrzeb i oczekiwań użytkowników, a także stopnia zadowolenia odbiorców z usług. Uzyskane wyniki badań posłużą do poprawy jakości analizowanej przestrzeni bibliotecznej.

Wirtualna przestrzeń Biblioteki Uniwersyteckiej (BU) Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie podlega ciągłym zmianom. Jej dynamika jest związana z potrzebami studentów oraz pracowników. Po trzech latach od otwarcia nowego gmachu BU zrezygnowano z komputerów ustawionych na antresoli, gdyż użytkownicy wolą korzystać z własnych laptopów. Korzystanie z bezprzewodowego Internetu poprzez wi-fi stało się codziennością na terenie Biblioteki. Dla użytkowników przygotowano 194 stanowiska komputerowe, z czego 34 z dostępem do zasobów uniwersyteckich i domeny uwm.edu.pl. Klienci Biblioteki oczekują dostępu do zbiorów bez względu na dzień i godzinę oraz miejsce. Usługi elektroniczne minimalizują czas oczekiwania na dokument i informacje, umożliwiają dostęp do różnorodnych katalogów, baz danych oraz zdigitalizowanych prac. Oprócz księgozbioru drukowanego jest udostępnianych 50 licencjonowanych elektronicznych baz danych, w tym 14 polskich (AGRO, aleBank, BazTech, SIGŻ, BZCz, PBPE, PBLek, LEX Omega, Legalis, INFORLEX Biblioteka, LexPolonica, EMIS Emerging Markets, Ibuk, Municipium) i 36 zagranicznych (m.in. Ebrary, EBSCOhost, Elsevier, Emerald, ISSN Online, Knovel, ProQuest, Scopus, SpringerLink, Web of Knowledge, Wiley Online Library) oraz około 67 000 tytułów czasopism (według Listy A-Z) i ponad 71 000 tytułów książek (Ibuk, Ebrary, Knovel).

Przestrzeń wirtualną można określić jako przestrzeń zarówno rzeczywistą, jak i abstrakcyjną odtworzoną w świecie programów komputerowych, w której nie ma ścian i murów, a dominuje multimedialna forma przekazu. Poszczególne elementy wirtualnej przestrzeni Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie zostały szerzej scharakteryzowane już wcześniej [1]. Strona internetowa Biblioteki stanowi punkt wyjścia do poruszania się w tego typu przestrzeniach. Od uruchomienia nowej witryny domowej BU, czyli od października 2010 roku, rejestrowana jest liczba odsłon poszczególnych podstron bibliotecznych. Największym zainteresowaniem cieszą się katalogi, w tym katalog online BU oraz bazy danych w e-zbiorach. Bardzo często odwiedzane są nowe zakładki, np. Lista Polskich Czasopism Elektronicznych lub specjalistyczna strona Dla Nauki, tworzone dla określonych grup użytkowników.

Liczba wejść na strony, liczba logowań i ściągniętych dokumentów nie odpowiadają jednak na pytanie, czy elementy przestrzeni wirtualnej spełniają oczekiwania studentów i pracowników. Opracowano więc ankietę z pytaniami zamkniętymi jednokrotnego i wielokrotnego wyboru. Pytania dotyczyły przystępności strony internetowej, oceny poszczególnych elementów przestrzeni wirtualnej oraz oczekiwań wobec tej przestrzeni. Badania prowadzono w 2013 roku wśród pracowników i studentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie: Wydziału Prawa i Administracji studiów stacjonarnych pierwszego i drugiego stopnia, Wydziału Nauk Medycznych studiów stacjonarnych pierwszego stopnia, Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa studiów stacjonarnych pierwszego stopnia 1 i 3 roku, Wydziału Nauki o Żywności studiów niestacjonarnych pierwszego stopnia. Ankieta była anonimowa i dobrowolna. Na osiem postawionych pytań odpowiedziało 155 osób.

Tabela 1. Odpowiedzi na pytanie 1.

Jak często Pani/Pan korzysta z informacji na stronie internetowej Biblioteki Uniwersyteckiej?¹

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Kilka razy w tygodniu	0	25	0	0	5	0	20	7,14
Raz w tygodniu	10	17	2	0	0	0	20	7,00
Kilka razy w miesiącu	13	25	12	17	10	25	0	14,57
Raz w miesiącu	10	17	18	17	5	33	0	14,29
Mniej niż raz w miesiącu	67	16	68	66	80	42	60	57,00

A – Wydział Prawa i Administracji, studia stacjonarne pierwszego stopnia (lic.), 2. rok.

B – Wydział Prawa i Administracji, studia stacjonarne drugiego stopnia (mgr), 4. rok.

C – Wydział Nauk Medycznych, studia stacjonarne pierwszego stopnia (lic.), 1. rok.

D – Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa, studia stacjonarne pierwszego stopnia (inż.), 1. rok.

E – Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa, studia stacjonarne pierwszego stopnia (inż.), 3. rok.

F – Wydział Nauki o Żywności, studia niestacjonarne pierwszego stopnia (inż.), 1. rok.

G – Pracownicy.

¹Dane w tabelach 1–8 odpowiadają liczbie odpowiedzi w %. Opis rubryk A–B podany w tabeli 1 odnosi się do wszystkich tabel.

Na pierwsze pytanie, jak często Pani/Pan korzysta z informacji na stronie internetowej Biblioteki Uniwersyteckiej, 57% respondentów zaznaczyło odpowiedź mniej niż raz w miesiącu, ponad 14% – raz w miesiącu i kilka razy w miesiącu, 7% zaś – raz w tygodniu i kilka razy w tygodniu (tabela 1). Spośród ankietowanych z informacji na stronie Biblioteki najczęściej (kilka razy w miesiącu) korzystali studenci drugiego stopnia prawa i administracji. Może to wynikać zarówno z potrzeb korzystania z zasobów bibliotecznych, jak i umiejętności wyszukiwania informacji naukowej. Studenci starszych lat są o wiele bardziej zainteresowani ofertą usług i źródeł elektronicznych, dlatego częściej pracują w wirtualnej przestrzeni bibliotecznej. Uwagę zwracają odpowiedzi wskazujące, że studenci pierwszych lat studiów rzadko odwiedzają stronę internetową BU. Podobne wyniki uzyskano wśród pracowników. Analizy przeprowadzone dwa lata wcześniej pośród użytkowników, którzy nabyli umiejętności informacyjne na szkoleniach bibliotecznych, wskazują na częstsze korzystanie z zasobów bibliotecznych [2]. Pozwala to wnioskować, że warsztaty tego typu prowadzą do nabycia doświadczenia w wyszukiwaniu informacji naukowych.

Drugie pytanie dotyczyło czytelności strony internetowej Biblioteki Uniwersyteckiej (Czy strona internetowa BU jest czytelna?). Większość ankietowanych (46%) odpowiedziała pozytywnie (raczej tak albo tak – 33%). Niewielki procent respondentów negatywnie ocenił jej czytelność (nie – 2,4%). Najmniej przejrzysta okazała się strona dla studentów pierwszego roku pierwszego stopnia Wydziału Kształtowania Środowisk i Rolnictwa. Pracownicy pozytywnie odnieśli się do czytelności strony (tabela 2). Część ankietowanych nie miała zdania na ten temat, z czego 26% stanowili studenci drugiego roku prawa i administracji.

Tabela 2. Odpowiedzi na pytanie 2. Czy strona internetowa BU jest czytelna?

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Tak	21	33	26	34	32	42	40	32,57
Raczej tak	43	50	42	33	42	50	60	45,71
Raczej nie	5	8	15	33	5	0	0	9,43
Nie	5	0	2	0	10	0	0	2,43
Nie ma zdania	26	9	15	0	11	8	0	9,86

Następne pytanie dotyczyło oceny przydatności informacji umieszczonych na stronie domowej Biblioteki. Spośród badanych ponad połowa zaznaczyła odpowiedź twierdzącą. Z odpowiedzi studentów I roku Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa wynika, że aż 83% „nie ma zdania”, a zaledwie 17% określa informacje jako przydatne w przeciwieństwie do roku trzeciego, którego studenci w większym stopniu (58%) widzą przydatność tych informacji (tabela 3). Wśród starszych roczników studiów zauważa się większe wykorzystanie zbiorów poprzez stronę Biblioteki, a co za tym idzie bardziej obiektywną ocenę. Studenci ci w około 33% uważają, że informacje umieszczone na stronie internetowej BU nie spełniają ich oczekiwań.

Odwroćenie proporcji wyników widać wśród osób z pierwszego roku nauki o żywności (75% – przydatne). Może to być związane z niestacjonarnym tokiem studiów oraz specyfiką studiów na tym wydziale. Zarówno ze statystyk, jak i z omawianych ankiet wynika, że znaczny odsetek użytkowników korzystających z zasobów bibliotecznych, to studenci Wydziału Nauki o Żywności.

Tabela 3. Odpowiedzi na pytanie 3.
Czy informacje umieszczone na stronie internetowej BU są przydatne?

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Przydatne	38	42	50	17	58	75	80	51,43
Niewystarczające	11	33	5	0	32	0	0	11,57
Nie mam zdania	51	25	45	83	10	25	20	37,00

Kolejne pytanie dotyczyło wejść na stronę internetową BU w celu wyszukiwania informacji w poszczególnych modułach, którymi są: Aktualności, Informacje, Katalogi, E-zbiory (Najczęściej korzysta Pani/Pan z informacji na stronie internetowej BU w module:). Średnio ponad 50% respondentów korzysta z modułu Katalogi i prawie 40% z E-zbiorów. Studenci pierwszych lat studiów stacjonarnych są zainteresowani przede wszystkim podręcznikami, których poszukują w katalogach online. Studenci studiów niestacjonarnych równie często przeglądają natomiast: Informacje, Katalogi oraz E-zbiory. Jest to zrozumiałe, gdyż studenci pracujący lub zamiejscowi samodzielnie szukają informacji na dany temat. Wykorzystują materiały zawarte w module Informacje (opis zbiorów, szkolenia) do poszukiwania interesujących ich zagadnień w źródłach elektronicznych i katalogu (tabela 4). Pracownicy zainteresowani są przede wszystkim E-zbiorami, chociaż często odwiedzają też Katalogi, Aktualności i Informacje. Wśród studentów ze zbiorów elektronicznych najczęściej (63%) korzysta trzeci rok kształtowania środowiska i rolnictwa, co potwierdzają wyniki badań sprzed dwóch lat [2].

Tabela 4. Odpowiedzi na pytanie 4.
W jakim module najczęściej korzysta Pani/Pan z informacji na stronie internetowej BU?

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Aktualności	6	9	5	33	5	17	60	19,29
Informacje	7	16	8	0	5	33	40	15,57
Katalogi	69	42	77	34	47	25	60	50,57
E-zbiory	18	33	15	33	63	33	80	39,29

Na następne zapytanie, czy oferowany dostęp do źródeł elektronicznych spełnia Pani/Pana oczekiwania, większość ankietowanych (prawie 70%) odpowiedziała „raczej tak” i „tak”. Jedyne ankietowani z Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa uważają, że dostęp do źródeł elektronicznych jest niewystarczający (około 18,5%). Niemniej jednak w tej właśnie grupie respondentów jest największy odsetek

odpowiedzi „raczej tak” (58%). Dostęp do źródeł elektronicznych spełnia oczekiwania pracowników oraz studentów studiów niestacjonarnych (tabela 5).

Tabela 5. Odpowiedzi na pytanie 5.
Czy oferowany dostęp do źródeł elektronicznych spełnia Pani/Pana oczekiwania?

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Tak	11	33	15	17	5	25	60	23,71
Raczej tak	36	42	38	33	58	75	40	46,00
Raczej nie	13	9	17	17	16	0	0	10,29
Nie	7	0	2	16	21	0	0	6,57
Nie ma zdania	33	16	28	17	0	0	0	13,43

Pytanie szóste dotyczyło liczby stanowisk komputerowych w BU (Czy liczba stanowisk komputerowych w BU jest wystarczająca?). Około 82% pytanym odpowiedziało twierdząco, ponad 6% życzyłoby sobie, aby było ich więcej, a prawie 12% nie miało zdania (tabela 6). Można wnioskować, że brak zdania wynika z niewielkiej potrzeby korzystania z komputerów bibliotecznych.

Tabela 6. Odpowiedzi na pytanie 6.
Czy liczba stanowisk komputerowych w BU jest wystarczająca?

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Tak	28	17	43	33	37	42	40	34,29
Raczej tak	51	58	25	50	63	50	40	48,14
Raczej nie	11	9	12	0	0	8	0	5,71
Nie	3	0	0	0	0	0	0	0,43
Nie ma zdania	7	16	20	17	0	0	20	11,43

W kolejnym pytaniu proszono o ocenę poszczególnych elementów wirtualnej przestrzeni BU w Olsztynie (Jak ocenia Pani/Pan elementy wirtualnej przestrzeni Biblioteki Uniwersyteckiej w skali 2–0 (2 – pozytywna, 1 – negatywna, 0 – nie mam zdania)). Ponad 1/3 respondentów oceniła pozytywnie bieżące informacje i ich zmiany na stronie BU (tabela 7). Negatywnie zostały one ocenione przez ankietowanych z wydziałów o profilu przyrodniczo-technicznym, zaś studenci prawa w 40% nie mieli zdania. Natomiast pozytywnie oceniono dostęp do Internetu w czytelni internetowej i do bezprzewodowego internetu na terenie Biblioteki (około 50%). Z usługi tej niezadowoleni byli studenci studiów niestacjonarnych, prawdopodobnie dlatego że podczas przerw między zajęciami oczekują jeszcze szybszego dostępu do usług. Odpowiedzi „nie mam zdania” udzielono na pytanie o dostęp do książek i oferty zbiorów elektronicznych oraz biblioteki cyfrowej. Niemniej jednak studenci z Wydziału Nauki o Żywności ocenili negatywnie te elementy przestrzeni wirtualnej (ponad 50%). Cieszą pozy-

tywne oceny związane z dostępem do czasopism elektronicznych i baz danych (powyżej 42%). Respondenci starszych roczników studiów oraz pracownicy wystawili ocenę pozytywną (ponad 75%). Najbardziej obojętny stosunek mieli respondenci do szaty graficznej strony domowej BU. Z kolei materiały szkoleniowe i informacje dotyczące zbiorów i zasad korzystania z nich, wypożyczalni i czytelní, a także lokalizacji poszczególnych oddziałów bibliotecznych zostały ocenione pozytywnie. Katalog również został pozytywnie oceniony (ponad 57%). Uwagi mieli tylko studenci niestacjonarni (67%), prawdopodobnie dlatego że większość księgozbioru dydaktycznego BU jest udostępniana w wolnym dostępie do półek, a więc czytelnicy nie mogą go rezerwować. Nie jest to dogodne dla studentów niestacjonarnych.

Tabela 7. Odpowiedzi na pytanie 7.

Jak ocenia Pani/Pan elementy wirtualnej przestrzeni Biblioteki Uniwersyteckiej w skali 2–0?

Bieżące informacje i zmiany zamieszczane na stronie internetowej BU

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	32	33	45	17	21	33	60	34,43
Negatywna	25	25	17	50	53	67	0	33,86
Nie mam zdania	43	42	38	33	26	0	40	31,71

Dostęp do Internetu w Czytelní Internetowej

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	48	33	65	50	42	33	100	53,00
Negatywna	28	25	13	33	42	67	0	29,71
Nie mam zdania	24	42	22	17	16	0	0	17,29

Dostęp do bezprzewodowego Internetu na terenie BU

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	43	42	38	50	32	50	60	45,00
Negatywna	24	42	27	50	37	50	20	35,71
Nie mam zdania	33	16	35	0	31	0	20	19,29

Dostęp do książek elektronicznych

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	23	33	38	33	42	25	40	33,43
Negatywna	29	42	20	50	37	67	20	37,86
Nie mam zdania	48	25	42	17	21	8	40	28,71

Dostęp do czasopism elektronicznych

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	28	75	35	33	42	50	80	49,00
Negatywna	20	8	20	50	58	50	0	29,43
Nie mam zdania	52	17	45	17	0	0	20	21,57

Dostęp do publikacji poprzez bazy danych

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	29	50	38	17	53	33	80	42,86
Negatywna	21	25	17	66	42	67	0	34,00
Nie mam zdania	50	25	45	17	5	0	20	23,14

cd. tabeli 7

Ofertę zbiorów elektronicznych

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	25	42	43	17	42	25	80	39,14
Negatywna	29	33	17	66	37	67	0	35,57
Nie mam zdania	46	25	40	17	21	8	20	25,29

Bibliotekę cyfrową

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	20	25	35	17	26	50	50	31,86
Negatywna	23	25	27	33	42	50	50	35,71
Nie mam zdania	57	50	38	50	32	0	0	32,43

Szatę graficzną strony domowej BU

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	29	42	43	34	37	42	20	35,29
Negatywna	28	25	20	33	37	42	0	26,43
Nie mam zdania	43	33	37	33	26	16	80	38,29

Materiały szkoleniowe i informacyjne dotyczące zbiorów i zasad korzystania z nich

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	26	33	43	50	37	42	60	41,57
Negatywna	28	42	17	33	37	42	0	28,43
Nie mam zdania	46	25	40	17	26	16	40	30,00

Informacje dotyczące wypożyczalni i czytelní

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	39	59	58	50	47	58	80	55,86
Negatywna	23	33	15	33	42	25	20	27,29
Nie mam zdania	38	8	27	17	11	17	0	16,86

Informacje dotyczące rozmieszczenia poszczególnych oddziałów bibliotecznych

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	33	67	48	50	37	42	40	45,29
Negatywna	24	25	20	33	31	42	20	27,86
Nie mam zdania	43	8	32	17	32	16	40	26,86

Korzystanie z katalogu online

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
Pozytywna	54	83	68	50	53	33	60	57,29
Negatywna	18	17	10	33	37	67	20	28,86
Nie mam zdania	28	0	22	17	10	0	20	13,86

W ósmym pytaniu poproszono ankietowanych o wskazanie oczekiwań wobec przestrzeni wirtualnej biblioteki (Proszę wskazać najważniejsze oczekiwania Pani/Pana wobec wirtualnej biblioteki – proszę uszeregować od 1 – najważniejsze do 9 – najmniej ważne). Większość ankietowanych stwierdziła, że najważniejszy jest dostęp do zbiorów elektronicznych. W ten sposób odpowiedzieli studenci dyplomanci (42% i 27%) i pracownicy (100%) (tabela 8). Doceniają oni różnorodność, specjalizację i dostępność źródeł tego typu.

Tabela 8. Odpowiedzi na pytanie 8.

Proszę wskazać najważniejsze oczekiwania Pani/Pana wobec wirtualnej biblioteki

Dostęp do elektronicznych zbiorów (publikacji, czasopism, książek)

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
1	31	42	30	0	27	17	100	35,29
2	13	8	20	17	11	8	0	11,00
3	23	17	13	0	16	17	0	12,29
4	10	17	10	33	26	0	0	13,71
5	4	0	18	0	5	17	0	6,29
6	10	8	2	0	10	8	0	5,43
7	3	0	2	17	0	0	0	3,14
8	3	8	0	0	0	8	0	2,71
9	3	0	5	33	5	25	0	10,14

Szkolenia i materiały informacyjne online

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
1	2	0	2	0	5	9	0	2,57
2	23	25	2	0	16	25	20	15,86
3	12	17	10	50	10	0	0	14,14
4	11	17	13	0	16	25	0	11,71
5	11	17	23	0	11	0	0	8,86
6	7	8	13	0	5	8	20	8,71
7	10	8	20	0	11	8	60	16,71
8	11	0	7	33	16	0	0	9,57
9	13	8	10	17	10	25	0	11,86

Pomoc biblioteczki w poszukiwaniu informacji

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
1	15	8	12	0	21	25	0	11,57
2	11	8	7	17	37	17	0	13,86
3	20	0	20	0	21	25	40	18,00
4	8	18	17	33	5	0	20	14,43
5	10	8	7	17	11	8	20	11,57
6	15	33	20	17	0	8	20	16,14
7	8	17	7	16	0	0	0	6,86
8	10	8	10	0	0	0	0	4,00
9	3	0	0	0	5	17	0	3,57

Przejrzysta strona domowa biblioteki

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
1	10	8	8	33	5	8	0	10,29
2	5	8	10	17	16	0	20	10,86
3	7	8	10	17	32	17	20	15,86
4	16	8	13	0	5	17	0	8,43
5	16	18	10	0	10	8	20	11,71
6	18	8	25	17	11	0	40	17,00
7	13	34	7	0	16	8	0	11,14
8	8	0	15	0	0	17	0	5,71
9	7	8	2	16	5	25	0	9,00

cd. tabeli 8

Narzędzia społecznościowe, np. Twitter, Facebook

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
1	8	17	0	17	16	8	0	9,43
2	10	17	5	0	10	0	0	6,00
3	5	0	5	0	0	8	0	2,57
4	10	8	2	0	11	8	0	5,57
5	10	0	5	17	11	0	0	6,14
6	11	8	10	33	5	0	0	9,57
7	8	0	23	0	10	9	0	7,14
8	12	17	10	33	21	17	0	15,71
9	26	33	40	0	16	50	100	37,86

Dostęp do katalogu online

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
1	19	0	33	33	26	9	0	17,14
2	28	9	20	17	16	8	40	19,71
3	15	34	20	17	0	0	40	18,00
4	7	8	0	0	11	8	20	7,71
5	7	25	10	0	16	8	0	9,43
6	11	8	8	33	16	17	0	13,29
7	8	8	5	0	10	25	0	8,00
8	0	8	2	0	5	17	0	4,57
9	5	0	2	0	0	8	0	2,14

Dostęp w bibliotece do bezprzewodowego Internetu

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
1	23	8	20	17	5	17	0	12,86
2	12	8	20	17	41	17	0	16,43
3	16	8	18	17	0	8	0	9,57
4	11	8	20	0	5	8	0	7,43
5	15	17	0	16	11	25	20	14,86
6	7	9	5	0	16	0	0	5,29
7	8	25	5	33	11	0	0	11,71
8	8	17	10	0	11	8	80	19,14
9	0	0	2	0	0	17	0	2,71

Repozytorium (forma bazy elektronicznej udostępniająca pełne teksty publikacji pracowników, prac doktorskich, czasopism uczelnianych)

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
1	3	0	0	0	5	0	0	1,14
2	3	17	7	0	10	0	0	5,29
3	2	17	5	0	5	0	0	4,14
4	13	17	15	33	0	8	40	18,00
5	13	8	2	0	11	0	40	10,57
6	8	8	10	0	16	25	20	12,43
7	15	0	18	34	11	17	0	13,57
8	33	25	25	33	32	17	0	23,57
9	10	8	18	0	10	33	0	11,29

Funkcja Zapytaj bibliotekarza

Odpowiedź	A	B	C	D	E	F	G	Średnia
1	8	17	5	0	5	8	0	6,14
2	11	0	10	0	5	17	0	6,14
3	0	0	0	0	0	0	20	2,86
4	11	8	7	0	5	0	20	7,29
5	8	8	15	33	0	8	0	10,29
6	8	0	10	0	16	8	0	6,00
7	16	8	12	17	16	17	40	18,00
8	10	17	23	33	16	0	20	17,00
9	28	42	18	17	37	42	0	26,29

Równie ważny jest dostęp do katalogu online. Nabycie umiejętności posługiwania się nim wiąże się z udzielaniem pomocy przez bibliotekarzy, a także szkoleniami i korzystaniem z materiałów szkoleniowych online. Respondenci na trzecim miejscu spośród dziewięciu wskazali pomoc bibliotekarzy, natomiast korzystanie z materiałów informacyjnych i szkoleń online na miejscu siódmym i drugim. Studenci zadeklarowali miejsce drugie, a pracownicy – siódme. Funkcja Zapytaj bibliotekarza została wskazana jako ostatnia. Częściej o pomoc proszą pracownicy Uniwersytetu, co odzwierciedlają wyniki (miejsce siódme). Ważnym czynnikiem wpływającym na ocenę oferty usług i źródeł wirtualnych jest przejrzysta strona domowa biblioteki. Brak czytelności, możliwości sprawnej nawigacji czy swobodnego poruszania się zniechęca, a czasem uniemożliwia korzystanie ze zbiorów. Ankietowani jakość strony domowej sklasyfikowali na miejscu szóstym. W dobie wszechobecnego Internetu interesujące są oczekiwania wobec dostępu do sieci bezprzewodowej w bibliotece. Dostęp do sieci bezprzewodowej pracownicy wskazali na miejscu ósmym, studenci – na drugim. Pracownicy rzadziej korzystają z tego typów łącz w bibliotece.

W ocenie ankietowanych najmniej ważnym elementem w przestrzeni wirtualnej biblioteki są narzędzia społecznościowe, takie jak Twitter i Facebook. Cenna jest opinia na temat repozytorium, które w postaci elektronicznej udostępnia dorobek naukowy Uczelni. Repozytorium nie ma w ofercie Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie, w związku z czym studenci i pracownicy UWM oceniali teoretycznie przedmiot badań. Ich zdaniem należy je umieścić na miejscu ósmym (studenci) i czwartym (pracownicy), co daje podstawę do tworzenia repozytorium uczelnianego.

WNIOSKI

Ankietowani nie są grupą jednorodną pod względem oczekiwań wobec przestrzeni wirtualnej Biblioteki. Zależą one od etapu studiów oraz dziedziny, jaką studiują. Niemniej jednak oferta wirtualnej przestrzeni BU jest tworzona na potrzeby całej spo-

łeczności uniwersyteckiej. Dlatego ważne jest poznanie opinii studentów i pracowników, którzy nie odwiedzają Biblioteki. Być może proponowane usługi i źródła są mało atrakcyjne, możliwe, że należy skupić się na lepszej promocji, a może zmienić formę przysposobienia bibliotecznego oraz poszerzyć zakres szkoleń, pamiętając jednak, że każdy kierunek, stopień i rok kształcenia wymaga podejścia indywidualnego. Dotyczy to także pracowników, których należy zainteresować i pokazać korzyści płynące z przestrzeni wirtualnej Biblioteki. Zaprocentuje to przekazywaniem przez nich doświadczeń studentom, a tym samym zachęci ich do korzystania z usług i zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej.

LITERATURA

- [1] Maćkiewicz K., *Przestrzeń wirtualna w Bibliotece Uniwersyteckiej w Olsztynie*, [w:] *III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, H. Szarski, D. Dudziak (red.), Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2011, 209–213.
- [2] Maćkiewicz K., *Jakość szkoleń bibliotecznych prowadzonych dla studentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Badania pilotażowe*, [w:] *Znaczenie i badania jakości w bibliotekach*, Mat. V Konferencji Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź–Rogów, 13–15.06. 2012, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź 2012, 231–243.

THE VIRTUAL SPACE OF THE UNIVERSITY LIBRARY IN OLSZTYN IN STUDENTS' OPINION

The paper presents the results of surveys conducted among students of selected departments at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn. The assessment relates to the individual elements of the virtual space of the University Library. It includes, among others their offer, functionality and accessibility. The study aimed at understanding the opinions on the needs and expectations of users and the degree of customer satisfaction with services. The obtained results will be used to improve the quality of the design space library.

Anna Stach-Siegieńczuk

Biblioteka Wydziału Elektrycznego Politechniki Wrocławskiej
(obecnie Oddział CWINT przy Wydziale Elektrycznym PWr)

e-mail: anna.stach@pwr.edu.pl

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTEKI ŚRODKOWOSCHODNIEGO UNIWERSYTETU TECHNICZNEGO W ANKARZE W OCENIE BIBLIOTEKARZA Z POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

W ramach programu Erasmus autorka zapoznała się z działalnością Biblioteki Środkowoschodniego Uniwersytetu Technicznego (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphane) w Ankarze. Udogodnienia wprowadzone na terenie placówki zapewniają użytkownikom komfort pracy z książką w formie tradycyjnej i elektronicznej. Opisano również pracę oraz obowiązki bibliotekarzy tam zatrudnionych, takie jak udział w licznych projektach, organizacja szkoleń, tworzenie stron internetowych z wykorzystaniem elementów Web 2.0, a także wspomniano o organizacjach, jakich ksiąźnica jest członkiem.

WSTĘP

Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w maju 2004 roku pracownicy uczelni i studenci naszego kraju zyskali możliwość odbywania praktyk oraz wymiany międzynarodowej z innymi ośrodkami naukowymi w Europie, z czego także skorzystała autorka niniejszego referatu w dniach 17–24.11.2012 roku. Szkolenie w ramach programu Erasmus¹ miało na celu zapoznanie się z funkcjonowaniem Biblioteki Środkowoschodniego Uniwersytetu Technicznego w Ankarze (Orta Doğu Teknik Üniversitesi, ang. *Middle East Technical University*, METU), doskonalenie umiejętności

¹Program Erasmus umożliwia wyjazdy pracownikom uczelni niebędącymi nauczycielami akademickim w celu doskonalenia umiejętności i kwalifikacji, pozyskania nowych partnerów (uczelni/instytucji) do współpracy w obszarze mobilności, udział w wizytach przygotowawczych przed pozyskaniem nowych partnerów (uczelni/instytucji) do współpracy w obszarze mobilności, udział w projektach wielostronnych dotyczących współpracy uczelni z przedsiębiorstwami, których celem jest m.in. polepszanie kompetencji absolwentów i zwiększanie ich szans na zatrudnienie, udział w projektach wspierających modernizację uczelni (wewnętrzne systemy zarządzania, strategie finansowania; udział w projektach wspierających kształcenie z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnej (wirtualne kampusy).

i kwalifikacji, poszerzenie wiedzy z zakresu organizacji pracy, gromadzenia i opracowywania księgozbioru, udostępniania zbiorów, stosowanego systemu zabezpieczeń i automatyzacji wypożyczeń biblioteki w Ankarze. Podstawą wyjazdu była pozytywna ocena Indywidualnego Programu Szkolenia (ang. *Individual Work Programme*), uzgodnionego z instytucją przyjmującą. Po rozpatrzeniu programu oraz wniosku o grant przez uczelnianego koordynatora została podpisana umowa, na podstawie której wypłacono stypendium. Po powrocie ze szkolenia sporządzono online sprawozdanie z wyjazdu².

UNIWERSYTET

Ankara to nowoczesna metropolia oraz centrum życia społecznego Turcji, gdzie siedzibę ma wiele uczelni publicznych i prywatnych. Jedną z takich placówek jest METU, założony w 1956 roku [1]. Uniwersytet składa się z pięciu wydziałów (Sztuki i Nauk Ścisłych, Inżynierii, Architektury, Pedagogiczny, Ekonomii i Administracji). Placówka mieści się w centrum Ankary, na terenie kampusu, który zajmuje 4500 ha. Wstęp na teren uczelni mają tylko jego pracownicy, studenci oraz upoważnione osoby. Umundurowani i uzbrojeni strażnicy pilnują terenu kampusu oraz legitymują osoby, które zamierzają wejść na teren placówki.

Il. 1. Budynek biblioteki. Fot. Anna Stach-Siegieńczuk

²Więcej o programie Erasmus na stronie: *Erasmus* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.erasmus.org.pl/strefa-pracownika-uczelni/pracownicy-niedydaktyczni>> lub *Wyjazdy szkoleniowe* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.dwm.pwr.wroc.pl/dla_pracownikow/463/wyjazdy_szkoleniowe_stt.html>.

Uniwersytet znajduje się w pierwszej setce w ogólnoświatowym rankingu uczelni Times Higher Education³. Uczelnia ma wiele zróżnicowanych poziomów kształcenia oraz prowadzi badania naukowe na wysokim poziomie. Placówka zatrudnia 2500 osób personelu administracyjnego oraz 2800 nauczycieli akademickich, kształci 25 850 studentów [2]. Na rozwój Uniwersytetu również ma wpływ działalność biblioteki.

ARCHITEKTURA BIBLIOTEKI

Biblioteka uniwersytecka powstała w 1956 roku. Mieści się w jednym dużym budynku o powierzchni 12 000 m² (il. 1). W osobnym budynku na terenie kampusu znajduje się kolekcja podarowana placówce przez profesora Muhana Soysala (księgozbiór złożony z ok. 470 podręczników z zakresu biznesu i administracji) [3]. Budynek Biblioteki Głównej składa się z trzech pięter i magazynu w piwnicy. W pobliżu znajdują się korty tenisowe, stadion oraz sklepy. Placówka dysponuje własnym parkingiem. Biblioteka jest nowoczesna i w całości przystosowana do potrzeb czytelników. Przykładem tego są specjalne pokoje do nauki indywidualnej (24 na terenie całej placówki), udostępniane po wcześniejszej rezerwacji. W skład ksiąźnicy wchodzi 8 czytelni (liczą w sumie 1188 miejsc) oraz liczne stanowiska komputerowe, w tym jedno tyfloinformatyczne (dla osób słabowidzących) oraz sala wystawowa.

OBŚLUGA BIBLIOTECZNA

W Bibliotece są zatrudnieni wykwalifikowani bibliotekarze (38) oraz ich asystenci (19). Starając się wychodzić naprzeciw oczekiwaniom użytkowników, bibliotekarze organizują różne szkolenia dla pracowników i studentów. Osoby szkolone zapoznają się z dostępnymi i wykorzystywanymi źródłami (czasopisma, źródła elektroniczne, bazy danych). Biblioteka organizuje podstawowe i specjalistyczne kursy online dotyczące źródeł informacji, szkoli z zakresu baz EBSCO, Elsevier, ProQuest, Web of Science.

Placówka należy również do pięciu stowarzyszeń [4]. Pierwsze z nich, Anadolu Üniversitesi Kütüphaneleri Konsorsiyumu Derneği (ANKOS) (Anatolian University Libraries Consortium), mieszczące się w Stambule, powstało w 2000 r. W jego skład wchodzi 12 bibliotek [5]. Celem konsorcjum jest zapewnienie dostępu do elektronicznych pełnotekstowych baz danych z zakresu m.in. matematyki, nauk społecznych, medycyny, biznesu oraz informatyki [6]. Bibliotekarze wspierają rozwój edukacji i badań naukowych [7]. Udział w ANKOS przyczynia się do zmniejszenia kosztów

³Tworzony przy współpracy z agencją Thomson Reuters, ocenia najlepsze uniwersytety na całym świecie, uwzględniając podstawowe zadania uczelni: nauczanie, badania naukowe, transfer wiedzy oraz obecność na arenie międzynarodowej.

dzięki wspólnemu wykorzystaniu licencjonowanych źródeł. Konsorcjum organizuje konferencje, seminaria, spotkania, warsztaty, panele na temat programów kształcenia, praw autorskich i innych zagadnień związanych z bibliotekarstwem [8].

Inną organizacją, do której należy Biblioteka, jest International Federation of Technological University Libraries (IATUL) [9]. Instytucję tę założono w maju 1955 roku w Düsseldorfie w Niemczech. Stowarzyszenie bibliotek uczelni technicznych, afiliowane przy IFLA jest doskonałym przykładem współpracy w skali międzynarodowej. Jego celem jest *rozwijanie efektywnej współpracy należących do niego członków – bibliotek z całego świata [...] która jest realizowana przez wzajemną wymianę doświadczeń zawodowych i naukowych z dziedziny informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, organizowanie różnych form współpracy międzynarodowej w celu podnoszenia jakości pracy bibliotek akademickich* [10]. Stowarzyszenie jest otwarte na współpracę i uczestnictwo innych, nie tylko technicznych, bibliotek.

Obecnie IATUL liczy łącznie ponad 200 członków⁴. Należą do niego instytucje z wszystkich kontynentów, wśród nich są biblioteki pięciu polskich uczelni (biblioteki Politechnik: Krakowskiej, Łódzkiej, Poznańskiej, Warszawskiej oraz Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie) [11]. Stowarzyszenie wydaje elektroniczny biuletyn *IATUL News*, którego celem jest zapewnienie właściwego przepływu informacji między członkami stowarzyszenia oraz rocznik *IATUL Proceedings*, w którym są publikowane referaty wygłaszane na konferencjach i seminariach organizowanych przez IATUL [12].

METU Library należy również do Confederation of Open Access Repositories (COAR). Stowarzyszenie, które założono 21.10.2009 roku, reprezentuje 90 instytucji na całym świecie (Europa, Ameryka Łacińska, Azja, Ameryka Północna)⁵. COAR działa na rzecz rozwoju otwartego dostępu. Obecnie składa się z trzech tzw. grup roboczych. Każda ma inne zadania, m.in. jedna z nich zajmuje się szkoleniami związanymi z Open Access [13].

Kolejną organizacją, do której należy Biblioteka jest Association of European Research Libraries (LIBER) [14]. Liga Europejskich Bibliotek Naukowych powstała w 1971 roku pod auspicjami Rady Europy. Jest to stowarzyszenie 400 europejskich bibliotek naukowych z ponad 40 krajów [15]. Celem organizacji jest *aktywne promowanie współpracy pomiędzy bibliotekami i organizacjami bibliotekarskimi oraz wspieranie funkcjonowania ponadnarodowej sieci bibliotek naukowych* [16]. W 2010 roku stowarzyszenie powołało grupę roboczą E-Science, której zadaniem było badanie roli bibliotek w rozwoju e-nauki [17]. LIBER ściśle współpracuje z innymi organizacjami

⁴Spis wszystkich członków na stronie: *View by A-Z* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.iatul.org/members/by_a_z.asp>.

⁵Wśród członków jest jedna polska uczelnia – Uniwersytet Warszawski, Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego. Spis wszystkich Uczelni dostępny na: *Members and Partners by Country* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.coar-repositories.org/member-and-partnership/members-and-partners-by-country/>>.

bibliotekarskimi, zwłaszcza z International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). Dzięki temu jest zapewniona współpraca pomiędzy bibliotekarstwem europejskim i pozaeuropejskim [18].

Biblioteka w Ankarze należy również do Amerykańskiego Towarzystwa Matematycznego (American Mathematical Society, AMS). Należy do niego ponad 30 000 osób i 570 członków instytucjonalnych w USA i na całym świecie [19]. Towarzystwo zostało założone w 1888 roku jako Nowojorskie Towarzystwo Matematyczne. Obecnie jego siedzibą jest Providence w stanie Rhode Island. Współpraca z organizacją umożliwia współpracę pomiędzy europejskimi oraz pozaeuropejskimi ośrodkami naukowymi. Towarzystwo wydaje publikacje naukowe, organizuje konferencje (regionalne, krajowe i międzynarodowe we współpracy z innymi organizacjami), przyznaje stypendia i nagrody za wyniki naukowe. W ramach organizacji publikowany jest m.in. *Mathematical Reviews*, *Bulletin of the American Mathematical Society*.

Biblioteka podjęła również działania mające na celu uzyskanie certyfikatu ISO 9001:2008 QMS (Quality Management Systems – Requirements)⁶. Prace, trwające od lipca 2011 roku, zakończyły się sukcesem w kwietniu 2012 roku. Celem była m.in. poprawa wizerunku Uczelni oraz zapewnienie ciągłej kontroli jakości w Bibliotece. Jest to pierwsza biblioteka w Turcji, która uzyskała ten certyfikat. Korzyści z niego płynące to m.in. stworzenie dokumentacji, której zadaniem jest poprawa jakości obsługi w placówce, zwiększenie wydajności i ulepszenie pracy.

KSIĘGOZBIÓR

Językiem wykładowym na Uczelni jest angielski, dlatego nie dziwi fakt, że w skład księgozbioru placówki wchodzi głównie publikacje w tym języku. Czytelnikom udostępniane są materiały drukowane, m.in. słowniki, prace magisterskie, książki do nauki języków obcych, beletrystyka, czasopisma oraz źródła elektroniczne: e-czasopisma, e-booki i bazy danych. Biblioteka specjalizuje się głównie w zagadnieniach z zakresu matematyki, architektury, ekonomii, inżynierii. Jej księgozbiór jest uporządkowany według Klasyfikacji Biblioteki Kongresu. Wolny dostęp do księgozbioru umożliwia samodzielne wyszukiwanie potrzebnej publikacji.

Przed kradzieżą chronią bramki, które znajdują się przy wyjściu z biblioteki. Zbiory są zabezpieczone radiowo, co pozwala odnaleźć zagubioną książkę. Placówka stale powiększa księgozbiór. Biblioteka METU ma jedną z największych kolekcji w Turcji.

Stan księgozbioru w listopadzie wynosił:

- 445 974 książek drukowanych,
- 117 713 e-booków,
- 1 385 bieżących czasopism w formie drukowanej, ponad 180 468 woluminów,

⁶ISO 9001:2008 QMS to międzynarodowa norma określająca wymagania, jakie powinien spełniać system zarządzania jakością w organizacji.

- 59 900 e-czasopism,
- 21 029 dysertacji.

W skład zbiorów wchodzi różne kolekcje, m.in.:

- słowniki, dysertacje,
- książki do nauki języka angielskiego,
- literatura beletrystyczna,
- elektroniczne źródła: e-czasopisma, e-booki, bazy danych.

Środki na zakup księgozbioru pochodzą z budżetu Uczelni. Większość jest przeznaczona na zakup źródeł elektronicznych oraz baz danych. Biblioteka zapewnia dostęp do wielu zasobów elektronicznych: baz danych, elektronicznych książek i czasopism. W ciągu ostatnich trzech lat przeciętny poziom wpływów rocznych wynosił ok. 16 000 woluminów książek drukowanych (z czego średnio 13 000 z zakupów własnych, a 3000 w ramach darów – co stanowi ok. 19% rocznego wpływu książek) i 1100 numerów czasopism w formie drukowanej [20].

WYPOŻYCZANIE

Chcąc wypożyczyć interesującą go lekturę, czytelnik musi skorzystać z katalogu komputerowego (system biblioteczny Millennium, w którym rekordy są opracowane w formacie MARC). Użytkownik za jego pośrednictwem może wyszukiwać czasopisma, dysertacje, e-booki. Rekord wyszukiwanej publikacji oprócz standardowych informacji, takich jak tytuł, autor, sygnatura, zawiera w niektórych przypadkach zeskanowaną okładkę książki, streszczenie, słowa kluczowe. Część pozycji zawiera odnośnik do źródła, czyli do subskrybowanych baz danych, np. do Springer Link. Każdy zalogowany czytelnik może dodawać tagi oraz recenzję do publikacji. Wystawione opinie można również oceniać.

Wyszukanej książki nie można zamawiać drogą elektroniczną. Chcąc wypożyczyć interesującą lekturę, należy po spisaniu sygnatury udać się do Biblioteki. Po odszukaniu pozycji na półce (wolny dostęp) można ją wypożyczyć na podstawie karty czytelnika u bibliotekarza lub skorzystać na miejscu w czytelni.

Publikacje są wypożyczane na krótki okres, by jak największa liczba czytelników mogła z nich skorzystać. Limit jest związany ze statusem czytelnika i wynosi on [21]:

- 25 książek na 30 dni dla nauczycieli akademickich, doktorantów,
- 15 książek na 15 dni dla studentów,
- 15 książek na 30 dni dla personelu administracyjnego,
- 5 książek na 30 dni dla emerytowanych pracowników.

Czytelnik może przedłużyć termin wypożyczenia jeden raz. Za przetrzymanie książek nie jest pobierana kara pieniężna, ale są stosowane blokady konta. Na podany adres e-mailowy czytelnik dostaje przypomnienie o zbliżającym się terminie oddania trzy dni przed datą zwrotu. Użytkownik może rezerwować wypożyczone książki. Na terenie biblioteki oprócz książek czytelnicy mogą wypożyczać laptopy.

WITRYNA INTERNETOWA BIBLIOTEKI

Witryna internetowa biblioteki uczelnianej powinna być jej wizytówką. W skomputeryzowanym świecie potencjalny użytkownik najczęściej pierwszy kontakt z biblioteką ma właśnie poprzez jej stronę internetową. Orientuje się czy dana placówka odpowiada jego potrzebom, a następnie zaczyna z niej korzystać. Jeśli wyrobi sobie zdanie o witrynie internetowej jako funkcjonalnej, przydatnej i estetycznej, to może powstać więź z biblioteką. Dlatego strona internetowa biblioteki, zwłaszcza uczelnianej, powinna spełniać określone funkcje. Dagmara Sawicka wymienia następujące: prezentacyjna, promocyjna, informacyjna, edukacyjna, ogólnorozwojowa, komunikacyjna i doradcza [22]. Grażyna Piotrowicz natomiast wyróżnia dwie podstawowe funkcje: informacyjno-promocyjną i usługową [23].

MIDDLE EAST TECHNICAL UNIVERSITY LIBRARY

Library Catalog Search

METUnique SEARCH

Search something... **Search**

Due to the conditions of license agreements, only METU members can access to full text materials of electronic resources.

[METUnique Search Main Page](#)

ONLINE PUBLIC ACCESS CATALOG

Search something... Keyword **Search**

[Library Catalogue Main Page](#)

View Your Account

Username:

Password:

Login

LIBRARY HOURS	Mon-Fri	Sat-Sun
Academic Semester	08:45-23:30	09:00-21:00

Discover Mobile Library | Book Suggestion

Free Pc Finder | Donated Books of This Month

Announcements

- Use your Library on your mobile devices!
- Application to the SciFinder Future Leaders in Chemistry Program
- Webinar Passport GMID: How to Succeed in Emerging Markets

Trial Online Resources

- Springer Protocols – Trial Extension
- MLA International Bibliography Database
- Encyclopedia of Catalysis

Ask a Librarian

B I I'm not logged in.

powered by ZO HO Chat

LibGuides
 e-Resources
 Services
 Forms
 New Arrivals

About METU Library
 Collections
 Buildings & Locations
 Presentations For Users
 Virtual Library Tour
 F.A.Q.
 Ask a Librarian
 Comments & Suggestions
 For Visitors
 Contact

ANKOS

II. 2. Strona domowa Biblioteki

Podstawową cechą witryny internetowej jest jej charakter informacyjny. Aby temu sprostać, konieczna jest jej przejrzystość i skuteczna nawigacja, harmonijny układ elementów na stronie oraz prawidłowy układ typograficzny i graficzny. Ułatwieniu skorzystania z biblioteki mają służyć informacje kontaktowe, historia biblioteki, prezentacja gmachu i jego lokalizacja, dane dotyczące godzin otwarcia biblioteki i jej regulamin. Witryna Biblioteki METU, tworzona przez samych bibliotekarzy (w języku tureckim i angielskim) spełnia wszystkie wymienione funkcje [24].

Witryna biblioteki w obu wersjach językowych składa się z 3 części (il. 2):

- menu głównego,
- katalogu elektronicznego i źródeł elektronicznych,
- ogłoszeń.

Menu zawiera moduły: formularze, zasoby elektroniczne, o bibliotece, kolekcje wchodzące w skład księgozbioru, lokalizacja, prezentacje dla czytelników, Frequently Asked Questions (FAQ), sugestie wobec placówki, kontakt. Na stronie internetowej umieszczono także wyszukiwarkę z podziałem na katalog komputerowy, źródła elektroniczne, możliwość bezpośredniego zalogowania się na konto biblioteczne. Na dole strony ulokowano informacje dotyczące wykorzystywanych serwisów internetowych.

W witrynie internetowej zamieszczono także kilka formularzy, które można wypełnić online. Dotyczą one m.in. rekomendacji nowej książki lub czasopisma, e-czasopisma, bazy danych (możliwość dopiero po zalogowaniu na konto biblioteczne [25]).

Pracownicy odpowiedzialni za witrynę internetową starają się, by była funkcjonalna i przejrzysta, a interfejs czytelny dla użytkowników. Intensywnie pracują też nad dalszymi ulepszeniami. Istnieje możliwość skorzystania z biblioteki na urządzeniach mobilnych. Można zalogować się na konto biblioteczne, prolongować książkę, zapoznać się z aktualnościami w bibliotece. Dzięki temu czytelnik może skorzystać z witryny placówki w każdym miejscu z dostępem do Internetu i w dowolnym czasie.

PROJEKTY INTERNETOWE REALIZOWANE W BIBLIOTECE

Biblioteka udostępnia użytkownikom wiele platform, kursów online czy serwisów, które mają ułatwić funkcjonowanie na uczelni studentom i pracownikom. Biblioteka uczestniczy także w projekcie E-Theses (działa od kwietnia 2003 roku). Jest to repozytorium w formie cyfrowej, przeznaczone do zbierania i archiwizowania dysertacji w formacie PDF. Projekt ten ma na celu zapewnienie otwartego dostępu do prac i rozpraw członków Middle East Technical University. Dostęp do publikacji możliwy jest poprzez katalog biblioteki. Opis rekordu zawiera dane dotyczące autorów, tytuł, abstrakt, objętość, sygnaturę, rok wydania, adres URL. Obecnie w repozytorium znajduje się 8578 prac [26].

Pracownicy zajmujący się witryną internetową starają się, by wszystkie dane były ujednolicone i aktualne. Bibliotekarze dostrzegają korzyści stosowania technologii

Web 2.0. Zaadaptowali oni niektóre spośród narzędzi charakterystycznych dla Web 2.0, którego zasadą według Tima O'Reilly jest *twórz aplikacje, które lepiej okiełznają Sieć, by więcej ludzi ich używało* [27]. Narzędzia dostępne w Web 2.0 są wykorzystywane zarówno w komunikacji wewnętrznej pomiędzy pracownikami, jak i w komunikacji z otoczeniem, tworząc system zwany Biblioteką 2.0 [28]. Według Jacka Manessa Biblioteka 2.0 oznacza *zastosowanie interaktywnych, współtworzonych oraz multimedialnych technologii sieciowych do udostępniania w Internecie bibliotecznych zasobów i usług* [29]. Biblioteka 2.0 nie tylko *wykorzystuje sieci społeczne jako jedno z narzędzi Web 2.0, lecz sama staje się siecią społeczną: użytkownicy zakładają biblioteczne konta, komunikują się ze sobą, współtworzą i oceniają zasób informacyjny* [30]. Narzędzia i technologie informacyjno-komunikacyjne umożliwiają korzystanie z ofert bibliotek w dowolnym czasie i miejscu (z dostępem do Internetu). Celem Biblioteki 2.0 jest udostępnienie w Internecie usług i zasobów bibliotecznych oraz aktywna komunikacja z użytkownikami za pomocą narzędzi informacyjno-komunikacyjnych [31].

Biblioteka Uniwersytetu w Ankarze wykorzystuje serwisy społecznościowe umożliwiające budowanie sieci społecznych (Facebook, Twitter). Po umieszczeniu nowej informacji użytkownicy są szybko o niej informowani, mogą zamieścić własny komentarz. Głównym celem zakładania kont w tego typu serwisach jest *chęć rozmowy, a także spotkania jak największej liczby znajomych, czy zgromadzenia jak największej liczby fanów* [31]. Biblioteka na swoich profilach w serwisach społecznościowych umieszcza zdjęcie placówki, informuje czytelników o wydarzeniach w bibliotece. Placówka korzysta także z serwisów internetowych (Flickr [32], YouTube [33]), gdzie zamieszcza zdjęcia oraz krótkie filmy przybliżające użytkownikom placówkę. Konta zakładane w serwisach mają ukazać Bibliotekę jako placówkę nowoczesną, przyjazną użytkownikom.

Biblioteka prowadzi także swój blog. Prezentuje w nim wydarzenia i szkolenia, jakie odbyły się bądź odbywają w placówce [34]. Pokazano m.in. relację z pobytu polskich bibliotekarzy w bibliotece.

Placówka zamieściła także na swojej stronie internetowej mapy w formacie PDF. Dzięki temu czytelnik, będzie się czuł w bibliotece swobodnie, *nie czuje się intruzem w nieznaną mu instytucję pełną książek, ale przychodzi do drzwi biblioteki z pewną dozą pewnością siebie i wie, czego może oczekiwać za jej progiem* [35].

Narzędzia Web 2.0 usprawniają komunikację między czytelnikami a bibliotekarzami. Pracownicy Biblioteki dzięki ich zastosowaniu oferują swoim użytkownikom możliwość współtworzenia zasobów informacyjnych, dzielenia się nimi, komunikowania się, klasyfikowania i oceniania.

PODSUMOWANIE

Biblioteka Middle East Technical University w Ankarze stara się oferować aktualne źródła informacji potrzebne do rozwoju naukowego, technicznego i kulturalnego

uczelni. Dąży do podnoszenia jakości i rangi Uniwersytetu. Jest placówką nowoczesną, spełniającą oczekiwania użytkowników. Każdy pracownik Biblioteki jest otwarty na potrzeby czytelników i służy pomocą.

Działania bibliotekarzy wspierają edukację i badania naukowe. Biblioteka wchodzi w skład organizacji o zasięgu międzynarodowym. Jej działania nie są więc tylko ograniczone do Ankary czy Turcji. Bibliotekarze biorą udział w szkoleniach i projektach, które pozwalają wymieniać doświadczenia zawodowe i naukowe z dziedziny informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Za sprawą wdrożenia ISO 9001:2008 QMS starają się podnosić jakość i wydajność pracy w Bibliotece.

Placówka cieszy się dużą popularnością wśród studentów, o czym świadczą zapelnione czytelnie, długie kolejki do indywidualnych i grupowych pokoiów do nauki. Również pracownicy są zadowoleni. Placówka stale się rozwija, stara się wyjść naprzeciw oczekiwaniom czytelników. Biblioteka cieszy się dobrą opinią, zwłaszcza wśród innych księżnic tureckich, które dzięki zastosowaniu nowoczesnych technologii komunikacyjno-informacyjnych również zaspokajają indywidualne potrzeby użytkowników.

LITERATURA

- [1] *Middle East Technical University* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.metu.edu.tr/history>>.
- [2] *General Information* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.metu.edu.tr/general-information>>.
- [3] *General Information and Location About Main Library* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.lib.metu.edu.tr/VirtualTour/en/index_en.html>.
- [4] *Membership* [online], [dostęp 7 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.lib.metu.edu.tr/en/memberships>>.
- [5] *Wykaz uniwersytetów członkowskich* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ankos.org.tr/index.php/hakkimizda/kurucuuyeler>>.
- [6] *Purpose of ANKOS* [online], [dostęp 7 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ankos.gen.tr/en/>>.
- [7] *Misyonumuz* [online], [dostęp 7 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ankos.org.tr/index.php/hakkimizda/misyonumuz>>.
- [8] *Ankos* [online], [dostęp 7 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ankos.org.tr/index.php/hakkimizda/tuzuk>>.
- [9] *Welcome to IATUL* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.iatul.org/>>.
- [10] *Members* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.coar-repositories.org/member-and-partnership/members-and-partners-by-country/>><<http://suw.biblos.pk.edu.pl/resources/i1/i4/i3/i0/i3/r14303/Aktywizowanie%20bibliotek%20europejskich%20w%20zakresie%20dzialalnosci%20międzynarodowej%20.pdf>>.
- [11] *Poland* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.iatul.org/members/poland.asp>>.
- [12] Górski M., Kaczmarczyk K., *Aktywizowanie bibliotek europejskich w zakresie działalności międzynarodowej* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://suw.biblos.pk.edu.pl/resources/i1/i4/i3/i0/i3/r14303/Aktywizowanie%20bibliotek%20europejskich%20w%20zakresie%20dzialalnosci%20międzynarodowej%20.pdf>>.

- [13] *COAR* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.coarrepository.org/>>.
- [14] *About Liber* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.libereurope.eu/about>>.
- [15] *Memberlist* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.libereurope.eu/userlist>>.
- [16] Kobiarska-Maciuszko E., Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group [online], [dostęp 7 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.nowyebib.info/biuletyn-ebib/22/a.php?kobiarska_maciuszko>.
- [17] *Liber* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.sbp.pl/artikul/?cid=6006&prev=648>>.
- [18] Kobiarska-Maciuszko E., Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.nowyebib.info/biuletyn-ebib/22/a.php?kobiarska_maciuszko>.
- [19] *About the American Mathematical Society* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ams.org/about-us/about-us>>.
- [20] *METU Library by numbers* [online], [dostęp 7 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.lib.metu.edu.tr/en/metu_library_by_numbers>.
- [21] *Frequently Asked Questions* [online], [dostęp 7 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.lib.metu.edu.tr/en/yan.php?id=369#10>>.
- [22] Sawicka D., *Funkcje wtrzyiny internetowej biblioteki akademickiej*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej, 2005, 13 (1), 13–19.
- [23] Piotrowicz G., *Bibliotekarz a „użytkownik-klient” we współczesnej bibliotece uczelnianej*, EBIB, Materiały konferencyjne nr 7 [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/piotrowicz.php>>.
- [24] *Biblioteca* [online], [dostęp 7 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://biblioteca.uc3m.es/>>.
- [25] *Login* [online], [dostęp 8 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<https://library.metu.edu.tr/patroninfo~S4?/0/redirect=<https://library.metu.edu.tr:443/acquire~S4>>>.
- [26] *Theses* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.lib.metu.edu.tr/en/thesis>>.
- [27] O'Reilly T., *What is Web 2.0* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html>>.
- [28] Miller M., Mroczek E., *Profil użytkownika i inne elementy Web 2.0 w bibliotekach cyfrowych* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2007/88/a.php?miller_mroczek>.
- [29] Maness J.M., *Library 2.0 Theory: Web 2.0 and Its Implications for Libraries* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>>.
- [30] Koszowska A., *Jack Maness o teorii Biblioteki 2.0 oraz o tym, co Web 2.0 oznacza dla bibliotek* [online], [dostęp 8 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/2007/85/a.php?koszowska>>.
- [31] Sidorczyk A., Gogiel-Kuźnicka A., *Web 1.0, Web 2.0, czy może już Web 3.0? – narzędzia i technologie informacyjno-komunikacyjne stosowane na stronach WWW bibliotek technicznych szkół wyższych w Polsce*, Biuletyn EBIB, 2012, 129 (2) [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: http://www.ebib.pl/images/stories/numery/129/129_sidorczuk.pdf.
- [32] *Metu Library's Photostream* [online], [dostęp 8 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.flickr.com/photos/76418940@N06/>>.
- [33] *MetuLibrary* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://www.youtube.com/user/MetuLibrary?feature=c4-feed-u>>.
- [34] *METU Library Blog* [online], [dostęp 10 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <<http://blog.lib.metu.edu.tr/>>.
- [35] *Floor plans* [online], [dostęp 8 kwietnia 2013]. Dostępny w Internecie: <http://lib2.metu.edu.tr/en/floor_plans>.

ACTIVITIES OF THE MIDDLE EAST TECHNICAL UNIVERSITY LIBRARY IN ANKARA
IN THE OPINION OF A LIBRARIAN FROM THE TECHNICAL UNIVERSITY OF WROCLAW

As a part of the Erasmus program, the author has made himself acquainted with the Middle East Technical University Library (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphane) in Ankara. Facilities of the library guarantee the comfort of working with printed books, as well as with e-books. In this article describing also the work and responsibilities of librarians working there (including projects, training, creating a web page using the Web 2.0), and mention about organizations in which the composition of library is included (Association of Anatolian University Libraries Consortium; International Federation of Technological University Libraries).

Politechnika Wroclawska

IV

WROCLAWSKIE

SPOTKANIA

BIBLIOTEKARZY

19-21

czerwca

2013 roku

www.wsb.pwr.wroc.pl

Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy

IV WROCŁAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY

WROCŁAW, 19-21 CZERWCA 2013

Politechnika
Wrocławska

PROGRAM

19 CZERWCA 2013 (ŚRODA)

AULA, GMACH GŁÓWNY POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

8:00 – 9:00	Rejestracja uczestników, kawa powitalna
9:00 – 9:15	OTWARCIE KONFERENCJI: Jego Magnificencja Rektor Politechniki Wrocławskiej, prof. dr hab. inż. Tadeusz Więckowski Prorektor ds. Badań Naukowych i Współpracy z Gospodarką, prof. dr hab. inż. Eugeniusz Rusiński

SESJA I. BIBLIOTEKA NAUKOWA – PYTANIA I WYZWANIA

9:15 - 10:45	Prowadzenie: Mirosław Ziótek – Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
Czy potencjał informacyjny biblioteki akademickiej może służyć współpracy nauki z innowacyjną gospodarką? – Mirosław Ziótek, Anna Komperda, Barbara Urbańczyk, Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej	
Czy „wieże z kości słoniowej” mogą mieć też swoich fanów? Na drodze zmodyfikowanej własnej definicji biblioteki Instytutu Herdera w Marburgu Warmbrunn Juergen, Herder-Institut, Marburg, Niemcy	
Czy chmury w bibliotekach są rozpoznane i przyswojone technologią? Aleksander Radwański, Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu	
LIBSMART ASSISTANT – nowy standard komunikacji bibliotecznej w przestrzeni wirtualnej – Piotr Karwasiński, Biblioteka Uniwersytecka im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	
Otwarte zasoby edukacyjne (OZE) w Polsce – polityki i programy Bożena Bednarek-Michalska, Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu	
10:45 – 11:15	Przerwa na kawę

SESJA II. BIBLIOTEKA NAUKOWA JAKO AKTYWNY UCZESTNIK PROJEKTÓW BADAWCZYCH, DYDAKTYCZNYCH, WYDAWNICZYCH, DOKUMENTACYJNYCH

11:15 – 12:30	Prowadzenie: Bożena Bednarek-Michalska – Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu
Rola i zadania biblioteki w dokumentowaniu dorobku naukowego pracowników uczelni na przykładzie udziału Biblioteki Głównej PW w tworzeniu repozytorium uczelnianego Olga Giwer, Weronika Kubrak, Maria Miller-Jankowska – Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej	
Działalność wydawnicza Politechniki Lubelskiej. Trzy lata istnienia Ośrodka do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej – Jarosław Gajda, Biblioteka Politechniki Lubelskiej	
University knowledge base as new library project (referat w języku angielskim) Andriy Andrukhiv, Roman Korzh, Andriy Peleshchyshyn Biblioteka Naukowo-Techniczna, Uniwersytet Narodowy <Politechnika Lwowska>	
Prezentacja Sponsora Konferencji: Median Polska S.A.	
Prezentacja Sponsora Konferencji: Aleph Polska	
12:30 – 13:30	Obiad w budynku C-13 (Zintegrowane Centrum Studenckie), Wybrzeże Wyspiańskiego 23 – 25

SESJA III. DOKUMENTOWANIE I ANALIZA DOROBKU NAUKOWEGO. JAK TO ROBIĆ LEPIEJ?

13:30 – 15:00

Prowadzenie: Anna Grygorowicz – Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego

CRIStin – norweski system informacji o dorobku instytucji naukowych

Magdalena Hamerska, Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego

Węgierska Baza Dorobku Naukowego (MTMT) – doświadczenia, tendencje, osiągnięcia

Danuta Kiss, Centralna Biblioteka Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego, Sopron

Internetowy System Bibliograficzny – innowacyjność w dokumentowaniu dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Agnieszka Dolińska, Joanna Gryt – Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Dokumentacja dorobku naukowego pracowników uczelni wyższych – rola bibliotek w budowaniu społeczeństwa wiedzy

Barbara Woźniak, Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

Prezentacja Sponsora Konferencji: **New features and interface of CAS SciFinder**

Veli-Pekka Hyttinen

15:00 – 15:15

Przerwa na kawę

SESJA IV. WARSZTATY DONA W ALEPHIE

15:15 – 16:00

1. Wykorzystanie bazy DONA na potrzeby systemu POL-on. Ankieta jednostki naukowej 2009-2012.

2. Dokumentowanie prac naukowych w Politechnice Wrocławskiej w systemie DONA-ALEPH.

Anna Komperda, Barbara Mąka

16:00 – 16:15

Konsultacje

16:15 – 17:00

1. Analiza cytowań prac naukowych pracowników PWr na podstawie bazy Web of Science.

2. Rejestrowanie cytowań prac pracowników naukowych Politechniki Wrocławskiej w systemie DONA-ALEPH

Barbara Urbańczyk, Karolina Malamis

17:00 – 17:15

Konsultacje

20:00 – 22:00

Uroczysta kolacja

Wystąpienie Mirosława Ziółka, Dyrektora Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej

Wykład prof. Jana Miodka „Wiedza obywatelska i ludowa w języku”

Koncert zespołu WidziMiSie,

Podpisywanie najnowszej książki przez prof. Jana Miodka

Miejsce: Ostrów Tumski, Hotel im. Jana Pawła II, ul. Św. Idziego 2

20 CZERWCA 2013 (CZWARTEK)

- AULA, GMACH GŁÓWNY POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

SESJA V. NOWE DOŚWIADCZENIA I UMIEJĘTNOŚCI BIBLIOTEKARZY

9:00 - 10:30

Prowadzenie: Maria Piđtypczak-Majerowicz

– Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Rola, zadania i perspektywy bibliotekarza systemowego w bibliotekach uniwersyteckich

Roman Tabisz, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Konsekwencje wprowadzenia podatku VAT na książki. Możliwości obsługi odliczania VAT-u wskaźnikiem struktury w wybranych zintegrowanych systemach bibliotecznych

Magdalena Iwańska, Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

Bibliotekarze dyplomowani w bibliotekach Krakowa – aktywność zawodowa i naukowa

Renata Ciesielska-Kruczek, Renata Zajęc – Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

IV WROCŁAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY

Wrocław, 19-21 czerwca 2013

Politechnika
Wrocławska

Gromadzenie zbiorów w erze humanistyki cyfrowej

Barbara Chmielewska, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Prezentacja Sponsora Konferencji: Ibuk w ofercie dla instytucji. 5 lat doświadczeń.

Aleksandra Wołoszczuk, Anna Radoszewska – **Wydawnictwo Naukowe PWN**

Prezentacja Sponsora Konferencji: **ProQuest**

10:30 – 10:45

Przerwa na kawę

SESJA VI. ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE W BIBLIOTECE I NA RYNKU

10:45 – 12:15

Prowadzenie: Błażej Feret

– Biblioteka Politechniki Łódzkiej

Zarządzanie licencjonowanymi zasobami elektronicznymi w skali kraju – przykłady zagraniczne

Lidia Derfert-Wolf, Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy

Doświadczenia i postulaty Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie przy zakupie IBUK-a

Joanna Kulicka, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej – perspektywy, bezpieczna archiwizacja zbiorów

Regina Rohleder, Agnieszka Wójcik – Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

Kształtowanie kolekcji e-zasobów – standardy i dobre praktyki

Dominika Paleczna, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW

Prezentacja Sponsora Konferencji: **EBSCO**

12:15 – 13:15

Obiad w budynku C-13 (Zintegrowane Centrum Studenckie), Wybrzeże Wyspiańskiego 23 – 25

SESJA VII. „JAK CIĘ WIDZĄ TAK CIĘ PISZĄ”

13:15 – 14:45

Prowadzenie: Marek Górski

– Biblioteka Główna Politechniki Krakowskiej

Rola i znaczenie biblioteki w tworzeniu rankingów akademickich oraz jej wpływ na jakość kształcenia i ocenę uczelni w kraju i na świecie

Maria Kaczmarek-Popławska, Biblioteka i Ośrodek Informacji Instytutu Telekomunikacji, Teleinformatyki i Akustyki Politechniki Wrocławskiej

Marta M. Kordas, Biblioteka Wydziału Chemicznego Politechniki Wrocławskiej

Analiza stron WWW polskich bibliotek pedagogicznych

Magdalena Józefiak, Olga Konatowska-Ciszek – Koło Naukowe Bibliotekoznawców Uniwersytetu Wrocławskiego

Kształtowanie współczesnej przestrzeni w bibliotece akademickiej

Renata Samotyj, Biblioteka Naukowo-Techniczna, Uniwersytet Narodowy <Politechnika Lwowska>

Iwanna Woronkova, Katedra Wzornictwa Środowiska Architektonicznego, Uniwersytet Narodowy <Politechnika Lwowska>

„Jak cię widzą tak cię piszą” – rola fasady w budownictwie bibliotecznym

Agnieszka Wolańska, Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

Przestrzeń wirtualna Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie w ocenie studentów

Katarzyna Maćkiewicz, Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego

Prezentacja Sponsora Konferencji: **Kraina Książek**

SESJA VIII. SKUTECZNE BUDOWANIE WIZERUNKU BIBLIOTEKI

14:45 – 16:15

Prowadzenie: Piotr Karwasiński

– Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Biblioteka Uniwersytecka

Znak towarowy jako narzędzie tworzenia wizerunku wybranych wydawnictw i bibliotek

Jędrzej Leśniewski, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Kreowanie wizerunku biblioteki w środowisku akademickim – zanim pójdziemy dalej

Iwona Sójkowska, Biblioteka Politechniki Łódzkiej

Barbara Barańska-Malinowska, Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej

Przyjazna strona biblioteki, czyli jaka? – Krzysztof Lityński, Bibliosfera

Repozytorium Wiedzy Politechniki Wrocławskiej na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki – wizja i cele projektu
– Anna Wałek, Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

Promocja i kreowanie wizerunku jako element marketingu Biblioteki Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej
– Ewa Zysek-Nockowska, Biblioteka Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej (referat niewyglaszany)

Prezentacja Sponsora Konferencji: **Akme Archive**

20:00 – 22:00	Recital solistki Operetki Wrocławskiej Moniki Gruszczyńskiej – sopran. W programie piosenki okresu międzywojennego Bankiet z salsa, Hol prawy i sale 113 i 114 w budynku D-20, ul. Janiszewskiego 8
po 22:00	Zajęcia w podgrupach Rajd po klubach wokół Rynku

21 CZERWCA 2013 (PIĄTEK)

– AULA, GMACH GŁÓWNY POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

SESJA IX. MODELE FUNKCJONOWANIA BIBLIOTEK NAUKOWYCH

9:00 – 10:15	Prowadzenie: Elżbieta Edelman – Biblioteka Główna Akademii Morskiej w Szczecinie
	Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu trzecim miejscem Dorota Matysiak, Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego We Wrocławiu
	Wykorzystanie funduszy unijnych przez Bibliotekę Główną Akademii Morskiej w Szczecinie – Elżbieta Edelman, Biblioteka Główna Akademii Morskiej w Szczecinie
	Perspektywy rozwoju Uniwersytetu w Bitoli i jego bibliotek – Maria Małgorzata Maczkowska, Biblioteka Uniwersytecka im. Św. Klimenta Ochrydzkiego w Bitoli
	Działalność Middle East Technical University Library (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi) w Turcji widziana oczami bibliotekarza Politechniki Wrocławskiej Anna Stach-Siegieńczuk, Biblioteka Wydziału Elektrycznego Politechniki Wrocławskiej
	Biblioteki Specjalistyczne oczami społeczności akademickiej Politechniki Lubelskiej Ewa Matczuk, Katarzyna Pełka – Biblioteka Politechniki Lubelskiej
10:15 – 10:30	Przerwa na kawę

SESJA X. WARSZTATY „RDA krok po kroku w LIBRARY OF CONGRESS”

10:30 – 11:15	RDA : geneza i założenia nowych zasad katalogowania RDA w Europie: stan wdrożenia RDA w państwach europejskich RDA Toolkit: demonstracja funkcjonalności narzędzia Marcin Roszkowski, Biblioteka Narodowa w Warszawie
11:15 – 11:30	Konsultacje
11:30 – 12:15	Wdrażanie RDA w Bibliotece Kongresu w Waszyngtonie (prezentacja w jęz. angielskim) John Michalski, Library of Congress
12:15 – 12:30	Konsultacje
12:30 – 13:00	Zakończenie konferencji, kanapki na drogę

Politechnika Wroclawska

IV WROCLAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY

Sponsorzy

 <p>SciFinder® The choice for chemistry research.™</p>	 <p>ekz MEDIAN Library Service</p>
 <p>EBSCO</p>	 <p>Kraina Książek www.krainaksiążek.pl</p>
 <p>ProQuest® Start here.</p>	 <p>akme SERVICES</p>
 <p>Aleph Polska</p>	 <p>NAVIGA Library</p>
 <p>Artweb-Media</p>	 <p>IBUK libra</p>
 <p>ABE-IPJ books online journals www.abe.pl</p>	 <p>WILEY</p>
 <p>Wydawnictwo MARINA</p>	 <p>11dom toniec - ruch - rozwój</p>

**Wydawnictwa Politechniki Wrocławskiej
są do nabycia w księgarni
plac Grunwaldzki 13, 50-377 Wrocław
budynek D-1 PWr., tel. 71 320 29 35
Prowadzimy sprzedaż wysyłkową
zamawianie.ksiazek@pwr.wroc.pl**

ISBN 978-83-7493-843-3